

UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI” CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE TEOLOGIE ORTODOXĂ

A N U A R

XXV

2021 - 2022

Tipărit cu binecuvântarea ÎPS Părinte

ANDREI

*Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului și
Mitropolitul Clujului, Maramureșului și Sălajului*

**Editura Renașterea
Cluj-Napoca, 2023**

EDITORIAL BOARD OF ANUAR

EDITORIAL OFFICE OF ANUAR: STR. EPISCOP NICOLAE IVAN, F.N.,
CLUJ-NAPOCA
PHONE: 0264-43.10.05

EDITOR-IN-CHIEF:

Arhim. Prof. Univ. Dr. Teofil Tia – Dean

ADVISORY BOARD:

Prof. Univ. Dr. Ioan Bolovan, membru corespondent al
Academiei Române

Prof. Univ. Dr. Konstantin Nikolakopoulos, München,
Germania

Prof. Univ. Dr. Nicolas Cernokrak, Paris, Franța

Prof. Univ. Dr. Ștefan Munteanu, Paris, Franța

EXECUTIVE EDITOR:

Pr. Lect. Univ. Dr. Răzvan Perșa

EDITORIAL BOARD:

Pr. Prof. Univ. Dr. Alexandru Moraru

Pr. Prof. Univ. Dr. Ioan Chirilă

Pr. Prof. Univ. Dr. Valer Bel

Pr. Prof. Univ. Dr. Ioan-Vasile Leb

Pr. Prof. Univ. Dr. Vasile Stanciu

Pr. Prof. Univ. Dr. Stelian Tofană

Pr. Prof. Univ. Dr. Ștefan Iloaie

Pr. Prof. Univ. Dr. Vasile Gordon

Pr. Prof. Univ. Dr. Gabriel-Viorel Gârdan

Pr. Conf. Univ. Dr. Patriciu-Dorin Vlaicu

Pr. Lect. Univ. Dr. Răzvan Perșa

Dr. Dacian But-Căpușan

Pr. Cosmin-Vasile Trif

Pr. Dr. Nicolae-Dragoș Kerekes

© 2023. Toate drepturile rezervate
Reproducerea integrală sau parțială a textului
este interzisă și se pedepsește conform legii.

ISSN 2457-6719
ISSN-L 2457-6719

ANUAR

XXV

2021 - 2022

CUPRINS

Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, *Editorial: Reflecția teologică – oprește în fața „epidemieii de mediocritate” ce agrează cultura*..... 7

I. TEOLOGIA BIBLICĂ

Ioan Chirilă, *Cartea Psalmilor – expunerea Torei în formă lirică*.....11
Stelian Pașca-Tușa, Liviu Vidican-Manci, *Jertfa lui Isaac în comentariile și omiliile Sfinților Părinți*.....27
Bianca Sabou, *Neînțelegerea și conflictele interpersonale - prilej de configurare a profilului identitar creștin. Vindecarea orbului din naștere (In 9,1-38)*..... 41

II. TEOLOGIA ISTORICĂ

Ioan-Vasile Leb, *Onisifor Ghibu și Nicolae Colan, promotori ai Marii Uniri din 1918*.....55
Ana Baciu, *The Apostolic Succession in the Authentic Christian Faith and Life according to Clement of Rome*.....71
Nicolae-Dragoș Kerekes, *Repere hrisostomiene privitoare la post*.....81
Vasile Rojneac, *Două documente inedite din Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Chujului referitoare la viața și activitatea Părintelui Gavril Burzo*.....119
Laurențiu Lucaci, *Izvoare referitoare la viața și activitatea patriarhului Mihail I Cerularie (c. 1000 - 1059)*.....133
Nica Henorel, *Cronicile unui pictor uitat*.....147
Sergiu-Dan Maxim, *Harismele părintelui duhovnicesc în epistolele Sfântului Simeon Noul Teolog*.....173

III. TEOLOGIA SISTEMATICĂ

Valer Bel, *Credința mântuitoare. Duminica a 10-a după Rusalii; Evanghelia după Matei 17, 14-23*.....181
Nicolae Turcan, *Discursul absolut al teologiei*.....187
Dacian But-Căpușan, *Sf. Ierarh Petru Movilă și instituțiile de învățământ*..... 209

IV. TEOLOGIA PRACTICĂ

Teofil Tia, *O Facultate teologică «world-class», de reper internațional - Învățământul teologic ortodox universitar clujean în primul deceniu al păstoririi Înaltpreasfințitului Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei* -.....225

Vasile Stanciu, <i>Das Wirken und Engagement der Klausenburger orthodoxen Theologie angesichts der Herausforderungen des 21. Jahrhunderts</i>	263
Marcel Ghe. Muntean, <i>Săptămâna Patimilor în frescele de la Biserica „Sfântul Nicolae” a Mănăstirii Probota</i>	273
Răzvan Perșa, <i>Sursele primelor volume ale traducerii Filocaliei grecești de către Pr. Dumitru Stăniloae</i>	291
Gheorghe Șanta, <i>Cuvântul – pedagogul – educația</i>	319
Daniel Mocanu, <i>Doxologie, glasul IV anti fon</i>	331

V. RECENZII

Dacian But-Căpușan, <i>Preot dr. Roger-Cristian Safta, Centralitatea lui Hristos în teologia Părintelui Stăniloae, Ed. Universitaria, Craiova, 2019, 342 p</i>	341
Dacian But-Căpușan, <i>Arhidiacon Dr. Vlăduț-Iulian Roșu, Istoria veșmintelor liturgice din Răsăritul Ortodox de la origini până la Sfântul Simeon al Tesalonicului (+1429), Editura „Cuvântul Vieții”, București, 2022, 352 p</i>	346

VI. CRONICA FACULTĂȚII

Documentar

întocmit de Cosmin Trif, Nicolae-Dragoș Kerekes și Dacian But-Căpușan.....	351

EDITORIAL: REFLECȚIA TEOLOGICĂ – OPRELIȘTE ÎN FAȚA „EPIDEMIEI DE MEDIOCRITATE” CE AGRESEAZĂ CULTURA

Avem marea bucurie de a prefața un nou Anuar al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca. Cum demonstrează și cuprinsul, conținutul Anuarului este diversificat și apetisant. El are un rol aparte într-o cultură foarte mult „vânată” de relativism și pândită de strabism axiologic. Ce poate face reflecția teologică într-un climat cultural marcat de multă derută? Trebuie **să aibă o atenție focalizată permanent pe rezultat:** armonie și conlucrare sau ură și dezintegrare?

Cultura adevărului pe care noi o slujim **include întotdeauna și diferențele de opinie**, lasă spațiu pentru perspectivele din alte unghiuri. Este necesară o busolă de orientare în timpurile noastre: „După faptele lor, îi veți cunoaște!” (Matei 7,20). Dialogul deschis, constructiv este net superior singurătății prizonieratului Web; el va avea drept rezultate: practici și instituții educative, informative, politice și culturale, sociale, rezistente la eroziune, capabile să construiască ocazii și modalități noi de întâlnire și dialog, respectând atât adevărul, cât și demnitatea fiecărui om (demonstrată aflată în conexiune cu originalitatea, unicitatea și irepetabilitatea specifică fiecăruia).

Noi fiind o instituție de învățământ și de cercetare, dorim mult să imunizăm pe tinerii de astăzi, pe **beneficiarii educației, în fața propagandei retorico-emoționale**. Marea alternativă de astăzi nu mai este între adevăr și erezie, ci între Adevăr și **propaganda retorico-emoțională** („fake news” și „hate speech”). Tehnologia postmodernă a multiplicat știrile și a făcut mult mai dificile controalele, dar produce și o eroziune a distanțelor mentale, a ocaziilor de interacțiune și cunoaștere în viața reală¹, și îngăduie să fii copleșit de informații (adevărate sau false) în universul rețelelor sociale.²

În plus, epoca noastră cunoaște un nou coeficient care sporește deruta: trăim în era „post-autoritate”. **Ne întrebăm cu sinceritate: mai putem „forma” corect, sub dictatura non-valorilor?**

¹ Giovanni CUCCI S. I., *La dimensione psicologica e affettiva dell'esperienza della fede*, în „La Civiltà Cattolica”, 2014, II 3933, p. 264.

² Francesco OCCHETTA S. I., *Tempo di post-verità o di post-coscienza?* în „La Civiltà Cattolica”, 2017, II 4005, p. 218.

Principiul autorității se fundamentează pe existența și recunoașterea unui bine comun, împărțit de toți. Ceea ce este paradoxal, este faptul că acum – în vremurile de criză ale autoritarismului – criza principiului autorității nu corespunde unei eventuale puneri în discuție a autoritarismului.³ Cei nemulțumiți de o realitate socială invocă intervenția în forță, disciplinarea, rezolvarea cu fermitate a situației. Detestă autoritatea, dar invocă atitudinile autoritariste. În direcția în care le convine, desigur!

Noi identificăm deci **un continuum între: post-adevăr, post-autoritate și post-valoare**. Așa că, în epoca noastră, decizia unui judecător este egală opiniei fiecăruia dintre comentatori. Diagnosticul unui medic este pus sub semnul întrebării de pacient (după informarea „pe internet”); dogmele credinței sunt considerate chestiuni private, individuale, relevante în dezbateră publică, cam cât gusturile personale; totul devine o chestiune de gust propriu.⁴

Acum o sută de ani, când instituțiile se dizolvau, imperiile intrau în dezintegrare și autoritatea nu mai era recunoscută ca „autoritară”, **deriva a fost cea a autoritarismului**: nazismul, bolșevismul, Carol I etc. Astăzi, **deocamdată, asistăm doar la totalitarismul consumismului**, dominația intransigentă a economicului în viața socio-politică, dictatura pieței de consum. Ori de câte ori se invocă binele poporului, voința generală⁵, se și subînțelege existența unui „general” cu putere de distrugere (dar incapabil de reconstrucție), care să facă ordine.

Democrația occidentală a devenit **o democrație a credulității**: acolo unde ierarhia cunoașterii intră în declin și principiul autorității e pulverizat, se răspândesc haotic explicații simpliste și monocauzale, care falsifică realitatea ce este – cu adevărat – tot mai complexă și mai poliedrică, precum cea contemporană.⁶ **Oricum, trebuie să constatăm cu luciditate acest adevăr: ierarhia cunoașterii intră în declin, dacă se impune democrația credulității.**

Cercetările pe care le propune prezentul volum merg în această direcție corectivă, constructivistă și dornică de a cultiva sensibilitatea **față de adevărurile divine, care au o sursă transcendentă și pot interveni salvator într-o lume bulversată de curente ideologice noi.**

Deci, salutăm cu multă bucurie apariția celei de-a XXV-a ediții a Anuarului Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, reprezentând

³ Societatea noastră oscilează între două tendințe: aceea a coerciției și aceea a seducției de tip comercial.

⁴ F. OCCHETTA S. I., *Tempo di post-verita' o di post-coscienza?*, p. 218.

⁵ Gaetano PICCOLO S. I., *Pensieri e affetti: eterni nemici?* în „La Civiltà Cattolica”, 2016 II 3983, p. 433.

⁶ F. OCCHETTA S. I., *Tempo di post-verita' o di post-coscienza?*, p. 219.

cercetări științifice ale anului universitar 2021-2022. Anuarul respectă perimetrele consacrate de-a lungul timpului ale Teologiei tradiționale, perimetrul biblic, perimetrul istoric, perimetrul sistematic și perimetrul practic. Sunt prezente câteva savuroase recenzii și apare, în detaliu, cronică facultății, realizare demnă de lăudat a Domnului documentarist și cercetător Dacian But-Căpușan; aceasta din urmă presupune o minuțioasă atenție față de fiecare eveniment al școlii, consemnare la timp pentru a „inventaria” detaliile, fapt pentru care merită toate felicitările noastre.

Mulțumim foarte mult tuturor celor care s-au implicat în apariția prezentului anuar, întregului colectiv redacțional și autorilor studiilor. Iar distinșilor cititori, le dorim o lectură odihnitoare, îmbogățitoare și oxigenantă din punct de vedere teologic!

ARHIM. PROF. UNIV. DR. ABIL. TEOFIL TIA – DECAN

I. TEOLOGIA BIBLICĂ

CARTEA PSALMILOR – EXPUNEREA TOREI ÎN FORMĂ LIRICĂ*

IOAN CHIRILĂ

Abstract.

The central element of Old Testament revelation, around which the other writings revolve, is the Torah or Pentateuch. Neviim and Chetubim also have the Law as their main theme but approached it from an apologetic and missionary-pastoral perspective respectively. The prophets are the most devoted defenders of the Law, but at the same time, they also reveal the ways and methods of inscribing the Law on the flesh tablets of the heart (Jer 31). On the other hand, didactic-poetic literature offers us practical lessons in embodying the Law. All these aspects draw our attention to how God reveals himself and works in history, causing the structures of salvation history to emerge clearly within it. These considerations convinced me to focus on the Psalter and to highlight how this book presents a Pentateuchal structure, how it focuses on the theme of the Law, and how it becomes a prayer book through which the believer comes to pray with the heart.

Keywords: *Torah, law, Psalms, poetic literature, Decalogue*

Preliminarii.

Cartea Psalmilor este una dintre cele mai citite cărți ale Vechiului Testament. În spiritualitatea ortodoxă ocupă un loc central și a fost asumată de timpuriu ca și carte de rugăciuni, fiind tipărită separat într-un număr impresionant de ediții. De la Psaltirea Scheiană (1573-1578) și Voronețeană (1551-1558), trecem prin edițiile lui Coresi (1570 și 1577), ajungem la ediția

* Studiu publicat în limba engleză, cu titlul: „Le Psautier de David – La Torah sous forme lyrique?” în *Studii Teologice*, serie nouă, an XI (2015), nr. 4, pp. 15-32.

de Bălgrad (1651) și venim la numărul mare de ediții din secolele XIX și XX din care ne dăm seama că Psalmii sunt într-adevăr plăcerea inimii credincioșilor. În lirica românească au existat încercări de aducere a Psalmilor din forma lirică iudaică înspre lirica specific românească, extrem de cercetată fiind *Psaltirea pre versuri tocmită* a mitropolitului Dosoftei (1673), dar și unele încercări din secolul XX (Petre Șaitiș ș.a.). Această stare de fapt ne-a determinat în timp să căutăm diferitele maniere de receptare a psalmilor și să încercăm să oferim o imagine unitară generată de acestea. Astfel, am ajuns la ideea că în centru Tanakului este Torah și că celelalte scrieri sunt dezvoltări în jurul Torei a manierelor în care profeții anteriori sau posteriori încearcă să ne arate modul concret de lucrare a lui Dumnezeu în sânul istoriei, că ei încearcă cu feroare să ne întoarcă la plinirea Legii și spre mântuire, că autorii didactico-poeticilor vin și ne aduc în față lecții concrete de întrupare a Legii. Din această perspectivă de înțelegere a unității Scripturilor Vechi venim și propunem acum acest subiect menit să evidențieze relația dintre Psaltire și Torah.

Asocierea Psaltirii cu Torah prin structură și conținut teologic

Conținutul doctrinar al psalmilor i-a determinat pe rabini și pe Părinții Bisericii să asocieze de timpuriu această colecție lirică cu Torah. Demersul lor nu s-a rezumat doar la împărțirea Psaltirii în cinci cărți sau subcolecții, ci s-au dezvoltat o sumedenie de corelări care aveau menirea de a sublinia legătura dintre cele două structuri fundamentale ale Tanach-ului iudaic. Spre exemplu un rabin, a încercat să demonstreze că fiecare psalm este o dezvoltare a unui pasaj important din Torah. În acest sens el afirma că: „Nu este nevoie de niciun argument în plus pentru a înțelege că Psaltirea nu a fost divizată doar în cărți pentru a corespunde celor din Torah, ci în *sidrot*-uri (fragmente destinate lecturii) așa cum este Torah”¹. Dorind să sublinieze continuitatea care există între cele două categoriale de scrieri, rabi Iudan a scos în evidență faptul că David își începe psalmii cu același cuvânt cu care Moise își încheie ultima sa cuvântare din Deuteronom (אֲשֶׁרֵי *așrei*) – „ferice/fericit este” – Deut 33,29)². În acest fel, se evidențiază și mai vizibil tendința de corelarea a Psaltirii cu Torah, fapt consemnat în literatura midrașică unde se afirmă că: „Moise a dat lui Israel cele cinci cărți ale Torei și pentru a corespunde cu ele, David le-a dat israeliților Cartea Psalmilor

¹ Rabbi SCHEINERMAN, *Psalms*, accesat 30 Octombrie, 2017, <http://scheinerman.net/judaism/HolyBooks/index.html>.

² *Midrash Tehillim. Psalm 1.4*, accesat 21 Iunie, 2016, <http://www.matsati.com/wp-content/uploads/2012/10/Midrash-Tehillim-Psalms-1.pdf>.

care are tot cinci cărți: Cartea Psalmilor intitulată *Fericit bărbatul* (Ps 1,1), cartea intitulată *Pentru conducătorul: Maschil* (Ps 41,1), cartea *Un psalm a lui Asaf* (Ps 72,1), cartea *O rugăciune a lui Moise* (Ps 89,1) și cartea *Să spună cei izbăviți de Domnul* (Ps 106,2)³.

În același duh interpretativ, Părinții Bisericii marchează legătura dintre cele două colecții și fac un pas înainte scoțând în evidență faptul că psalmii conțin dezvoltări și învățături noi care îi conferă un statut privilegiat în canonul iudaic, astfel încât, Psaltirea poate fi considerată „cea de-a doua carte de legi”⁴. Diferența dintre cele două cărți ale Legii constă și în stilul în care sunt redactate. Textele psalmice fiind expuneri lirice au ca destinatar pe Dumnezeu, în timp ce toroturile conțin mesajul pe care Dumnezeu îl transmite poporului Său. Cu alte cuvinte, Cartea Psalmilor poate fi considerată o *expresie lirică a Torei*⁵, deoarece cuprinde expuneri rezumative ale învățaturii despre Dumnezeu pe care le expune sub diferite forme lirice: cântări religioase, meditații, lamentații, imne și rugăciuni. Prin urmare, poziționarea lui Dumnezeu în centrul sistemului doctrinar al Psaltirii a determinat asocierea ei directă cu Torah.

Legea Domnului este unul din subiectele centrale ale Psaltirii, iar acest fapt poate să fie sesizat încă din primul psalm pe care majoritatea exegeților îl consideră a fi o introducere la întreaga colecție sau mai bine zis temelia⁶ și cheia de înțelegere⁷ a întregii scrieri⁸. Psalmistul descrie în cadrul acestei ode sapiențiale două căi: calea nelegiuitorilor și calea celor drepecți. În cazul celei de-a doua categorii, cugetarea neîncetată la legea Domnului este factorul decisiv care îi diferențiază pe aceștia de cei fărădelege. Mai mult,

³ *The Midrash on Psalms I*, trans. by William G. Braude, Yale University Press, New Haven, 1959, p. 5.

⁴ „Cartea Psalmilor conține învățături noi față de Legile lui Moise. Din acest motiv, după scrierile lui Moise, aceasta este a doua carte de legi”. HIPOLYTUS, „Exposition of the Psalms,” *The Ante-Nicene Fathers: Translations of the Writings of the Fathers Down to A.D. 325*, vol. 5, trans. by Alexander Roberts et al., Logos Research Systems, Oak Harbor, 1997, p. 170.

⁵ Ioan CHIRILĂ, „Arhiepiscopul Bartolomeu - un om cuprins prin tâlcuire în dulceața și lumina Revelației” în *Logos. Arhiepiscopului Bartolomeu al Clujului la împlinirea vârstei de 80 de ani*, ed. Ștefan Iloaie și Radu Preda, Renașterea, Cluj-Napoca 2001, p. 116.

⁶ „Ceea ce este temelia pentru o casă, carena pentru o corabie și inima unei viețări pentru trup, aceeași putere mi se pare că o au și aceste puține cuvinte de la începutul Psaltirii pentru întreaga alcătuire a Cărții Psalmilor.” SF. VASILE CEL MARE, *Omilia la Psalmi* în coll. *Părinți și Scriitori Bisericești*, vol. 17, trad. de Dumitru Fecioru, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1986, p. 185.

⁷ Fericitul Ieronim compară Psaltirea cu un conac impresionant alcătuit din multe camere care are totuși doar o singură cheie pentru intrarea principală. În opinia acestuia cheia de intrare și implicit de înțelegere a întregii cărți a psalmilor este pe lângă Duhul Sfânt, chiar acest psalm, iar cheia acestui text psalmic este Însuși Hristos. ST. JEROME, „The Homilies on the Psalm,” în *FC 48*, trans. by Marie L. Ewld, The Catholic University of America Press, Inc, Washington, 1964, p. 3.

⁸ Stelian PAȘCA-TUȘA, „Psalmul 1 - abordare isagogică, exegetică și teologică (partea I),” în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai - Theologia Orthodoxa*, an LX (2014), nr. 1, p. 6.

cugetarea zi și noapte în lege (בְּחֹרֶת – *betorat*) determină o asumare voită a Legii Domnului care treptat nu mai este percepută ca un fapt exterior, ci ca o realitate interioară, proprie⁹, ca o lege scrisă în inima lor. Utilizarea verbului הָגָה (*haga^h*) care are poate fi tradus prin *a citi cu atenție, a cugeta, a murmura, a medita*¹⁰ ne oferă detalii privitoare la modul în care o persoană poate rămâne în comuniune neîncetată cu Legiuitorul. Persoana care recită în șoaptă și încearcă prin meditație să pătrundă înțelesul tainic al Legii, poate fi asemănată cu Iosua cel căruia Dumnezeu i-a poruncit să păzească legiuirile lui Moise și să nu șteargă de pe buze sale cuvintele mentorului său nici ziua, nici noaptea (Ios 1,8)¹¹. În concepția Fericitului Ieronim cugetarea la legea Domnului nu se rezumă doar la citirea ei, ci la împlinire acesteia după cum Sfântul Apostol Pavel ne sugerează să săvârșim lucrurile noastre cotidiene (1Cor 10,31). „Dacă eu – subliniază sfântul – fac ceea ce este scris, atunci mă rog cu tot trupul în timp ce alții se roagă cu buzele.”¹². Astfel că, prin acest îndemn, psalmistul sugerează cititorului să-l caute pe Legiuitor în poruncile Sale și să încerce să viețuiască în lege, nu sub lege¹³. Identificarea voinței personale cu cea a Legiuitorului va determina raportarea și asumarea corectă a legii.

Tematica dezvoltată de psalmist în acest poem sapiențial (doctrina despre cele două căi) își are originea în capitolul 30 din Deuteronom unde Dumnezeu îi oferă fiecărui israelit posibilitatea de a alege între viață și moarte, între bine și rău (v. 15) sau între binecuvântare și blestem (v. 19). Cel care alegea să meargă pe prima dintre ele trebuia să iubească pe Domnul Dumnezeuul său din toată inima și cugetul său (v. 6), să se întoarcă spre El cu toată ființa lui și să-I asculte glasul (v. 8), să păzească toate poruncile, legile și hotărârile Lui (v. 10), să umble pe toate căile Lui (v. 16) și să se alipească de El (v. 20). Cu toate că Dumnezeu îi sugerează să aleagă viața pentru a fi viu, atât el, cât și urmașii lui, totuși omului nu i se forțează sub niciun chip libertatea de a alege. Atât elementele cheie, cât și modul persuasiv de a convinge pe om să se alipească de Domnul și de legile Sale se regăsesc cu ușu-

⁹ Mayer GRUBER, *Rashi's Commentary on Psalms*, Leiben, Boston, 2004, p. 172.

¹⁰ Nancy DECLAISSÉ-WALFORD, Rolf JACOBSON și Beth LANNEL TANNER, *The Book of Psalms* (Grand Rapids: Eerdmans Publishing Company, 2014), 61. Verbul sugerează și o anumită activitate orală. Cf. Mitchell DAHOOD, „Psalms,” în *AYBC* 19A, Doubleday & Company, Inc., New York 1966, p. 3.

¹¹ EMMANUEL, *Commentaire juif des Psaumes*, Payot, Paris 1963, p. 22.

¹² ST. JEROME, *The Homilies on the Psalm*, 6. Cf. ORIGEN, „Selection from the Psalms,” în *PG* 12, 1088 – BLAISING et al., *ACCOT (Psalms 1-50)*, p. 6.

¹³ Fericitul Augustin subliniază faptul că este o diferență semnificativă între a fi în lege și a te afla sub lege. Cel care este în lege viețuiește potrivit legii, pe când cel care este sub lege face lucrurile după cum scrie în lege. Astfel primul este liber, iar celălalt sclav. Dacă pentru sclav, legea se impune, pentru cel liber care cugetă neîncetat la ea, legea nu are nicidecum imaginea unui lucru constrângător. ST. AUGUSTIN, „Expositions on the Psalms,” în *The Nicene and Post-Nicene Fathers* 8, trad. Philip Schaff, Logos Research Systems, Oak Harbor, 1997, p. 1.

rință în psalmul 1¹⁴. Cel care dorește să meargă pe calea binelui trebuie să nu viețuiască în poftele și convingerile lui individualiste pentru a nu fi asemenea idolatriilor care își sunt lor înșiși dumnezei, ci să iubească și să-și însușească Legea Domnului ca pe un lucru ființial, cugetând neîncetat la ea¹⁵.

Acest îndemn lansat de psalmist la începutul cărții este explicat în chip plener în psalmul 118 care este considerat de specialiști a fi: *elogiul Legii lui Dumnezeu*¹⁶, *adevărata litanie a Torei*¹⁷, *psalmul cunoștinței Legii lui Dumnezeu*¹⁸ și *expresia lirică a legământului*. Teodoret, episcopul Cirului¹⁹, consideră că acest psalm a fost alcătuit de regele David pentru a se mângâia în vreme de necaz sau pentru a inspira credincioșilor din toate timpurile dragostea față de legea Domnului. În opinia rabinului Iuda ben Simon, regele David a redactat acest psalm în semn de mulțumire pentru ajutorul pe care Dumnezeu l-a oferit poporului ales care a rămas nepângărit în confruntarea sa cu păgânii²⁰. Alții au considerat că psalmul a fost alcătuit chiar în vederea instruirii particulare a fiului său, Solomon²¹. Însă din cercetările mai recente reiese faptul că psalmul 118 a fost, fie opera unui tânăr din timpul robiei babiloniene care a dorit să expună experiențele și rugăciunile conaționalilor săi zeloși în împlinirea legii, fie o creație post exilică ce a putut fi asociată cu promulgarea întregului Pentateuh de către Ezdra²². Unii exegeți consideră că crearea acestui psalm a fost asumată de către un grup de credincioși care și-au exprimat, în cadrul unui joc poetic, iubirea, atașamentul și devotamentul lor față de Lege²³.

Această compoziție literară este condiționată de artificii acrostihului alfabetice²⁴. Fiind format din 22 de strofe (după numărul consoanelor care alcătuiesc alfabetul ebraic), cu câte opt versuri pentru fiecare, psalmul 118 este cel mai dezvoltat exemplu de poezie acrostih din Vechiul Testament. Pe

¹⁴ Samuel TERRIEN, *The Psalms: Strophic structure and theological commentary*, Wm. B. Eerdmans Publishing Co., Grand Rapids, 2003, p. 76.

¹⁵ Stelian PAȘCA-TUȘA, „Psalmul 1 - abordare isagogică, exegetică și teologică (partea a II-a),” *Studia Universitatis Babeș-Bolyai – Theologia Orthodoxa*, an LX (2014), nr. 2, p. 15.

¹⁶ Gherasim TIMUȘ, *Note și meditațiuni asupra Psalmilor*, vol. 3, Tipografia „Gutenberg” Joseph Gobl, București, 1896, p. 162.

¹⁷ *Septuaginta. Psalmii, Odele, Proverbele, Ecclesiastul, Cântarea Cântărilor*, vol. 4/I, ed. Cristian Bădiliță et al., Polirom, Iași, 2006, p. 290.

¹⁸ Rabbi Solomon FREEHOF, *The Book of Psalms: A commentary*, Union of American Hebrew Congregations, Cincinnati, 1938, p. 339.

¹⁹ TEODORET DE CIR, *Tâlcuire a celor o sută cincizeci de psalmi ai proorocului împărat David*, trad. de PS. Iosif al Argeșului, Sf. Mănăstire Sfinții Arhangheli, Petru Vodă, 2003, p. 369.

²⁰ *Midrash Tehillim. Psalm 119.1*, accesat 12 Septembrie, 2017, <http://www.matsati.com/wp-content/uploads/2012/10/Midrash-Tehillim-Psalms-119.pdf>.

²¹ G. TIMUȘ, *Note asupra psalmilor*, p. 163.

²² Leslie C. ALLEN, *Psalms 101-150*, în *WBC 21*, Word, Incorporated, Dallas, 2002, pp. 182-183.

²³ Alois BULAI et al., *Psalmii. Traducere, note și comentarii*, Sapiientia, Iași, 2005, p. 457.

²⁴ Acrostihul este un procedeu estetic folosit în alcătuirea unei structuri complexe care este limitat de un număr precis de strofe și versuri. Cf. ALLEN, *Psalms*, p. 180.

lângă dimensiunea sa impresionantă, psalmul utilizează toate genurile poetice folosite în psalmii de tip acrostih: lamentație individuală (Ps 24), imn de laudă (Ps 110 și 144) și poem închinat înțelepciunii (Ps 111).

Inspirat din Deuteronom, conținutul psalmului îl învață pe om că fericirea poate să fie dobândită numai prin meditarea și împlinirea legii. Rabi Solomon Freehof consideră că „în acest psalm este descrisă, în cel mai complex mod cu putință, conotația bogată a conceptului *lege*, deoarece acest poem dedicat în exclusivitate Torei surprinde relația intimă, personală și spirituală a omului cu Dumnezeu prin intermediul Legii”²⁵. În cele 176 de versete ale psalmului sunt folosiți opt termeni care intră în câmpul semantic al conceptului *lege*. Acești termeni sunt: **lege** – תורה (*tora*^h) – este folosit de 25 de ori în psalm; **cuvânt** – דָּבָר (*davar*) – apare de 24 de ori în psalm; dintre aceste opt cuvinte, *davar* este cel mai des folosit în Psaltire; **spusă** – אִמְרָה (*imra*^h) – apare de 20 de ori în psalm; **orânduiri** – חֻקִּים (*huqim*) – este folosit de 22 de ori în psalm; **judecăți** – מִשְׁפָּטִים (*mišpatim*) – este folosit de 22 de ori în psalm; **poruncă** – מִצְוָה (*miṣot*) – apare de 21 de ori în psalm; **mărturii** – עֵדוּת (*edot*) – este folosit de 23 de ori în psalm; învățături – פְּקֻדִים (*piqudim*) – apare de 20 de ori în psalm)²⁶. Prin intermediul acestora, psalmistul exprimă aceeași realitate a legii lui Dumnezeu indicând modul în care aceasta influențează viața fiecărui om. Pentru a evita repetiția unor termeni ce aparțin aceluiași câmp semantic, autorul psalmului folosește sinecdoca și metonimia ca să ofere, în același timp, cititorului posibilitatea de a sesiza sensurile și nuanțele cuvintelor care fac referire directă la Torah. Asumarea și împlinirea legiurilor, a cuvintelor, a spuselor, a orânduiriilor, a judecăților, a poruncilor, a mărturiilor și a învățăturilor Domnului îl așează pe cel credincios într-o comuniune neîncetată cu Dumnezeu care este izvorul, păstrătorul și dătătorul Legii.

Complexitatea trăirilor sufletești descrise de psalmist în cadrul acestor 22 de strofe oferă o viziune cuprinzătoare asupra impactului benefic pe care Legea îl are în viața celui credincios. Abaterea de la cuvintele dumnezeiești, întristarea, căutarea mărturiilor, mângâierea, înțelegerea judecăților și intrarea în starea de comuniune sunt numai câteva din coordonatele în care se situează cel ce merge în cărările poruncilor lui Dumnezeu. Fiecare din cele 22 de strofe oglindește o etapă din calea spre desăvârșire a omului. Psalmistul împărtășește tuturor experiența sa spirituală dobândită în diferitele momente ale urcușului său pentru a oferi un model viu de urmat.

În literatura iudaică psalmul 118 este numit *marele alfabet* și din acest motiv acest text psalmic constituia una din structurile de învățătură elemen-

²⁵ S. FREEHOF, *The Book of Psalms*, p. 340.

²⁶ Vezi amănunte în Konrad SCHAEFER, *Psalms*, în *Berit Olams, Studies in Hebrew and Poetry*, trans. by David W. Cotter, The Liturgical Press, Minnesota, 1951, pp. 292-293.

tare pe care copiii lor trebuiau să le deprindă de la o vârstă fragedă²⁷. Rabi Benjamin Segal consideră că acest psalm marchează un moment din istoria poporului ales în care s-a dorit o revitalizare a vieții religioase și implicit sporirea atașamentului față de Lege²⁸.

Psalmii în cult – mărturisirea doxologică a învățaturii despre Dumnezeu

În cadrul reformei religioase coordonate de regele David²⁹, cântările, rugăciunile și psalmii au început să fie utilizate în cult. Promovarea acestui mod de manifestare liturgică a înlesnit în timp trecerea de la un cult preponderent sacrificial la unul doxologic. Distrugerea Templului lui Solomon și robia babiloniană i-a constrâns pe israeliți să acorde o atenție sporită manifestărilor de tip doxologic prin care păstrau și promovau bazele învățaturii lor despre Dumnezeu. În acest context nefavorabil, psalmii și cântările levitice au avut un rol considerabil. Forma lirică și conținutul acestor texte care au fost create pentru uzanță liturgică, sau cele care au dobândit acest statut ulterior, au favorizat transmiterea învățăturilor fundamentale ale Legii.

Chiar și înainte de reforma davidică, textul scripturistic menționează manifestări spontane de tip doxologic impregnate de un mesaj teologic profund. Unul dintre acestea este cântarea Anei, mama judecătorului Sameul (1Rg 2,1-10). La o simplă lecturarea se poate observa cu ușurință că Ana, cuprinsă de bucuria nașterii și de faptul că rugăciunea ei a fost ascultată, realizează un discurs coerent și totodată complex despre Dumnezeu. Același fenomen poate fi observat și atunci când regele David înalță o cântare de mulțumire lui Dumnezeu pentru că a fost izbăvit de toți vrăjmașii lui (2Rg 22,2-51). Conținutul teologic al acestui imn de biruință care a fost receptat ca un text psalmic de către specialiști, poate fi regăsit cu ușurință și în psalmul 17³⁰. Între cele două texte lirice există similitudini evidente. Mai mult versetul 1 al cântării regale este considerată o inserție târzie ce poate fi asociată cu o suprascriere psalmică.

²⁷ Ioan Litin compară această uzanță cu obiceiul creștinilor de a-i iniția pe copii în tainele credinței atunci când îi învață rugăciunile începătoare, *Sfinte Dumnezeule și toate celelalte*. Cf. EFTIMIE ZIGABENUL și Sf. NICODIM AGHIORITUL, *Psaltirea în tâlcuirea Sfinților Părinți*, Egumenița, București, 2019, p. 358.

²⁸ Rabi Benjamin SEGAL, „Psalm 119 - Laws as Songs of Praise,” accesat 13 Mai, 2015, <http://psalms.schechter.edu/2012/05/psalm-119-laws-as-songs-of-praise.html>.

²⁹ James M. MILLER, John H. HAYES, *A History of Ancient Israel and Judah*, Westminster John Knox Press, Louisville, 1986, pp. 163-86.

³⁰ J. G. BALDWIN, *1 and 2 Samuel: An Introduction and Commentary*, în *Tyndale Old Testament Commentaries* 8, InterVarsity Press, Downers Grove, 1988, p. 307.

De altfel, suprascrierile sau titlurile psalmilor redactate cel mai probabil de către persoanele care au rânduie cântarea psalmilor la templu³¹ sau de către cei care au compilat subcolecțiile psalmice³², conțin de multe ori indicații de ordin muzical sau liturgic care ne ajută să identificăm fie momentele în care aceste cântări au fost utilizate în cult, fie modul în care acestea trebuiau intonate cu acompaniament, după o anumită linie melodică sau coral. Pentru ca aceste exigențe de ordin muzical să fie respectate era necesar ca maeștri de cântări să coordoneze bine cetele de leviți pe care însuși David le-a rânduie. În istoria cronistă chiar se menționează momentul în care David a oferit lui Asaf³³ și fraților lui leviți primul psalm de preamărire a Domnului (1Par 16,7). În aceeași zi, regele a rânduie ca acești cântăreți să slujească neconținut înaintea chivotului Domnului (1Par 16,37). Alături de ei au fost rânduieți și alți cântăreți printre care se numără și Heman³⁴, Etam³⁵ sau fiii lui Core³⁶ cărora le sunt atribuiți câțiva psalmi din Psaltire³⁷. Chiar dacă nu avem suficiente informații privitoare la modul în care erau utilizați psalmii în perioada preexilică putem presupune să aceștia erau roștiți și cântați după un anumit tipic.

În perioada celui de-al doilea templu, rânduiala de folosire a psalmilor în cult este mult mai clară. Avem suficiente informații ca să reconstituim tipicul unui zile liturgice (*Tamid* 7,4). Știm și ce psalmi erau cântați la Paști, la Cincizecine și la alte sărbători iudaice (psalmii ce alcătuiesc colecția *Aleluia* – 112-117). De asemenea, știm că *psalmii treptelor* (119-132) erau intonați fie de pelerini, fie de leviții care vegheau urcarea acestora în curtea templului (*Suca* 4,5). Mai mult, Hermann Gunkel, Sigmund Mowinckel și Arthur Weiser, exegeți care și-au axat o mare parte din activitatea lor științifică pe textele psalmice, au afirmat că majoritatea psalmilor au fost creați pentru

³¹ Rabbi David KIMHI, *The longer commentary of R. David Kimhi on the first Book of Psalms*, trans. by R. G. Finch, The Macmillan Company, New York, 1919, 20.

³² O viziune amplă asupra chestiunilor privitoare la suprascrieri poate fi găsită în studiul părintelui Ioan POPESCU-MĂLĂIEȘTI: „Suprascrierile psalmilor” în *Studii Telogice*, an II (1931), nr. 1, pp. 69-98.

³³ Asaf este fiul levitului Berechia (1 Par 15,17), maestru de cântări la Templu (1 Par 6,39; 25,1-2; 2 Par 5,12) în perioada reformei religioase davidice. Lui Asaf îi sunt atribuiți 12 psalmi (49,72-82)

³⁴ Heman este unul dintre fiii lui Mahol (3 Rg 4,31). Alături de frații săi Etan Ezrahiteanul, Calcol și Darda (cf. 1 Par 2,6), acesta era considerat unul din înțelepții proverbiali ai lui Israel cu care a fost comparat regele Solomon. Lui Heman i se atribuie psalmul 87.

³⁵ Etam Ezrahitul este fiul lui Zara, fratele lui Heman (1 Par 2,6). Acesta era unul din oamenii înțelepți din Israel. În LXX numele *Ezrahiteanul* este citit *Israeliteanul*. Lui Etam i s-a atribuit psalmul 88.

³⁶ Fiii lui Core făceau parte dintr-o familie levită implicată în conducerea Templului din Ierusalim. Prima atestare a rolului pe care aceștia îl aveau se găsește în 2 Par 20,19, unde sunt menționați alături de fiii lui Cahat în postura de conducători ai poporului în rugăciune. Fiilor lui Core le sunt atribuiți 11 psalmi (41-48, 83, 84, 86, 87)

³⁷ Fred SKOLNIK et al., *Encyclopaedia judaica*, vol. 19, Keter Publishing House, Farmington Hills, 2007, p. 606.

a dezvoltat cultul doxologic de la templu prin intermediul căruia poporul îi erau prezentată într-o formă lirică învățătura despre Dumnezeu și despre modul în care Acesta interacționează cu omul și natura.

După cum era de așteptat, psalmii au avut un statut privilegiat și în cultul sinagogal³⁸. Textele psalmice au influențat și conținutul noilor rugăciuni create pentru a susține nevoile liturgice ale comunităților iudaice și, implicit, au stat la baza frazeologiei acestora. Importanța sporită pe care psalmii au avut-o de-a lungul timpului în iudaism a determinat și apariția unor grupări mistice (*bevera tehillim*), a unor organizații voluntare care obișnuiau să citească întreaga Psaltire în cadrul unei săptămâni. Acest fapt nu este nicidecum neobișnuit de vreme ce un kabalist din epoca modernă (Isaia Horowitz) a afirmat că „Nimic nu se aseamănă cu Psaltirea, pentru că aceasta conține totul: multe laude pentru Cel Sfânt, binecuvântat fie El, și psalmii care evocă penitență și caută iertarea divină.”³⁹.

Învățătura profundă despre Dumnezeu și profețiile cu conotație hristologică au oferit Psaltirii un statut privilegiat și în creștinism. Comunitățile primare erau îndemnate de către apostoli să-l preamărească pe Dumnezeu prin imne psalmice și, totodată, să asume aceste texte chiar și în dialogul lor cotidian. Sfântul Apostol Pavel le cere efesenilor să vorbească între ei „în psalmi și în laude și în cântări duhovnicești, laudând și cântând Domnului, în inimile voastre” (Ef 5,19 cf. 1Cor 14,26; Col 3,16-17). În programul liturgic al comunităților creștine din primele veacuri, textele psalmice erau nelipsite, acestea deținând un primat evident între lecturile din Vechiul Testament⁴⁰. Sfântul Ioan Casian a remarcat faptul că în comunitățile monahale din Tebaida Egiptului exista o râvnă deosebită pentru citirea și cântarea psalmilor mai ales în timpul privegherilor de noapte și în rânduiala laudelor zilnice. Unii monahi considerau că nu este suficient să fie intonați 20 sau 30 de psalmi pe noapte, ci este necesar ca lecturarea *psalmilor Domnului* să depășească acest număr⁴¹. De asemenea, rostirea psalmilor nu a fost încor-

³⁸ Vezi detalii în Stelian Pașca-Tușa, „The Psalms - a model of/for prayer in Judaism” în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai - Theologia Orthodoxa*, an LVIII (2012), nr. 2, pp. 15-26.

³⁹ Lawrence A. HOFFMAN, „Hallells, Midrash, Canon and Los: Psalms in Jewish Liturgy” în *Psalms in community: Jewish and Christian textual, liturgical, and artistic*, ed. Harold W. Attridge și Margot E. Fassler, Society of Biblical Literature, Atlanta, 2003, p. 34.

⁴⁰ „Apostolic Teachings and Constitutions,” în *The Ante-Nicene Fathers: Translations of the Writings of the Fathers Down to A.D. 325*, vol. 7, ed. Alexander Roberts et al., Logos Research Systems, Oak Harbor, 1997, p. 421. Sf. VASILE CEL MARE, *Omiliile și cuvântări*, în coll. *Părinți și Scriitori Bisericești*, vol. 17, trad. de Dumitru Fecioru Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1986, p. 489. Cf. Petre VINTILESCU, *Liturghierul explicat*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, p. 181 și Vasile MITROFANOVICI, *Liturgica Bisericii Ortodoxe*, Consiliul Eparhial ortodox român din Bucovina, Cernăuți, 1929, pp. 87-88.

⁴¹ „Unii, în adevăr, au socotit că trebuiesc rostiți în fiecare noapte câte douăzeci sau treizeci de psalmi, prelungiți și aceștia prin cântările antifoanelor și prin adăugarea unor tropare. Alții au încercat să depășească chiar acest număr, unii însă se opresc la optsprezece. Am aflat astfel în

setată în rânduielile cultului public sau în cele ale cinului monahal, ci a fost asumată de creștini în viața lor particulară. Unii obișnuiau să cânte psalmi înainte de masă⁴², alții la petreceri⁴³, unii îi rosteau în timp ce mergeau la piață⁴⁴, iar alții s-au deprins încă de la o vârstă fragedă să citească Psaltirea zilnic așa cum o făcea Macrina, sora Marelui Vasile și a Sfântului Grigorie, sub îndrumarea mamei sale⁴⁵.

Pentru a-i determina pe credincioși să se deprindă cu lectura psalmilor, unii Părinți ai Bisericii au alcătuit ghiduri de citire a psalmilor pentru diferite trebuințe. În scrisoarea sa către Marcellin, Sfântul Athanasie cel Mare îi scrie: „Ești nedreptățit de ai tăi sau se ridică contra ta mulți, ia și cântă psalmul 3. Ești în strâmtorare și vrei să ceri cu căldură ajutorul lui Dumnezeu ia și cântă psalmul 4, 74 și 115. Te prigonesc cei cu inima plină de răutate și voiești ca rugăciunea ta să fie ascultată de Dumnezeu cântă dimineața psalmul 5, iar dacă te simți sub acoperământul Său poți cânta psalmii 6 și 37...”⁴⁶. Tot din dorința de a spori râvna credincioșilor pentru memorarea psalmilor s-au alcătuit melodii care aveau menirea de a înlesni procesul de învățare a textelor psalmice și de a-i determina până și pe copii să îndrăgească aceste cântări în care era cuprinsă învățătura desăvârșită despre Dumnezeu. Sfântul Vasile cel Mare considera că această manieră de asumare a conținutului psalmilor este lucrarea Duhului Sfânt care îi învață prin cântare până și pe copii: „Duhul Sfânt [...] a unit dogmele cu plăcerea cântatului, ca, odată cu dulceața melodiei, să primim pe nesimțite și folosul cuvintelor de învățătură [...]. Pentru aceasta, dar, ni s-au alcătuit aceste melodii armonioase ale psalmilor, pentru ca celor care sunt copii cu vârsta sau cei care sunt cu totul tineri cu purtarea să li se pară că ei cântă, dar de fapt își instruiesc sufletul.”⁴⁷.

diferite locuri rânduit un canon deosebit, văzând întrebuințate aproape tot atâtea norme și reguli câte mănăstiri și chilii, am întâlnit. Sunt unii care au gândit că în oficiile rugăciunilor zilnice, adică, în cea de la ora trei, șase sau nouă, trebuie egalat și numărul psalmilor și rugăciunilor cu numărul orelor în care I se aduc lui Dumnezeu aceste cinstiri. Alții au găsit nimerit să fie hotărât numărul de șase psalmi pentru fiecare adunare de rugăciune.” Sf. IOAN CASIAN, *Rânduiala rugăciunilor și a psalmilor de noapte*, în coll. *Părinți și Scriitori Bisericești*, vol. 57, trad. de Vasile Cojocaru și David Popescu, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1990), p. 121.

⁴² CLEMENT ALEXANDRINUL, *Pedagogul*, în coll. *Părinți și Scriitori Bisericești*, vol. 4, trad. de Dumitru Fecioru, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1984, pp. 255-256.

⁴³ CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, în coll. *Părinți și Scriitori Bisericești*, vol., trad. de Dumitru Fecioru, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1982, p. 457.

⁴⁴ Sf. VASILE CEL MARE, *Omilii la Psalmi*, p. 183.

⁴⁵ Sf. GRIGORIE DE NYSSA, „Despre viața Sfintei Macrina,” trad. de Ion Pătrulescu în *Altarul Banatului*, serie nouă, an IV (1993), nr. 1-3, p. 52.

⁴⁶ St. ATHANASIUȘ THE GREAT, *The Life Of Antony And The Letter To Marcellinus*, trans. by Robert C. Gregg, Paulist Press, New York 1980), p. 115.

⁴⁷ Sf. VASILE CEL MARE, *Omilii la Psalmi*, 183. În consonanță cu fratele său după trup, Grigorie, episcopul Nyssei († 384), afirmă: „Ca joc [memorarea psalmilor] [subl. ns.] produce plăcere copiilor;

După cum s-a putut observa, literatura psaltică acordă textelor psalmice o importanță majoră, iar aceasta se datorează în cea mai mare măsură discursului teologic care poate fi despinse din conținutul lor. Conștiința fiind de faptul că expunerea unei învățături într-o formă lirică este mult mai ușor de asumat, aceștia au încercat să promoveze lectura psalmilor și în cultul particular sau mai bine zis în toate momentele vieții unui creștin. Părinții au înțeles că în psalmi, creștinii pot să găsească „învățătura desăvârșită despre Dumnezeu, prevestirea despre venirea în trup a lui Hristos, amenințarea cu judecata, nădejdea învierii, frica de pedeapsă, făgăduințele slavei, descoperirile tainelor”⁴⁸, fiindcă toate sunt strânse în Cartea Psalmilor ca într-o mare vistierie obștească⁴⁹.

Receptarea Decalogului în Psaltire

Folosirea psalmilor în cultul public și în rugăciunile particulare implică o responsabilitate aparte. Fiind atinse de suflarea Duhului, cuvintele psalmilor, rostite sau cântate, vibrează în sufletele celor care le primesc și așteaptă întruparea. Cu alte cuvinte, prin intermediul psalmilor care sunt o expresie lirică a Torei, Legea își găsește o cale mult mai ușoară de a pătrunde până și în sufletele celor mai tineri pentru a oferi fiecăruia, după sânguință, ceea ce i se potrivește. Când folosim conceptul de lege avem în vedere atât legiurile religioase, morale, civile și penale cuprinse îndeosebi în Levitic, Numeri și Deuteronom, cât și cele zece porunci care sintetizează în chip plener învățătura cea desăvârșită despre Dumnezeu⁵⁰ care a fost scrisă chiar de degetul Domnului (Ieș 31,18).

Se poate remarca faptul că psalmiștii sunt familiarizați cu exigențele legii pe care Dumnezeu a dat-o poporului în muntele Sinai, chiar dacă nu se fac trimiteri clare la acest eveniment. Aceasta se datorează în primul rând tendinței aghigrafilor de a-și concentra mai degrabă atenția pe modul în care este receptată și respectată legea de către popor, decât pe evenimentele petrecute în Sinai⁵¹ și în al doilea rând, mutarea accentului de pe mun-

celor vârstnici le ține loc de toiag și odihnă; și cel ce se curățește pe sine socotește că această învățătură îi este un dar; cel ce este într-o împrejurare care îi produce o dispoziție tristă, socotește că i-a fost dat pentru el anume harul acestei cărți. Călătorii și navigatorii, ca și cei care se ocupă de lucrări sedentare, și absolut toți, bărbați și femei deopotrivă din orice fel de viață ar fi, sănătoși ori bolnavi, când sunt îndemnați spre Psaltire, consideră o pagubă să nu aibă pe buze învățătura lor sublimă.” Sf. GRIGORIE DE NYSSA, *La titlurile psalmilor*, în coll. *Părinți și Scriitori Bisericești*, vol. 30, trad. de Teodor Bodogae Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1998, p. 139.

⁴⁸ Sf. VASILE CEL MARE, *Omilii la Psalmi*, p. 183.

⁴⁹ Vezi capitolul *Receptarea Psaltirii în creștinism* din Stelian PAȘCA-TUȘA, *Domne miluiește - premisă a rugăciunii inimii în Psalmi*, Limes, Cluj-Napoca, 2015, pp. 63-79.

⁵⁰ Clive S. LEWIS, *Meditații la psalmi*, trad. de Emanuel Conțac, Humanitas, București, 2013, p. 70.

⁵¹ Cei trei psalmi istorici (77, 104 și 105) scot în evidență această direcție, sublinind căderile repetate ale poporului și încălcarea legământului încheiat de ei cu Dumnezeu.

tele Sinai pe colina Sionului, noul munte în care Dumnezeu se revelează și își face simțită prezența în mijlocul poporului, a determinat o schimbare semnificativă de perspectivă. Sionul este prezentat ca un loc înveșmântat în slava Domnului, locul ales de către Dumnezeu (Ps 131,13) pentru a conduce nu numai pe Israel, ci toată lumea (Ps 66,5; 67,29-30; 99,1-5). Șezând în Sion, Dumnezeu judecă cu dreptate (Ps 9,7-8), dojenește și pedepsește pe cei care greșesc (Ps 2,3-6), poartă de grijă celor drepti și celor asupriți (Ps 9,8-9), se descoperă în slavă și își revelează virtuțile oamenilor (Ps 26,8). Sionul este locul în care omul îl poate întâlni pe Dumnezeu ca să îi slujească și, de aceea, i se cere să-și îndrepte privirea și pașii spre acest loc (Ps 85,8; 121,1-9) în care Domnul este Marele Împărat.

În acest context teologic nou (generat de reforma davidică) s-au reafirmat fundamentele credinței monoteiste exprimate în Decalog. Spre exemplu, în psalmul 80, levitul Asaf îndeamnă poporul să slujească Domnului în ziua sărbătorii lor și să reînnoiască solemn legământul încheiat de Dumnezeu cu părinții lor. Inspirându-se din celebra mărturisire de credință *Șema Israel!* (Deut 6,4-5⁵²), psalmistul reafirmă tradiția decalogică făcând trimitere la prima poruncă care de altfel este baza și suportul teologic pentru celelalte nouă: „Ascultă, poporul Meu! Voiesc să-ți dau de veste! O Israel, de mi-ai da ascultare! Să nu se afle la tine nici un dumnezeu străin și să nu te închini unui alt Dumnezeu, căci eu sunt Domnul Dumnezeul tău, care te-a scos din țara Egiptului.” (Ps. 81,9-11 – Biblia 1938). Aceasta este cea mai fidelă redare a primei porunci în scrierile Vechiul Testament, firește, exceptând varianta deuteronomică a Decalogului⁵³. Rostirea acestei porunci într-un ambient cultic în care era prăznuită sărbătoarea Paștelui, Anul Nou sau sărbătoarea Corturilor⁵⁴, conferea acestei mărturisiri o încărcătură sufletească majoră. Spațiul sfânt și timpul liturgic care înveșnicește îi îmbia pe israeliți să intre în comuniune cu Dumnezeul cel Veșnic, cu Dumnezeul cel viu care dă viață veșnică și să se lepede de orice formă iluzorie de idolatrie.

Ideea supremației lui Dumnezeu asupra oricărui dumnezeu sau idol este extrem de frecventă în textele psalmice. Spre deosebire de idolii care rămân încorsetați în limitele materialului din care sunt făuriți (Ps 113,12-16⁵⁵; 134,15-18), Dumnezeul lui Israel este viu și prezent în istoria poporului Său

⁵² „Ascultă, Israele, Domnul Dumnezeul nostru este singurul Domn. Să iubești pe Domnul Dumnezeul tău, din toată inima ta, din tot sufletul tău și din toată puterea ta.” (Deut 6,4-5)

⁵³ Gordon WENHAM, *Psalms as Torah: reading biblical song ethically*, Baker Academic, Grand Rapids, 2012, p. 101.

⁵⁴ A. BULAI et al., *Psalmi*, p. 297.

⁵⁵ „Ca nu cumva să zică neamurile: Unde este Dumnezeul lor? Dar Dumnezeul nostru e în cer; în cer și pe pământ toate câte a voit a făcut. Idolii neamurilor sunt argint și aur, lucruri de mâini omenești: gură au și nu vor grăi; ochi au și nu vor vedea; urechi au și nu vor auzi; nări au și nu

prin acte evidente de pruniere. Intervențiile Domnului în viețile celor credincioși sunt evidente. În repetate rânduri, textele psalmice dau mărturie despre lucrarea tainică a Domnului care de îndată ce este rugat să intervină în momente dificile, izbăvește numaidecât pe cel aflat în primejdie sau suferință. Această certitudine a prezenței divine îl determină pe David să afirme într-una din rugăciunile sale că: „Nu este asemenea ție între dumnezei, Doamne și nici fapte nu sunt ca faptele Tale. Veni-vor toate neamurile pe care le-ai făcut și se vor închina înaintea Ta, Doamne și vor slăvi numele Tău. Că mare ești Tu, Cel ce faci minuni, Tu ești singurul Dumnezeu.” (Ps 85,7-9; cf. Ps 94,3; 95,4; 96,10).

Acest text psalmic ne face deschiderea spre cea de-a doua și cea de-a treia poruncă. Diferența dintre Dumnezeu cel adevărat și idoli ciopliți va fi atât de evidentă încât toate neamurile vor părăsi pe dumnezeii lor și vor veni să se închine înaintea Domnului pentru a-I preaslăvi numele pe care l-au luat în deșert prin slujirea lor idolatră (Ps 85,8). Dacă măreția lui Dumnezeu are un impact atât de puternic asupra celorlalte neamuri, este de prisos să ne gândim că acest efect nu a fost receptat mai întâi de către poporul ales. Este suficient să amintim că în psalmul 96 toți cei care slujesc chipurilor cioplite sunt muștrați cu asprime fiindcă deși au văzut slava Domnului nu s-au lepădat de slujirea idolatră: „Să se rușineze ci ce slujesc chipurilor cioplite, cei ce se mândresc cu idoli lor! Închinați-vă Lui, toți dumnezeii!” (v. 7 – Biblia 1938). Aluzia la cea de-a doua poruncă este evidentă fiindcă, psalmistul folosește același termen pentru a defini chipurile cioplite/scobite (כִּפְלוֹת – *pesel*) ca și Moise (Ieș 20,4).

În privința receptării celei de-a treia poruncii care interzicea luarea numelui Domnului în deșert (Ieș 20,7), este necesar să observăm că textele psalmice fac trimiteri repetate la slava numelui lui Dumnezeu, îndemnând pe toți, inclusiv pe neamuri să slăvească numele Său cel sfânt, așa cum am văzut în psalmul 85. Psalmul 8, spre exemplu, nu este o cântare de preamărire a omului, cum îndeobște este receptat, ci mai degrabă un imn de preaslăvire a numelui Domnului. Atât debutul, cât și finalul psalmului este marcat de exclamația: „Doamne Dumnezeul nostru, cât de minunat este numele Tău în tot pământul!” (Ps 8,1.9). Cu alte cuvinte, în psalmi ne este descrisă cu precădere importanța folosirii corecte a numelui lui Dumnezeu. Dacă numele Domnului va fi slăvit așa cum textele psalmice o cer, atunci acesta nu va mai fi luat în deșert. În privința celor care totuși iau numele Domnului în deșert, pedeapsa este necruțătoare: „O, Dumnezeule de-ai vrea să ucizi pe cei negiuiți! O, vărsătorilor de sânge, depărtați-vă de la mine!

vor mirosi; mâini au și nu vor pipăi; picioare au și nu vor umbla, nu vor glăsui cu gâtjeul lor. Asemenea lor să fie cei ce-i fac pe ei și toți cei ce se încred în ei.” (Ps 113,10-16)

Ca unii care vorbesc despre Tine cu gânduri viclene și, dușmani, fiindu-ți, iau în deșert (שָׁוֵי – *lašav*) numele Tău.” (Ps 139,19-20 – Biblia 1938). La fel ca în cazul precedent terminologia utilizată în acest text este identică cu cea folosită de Moise.

Chiar dacă pentru porunca a patra nu găsim un corespondent psalmic concret, decât suprascrierea psalmului 92 [TM] care dedică imnul respectiv zilei Șabatului, este suficient să amintim îndemnurile de participare la ritualurile cultice, îndeosebi cele care fac trimitere la sărbătorile „cu lună nouă, cu lună plină”, așa cum găsim în psalmul 80 (v. 4). Această situație poate fi motivată prin faptul că șabatul a primit o importanță sporită abia după exil (cf. Nee 13,15-22), iar majoritatea textelor psalmice sunt preexilice⁵⁶.

La prima vedere și porunca a cincea este ignorată de psalmiști (Ieș 20,12). Nu găsim trimiteri directe, așa cum putem afla în scrierile sapiențiale ale Vechiului Testament (Pilde 23,22-25; Sir 3,7-8⁵⁷), care să îndemne la cinstirea părinților. Însă, la fel ca în cazul poruncii a treia, psalmiștii accentuează și dezvoltă porunca cinstirii părinților într-o perspectivă teologică superioară: Dumnezeu este tatăl arhetipal, iar oamenii sunt fiii lui (cf. Ps. 102,13⁵⁸). Din acest motiv, paternitatea dumnezeiască devine emblematică pentru a evidenția grija părintească față de copii, fiindcă Dumnezeu ia la Sine chiar și pe cei părăsiți de mama și de tată (Ps 26,16). Prin urmare, psalmiștii consideră că accentuarea filiației sau a paternității divine în detrimentul celei trupești va avea un efect mult mai puternic asupra mentalului colectiv. Cel care asumă paternitatea dumnezeiască nu are cum să-și necinstească părinții trupești. Cel care zice: „Tatăl meu ești Tu, Dumnezeul meu și sprijinitorul mântuirii mele.” (Ps 88,26), își va iubi aproapele ca pe sine însuși, indiferent că acesta îi este tată, mama, frate sau unul de alt neam.

Ca atare, nu doar această poruncă, ci și celelalte poruncile din Decalog care reglementează relațiile interumane (Să nu ucizi!; Să nu fii desfânat!; Să nu furi!; Să nu mărturisești strâmb! și Să nu dorești nimic din câte are aproapele tău! – Ieș 20,13-17) sunt interconținute de cele care stabilesc raportul dintre Dumnezeu și om. Iubirea lui Dumnezeu determină și iubirea aproapelui! Cel care se raportează corect la Dumnezeu se va raporta corect și la aproapele său! Înțelegerea și asumarea deplină a implicațiilor pe care le are relația de filiație și de paternitate divină va influența decisiv fraternitatea dintre semenii.

⁵⁶ G. WENHAM, *Psalms as Torah*, p. 103.

⁵⁷ „Cel care se teme de Domnul va cinsti pe tatăl său și ca stăpânitor va sluji celor care l-au născut. Cu fapta și cu cuvântul cinstește pe tatăl tău și pe mama ta, ca să-ți vină binecuvântare de la ei” (Sir 3,7-8).

⁵⁸ „În ce chip miluiește tatăl pe fii, așa a miluit Domnul pe cei ce se tem de El” (Ps 102,3).

Concluzii

Poziționarea centrală a învățăturii despre Dumnezeu în cartea Psalmilor nu este de loc întâmplătoare. Psalmiștii au dorit să determine persuasiv pe oameni să se apropie de Dumnezeu, să-I asculte și să-I împlinească legiurile, pentru ca într-un final, întâlnindu-l pe Legiuitor, să caute să-i fie asemenea. În acest sens, în Psaltire sunt realizate mai multe paralele între Dumnezeu și cei credincioși. Dacă Dumnezeu este numit *Cel drept* (Ps 7,11; 24,8; 91,15; 115,5; 118,137), atunci în mod natural, El îi binecuvintează pe cei curați, îi întărești și îi iubește (Ps 5,12; 7,9; 146,8), considerându-i *drepti la inimă* (Ps 7,10; 31,11; 63,10) sau mult mai concret *drepti* (Ps 32,1; 48,14; 106,42). Dacă Domnul este *sfânt* (Ps 21,3; 70,22; 88,18), atunci și poporul său va purta denumirea de *cei sfinți* sau *sfinți* (Ps 15,3; 33,9). Dacă Domnul este considerat milostiv (Ps 85,14; 102,8; 110,4; 111,4; 114,5; 144,8), însușire care este cel mai frecvent invocată în psalmi, atunci în mod firesc și poporul Său va fi chemat să oglindească această această calitate. Aceștia vor avea misiunea de a transmite această milă ce se revarsă cu prisosință asupra lor, și peste semenii lor.

Din aceste considerente suntem îndreptățiți să afirmăm că Psaltirea lui David este Torah în forma lirică pentru că aceasta nu numai că însușează învățăturile Legii, ci oferă paradigme de întrupare efectivă a cuvântului lui Dumnezeu.

JERTFA LUI ISAAC ÎN COMENTARIILE ȘI OMILIILE SFINȚILOR PĂRINȚI*

STELIAN PAȘCA-TUȘA
LIVIU VIDICAN-MANCI

Abstract.

Isaac's sacrifice has been incorporated into the biblical typology from the beginning. The Church Fathers saw Isaac as a symbol of Christ and his sacrifice on Mount Moriah as a foreshadowing of the final sacrifice on Calvary. The patristic tradition has therefore been able to find in the text of Genesis 22, which describes the sacrifice, many elements that strengthen the link between Isaac and Jesus Christ. Contemporary scholars, most of them belonging to the critical school of interpretation, believe that this association is not clearly defined and therefore needs to be solidly supported by arguments from the original text. The reasoning of these biblical scholars is not wrong, just as the approach of the Fathers cannot be considered incorrect. Here we are faced with two methods of exegesis that are not in harmony. The purpose of this study is not to find arguments in support of the patristic perspective, but rather to identify the starting point of the typology and to analyse its development in the sermons and commentaries of leading Eastern exegetes of the first six centuries of the Christian era.

Keywords: *Church Fathers, symbol of Christ, typology, patristic perspective, Isaac.*

Introducere

Patriarhul Isaac a fost privit de către Părinții Bisericii ca un simbol, un tip ce prevestea prin jertfa la care de bună voie a luat parte ceea ce avea să se

* Studiu publicat în limba engleză, cu titlul: „The Sacrifice of Isaac. Acknowledgement of a Biblical Typology in the Homilies and Commentaries of the Eastern Church Fathers” în *Teologia*, an XXV (2021), nr. 4, pp. 150-164.

întâmpile cu Iisus Hristos pe cruce¹. Această asociere i-a conferit celui de-al doilea patriarh un statut cu totul aparte între dreptții Vechiului Testament și mai cu seamă între cei care prin viața sau prin una din faptele lor prefigurau pe Fiul lui Dumnezeu Cel întrupat. Literatura patristică i-a elogiat curajul, ascultarea și supunerea sa față de tatăl său care trebuia să ducă la bun sfârșit încercarea pe care i-a rânduit-o Dumnezeu. Perspectivele de interpretare și metodologia oferită de constructul tipologic le-au oferit Părinților posibilitatea de a identifica elementele cheie care pot să consolideze relația tip-antitip și evidențieze modalitatea în care Isaac se aseamănă cu Iisus Hristos.

Una de cele mai reprezentative lucrări de specialitate care a avut în vedere lectura patristică a acestui eveniment vechi-testamentar aparține lui Edward Kessler. Autorul a dorit să sublinieze prin scrierea sa (*Bound by the Bible: Jews, Christians and the Sacrifice of Isaac*) interdependența care există între exegeza pe care iudeii și creștinii o oferă episodului jertfei de pe Moria. În cadrul acestui demers, renumitul filosof și teolog britanic, a scos în evidență principalele direcții de interpretare pe care Părinții primelor veacuri le-au dezvoltat cu privire la jertfă. Scrierea sa reprezintă un punct de plecare pentru cercetarea noastră în care dorim să ne concentrăm atenția doar asupra interpretărilor hristologice. Ținând cont de faptul că vom accesa și vom analiza omiliile și comentariile realizate de Părinți, vom face referiri sumare la literatura complementară², preferând să lucrăm direct pe textele sursă.

¹ Sfântul Efreem Sirul afirmă că Isaac a fost prin toate „o prefigurare a Stăpânului.” Sf. EFREM SIRUL, „Cuvânt de Avraam și Isaac”, trad. de Alexandru Prelipcean, în *Ortodoxia*, an VI (2014), nr. 2, p. 130. Sfântul Grigorie al Nazianzului semnalează faptul că „Avraam, marele patriarh, aduce o jertfă neobișnuită, chip al marii Jertfe.” Sf. GRIGORIE AL NAZIANZULUI, *Cele cinci cuvântări teologice* II, 18, trad. de Gheorghe Tilea și Nicolae Barbu, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2008, pp. 48-49.

² Recomandăm următoarele surse din literatura de specialitate: A. R. E. AGUS, *The Binding of Isaac and Messiah*, State University of New York, Albany (NY), 1988. G.T. ARMSTRONG, „The Cross in the Old Testament According to Athanasius, Cyril of Jerusalem and the Cappadocian Fathers”, in: *Theologia Crucis: Festschrift*, coord. Erich Dinkler. C. Andresen and G. Klein, Mohr, Tubingen, 1979, pp. 17-38. S. P. BROCK, „Genesis 22 in Syriac Tradition”, in: *Mélanges Dominique Barthelemy*, coord. P. Casetti, O. Keel and A. Schenker, Editions Universitaires, Freiburg, 1981, pp. 1-30. J. DUNHILL, *Covenant and Sacrifice in the Letter to the Hebrews*, University Press, Cambridge, 1992. A. GABOURY, „Deux fils uniques: Isaac et Jésus: Connexions vétérotestamentaires de Mc 1,11 (et parallèles)”, in: *Studia Evangelica* (1968) 4, pp. 198-204. J. D. LEVENSON, *The Death and Resurrection of the Beloved Son: The Transformation of Child Sacrifice in Judaism and Christianity*, Yale University Press New Haven, 1993. I. LÉVI, „Le sacrifice d'Isaac et la mort de Jésus”, *Revue des Études Juives* (1912) 64, pp. 161-184. E. NOORT (eds.), *The Sacrifice of Isaac: The Aqedah (Genesis 22) and its Interpretations. Themes in Biblical Narrative*, Brill, Leiden, 2002. H. J. SCHOEPS, „The Sacrifice of Isaac in Paul's Theology”, in: *Journal of Biblical Literature* (1946) 65, pp. 385-392. J. E. WOOD, „Isaac Typology in the New Testament”, in: *New Testament Studies* (1968) 14, pp. 583-589.

Ne propunem să evidențiem modul în care Părinții Răsăriteni au identificat punctele de legătură între cele două jertfe și ulterior le-au valorificat în vederea consolidării tipologiei amintite. Ca interval de referință pentru omiliile și comentariile patristice pe care le avem în vedere stabilim secolele II-V. Vom începe prezentarea noastră cu Meliton, episcopul Sardesului, unul din teologii de referință ai veacului al II-lea care sistematizează elementele principale ale tipologiei amintite. Vom face apel la exegeții alexandrini (Clement, Origen, Sf. Athanasie cel Mare și Sf. Chiril), la cei din școala anti-ohiană (Teodor al Mopsuestiei și Sf. Ioan Gură de Aur), vom aminti tangențial de capadocieni și vom extinde abordarea noastră până la părinții siriieni (Sf. Efreem Sirul). În felul acesta ne dorim să acoperim toate zonele de referință pentru Răsăritul Creștin și să consemnăm interpretările realizate în perioada de aur a creștinismului primelor veacuri.

Înainte de a menționa direcțiile de interpretare ale Părinților amintiți și implicit de a sistematiza modul în care tradiția răsăriteană a evidențiat legătura tipologică dintre Isaac și Iisus Hristos, vom încerca să identificăm punctul de plecare sau factorul care a generat acest tip de interpretare. În acest demers ne-au fost utile tot indicațiile Părinților care fac trimitere la câteva texte din Noul Testament pe care le consideră surse de validare a actului lor exegetic. Cea mai importantă trimitere se găsește într-una din cuvântările Mântuitorului în care, zic Părinții, Domnul face o aluzie voalată la jertfa de pe Moria.

Bucuria lui Avraam și vederea tainică a jertfei de pe cruce

Jertfa lui Isaac a dobândit o importanță cu totul aparte pentru comunitățile creștine după ce Mântuitorul a făcut aluzie la sacrificiul de pe Muntele Moria în marea cuvântare euharistică consemnată de Sfântul Ioan. Iisus Hristos face trimitere la acest eveniment, invocând o înțelegere tainică a jertfei de către cel care își asumase statutul de oficiant al acesteia. Domnul nostru le spune celor care îi contestau autoritatea în contextul cuvântării amintite că „Avraam, părintele vostru, a fost bucuros să vadă ziua Mea și a văzut-o și s-a bucurat.” (In 8,56). Este lesne de înțeles că auditoriul respectiv nu a priceput nimic din aceste cuvinte, i-au replicat că nici nu are 50 de ani și că e imposibil să-l fi văzut pe patriarh. După ce Mântuitorul le spune că El este mai înainte de a fi fost Avraam, aceștia au vrut să-L arunce în prăpastie pe Cel care, în opinia lor, se credea mai în vârstă decât părintele lor Avraam.

Cuvintele Domnului aveau să prindă sens doar după ce jertfa de pe cruce a avut loc. De abia atunci, Apostolul Ioan, primii creștini și ulterior Părinții Bisericii au înțeles la ce anume se referise Iisus Hristos când a rostit

acele cuvinte. Sfântul Chiril al Alexandriei indică pe lângă momentul întrupării Mântuitorului încă două dintre evenimente pe care Domnul le-ar fi avut în vedere: teofania de la Mamvri³ sau jertfa de pe Moria. Ambele pot fi justificate, însă aluzia la jertfă este mult mai potrivită și Părinții în general optează pentru această variantă. Sfântul Chiril consideră că Dumnezeu „i-a dat [lui Avraam, subl. ns.] să vadă cu adevărat junghierea Domnului, prin care toate greutățile noastre s-au sfârșit și noi ne-am îmbogățit, arătându-l ca chip al Lui pe unul și primul său născut, adică poruncindu-i să aducă pe Isaac ca jertfă...”⁴. Exegetul alexandrin subliniază aici calitatea de „chip” (tip) a lui Isaac care prefigurează prin jertfa sa cele ce aveau să se petreacă pe Golgota. Această interpretare este împărtășită de majoritatea Părinților care susțin că niciun alt eveniment din viața patriarhului nu se potrivește atât de bine cu ceea ce intenționase Mântuitorul să le transmită interlocutorilor Săi⁵.

Sfântul Ioan Gură de Aur consideră că toate evenimentele care au avut legătură cu jertfa lui Isaac au fost o „închipuire a crucii”. El argumentează această afirmație prin faptul că Însuși Mântuitorul amintește de jertfa lui Isaac și le zice iudeilor că Avraam a văzut în chip tainic jertfa Sa de pe cruce

³ Sfântul Grigorie cel Mare consideră că Domnul a făcut atunci referire la episodul de la Mamvri, când Avraam a primit pe cei trei îngeri care prefigurau Sfânta Treime. ST. GREGORY THE GREAT, *Forty Gospel Homilies*, in: *Cistercian Studies Series*, vol. 123, trans. David Hurst, Cistercian Publication, Kalamazoo (MI), 1990, p. 116.

⁴ SF. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan* în coll. *Părinți și Scriitori Bisericești*, vol. 41, trad. de Pr. Dumitru Stăniloae, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2000, p. 451.

⁵ ORIGEN, *Homilies in Genesis* 8.1, in: *The Father of the Church*, vol. 71, trans. Roland Heine, Catholic University of America Press, Washington (D.C.), 1982, pp. 137-138; ST. JOHN CHRYSOSTOM, *Homilies on the Gospel of John*, in: *Nicene and Post-Nicene Fathers*, vol. 14, trans. Philip Schaff, WM. B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids (MI), 1995, p. 199; THEODORE OF MOPSUESTIA, *Commentary on John*, in: *Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium*, vol. 4.3, trans. J.-M. Vosté, L. Durbecq, Louvain, 1940, p. 180. Sfântul Irineu al Lyonului susține că Avraam, profet fiind, a văzut în chip tainic, aflându-se sub inspirația Duhului, ziua venirii Domnului și de-ndată s-a bucurat văzând roadele jertfei de pe cruce. ST. IRENAEUS OF LYONS, *Against Heresis* 4.5.5, in: *Ante-Nicene Fathers* 1, trans. Philip Schaff, WM. B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids (MI), 2002, p. 467. Sfântul Athanasie cel Mare (*Epistolae Heortasticae VI*, PG 26) și ulterior și Sfântul Efreem Sirul susțin că Avraam a văzut pe Hristos nu în chipul fiului său, ci în cel al berbecului pe care l-a adus jertfă. Sfântul Efreem își argumentează opinia folosindu-se de un alt eveniment cu valențe mântuitoare: mielul pascal. Precum urmașii lui Isaac au fost izbăviți din Egipt prin jertfa mielului, la fel se va întâmpla cu toate neamurile când cel pe care Ioan Botezătorul l-a numit Mielul lui Dumnezeu se va jertfi pe cruce pentru a ridica păcatele omenirii. ST. EPHREM THE SYRIAN, *Commentary on Tatian's Diatessaron* 16,27, *Journal of Semitic Studies Supplement* 2, trans. C. McCarthy, Oxford University Press for the University of Manchester, Oxford, 1993, p. 257. Sfântul Ambrozie cel Mare consideră că berbecul îl prefigurează pe Hristos: „Berbecul este Cuvântul prin de liniște, de măsură și de răbdare. Prin El se arată că înțelepciunea este jertfa cea bună, cunoașterea chipului de a merita și de a câștiga bunăvoința prin jertfă”. SF. AMBROZIE CEL MARE, *Scrisori* 8,3, în coll. *Părinți și Scriitori Bisericești*, vol. 53, trad. de David Popescu, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1994, p. 53.

și s-a bucurat (In 8,56). „Cum a văzut-o când a trăit cu atâția ani înainte? – se întreabă retoric sfântul. Prin tip, prin umbră. După cum aici a fost adusă jertfă oaia în locul lui Isaac, tot așa și Mielul cel cuvântător a fost adus jertfă în locul lumii. Trebuia ca prin umbră să fie preînchipuit adevărul.”⁶ Sesizăm faptul că Sfântul Ioan ia ca element principal al relației tipologice jertfa berbecului, fără a face nuanțări similare cu cele realizate de Sfântul Chiril. Accentul său care pe faptul că realitatea jertfei de pe Golgota a fost făcută cunoscută lui Avraam prin umbră sau ca să folosesc o expresie paulină prin ghicitură (1Cor 13,21). Avraam a cunoscut în parte ceea ce ulterior contemporanii lui Iisus aveau să înțeleagă pe deplin⁷.

Pentru a fi mult mai explicit, Sfântul Ioan dezvoltă ideea lansată și construiește în jurul ideii de bază și alte elemente care să consolideze relația tipologică: „Unul-Născut acolo, unul-născut aici. Fiu iubit și adevărat acolo, fiu iubit și adevărat aici”⁸. Totuși, exegetul antiohian ține să precizeze că precum umbra nu poate fi comparată pe deplin cu adevărul, la fel și Isaac nu poate fi asemănat întru totul cu Hristos. Anvergura jertfei Sale o depășește cu mult pe cea a fiului patriarhului: „Mielul Acesta cuvântător s-a jertfit pentru întreaga lume, Mielul acesta a curățit întreaga lume. El a scăpat pe oameni de rătăcire și i-a readus la adevăr...”⁹.

Dimensiunea tipologică a jertfei a fost consolidată de alte două referințe nou-testamentare care în viziunea Părinților implică o interpretare hristologică: Iac 2,21-23 și Evr 11,17-19¹⁰. Aceste texte fac trimitere la episodul jertfei de pe Moria, punând în lumină credința patriarhului Avraam. Chiar dacă din conținutul acestora nu reiese cu claritate caracterul hristologic, Părinții au considerat că Dumnezeu i-a descoperit patriarhului ca răspuns la credința sa, taina mântuirii neamului omenesc. Cu acest prilej Dumnezeu i-a spus lui Avraam că El îl va trimite pe Fiul Său să moară pentru păcatele omenirii. În felul acesta, prin analogie – subliniază Sf. Irineu al Lyonului – cu ceea ce se întâmplase pe Moria, Avraam putea să înțeleagă

⁶ SF. IOAN GURĂ DE AUR, *Omiliile la Facere*, în coll. *Părinți și Scriitori Bisericești*, vol. 22, trad. de Dumitru Fecioru, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1989, p. 151.

⁷ Teodor al Mopsuestiei face și el referire la episodul jertfei și adaptează interpretarea sa la contextul în care Domnul a rostit aceste cuvinte. Hristos îl aduce ca argument pe Avraam pentru a consolida în ochii celor sceptici mărturia Tatălui și le spune că patriarhul s-a bucurat mult văzând roadele jertfei de pe cruce și a sperat să vadă timpul în care mântuirea lumii se va realiza. Această taină dumnezeiască i-a fost descoperită lui Avraam de abia după ce el a dovedit că are atât de multă credință încât să jertfească pe unicul său fiu. Dumnezeu i-a făcut acestuia cunoscut faptul că El îl va trimite la moarte pe Fiul Său cel Unul-Născut pentru a elibera pe oameni din robia păcatului. THEODORE OF MOPSUESTIA, *Commentary on John*, p. 180.

⁸ SF. IOAN GURĂ DE AUR, *Omiliile la Facere*, p. 152.

⁹ SF. IOAN GURĂ DE AUR, *Omiliile la Facere*, p. 152.

¹⁰ Edward KESSLER, *Bound by the Bible: Jews, Christians and the sacrifice of Isaac*, Cambridge University Press, New York, 2005, p. 64.

sacrificiul pe care avea să-l facă atât Tatăl, cât și Fiul care împlinește voia Părintelui Său¹¹. Tatăl a jertfit pe Fiul cel iubit pentru păcatele oamenilor. Este de la sine înțeles că nu se poate face o asemănare deplină. Rațiunile pentru care cei doi fii (Isaac și Iisus) au fost chemați spre sacrificiu sunt diferite. Notabil aici este faptul că Dumnezeu nu cere niciodată oamenilor ceva ce El nu a făcut sau nu este capabil să facă¹².

Caracterul tipologic al jertfei lui Isaac și interpretarea hristologică a acesteia în Tradiția Răsăriteană

Meliton al Sardesului subliniază în repetate rânduri dimensiunea tipologică a evenimentului de pe Moria, considerându-l pe Isaac tip al lui Hristos. Relația tip-antitip dintre cei doi se fundamentează pe următoarele elemente: ● purtarea lemnelor de jertfă pe umeri de către Isaac corespunde momentului în care Hristos a fost silit de ostași să-și ducă crucea până la locul răstignirii; ● atât Isaac, cât și Hristos au primit sacrificiul fără a se împotrivi voinței părintești; ● Isaac a înțeles din dialogul avut cu părintele său că va fi sacrificat, în timp de Hristos S-a întrupat pentru a suferi acest sacrificiu; ● și unul și Celălalt au fost legați înainte de jertfă (acest fapt nu contravine ideii că sacrificiul a fost primit de bunăvoie); ● amândoi s-au apropiat de jertfă sub îndrumarea părintelui lor¹³.

Interpretarea tipologică realizată de Meliton al Sardesului avea să fie normativă pentru majoritatea Părinților din Răsăritul creștin. Complexitatea interpretării și impactul personalității sale a determinat posteritatea să-l asume modelul său de raportare la relația dintre Isaac și Hristos care a fost exprimată într-un imn astfel:

„Ca un berbec a fost legat / și ca miel a fost tuns / și ca oaie a fost dus la sacrificare / și ca miel a fost răstignit; / și el a sus lemnul pe

¹¹ Françoise PETT (ed.) *La chaîné sur la Genèse* (édition intégrale), Peeters, Louvain, 1995, p. 1234. Caesarius de Arles optează pentru o dublă tipologie: Avraam – Dumnezeu Tatăl și Isaac – Iisus Hristos. „Când Avraam l-a adus ca jertfă pe Isaac, el a fost tip al lui Dumnezeu Tatăl, iar Isaac a prefigurat pe Domnul și Mântuitorul” CAESARIUS OF ARLES, *Sermon* 84,2, in: *The Father of the Church*, vol. 47, trans. Roland Heine, Catholic University of America Press, Washington (D. C.), 1962, pp. 16-17.

¹² Dimensiunea tipologică a persoanei patriarhului în actul jertfei este subliniată de Preudo-Grigorie al Nyssei astfel: „îți este suficientă ție, Avraame, onoarea de a fi tip [al lui Dumnezeu, subs. ns.]. Eu am un singur Fiu preaiubit. Acesta va viețui în lume și va fi sacrificat pentru binele omenirii. Fiul tău, evitând sacrificiul, nu a adus niciun bine omenirii, patriarhule! Sacrificiul Unicului Meu Fiu va salva omenirea.” (*In Abraham*). S. I. MERCATI (ed.), *S. Ephraem Syri Opera*, Pontifical Biblical Institute, Rome, 1915, p. 103. Referindu-se la jertfa lui Avraam și la caracterul ei tipologic, Sfântul Chiril al Alexandriei subliniază faptul că nu uneltirile mai marilor iudeilor l-au condamnat pe Iisus Hristos la moarte, ci dorința Tatălui a fost cea care L-a dus pe Fiu spre Golgota (*Homiliae Paschales*, in *PG* 77, 5).

¹³ Edward KESSLER, *Bound by the Bible*, p. 64.,

umeri... / și a fost dus să fie ucis ca Isaac de Tatăl său. / A fost o taină greu de înțeles, / un fiu condus de tatăl său pe un munte pentru sacrificare, / căruia i-a legat picioarele și pe care l-a pus pe lemnul jertfei / pregătind cu zel lucrurile pentru sacrificarea lui. / Dar Isaac cel legat a fost tăcut ca un berbec, / nu și-a deschis gura și nici nu a scos vreun sunet. / Nu s-a speriat de sabie / nici nu înfri-coșat de foc / nici nu s-a întristat de suferință, / ci a purtat cu tărie modelul Domnului.”¹⁴.

Se remarcă cu ușurință faptul că episcopul Meliton întrepătrunde cele două evenimente pe care le corelează. Isaac este descris din perspectiva Celui pe care-L prefigurează. Fiului patriarhului îi sunt atribuite caracteristicile lui Mesia Cel Pătimitor, iar Hristos este prezentat în consonanță cu detaliile principale ale jertfei de pe Moria¹⁵.

Episcopul Sardesului consideră că evenimentul jertfei conține și alte elemente tipologice pe care le valorifică în discursul său, așa cum de altfel am sesizat în textul precedent: berbecul, tufișul (copacul) în care a fost prins acesta și locul unde a avut loc sacrificiul. „Și Domnul – susține Meliton – a fost un miel ca berbecul pe care Avraam l-a văzut prins între tufiș (ramurile copacului). Copacul a prefigurat crucea, acel loc, Ierusalimul, și mielul, pe Domnul care a fost dus spre jertfă.”¹⁶ Astfel că, în opinia acestuia, caracterul tipologic al episodului de pe Muntele Moria este mult mai amplu decât s-ar părea la prima vedere. De aici rezultă intenția clară de corela cât mai temeinic cele două evenimente¹⁷.

Pentru a consolida și mai mult relația tipologică dintre cei doi, Meliton creează un context care depășește limitele textului scripturistic. Acesta susține că jertfa lui Avraam nu a avut loc într-un cadru privat, ci dimpotrivă, mulțime multă de oameni a fost prezentă la actul sacrificial. Această perspectivă se datorează asocierii pe care acesta o face între Muntele Moria și colina Golgotei. Dacă jertfa Mântuitorului a avut loc în mijlocul unui mulțimi impresionante, atunci și jertfa lui Isaac a avut un caracter public¹⁸. Acest tip de raportare nu este singulară. Părinții obișnuiesc să ofere pe lângă textul scripturistic detalii complementare pentru a întări mesajul teologic pe care aceștia doresc să-l transmită. Spre exemplu, la Părinții Sirieni apare ideea că Sarra, soția lui Avraam, a fost prezentă în timpul sacrificiului de

¹⁴ MELITO OF SARDIS, *On Pascha and Fragments IX*, trans. Stuard G. Hall, Clarendon Press, Oxford, 1979, p. 75.

¹⁵ Meliton din Sardes ne îndeamnă să contemplăm la legarea lui Isaac pentru a înțelege taina Domnului. MELITO OF SARDIS, *On Pascha and Fragments*, p. 75.

¹⁶ MELITO OF SARDIS, *On Pascha and Fragments*, p. 75.

¹⁷ Asocierea locului de jertfă cu Ierusalimul nu este izolată. Episcopul Eusebiu al Cezareei susține în câteva situații că „Domnul i s-a arătat lui Avraam acolo unde Iisus Hristos a fost crucificat”. Françoise PETIT (ed.), *Collectio Coisliniana*, Peeters, Louvain, 1986, p. 1260.

¹⁸ MELITO OF SARDIS, *On Pascha and Fragments*, p. 65.

pe Moria. Acest fapt i-a determinat pe unii artiști, evrei sau creștini, să o reprezinte pe Sarra lângă patriarh în momentul sacrificiului¹⁹.

În privința berbecului, Meliton din Sardes consideră că acesta a apărut pentru a fi sacrificat în locul lui Isaac cel drept și pentru a-l elibera pe acesta din legăturile cu care părintele său l-a pregătit pentru jertfă. În același fel, Iisus Hristos s-a jertfit pe Sine pentru a rupe legăturile păcatului, pentru a ne răscumpăra și pentru a ne mântui²⁰. Observăm că în viziunea lui Meliton, sacrificiul hristic are conotații universale și că Isaac trebuia răscumpărat printr-un sacrificiu. Prin urmare, interpretarea Părinților nu rămâne încorsetată în detaliile literale ale evenimentului, ci este adaptată în așa fel încât să corespundă amănuntelor care privesc jertfa mântuitoare de pe Golgota. Influențat de Meliton, Sfântul Grigorie al Nysssei susține că evenimentul primește o importanță sporită prin asocierea acestuia cu jertfa de pe cruce²¹. Hristos se jertfește pentru păcatele întregii omenirii, la fel cum berbecul este sacrificat în locul lui Isaac. Gestul purtării lemnelor în spate de către Isaac face trimitere la modul în care Hristos a luat asupra Sa și a purtat păcatele întregii omeniri. Sfântul Atanasie cel Mare consideră că moartea lui Isaac nu avea un caracter expiator, motiv pentru care această nu aducea un bine omenirii. În schimb, moartea Mântuitorului a avut un impact universal, eliberând din păcat pe toți oamenii²².

Interpretarea pe care Meliton al Sardesului o face evenimentului jertfei lui Avraam oglindește în mare măsură maniera în care comunitățile creștine au receptat evenimentul jertfei avraamice. Complexitatea viziunii lui Meliton oferă o perspectivă clară a modului în care creștinii din primele două secole creștine au asumat cel puțin la nivel interpretativ jertfa lui Isaac. Această realitate poate fi constatată și din faptul că alți Părinți ai Bisericii, care nu erau familiarizați cu interpretarea episcopului din Sardes, au interpretat episodul de pe Moria într-o perspectivă hristologică.

Clement Alexandrinul se numără printre primii scriitori creștini care indică dimensiunea tipologică a evenimentului. El afirmă că:

„Isaac este simbol al Domnului. Este copil ca fiu, că este fiul lui Avraam, după cum Hristos este Fiul lui Dumnezeu. Este jertfă, ca Domnul. Isaac n-a fost jertfit cum a fost Domnul; a dus numai lem-

¹⁹ Edward KESSLER, *Sacrifice of Isaac*, p. 160.

²⁰ MELITO OF SARDIS, *On Pascha and Fragments*, p. 76.

²¹ ST. GREGORY OF NYSSA, *De Deitate Filii et Spiritus Sancti*, in PG 46, 601C-D.

²² ST. ATHANASIUS THE GREAT, *Festal Letters* 6, in: <https://www.newadvent.org/fathers/2806006.htm> (accessed June 09, 2021). Această interpretare este împărtășită și de către Sfântul Efreim Sirul care afirmă că berbecul care amintea de jertfa Domnului, a fost jertfit pentru binele întregii lumi. ST. EPHREM THE SYRIAN, *Commentary on Genesis* 20,3, in: *The Fathers of the Church*, vol. 91, trans. Edward Mathews and Joseph Amas, The Catholic University of America Press, Washington (D. C.), 2010, p. 169.

nele de jertfă, așa cum Domnul a dus crucea. [...] Isaac n-a suferit; dar e de la sine înțeles că nu numai a dat cuvântului înțâietatea de a suferi, dar, prin aceea că n-a fost jertfit, a arătat simbolic dumnezeirea Domnului. Iisus după îngropare a înviat... nepătîmind, așa cum Isaac a rămas nejertfit.”²³

Sfântul Clement identifică câteva elemente care contreză caracterul tipologic al relație dintre Isaac și Hristos: • calitatea de fiu a amândurora; • amândoi aveau să fie aduși ca jertfă; • purtarea lemnelor/ lemnului crucii spre locul unde avea să aibă loc sacrificiul. Elementul care îi diferențiază pe cei doi este acela că unul avea să fie cruțat, iar Celălalt să fie sacrificat pentru mântuirea lumii.

Sfântul Clement oferă și o interpretare aparte faptului că Isaac nu a suferit. Acesta spune că lipsa de suferință a fiului patriarhului se datorează înțâietății pe care Isaac a dorit să o ofere Fiului lui Dumnezeu și faptului că el prefigura în chip tainic dumnezeirea lui Hristos. Această perspectivă avea să fie asumată de mai mulți Părinți care sub diferite forme au susținut că Isaac închipuie firea dumnezeiască a Celui care a pățimit pe Golgota, iar berbecul trupul Domnului care a suferit supliciu până la moarte. Așadar, Isaac îl prefigurează pe Iisus Hristos cel înviat, nu pe Cel care a pățimit.

Origen scoate în evidență caracterul tipologic al acestui eveniment, pornind de la Avraam. Acesta consideră că patriarhul, fiind o persoană care a înțeles taina care-i fusese încredințată, era conștient că această jertfă nu se limitează doar la încercare credinței lui. Patriarhul știa că cele ce aveau să se întâmple vizau un adevăr cu o importanță colosală. Pentru el readucerea la viață a fiului său în urma perfectării sacrificiului nu era imposibilă. Dumnezeu îi făgăduise viață (un copil și un număr nesfârșit de urmați) dintr-un trup îmbătrânit, steril și mortificat și s-a ținut de cuvânt. Eventual el nu știa cum anume îl va învia Dumnezeu pe fiul său jertfit²⁴. Din acest motiv, Avraam a fost oferit de către Apostolul Pavel model de credință în înviere. Ceea ce avea să se întâmple cu Iisus Hristos la înviere, Avraam a văzut în Isaac. Origen susține că Avraam a văzut în chipul jertfei fiului său, pătimirea, moartea și învierea lui Iisus Hristos²⁵.

Pentru Origen, Isaac este în chip evident o imagine tipologică a lui Iisus Hristos. Acest fapt nu poate fi contestat sub nicio formă. Tot el mai identi-

²³ CLEMENT ALEXANDRINUL, *Pedagogul* în coll. *Părinți și Scriitori Bisericești*, vol. 4, trad. de Dumitru Feciuru, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1982, p. 179.

²⁴ ORIGEN, *Homilies in Genesis*, p. 140.

²⁵ ORIGEN, *Homilies in Genesis*, pp. 137-138. Efreem Sirul asumă această idee și afirmă că Avraam este mare înaintea Domnului pentru două motive: că a fost capabil să-și jertfească fiul și că a crezut că Domnul îl va ridica pe acesta din morți după jertfă. Avraam nu concepea să coboare din munte fără Isaac, fiindcă știa că Domnul care-i promisese urmași din Isaac nu putea să nu-și țină cuvântul. St. EPHREM THE SYRIAN, *Cometary on Genesis*, pp. 168-169.

fică o nouă figură tipologică în cadrul acestor evenimente pe care o pune în legătură și cu Isaac: berbecul care a fost jertfit de Avraam în locul fiului său.

„După cum am spus – subliniază Origen, consider că Isaac îl reprezintă pe Hristos. Dar și berbecul pare să-l prefigureze pe Hristos. Acum să vedem în ce chip aceștia, Isaac cel nejertfit și berbecul cel sacrificat sunt potriviți pentru a-L reprezenta pe Hristos. Domnul este *Cuvântul lui Dumnezeu*, dar și *Cuvântul care S-a făcut trup* (In 1,14). Hristos vine și de sus, dar este și de jos, născut în trup din Fecioara Maria. Prin urmare, Hristos a pățimit în trup și a îndurat moartea cu trupul, fapt prefigurat de berbec, care este tip al lui Hristos, după cum spune și Ioan: *Iată Mielul lui Dumnezeu care ridică păcatele lumii*. Dar Cuvântul nu este în *nesticăciune* (1Cor 15,42), adică Hristos prin sufletul Său nu moare, fapt prefigurat de Isaac.”²⁶

Astfel că, Origen consideră că berbecul prefigurează pătimirea în trup, pe când Isaac nemurirea cu sufletul. Acesta este în opinia exegetului și motivul pentru care Isaac nu este sacrificat, ci doar berbecul moare pe altar, așa cum Hristos se jertfește cu trupul pe cruce. Pe aceeași linie de interpretare se înscrie și Sfântul Chiril al Alexandriei care îl identifică pe Isaac cu Logosul divin, iar pe berbec cu firea umană a lui Hristos²⁷.

Origen subliniază în repetate rânduri că Isaac este tip al lui Hristos. Dorința acestuia de a stabili o legătură cât mai statornică între tip și anti-tip, l-a determinat să forțeze interpretarea unor amănunte din cadrul jertfei. Acesta i-a oferit lui Isaac prerogative sacerdotale, motivând versiunea sa interpretativă cu faptul că de nu ar fi fost preot acesta nu putea să participe alături de tatăl său la ritualul jertfei prin purtarea lemelor de jertfă. Astfel, Isaac este precum Cel prefigurat, cu rezerva faptului că el nu avea preoția din veac asemenea Domnului, după rânduiala lui Melchisedec (Ps 109,4)²⁸. Un alt element interpretativ care susține tipologia este constituit de cele trei zile parcurse de Avraam până în muntele Moria. Origen le percepe ca o prefigurare a celor trei zile petrecute de Domnul în mormânt până la învierea Sa cea de a treia zi²⁹.

Sfântul Chiril al Alexandriei susține că istorisirea jerfei lui Isaac înfățișează prin toate amănuntele ei „preînchipuirea tainei despre Mântuitorul nostru”³⁰. În viziunea sa, asocierea dintre Isaac și Iisus Hristos se realizează

²⁶ ORIGEN, *Homilies in Genesis*, p. 145.

²⁷ ST. CYRIL OF ALEXANDRIA, *Homiliae Paschales*, în: PG 77, 5.

²⁸ ORIGEN, *Homilies in Genesis*, pp. 140-141.

²⁹ ORIGEN, *Homilies in Genesis*, p. 140. Această perspectivă este asumată de mai mulți Părinți printre care amintim pe Caesarius de Arles. Acesta susține că cea de-a treia zi a călătoriei prefigurează învierea fiindcă atunci i s-a arătat Domnul lui Avraam. CAESARIUS OF ARLES, *Sermon*, pp. 16-17.

³⁰ SF. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Glafire. Despre Avraam și Isaac*, în coll. *Părinți și Scriitori Bisericești*, vol. 39, trad. de Dumitru Stăniloae, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1992, p. 90.

după tiparul relației tip-antitip: jertfa fiului lui Avraam este înțeleasă ca o prefigurare a jertfei mântuitoare de pe Golgota:

„Adică jertfa lui Isaac este văzută ca fiind un tip al jertfei Mântuitorului Hristos. Și Isaac e unul născut, dar și Domnul Hristos este Unul-Născut. Isaac poartă în spate lemnele pentru jertfă, iar Hristos duce crucea. Unul urcă pe muntele Moria, Hristos Iisus urcă drumul Golgotei. Isaac urma să fie jertfit fără a avea vreo vină și la fel Mântuitorul a fost răstignit fără a avea nici un păcat. Și fiecare își acceptă propria jertfă.”³¹

Elementele care caracterizează legătura tipologică dintre cei doi sunt în viziunea ierarhului alexandrin următoarele: • Isaac este unul născut (din făgăduință), iar Iisus este Unul-Născut din Tatăl mai înainte de veci; • Isaac poartă lemnele necesare pentru perfectarea sacrificiului, Iisus duce în spate crucea până la locul răstignirii; • locul jertfei este situat undeva la înălțime – Muntele Moria și Dealul Golgotei; • jertfa celor doi nu implica sub nicio formă vreun păcat personal, amândoi fiind nevinovați; • sacrificiul este asumat și de unul și de Celălalt.

Într-un alt text, Sfântul Chiril identifică un nou element tipologic despre care au scris și alți Părinți: berbecul. Acesta îl prefigurează pe Hristos, dar numai dintr-o anumită perspectivă:

„Dar supus lemnelor, Isaac a scăpat și de moarte și de pătimire. Și urcă la jertfă un berbec dat de Dumnezeu. Iar Cuvântul care a strălucit din ființa lui Dumnezeu și Tatăl era în templul Său, adică în cel luat din Fecioara și pironit pe lemn. Dar fiind ca Dumnezeu nepătimitor și nemuritor, era în afara morții și a patimii. Dar urcă într-un miros de bună mireasmă la Dumnezeu și Tatăl prin trupul Său, pe care El zice că L-a luat de la Tatăl.”³²

Pentru exegetul alexandrin, berbecul prefigurează moartea trupeză a Fiului lui Dumnezeu. Fiind Dumnezeu adevărat, Cuvântul era nemuritor și veșnic, însă prin trupul luat din Fecioară, Acesta putea să ducă până la capăt sacrificiul, murind pentru păcatele omenirii. Așadar, berbecul este tip al lui Hristos în condițiile deja precizate.

Se remarcă și faptul că pe lângă tipologia principală (cea care îl are în centrul atenției pe Isaac și pe Hristos), literatura patristică dezvoltă și o tipologie auxiliară care face trimitere spre Hristos. Un astfel de exemplu ne este oferit de Sfântul Chiril al Alexandriei care afirmă că slujitorii care l-au însoțit pe Avraam sunt

„chipul celor două popoare chemate în robie prin lege (Israel și Iuda) care socoteau că trebuie să urmeze numai poruncilor lui Dumnezeu [...] Iar faptul că cei doi slujitori i-au urmat până în ziua a treia și nu li s-a îngăduit să urce la pământul cel înalt și sfințit, ci li s-a poruncit

³¹ Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Despre Avraam și Isaac*, p. 92.

³² Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Despre Avraam și Isaac*, p. 94.

mai vârtos să șadă acolo cu asinul, arată cum cele două popoare au urmat lui Dumnezeu până la timpul al treilea, adică până la cel din urmă, în care ni s-a arătat Hristos.”³³

În cazul de față, avem de-a face cu o trimitere indirectă la timpurile mesianice. Această referire este făcută cel mai probabil în corelație cu tipologia principală. Adeseori, Părinții obișnuiesc să facă astfel de asocieri pentru a scoate și mai mult în evidență relația tip-antitip existentă între fiul patriarhului și Fiul lui Dumnezeu și pentru a sublinia încă o dată anvergura jertfei Mântuitorului care vizează nu numai pe poporul ales, ci întreaga omenire. Șederea slugilor lângă asin „chipul ultimei iraționalități” arată împietrirea lui Israel, care, potrivit Sfântul Pavel, s-a făcut doar în parte (Rom 11,20). Cu toate acestea lui Israel i se va oferi din nou posibilitatea la sfârșitul veacurilor de a primi credința în Hristos³⁴.

O altă asociere complementară este oferită de nașterile mai presus de fire ale celor doi. Isaac se naște dintr-o mamă sterilă care era înaintată în vârstă, o persoană care potrivit legilor firii nu avea cum să mai aducă pe lume un copil. Iisus Hristos se naște dintr-o Fecioară, neispitită de nuntă, care zămislește de la Duhul Sfânt, fără aportul vreunui bărbat. Aceste două evenimente minunate vin să consolideze tipologia amintită și prin faptul că amândouă au primit vestea nașterii minunate într-un cadru teofanic: Dumnezeu i se arată lui Avraam la Mamvri și îi vestește Sarrei nașterea, iar Fecioarei Maria i se arată Îngerul Gavriil în Nazaret. Prin urmare, putem spune că Sarra în calitatea sa de mamă, prefigurează pe Fecioara Maria.

Concluzii

Părinții Bisericii interpretează jertfa lui Isaac într-o perspectivă tipologică/ hristologică. Exegeza lor se fundamentează în special pe un text nou-testamentar care în opinia lor, face trimitere directă la acest eveniment. Asumarea caracterului prefigurativ al jertfei de către Mântuitorul Iisus Hristos constituie un argument incontestabil pentru o interpretare tipologică. Pentru bibliștii contemporani presupusa aluzie pe care Domnul o face la episodul de pe Muntele Moria în marea cuvântare euharistică din Evanghelia a patra (cap. 6), nu este suficientă pentru a genera o astfel de interpretare. În opinia acestora caracterul tipologic al jertfei este discutabil. Însă viziunea patristică nu este încorsetată într-o logică bazată pe argumente de natură literală. Aceștia asumă de cele mai multe ori experiența Bisericii și modul în care comunitățile creștine se raportează la evenimentele scripturistice înainte de a interpreta textul sfânt. Cele două modalități

³³ ȘF. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Despre Avraam și Isaac*, p. 92.

³⁴ Edward KESSLER, *Bound by the Bible*, p. 93.

de interpretare (cea patristică și cea critică) folosesc repere diferite atunci când se raportează la jertfa lui Isaac. Ca atare, este firesc ca rezultatele obținute să nu consoneze întotdeauna.

Jertfa lui Isaac conține în opinia Părinților o mulțime de elemente care implică și susțin o interpretare tipologică / hristologică. Acestea ar fi: calitatea de fiu, iubirea părintelui, purtarea lemnului în spate, jertfa nevino-vată și berbecul. Lista este mult mai extinsă, fiindcă tendința Părinților de a identifica orice element care ar putea consolida relația tipologică dintre Isaac și Iisus era evidentă. În acest sens, Părinții forțează uneori textul și introduc în actul lor exegetic amănunte care nu se găsesc în relatarea scrip-turistică a evenimentului. Aceste lucruri nu alterează sub nicio formă exegeza pe care Sfinții Părinți o realizează. Dimpotrivă, ele vin să ofere mărtu-rii inedite asupra modului în care comunitatea celor credincioși se raporta la Sfânta Scriptură.

Ar fi de dorit ca pe viitor să fie realizată o cercetare care să vizeze modul în care jertfa lui Isaac a fost receptată în arta creștină primară și înde-osebi în arta bizantină care consemnează de multe ori direcții de interpre-tare patristice.

NEÎNȚELEGEREA ȘI CONFLICTELE INTERPERSONALE - PRILEJ DE CONFIGURARE A PROFILULUI IDENTITAR CREȘTIN. VINDECAREA ORBULUI DIN NAȘTERE (IN 9,1-38)

BIANCA SABOU

Abstract.

Consistently, the question of man's Christian identity has been treated as an essential anthropological component, which necessarily belongs not only to the individual but also to the communal perspective of human existence. The healing of the blind man from birth depicts the exemplary process of establishing Christian identity, which takes place from physical healing to the confession of faith, going through progressive stages that stand under the sign of the relationship with the representative members of an ignorant community, divided by conflicts. In contrast to the inflexible authorities, the healed carries the dialogue through an openness that allows him to deepen the identity approach. The healing of the blind from birth reveals to us the meaning of the encounter with Christ and the meaning that the term light has during the formation of the Christian identity. The three parts of the healing of the blind from birth correspond to the three ways of knowing, representative of experiencing God in Orthodoxy: I. knowing God in concrete circumstances of life; II. rational knowledge and III. apophatic knowledge.

Keywords: *Christian identity, blind man, healing, dialogue, community, knowing God.*

Parcursul identitar mântuitor este descris ca o „îndreptare din nou a firii”, o „reîntocmire a omului”¹ concretizat prin îndemnul de a dezbrăca „omul cel vechi”, pentru a îmbrăca „omul cel nou”(Efes 4,17-24). Cele două

¹ cf. NICOLAE CABASILĂ, *Despre viața în Hristos*, trad. de Teodor Bodogae, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, Sibiu, 1946, pp. 38-51.

ipostaze identitare sunt clar definite prin elemente caracteristice. Omul cel vechi se caracterizează prin „*deșertăciunea minții*”, prin „*întunecimea ei*”, prin „*necunoștința și înstrăinarea de viața lui Dumnezeu*”. Omul aflat în acest stadiu poate ajunge la „*împietrirea inimii*”, la „*lăcomie*”, „*necurății*”, „*nerușinare*” și „*nesimțire*”. Omul cel nou, „*înnoit în duhul minții*” stă sub semnul „*dreptății și sfințeniei adevărului*.” Această viață nouă este înțeleasă ca viață în Domnul și în har, cu toate consecințele istorice și extensiile eshatologice.

Între aceste două ipostaze, oamenii apar ca „*locuitori vremelnici și călători*” (1 Pt 2,11). Ei au la dispoziție două mijloace prin care pot atinge scopul ultim al zidirii, ce își găsesc expresia prin conlucrarea a doi parametri fundamentali: harul Sfântului Duh și Tainele Bisericii pe de o parte, și calea ascezei, a nevoinței duhovnicești, pe de altă parte. Acești doi parametri acționează împreună, niciodată separat, fără însă a deține aceeași pondere: „religia are două componente, ea este numai zece procente sau chiar mai puțin ceea ce aduc în ea oamenii, iar partea copleșitoare e ceea ce aduce în religie Însuși Dumnezeu.”²

În mod constant, problema identității creștine a omului a fost tratată ca „o componentă antropologică esențială, care aparține în mod necesar nu numai perspectivei individuale, ci și celei comunitare a existenței umane”³, ce izvorăște din dorința firească a omului de a evolua. Identitatea creștină implică, așadar două dimensiuni, care alcătuiesc un întreg unitar, complementându-se reciproc: una vizează *identitatea personală*, al cărei scop final este „să vadă și să simtă Lumina care le va copleși pe toate sau care le va descoperi sensul deplin al existenței”⁴, iar cea de-a doua vizează *identitatea comunitară*, ce implică trăirea pleneră a unei comuniuni nesfârșite.

Majoritatea teologilor admit o structură triadică⁵ a parcursului identitar: „Există trei trepte prin care înaintează omul: a începătorilor, a celor din mijloc și a celor desăvârșiți”⁶. Aceștia le corespund cele trei etape ale vieții duhovnicești: despățimirea, contemplația, iluminarea. Această struc-

² Savatie BAȘTOVOI, *Ortodoxia pentru postmoderniști*, Ed. Cathisma, București, 2010, p. 228.

³ P. B. T. BILANIUK, *New Catholic Encyclopedia*, Pennsylvania, 1974, p. 545.

⁴ Pr. Dumitru STĂNILOAE, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. 3, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1997, vol. 3, p. 266.

⁵ „Principiul celor trei căi: purificare, iluminare și unire se găsește în platonism. Dar această diviziune a devenit faimoasă prin intermediul lui Dionisie Areopagitul care apropie aceste căi de triadele ierarhiei bisericești: diaconii purifică, preotul luminează, episcopul desăvârșește; inițiații sunt purificați, poporul sfânt este luminat, monahii sunt desăvârșiți.” (conf. Tomas ŠPIDLÍK, *Spiritualitatea Răsăritului creștin, vol. 1 Manual sistematic*, trad. de Maria-Cornelia Ică, Ed. Deisis, Sibiu, 1997, p. 103).

⁶ Vezi Sf. ISAAC SIRUL, *Sermo asceticus*, PG 86,854; Sf. MARCU ASCETUL, *De temporantia*, PG 65, 1058-1060; Sf. CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromata IV*, 7, PG 8, 1264-1265 în coll. Părinți și Scriitori Bisericești 5, trad. de Pr. D. Fecioru, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1982, p. 357.

tură se bazează pe o concepție trihotomică ce o întâlnim și în textul noutestamentar: „Și Însuși Dumnezeuul păcii să vă sfințească în chip desăvârșit; și întregul vostru *duh* (πνεῦμα) și *suflet* (ψυχή) și *trup* (σῶμα) păzească-se fără prihană întru venirea Domnului nostru Iisus Hristos” (1Tim 5,23). În timp ce gnosticii împărțeau oamenii în categorii statice, definitive (hilici, psihici, pneumatici), creștinismul susține atât *unitatea psihosomatică* a omului (căci omul este și trup și suflet, și realitatea materială și realitate spirituală, așa încât menirea sa nu e să tăgăduiască trupul și sufletul, ci să practice mai întâi virtuți ale trupului, apoi ale sufletului, pentru a sluji apoi lui Dumnezeu în duh), cât și *progresul dinamic* de la o treaptă la alta, deoarece „adevăratul Dumnezeu este Dumnezeul dintotdeauna, Care împiedică lumea să îmbătrânească, fiindcă El este *viața*, fiindcă El recrează neîncetat, așa cum a creat la început”⁷.

Trecerea de la o etapă la alta și sporirea pe fiecare treaptă se realizează în mod diferit. Majoritatea părinților Bisericii susțin faptul că cele trei trepte se disting după virtutea ce domină în ele: teama, nădejdea și iubirea⁸. Cele trei moduri diferite depind de „cugetele de care sunt puși în mișcare cei ce aruncă semințele făptuirilor: ceea ce e însământat de cugetul *fri-cii* de Dumnezeu produce un bun rob al lui Dumnezeu, ceea ce e însământat de *iubirea începătoare* produce un prieten al lui Dumnezeu; iar ceea ce e însământat de *iubirea desăvârșită* îl face pe om fiu al lui Dumnezeu”⁹. Prin urmare, ceea ce îi mișcă pe începători este frica de Dumnezeu, pe cei înaintați nădejdea, iar pe cei desăvârșiți, dorul după Dumnezeu. Poate din acest motiv Sf. Liturghie adresează chemarea în așa fel, încât să-i cuprindă toate trei categoriile de credincioși, indiferent pe care dintre cele trei trepte identitare se poziționează: „Cu *frică* de Dumnezeu, cu *credință* și cu *dragoste* să vă apropiați”.

Aportul omului în demersul creșterii sale este și el clar stabilit: „Pentru a te mântui e de ajuns să vrei”, spune Sf. Ioan Gură de Aur, iar Sf. Teofan Zăvorâtul afirmă: „Lucrați din toate puterile voastre, dar lăsați în seama lui Dumnezeu grija de a izbândi”¹⁰. Pedagogia divină a harului explică și dinamica formării identității, căci „numai harul lui Dumnezeu dă naștere ade-

⁷ T. ŠPIDLÍK, *Spiritualitatea Răsăritului creștin*, vol. 1, p. 100.

⁸ Sf. VASILE CEL MARE, *Regulile morale, Prol 3*, PG 31,896 în coll. Părinți și Scriitori Bisericești 18, trad. de Iorgu D. Ivan, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1988, p. 214; Sf. GRIGORIE DE NAZIANZ, *Oratio 40,13*, PG 36, 373; Sf. GRIGORIE AL NYSSSEI, *In Cant. hom. 1*, PG 44,765 în coll. Părinți și Scriitori Bisericești 29, trad. de Pr. D. Stăniloae și Pr. Ioan Buga, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1982, p. 119).

⁹ *Despre lumina taborică, rugăciunea lui Iisus și curăția inimii. Scrieri filocalice uitate*, ed. a II-a, trad. de Diac. Ioan I. Ică jr, Ed. Deisis, Sibiu, 2013, p. 35.

¹⁰ Sf. TEOFAN ZAVORĂTUL, *Ce este viața duhovnicească și cum să te apropii de ea* în coll. Comorile pustiei 18, trad. de Elena Dulgheru, Ed. Anastasia, București, 1997, p. 46.

văratelor sentimente sfinte. Și când harul lui Dumnezeu dă ceva, el dă cui vrea, cum și când vrea”¹¹. Legătura dintre contribuța omului și cea a harului în taina mântuitoare este explicată în felul următor: „În fiecare ins a închis Dumnezeu chemarea către tot rostul și lucrul, pe care - la vreme - le va avea între oameni. Toate darurile închise în destinul nostru sunt îngrădite cu suferințe și numai la atâtea daruri ajungem, prin câtă suferință putem răzbi cu bucurie. Numai atâta bine putem face, câtă suferință putem ridica de pe el. Numai atâta mângâiere putem aduce între oameni, câtă amărăciune putem bea în locul celor ce vrem să-i mângâiem. Atâta strălucire va arăta iubirea de Dumnezeu și de oameni în noi, sau atât de puternice vor fi mila și adevărul în noi, câtă văpaie de ură înfruntăm bucuria și pentru Dumnezeu și oameni”¹².

Vindecarea orbului din naștere înfățișează procesul exemplar de constituire a identității creștine, ce se desfășoară de la vindecarea trupească până la mărturisirea de credință, parcurgând etape progresive ce stau sub semnul relaționării cu membrii reprezentativi ai unei comunități neștiutoare, dezbinată prin conflicte. În această lume tulburată, cel vindecat își păstrează traiectoria ascendentă, ghidat fiind de „lumina lumii.”

Cheia hermeneutică a acestei relatări se regăsește la nivelul macroconstrucției în Prolog: „Viață era într’Însul, și viața era lumina oamenilor; și lumina întru întuneric luminează și întunericul nu a cuprins-o” (In 1,4-5). La nivelul microconstrucției, ea reprezintă o detaliere în formă narativă a afirmației din capitolul 8: „Eu sunt Lumina lumii; cel ce-Mi urmează Mie nu va umbla în întuneric, ci va avea lumina Vieții” (In 8,12b) Din această perspectivă se poate desluși, dincolo de sensul direct legat de vindecarea și mărturisirea de credință a orbului din naștere, un sens profund, sugerat de limbajul simbolic și de hristologia înaltă¹³ promovată de școala ioa-neică: „Întâlnirea cu Hristos și asimilarea cuvântului revelat deschide tuturor oamenilor calea dinspre întuneric spre lumină.”¹⁴

Pericopa este construită pe o structură formată din trei părți, fiecare dintre aceste părți conține mai multe secvențe¹⁵, ce au menirea să dezvăluie identitatea celor implicați:

I. Vindecarea orbului din naștere (In 9, 1-7)

a. dialogul cu ucenicii v. 1-5

¹¹ Sf. TEOFAN ZAVORĂTUȘ *Ce este viața duhovnicescă și cum să te apropii de ea*, p. 108.

¹² Protos. Arsenie BOCA, *Cărarea împărăției*, ed. a V-a, Ed. Sfintei Episcopii Ortodoxe Române a Aradului, Arad, 2006, p. 200.

¹³ Pr. Stelian TOFANĂ, *Evanghelia lui Iisus. Misiunea Cuvântului*, Ed. Mega, Cluj-Napoca, 2015, p. 66-73.

¹⁴ Jean ZUMSTEIN, *Das Johannesevangelium*, Kritisch-exegetischer Kommentar über das Neue Testament. Neuauslegungen, vol. 2, Vandenhoeck & Ruprecht, Zürich, 2015, p. 358.

¹⁵ Thomas L. BRODIE, *The Gospel According to John. A Literary and Theological Commentary*, Oxford University Press, New York, 1993, p. 343.

b. minunea vindecării v. 6-7

II. Disputa privind interpretarea vindecării (In 9, 8-34)

a. dialogul cu vecinii v. 8-12

b. audierea de către farisei v. 13-17

c. audierea părinților v. 18-23

d. audierea de către iudei și excluderea celui vindecat din sinagogă v. 24-34

III. Finalul teologic al pericopei (In 9, 35-41)

a. mărturisirea de credință a celui vindecat v. 35-38

b. judecarea fariseilor/condamnarea autorităților v. 39-41

Tema centrală în desfășurarea acestui eveniment o reprezintă parcursul exemplar al orbului din naștere care trece printr-un proces de înțelegere treptată a cuvântului revelat¹⁶, ce îl propulsează pe un traseu identitar marcat de întâlniri menite să îmbogățească identitatea sa cu noi valențe pentru a evolua din starea de cerșetor suferind până la starea de mărturisitor prin vorbă și faptă a credinței creștine. În interacțiunea cu cei din comunitatea sa, orbul poate să își definească treptat identitatea, astfel încât existența sa dobândește un rost și un sens doar prin perspectiva revelației hristologice.

I. Boala și suferința – prilej de întâlnire cu Dumnezeu

Întrebarea pe care ucenicii i-o adresează lui Iisus privind motivul bolii oglindește concepția tradițională¹⁷, potrivit căreia Domnul „nu-l lasă nepepsit pe cel vinovat, fărădelegile părinților ținându-le asupra copiilor și asupra copiilor copiilor, asupra celui de-al treilea și-al patrulea neam” (Ies 34,7).

În noua realitate inaugurată prin venirea Fiului Omului, suferința, necazul, durerea primesc valențe noi, mântuitoare, căci „împărăția cerurilor nu este a celor care se odihnesc aici, ci este a celor care în mult necaz și în strâmtorare și-au petrecut această viață”¹⁸. Textul evanghelic susține ideea potrivit căreia suferința este o componentă constitutivă necesară a experienței identitare: „În lume necazuri veți avea” (In 16,33) și „prin multe necazuri trebuie să intrăm noi în împărăția lui Dumnezeu”(F. Ap. 14,22) Necazul și plânsul creștin (πέντος) sunt un „antrenament” (γυμνασία), dar și o „hră-

¹⁶ Vezi și articolul Jean ZUMSTEIN, „Wissenskrisse und Interpretationskonflikt nach Joh 9” în *Kreative Erinnerungen: Relecture und Auslegung im Johannesevangelium. Abhandlungen zur Theologie des Alten und Neuen Testaments*, Theologischer Verlag, Zürich, 2004, pp. 147-160.

¹⁷ O sinteză a concepțiilor privind legătura existentă între păcate și pedeapsa prin boală se poate vedea la Mathias REIN, *Die Heilung des Blindgeborenen (Joh9). Tradition und Redaktion* WUNT II, J. C. B. Mohr (Paul Siebeck) Tübingen, 1995, pp. 101-108.

¹⁸ Sf. ATANASIE CEL MARE, *Scrieri* în coll. Părinți și Scriitori Bisericești 15, trad. de Pr. Dumitru Stăniloae, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987, p. 37.

nire” (τροφοδοσία) pentru dobândirea „cununilor” eshatologice¹⁹, de aceea ne este adresată recomandarea: „rabdă necazurile, căci întru acestea, virtuțile [...] cresc”²⁰, iar „puțin necaz suportat pentru Dumnezeu este mai mare decât o faptă săvârșită fără necaz [...] de aceea în necazuri s-au probat sfinții în dragostea lui Hristos și nu în odihnă”²¹. Suferința îl face pe om smerit și simplu, eliberându-l de toată lupta pentru dominație și reușită socială. „...așadar asupririle acestea”, susține Sf. Grigore Palama, „aduc folos cerdincioșilor care le rabdă, spre îndreptarea păcatelor, spre exersare în nevoiță, [...] spre îndemnarea la a dori fierbinte și a căuta stăruitor acea înfiere și izbăvire ce dăinuiește în veci și viața și fericirea cu adevărat nouă”²². „Legea socotea infirmitățile cuiva drept o consecință a păcatului – în vreme ce misterul Crucii schimbă sensul suferințelor omenești, care devin semn al alegerii divine, nu semn de respingere și lepădare”²³.

Orbul din naștere reprezintă așadar un prilej „ca-ntru el să se arate lucrurile lui Dumnezeu” (τὰ ἔργα τοῦ θεοῦ), „iar lucrurile Celui care M-a trimis” (τὰ ἔργα τοῦ πέμψαντός) nu se arată prin distrugerea și pedepsirea făpturii umane, ci prin vindecarea ei de orbire, prin trecerea ei de la întuneric la lumină, de la noapte (νύξ) la zi (ἡμέρα). Sensurile simbolice ale categoriilor apărute în In 9, 3-5 sunt accentuate și prin existența afirmația din v. 5: „φῶς εἰμι τοῦ κόσμου lumină sunt pentru lume”. Aceste cuvinte sunt considerate a fi o variațiune²⁴ a afirmației „ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου Eu sunt Lumina lumii” (In 8,12). Metafora luminii trebuie înțeleasă mai degrabă din perspectiva modului în care Dumnezeu e revelat în Vechiul Testament²⁵, și mai puțin din perspectiva gnostică.²⁶ Potrivit acestei perspective, vindecarea depășește

¹⁹ Sf. VASILE CEL MARE, *Omilia la Hexameron. Omilia la Psalmi. Omilia la Cuvântări* în coll. Părinți și Scriitori Bisericești 17, trad. de Pr. D. Fecioru, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1986, p. 165.

²⁰ Sf. NIL, *Κεφάλαια παρανετικά*, 92 (PG 79, 1257A) citat de Gheorghios PATRONOS, *Îndumnezeirea omului*, trad. de Sabin Preda, Ed. Bizantină, București, 2012, p. 254.

²¹ Sf. IOAN SCĂRARUL, *Scara*, trad. de Pr. Dumitru Stăniloae, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1980, pp. 90-91, nota 152.

²² Sf. GRIGORE PALAMA, *Omilia*, trad. de Constantin Daniel, Ed. Anastasia, București, 2012, Omilia 16, p. 132.

²³ Andre SCRIMA, *Comentariu integral la Evanghelia după Ioan*, trad. de Anca Manolescu, Ed. Humanitas, București, 2008, p. 117.

²⁴ cf. J. ZUMSTEIN, *Johannesevangelium*, p. 364.

²⁵ Exegeții consideră că există o corelație între cele 7 ἐγὼ εἰμι ioaneice (In 6,35; In 8,12; In 10,7; In 10,11; In 11,25; In 14,6; In 15,1) și numele cu care Domnul se numește pe Sine în adresarea Sa către Moise: „ἐγὼ εἰμι ὁ ὢν Eu sunt Cel ce este” (Ies 3,14), dar și cu Dtn 32,39; Is 41,4; Is 43,10; Is 43,25; Fc 1,3-4. Preluarea acestei formule nu urmărește identificarea Fiului cu Tatăl, ci faptul că prin Cel trimis, Tatăl își îndreaptă atenția spre făptura omenească. Această opinie e susținută de Michael THEOBALD, *Das Evangelium nach Johannes. Kapitel 1-12*, Pustet, Regensburg, 2009; pp. 464-467; Heinrich ZIMMERMANN, *Das absolute „Ich bin” als biblische Offenbarungsformel*, Bonn, 1953, p. 273; J. ZUMSTEIN, *Johannesevangelium*, p. 364.

²⁶ Rudolf BULTMAN susține fundamentarea hristologiei ioaneice pe mitul gnostic despre mântuitor, care poate fi schematizat în felul următor: Trimisul lui Dumnezeu pogoară pe pământ pentru a

orbirea trupească, căci „a-l vedea pe Dumnezeu înseamnă a te afla în apropierea Lui, nu într-o apropiere fizică, materială firește; înseamnă a obține capacitatea de a-i sesiza Prezența și de a o asuma înlăuntrul propriei ființe. A-L vedea pe Dumnezeu înseamnă a vedea nevăzutul”²⁷. Dar această „vedere a nevăzutului” este posibilă pentru cel vindecat, atunci când este tămăduit și de orbirea sufletească pe care o găsim relatată în versetele ce urmează.

Prin urmare, categoriile simbolice ale zilei și nopții, orbirii și vederii, bolii și vindecării, întunericului și luminii dezvăluie semnificația experienței trăite de orb, „căci boala sa ajunge să fie înțeleasă ca mobilul întâlnirii cu Iisus și al cunoașterii Sale ca Dumnezeu”²⁸.

II. Confruntarea cu ceilalți – prilej de trecere de la neștiință la cunoaștere

Orbul nu înțelege cu adevărat semnificația profundă a vindecării sale în momentul ungerii ochilor săi cu tină și scuipat și spălării sale în apa²⁹ Siloamului. Înțelesul tainic al acestor fapte și efectul lor la nivel sufletesc a fost explicat în felul următor: „Nu se putea înlătura din neamuri orbirea întipărită în ele și nu li se putea da puterea să vadă lumina dumnezeiască și sfântă, adică cunoștința Sfintei și dumnezeieștii Treimi, decât făcându-se părtașe de Sfântul lui trup și spălându-se de păcatul ce le-a întinat [...] ne spălăm, precum s-a scris nu de întinăciunea trupului (I Pt 3,21), ci de boala și necurăția ochilor înțelegerii, ca, ajunși curați, să putem privi curat frumusețea dumnezeiască”³⁰.

aduna prin chemarea sa toate frânturile de lumină risipite în materie cu scopul de a le duce înapoi în cer. Mântuitorul ar avea astfel identitate substanțială cu frânturile de lumină mântuite de el: sufletele sau frânturile de lumină nu provin din lumea aceasta materială, ci din cer și din acest motiv aduse de către mântuitor la locul lor originar (cf. Rudolf BULTMANN, *Das Evangelium des Johannes*, KEK II, Göttingen, 1978, pp. 5-19) Combaterea acestei idei se poate vedea la Pr. Stelian TOFANĂ, *Introducere în Studiul Noului Testament. Evangheliile după Luca și Ioan. Problema sinoptică*, vol. III, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2001, pp. 178-179.

²⁷ Andre SCRIMA, *Experiență spirituală și limbajele ei*, Ed. Humanitas, București, 2008, p. 73.

²⁸ Pr. S. TOFANĂ, S. *Evanghelia lui Iisus. Misiunea Cuvântului*, p. 68.

²⁹ „Apele simbolizează suma universală a virtualităților, fiind deopotrivă izvorul tuturor posibilităților de existență; ele precedă orice formă și susțin orice creație. [...] Simbolismul Apelor implică așadar atât moartea, cât și renașterea. Contactul cu apa înseamnă întotdeauna o regenerare: disoluția este urmată de «o nouă naștere», iar imersiunea fertilizează și sporește potențialul de viață. [...] Potopului îi corespunde la nivel uman, „cea de-a doua moarte” a omului ori moartea inițiativă prin botez. Însă, atât pe plan cosmologic, cât și pe plan antropologic, imersiunea în ape nu echivalează cu o dispariție definitivă, ci cu o reintegrare vremelnică în nediferențiat, urmată de o nouă creație, de o altă viață sau de un «om nou», după cum este vorba de un moment cosmic, biologic ori soteriologic” (Mircea ELIADE, I. P. CULIANU, *Sacral și profanul*, trad. de Brândușa Prelipceanu, ed. a II-a, Ed. Humanitas, București, 2000, p. 76)

³⁰ Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, în coll. Părinți și Scriitori Bisericești 41, trad. de Pr. Dumitru Stăniloae, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al

Dacă vindecarea vederii trupești i s-a dezvăluit instant, vindecarea sufletească se deslușește treptat, pe măsură ce protagonistul se confruntă cu diverși reprezentanți din comunitatea în care el trăiește: vecini, farisei, iudei, demonstrând „importanța inetrațiilor sociale pentru formarea și consolidarea identității personale”³¹.

Nimeni din cei din jurul său nu e capabil să manifeste bucurie: minunea vindecării e întâmpinată de cei din jur cu descumpănire și confuzie (vecinii), cu teamă (părinți) sau cu indignare și revoltă (farisei). În măsura în care orbul progresa în cunoaștere, cei din jur progresa în neînțelegere³². În convorbirile cu aceștia, cel vindecat își păstrează luciditatea și discernământul, iar raportarea la convingerile celorlalți îl ajută în definierea propriului profil identitar, în ciuda tensiunilor interpersonale marcate de „criza cunoașterii și de conflictul interpretativ”³³.

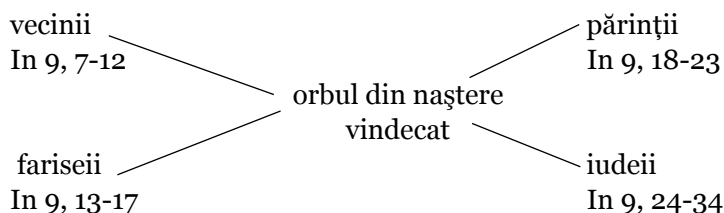

Fig. 3.4. Rețeaua relațiilor interpersonale semnificative în construcția identitară creștină a orbului din naștere

a. dialogul cu vecinii (In 8-12) - faza lui οὐκ οἶδα Nu știu

Vecinii și ce-i ce-l văzuseră mai înainte sunt descumpăniți în momentul confruntării lor cu minunea vindecării. Cotidianul nu este deschis pentru schimbare, pledând pentru o poziție domestică, a obișnuinței în care minunile nu pot fi asimilate, iar o nouă identitate precum cea a orbului vindecat produce confuzie: „Unii ziceau: El este. Alții ziceau: Nu, ci seamănă cu el”(In 9,9). Întrebările adresate de ei referitoare la *Cum ți s-au deschis ochii?*(v. 10) și *Unde este acela?* (In 9,12a) denotă imposibilitatea lor de a admite neobișnuitul și schimbarea în realitatea lor. Pe acest plan și vindecatul trebuie să-și afirme necunoașterea: „οὐκ οἶδα Nu știu”(In 9,12b)

Bisericii Ortodoxe Române, București, 1982, p. 666.

³¹ S. GLOMB, „Identitätstheorien” în Ansgar NÜNNING (ed.), *Lexikon Literatur und Kulturtheorie: Ansätze, Personen, Grundbegriffe*, Springer Verlag, Stuttgart, 2004, p. 277.

³² Tema *neînțelegerii – misunderstanding* reprezintă una dintre caracteristicile scrierilor ioaneice cf. Raymond E. BROWN, *The Anchor Bible, The Gospel according to John*, Doubleday & Company, New York, 1966, p. CXXXV.

³³ J. ZUMSTEIN, „Wissenskrise und Interpretationskonflikt nach Joh 9” în *Kreative Erinnerungen*, pp. 147-160.

b. audierea de către farisei v. 13-17: faza lui προφήτης ἔστιν E profet

Confrunțați cu minunea vindecării, fariseii, deși deținători ai înțelepciunii, nu sunt capabili să ia poziție: unii acuză încălcarea sabbatului³⁴, alții acuză capacitatea unui păcătos de a face minuni, căci „Dumnezeu nu-i ascultă pe păcătoși”, iar o astfel de vindecare se putea face doar cu ajutorul lui Dumnezeu. Reacțiile acestea oglindesc neputința fariseilor de a interpreta cele întâmplare, iar în calitate lor de „figuri anacroniste”³⁵ devin reprezentative pentru incapacitatea grupurilor religioase tradiționale ale vremii de a înțelege și asimila manifestarea mesianității lui Hristos. În timp ce fariseii se dezbină, vindecatul parcurge un proces invers proporțional, fiind capabil să depășească acel *Nu știu*, din secvența precedentă, pentru a lua o decizie ce dovedește prin afirmația rostită de orb în acest context un alt nivel de cunoștere a cuvântului revelat: „E profet” (In 9,17).

c. audierea părinților v. 18-23

Simțind atacul ostil al iudeilor în întrebările pe care aceștia le adresează, părinții recunosc minunea, dar nu oferă explicarea ei: „Știm că acesta este fiul nostru și că s-a născut orb, dar cum de vede el acum, noi nu știm; sau cine i-a deschis ochii, nu știm” (In 9, 20-21). În spatele acestei atitudini se ascunde teama părinților de oficialitățile religioase, teamă care se dovedește a fi justificată prin derularea evenimentelor următoare. Totuși această „frică înrobitoare”³⁶ oferă orbului autonomia de care are nevoie pentru parcursul său identitar.

d. audierea de către iudei și excluderea celui vindecat din sinagogă v. 24-34 faza lui οὗτος παρά θεοῦ Acesta de la Dumnezeu

Conflictul escaladează în timpul ultimei audieri a celui vindecat de către autoritățile iudaice, prilejuind fiecăruia să-și dezvăluie identitatea.

³⁴ Căci, amestecând tina cu scuipat, Iisus ar fi efectuat una din acțiunile prevăzute ca fiind interzise în ziua de Sabbat: „Muncile principale (care sunt interzise în timpul Sabbatului) sunt în număr de patruzeci fără unu: Cine seamănă și ară și adună recoltă și leagă snopi; cine îmblățește și vântură, cine curăță fructe, cine macină și cerne și frământă și coace” Paul BILLERBECK, *Kommentar zum Neuen Testament aus Talmud und Midrasch*, vol. 1, Beck, München, 1922, p. 616.

³⁵ Jörg FREY, Uta POPLUTZ (ed.), *Narrativität und Theologie im Johannesevangelium*, Neukirchen, Göttingen, 2012, p. 30.

³⁶ Există trei forme de frică: frica sfântă, frica înrobitoare și frica de oameni (cf. J. D. DOUGLAS (ed.), *Dicționar biblic*, trad. de Liviu Puș și John Tipei, Ed. Cartea creștină, Oradea, 1995, p. 470). Sf. Maxim Mărturisitorul distinge și el trei forme: „Frica de gheenă face pe începători să fugă de păcat; dorul de răsplata bunătaților dăruiește celor înaintați râvna virtuților cu lucrul; iar taina dragostei, ridicând mintea deasupra tuturor celor create, o face oarbă față de toate cele ce sunt după Dumnezeu” (SF. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Cele 200 de capete despre cunoștința de Dumnezeu și iconomia întrupării Fiului*, în *Filocalia*, vol. 2, trad. de Dumitru Stăniloae, Ed. Humanitas, București, 2004, p. 168).

Autoritatea își manifestă tendința fundamentalistă prin următoarele patru aspecte, care au menirea de a oferi privilegii și siguranță unui grup elitist:

- „1. Ea se proclamă ca instanță rezolutivă *ἡμεῖς* v. 24, 28, 29;
2. ea pretinde că e în posesia cunoașterii absolute *οἴδαμεν* v. 24, 29;
3. cadrul de referință este unul normativ (Moise) v. 28, 29;
4. îi pedepsește pe toți aceia care nu împărtășesc aceleași convingeri cu ei v. 28,39.”³⁷

În contrast cu autoritățile inflexibile, cel vindecat poartă dialogul printr-o deschidere ce îi permite o aprofundare a demersului identitar. Poedeele pe care le utilizează denotă un nivel elaborat de înțelegere și argumentare. Versetul 27 are menirea de a-i provoca pe interlocutorii săi prin ironia³⁸ accentuată a afirmației: „Acum v-am spus și n-ați auzit? De ce vreți să mă mai auziți odată? Nu cumva vreți și voi să vă faceți ucenici ai Lui?” (In 9,27) Profunzimea sa teologică răzbate în argumentarea din versetul 31-33. Justificarea nu se mai face prin norme și legi, prin formalism și ritualism, comunicarea cu Dumnezeu este posibilă, „ἀλλ’ ἐάν τις θεοσεβῆς ἦ καὶ τὸ θέλημα αὐτοῦ de este cineva cinstitor de Dumnezeu și-I face voia.

III. Întâlnirea cu Fiul Omului – prilej de trecere de la identitatea religioasă elementară la identitatea christică

În momentul în care orbul vindecat este exclus din sinagogă, Iisus revine în calea sa. Orbul trebuie să iasă din spațiul în care se petrecuse scena anterioară, deoarece „între cele multe domnește diversitatea, neasemănarea și deosebirea. Dar în Dumnezeu, care este cu adevărat unul și singur, este numai identitate și simplitate. Deci nu este lucru cuminte să ne apropiem de contemplarea lui Dumnezeu înainte de a ieși din cele multe”³⁹.

În toată confruntarea interpersonală redată în partea a doua a relației, protagonistul a demonstrat, prin luciditatea și discernământul dovedit, că este capabil să reziste ispitelor, că poate „să fie întărit și să stea pe mărturisire neclătit și nu pentru frică să se lepede [...] Iar dacă și îl vor scoate afară oamenii pe mărturisitorul, pizmuind ei adevărului, și îl vor goni din cele sfinte ale lor și cinstite, din bogăție zic și din slavă, îl va afla pe el Iisus și atunci mai vârtos, când de vrăjmași se va necinsti, de Hristos se va cinsti cu cunoștința și cu cea mai adevărată credință”⁴⁰.

³⁷ J. ZUMSTEIN, *Johannesevangelium*, p. 372.

³⁸ Și aici trebuie recunoscută ironia ca un procedeu specific scrierilor ioaneice, sesizat de R. BROWN, *The Anchor Bible, The Gospel according to John*, p. CXXXV

³⁹ Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Cele 200 de capete despre cunoștința de Dumnezeu*, p. 159.

⁴⁰ Sf. TEOFILACT AL BULGARIEI, *Tâlcuirea Sfintei Evanghelii de la Ioan*, Ed. Sophia, București, 2009, p. 254.

Astfel se reia același tipar al întâlnirii ca la începutul relatării⁴¹, când nu orbul L-a căutat, ci „în timp ce trecea, Iisus l-a văzut” (In 9,1). Și acum, la fel ca și atunci, Iisus mijlocește o vindecare, o depășire a stadiului în care se află orbul. Dacă atunci i-a deschis ochii trupești prin intermediul unui mijloc de natură materială (tină și scuipat), acum consideră că orbul este suficient de maturizat interior și îi deschide ochii sufletești prin intermediul unui mijloc de natură spirituală (cuvântul), adresându-i întrebarea: „Crezi tu în Fiul Omului?” (In 9,35). Termenul *Fiul Omului* este „cheia pentru felul în care Iisus S-a privit pe Sine în Evagheleile sinoptice, unde termenul este asociat cu trei idei: „tăinuirea” Mesianității Lui, necesitatea suferinței Lui și funcția lui de Judecător la parousia Sa (a doua venire). Aceste idei sunt latente în Ioan (12,34; 3.14; 5,27), dar accentul cade pe două idei: că Fiul Omului a fost trimis din cer ca să-L reveleze pe Dumnezeu și ca să fie Mântuitorul oamenilor”⁴².

Răspunsul orbului arată atât faptul că nu e capabil să înțeleagă singur taina aceasta, dar și că este dispus să se lase condus de Iisus pentru a afla „Cine este Acela?”. „Când inteligența este simplă sau mai curând goală de orice gând și învăluită cu totul de lumina simplă a lui Dumnezeu, ascuns în ea, ea nu poate găsi alt obiect decât acela în care ea este stabilită pentru a purta spre el efortul înțelegerii sale: ea (inteligența), rămâne deci în abisul luminii divine care nu-i permite de a zări altceva în afară de ea. Iată ce vrea să spună «Dumnezeu este lumină»: pentru cei care au atins-o, ea este repausul întregii contemplații [...] inteligența, după ce a depășit toate lucrurile vizibile și conceptibile s-a stabilit, se conduce și se învârte fără nici o mișcare în aceste singure obiecte. Ea trăiește o viață mai presus de viață, lumină în lumină, dar nu lumină pentru ea însăși, căci atunci ea nu se vede pe ea însăși, ci pe Cel care este mai presus de ea.”⁴³ Întrebarea devine astfel prilej de a îndrepta atenția spre esența ultimă a acestui parcurs, spre „nucleul dumnezeieștii vestiri”⁴⁴: „Iisus i-a zis: L-ai și văzut, și Cel care vorbește cu tine, Acela este” (In 9,37). Acest nucleu al dumnezeieștii vestiri devine nucleul identității creștine a celui vindecat, mărturisind aceasta prin vorbă: „Cred, Doamne!” și prin faptă, închinându-se.

Cele trei părți ale vindecării orbului din naștere corespund celor trei moduri de cunoaștere, reprezentative pentru trăirea lui Dumnezeu în

⁴¹ „Revelația nu este accesibilă unui om nici prin propria putere, nici prin propria inteligență, nici prin evlavie sau corectitudine etică, nici prin fidelitate religioasă, nici prin valoarea tradiției pe care se bazează. Revelația nu poate fi dobândită. Ea este DAR, ea este HAR. Ea nu este răsplata la capătul unui drum ales conștient, ci este un cadou, fără contraserviciu, care răstoarnă tot ce are, crede și speră un om” (J. ZUMSTEIN, *Johannesevangelium*, p. 378).

⁴² J. D. DOUGLAS (ed.), *Dicționar biblic*, p. 586.

⁴³ Sf. SIMEON NOUL TEOLOG, citat de Al.-Augustin BIDIAN, *Adevăr și trăire religioasă în Studii Teologice*, anul XXV (1973), nr. 7-8, pp. 506-516.

⁴⁴ A. SCRIMA, *Comentariu integral la Evanghelia după Ioan*, p. 121.

Ortodoxie: I. cunoașterea lui Dumnezeu în împrejurări concrete ale vieții; II. cunoașterea rațională și III. cunoașterea apofatică⁴⁵.

Tranziția identitară este înțeleasă ca „un proces de dezangajare față de o identitate ancorată comportamental prin explorarea unor noi posibilități și integrarea unei identități alternative”⁴⁶. Acest traseu, în care orbul din naștere cunoaște o maturizare identitară prin integrarea experiențele pozitive și negative, urmează următoarele stadii:

1. necunoașterea
2. luarea poziției
3. înțelegerea și argumentarea
4. rezistența la ispite
5. cunoașterea și credința

Vindecarea orbului din naștere ne dezvăluie semnificația întâlnirii cu Hristos și sensul pe care termenul *lumină* îl are în parcursul formării identității creștine: „În Evanghelia după Ioan termenul „lumină” nu se referă atât la sfințenia lui Dumnezeu cât la *revelația* dragostei lui Hristos și la penetrarea acelei dragoste în viețile întunecate de păcat”⁴⁷. Starea oamenilor, descrisă ca orbire sau întuneric, poate fi schimbată prin lumina mântuitoare înțeleasă în modul în care ea este înfățișată în Evanghelia a patra: drept *cunoașterea* lui Dumnezeu și a lui Hristos.

Dialogul lui Hristos cu orbul din naștere (In 9,1-38) dezvăluie rolul bolii și al suferinței ca „mobil al întâlnirii cu Iisus și al cunoașterii Sale ca Dumnezeu”⁴⁸ și rolul neînțelegerii și conflictelor interpersonale în procesul exemplar de constituire a identității creștine, ce se desfășoară de la vindecarea trupească până la mărturisirea de credință, parcurgând etape progresive ce stau sub semnul relaționării cu membrii reprezentativi ai unei comunități neștiutoare, dezbinată prin conflicte. În această lume tulburată de descumpănire și confuzie, neștiință și teamă, indignare și revoltă, cel vindecat își păstrează traiectoria ascendentă, ghidat fiind de „lumina lumii”, parcurgând următoarele faze: 1. Necunoașterea – 2. luarea poziției – 3. înțelegerea și argumentarea 4. rezistența la ispite - 4. cunoașterea și mărturisirea de credință.

Dacă „fiecare om este o altă mântuire și fiecare suflet este un alt aspect al chipului lui Dumnezeu”⁴⁹, după cum spunea părintele Rafael Noica, atunci fiecare interlocutor al lui Iisus este un alt aspect al identității creștine, fie-

⁴⁵ Vezi Dumitru STĂNILAOE, *Trăirea lui Dumnezeu în Ortodoxie*, ed. a II-a, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 2000, pp. 74-97.

⁴⁶ H. IBARRA, *Identity Transitions: possible selves, liminality and the dynamics of voluntary career change* în coll. „Faculty&Researche. Working Paper”, INSEAD, Fontainebleau, 2007/31 p. 3.

⁴⁷ J. D. DOUGLAS (ed.), *Dicționar biblic*, p. 780.

⁴⁸ Pr. S. TOFANĂ, *Evanghelia lui Iisus. Misiunea Cuvântului*, p. 68.

⁴⁹ Rafael NOICA, *Cultura Duhului*, Ed. Reîntregirea, Alba Iulia, 2002, p. 173.

care dialog este un alt pas pe calea desăvârșirii noastre. Dinamica formării profilului identitar creștin se configurează și aici prin „secundaritatea și decentrarea eului cunoscător într-o relație nu informativă, ci performativă. Prin răsturnarea perspectivei care are loc, prin decentrare și reconstituire, eul depășește stadiul de eu cunoscător al realităților imediate, dar nu pentru a reduce Misterul divin la datele subiective ale conștiinței, ci pentru a se angaja concret în actele și „logica” revelatorie a Misterului Însuși, „logica” extatică a Iubirii care se face trup”⁵⁰.

⁵⁰ Diac. Ioan I. ICĂ, jr. *Canonul apostolic al primelor secole* în coll. *Canonul Ortodoxiei*, vol. 1, Ed. Deisis/Stavropoleos, Sibiu, 2008, p. 63.

II. TEOLOGIA ISTORICĂ

ONISIFOR GHIBU ȘI NICOLAE COLAN, PROMOTORI AI MARIÍ UNIRI DIN 1918*

IOAN-VASILE LEB

Résumé.

Parmi les personnalités Transylvaniques qui ont apporté une contribution importante à la réalisation de la Grande Roumanie, O. Ghibu et N. Colan s'imposent tous les deux par une activité particulière, en participant intensément à la préparation de l'union de la Besserabie à la Patrie-Mère, ainsi qu'à l'organisation du pays.

Le premier, O. Ghibu (1883-1972) avait alors l'âge de 35 ans et une riche activité didactique, étant inspecteur scolaire pour les écoles de Transylvanie (1910-1914) et professeur de pédagogie à l'Institut théologique de Sibiu (1910-1912). Après l'éclatement de la première conflagration mondiale, il s'est réfugié à Bucarest où, entre les années 1914-1916, a mené une intense campagne pour l'entrée de la Roumanie dans la guerre à côté de l'Antante contre l'Autriche-Hongrie, ce qui lui a apporté en 1915, une condamnation à mort par contumace de la part de la Cour Militaire Hongroise de Cluj. En automne 1916, après l'occupation du Bucarest, O. Ghibu avec sa femme et ses trois enfants (l'aîné avait seulement 4 ans) se sont réfugiés à Iasi, d'où en mars 1917, s'est établi à Chișinău, en devenant l'âme de la révolution de Besserabie de 1917-1918. Il y a déployé une activité intense, en réussissant à ouvrir des écoles roumaines dans toute la Besserabie à partir de l'année 1917. De même, il a réussi, avec d'autres patriotes de Besserabie à fonder le Parti National Moldave, au cadre duquel il militait pour l'union de la Besserabie à la Roumanie. Comme organe

* Referat prezentat la Congresul Național al Istoricilor Români, 29 august - 1 septembrie 2018, la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași.

de propagande unioniste, le 1 oct. 1917 il a fait paraître „Ardealul”, la première „feuille” imprimée en lettres latins de tout l’Empire Russe. Le 24 jan. 1918, celle-ci est devenue „la Nouvelle Roumanie” (România Nouă), en publiant dans son premier numéro la grande „Déclaration d’union à la Roumanie”. En 1918 il a été nommé secrétaire au ressort d’instruction du Conseil Dirigent de Sibiu, étant élu dans le Grand Conseil de Transylvanie, en réalisant la reprise de l’Université de Cluj en l’organisant sur des bases roumaines. Il est devenu professeur universitaire et membre correspondant de l’Académie Roumaine (1919). Le deuxième, N. Colan était de dix ans son cadet mais lui aussi pénétré de forts sentiments nationaux. Il venait lui aussi de l’Institut théologique de Sibiu où il avait comme collègues L. Bлага, A. Oțetea, D.D.Roșca, H. Teculescu et d’autres. À cause de la guerre, il s’est réfugié à Bucarest, puis en Moldavie et Ukraine, en arrivant en octobre 1917 à Chișinău où à côté de O. Ghibu, A. Oțetea, Ion Mateiu et d’autres a participé au reveil du sentiment national des roumains de partout. Après la guerre il est devenu évêque de Cluj, métropolitaine de Transylvanie et membre de l’Académie Roumaine.

Mots clé: *La Roumanie, la Bessarabie, Le Grand Conseil, O. Ghibu, N. Colan, Le Parti National Moldave, La Déclaration d’Union.*

Între ardelenii care și-au adus o contribuție importantă la realizarea României Mari, Onisifor Ghibu și Nicolae Colan se impun printr-o activitate deosebită, amândoi participând intens la pregătirea unirii Basarabiei cu Patria Mamă, precum și la organizarea ulterioară a țării.

Cel dintâi, Onisifor Ghibu (1883-1972), avea pe atunci vârsta de 35 de ani și o frumoasă activitate didactică, fiind inspector școlar primar pentru școlile din Transilvania (1910-1914) și profesor de pedagogie la Institutul Teologic din Sibiu (1910-1912)¹. Se născuse la 31 mai 1883, fiind al optulea copil al unei familii de țărani din Sălișteța Sibiului, localitate cu adânci rezonanțe în istoria națională, religioasă și culturală a românilor. Școala primară

¹ Viața și activitatea prodigioasă ale lui Onisifor Ghibu sunt bine cunoscute atât din scrierile sale și din bogata sa corespondență, precum și din editarea recuperatorie a celor doi fi ai săi, Octavian și Mihai Ghibu, care au publicat peste 33 de volume din manuscrisele sale. Din numeroasele lucrări care conțin bio-bibliografia lui Onisifor Ghibu amintim doar câteva: Pr. Mircea PĂCURARIU, *Dicționarul Teologilor Români*, ed. a III-a, Ed. Andreiana, Sibiu, 2014, pp. 268-270; Onisifor GHIBU, *Pe baricadele vieții. În Basarabia revoluționară. Amintiri*, ediție îngrijită, prefață, tabel cronologic, note, bibliografie și indice de nume de Octavian O. Ghibu, Chișinău, 1992; Onisifor GHIBU, *Ziar de lagăr - Caracal, 1945*. Ediție îngrijită de Romeo Dăscălescu și Octavian Ghibu. Cuvânt înainte de Romeo Dăscălescu. Tabel cronologic, postfață și note de Octavian Ghibu, Ed. Albatros, București, 1991; Onisifor GHIBU, *Nu din partea aceea. Studii și articole, 1904-1914*, îngrijire de ediție, studiu introductiv și note de Vasile Popeangă, cu o postfață de Nadia Nicolescu, București, 1985.

a făcut-o în satul natal, după absolvirea căreia, în anul 1893, s-a înscris din nou în clasa a IV-a, la Liceul romano-catolic din Sibiu pentru a învăța limba maghiară, dorind să-și continue studiile. Aici a făcut primele 6 clase (între 1894-1900), după care a trecut la Liceul „Andrei Șaguna” din Brașov, unde și-a luat și bacalaureatul (1902). La dorința părinților de a se face preot în sat, Onisifor s-a înscris la Institutul Teologic andreian din Sibiu (1902-1905), unde și-a început și activitatea publicistică, publicând (din 1903) articole în „Telegraful Român”. La scurt timp (1905) i-a apărut și prima lucrare în volum: *Limba nouălor cărți bisericesti*, bine primită inclusiv de presa din Vechiul Regat. Dorind să-și completeze studiile, a plecat apoi la Universitățile din București, Budapesta, Strasbourg și Jena, la cea din urmă obținând și doctoratul în filosofie, pedagogie și în istorie universală (1909). Dacă la București a putut avea strânse legături cu N. Iorga, Il. Chendi, Șt. O. Iosif, G. Coșbuc, Em. Gârleanu, M. Sadoveanu ș.a., la Budapesta Onisifor Ghibu și-a făcut adevărata ucenicie publicistică pe probleme naționale, fiind angajat ca redactor al cotidianului oficios al Partidului Național Român, „Lupta”. La Strassbourg, aflat pe atunci în Germania, studentul ardelean s-a documentat în problematica educației și a bilingvismului în școală², pentru ca lucrarea sa de doctorat de la Jena să aprofundeze tocmai această temă, sub titlul: *Der moderne Utraquismus oder die Zweisprachigkeit in der Volksschule* (Utracvismul modern sau bilingvismul în școala primară), lucrare devenită clasică în ceea ce privește problematica educației și a bilingvismului în școală³. Era perioada când școala românească din Transilvania se confrunta cu mari dificultăți din cauza legii Apponyi, care urmărea deznaționalizarea românilor de sub coroana austro-ungară⁴.

Reîntors la Sibiu, tânărul doctor în filosofie și pedagogie a fost numit inspector (referent) școlar la Arhiepiscopia Sibiului pentru școlile din Transilvania (1910-1914), fiind totodată și profesor de pedagogie la Institutul Teologic din Sibiu (1910-1912). În anul 1912, O. Ghibu devenea secretar al secției școlare a „Astrei”, precum și membru în comitetele de redacție ale revistelor „Luceafărul”, „Românul” și „Transilvania”, având o bogată activitate publicistică. Tot de acum datează și colaborarea sa la publicații din Bucovina și din Vechiul Regat.

Izbucnirea Primului Război Mondial în anul 1914 l-a determinat pe O. Ghibu, ca și pe alți români transilvăneni, să se refugieze la București, unde a fondat împreună cu C. Bucșan și cu Gh. Popp, revista politică și culturală

² Onisifor GHIBU, *O călătorie în Alsacia - Lorena. Țara și școlile ei*, București, 1909.

³ Onisifor GHIBU, *Ziar de lagăr. Caracal*, 1945, p. XVI.

⁴ Pr. Mircea PĂCURARIU, *Politica statului ungar față de Biserica românească din Transilvania în perioada dualismului (1867-1918)*, Sibiu, 1986; Antonie PLĂMĂDEALĂ, *Lupta împotriva deznaționalizării românilor din Transilvania în timpul dualismului austro-ungar în vremea lui Miron Romanul (1874-1898), după acte, documente și corespondențe*, Sibiu, 1986.

„Tribuna”, desfășurând o intensă propagandă pentru intrarea României în război alături de Antantă, în vederea eliberării Transilvaniei. După intrarea României în război, a făcut parte din redacția „Gazetei Ostașilor”, alături de N. Iorga, O. Goga, M. Sadoveanu și alții, continuând propaganda pentru eliberarea și unirea Transilvaniei cu România. Din această pricină, în anul 1916, Tribunalul militar din Cluj l-a condamnat la moarte, în contumacie, pentru „trădare”, în același proces intentat și lui O. Goga, Oct. Tăslăuanu, A. Imbroane ș. a. După ocuparea Bucureștiului în toamna anului 1916, a fost nevoit să se refugieze la Iași, cu soția și cei trei copii (cel mai mare de 4 ani), iar din martie 1917 la Chișinău, unde a devenit motorul acțiunii revoluționare basarabene din 1917-1918. Această perioadă a activității sale este prezentată de Ghibu, în primul rând, în mărturisirile sale publicate sub titlul *Cum s-a făcut Unirea Basarabiei*, Sibiu, 1925; *Ardealul în Basarabia - O pagină de istorie contemporană*, Cluj, 1928; *În vîltoarea revoluției rusești. Însemnări „zilnice” ale unui ardelean ocular - și mai mult decât atît - al revoluției rusești în anii 1917-1918, începînd cu ziua de 12 martie și pînă în ziua de 6 august 1917*. Ediție îngrijită, introducere și note de Octavian O. Ghibu, Editura Fundației Culturale Române, București, 1993; *De la Basarabia rusească la Basarabia românească*. Îngrijirea ediției, cuvînt introductiv, note, indice de nume și bibliografie de Dr. Marian Radu, Editura „Semne”, București, 1997 și altele.⁵

În însemnările sale zilnice, la care noi vom face apel cu precădere în cele ce urmează, O. Ghibu spune că a plecat cu familia de la Podul Iloaei sîmbătă, 11 martie 1917, la ora opt dimineața ajungînd la Iași, unde a lăsat „pentru Liga Culturală un memoriu în chestia prizonierilor civili ardeleni din Rusia, cerînd ca Liga să intervină la Ministerul de Externe”.⁶ De aici au plecat cu trenul, ajungînd la Chișinău, poposind la Hotel Palace, de unde a luat legătura cu Pantelimon Halipa, personalitate de marcă a basarabenilor. Acesta l-a invitat, pentru ziua următoare, să participe la cea dintîi ședință a intelectualilor moldoveni din Chișinău, sub președinția lui N. Alexandri. Prezent la acea ședință, O. Ghibu consemnează faptul că în deschiderea ședinței, N. Alexandri considera că „e timpul acuma de a se înființa o societate moldovenească, care să lupte pentru deșteptarea poporului”. La rîndul său, Pan. Halippa propunea ca această societate să se organizeze în baza unor statute rusești ale Societății moldovenești de la 1905. „Dar - spune Ghibu -, din capul locului, nimeni nu era clar cu ceea ce voiește. Vrea cultură sau politică?” Au fost propuse apoi cîteva denumiri pentru aceasta: *Societatea pentru învățătura moldovenilor*; *Sprîjinul moldoveanului și Societatea nați-*

⁵ În cele ce urmează, vom respecta grafia autorului, folosind litera î.

⁶ Onisifor GHIBU, *În vîltoarea revoluției rusești. Însemnări din Basarabia anului 1917*, Ed. Fundației Culturale Române, București, 1993, p. 16.

onală moldovenească, propusă de către Ghibu și acceptată de cei prezenți. „Dar mare îmi fu mirarea – spune Ghibu – când văzui că această societate ar vrea să fie de ordin strict cultural, câtă vreme eu aș fi dorit ca ea să îmbrățișeze întreaga problemă a vieții moldovenilor din timpul de acum. Văzând că discuția lunecă...și că se proiectează numai un fel de societate culturală, cu concursuri de porturi populare, cu bibliotecă populară etc., eu n-am mai luat parte activă la discuții”.⁷ Cu toate acestea, discuțiile nu l-au descurajat ci l-au îndârjit, așa încât, a doua zi, Ghibu a întocmit un memoriu pe care l-a citit în proxima ședință, marți, 13 martie 1917.

Interesante sunt observațiile sale, din care se vede firul roșu, precum și clarviziunea care îl vor călăuzi în întreaga sa activitate: „La ședință, n-au fost decît vreo șase-șapte inși, dintre care unii n-au înțeles ceea ce eu spuneam în limba literară. M-a surprins faptul că, pe Halippa, referatul meu l-a lăsat cam indiferent și că el n-a fost supus la o discuție cum ar fi meritat. Am rămas cam decepționat că problema de viață a moldovenilor nu-i preocupă în mod puternic și că ei își pierd timpul petecind numai statute rusești pentru moldoveni... Eu i-am făcut atenți că, petecind în acest chip statutele, ei pierd din vedere lucrul cel mai mare și lasă timpul să treacă în zadar... Eu am stăruit ca cei chemați să caute a aduna în jurul lor și preoțimea, fără de care, în actuala noastră stare culturală, nu se poate lucra asupra poporului. Aminteam exemplul preoților din Transilvania, dar propunerea mea întâmpină oarecare nesens din cauza rezervei preoților în politica națională”.⁸ O. Ghibu a propus apoi ca marele mecenat Vasile Stroescu să fie ales președinte al mișcării naționale⁹, și tot el va merge la Odesa pentru a-l convinge pe acesta de necesitatea angajării sale în folosul propriului popor. La reținerile lui Pan Halippa, care refuza să facă o „cauză comună cu popii și cu boierii”, O. Ghibu îi răspunse acestuia limpede „că azi nu poate fi vorba de clase, ci numai de români”, ceea ce i-a entuziasmat pe cei prezenți.¹⁰ De aceea, a primit sarcina de a întocmi programul viitorului Partid Național Moldovenesc.

La 3 aprilie 1917, la Chișinău se constituia Partidul Național Moldovenesc, cu scopul declarat, desprinderea Basarabiei de Statul rus și realizarea depli-

⁷ O. GHIBU, *În vîltoarea revoluției...*, p. 17.

⁸ O. GHIBU, *În vîltoarea revoluției...*, p. 18. De la O. Ghibu aflăm că părerea lui Pan Halippa era împărțită și de către Octavian Goga, care era pentru excluderea din politica basarabeiană a boierilor și a preoților, pe care îi socotea iremediabil rusificați. Poziția lui Ghibu, atât în această problemă, cât și în aceea a autonomiei basarabenilor s-a dovedit a fi cea corectă. Vezi: Onisifor GHIBU, *Cum s-a făcut unirea Basarabiei*, Sibiu, 1925, p. 8.

⁹ Vasile Stroescu, aflat la Odesa, trimitea, la 24 martie 1917, o scrisoare patrioților din Chișinău, în care se angaja să sprijine material tânăra formațiune politică a moldovenilor, precizând: „Eu îs cu totul la dispoziția țării mele, cu mintea cîtă mi-a dat Dumnezeu, cu toată inima mea și cu toată averea mea”. Vezi: Vlad BEJAN, *Vasile Stroescu* 6, coll. Ginta Latină, Iași, 1998, p. 23.

¹⁰ O. GHIBU, *În vîltoarea revoluției...*, p. 20.

nei sale autonomii. În calitate de vicepreședinți au fost aleși reprezentanți de seamă ai Basarabiei – Pavel Gore și Vladimir de Herța. La articolul 2 al programului partidului se preciza următoarele: „Plecînd de la gîndurile democratice și naționale, mărturisite atît de stăpînirea vremelnică a Rusiei, cît și de ocîrmuirile țarilor întovărășite cu ea în marele război de acum, Partidul Național Moldovenesc va lupta pentru dobîndirea celei mai largi autonomii administrative, judecătorești, bisericești, școlare și economice a Basarabiei”. Era un program care dădea basarabenilor posibilitatea de a se folosi de împrejurările istorice și de a se separa de Rusia, pentru ca apoi, în continuarea procesului firesc și logic al devenirii istorice, să se ajungă la unirea cu celelalte teritorii românești, într-un singur stat național al românilor.¹¹

Paralel cu activitatea de organizare a partidului, prin ziarul „Cuvînt moldovenesc”, O. Ghibu și colaboratorii săi îi chemau pe toți moldovenii să conștientizeze importanța evenimentelor care se desfășurau sub ochii lor. Iată câteva titluri: „Strigare către preoții moldoveni” (2 aprilie 1917-Nesemnăt); „La luptă în unire” (2 aprilie 1917-Nesemnăt); „Moldoveni, deșteptați-vă!” (9 aprilie-Nesemnăt); „Moldoveni, uniți-vă!” (9 aprilie); „Către învățătorii Basarabiei!” (12 aprilie-Semnăt A. Buzdâga) și altele¹². Practic, nu a rămas nici o parte a populației basarabene care să nu fie cuprinsă în programul de conștientizare desfășurat de O. Ghibu și de colaboratorii săi. Iată ce spunea pedagogul și politicianul ardelean, atunci când prezenta programul Partidului Național:

„Noi, ca învățători ai neamului moldovenesc, trebuie să ne bucurăm că Partidul Național vine să lupte pentru dobîndirea unui vis frumos, care ne-a frămîntat și pe noi totdeauna. Datoria noastră este ca, înainte de toate, să ne înscriem și noi fiecare în acest partid și să luptăm pentru înfăptuirea întregului program al lui. Dar, ca învățători, noi mai avem datoria să ne gîndim în toate amănunturile la treaba noastră școlară și să spunem ocîrmuitorilor noștri ce trebuie să facă pentru ca ea să se îmbunătățească cît mai curînd. Iată ce credem noi în privința aceasta:

1. Mai întîi de toate să se ia măsuri, ca în fiecare sat și sătucean, cu cel puțin treizeci de copii trecuți de șapte ani să se facă cîte o școală, la care să fie datori a umbla toți băieții și fetele. (Cum de aici încolo li s-a dat și femeilor drept de glăsuire, e neapărat nevoie ca și ele să fie date la școală).
2. Limba de predare în satele moldovenești să fie limba moldovenească. Limba rusască se va învăța deosebit. Toate cărțile se școală vor fi în limba norodului. Dregătoriile școlare ale țării să ieie măsuri grabnice pentru întocmirea astor fel de cărți. Ele să îmbrățișeze pe

¹¹ Cf. V. BEJAN, *Vasile Stroescu* 6, pp. 24-25.

¹² Acestea au fost preluate în: O. GHIBU, *În vîltoarea revoluției...*, p. 180 u.

lîngă alfabetul rusesc, și pe cel latinesc.

3. Să se alcătuiască cît mai curînd un plan de învățămînt moldovenesc.

4. Să se alcătuiască în fiecare sat cîte un Sfat școlar, care să ieie în mîină treaba școlară.

5. Învățătorilor moldoveni de astăzi să li se ție cursuri de cîteva săptămîni, spre a li se da îndrumările de care au nevoie. Fiindcă mulți învățători sînt la război, să se ceară de la stăpînire ca ei să fie lăsați acasă, cum au fost lăsați învățătorii din alte țări.

6. Pentru a putea da învățătorilor toate cunoștințele de care vor avea nevoie, să se tipărească cît mai curînd o revistă pedagogică (un jurnal) sub numele de *Școala moldovenească*, care să iasă de cel puțin două ori pe lună; să se mai tipărească apoi o bibliotecă pedagogică moldovenească, să se adune un congres pedagogic moldovenesc și să se întocmească conferințe (citiri) învățătoresți pe ținuturi, cel puțin de patru ori pe an.

7. Deoarece învățătorii moldoveni sînt puțini, față de cît ar trebui pentru luminarea norodului, să se ieie măsuri grabnice ca încă la toamnă să se deschidă cel puțin patru școli de învățători, două pentru băieți și două pentru fete, ca cel puțin peste doi-patru ani să putem avea un număr mai mare de învățători. Ca profesori și profesoare la aceste școli să fie aduși profesorii moldoveni de pe la feluritele școli din toate părțile Rusiei. Cărțile trebuitoare pentru aceste școli normale s-ar putea tipări deocamdată după cele din Transilvania sau România.

8. Sfatul școlar al țării să fie din moldoveni și tot din moldoveni să fie și inspecția școlilor.

9. Să se întocmească pentru învățători lefuri cît mai bune, pentru ca ei să se poată jertfi cu totul luminării norodului. Acestea sunt lucrurile pe care noi trebuie să le punem în vederea tuturor și numai pe această cale credem că se vor putea deștepta moldovenii la o viață nouă, vrednică de vremurile de acum, și numai astfel vor ajunge ei fii luminați ai neamului nostru și sprijinitori vrednici ai țării¹³.

Era un proiect cu bătaie lungă, foarte coerent și bine structurat, pe care O. Ghibu l-a urmărit cu tenacitate, reușind încă din toamna anului 1917 să naționalizeze învățămîntul și să introducă alfabetul latin în școală și în administrație. Tot el a adus în Basarabia prima tipografie cu litere latine și a scos primele periodice și manuale școlare tipărite cu aceste litere, reușind să editeze, în anul 1917, singura publicație pedagogică, *Școala moldovenească*. Erau rezultatele unei clarviziuni politice naționale¹⁴, dar și ale unui efort susținut din partea lui și a Partidului Național Moldovenesc.

¹³ Vezi: *Cuvînt moldovenesc*, anul IV, nr. 29 (229), din 12 aprilie 1917, pp. 2-3. Semnat A. BUZDĂGA; O. GHIBU, *Pe baricadele vieții...*, Chișinău, 1992 și O. GHIBU, *În vîltoarea revoluției...*, pp. 186-187.

¹⁴ Ghibu însuși va mărturisi că la baza acestui program stătea o concepție integral-națională. Cf. O. GHIBU, *Cum s-a făcut unirea Basarabiei...*, p. 8.

O. Ghibu constata cu bucurie că Partidul Național Moldovenesc, condus de către boierul patriot Vasile Stroescu, a izbutit „să trezească în foarte mulți moldoveni sentimentul românesc și să strângă în jurul său, în timp de câteva săptămîni, tot ce avea Basarabia mai bun, din toate tagmele. Acest partid afișă în programul său ca cel dintîi punct *autonomia Basarabiei*, apoi toate drepturile, cari decurg de aici pe teren administrativ, judecătoresc, economic, cultural, bisericesc și școlar, neuitînd să ceară (sub pct.10) ca și *moldovenilor de dincolo de Nistru* să li se asigure aceleași drepturi naționale pe teren cultural, bisericesc, politic și economic, pe cari le vor avea în Basarabia locuitorii de alt neam”¹⁵. Programul partidului fusese făcut cunoscut prin tipar „atît în limba moldovenească, cît și în cea rusească”, însă pentru o cunoaștere cât mai largă și mai clară a problemelor, în editorialul din 23 aprilie 1917, intitulat sugestiv *Ce vrea Partidul Național Moldovenesc* (s. n.), ziarul „Cuvînt moldovenesc” aducea precizări necesare la o serie de întrebări, cum ar fi: De ce și-au făcut moldovenii un partid deosebit de al celorlalți? Răspunsul face o scurtă prezentare a situației moldovenilor aflați sub stăpînirea rusească, fapt pentru care îl redăm aici:

„Moldovenii ar fi vrut mai de mult să-și facă un partid al lor, cum au toate neamurile din lume, dar stăpînirea cea veche i-a împiedecat. Pe puținii moldoveni luminați și cu tragere de inimă pentru norod stăpînirea i-a alungat din Basarabia în locuri îndepărtate, ca să li se piardă urma și norodul să rămîie fără povățuitori. Stăpînirea voia ca în chipul acesta să-i facă pe moldoveni să uite ce sînt ei și ce au de făcut în lumea aceasta. Căzînd această stăpînire nedreaptă și venind în locul ei oameni cu dragoste pentru slobozeniile omenești și naționale era lucru cum nu se poate mai firesc ca moldovenii să se adune la un loc și să încerce a face pentru binele lor ceea ce vechea stăpînire nu i-a lăsat să facă. Democrația rusească, care a făcut revoluția, a spus doar pe față că ea vrea să chezășuiască slobozenia tuturor noroadelor. Povățuitorii de astăzi ai Rusiei lasă așadară toate noroadele să lucreze așa cum cred ele pentru binele lor și al țării¹⁶. Dar binele acesta trebuie să și-l facă fiecare, căci nimenea n-o să-l facă altora de-a gata. Cine să-i deie, de pildă, moldovanului tot de ce are el nevoie, dacă nu se va mișca singur? O să vie alții să-i îmbie ce-i trebuie lui?...Așa s-au gîndit și moldovenii să-și facă partidul lor. Pîn acum ei au făcut parte din fel de fel de partide, după care însă nimic n-au folosit. Acum ei s-au

¹⁵ O. GHIBU, *Cum s-a făcut unirea Basarabiei...*, p. 8.

¹⁶ Viitorul va arăta, din păcate, cît de înșelătoare a fost propaganda bolșevicilor. Vezi: Stephen FISCHER-GALAȚI, Dinu C. GIURESCU, Ioan-Aurel POP (coord.), *O Istorie a românilor*. Studii critice. Fundația Culturală Română & Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 1998; Ion CONSTANTIN, *România, Marile puteri și problema Basarabiei*, Ed. Enciclopedică, București, 1995; Hannes HOFBAUER/Viorel ROMAN, *Bucovina, Basarabia, Moldova (O țară uitată între Europa de vest, Rusia și Turcia)*, trad. de Toma Paul Dordea, Ed. Tehnică, București, 1995; Mircea MUȘAT, 1940. *Drama României Mari*, Fundația România Mare, București, 1992.

încredințat că numai printr-un partid al lor vor putea ajunge la izbândirea gândurilor lor sfinte”. La întrebarea: ce vrea ce vrea Partidul Național Moldovenesc?, răspunsul este scurt și tranșant: „el vrea ca Basarabia să fie autonomă și ca moldovenii să aibă dreptul de a trăi slobozi în această țară!”. Răuvoitorilor care spuneau că partidul moldovenesc avea de gând să-i asuprească pe locuitorii de altă limbă ai țării, li se răspundea: „Aceasta nu e adevărat! Partidul vrea, ce e drept, binele moldovenilor, căci pentru aceasta s-a alcătuit el, dar el lasă și pe toate celelalte noroade din Basarabia să trăiască în deplină slobozenie. Sau ar vrea cineva ca partidul să nu-și bată capul cu moldovenii? Dar atunci cine le va avea de grijă?”. Combătând apoi aserțiunea că partidul acesta n-ar fi democratic, se răspunde: „De fapt, partidul nostru e cât se poate de democratic: el vrea ca moldovanul să trăiască cu limba sa, căci o limbă internațională, în care ar vorbi toate noroadele nici nu este. Dar oare rușii nu vor să se lumineze în limba lor, ucrainenii în a lor, litvanii în a lor, găgăuzii în a lor și așa mai departe, întocmai ca și noi. Sînt oare în privința aceasta naționaliștii ruși dușmani ai democrației?” În sfârșit, în acele vremi tulburi, în dorința de a semăna discordie între oameni, existau voci care-i acuzau pe moldoveni că nu se bucură de revoluția rusească și de noua conducere. Acestora li se răspundea: „Dar, pentru Dumnezeu, cine are mai mult drept să se bucure de căderea vechii stăpîniri ca tocmai noi moldovenii, cari am avut atîta de suferit pe urma lor? Noi binecuvîntăm din toată inima revoluția, care a făcut să răsară soarele slobozeniei și sîntem gata să jertfim totul pentru deplina ei izbăvire. Nu, frați moldoveni și frați basarabeni, Partidul Național Moldovenesc, bucuros pînă în adîncul inimii de revoluția rusască, a hotărît să lupte alături de toate noroadele Rusiei pentru așezarea slobozeniilor democratice. El nu vrea altceva decît să se înfăptuiască aceste slobozenii și pentru moldovenii atît de obijduiți pînă acum. Căci dacă nu le va avea grijă partidul, ei vor rămînea și de aici încolo uitați de toți, ca și pînă acum”¹⁷.

La mișcarea politică promovată de către Partidul Național Moldovenesc care cataliza în rîndurile sale energii intelectuale de la transilvăneni și bucovineni aflați la Chișinău și Kiev ca refugiați sau prizonieri de război, au aderat apoi curînd studenții moldoveni aflați la Odesa, precum și ofițerii și soldații din garnizoana acestui important port la Marea Neagră. Nu este fără importanță, de pildă, faptul că, la Chișinău, în seara de vinerea Patimilor, localui gazetei „Cuvînt Moldovenesc”, s-a ținut o adunare entuziastă la care părintele Gurie Grosu, viitorul mitropolit al Basarabiei, a ținut o cuvîntare înflăcărată pe care a încheiat-o intonînd imnul „Deșteaptă-te române”. În zilele care au urmat au fost cooptați în mișcare cooperatori, preoți, învă-

¹⁷ Editorialul, nesemnat, a apărut în *Cuvînt moldovenesc*, an IV, nr. 32 (232), din 23 aprilie 1917, p. 1, reluat și în: O. GHIBU, *În vîltoarea revoluției...*, pp. 195-196.

țatori și soldați de pe toate fronturile. Evenimentele se desfășurau într-o succesiune nămaîntâlnită. La 18 aprilie peste 10.000 de soldați moldoveni au defilat cu steaguri tricolore, în fața președintelui partidului Vasile Stroescu, prinzându-se apoi, în Piața Soborului, într-o horă grandioasă. De asemenea, au trimis scrisori de adeziune soldații din garnizoanele Bârlad, Roman, Novoghiorghievsc, Sevastopol și altele. La Bolgrad s-a constituit secția locală a partidului sub conducerea unui comitet alcătuit din I. Andronic, S. Ciobanu și F. Mungiu, iar la Odesa aceasta era condusă de căpitanul Em. Catelli, viitorul prefect de Bălți, care va fi împușcat în primele zile de ocupație din 1940. Tot în aprilie 1917 s-a organizat și secția de la Kiev, pentru ca, în scurt timp, Partidul să aibă secții în întreaga Basarabie.¹⁸ Între 25 și 28 mai 1917 avea loc Congresul învâțătorilor, la deschiderea căruia arhiman-dritul Gurie Grosu oficiase „moldovenește”. Luînd apoi cuvântul în plen, el spunea: „Adunarea de astăzi este pentru mine un vis. Eu demult am cerut ca moldovenii să fie lumini prin școli în limba lor. Am scris și tipărit chiar o bucoavnă românească. Dar pe atunci eram singur, cu cel mult zece tovarăși de idei pe lângă mine. Dar gândul meu nu mi-a adus mulțumire, ci, dimpotrivă, grele neplăceri, căci am fost alungat din țară ca om primejdios și separatist”.¹⁹ Gurie, precum și mulți alți preoți, vor contribui cu multă însuflețire la popularizarea și susținerea idealului Unirii, adevărind corectitudinea poziției lui O. Ghibu care spunea că în acele momente era nevoie de aportul tuturor românilor la realizarea idealului național. El însuși nu a fost un simplu spectator al evenimentelor, ci un participant și un organizator activ al acțiunii pro-unioniste, atât prin publicațiile vremii, cât și prin organizarea învâțământului în limba română. La 1 octombrie 1917 O. Ghibu scotea foaia politică „Ardealul”, transformată în cotidian, la 24 ianuarie 1918, sub numele de „România Nouă”, cu subtitlul limpede: „organ de propagandă pentru unirea politică a tuturor românilor”, și în care, chiar în prima zi a apariției sale, a fost publicată cea dintâi „Declarație” de unire într-un singur stat a tuturor românilor, redactată de el. După „pacea” de la Buftea, datorită activității grupului de la „România Nouă”, Chișinăul a devenit centrul politicii de unire a tuturor provinciilor locuite de români. Ne oprim aici cu prezentarea activității deosebit de laborioase a lui O. Ghibu pentru realizarea unirii tuturor românilor. Amintim, însă, că la 20 octombrie/2 noiembrie 1917, la Chișinău s-a desfășurat Congresul Ostașilor Moldoveni, care a decis constituirea unui organ reprezentativ al Basarabiei, numit *Sfatul Țării*, a cărui conducere executivă o avea Consiliul Directorilor, în fruntea căruia se afla Ioan Inculeț. La 2/15 decembrie 1917 Sfatul Țării a proclamat

¹⁸ V. BEJAN, *Vasile Stroescu* 6, pp. 24-25.

¹⁹ Boris BUZILĂ, *Din istoria vieții bisericești din Basarabia*, Ed. Fundației Culturale Române, București, 1996, p. 75.

Republica Democratică Moldovenească, iar la 27 martie/9 aprilie 1918, cu majoritate de voturi, a hotărât unirea Basarabiei cu România, cu condiția menținerii Sfatului Țării ca organism statal autonom, care să asigure autonomia administrativă a Basarabiei în cadrul statului român. În Preambulul Declarației se preciza: „Republica Democratică Moldovenească (Basarabia), în hotarele ei dintre Prut, Nistru, Marea Neagră și vechile granițe cu Austria, ruptă de Rusia acum mai bine de o sută de ani din trupul vechii Moldove, în puterea dreptului istoric și dreptului de neam, pe baza principiului că noroadele singure să-și hotărască soarta lor, de azi înainte și pentru totdeauna se unește cu mama sa, România”²⁰. Rezultatul votului a fost adus la cunoștința președintelui Consiliului de Miniștri român, Alexandru Marghiloman, invitat special la Chișinău pentru acest moment, iar o delegație a guvernului Republicii Moldovenești s-a deplasat la Iași pentru a prezenta hotărârea de unire a Basarabiei cu România. Prin Decretul regal nr. 842 din 9/22 aprilie 1918, regele Ferdinand a promulgat actul unirii. Până la sfârșitul anului 1918, Sfatul Țării din Basarabia a renunțat la condițiile formulate în Hotărârea din 27 martie/9 aprilie, așa încât s-a acceptat integrarea fără condiții a Basarabiei în România.²¹ Onisifor Ghibu și ceilalți patrioți își vedeau împlinit visul pentru care au lucrat cu o tenacitate uluitoare și de care s-au bucurat enorm.²² La Adunarea de la Alba Iulia nu a ajuns, așa cum nu au ajuns nici ceilalți colaboratori ai săi. Dar, având în vedere activitatea sa rodnică în slujba Unirii, în anul 1918 Onisifor Ghibu a fost numit secretar general al resortului de instrucție din Consiliul Dirigent, fiind ales și deputat în Marele Sfat al Transilvaniei și membru al Academiei Române. Lui i-a revenit sarcina de a organiza preluarea Universității din Cluj și de a organiza pe baze românești. Din 1919 până în anul 1945, a funcționat ca profesor la această universitate, unde a înregistrat rezultate deosebite, mai ales în domeniul pedagogic.²³ A revenit în Basarabia pentru organizarea învățământului de acolo și pentru extinderea Asociațiunii „Astra” (1926-1927).²⁴ Considerat dușman al regimului comunist, în anul 1945 a fost deținut la Caracal timp de 222 de zile, fiind primul profesor „epurat” și pensionat forțat din Universitatea clujeană pe care o ctitorise.²⁵ La 10 decembrie 1956 a

²⁰ Declarația a fost publicată în vechiul *Cuvânt moldovenesc* din 1/14 aprilie 1918.

²¹ Vasile VESA, *Înfăptuirea României Mari*, în Stephen FISCHER-GALAȚI et al (coord.), *O istorie a românilor...*, pp. 228-229.

²² Vezi: Onisifor Ghibu, *De la Basarabia rusească la Basarabia românească...*, passim.

²³ Vezi: *Personalities of the Babeș-Bolyai University – V- Romanian University and Country Founders: Vasile Pârvan, Onisifor Ghibu and Nicolae Iorga* / volume coord. by Claudia-Septimia SABĂU and Flavius Vasile RUS; translated by Ioana Claudia Popa, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2018, pp. 47-124.

²⁴ Vezi: Onisifor Ghibu, *Trei ani pe frontul basarabean. Bilanțul unei activități...*, București, 1996.

²⁵ Vezi O. GHIBU, *Ziar de lațăr. Caracal-1945...*, București, 1991.

fost din nou arestat și condamnat la 2 ani de închisoare corecțională pentru că „a întreprins acțiuni împotriva regimului democrat popular al RPR”. Eliberat la 13 ianuarie 1958, O. Ghibu s-a retras la Sibiu, trecând la Domnul în ziua de 31 octombrie 1972. Personalitatea lui deosebită a fost redată posterității prin grija fiilor săi, Octavian și Mihai Ghibu, care au editat multe din manuscrisele rămase de la el.

Nicolae Colan (1893-1967) și Basarabia

Cel de-al doilea ardelean care a activat pentru Unirea Basarabiei cu România, Nicolae Colan, deși era cu zece ani mai tânăr decât Onisifor Ghibu, era pătruns și el de puternice sentimente naționale. Venea tot de la Institutul teologic șagunian din Sibiu, unde avusese colegi pe Lucian Blaga, Andrei Oțetea, Dumitru D. Roșca, Horea Teculescu și alții. Încă de tânăr, Colan avea legături strânse cu Chișinăul. Se născuse la 16/28 noiembrie 1893 în localitatea Arpătac (azi Araci) din Țara Bârsei. După absolvirea Liceului „Andrei Șaguna” din Brașov, pe care-l va numi „Ierusalimul culturii românești de dincoace de Carpați”, în toamna anului 1916 era student la Institutul teologic (azi Facultatea de Teologie „Andrei Șaguna” din Sibiu)²⁶. După cum știm, la 15 august 1916, armatele române au trecut Carpații pentru a dezrobi Ardealul de asupra străină. Nevoite să se retragă, împreună cu ele au plecat o mulțime de români ardeleni, în majoritate tineri, înregistrându-se un adevărat exod național.²⁷ Mulți dintre ei s-au îndreptat spre Basarabia, care fusese anexată și administrată de Rusia țaristă în anul 1812. Intrată în război alături de țările Antantei, Rusia era, la 1916, cobeligerantă cu România, având unități militare în Moldova și Bucovina. Granița Prutului fusese desființată, așa încât Moldova de la Siret și Basarabia (Moldova dintre Nistru și Prut) formau o singură țară, România liberă. Convulsiile revoluției rusești permiseseră și ele înfăptuirea acestui act. De aceea, mulți dintre refugiații din provinciile române ocupate de germani și-au găsit adăpost la frații lor basarabeni. Între ei era și studentul teolog Nicolae Colan, care s-a stabilit la Chișinău, capitala Basarabiei. Era în octombrie 1917, iar alegerea era bună, căci aici se strânseseră numeroși refugiați intelectuali, profesori, scriitori, jurnaliști..., majoritatea transilvăneni, dar și bucovineni. Prin „tempera-

²⁶ Pentru detalii vezi: Pr. Alexandru MORARU, *La răscruce de vreme o viață de om: Nicolae Colan, Episcopul Vadului, Feleacului și Clujului, 1936-1957*, Cluj, 1989; Pr. M. PĂCURARIU, *Dicționarul teologilor români*, pp. 153-155; Pr. Mircea PĂCURARIU, *Două sute de ani de învățământ teologic la Sibiu, 1786-1986*, Sibiu, 1987, pp. 312-313; Ioan-Vasile LEB, *Nicolae Colan și românii basarabeni*, în vol. *Omagiu Mitropolitului Nicolae Colan (1893-1993)*, Ed. Arhidiecezana, Cluj, 1995, pp. 115-123.

²⁷ Constantin KIRIȚESCU, *Istoria războiului pentru întregirea României 1916-1918*, ed. a II-a, vol. I-III, București, 1925, reed. 1989.

mentul lor militant, prin educația și instrucția politică patriotică, crescuți la școala lui Horea, Avram Iancu, a memorandiștilor și tribuniștilor, (ardelenii n.n.)...și-au oferit solidaritatea, știința, priceperea, forțele, posibilitățile și devotamentul, și, împreună și alături de localnici, basarabeni, au contribuit, cu inițiative și acțiuni (unele chiar hotărâtoare) la deșteptarea poporului din somnul cel de moarte, la pregătirea și realizarea actului de la 27 martie 1918: unirea „pe vecie” a Basarabiei cu Țara Mamă, România”.²⁸

Înscriindu-se în rândul transilvănenilor militanți, Nicolae Colan va activa în rândul studenților, dar va susține și cu condeii său „de publicist cu har binecuvântat” cauza unirii tuturor românilor. El a colaborat la publicațiile „Ardealul” (Transilvania) și „România Nouă”, între 1917-1918, editate de mari clujeni: Dr. Onisifor Ghibu - director și Dr. Ion Mateiu - redactor, binecunoscute personalități ardeleni.²⁹ În numeroase rânduri va semna cu inițialele C., N. C., alte articole fiind chiar nesemnate. De pildă, în „Ardealul” (Transilvania) nr. 4 din octombrie 1917, articolul „Scârțâie carul” era semnat N. C. Referindu-se la situația Germaniei în acel moment, semnatarul spunea: „Oricum, se vede că scârțâie carul lui Wilhelm II, sprijinit pe cele patru roate hodorogite: Austria, Ungaria, Turcia și Bulgaria”.³⁰ Un eveniment deosebit l-a constituit „Declarația” din 24 ianuarie 1918 a românilor refugiați la Chișinău, un adevărat program de luptă pentru unirea românilor. Între altele, în declarație se spunea: „Nimeni nu ne poate tăgădui dreptul asupra pământului, în care noi suntem cei mai vechi și cei mai mulți locuitori. Toate acestea sunt, și trebuie să fie ale noastre, dar ele numai așa ne vor putea chezașui o viață mai fericită, dacă vor fi unite. *Numai rătăciții și vânduții nu vor să înțeleagă aceasta și stăruie mai departe ca pământurile noastre străvechi să rămâie și de aici încolo pe mâna străinilor... Conduși de aceste vederi, românii refugiați, adunați în jurul gazetei „Ardealul”, dându-și mâna cu tinerimea din Basarabia*, au socotit că a venit vremea ca să intre acum în lupta deschisă pentru înfăptuirea unirii politice a tuturor Românilor într-un singur stat... În această credință ei se adresează românilor, și deocamdată mai ales celor din Basarabia, în mijlocul cărora se desfășoară propaganda – ca să se străbată (pătrundă n. n.) de însemnătatea acestor vremuri unice în felul lor și să facă tot ceea ce este cu putință pentru înfăptuirea scopului cel mare. Fiecare să-și dea seama că mântuirea noastră este numai într-o Românie nouă, a tuturor Românilor. Pentru înfăptui-

²⁸ Gheorghe CUNESCU, *Mitropolitul Colan la Chișinău, în Basarabia*, în „Telegraful Român”, nr. 25-28/1991, p. 3.

²⁹ Ștefan ȘTEFĂNESCU (coord.), *Enciclopedia istoriografiei românești*, București, 1978, pp. 153-154; Pr. Mircea PĂCURARIU, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 3, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1981; Antonie PLĂMĂDEALĂ, *Contribuții istorice privind perioada 1918-1939. Elie Miron Cristea. Documente și corespondență*, Sibiu, 1987.

³⁰ Cf. *Ardealul*, nr. 1 din 22 Octombrie 1917.

rea acestei Româniî vom lucra, pentru înfăptuirea ei vom trăi, pentru înfăptuirea ei vom muri, dacă va fi nevoie”. Chişinău 24 ianuarie 1918³¹. Această declaraţie răscolitoare era semnată de către Dr. Onisifor Ghibu, Dr. Ion Mateiu, Axente Banciu, Dr. Sebastian Bornemisa, Iosif Şchiopul, Gheorghe Codrea, Nicolae Oancea, *Nicolae Colan*, Andrei Oţetea (din Transilvania), Gheorghe Tofan, Dumitru Logican, Emanuil Iluţ, Dr. Ovidiu Topa (din Bucovina), Vladimir Cazachiu, Vasile Horia, Ioan Vlahuţă (din Basarabia), G. Murgoci, Gh. Munteanu-Râmnic, Petru P. Haneş, V. Tempeanu (din România), Constantin Noe şi Epaminonda Balance (din Macedonia), Dr. Atanasie Popovici (din Serbia), toţi prezenţi la Chişinău. Era un moment de profundă unitate spirituală şi naţională a tuturor românilor³².

Efortul acestei acţiuni unite a dus la rezultatul scontat: Unirea Basarabiei cu România, proclamată la 27 martie 1918. Nicolae Colan a participat direct la pregătirea acestui eveniment, semnând o serie de articole în „Ardealul” şi în „România Nouă”. Pe la mijlocul anului 1918 el devenea şi redactor al ziarului „Sfatul Ţării”, Organ al Parlamentului Republicii Moldoveneşti, în care a publicat „detaliat şi cu grijă deosebită, toate actele şi documentele excepţionalului eveniment istoric de la 27 martie 1918: Unirea Basarabiei pe care o dorise şi pentru care militase”.³³

Basarabia fusese „pornitorul la a cărui chemare au venit pe rând şi celelalte provincii subjugate” spunea I. Petrovici.³⁴ Ei i-au urmat, la 28 noiembrie 1918, Unirea Bucovinei cu România şi, la 1 decembrie, Unirea Transilvaniei, pentru care Nicolae Colan luptese cu îndârjire alături de ceilalţi transilvăneni. Acţiunea lui se desfăşurase şi în rândul studenţilor, el fiind reprezentantul studenţilor ardeleni. De pildă, la Congresul studenţesc din Chişinău, ţinut la 20 iunie 1918, el a fost ales ca secretar, alături de studentul Georgescu din Bucureşti. Luând cuvântul în cadrul sesiunii de deschidere a lucrărilor, N. Colan a ţinut o cuvântare deosebită, din care se vede clar credinţa în viitorul neamului său. Iată ce spunea studentul de atunci, care va ajunge mai târziu pe scaunul mitropolitan de la Sibiu:

„Doamnelor şi Domnilor, Iubiţi colegi, Sunt solia aceluî mănunchi de studenţi ardeleni pe care furtuna vremilor noastre i-a aruncat pe pământul Basarabiei, ce-şi trăieşte astăzi cele mai frumoase şi mai măreţe clipe din istoria sa. Şi fericirea mea este mai mare, cu cât mi s-a dat frumoasa însărcinare de a saluta acest Congres din partea colegilor mei şi de a aduce studenţilor Basarabeni cele mai calde mulţumiri pentru cinstea pentru care ne-a învrednicit primindu-ne

³¹ *România Nouă*, nr. 8/24 ianuarie 1918.

³² *România Nouă*, nr. 8/24 ianuarie 1918.

³³ Gh. CUNESCU, *Mitropolitul Colan...*, p. 3.

³⁴ I. PETROVICI, *Momente solemne*, ediţie întregită, Casa Şcoalelor, 1943, p. 65; Gh. CUNESCU, *Mitropolitul Colan...*, p. 3.

în cadrul organizației lor.

Acest fapt, pe care cronicarul vremilor noastre, preocupat de mișcările mari poate nu-l va creta pe răbojul istoriei, prezintă, totuși, o importanță deosebită, întrucât el are menirea de a ne închea și de a ne organiza puterile noastre în lupta pentru trezirea conștiinței naționale și straturilor adânci ale neamului românesc din Basarabia și de pretutindeni. E adevărat că zdrențuitele steaguri ale mării noastre s-au înfășurat pe băț. Și cine știe, dacă pentru totdeauna... Dar se deschide celălalt front – dinlăuntru, care trebuie apărat cu aceeași înverșunare și deznădejde, pentru a face în țara noastră mai multă lumină și a aduce la multă dreptate socială. Și mai este ceva. Acest Congres, la care sunt întruniți reprezentanții tineretului din toate țările care vor forma România de mâine, ne dă posibilitatea de a ne cunoaște și de a ne înfrăți tot mai mult și unirea politică, formală, pe care o va aduce ziua de mâine, între frații de cele două părți ale Carpaților, ce s-au clintit o clipă, să nu fie decât încoronarea supremă a unirii sufletești plămădită în cursul veacurilor de suferință și nădejde și sfințită cu sângele nesfârșitului șir de eroi și de martiri.

Domnilor, e îndeobște cunoscut rolul hotărâtor pe care l-a avut studențimea basarabeană în lupta de redesteptare națională a moldovenilor de dincoace de Prut. Asta și în timpurile mai îndepărtate, dar mai ales, în timpul revoluției ruse și de la această revoluție încoace. Se va întreba deci cineva firește, de ce acțiunea politică a studențimii ardeleni în lupta pentru emanciparea și independența națională n-a fost încununată de un succes efectiv similar. Răspunsul, Domnilor, e tot așa de firesc: Pentru că la noi vremurile n-au creat împrejurări ca cele din Rusia revoltată. Cel puțin până acum nu. De aceea, nici nu s-au surpat încă zidurile Ierihonului nostru. Dar se clatină. Dumneavosastră, iubiți colegi, sunteți datori să ne ajutați să le surpăm, pentru ca „să învie Dumnezeuul întregului nostru neam și să se risipească vrășmașii lui”.³⁵

Cuvântarea are o semnificație aparte atât prin conținutul ei, cât și prin faptul că la conferință participau bărbați politici de mare calibru, dintre care unii au luat și cuvântul: Profesorul Murgoci, Pan Halippa, Profesorul Ioan Nistor, Profesorul Onisifor Ghibu și alții³⁶. Tot în acest timp Nicolae Colan, ca și alți intelectuali transilvăneni aflați în Basarabia, a predat în diferite localități pentru a-și câștiga „pâinea cea de toate zilele”.³⁷ Realizarea Unirii Transilvaniei cu Patria Mamă la 1 Decembrie 1918 a permis pribegilor, printre care și Nicolae Colan și Andrei Oțetea, să revină acasă și să-și continue studiile. Cel dintâi va trece apoi prin toate treptele ierarhice. După un rodnic profesorat la Sibiu, Nicolae Colan a fost ales, la 29 aprilie 1936, epi-

³⁵ *România Nouă*, nr. 124/1918, p. 1.

³⁶ *România Nouă*, nr. 124/1918, p. 1.

³⁷ Pr. Al. MORARU, *La răscruce de vremi...*, p. 30.

scop al Clujului. Nu-și va uita foștii colaboratori din Basarabia, care între timp ajunseseră mari profesori universitari în cetatea de pe Someș. Între ei se aflau, în primul rând, Onisifor Ghibu și Ion Mateiu, pe acesta din urmă punându-l redactor al ziarului „Renașterea”, fondat de Nicolae Ivan. De acum încolo aflăm numeroase informații referitoare la românii de dincolo de Prut³⁸. Aflăm astfel, despre ajutoarele date fraților basarabeni pe timpul foametei din 1935-1936³⁹, despre situația românilor de peste Prut⁴⁰, sau despre problemele mitropolitului Gurie al Basarabiei.⁴¹ În răutățirea situației internaționale și apoi izbucnirea celui de al doilea război mondial au influențat și relațiile Clujului cu Chișinăul. Ba, mai mult, anul 1940 va însemna pentru Cluj Dictatul de la Viena (30 august 1940), cu toate vicisitudinile lui, iar pentru Basarabia Tratatul Ribentrop-Molotov (iunie 1940). Primul va întări aspirarea hortistă asupra ardelenilor⁴², iar cel de al doilea jugul rusesc asupra basarabenilor.⁴³ În acele zile de restriște mulți dintre frații basarabeni și-au găsit refugiul lor în România. Istoria se întoarce. Cei care găzduiseră la 1918, deveneau găzduiți la 1940. Cei care au organizat în special ajutorarea refugiaților basarabeni au fost patriarhul Nicodim Munteanu și mitropolitul Ardealului, Nicolae Bălan. Clujul a adăpostit în acele zile un număr de 11 preoți și mulți mireni, primiți cu dragoste de episcopul Nicolae Colan⁴⁴. Acesta va ajunge apoi Arhiepiscop și Mitropolit al Ardealului (1957-1967 și membru al Academiei Române, amintirea lui rămânând vie în sufletele basarabenilor și după trecerea sa la Domnul, întâmplată în ziua de 15 aprilie 1967.

³⁸ *România Nouă*, nr. 18 din 3 mai 1936, pp. 1-3.

³⁹ *România Nouă*, nr. 1, din 5 ianuarie 1936, p. 4 și din 12 ianuarie 1936, p. 4.

⁴⁰ *România Nouă*, nr. 5 din 2 februarie 1936, p. 4.

⁴¹ *România Nouă*, nr. 45 din 8 martie 1936, p. 3.

⁴² Nicolae CORNEANU, Mitropolitul Banatului, *Biserica românească din nord-vestul Țării în timpul prigoanei hortyste*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1986; Mihai FĂTU, *Biserica Românească din nord-vestul Țării sub ocupația hortystă 1940-1944*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1985; Ioan-Vasile LEB, *Telegraful Român împotriva dictatului de la Viena - martor al acestor tragice evenimente* în „Revista Teologică”, serie nouă, anul II (75), nr. 2/1993, pp. 127-136.

⁴³ Ion CONSTANTIN, *Basarabia sub ocupația sovietică de la Stalin la Gorbaciov*, Ed. Fiat Lux, București, 1994.

⁴⁴ Vezi rev. *Biserica Ortodoxă Română*, an LXVIII (1940), nr. 7-8, pp. 518-524 și 594.

THE APOSTOLIC SUCCESSION IN THE AUTHENTIC CHRISTIAN FAITH AND LIFE ACCORDING TO CLEMENT OF ROME

ANA BACIU

Abstract.

Bishop Clement, the 3rd bishop of Rome, wrote in the 2nd century the *First Epistle to Corinthians*, through which he wanted to unite them in the name of the Holy Apostolic Tradition. Bishop Clement tries to explain the apostolic succession in the authentic Christian life and faith. The author of the epistle mentions and urges towards the sound and righteous faith, piety in Jesus Christ, achieving perfection through the love for Christ and fulfilling God's commandments. Also, bishop Clement insists upon a pure and dignified conduct, preached by the apostles and by those who have a real and powerful faith in the Word of Truth.

Keywords: *Bishop Clement of Rome, Holy Tradition, apostolic succession, Christian life, Christian brotherhood, communion and faith in Jesus Christ*

Saint Clement was the third bishop of Rome, after Linus and Anacleto, at the end of the 1st century. We now have several writings under his name, but of all these only the *First Epistle to Corinthians* belongs to the bishop of Rome¹. Written in 69 or 96-98², the Epistle is certified to be authentic by testimonies in the first Christian centuries. Dionysius, the bishop of Corinth, in his letter to Soter, speaks about Clement's Epistle to Corinthians, around year 170, Hegesippus, contemporary with Dionysius of Corinth also mentions

¹ Pr. Dumitru FECIORU, *Introducere - Sfântul Clement Romanul, Epistola către Corinteni în Scrierile Părinților Apostolici*, coll. Părinți și Scriitori Bisericești, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1979, p. 39.

² Diac. Ioan I. ICĂ jr., *Canonul apostolic al primelor secole* in coll. *Canonul Ortodoxiei I*, Deisis/Stavropoleos, Sibiu, p. 395.

this epistle³. Saint Irenaeus of Lyon mentions this epistle and emphasizes its theme without pointing out that it has been written by Clement. Hence, Saint Irenaeus writes: “The blessed apostles, then, having founded and built up the Church, committed into the hands of Linus the office of the episcopate. Of this Linus, Paul makes mention in the Epistles to Timothy. To him succeeded Anacleto; and after him, in the third place from the apostles, Clement was allotted the bishopric. This man, as he had seen the blessed apostles, and had been conversant with them, might be said to have the preaching of the apostles still echoing [in his ears], and their traditions before his eyes. Nor was he alone [in this], for there were many still remaining who had received instructions from the apostles.

In the time of this Clement, no small dissension having occurred among the brethren at Corinth, the Church in Rome dispatched a most powerful letter to the Corinthians, exhorting them to peace, renewing their faith, and declaring the tradition which it had lately received from the apostles... In this order, and by this succession, the ecclesiastical tradition from the apostles and the preaching of the truth have come down to us. And this is most abundant proof that there is one and the same vivifying faith which has been preserved in the Church from the apostles until now, and handed down in truth”⁴.

Thus, the theme of the Epistle to Corinthians by Clement of Rome is the apostolic succession in the authentic Christian faith and life.

First Epistle of Clement⁵ starts with the salutation of “The Church of God that sojourns in Rome” addressed to “the Church of God that sojourns in Corinth” and comprises an introduction (chapter I-III), two parts (first part chapter IV-XXXVI, the second part chapter XXXVII-LXI) and a conclusion (chapter LXVII-LXV).

The introduction shows, firstly, the occasion on which Clement, the bishop of Rome, addresses this epistle to the Corinthians: the news that reached Rome through the natural ways of spreading news⁶, of the “detestable and unholy schism, so alien and strange to those chosen by God, which a few reckless and arrogant persons have kindled to such a pitch of insanity that your good name, once so renowned and loved by all, has been greatly

³ Pr. D. FECIORU, *Introducere*, p. 39.

⁴ SFÂNTUL IRINEU AL LYONULUI, *Tradiția apostolică și dovedirea ei împotriva falsificării gnostice*, III,3; (cca 180), translated by Arhid. Ioan I. Ică jr., în *Canonul Ortodoxiei I*, pp. 484-485. *Ante-Nicene Fathers*, Vol. 1. Edited by Alexander Roberts, James Donaldson, and A. Cleveland Coxe. (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing Co., 1885.) Revised and edited for New Advent by Kevin Knight, translated by Alexander Roberts and William Rambaut. <<http://www.newadvent.org/fathers/0103303.htm>>.

⁵ We used the translation by Deacon Ioan I. Ică jr. from *Canonul Ortodoxiei*, pp. 395-421 for Romanian and *The Apostolic Fathers: Grek texts and English translations*, edited and revised by Michael W. Holmes, Baker Academic, 2007 for the English version.

⁶ Pr. D. FECIORU, *Introducere*, p. 41.

reviled”(I, 1)⁷. When Clement became aware of this schism, he wrote to the Christians from Corinth with the intent to reestablish the peace and order that initially existed in the Church from Corinth.

Consequently, he continues by praising the past holiness of the Corinthians: to this respect, the bishop of Rome asks ”For has anyone ever visited you who did not approve your most excellent and steadfast faith?” (I, 2). Then he mentions in context the virtues that characterized at first the Christian community from Corinth.

All the doctrinarian teachings and urges for an authentic Christian life mentioned in the epistle are integrated into the necessity of succession in the Christian life and faith from the beginning of the community from Corinth. Confessing faith in God – the Holy Trinity – Father, Son and Holy Spirit –, the attributes of God, presented with the necessity of the Christians’ participation to them, Jesus Christ the Savior of the world and the Way of salvation, the Church, the community of Christians with different and complementary gifts, the apostolic succession in faith and grace, through the Sacrament of Ordination, all these serve as an argument for the necessity of succession in the authentic Christian life and faith that the Corinthians received from the Apostles.

The virtues that characterized the initial community of Christians from Corinth, mentioned by Clement in his epistle are: strong and virtuous faith, gentle piety in Christ, sound and complete knowledge, hospitality, fulfilling the commandments of God, obedience and honor of the presbyters (I, 2-3), humbleness, always having in mind the words and passions of Christ. All these brought them a profound and rich peace, an insatiable desire to do good, and so the outpouring of the Holy Spirit was complete upon everyone. That is why they prayed ardently to God for the forgiveness of their sins, they cried for the sins of their neighbors and considered their shortcomings as their own (II, 1-8).

But the detachment from an authentic Christian life brought ”jealousy and envy, strife and sedition, persecution and anarchy, war and captivity” (III, 3). Consequently, the faith became weak, justice and peace stand at a distance, the fear of God was deserted, God’s commandments were no longer obeyed ”in accordance with his duty toward Christ”. Instead of these initial virtues anarchy settled in which is the daughter of jealousy through which ”death entered into the world” [*Proverbs* 2:24; 5:12, *Romans* 3:4] .

In *the first part* Clement uses examples both from the Old Testament and the contemporary one from the New Testament to prove how jealousy

⁷ The following quotes from the *First Epistle of Clement* will be mentioned between parentheses, according to the pattern (I, 1), I = chapter, 1 = verse.

and envy lead to murder: "You see, brothers, jealousy and envy brought about a brother's murder". Cain killed his brother Abel because of envy, because of jealousy our father Jacob ran away from the presence of Esau, his brother. Jealousy caused Joseph to be persecuted nearly to death and to be sold into slavery, it compelled Moses to flee from the presence of Pharaoh, Aaron and Miriam had to live outside the camp because of jealousy, Dathan and Abiram revolted against Moses, the servant of God because of jealousy and they went down alive into Hades, because of jealousy David not only was envied by the Philistines but also was persecuted by Saul, king of Israel (*IV*, 1-12).

As contemporary examples, Saint Clement indicates the persecutions, the sufferance and the martyrdom of Saints Peter and Paul "the greatest and most righteous pillars of the Church" (*V*, 1-7). To them "there was joined a vast multitude of the elect who, having suffered many torments and tortures because of jealousy, set an illustrious example among us". And he concludes that "jealousy and strife have overthrown great cities and uprooted great nations" (*VI*, 1-3).

Moreover, Clement mentions virtues that characterize the authentic Christian life such as: repentance, obedience and faith, piety and love, humbleness according to the example of saints, presented with examples and urges from the Old Testament.

As examples for those who called for repentance and have been listened to he mentions: Noah who preached repentance, and those who listened to him were saved, Jonah, who preached the destruction to the people of Nineveh, but those who repented of their sins made atonement to God by their prayers and received salvation, even though they had been alienated from God (*VII*, 1-7). As urges, Clement mentions callings to repentance that God addressed to His people. "Indeed the Master of the universe himself spoke about repentance with an oath: For as I live, says the Lord, I do not desire the death of sinner so much as his repentance". And furthermore, "seeing, then, that he desires all his beloved to participate in repentance, he established it by an act of his almighty will" (*VIII*, 1-5).

Thus, the Christians of Corinth are urged to strive in achieving these virtues to return to the authentic Christian life, which characterized the initial Christian community from Corinth: "Therefore let us be obedient to this magnificent and glorious will, and presenting ourselves as suppliants of his mercy and goodness, let us fall down before him and return to his compassion, laying aside the fruitless toil and the strife and the jealousy that leads to death" (*IX*, 1).

As examples of obedience and faith, Saint Clement mentions here Noah, who by his obedience and ministry saved from the flood, thus preaching a re-birth of the world, and especially patriarch Abraham, who when he

was called by God he left the land and the home of his father and came to settle in Canaan, and when God asked him he was willing to sacrifice his only son (X, 1-7). Lot is mentioned as an example of piety and hospitality, and for this reason he was saved from Sodom (XI, 1-2), and Rahab, the harlot, was saved for her faith and hospitality, "making it clear that through the blood of the Lord redemption will come to all who believe and hope in God", and thus, "not only faith but also prophecy is found in this woman" (XII, 1-7).

But the One who was given to us as a supreme example of humbleness and obedience is our Lord Jesus Christ. Here Clement quotes the prophecy from Isaiah 53:1-12 on the humbleness, sufferance and sacrifice of the Lord (XVI, 1-17). And "for if the Lord so humbled Himself, what should we do, who through Him have come under the yoke of His grace?" (XVI, 17), asks Saint Clement.

The answer that results from the entire context of the epistle is to practice the Christian virtues: love, repentance, obedience, piety, humbleness, all capable to remove from the soul jealousy that generated the torments from the Christian community from Corinth, and to bring instead peace, silence and order. The blessings of these virtues are illustrated with examples from the Old Testament, from the life of Jesus Christ and of the saints who prophesied the coming of Christ.

For "the humility and subordination of so many people of such great renown have, through their obedience, improved not only us but also the generations before us, and likewise those who have received his oracles in fear and truth" (XIX, 1). All these constitute reasons to remain in the apostolic successions of the authentic Christian life and faith.

To this respect, Saint Clement offers as example the peace of God, the harmony of the universe, the harmony of the community and the future resurrection, prefigured in nature. God is patient and free from anger toward His creation, the harmony of the universe results from obeying Him (XIX, 2; XX, 1-12), God loves those who come close to Him and, as a merciful Father He offers His gifts with kindness and graciousness (XX, 1-12; XXI, 1-8; XXII, 1-8; XXIII, 1-2), and the will of God, for us to resurrect in the future life, of which He made Jesus Christ the first fruit when He raised Him from the dead, will come suddenly (XXII, 3-5; XXIV, 1-5; XXV, 1-5; XXVI, 1-3).

"With this hope, therefore, let our souls be bound to the one who is faithful in his promises and righteous in his judgments"... "Therefore let faith in him be rekindled within us, and let us understand that all things are near to him" (XXVII – XXVIII). Let us be worthy of His choice (XXIX, 1-2) and do the things that pertain to holiness (XXX, 1-6), let us see what are the paths of blessing and let us join those to whom grace is given by God (XXXI, 1-4).

It is true that *God alone makes us righteous*. "And so we, having been called through his will in Christ Jesus, are not justified through ourselves or through our own wisdom or understanding or piety, or works that we have done in holiness of heart, but through faith, by which the Almighty God has justified all who have existed from the beginning" (XXXII, 3-4). *But let us also do the deeds of righteousness*, "let us hasten with earnestness and zeal to accomplish every good work. Indeed, the Lord himself, having adorned himself with good works, rejoiced" and then "we have seen that all the righteous have been adorned with good works". "So, since we have this pattern, let us unhesitatingly conform ourselves to his will; let us with all our strength do the work of righteousness" (XXXIII, 1-7). The gifts of God are numerous and wonderful, but we have to strive in order to obtain them. "Let us therefore make every effort to be found in the number of those who patiently wait for him, so that we may share the promised gifts" (XXXV, 1-12). And "this is the way, dear friends, in which we found our salvation, namely Jesus Christ, the high priest of our offerings, the benefactor and helper of our weakness" (XXXVI, 1-5).

In the *second part* (XXXVII – XLI) Saint Clement returns to the schism from Corinth and asks to the rebels to come back to order and obedience for God gave His gifts for ministry and not for pride (XXXVII – XXXVIII).

Moreover, he shows that God established the *Church hierarchy* and the *apostolic succession*. He established the order of the cult and the Levitical order in the Old Testament (XL, 1-4; XLIII, 1-6), and mentions that "those who do anything contrary to the duty imposed by his will receive death as penalty" and "as we have been considered worthy of greater knowledge, so much the more we are exposed to danger" (XLI, 3-4).

In this context, he then presents the theological teaching on the Church hierarchy and the apostolic succession within Church. "*The apostles received the gospel for us from the Lord Jesus Christ; Jesus the Christ was sent forth from God. So then Christ is from God, and the apostles are from Christ. Both, therefore, came of the will of God in good order. Having therefore received their orders and being fully assured by the resurrection of our Lord Jesus Christ and full of faith in the word of God, they went forth with the firm assurance that the Holy Spirit gives, preaching the good news that the kingdom of God was about to come. So, preaching both in the country and in the towns, they appointed their first fruits, when they had tested them by the Spirit, to be bishops and deacons for the future believers*" (XLII, 1-4). "*Our apostles likewise knew, through our Lord Jesus Christ, that there would be strife over the bishop's office. For this reason, therefore, having received complete foreknowledge, they appointed the leaders mentioned earlier afterwards they gave the offices a permanent character; that is, if they should die, other approved men should succeed to their ministry.*"

These, therefore, who were appointed by them or, later on, by other reputable men with the consent of the whole church, and who have ministered to the flock of Christ blamelessly, humbly, peaceably, and unselfishly, and for a long time have been well-spoken of by all – these we consider to be unjustly removed from their ministry. For it will be no small sin for us if we depose from the bishop’s office those who have offered the gifts blamelessly and in holiness. Blessed are those presbyters who have gone on ahead, who took their departure at a mature and fruitful age” (XLIV, 1-5).

The righteous are oppressed by evil people, but they are exalted by God and recorded in His book (XLV, 1-8). Such examples we must also follow, for the schism generated by jealousy makes many doubt our faith (XLVI, 1-9). The reports of the schism “in the well-established and ancient Church of the Corinthians” reached also those of other faith and by this “you heap blasphemies upon the name of the Lord” and the faithful from Corinth are in danger (XLVII, 1-7).

Hence, bishop Clement calls on the faithful from Corinth to ask our Lord Jesus Christ to restore them in the pure and dignified conduct of love, for only the gate of love and righteousness is the one who leads to Christ (XLVIII, 1-6). That is why furthermore he presents the greatness and the fruits of love, for “in love all the elect of God were made perfect; without love nothing is pleasing to God. In love the Master received us. Because of the love that He had for us, Jesus Christ our Lord, in accordance with God’s will, have His blood for us, and his flesh for our flesh, and His life for our lives” (XLIX, 1-6; L, 1-7).

In this context he then shows the necessity of *confessing the sins*, thus speaking implicitly of *Confession*: “so, then, for whatever sins we have committed and whatever we have done through any of the tricks of the adversary, let us ask that we may be forgiven... For it is good for a person to confess his transgressions rather than to harden his heart... The Master, brothers, has no need of anything at all. He requires nothing of anyone except to make a confession to Him” (LI, 1-5; LII, 1-4). Moses is presented as an example of love and request for forgiveness, who when the chosen people made idols, while Moses received the Law in the mountain, he asked God to forgive the people’s sins like this: “Forgive this people their sin, or else wipe me also out of the book of the living” [Exodus 32:32], (LIII, 1-5).

Thus, for the peace and harmony of the community it is recommended self-sacrifice instead of schism (LIV, 1-4). The guilty have to confess their sins, they must repent, and they must leave Corinth for a while, in order for peace to return⁸. To this respect, bishop Clement advises: “Now, then, who

⁸ Pr. D. FECIORU, *Introducere*, p. 42.

among you is noble? Who is compassionate? Who is filled with love? Let that one say «If it is my fault that there are rebellion and strife and schisms, I retire; I will go wherever you wish, and will do whatever is ordered by the people. Only let the flock of Christ be at peace with its duly appointed presbyters» (LIV, 1). As an example from the Old Testament he mentions Judith [*Judith* 8-13] and Ester [*Ester* 4:16; 7:6-10] who put their lives in danger to save the people from enemies (LV, 2-6).

Consequently, bishop Clement urges them to receive correction: "Let us accept correction, which no one ought to resent, dear friends. The reproof that we give one to another is good and exceedingly useful, for it unites us with the will of God", but especially let us receive correction from God "because he is a kind Father, he disciplines us in order that we may obtain mercy through his holy discipline" (LVI, 1-16), and those who caused the schism within the community should obey the presbyters [cf. *1 Peter* 5:5], accepting the "discipline leading to repentance", for it is better to humble themselves and be chosen in the flock of Christ than to have a preeminent reputation and yet be excluded from His hope (LVII, 1-2).

The second part concludes with a long and inspired prayer. It is one of the oldest and most beautiful Christian prayers, with praises for God and requests of peace (LIX – LXI).

In *conclusion*, Clement summarizes the epistle, recommends to the Corinthians those who bring the letter and expresses his hope that peace will come soon in Church of Corinth. And according to what Eusebius of Caesarea wrote in the Church History (IV, 22), Clement's hope was not refuted⁹.

The importance and actuality of the First Epistle of Clement resides in the fact that bishop Clement led the Church of Rome towards the end of the 1st century, between 69?/96 – 101, being contemporary to the Apostles and thus considered one of the *Apostolic Fathers*, who knew the Apostles, had listened to their preaching "had "talked to them" as Saint Irenaeus of Lyon testifies.

In the *Codex Alexandrinus* from the 5th century, the oldest Greek manuscript, which contains the *First Epistle of Clement*, the epistle can be found at the end of the New Testament, right after the Apocalypse of Saint Apostle John, because it was considered to be inspired, enjoying a large authority within the Church. That is why, as Eusebius of Caesarea mentions, the *First Epistle of Clement* was read in many churches even in his time (*Church History*, III, 16).

The *Epistle* is a plea for persistence in the apostolic succession of the authentic Christian life and faith, thus having a constant actuality, because

⁹ Pr. D. FECIORU, *Introducere*, p. 42.

the real Christian life is a continuous fight to avoid sin and achieve virtues, and this is also the main theme of the Epistle.

Although the Epistle has a missionary-pastoral character *par excellence*, it also contains important doctrinarian aspects such as confessing the faith in God – the Holy Trinity, Father, Son and Holy Spirit, the attributes of God, the necessity of repentance and confessing the sins, but above all, it is the oldest text referring to the doctrine of the apostolic succession (chapters *XLII*, 1-4 and *XLIV*, 1-3) as we have already indicated in the presentation of the content of the *Epistle*.

The *First Epistle of Clement* also contains precious historical testimonies from the apostolic Church. It testifies on the *Saint Apostles Peter and Paul, on their martyrdom in Rome and on the trip to Spain of Saint Apostle Paul*: "Let us consider the noble examples that belong to our own generation. Because of jealousy and envy the greatest and most righteous pillars [*Galatians* 2:9] were persecuted and fought to the death. Let us set before our eyes the good apostles. There was Peter, who because of unrighteous jealousy endured not one or two but many trials, and thus having given his testimony went to his appointed place of glory. Because of jealousy and strife Paul showed the way to the prize for patient endurance. After he had been seven times in chains, had been driven into exile, had been stoned [*2 Corinthians* 11:24-25], and had preached in the east and in the west, he won the genuine glory for his faith having taught righteousness to the whole world and having reached the farthest limits of the west. Finally, when he had given his testimony before the rulers [*Acts* 24-26], he thus departed from the world and went to the holy place, having become an outstanding example of patient endurance" (V, 1-7).

The *Epistle* also speaks about *Nero's persecution*: "to these man who lived holy lives there was joined a vast multitude of the elect who, having suffered many torments and tortures because of jealousy, set an illustrious example among us. Because of jealousy women were persecuted as Danaids and Dircae, suffering in this way terrible and unholy tortures, but they safely reached the goal in the race of faith and received a noble reward, their physical weakness notwithstanding" (VI, 1-2).

Nevertheless, one must observe that the *First Epistle of Clement* cannot be considered as the oldest document of the papal primacy, as some of the Roman-Catholic theologians have tried¹⁰. The intervention of the Church from Rome, of Bishop Clement respectively, to cease the schism in the Church of Corinth was determined by the feeling of Christian brotherhood and it was not at all an act of authority. Not long after Clement, another bishop, that of

¹⁰ Pr. D. FECIORU, *Introducere*, p. 43.

Antioch, Saint Ignatius Theophorus writes to the Churches from Ephesus, Magnesia, Tralles and even from Rome, from Philadelphia, Smyrna and to a bishop, to Polycarp of Smyrna; he offers them advice, he urges them to avoid heresies, to obey the established hierarchy, which is also what Saint Clement does in his Epistle, but nobody even thought of considering these interventions and act of authority, but they were considered manifestations of the feeling of Christian brotherhood, of communion in the same faith, the faith in Christ the Savior, for whom Saint Ignatius of Antioch went to Rome to die. These epistles, and the *Epistle of Clement*, have their origin in the ardent zeal of their authors, not in the awareness of a supremacy, that the might have had over the Churches to which they address.

REPERE HRISOSTOMIENE PRIVITOARE LA POST

NICOLAE-DRAGOȘ KEREKES

Abstract:

In this study, we set out to research the Church's teaching on fasting (names, definition, kind, benefit) and the actuality of fasting reflected in the Homilies of Saint John Chrysostom to the book of Genesis and the Gospel according to Matthew.

Keywords: *Saint John Chrysostom, Book of Genesis, Gospel of Matthew, fasting, prayer, passions, virtues*

Preliminarii¹

În viața cotidiană a fiecărui creștin un loc de cinste îl ocupă *postul*. Postul este privit, în primul rând, ca o *abținere voluntară* de la ceva, fie că este vorba de consumarea unor alimente de origine animală, fie că este vorba de altceva, de o cugetare, un gând, o vorbă sau o faptă, un păcat. De orice natură ar fi ea câtă vreme are un caracter duhovnicesc și benevol se încadrează în ceea ce numim post.

Toate poruncile, îndemnurile sau legile sfinte care cer a face sau interzic anumite lucruri sau lucrări, fie că este vorba de o răsplată, fie că este vorba de o binecuvântare se încadrează în același palier al postului.

Dintre multele mărturii despre post din Sfânta Scriptură amintim întâia poruncă din rai sau întemeierea postului „A dat apoi Domnul Dumnezeu lui Adam poruncă și a zis: «Din toți pomii din rai poți să mănânci, iar din pomul cunoștinței binelui și răului să nu mănânci, căci, în ziua în care vei mânca din el, vei muri negreșit!»” (Fc 2, 16-17), Legea veche sau cele zece porunci (Iș 20 2-17), postul cuvântului cerut de către împăratul David: „Pune

¹ Pentru denumirea cărților Sfintei Scripturi am folosit abrevierile din ediția jubiliară a Bibliei, 2001. Pentru citatele din opera Sfântului Ioan Gură de Aur am îndreptat grafia cuvintelor, astfel am optat pentru *sunt* în loc de *sînt* și pentru scrierea cu *â* în loc de *î*. Sublinierile cu italic din cadrul citatelor, cu excepția textelor scripturistice, ne aparțin.

Doamne, strajă gurii mele și ușă de îngrădire, împrejurul buzelor mele.” (Ps 140, 3) și nu în ultimul rând postul plăcut Domnului (Is 58).

În pleiada celor care recomandă mereu credincioșilor postul un loc central îl ocupă Sfântul Ioan Gură de Aur² care, nu de puține ori, dedică acestei teme părți importante în cadrul omiliilor sale.

După cum este și firesc cele mai ample referiri la post le găsim în Omiliile la Facere (67 omilii) deoarece au fost rostite în vremea Postului Mare, dar, tangențial, tema se regăsește și în Omiliile la Evanghelia după Matei (90 omilii) și nu numai.

Departate de a fi exhaustiv în ceea ce privește postul, studiul nostru se limitează la aceste două grupuri de omilii, extrăgând din acestea reperele hrisostomiene esențiale pentru urcușul duhovnicesc spre dobândirea bună-tăților celor nepieritoare.

Din modul cum tratează acest subiect reținem complexitatea temei, importanța ei pentru viața duhovnicească și varietatea tratării ei în cadrul demersului pastoral-misionar al Sfântului Ioan Gură de Aur.

Ce este postul? Numiri, denumiri și definiții

Denumirile postului sunt pe de o parte scurte definiții ale acestuia sau doar evidențieri ale unor caracteristici importante ale postului. Reținem în omiliile hrisostomiene multe astfel de denumiri cu valoare definitorie în înțelegerea postului.

Una dintre denumirile postului folosite de Ioan Gură de Aur este aceea de smerenie, preluând această numire de la prorocul Isaia care „îl numește smerenie a sufletului”³4.

Numirile postului sunt de asemenea și scurte definiții ale acestuia. Omilia I la cartea Facerii este una dedicată postului fapt pentru care abundă în denumiri și scurte definiții ale acestuia, astfel încă de la început postul este numit „sfânt”, ca în cazul în care se referă la Postul Paștilor, și totodată „leac al sufletelor”, ca în exemplul următor:

„vreau să vă fiu vestitorul sosirii *sfântului* post de patruzeci de zile, *leacul sufletelor noastre*”⁵

² Pentru scurte date biografice despre Sfântul Ioan Gură de Aur a se vedea Nicolae-Dragoș KEREKES, *Origenismul în secolele III-VIII*, coll. *Monografii 7*, Renașterea, Cluj-Napoca, 2016, pp. 177–182.

³ Is 58, 3. „Pentru ce să postim, dacă Tu nu vezi? La ce să ne smerim sufletul nostru, dacă Tu nu ieși aminte? Da, în zi de post, voi vă vedeți de treburile voastre și asuprați pe toți lucrătorii voștri.” (Is 58, 3)

⁴ Omilia XXX, III, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilia la Matei*, coll. *PSB 23*, traducere, introducere, indici și note de Pr. D. Fecioru, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1994, p. 374.

⁵ Omilia I, I, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilia la Facere (I)*, coll. *PSB 21*, traducere, introducere, indici și note de Pr. D. Fecioru, Ed. IBMBOR, București, 1987, p. 31.

sau ca în alt loc în care arată postul ca mijloc de spălare a păcatelor și tămăduire de ele

„Ca un părinte iubitor, Stăpânul nostru obștească al tuturor, vrând să ne spălăm păcatele, a pus la îndemâna noastră postul acesta *sfânt pentru tămăduirea păcatelor noastre*”⁶.

O altă numire elocventă a postului este aceea de „minunată cale” de bucurie spre mântuirea sufletelor noastre și „adevărată sărbătoare” mântuitoare, pierzătoare de păcate și fapte nesăbuite:

„Nimeni, dar, să nu fie trist, nimeni să nu pară amărât, ci să salte, să se bucure și să slăvească pe purtătorul de grijă al sufletelor noastre – Care ne-a deschis *aceasta minunată cale* – și cu mare bucurie să primească venirea postului acestuia! Să se rușineze păgânii, să-și acopere fețele iudeii, văzându-ne cu cât drag îmbrățișăm venirea postului și să cunoască, chiar din fapte, cât de mare este deosebirea dintre noi și ei. Să numească ei sărbătoare și prăznuire beția, petrecerile desfrânate și celelalte fapte urâte, care se nasc de obicei din ele! Biserica lui Dumnezeu, însă, să numească *sărbătoare* pe cele împotriva lor: *postul*, disprețul pântecelui și orice altă virtute adusă de acestea. Că acolo e *adevărată sărbătoare*, acolo unde e mântuire sufletelor, unde e pace și înțelegere, unde e alungat orice gând lumesc, unde e izgonit strigătul, zgomotul, umbletele bucătarilor, tăierile de animale; unde, în locul acelora, sălășluiește liniștea, pacea, dragostea, bucuria, bunătatea și alte nenumărate bunătăți.

Haide, dar, să vorbesc puțin dragostei voastre despre post, rugându-vă, mai întâi, să ascultați cu liniște mare cuvintele mele, ca să plecați acasă cu frumoase roade sufletești. Că nu ne-am adunat aici fără rost și în zadar, ca unul să vorbească, iar altul să aplaude spusele și cu asta să plecăm de aici, ci ca eu să vă spun ceva folositor, ceva care să vă ajute la mântuirea voastră, iar voi să plecați de aici după ce ați câștigat ceva din predica mea, după ce ați cules mult folos sufletesc”⁷.

Pe lângă numirile deja menționate de „leac” adaugă și alte caracteristici, astfel îl numește „leac trebuincios”, „leac duhovnicesc”, un „*fel deosebit de mâncare*” și numiri cu înțeles mai profund, ca „*mama tuturor bunătăților*” și „*dascălul cumințeniei și al întregii virtuți*”:

„Desfaceți-vă, dar, sânurile minții voastre și așa să primiți cuvintele mele despre post! Și după cum cei ce vor să se căsătorească cu o fată cuminte și cu bună-cuviință, împodobesc peste tot cu perdele camera de nuntă, curăță toată casa, îndepărtează slujnicele rele, și așa își aduc mireasa în casă, tot așa și eu vreau ca voi să vă curățiți cugetul, să vă luați rămas bun de la petreceri și de la îmbuibări și așa să primiți, în sânurile deschise ale minții voastre, pe *mama tuturor bunătăților*,

⁶ Omilia I, I, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere (I)*, p. 31.

⁷ Omilia I, I, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere (I)*, pp. 31–32.

pe *dascălul cumișeniei și al întregii virtuți*, adică postul, pentru ca voi să simțiți mai multă plăcere, iar *postul să vă dea leacul trebuincios*. Dacă doctorii, când au de dat doctorii celor ce vor să-și curețe stomacul de sucuri rele și stricate, poruncesc bolnavilor să se înfrâneze de la mâncare, ca să nu fie mâncarea piedică puterii doctoriei, ci să lucreze și să-și împlinească lucrarea ei, apoi cu mult mai mult se cuvine ca noi, cei ce avem să primim *leacul acesta duhovnicesc*, adică postul, *acest fel deosebit de mâncare*, să ne curățim cugetul, să ne facem mintea mai ușoară pentru ca întunecată de beție, să nu ne fie postul zadarnic și nefolositor”⁸.

Mai departe numește postul „*limanul sufletelor noastre*”, „*totdeauna pricină de nespuse bunătăți*” și „*leacul pentru mântuirea sufletului*”⁹ care își are începutul în întâia poruncă dată lui Adam, astfel că „*Icoană a postului* a fost spusă: «*Din acesta mănâncă!*» și: «*Din acesta nu mânca!*»”¹⁰ în contrast evident cu beția și îmbuibarea care este „un fel de izvor, un fel de rădăcină a tuturor relelor”¹¹ întreținute de lipsa postului, a abstenenței sau a abținerii.

Una dintre cele mai frumoase definiții pe care Sfântul Ioan Gură de Aur o dă postului o găsim în cea de-a doua omilie la cartea Facerii de unde observăm universalitatea și strălucirea lui:

„*Postul este seninătatea sufletelor noastre, podoaba bătrânilor, pedagogul tinerilor, învățătorul celor ce trăiesc în curăție trupească și sufletească. Postul împodobește ca o diademă orice vârstă și pe bărbați și pe femei*”¹².

Postul este o cale

Postul este și rămâne o cale care duce la Împărăția lui Dumnezeu, nu singura, dar sigură dacă este bine umblată:

„Să-i întrebăm, așadar, pe iudei: este postul un *lucru bun și minunat*? Dacă-i așa, atunci trebuia să ascultați de Ioan, să-l primiți și să credeți în cele spuse de el! Și astfel cuvintele lui Ioan v-ar fi adus alături de Iisus. Este lucru greu și împovărător? Dacă-i așa, atunci trebuia să ascultați de Iisus și să credeți în El, Care a mers pe altă cale decât Ioan! Și pe o cale și pe alta, tot în împărăția cerurilor aveți să intrați!”¹³.

Avem aici un caz de excepție care a stârnit admirația neamului omenească și anume Ioan Botezătorul care a „strălucit”¹⁴ prin post care este numit aici „*minunatul post*”:

⁸ Omilia I, I, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere (I)*, p. 32.

⁹ Omilia I, II, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere (I)*, p. 33.

¹⁰ Omilia I, II, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere (I)*, p. 33.

¹¹ Omilia I, II, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere (I)*, p. 34.

¹² Omilia II, I, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere (I)*, p. 39.

¹³ Omilia XXXVII, IV, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, p. 457.

¹⁴ „Lăsându-l, dar, pe Ioan să strălucească prin post”, cf. Omilia XXXVII, III, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, p. 457.

„Uită-te că tot neamul omenesc a rămas mut de admirație de *minutatul post* al lui Ioan, de traiul lui aspru și de viața lui de filozof. De aceea Dumnezeu a rânduit ca Ioan, din copilărie, să se hrănească așa, pentru ca și prin asta să fie vrednice de credință cuvintele spuse de Ioan despre Hristos”¹⁵.

Este necesar postul?

Necesitatea postului reiese din faptul că noi întrebuițăm foarte puțin din timpul și viața noastră cu cele duhovnicești datorită lenei și trândăviei noastre

„Că dacă ne-am rândui viața noastră cu mintea trează, dacă am întrebuința tot răgazul vieții noastre cu cele duhovnicești și am mânca atâta doar ca să plinim nevoia numai și am cheltui toată viața noastră în fapte bune, nici n-am mai avea nevoie de ajutorul pe care ni-l dă postul. Dar pentru că firea omenească e *trândavă* și se îndreaptă mai degrabă spre tihnă și plăceri, de aceea Stăpânul cel iubitor de oameni, ca un tată iubitor, *a izvodit leacul postului*, ca să ne desprindă și de plăceri și să ne și ducă de la grijile lumești la lucrarea celor duhovnicești”¹⁶

făcându-ne trupul ajutor în împlinirea poruncilor lui Dumnezeu

„Că pentru aceasta poruncește și această abținere de la mâncăruri, ca înfrânându-ne săltările trupului, să-l facem plecat pentru împlinirea poruncilor”¹⁷.

Pe lângă acestea înfrânarea pornirilor trupești, postul este un adevărat revitalizant pentru suflet pentru că

„postul istovește trupul și pune frâu zburdărilor celor fără de rânduală, dar face sufletul mai limpede, îl întraripează, îl face să se suie la înălțimi, îl face ușor”¹⁸.

Privită în perspectivă eshatologică viața omului care își cercetează conștiința trează și este sincer cu Dumnezeu și el însuși, oricum ar fi sau s-ar părea că este, are nevoie de post asemenea ninivitenilor, și mai mult decât aceștia, astfel „timpul de acum este timp de jale și de post”, de curățire și îndreptare, de aceea

„Când Hristos a vorbit de bunătați, nu s-a oprit la ele, ci a amestecat cu ele și pedepsele cele înfricoșătoare: a vorbit de scaunul acela de judecată, de răspunderile de care nu vom putea scăpa, de hotărârea cea dreaptă a lui Dumnezeu, de judecata cea neînșelată. Cu toate acestea n-a lăsat să fie împovăraător cuvântul Său, ci a strecurat în el și bune nădejdi. Că n-a spus: „Atunci va pedepsi pe cei păcătoși”, ci: „*Va răsplăti fiecăruia după faptele lui*”. A spus aceste cuvinte nu

¹⁵ Omilia XXXVII, III, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, p. 457.

¹⁶ Omilia X,I, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere (I)*, p. 116.

¹⁷ Omilia X,I, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere (I)*, p. 116.

¹⁸ Omilia X,II, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere (I)*, p. 117.

numai ca să amintească păcătoșilor de pedeapsă, ci să amintească și celor buni de premii și cununi.

Hristos a spus aceste cuvinte ca să dea curaj bărbaților virtuoși; eu însă totdeauna mă cutremur când aud aceste cuvinte, pentru că nu sunt printre cei încununăți. Socot că și alții împărtășesc împreună cu mine teama și neliniștea. Pe care om, care-și cercetează conștiința, nu-l pot înspăimânta cuvintele acestea, nu-l pot face să se cutremure și să-l convingă că *avem nevoie de sac și de un post mai aspru decât ninivitenii?* Că nu e vorba acum de distrugerea orașului și de pieirea tuturor, ci de pedeapsa cea veșnică și de focul cel nestins.

De aceea îi laud și îi admir pe monahii care locuiesc în pustie, în afară de alte pricini și pentru aceste cuvinte... că știu că *timpul de acum este timp de jale și de post*¹⁹.

Explicând afirmația Mântuitorului de la Mt 17, 21, Sfântul Ioan Gură de Aur face o adevărată apologie a postului, reiterând necesitatea și foloasele acestuia precum și puterea lui atunci când este unit cu rugăciunea

*„Acest neam de demoni nu iese decât cu rugăciune și cu post”*²⁰.

Hristos vorbește aici de toate neamurile de demoni, nu numai de demonii care stăpânesc pe lunatici.

Și iată că le pune de mai înainte *temeiul învățaturii despre post*.

Să nu-mi spui mie de cazurile rare când unii au scos demonii și fără post! Chiar dacă poți spune un caz sau două de oameni care să fi scos fără post pe demoni, îți spun că este cu neputință ca un om, care trăiește în desfătări, să izbăvească pe cineva care suferă de o astfel de boală. Pentru vindecarea unui om, care are o boală ca aceasta, *este mai cu seamă nevoie de post*²¹.

Postul – parte a trăirii creștine înalte

Postul este așezat între lucrurile înalte ale trăirii creștine, mult superioare filozofiei păgâne, alături de feciorie și sărăcia de bunăvoie, ceea ce face ca Scriptura să își arate prin aceasta, încă o dată, superioritatea față de scrierile filozofice:

„Nu poți spune că Evangheliile au fost primite de toți pentru că sunt scurte și simple. Nu, pentru că sunt cu mult superioare scrierilor amintite mai sus. Nici prin vis nu s-au gândit filozofii aceia la feciorie, și nici la numele ei, la sărăcia de bunăvoie, la post sau la ceva asemănător tot atât de înalt. Pescarii noștri, însă, n-au izgonit numai pofta, nici n-au pedepsit numai fapta, ci și privirea desfrânată, insulele, râsul dezmațat, îmbrăcămintea nepotrivită, mersul necuviincios, strigătul, mergând cu purtarea de grijă până la cele mai mici fapte din

¹⁹ Omilia LV, IV-V, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, p. 639.

²⁰ Mt 17, 21.

²¹ Omilia LVII, IV, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, pp. 666–667.

viața omului. Au umplut toată lumea cu sadul fecioriei.”²²

Scopul și felurile postului

Postirea nu este un scop în sine, scopul postului este acela de a ne ajuta să ne aplecăm, trup și suflet, spre cele duhovnicești

„Nici nu ne cere să ne abținem de la mâncări și să postim așa de dragul postului, nici pentru asta să stăm nemâncați, ci ca să ne desprindem de lucrurile cele lumești și să folosim tot răgazul cu cele duhovnicești”²³.

Cu toate că atunci când vine vorba despre post primul lucru la care ne gândim este latura alimentară, hrana zilnică, postirea și postul nu sunt o abținere de la anumite mâncăruri considerate a fi necurate sau spurcate, la fel ca în legea veche, sau dăunătoare sănătății trupului, chiar dacă unii au ajuns la acest derapaj condamabil:

„Alții, iarăși, abținându-se de la mâncăruri prin legea postului au ajuns încetul cu încetul să socotească mâncarea ca ceva spurcat. Și un gând ca acesta aduce cea mai mare osândă. Iar la niște gânduri ca acestea se ajunge când punem mai mult preț pe ideile noastre decât pe ideile Scripturilor”²⁴

În omilia a XX-a la Evanghelia după Matei, pornind de la cuvântul Mântuitorului „*Iar când postiți nu fiți ca fățarnicii triști, că își smolesc fețele lor ca să arate oamenilor că postesc*”²⁵, Sfântul Ioan Gură de Aur, ne aduce înaintea trei feluri de post: masca postului, postul fariseic și postul adevărat cu diversele lui forme.

a) Postul – mască – fals

Din prisma raportării la post și la ceilalți oameni, primele două feluri de post sunt foarte asemănătoare. Ele au în comun raportarea la oameni ca la cei care trebuie să te vadă postind, indiferent de motivația subsidiară, astfel practic postești încercând să placii oamenilor și nu lui Dumnezeu, ori în acest caz

„chiar dacă ți se pare că postești, îl superi pe Dumnezeu ca și cel care nu postește. Că după cum acela păcătuiește, tot așa și tu păcătuiești, că nu postești așa cum legiuiește Hristos”²⁶,

observăm de aici că te folosești de post atunci când placii lui Dumnezeu postind după rânduiala lăsată de El.

Întâiul fel de post amintit este doar o „mască” și nu un post în sine pentru că în fapt nici nu postesc, despre ei zice:

²² Omilia I, V, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, p. 21.

²³ Omilia X,I, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere (I)*, p. 116.

²⁴ Omilia LXXXVI, IV, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, p. 971.

²⁵ Mt 6, 16.

²⁶ Omilia XX, II, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, p. 263.

„Cunosc, cunosc mulți oameni care nu postesc și arată lumii că postesc; își pun mască de postitori deși nu postesc”²⁷,

aceștia justificându-și așa-zisul post prin faptul că nu își doresc să fie de sminteală pentru ceilalți. Pe aceștia îi consideră mai rău ca pe fățarnici pentru că ei arată ostentativ faptul că postesc, deși ar trebui să tăinuiască virtutea aceasta după exemplul Mântuitorului care, la rândul Său a postit 40 de zile (Mt 4, 2; Mc 1, 13) și îndemnul Domnului: „*Când postiți, nu fiți triști ca fățarnicii; că ei își smolesc fețele, ca să se arate oamenilor că postesc. Adevărat grăiesc vouă: și-au luat plata lor. Tu însă, când postești, unge capul tău și fața ta o spală, ca să nu te arăți oamenilor că postești, ci Tatălui tău, Care este în ascuns, și Tatăl tău, Care vede în ascuns, îți va răsplăti ție*” (Mt 6, 16-18).

b) Postul fariseic – de ochii lumii. Pierderea folosului postului

Un alt mod de postire cu care erau familiarizați contemporanii Mântuitorului, și care s-a perpetuat de-a lungul istorie până în zilele noastre, este postul „de ochii lumii”, postul fariseic, postul fățarnicilor care nu aduce folos, ba mai mult este de batjocură și râs:

„Prin pilda fățarnicilor Domnul vrea să ne mai arate încă ceva. Vrea să îndepărteze de la noi această *dorință rea de a posti de ochii lumii*, nu numai pentru că *un astfel de post este de râs și de batjocură*, nici numai pentru că *nu aduce nici un folos*, ci și pentru a arăta că *o astfel de înșelare este trecătoare*”²⁸,

iar cel care postește astfel nu a dobândit virtutea ci doar „face pe virtuosul”:

„Așadar, după ce Domnul a ajuns la sfârșitul cuvântării Sale, după ce a vorbit cu de-amănuntul despre virtute și a arătat că sunt mulți care o fac pe virtușii fără să fie, cum sunt aceia care postesc și se roagă ca să fie văzuți de lume, aceia care vin îmbrăcați în piei de oi, aceia care pângăresc virtutea, pe care Domnul i-a numit porci și câini, deci după ce a arătat cât de mare folos ne aduce virtutea, chiar aici pe pământ, și câtă pagubă ne aduce păcatul...”²⁹,

iar în alt loc marele omilet arată că sunt oameni vrednici de compătimitate pe care

„...slava deșartă îi face pe unii ca, tot de dragul ei, să dea milostenii, să postească, să se roage, să predice... dar să postească, să se roage de dragul slavei deșarte, asta e ciudat, asta merită multe lacrimi”³⁰.

²⁷ Omilia XX, I, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, p. 261.

²⁸ Omilia XX, I, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, p. 262.

²⁹ Omilia XXIV, II, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, p. 313.

³⁰ Omilia LXXI, II, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, p. 815.

Tot post „de ochii lumii” se cheamă și atunci când postul nu este însoțit de alte fapte virtuozose, ci de păcate pe care omul le consideră mici și nu le bagă în seamă, spre exemplu invidia:

„– Dar cine nu știe că invidia este un păcat?

– Toată lumea o știe! Dar nu toți au despre invidie aceeași părere proastă ca despre desfrânare și adulter. Pe cine l-a muștră conștiința când a invidiat? Cine a rugat pe Dumnezeu pentru acest păcat, ca Dumnezeu să-i fie milostiv? Nimeni, niciodată! Dar *dacă postești și dai săracului câțiva bănuți și e invidios, oricât de invidios ar fi, nu socotește că a făcut un mare păcat, deși este stăpânit de cea mai grozavă patimă*. Din ce pricină a ajuns Cain atât de rău? Din ce pricină Isav? Din ce pricină copiii lui Laban? Din ce pricină fiii lui Iacov? Din ce pricină Core, Datan și Abiron? Din ce pricină Maria, sora lui Moise? Din ce pricină Aaron? Din ce pricină însuși diavolul? Din pricina invidiei!”³¹

și altele asemenea acesteia, dar care îl stăpânesc:

„Ce folos de post când sufletul ți-i plin de răutate, când învinuieți pe alții, când osândiți, iar voi purtați bârne în ochi, când faceți totul de ochii lumii? În loc de toate acestea, ar fi trebuit să scoateți din suflet dragostea de slava deșartă și să faceți pe toate celelalte: dragostea, blândețea, iubirea de frați!”³²,

iar în alt loc, la fel de grăitor, ne arată același lucru zicând:

„Amintește-ți, ce faci acum în vreme de post, când de multe ori mănânci seara; de-l vezi pe servitorul, care te servește la masă, că merge încet, ai stricat tot folosul postului, izbind din picioare, ocărând și suduind pentru o mică întârziere. Și doar știi prea bine că ai să-ți potolești foamea, dacă nu imediat, negreșit peste câteva clipe”³³.

A posti pentru alții, de ochii lumii, este insultă adusă postului însuși:

„Insulți postul, dacă nu postești de dragul postului, ci ca să te vadă împletitorii de frânhii, fierarii, oamenii din piață! Insulți postul, dacă vrei să te admire păcătoșii și cei care nu postesc! Insulți postul, dacă chemi pe dușmanii postului să le arăți postul, să vadă postul!... Iubește, dar, postul așa cum trebuie, nu pentru alții, ci pentru el însuși!”³⁴.

c) *Postul adevărat. Postul de toată vremea. Postul duhovnicesc*

Sfântul Ioan Gură de Aur revine constant asupra folosirii întregului timp la postirea duhovnicească, la adevăratul post, pe cele două paliere: lepădarea patimilor și înmulțirea lucrării faptelor bune, postire care trebuie să fie continuată și în afara postului, dar mai cu sârguință în cadrul acestuia
 „...îngrijindu-ne de mântuirea noastră, nu căutăm numai să treacă tim-

³¹ Omilia XL, III, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, pp. 487–488.

³² Omilia XXX, III, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, p. 374.

³³ Omilia XXXV, V, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, p. 440.

³⁴ Omilia XX, II, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, p. 263.

pul, nici nu ne uităm dacă a trecut jumătate din postul mare, ci dacă am săvârșit vreo faptă bună în acest timp, dacă am scăpat de vreuna din patimile ce ne tulburau. Că dacă e vorba să stăm aici în fiecare zi și să ascultăm numai aceste învățături duhovnicești, fără să ne afierosim virtuții și fără să smulgem din sufletul nostru fel de fel de păcate, nu numai că nu avem vreun folos, ci ne mai și păgubim nespun de mult. Da, îți aduci pe capul tău mai mare focul gheenii, când nu câștigi nimic, deși ai parte de o atât de mare purtare de grijă. De aceea vă rog să întrebuințați cum se cuvine timpul postului ce ne-a mai rămas. *Să ne cercetăm pe noi înșine în fiecare săptămână*, dar mai bine spus, *în fiecare zi*, ca să dezrădăcinăm din sufletul nostru păcatele noastre și să adăugăm dobândire de fapte bune; și după cum ne îndeamnă profetul, să ne depărtăm și de rău și să facem și binele³⁵³⁶.

Adevăratul post, în viziunea sfântului părinte, rămâne postul cel duhovnicesc, cel recomandat de Psalmistul David, un post complex, un post al simțurilor, un post al sufletului și al minții:

„*Acesta-i adevăratul post*. Mâniosul, cu gânduri pline de evlavie, să izgonească din suflet patima ce-l supără și să îmbrățișeze blândețea și bunătatea. Trândavul și desfrânatul, îndrăgostitul în toată voia de frumusețile trupurilor, să pună frâu gândului, să-și înscrie pe latul inimii lui legea lui Hristos, care spune: «*Oricine caută la femeie spre a o pofți, a și făcut desfrânare cu ea în inima lui*»³⁷; să alunge patima desfrânării și să se cumițească. *Cel slobod la limbă*, care grăiește tot ce-i trece prin minte, să imite iarăși pe fericitul profet David și să spună: «*Pune, Doamne, pază gurii mele și ușă de îngrădire împrejurul buzelor mele*»³⁸; să nu mai grăiască niciodată cum se întâmplă și cum îi vine la gură, vrute și nevrute, ci să asculte pe Pavel, care spune: «*Tot strigătul, mânia, hula, vorbele de rușine și vorbele proaste să se lepede de la voi împreună cu toată răutatea*»³⁹; și iarăși: «*Ci numai de este vreun cuvânt bun spre zidire după trebuință, ca să dea har celor ce-l aud*»⁴⁰. Să fugă cu totul de jurămintе, ascultând de hotărârea lui Hristos, care zice: «*S-a zis celor de demult: «Să nu juri strâmb», iar Eu vă zic vouă: «Să nu te juri deloc!*»⁴¹. Să nu-mi spui: «Mă jur pe drept!». Nu ți-i îngăduit să te juri, nici pe drept, nici pe nedrept! Să ne păzim, dar, gura curată de jurământ! Cu toate aceste porunci să ne îngrădim și *limba și buzele și mintea*, ca să nu se nască înăuntrul vreunul din gândurile cele rele și să-l rostească limba. Să ne îngrădim bine și *azul*, ca să nu primească nici un cuvânt deșert, precum

³⁵ Ps 36, 27 [vezi și Ps 33, 13].

³⁶ Omilia XV, V, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilia la Facere (I)*, p. 174.

³⁷ Mt 5, 28.

³⁸ Ps 140, 3.

³⁹ Ef 4, 31.

⁴⁰ Ef 4, 29.

⁴¹ Mt 5, 33-34.

porunca fericitul Moise, zicând: «Cuvânt deșert să nu primești»⁴²; și iarăși fericitul David spunea: «Pe cel ce clevețea în ascuns pe vecinul său, pe acela l-am izgonit»⁴³⁴⁴.

Postul adevărat este cel tănuț, cel în care te străduiești să ascunzi postul, să disprețuiești laudele oamenilor și ajungi un postitor adevărat când scapi de robia slavei omenești:

„dacă vrei să arăți oamenilor, aici pe pământ, postul tău, apoi pierzi slava ce vreau să ți-o dau; și, dimpotrivă, o câștigi dacă disprețuiești laudele oamenilor. Atunci, pe lumea cealaltă, te vei bucura în toată voia de slavă. Dar, înainte de slava aceasta culegi mult folos chiar aici pe pământ, pentru că supui sub picioarele tale toată slava omenească, scapi de robia amară a oamenilor și ajungi un adevărat postitor. Iar dacă postești ca să arăți oamenilor că postești, atunci, pe lumea cealaltă, te vei găsi ca într-o pustie: nu va fi nimeni care să te privească, pentru că de nicăieri nu se va vedea că ai postit»⁴⁵,

iar postind fără să te arăți oamenilor vei dobândi slavă la cea de-a doua venire a Domnului:

„Pe cel care postește, care face milostenie, care se roagă de dragul slavei deșarte, Domnul îl îndepărtează de slava deșartă tocmai prin ceea ce-i satisface dorința de slavă și-l întrebă:

- Pentru ce te rogi și faci milostenie așa?
- Pentru că mi-i dragă slava de la oameni.
- Nu te ruga așa, îi răspunde Domnul, și vei dobândi slavă în ziua ce va să fie»⁴⁶.

Într-un amplu fragment din Omilia VIII la Facere, Sfântul Ioan Gură de Aur ne îndeamnă „ca împreună cu *oprirea de la mâncăruri să ne oprim și de la faptele care ne vatămă și să ne dăm multă sânguința pentru săvârșirea faptelor celor duhovnicești*”. Reținem de aici cele trei mai ramuri ale postului: postul material prin „*oprirea de la mâncăruri*”, postul de păcate când „*ne oprim și de la faptele care ne vatămă*” și contraponderea acestuia, anume îndestularea cu fapte opuse celor lepădate când „*ne dăm multă sânguința pentru săvârșirea faptelor celor duhovnicești*”, aducându-ne înainte, în fapt, postul duhovnicesc, sau postul pe care îl putem numi mai simplu „postul de toată vremea”, post care se extinde și la perioadele în care alimentele nu sunt strict de origine vegetală și care este, pe drept cuvânt, numit „adevăratul post”, descris de altfel și de Prorocul Isaia în capitolul 58, 5-8. Pornind de la textul menționat ne sunt descriși mai mulți pași, mai multe trepte sau etape ale postului sub forma unor condiții necesare pentru

⁴² Iș 23, 1.

⁴³ Ps 100, 6.

⁴⁴ Omilia XV, V, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere (I)*, pp. 174–175.

⁴⁵ Omilia XX, II, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, p. 263.

⁴⁶ Omilia XX, IV, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, pp. 267–268.

o adevărată postire, o postire complexă și completă din care postul alimentar, nemâncare este doar o mică parte, esențială și ea de altfel:

„Când sfătuim pe cineva să facă vreo faptă bună să ne străduim să facem noi mai întâi fapta aceea, ca să dăm sfatul cu mai multă îndrăzneală. Toată grija noastră să ne fie pentru mântuirea sufletului, cum am putea înfrâna săltările trupului, ca să postim cu adevărat, adică să ne oprim de la rele. Acesta e postul. Că pentru aceasta ne oprim de la bucate, ca să înfrânăm tăria trupului, să facem calul ușor de strunit. Se cuvine ca acela care postește mai înainte de toate să-și înfrâneze mânia, să fie învățat să fie bun și blând, să aibă inima zdrobită, să smulgă din minte gândurile poftelor celor rele, să aibă înaintea ochilor ochiul cel neadormit al lui Dumnezeu și scaunul cel drept de judecată; să fie mai presus de bani, să fie darnic atunci când face milostenie și să izgonească din sufletul său orice răutate față de semenul său. Acesta e adevăratul post, după cum spune și Isaia, vorbind din partea lui Dumnezeu: «Nu acest post am ales Eu, zice Domnul; de ți-ai îndoi ca un cerc grumazul tău, de ai așterne sub tine sac și cenușă, nici așa nu veți chema post primit, zice Domnul»⁴⁷.

— Dar spune-mi, care post?

— «Dezleagă învoielile cele făcute cu sila⁴⁸, frânge cu cel flămând pâinea ta, adu în casa ta pe săracul fără adăpost»⁴⁹. «Și dacă vei face asta, spune mai departe Dumnezeu, «atunci va ieși dimineată lumina ta și sănătatea ta va înflori»⁵⁰.

Ai văzut, iubite, care este adevăratul post? Așa să postim și să nu gândim fără rost ca foarte mulți, care mărginesc postul la atâta numai că stau nemâncăți până seara. Nu ni se cere atâta nouă, ci ca împreună cu oprirea de la mâncăruri să ne oprim și de la faptele care ne vatămă și să ne dăm multă sânguința pentru săvârșirea faptelor celor duhovnicești. Cel care postește trebuie să fie smerit, liniștit, blând, disprețuitor al slavei vieții de aici. Cum a disprețuit trupul, așa se cuvine să disprețuiască și slava, deșartă și să se uite numai la Acela Care cercetează inimile și rărunchii⁵¹; să se roage cu toată sânguința, să se mărturisească lui Dumnezeu și să se ajute după putere prin facerea de milostenii. Această poruncă de a face milostenii, da, aceasta mai cu seamă, poate să, ne șteargă toate păcatele, să ne smulgă din focul gheenii; numai să facem milostenia din belșug, și nu de ochii oamenilor... Că n-avem nici un folos nici de postim, nici de ne rugăm, nici de facem milostenie, nici de săvârșim vreo altă faptă bună, dacă nu o facem numai pentru Acela Care știe și cele tainice și cele ce se află în

⁴⁷ Is 58, 5.

⁴⁸ Is 58, 6.

⁴⁹ Is 58, 7.

⁵⁰ Is 58, 8.

⁵¹ Ps 7, 10.

adâncul cugetului nostru.”⁵²

Așadar, adevăratul post, postul duhovnicesc, sau postul de toată vremea este viața cu folos duhovnicesc zilnic, permanent nu doar în anumite zile sau perioade ale anului bisericesc, astfel

„se cuvine, dacă e cu putință, să nu treacă nici o zi din întreaga noastră viață, în care să nu punem în noi înșine vreun folos duhovnicesc sau cu rugăciunea sau cu mărturisirea sau cu facerea de fapte bune sau cu vreo altă faptă duhovnicească?”⁵³

Neputința trupească nu este o piedică în calea postului, postul alimentar fiind doar o anticameră a postului celui adevărat. Dacă nu pot ajuna pentru că aceasta le-ar dăuna sănătății trupești atunci pot, și sunt datori, să practice postul cel duhovnicesc: ascultarea învățăturilor celor duhovnicești, milostenia, rugăciunea, iubirea aproapelui – împăcarea cu dușmanii:

„Deci dacă sunt aici unii care, împiedicați de vreo boală trupească, nu pot sta nemâncați, pe aceștia îi sfătuim să-și aline și boala trupului și să nu se lipsească nici de această învățătură duhovnicească, ci acesteia să-i arate mai mare râvnă.

Sunt, da, sunt căi cu mult mai bune decât calea postului, care ne pot deschide ușile îndrăznirii celei către Dumnezeu. *Cel ce mănâncă și nu poate posti* să facă milostenii mai bogate, să se roage cu mai multă stăruință, să fie cu mai multă râvnă la ascultarea cuvintelor dumnezeiești, la acestea boala trupului nu-i este o piedică. Să se împace cu dușmanii, să alunge din sufletul său orice gând de răzbunare. De vrea să facă asta, a *postit postul cel adevărat*, acela pe care mai presus de toate îl cere de la noi Stăpânul”⁵⁴,

iar refuzul de a ne folosi de ajutorul postului ne aduce multă pagubă

„Dar dacă din pricina unei boli trupești nu vrem să avem ajutorul ce ni-l dă postul și arătăm și mai multă trândăvie pentru împlinirea faptelor bune, atunci fără să ne dăm seama ne păgubim cumplit. Dar dacă postul nu ne e de nici un folos de ne lipsesc faptele bune de care am vorbit mai sus, apoi vom fi și mai trândavi de nu putem folosi nici *leacul postului*.

Aflând aceste lucruri de la mine, vă rog, ca pe cei ce puteți posti să duceți mai departe, atât cât vă stă în putință, această frumoasă și laudabilă râvnă”⁵⁵,

însă toate cu mulțumire pentru că

„*«Cel ce mănâncă pentru Domnul mănâncă; cel ce nu mănâncă pentru Domnul nu mănâncă; și mulțumește lui Dumnezeu»*⁵⁶.

Deci și *cel ce postește mulțumește lui Dumnezeu, că a avut putere să*

⁵² Omilia VIII, V-VI, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilia la Facere (I)*, pp. 104–105.

⁵³ Omilia XI, IV, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilia la Facere (I)*, p. 132.

⁵⁴ Omilia X, I-II, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilia la Facere (I)*, p. 116.

⁵⁵ Omilia X, II, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilia la Facere (I)*, pp. 116–117.

⁵⁶ Rm 14, 6.

*ducă osteneala postului; și iarăși și cel ce mănâncă mulțumește lui Dumnezeu, pentru că aceasta cu nimic nu-i poate vătăma mântuirea sufletului, dacă vrea*⁵⁷.

Roadele și folosul postului. Puterea lui cu rugăciunea

Omul este mai puternic când alături de credință are cele două aripi: postul și rugăciunea. Îmbinarea între cele două întregeste puterea omului în parcursul duhovnicesc. Împreună practicarea celor două arată fericiți calea a urcușului duhovnicesc către Dumnezeu. Roadele postului potențază rugăciunea și roadele rugăciunii întregesc puterea postului atât împotriva ispitelor trupești și sufletești cât și împotriva duhurilor necurate, astfel „*Postul sădește în sufletul omului filozofie, face din om înger, doboară puterile cele netrupești*”, înclină spre milostenie, mai mult „*postul stinge poftele cele rele, pogoară mila lui Dumnezeu, smerește sufletul îngâmfat*”:

„– Dar dacă ai credință, pentru ce trebuie să mai și postești? m-ar putea întreba cineva.

– Pentru că împreună cu credința postul ne dă mai mare putere. *Postul sădește în sufletul omului filozofie, face din om înger, doboară puterile cele netrupești; dar nu postul singur, ci e nevoie și de rugăciune; și în primul rând de rugăciune.*

Să-ți arăt la câte bunătăți dă naștere rugăciunea unită cu postul! Omul care se roagă cum trebuie și postește nu are nevoie de multe lucruri; iar omul care nu are nevoie de multe lucruri nu poate îndrăgi banii și averile, ci *este înclinat spre milostenie*. Cel care postește este ușor și înaripat; se roagă cu mintea trează, *postul stinge poftele cele rele, pogoară mila lui Dumnezeu, smerește sufletul îngâmfat*. De aceea și *apostolii posteau aproape totdeauna. Cel care se roagă și postește are două aripi și este mai ușor decât vântul*. Când se roagă nu cască, nu se întinde, nu amortește, cum pățesc cei mai mulți, ci este mai iute ca focul și este mai presus de pământ. De aceea mai cu seamă unul ca acesta este dușman și vrăjmaș demonilor. *Nimic nu este mai puternic ca un om care se roagă cum trebuie*. Dacă o femeie a avut puterea să înduplece pe un judecător crud, care nici de Dumnezeu nu se temea și nici de oameni nu se rușina⁵⁸, cu mult mai mult va atrage asupra sa mila lui Dumnezeu cel care se roagă neîncetat Lui, care-și înfrâneză pântecul și alungă de la el desfătarea și îmbuibarea⁵⁹.

În caz de neputință, forță majoră, putem ușura postul, dar nu înceta rugăciunea și lupta cu celelalte păcate, în special cu excesele alimentare, situându-ne astfel pe urcușul postului, chiar dacă pe cea mai de jos treaptă:

⁵⁷ Omilia X,II, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere (I)*, p. 117.

⁵⁸ Lc 18, 2-8.

⁵⁹ Omilia LVII, IV, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, p. 667.

„Dacă îți este trupul neputincios și nu poți posti neîncetat, nu îți este neputincios ca să te rogi, nici fără putere ca să disprețuiești poftele pântecelui. Chiar dacă nu poți să postești, totuși poți să nu te îmbuibezi. Nu-i puțin lucru și acesta, nici departe de post, ci în stare să pună capăt furiei diavolului”⁶⁰.

Puterea postului se vede cel mai ușor din schimbarea de atitudine a insului practicant transpusă în viața cotidiană după cum observăm dintr-un grăitor pasaj:

„Nicăieri nu mai e astăzi turburare, nici strigăt, nici tăiere de vite, nici alergăturile bucătarilor. Toate s-au dus, iar orașul nostru seamănă cu o femeie cuminte, cu bună-cuviință și înțeleaptă. Când mă gândesc la schimbarea grabnică petrecută astăzi și mă duc cu gândul la neorânduiala zilei de ieri, *mă mir și mă minunez de puterea postului*; că a intrat în cugetul fiecăruia, i-a schimbat gândul, i-a curățit mintea, nu numai a conducătorilor, ci și a condușilor; nu numai a bărbaților, ci și a femeilor; nu numai a celor liberi, ci și a robilor; nu numai a bogaților, ci și a săracilor; nu numai a celor ce și-au făcut cultura în limba grecească, ci și a celor barbari. Dar pentru ce vorbesc eu de conducători și de supuși? Chiar cugetul celui ce poartă pe cap diadema împărătească arată aceeași supunere ca și ceilalți. Nu mai poți vedea astăzi deosebire între masa bogatului și masa săracului. Pretutindenii mâncăruri simple: s-au dus mâncărurile scumpe și gătite cu migală; astăzi ne apropiem de masa aceasta săracă cu mai multă plăcere decât atunci când ni se puneau în față mâncăruri pregătite cu fel de fel de dresuri și mult vin”⁶¹.

Folosul postului reiese din multele bunătăți pe care ni le aduce nouă, asemenea multor bunătăți aduse marilor părinți postitori în Legea cea Veche ca Moise, Ilie, Daniel și ninivitenii și Însuși Mântuitorul Hristos în Legea cea Nouă:

„Vezi-mi acum și câte bunătăți aduce postul!

Moise a putut să ia plăcile legii după ce a postit patruzeci de zile⁶². Dar când, la coborârea de pe munte, a văzut nelegiuirea poporului, a aruncat la pământ și a sfărâmat plăcile pe care cu atâta înfrânare le dobândise, pentru că a socotit că este o nebunie ca un popor beat și nelegiuit să primească legea Stăpânului⁶³. De aceea acest minunat prooroc a avut iarăși nevoie de alte patruzeci de zile de post ca să poată primi și aduce de sus alte plăci în locul celor sfărâmate din pricina fărădelegii poporului⁶⁴. Marele Ilie a postit atâtea și atâtea zile; și, pentru că a postit, a scăpat de tirania morții, s-a urcat în cer cu o

⁶⁰ Omilia LVII, IV, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, p. 667.

⁶¹ Omilia II, I, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere (I)*, p. 39.

⁶² Iș 24, 18; 31, 18.

⁶³ Iș 32, 19.

⁶⁴ Iș 34, 28.

căruță de foc⁶⁵ și nici până azi n-a știut ce-i moartea. Iar Daniil, bărbatul doririlor⁶⁶, după ce a postit multe zile, a fost învrednicit de acea minunată vedenie⁶⁷; a pus frâu furiei leilor și i-a făcut blânzi ca niște oi, nu schimbându-le firea, ci schimbându-le voința, cu toate că le rămăsese cruzimea⁶⁸. Ninivitenii, apoi, folosindu-se de post, au schimbat hotărârea Stăpânului⁶⁹. Au pus la post nu numai pe oameni, ci și pe animale; și așa, despărțindu-se fiecare de obiceiurile lui rele, a aplecat spre milostivire pe Stăpânul tuturor. Dar pentru ce să mai vorbesc de robi – cu toate că pot înșira și pe alții mulți, atât din Vechiul cât și din Noul Testament, care au strălucit prin post – când ar trebui să venim la Stăpânul nostru obștesc al tuturor? Că și Domnul nostru Iisus Hristos, și El, după ce a postit patruzeci de zile, a început lupta cu diavolul⁷⁰, dându-ne tuturor pildă, ca să ne înarmăm cu postul; și după ce ne-am întărit cu postul să pornim la lupta cu diavolul⁷¹, și mai departe accentuează folosul postului prin puterea pe care o dă sufletului căruia îi este „hrană” și minții pe care o întărește:

„Ne-au arătat, dar, și robii, ne-a arătat-o și Stăpânul, că *mare e puterea postului și mult e câștigul pe care postul îl aduce sufletului*. Așa că rog dragostea voastră ca, odată ce cunoașteți folosul postului, să nu pierdeți din pricina trândăviei folosul acesta, nici să vă întristați la venirea postului; dimpotrivă, să vă bucurați și să vă veseliți, potrivit spuselor fericitului Pavel: *«Cu cât se strică omul nostru din afară, pe atât se înnoiește cel din lăuntru»*⁷². *Postul este hrană sufletului; și după cum hrana trupească îngrașă trupul, tot așa și postul face mai puternic sufletul, îl face mai ușor, îi dă aripi, îl face să stea la înălțime, să se gândească la cele de sus și să se ridice mai presus de plăcerile și dulcele acestei vieți. Și după cum corăbiile ușoare străbat mai iute mările, iar dacă sunt încărcate peste măsură se scufundă, tot așa și postul face mai ușoară mintea și o pregătește să străbată cu ușurință oceanul acestei vieți; o face să se îndrăgostească de cer și de cele din cer, să socotească o nimică pe cele din lumea aceasta și să treacă pe lângă ele mai cu multă nepăsare decât pe lângă umbră și vis*⁷³.

Postul deschide sufletul pentru primirea învățăturilor duhovnicești izvorâte din cuvintele Sfintei Scripturi, lucru reamintit de către Sfântul Ioan Gură de Aur de mai multe ori:

„Acum, dacă altădată n-am putut, acum mai cu seamă se cuvine să

⁶⁵ 4 Rg 2, 11.

⁶⁶ Dn 9, 23.

⁶⁷ Dn 10, 5-7.

⁶⁸ Dn 6, 16-23.

⁶⁹ Iona 3, 7-10.

⁷⁰ Mt 4, 1-11.

⁷¹ Omilia I, III, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere (I)*, pp. 34-35.

⁷² 2 Co 4, 16.

⁷³ Omilia I, IV, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere (I)*, pp. 35-36.

arătăm multă râvnă, acum când postul îmi dă prilej să mă întâlnesc mai des cu voi, acum când am scăpat de îmbuibarea cu mâncăruri și de petreceri. De acum putem să urmărim cu mai multă atenție cele spuse, pentru că mintea ne e trează!⁷⁴

și în alt loc:

„Haide, dar, să fac și eu ceea ce fac plugarii! Aceia, când văd ogorul curățit și scăpat de toate buruienile netrebnice, aruncă semințele cu multă dărnicie; tot așa și eu, pentru că acum, cu harul lui Dumnezeu, mi-i curățit acest ogor duhovnicesc de patimi supărătoare, pentru că e izgonită departe desfătarea, iar în cugete nu mai este nici turburare, nici furtună, ci seninătate și liniște deplină, iar mintea vă e întrari-pată și, ca să spun așa, îndreptată spre cer, gândind cele duhovnicești în locul celor trupești, haide, dar, să grăiesc dragostei voastre câteva cuvinte și să îndrăznesc a vă vorbi astăzi despre niște lucruri mai înalte, oferindu-vă învățături din dumnezeieștile Scripturi. Dacă nu vom face aceasta acum, când e post, când e nesocotit pântecul și când e atâta seninătate de gânduri curate, când vom putea oferi dragostei voastre aceste învățături? Când e desfătare, îmbuibare și nepăsare mare? Dar atunci nici eu n-am să pot face aceasta cum trebuie, nici voi nu veți putea primi ceva din cele spuse, căci veți fi prinși de turburarea gândurilor ca de întuneric. Acum, și nu altă dată, este timpul unor astfel de învățături, acum când trupul nu se mai ridică împotriva sufletului, ci este ușor de înfrânat, când este supus și ascultător, când sunt potolite mișcările trupului și rămân în hotarele lui⁷⁵,

„Ați văzut, iubiților, chiar de la început, puterea postului? De asta și eu vă vorbesc astăzi cu mai multă tragere de inimă decât mai înainte; știu că arunc semințele într-un pământ gras și arat adânc, în stare să-mi întoarcă îndată înmulțite rodirile semințelor aruncate⁷⁶, „Cine ar putea, după vrednicie, să vă laude pe voi, iar pe mine să mă ferească, pentru că grăiesc la urechile celor ce ascultă? «*Fericit este, spune Scriptura, cel ce grăiește la urechile celor ce ascultă*»⁷⁷. Aceasta se datorește postului; *acest leac a lucrat mântuirea sufletelor noastre*. Dacă postul a arătat chiar de la început o putere atâta de mare, la cât folos nu trebuie să ne așteptăm că ne va aduce cu scurgerea zilelor postului mare? Numai, vă rog, «*lucrați cu frică și cu cutremur la mântuirea voastră*»⁷⁸ și nu lăsați nici o porțiță de intrare dușmanului mântuirii voastre. Când vede acum bucuria voastră cea duhovnicească, înnebunește și se sălbățește și «*umblă răcnind ca un leu, căutând pe cine să înghită*»⁷⁹. Dar dacă suntem cu mintea trează, cu

⁷⁴ Omilia XXV, I, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere (I)*, pp. 302–303.

⁷⁵ Omilia II, I, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere (I)*, pp. 38–39.

⁷⁶ Omilia II, II, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere (I)*, p. 39.

⁷⁷ Sir 25, 12.

⁷⁸ Flp 2, 12.

⁷⁹ 1 Ptr 5, 8.

harul lui Dumnezeu, pe nimeni nu poate birui”⁸⁰,
îndemn reluat și în alt loc:

„Dacă eu nu cobor acum în adâncimile ideilor Scripturii, iar dacă voi nu vă încordați mintea, acum când e post, când mădularele ne sunt ușoare pentru înot, iar privirea minții mai pătrunzătoare, când nu ne tulbură iureșul rău al petrecerilor, iar duhul e mai treaz ca să nu fie înăbușit, apoi când voi putea face asta?”⁸¹.

Postul și trezvia sau „Buturuga mică, răstoarnă carul mare!”

Cum după vorba proverbului „Buturuga mică, răstoarnă carul mare!”, tot așa, nestatornicia și nerespingerea până și a micilor ispite face ușoară pierderea folosului unui post aspru sau a unei alte nevoințe sau virtuți, altfel spus o clipă de păcat poate pierde folosul unei vieți de nevoință

„Vreau să-mi încep obișnuitul cuvânt de învățătură, dar preget și șovăi. Nor de tristețe a venit asupra-mi și mi-a înnourat și turburat cugețul; dar mai bine spus, nu numai nor de tristețe, ci și de mânie, că nu știu ce să fac; nedumerirea îmi stăpânește mintea. Când mă gândesc că puțin a suflat diavolul și ați dat uitării repetatele mele cuvinte de învățătură și îndemnurile mele din fiecare zi, că ați alergat cu toții la acel alai drăcesc și că ați umplut hipodromul, cu ce tragere de inimii voi putea să predic iarăși, când s-au risipit atât de neașteptat cele ce v-am spus mai înainte? Ceea ce-mi mărește tristețea și-mi face mai cumplită mânia este că odată cu îndemnurile mele ați aruncat din sufletul vostru și cinstirea cuvenită acestui sfânt post de patruzeci de zile și așa ați intrat cu totul în mrejele diavolului. Cum poți, oare, îndura, chiar de-ai avea sufletul de piatră, o nepăsare atât de mare? Mă rușinez, credeți-mă, și-mi roșește obrazul, când văd că m-am ostenit zadarnic și am semănat pe piatră! Eu, însă, să știți, îmi am desăvârșită plata, fie de ascultați spusele mele, fie de nu le ascultați. Am făcut tot ce trebuia să fac: am dat argintul la zaraf, am predicat. Teama mi-i și mă neliniștesc numai de aceea, să nu vă fiu eu pricină de mai grea osândă. Că «*sluga aceea, spune Domnul, care a știut voia Domnului său, dar n-a făcut-o, se va bate mult*»⁸². Nimeni din voi nu poate spune că n-a știut, că eu în fiecare zi am făcut să răsune la urechile voastre aceleași învățături, în fiecare zi v-am arătat și cursele diavolești și ușurința mare a virtuții, dacă voim să fim cu mintea trează. Oare nu știți că dumnezeiasca Scriptură îi aseamănă cu câinii pe cei care își neglijează așa mântuirea lor, și vin uneori aici, iar alte ori intră în mrejele diavolului? Scriptura spune: «*Omul care se depărtează de păcatul lui, dar se întoarce iarăși la el, este aseme-*

⁸⁰ Omilia IV, I, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere (I)*, p. 57.

⁸¹ Omilia IX, I, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere (I)*, p. 107.

⁸² Lc 12, 47.

nea câinelui care se întoarce la vărsătura lui»⁸³. Vezi cu cine se aseamănă cei care au alergat la acel spectacol nelegiuit? N-ați auzit, oare, pe Hristos zicând: «*Tot cel ce aude aceste cuvinte ale Mele și nu le face asemăna-se-va bărbatului fără de minte, care și-a zidit casa pe nisip și au venit râurile, au suflat vânturile și au lovit în casa aceea și a căzut și a fost căderea ei mare*»⁸⁴. Cei care au alergat la hipodrom au ajuns mai răi decât acesta. Casa aceluia a căzut, după ce a fost lovită; Domnul a spus că au venit râurile și vânturile, nu ca să ne spună de mulțimea apelor și de tăria vânturilor, ci ca să ne arate strașnica năvală a ispitelor; a vorbit de căderea casei, nu ca să ne gândim la o casă materială, ci la sufletul care nu poate înfrunta loviturile ispitelor ce vin peste ei. Pe voi nu v-a mișcat nici vântul, nici râurile nu s-au năpustit asupra voastră, ci a bătut numai o mică suflare diavolească și v-a aruncat pe toți la pământ. Poate fi, oare, o nebunie mai mare? *Spune-mi la ce ți-a folosit postul?* Ce ai câștigat din venirea la biserică? Cum să nu vă plâng pe voi, cum să nu mă nefericesc pe mine? Pe voi, că ați pierdut dintr-odată tot ce-ați adunat, că ați deschis vicleanului diavol ușile minții voastre, ca să intre și să vă ia cu multă ușurință toată bogăția voastră duhovnicească; iar pe mine, pe bună dreptate, să mă nefericească, că am grăit unor urechi amorțite și am îndurat atâta pagubă, semănând în fiecare zi fără să pot culege ceva. Credeți că mă sârguiesc să vă predic numai pentru a vă încânta auzul sau pentru că doresc laudele voastre? Dacă n-ați câștigat nimic din predicile mele, atunci ar fi mai bine să tac. N-aș vrea să vă măresc osânda. Ați pățit și voi ce pățește un negustor care face comerț pe mare, căruia după ce a strâns multă marfă, după ce și-a umplut corabia cu multe bogății, i se scufundă corabia cu oameni cu tot, venind peste ea o furtună neașteptată și biruindu-o furia vânturilor; și ajunge negustorul acela tuturora priveriște vrednică de milă, rămânând dintr-o dată gol și sărac lipit pământului, după ce avusese multă și nespūsă bogăție. Așa v-a lăsat și pe voi diavolul. A găsit corabia voastră cea duhovnicească plină de multă bogăție; văzându-vă nespūsă voastră comoară, pe care ați putut-o aduna atât din post, cât și din repetatele predici, a adus înaintea voastră, ca o furtună, alergările acelea de cai, nefolositoare și vătămătoare, și v-a lăsat goi și lipșiți de toată bogăția voastră⁸⁵.

Pierderea folosului postului poate fi ușoară în lipsa trezviei prin străduința diavolului, astfel roadele jertfelor duhovnicești, între care un loc de cinste îl ocupă postul, sunt pricină de invidie din partea diavolului care se străduiește să ne lipsească de ele înșelându-ne fie să păcătuiam fie să căutăm lauda de la oameni și să cădem în momeala slavei deșarte:

⁸³ Pr 26, 11.

⁸⁴ Mt 7, 26-27.

⁸⁵ Omilia VI, I, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere (I)*, pp. 77-78.

„De asta vă rog să fim cu mintea trează! Cu cât ne crește bogăția cea duhovnicească cu atât să ni se mărească și grija! Să stăvilim din toate părțile atacurile diavolului. Să ducem viață curată, ca să atragem asupra noastră bunăvoința lui Dumnezeu și prin asta să ajungem mai presus de săgețile vicelanului. Rea este fiara, iar vicleniile ei meșteșugite. Când nu ne poate târî direct spre păcat, ne momește prin înșelăciune. Nu ne forțează, nici nu ne silește — Doamne ferește! — ci numai ne înșală; iar când vede că ne trândăvim, ne pune piedică. În sfârșit, când nu ne poate vătăma pe față prin păcate mântuirea noastră, ne-o vatămă de multe ori chiar prin faptele de virtute pe care le facem; ne strecoară pe nesimțite momeala și ne fură toată bogăția.

Ce vreau să spun cu aceste cuvinte? Că trebuie neapărat să vă grăiesc mai lămurit, pentru ca, aflându-i vicleniile, să scăpăm de vătămarea lui. Când diavolul ne vede că nu facem cu ușurință păcatul, ci că fugim de desfrânare și îmbrățișăm castitatea, și iarăși când ne vede că întoarcem spatele lăcomiei, că urâm nedreptatea, că ne batem joc de desfătări, că postim și ne rugăm, că facem milostenii cu inimă largă, atunci uneltește o altă viclenie, prin care să ne poată vătăma bogăția noastră și să facă fără folos toate faptele noastre bune. Diavolul îi face să se laude cu faptele lor bune pe cei care au biruit cu multă putere toate vicleniile lui; îi face să umble după slava de la oameni, ca să piardă slava cea adevărată. *Da, cel care face o faptă bună, dar o face ca să fie slăvit de oameni, își și primește aici plata și nu mai are pe Dumnezeu datornic. A căutat să fie laudat de oameni, s-a bucurat de laudele lor, așa că s-a lipsit singur de făgăduințele Stăpânului. A preferat lauda cea trecătoare, cea de la oameni, în locul celei de la Creatorul universului. Însuși Creatorul ne-a arătat mai înainte aceasta, grăindu-ne și despre rugăciune și despre milostenie și despre post, zicând așa: «Când postești unge-ți capul tău și spală-ți fața ta, ca să nu te arăți oamenilor că postești, ci Tatălui tău Celui întru ascuns; iar Tatăl tău, Cel Ce vede întru ascuns, îți va răsplăti ție»⁸⁶; și iarăși: «Când faci milostenie, să nu trâmbițezi înaintea ta, cum fac fățarnicii în sinagogi și pe ulițe, ca să fie slăviți de oameni. Amin zic vouă, că își iau plata lor»⁸⁷.⁸⁸*

Măsura postului și postul cu măsură

Cu toate că este dizerabil, postul trebuie săvârșit însă după măsura fiecăruia în parte, dar chiar dacă măsura postului fiecăruia este diferită, fiecare are datoria să postească la maximul puterii sale, folosindu-și întregul

⁸⁶ Mt 6, 17-18.

⁸⁷ Mt 6, 2.

⁸⁸ Omilia XXXI, I, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere (I)*, pp. 394-395.

potențial și ajutându-ne totodată și de celelalte doctorii ca alergând pe căile mântuirii să ajungem la împărăția cea dorită a lui Dumnezeu:

„Să luăm, dar, aminte și cu toate doctoriile acestea să ne curățim rănile făcând milostenii, lăsând ura ce o purtăm celor ce ne-au supărat, mulțumind lui Dumnezeu pentru toate, *postind după putere*, rugându-ne cu inimă curată și să nu ne facem prieteni cu bogăția cea nedreaptă⁸⁹90.

Atunci când neputința trupească îngreunează postul sau nu poți posti deloc alimentar după rânduiala Bisericii, când asprimea postului ar fi vătămătoare, urmează o cale mai ușoară de post, însoțită cu rugăciune, anume postul de păcate, iar alimentar „postul de toată vremea”, postul pentru toată vârsta, dreapta măsură în alimentație care, în fapt, este o primă treaptă, cea mai de jos a postului, chiar dacă alimentele sunt de origine animală, la acestea face referire când zice:

„Dacă îți este trupul neputincios și nu poți posti neîncetat, nu îți este neputincios ca să te rogi, nici fără putere ca să disprețuiești poftele pântecelui. Chiar dacă nu poți să postești, totuși *poți să nu te îmbuibezi. Nu-i puțin lucru și acesta, nici departe de post*, ci în stare să pună capăt furiei diavolului⁹¹.

Toate se fac cu măsură, fie că este vorba de virtute, fie că este vorba de nevoie. Excesul dăunează sănătății trupești și sufletești, așa cum prea multa delăsare instaurează trândăvia. Alternanța asprimii și cumpătării sunt de mare folos în stabilirea unui echilibru interior și exterior, astfel:

„După cum trupul istovit de post are nevoie de mică întărire, pentru ca așa, cu râvnă înnoită, să înceapă iarăși nevoițele postului, tot așa și sufletul are nevoie de odihnă și de întărire. Nu trebuie nici să-l istovim, dar nici să-l lăsăm slobod, ci să facem când una, când alta, ca așa să diriguim și starea sufletului și zburdările trupului. După cum dacă te supui fără întrerupere la ostenele, slăbești și cazi, tot așa dacă stai neconținut degeaba te trândăvești. Aceasta se întâmplă și cu sufletul și cu trupul. De asta totdeauna e bună măsura⁹²,

deci

„...să păstrați bine câștigurile adunate în post. Și, după ce v-ați odihnit puțin, să adăugați noi câștiguri la cele de mai înainte și așa, adunându-vă încetul cu încetul mare bogăție, să ajungeți și Sfânta Înviere și să intrați în limanul sfintei sărbători cu corabia cea duhovnicească plină⁹³.

Practica Bisericii, după modelul Mântuitorului Hristos, a reținut postul cu discernământ, cu pogorământ acolo unde era necesar pentru dobân-

⁸⁹ Lc 16, 9.

⁹⁰ Omilia XLI, IV, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, p. 499.

⁹¹ Omilia LVII, IV, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, p. 667.

⁹² Omilia XI, I, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere (I)*, p. 128.

⁹³ Omilia XI, II, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere (I)*, p. 130.

direa unui folos și nu pentru vătămarea sufletului practicanților postului, astfel, zice Sfântul Ioan Gură de Aur:

„Totuși nimic nu L-a convins pe Hristos să-și schimbe părerea, nici n-a spus: „E o rușine ca unii să postească, iar alții să nu postească!” Ci, ca un minunat căpitan de corabie, care nu se uită la valurile frământate, ci la știința sa, tot așa și Hristos a făcut atunci. Nu era o rușine ca ucenicii Lui să nu postească, ci ca, din pricina postului, să fie răniți de moarte, să fie sfâșiați, să fie sfărâmați.
La acestea gândindu-ne și noi, să le folosim cu cei din casa noastră”⁹⁴.

Postul este virtute. Timpul postului pentru virtute. Postul este una din jertfele duhovnicești

Postul ocupă un loc de cinste între virtuți, alături de rugăciune și milostenie de aceea începe cu el, dar, ne avertizează că foarte ușor de fapta bună se alipește patima slavei deșarte:

„Trebuia, dar, să sădească mai întâi virtutea și apoi să stârpească boala, care-i vatămă fructul. Și iată cu ce începe: cu postul, cu rugăciunea, cu milostenia. Că mai ales lângă aceste fapte bune stă de obicei lipită patima slavei deșarte. Fariseul se lăuda tocmai pentru că făcuse astfel de fapte bune: „*Postesc de două ori pe săptămână, dau zeciuială din tot ce câștig*”⁹⁵; se lăuda și când se ruga; că și rugăciunea și-o făcea numai ca să fie văzut; și pentru că nu era nimeni altul acolo, îl arată pe vameș, zicând: „*Nu sunt ca ceilalți oameni, nici ca acest vameș*”^{96, 97}

Virtutea se lucrează mai ușor în timpul postului și în legătură cu acesta cu toate că toată vremea este recomandată pentru săvârșirea virtuților celor după Dumnezeu:

„Așadar, pentru că sunteți învățați de Dumnezeu⁹⁸ și în stare, după fericitul Pavel, să sfătuiți și pe alții⁹⁹, haide să vă rog, dacă nu altă dată, cel puțin în timpul acestui post, să vă îngrijiți mult de virtutea cea după Dumnezeu și să nu vă săturați de auzirea predicii mele, deși vă vorbesc în fiecare zi de aceleași lucruri. Mie, după cum spune fericitul Pavel, nu mi-i greu să vă vorbesc de aceleași lucruri, dar vouă vi-i de folos¹⁰⁰. *Că sufletul nostru, fiind trândav, are nevoie de continuă aducere aminte. Și după cum trupul acesta are nevoie în fiecare zi de hrană trupească, ca nu cumva să nu mai poată lucra din pricina prea multei slăbiri, tot așa și sufletul are nevoie de hrană duhovnicească*

⁹⁴ Omilia XXX, V, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, p. 376.

⁹⁵ Lc 18, 12.

⁹⁶ Lc 18, 11.

⁹⁷ Omilia XIX, I, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, p. 244.

⁹⁸ 1 Tes 4, 9.

⁹⁹ Rm 15, 14.

¹⁰⁰ Flp 3, 1.

și de viețuire curată, pentru ca, obișnuindu-se să facă cele bune, să nu mai poată fi biruit, de uneltirile vicleanului”¹⁰¹.

Jertfele duhovnicești includ postul alături rugăciune și milostenie, toate împreună și fiecare separat, trebuie să fie făcute cu gând bun, cu gând curat „după cum cer legile date de Dumnezeu” pentru ca să ne învrednicim și să ne bucurăm de răsplată:

„Vă rog, dar, să ne străduim totdeauna să fim însuflețiți de gânduri curate. Gândul curat este pricina tuturor bunătăților. Bunul Stăpân nu se uită atât la ceea ce facem cât la ceea ce avem înăuntru, în mintea noastră, de acolo de unde pornesc faptele noastre; și, uitându-se la gândurile noastre lăuntrice, primește faptele noastre sau își întoarce spatele. Fie de ne rugăm, fie de postim, fie de facem milostenie — că acestea sunt jertfele noastre cele duhovnicești —, fie de facem vreo altă faptă duhovnicească, să o facem mânați de gânduri curate, ca să primim cunună vrednică de osteneți. N-am face, oare, cea mai mare prostie să îndurăm ostenețile, dar să fim lipsiți de răsplată, din pricină că n-am făcut faptele de virtute după cum cer legile date de Dumnezeu? Da, este cu puțință, este cu puțință datorită nespusei iubiri de oameni a lui Dumnezeu, să primim cunună chiar pentru o faptă nesăvârșită, numai pe temeiul gândului”¹⁰².

Pentru Sfântul Ioan Gură de Aur, viața virtuoasă nu se reduce doar la post, ci așa cum menționează și în multe alte locuri, la un corolar al virtuților din care face parte și postul ca „cea mai mică”, ca unul ce este „necesar, dar nu suficient”:

„Vezi, dar, că viața virtuoasă ne este de mai mult folos? Și eu nu numesc viață virtuoasă postul, nici îmbrăcatul cu sac și nici culcatul pe cenușă, ci disprețul averilor — așa cum trebuie disprețuite — milostenia, împărțirea pâinii tale cu cel sărac, înfrânarea mâinii, alungarea slavei deșarte, stârpirea invidiei. Așa ne-a învățat și Hristos: „Învățați de la Mine, ne spune El, că sunt blând și smerit cu inima”¹⁰³. N-a spus: „Că am postit”, deși putea spune, că a postit El patruzeci de zile¹⁰⁴, dar n-o spune, ci spune: „Că sunt blând și smerit cu inima”. Și iarăși, când i-a trimis pe apostolii Săi la propovăduire nu le-a spus: „Postiți!”, ci: „Mâncați tot ce vi se pune dinainte!”¹⁰⁵ Când însă a fost vorba de bani, le-a cerut multă purtare de grijă, spunând: „Să nu aveți aur sau argint, nici aramă în cingătorile voastre”¹⁰⁶. Nu spun acestea, defăimând postul, — Doamne, ferește! —, ci lăudându-l foarte. Dar sufăr când vă văd că neglijați toate celelalte virtuți și socotiți că pos-

¹⁰¹ Omilia IV, VI, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere (I)*, p. 64.

¹⁰² Omilia XXVII, III, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere (I)*, p. 337.

¹⁰³ Mt 11, 19.

¹⁰⁴ Mt 4, 2.

¹⁰⁵ Lc 10, 8.

¹⁰⁶ Mt 10, 9.

tul vă este de ajuns pentru mântuire; și doar *postul este cea mai mică parte din corul virtuților*. Cea mai mare virtute este dragostea, bună-tatea, milostenia. Aceste virtuți depășesc chiar virtutea fecioriei”¹⁰⁷,

însă, chiar dacă în textul de mai sus Ioan Gură de Aur accentuează partea alimentară a postului, reținem în fapt că orice interdicție, orice poruncă este limitativă și este în egală măsură un mod de postire, a face ceva, respectiv a nu face contrariul acestuia sunt două umbre ale aceluiași lucru, a disprețui averile și a face milostenie au același substrat, doar modul de exprimare este diferit.

Postul și împreună lucrarea cu milostenia (iubirea și folosul aproapelui) și rugăciunea

Milostenia, ca mod de manifestare practică a iubirii aproapelui este cea care dă putere și înțaripează rugăciunea și postul, iar folosul din aceea este condiționat de milostenie ca ajutorare a aproapelui, ca dezrădăcinare a egoismului, punând pe pedestal milostenia și alte virtuți care aduc folos și aproapelui, nu doar nouă:

„Să căutăm să săvârșim acele virtuți care odată cu mântuirea noastră pot aduce mari foloase și semenilor noștri. O putere ca aceasta are milostenia, o putere ca aceasta are rugăciunea. Dar, mai bine spus, chiar *rugăciunea ajunge prin milostenie puternică și înaripată*. Că spune Scriptura: „*Rugăciunile tale și milosteniile tale s-au suit spre pomenire înaintea lui Dumnezeu*”¹⁰⁸. Nu numai rugăciunea își are în milostenie tăria ei, ci și postul. *Dacă postești fără să faci milostenie, postul nu mai e socotit post*; cel care postește, fără să facă milostenie, e mai rău decât unul care se îmbuibază, decât un bețiv, și cu atât mai rău cu cât nemilostenia e mai mare păcat decât huzurul și petrecerile. Dar pentru ce vorbesc de post? Chiar dacă trăiești în castitate, chiar dacă trăiești în feciorie, rămâi în afara cămării de nuntă dacă nu faci milostenie. Și totuși, ce virtute poate egala fecioria care, din pricina superiorității ei, nici în Noul Testament nu are poruncă de lege și totuși este izgonită din cămara de nuntă dacă nu-i însoțită de milostenie. Dacă cei care trăiesc în feciorie sunt aruncați afară pentru că n-au făcut milostenie cu dărnicia cuvenită, cine va putea dobândi iertare fără milostenie? Nimeni; ci va pieri neapărat cel ce nu are această virtute”¹⁰⁹.

Postul este încadrat de către Sfântul Ioan Gură de Aur între virtuțile care „*aduc câștig numai celor ce le săvârșesc*” fiind prin aceasta oarecum

¹⁰⁷ Omilia XLVI, IV, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, p. 543.

¹⁰⁸ FA 10, 4.

¹⁰⁹ Omilia LXXVII, VI, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, p. 883.

„mai mici”, dar în același timp necesare și doar o anticameră a celorlalte din care dobândește folos și aproapele nostru:

„Dar ca biruința să fie vădită, să vedem care faptă bună se mărginește numai la noi și care faptă bună trece de la noi la alții. *Postul, culcătul pe pământ, trăitul în feciorie, castitatea aduc câștig numai celor ce le săvârșesc*; milostenia însă, învățarea altora, dragostea trec de la noi la aproapele. Și despre asta auzi-l tot pe Pavel, care spune: „*De aș împărți averile mele, de aș da trupul meu să-l ardă, dar dragoste nu am, nimic nu-mi folosește*”¹¹⁰.

Vezi că dragostea este prin ea însăși cu strălucire lăudată și încununată? Dar dacă vreți, să o punem față în față cu un al treilea caz. De pildă, un om să postească, să trăiască în castitate, să sufere mucenicia, să-i fie ars trupul; iar un altul pentru ajutorarea aproapelui să amâne mucenicia, dar nu numai să o amâne, ci chiar să fugă de mucenie. Care din aceștia doi va fi mai slăvit după plecarea de aici? Ca să răspund la această întrebare n-am nevoie de multe cuvinte, nici de îndungată demonstrație. Fericitul Pavel hotărăște și spune: „*A mă desface și a fi împreună cu Hristos este mai bine; dar a rămâne în trup, este mai de trebuință pentru voi*”¹¹¹. Vezi, dar, că Pavel a pus ajutorarea aproapelui mai presus de plecarea la Hristos? Că a face voia lui Hristos înseamnă mai cu seamă a fi împreună cu Hristos; iar voia lui Hristos nu este alta decât a te îngriji de folosul aproapelui.”¹¹².

Jertfele duhovnicești nu sunt înfăptuite niciodată singure. Ele sunt interconectate și au „nevoie” unele de altele, astfel postul este unit cu rugăciunea și cu milostenia, astfel este necesar ca fiecare separat și toate împreună să fie făcute să placă lui Dumnezeu:

„Gândindu-ne că suntem oameni, să luăm acele hotărâri pe care se cade să le ia niște muritori, cum suntem noi oamenii. Gândindu-ne că viața aceasta este trecătoare și că e scurt timpul vieții noastre, să căutăm să căpătăm multă îndrăznire înaintea lui Dumnezeu prin săvârșirea de fapte bune. Să nu înăsprim în aceste zile numai postul, ci să facem și bogate milostenii și stăruitoare rugăciuni. *Totdeauna trebuie să fie rugăciunea unită cu postul*. Că acesta e adevărul, ascultă-L pe Hristos că spune: «*Acest neam de draci nu iese decât cu rugăciune și post*»¹¹³; iar despre apostoli se spune: «*Rugându-se și postind, i-au încredințat pe ei Domnului, în Care crezuseră*»¹¹⁴; și iarăși, apostolul spune: «*Să nu vă lipsiți unul de altul decât numai pentru rugăciune și post*»¹¹⁵. Ai văzut că postul are nevoie de ajutorul dat de

¹¹⁰ 1 Co 13, 3.

¹¹¹ Flp 1, 23-24.

¹¹² Omilia LXXVII, V-VI, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, p. 882.

¹¹³ Mt 17, 21.

¹¹⁴ FA 14, 23.

¹¹⁵ 1 Co 7, 5.

rugăciune?”¹¹⁶

„Știind asta, vă rog ca, odată cu postul, să ne facem cum trebuie și rugăciunile, ca să avem ajutor de pe urma lor; pentru ca, învredniciți de ajutorul lui Dumnezeu, să putem termina viața aceasta așa cum îi place lui Dumnezeu, iar în cea viitoare să fim învredniciți de oarecare iubire de oameni, cu harul și îndurările Domnului nostru Iisus Hristos, cu Care Tatălui, împreună cu Duhul Sfânt, slavă, putere și cinste, acum și pururea și în vecii vecilor, Amin.”¹¹⁷

Așadar, postul nu este de folos doar el singur, ci trebuie însoțit de fapte bune și de iubirea aproapelui la cel mai înalt nivel:

„Dacă iudeilor celor fără de judecată le spunea Stăpânul cel iubitor de oameni prin profetul: *«Iată șaptezeci de ani! Oare post Mi-ați postit Mie? Și dacă veți mânca și veți bea, oare, nu voi mâncați și beți?»*¹¹⁸ Acestea zice Domnul atotțiitorul: *Judecați cu dreptate; fiecare să fie milostiv și îndurător cu semenul său; pe văduvă, pe orfan, pe străin și pe sărac nu asupriți și, în inimile voastre, fiecare să nu păstreze răutate împotriva fratelui lui»*¹¹⁹. Dacă, deci, aceluia care stăteau în umbră și erau cuprinși de întunericul înșelăciunii, nu le-a fost de nici un folos postul singur, de vreme ce n-au făcut fapte bune și n-au izgonit din inimile lor răutatea ce o purtau semenilor lor, ce cuvânt de apărare mai putem avea noi, cărora ni se cere mai mult, cărora nu ni s-a poruncit să facem numai acestea, ci și să iubim pe dușmani și să le facem bine? Dar pentru ce spun: Să le facem bine? Trebuie să ne rugăm pentru ei, să rugăm pe Stăpânul, să-I cerem să poarte de grijă de ei! Acest lucru, mai mult decât toate, ne va fi de ajutor în ziua cea înfricoșătoare și vom șterge cu totul păcatele noastre, dacă ne purtăm așa cu dușmanii noștri”¹²⁰.

Postul singur își pierde folosul dacă este îmbinat cu păcate de toate felurile, iar pe de altă parte își păstrează folosul îmbinat cu lucrări duhovnicești:

„Să nu se mai vadă nimeni, vă rog, în hipodrom și nici să vă cheltuiți vremea în adunări nefolositoare. Să nu mai pierdeți vremea la jocul de zaruri, în gălăgia ce se face acolo și la alte adunări vătămătoare. Spune-mi, te rog, care ți-i folosul postului, de stai toată ziua nemâncat, dar te așezi la jocul de zaruri, stai la pălăvrăgeli nefolositoare, iar adeseori îți mai irosești ziua întregă și înjurând și bârfind?

Nu, vă rog, să nu fim atât de nepăsători cu mântuirea noastră! Ci, mai bine, vorbele noastre să ne fie neconținut despre cele duhovnicești, să luăm o carte dumnezeiască în mână, să chemăm pe vecini și să întărim mințile noastre și ale celor de față cu cuvintele dumnezeiești, ca

¹¹⁶ Omilia XXX, V, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omiliile la Facere (I)*, p. 389.

¹¹⁷ Omilia XXX, VI, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omiliile la Facere (I)*, p. 393.

¹¹⁸ Zah 7, 5-6.

¹¹⁹ Zah 7, 9-10.

¹²⁰ Omilia IV, VII, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omiliile la Facere (I)*, p. 65.

așa să putem scăpa de uneltirile vicelanului, să culegem mari bunătăți de pe urma postului și să ne bucurăm de iubirea de oameni a lui Dumnezeu”¹²¹.

Postul și mărturisirea păcatelor

Încă din primele veacuri creștine postul a fost considerat timpul care prin nevoința postului și zdrobirea inimii deschide ușile pocăinței spre mărturisirea păcatelor „Să ne zdrobim, dar, vă rog, cugetul nostru, să ne smerim, și mai ales acum, când vremea postului ne dă mult ajutor”¹²², care este recomandată și astăzi ca și atunci, alături de depărtarea de păcate și înmulțirea faptelor bune:

„Având, dar, iubiților, în ajutor postul de față, să ne grăbim cu toții să ne mărturisim păcatele, să ne depărtăm de orice rău și să facem orice faptă bună. Așa ne învață fericitul profet David, zicând: «*Ferește-te de rău și fă binele*»¹²³. Dacă ne rânduim așa viața noastră și dacă odată cu abținerea de la mâncăruri ne abținem și de la păcate, vom putea avea și noi mai multă îndrăznire înaintea lui Dumnezeu și vom fi învredniciți și mai mult de iubirea Sa de oameni și în viața de acum și în ziua cea înfricoșătoare ce va să fie”¹²⁴.

Supranumit și „dascălul pocăinței”, Sfântul Ioan Gură de Aur îndeamnă la trezvie și pocăință, mai ales în timpul posturilor de peste an

„...De aceea vă rog ca totdeauna să luăm seama de noi înșine, să priveghem; toată viața să ne-o cheltuim cu asta, ca, prin străduința noastră, să putem scăpa de chinul acela groaznic și să fim în afara gheenei focului. Și mai cu seamă acum, cu mai multă sânguință, trebuie făcut lucrul acesta, acum când, datorită timpului de post, vi se predică mai mult și mai des”¹²⁵.

Postul, la fel ca întreg „timpul vieții ce ne-a mai rămas” este perioada prielnică pentru împlinirea poruncilor lui Dumnezeu și pentru spălarea păcatelor ca menținere pe calea mântuirii cu trezvie și fără de trândăvie:

„Să nu ne trândăvim, dar, iubiților, și nici să fim lăsători, când e vorba de împlinirea poruncilor. Să ne gândim la binefacerile pe care le-am primit, la ușurința poruncilor și la măreția făgăduințelor gătite nouă după împlinirea lor! Să fim cu mintea trează, să ne străduim să împlinim poruncile date nouă de Dumnezeu și să nu ne depărtăm de drumul dăruit neamului omenesc pentru mântuirea sufletelor noastre. Să folosim cum trebuie timpul vieții ce ne-a mai rămas, să ne spălăm păcatele, să atragem asupra-ne multă îndrăznire, mai cu seamă

¹²¹ Omilia VI, VI, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere (I)*, p. 86.

¹²² Omilia IX, VI, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere (I)*, p. 113.

¹²³ Ps 36, 27 [vezi și Ps 33, 13].

¹²⁴ Omilia IX, VI, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere (I)*, p. 114.

¹²⁵ Omilia XX, IV, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere (I)*, pp. 239–240.

acum în partea ce ne-a mai rămas din postul cel de patruzeci de zile”¹²⁶, iar Stăpânul Hristos, doctorul sufletelor și al trupurilor, „Ne va întinde și nouă brațele Sale darnice, dacă am voi și noi să ne străduim în aceste puține zile, dacă am folosi cum trebuie ajutorul ce ni-l dă postul, dacă vom scutura de pe noi trândăvia, dacă vom face rugăciuni stăruitoare către Stăpânul, dacă vom vărsa lacrimi fierbinți, dacă ne vom osândi neconținut păcatele noastre, dacă-I vom arăta, ca unui doctor, rănile și buboaiele sufletului nostru, ca să-I cerem vindecare, dacă-I aducem și celelalte: zdrobire de inimă, căință adâncă, milostenii multe; dacă vom pune frâu patimilor, care ne turbură cugețul și le vom izgoni din sufletul nostru; dacă nu vom mai fi asaltați de dragostea de bani, dacă nu vom mai purta ură aproapelui nostru și nici nu vom mai dușmăni pe semenii noștri”¹²⁷.

Postul este însoțitorul pocăinței în toate etapele ei, prevestește, potențează, întregeste și întărește pocăința:

„Vezi și în cuvintele spuse acum covârșitoarea bunătate a lui Dumnezeu! I-a îngăduiut pe oameni atâta vreme, iar acum le spune de potop cu șapte zile mai înainte, voind ca prin frică să-i facă mai înțelepți și să-i aducă la pocăință. Că le spune de potop mai înainte, tocmai ca să nu aducă peste ei potopul, gândește-mi-te la nineviteni! Și ai să vezi cât deosebire între unii și alții! Cei de pe timpul lui Noe auziseră vreme de atâția ani că prăpădul este la ușă și nici așa nu s-au depărtat de răutăți! *Că obișnuim să ne trândăvim când vedem că pedeapsa se tot amână și zăbovește; dar când vedem că nenorocirea e aproape de noi, atunci ne smerim și căutăm să ne schimbăm.* Asta s-a întâmplat cu ninevitenii. Când au auzit că *«încă trei zile și cetatea Ninevi va fi nimicită»*¹²⁸, nu numai că nu s-au deznădăjduit, ba dimpotrivă s-au deșteptat la auzul acestor cuvinte; s-au depărtat de păcate așa de mult și și-au mărturisit păcatele cu atâta căință, că au întins mărturisirea și la animale; nu că s-au mărturisit animalele — cum ar putea-o face când nu pot vorbi? —, ci pentru ca prin animale să atragă asupra lor mila bunului Dumnezeu. Scriptura ne spune că după ce a fost propovăduit postul, împăratul a poruncit ca să nu se atingă nici de mâncare, nici de apă dobitoacele, boii și toate necuvântătoarele; toți oamenii atunci s-au îmbrăcat în sac și însuși împăratul, cel ce ședea pe tron, s-a mărturisit cu mare căință, cu toate că nu știau de au să scape sau nu de pedeapsă. Că spuneau: *«Cine știe dacă îi va părea rău lui Dumnezeu de răul care a spus că are să ni-l facă nouă?»*¹²⁹¹³⁰,

¹²⁶ Omilia XXVII, V, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere (I)*, p. 343.

¹²⁷ Omilia XXVII, VI, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere (I)*, pp. 343–344.

¹²⁸ Iona 3, 4.

¹²⁹ Iona 3, 9.

¹³⁰ Omilia XXIV, VI, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere (I)*, p. 297.

se cuvine așadar să folosim și postul pentru mărturisirea și îndreptarea păcatelor pentru că

„După cum cei care sunt îndrăgostiți de slava omenească pierd cu totul slava dată de Dumnezeu, tot așa cei care urmăresc slava dată de Dumnezeu nu sunt lipsiți nici de slava omenească. Însuși Stăpânul a făgăduit asta mai dinainte, spunând: *«Căutați mai întâi împărăția lui Dumnezeu și acestea toate se vor adăuga vouă»*¹³¹. Toate acestea merg după cel ce dorește împărăția lui Dumnezeu. Cel care își îndreaptă aripile minții într-acolo disprețuiește fericirea de aici, ca și cum n-ar fi. Ochii credinței nici nu sunt cele văzute, când privesc acele bună-tăți nespuse. Atât e de mare deosebirea între unele și altele. Dar nu văd pe nimenea că preferă pe cele nevăzute în locul celor văzute. De asta sunt trist, de asta mi-i neconținut inima îndurerată, că nu ne-a învățat minte nici viața, nici făgăduințele lui Dumnezeu și nici măreția darurilor nu ne-a făcut să ne mutăm dorul spre împărăția cerurilor, ci, târându-ne încă pe pământ, preferăm în locul celor cerești pe cele pământești, în locul celor viitoare pe cele trecătoare, în locul celor veșnice pe cele ce pier înaintea de a apărea, în locul bucuriei veșnice bucuria cea vremelnică, în locul acelor fericiri veșnice și fără sfârșit fericirea aceasta scurtă din viața de aici. Știu că vă pișc auzul cu cuvintele acestea, dar iertați-mă! Vi le spun dorindu-vă mântuirea voastră. Vreau să vă pișc mai degrabă aici puțin, ca să fugiți de pedeapsa veșnică, decât să vă încânt puțin și să suferiți osândă veșnică. Dacă ați asculta de cuvintele mele, ați alunga tristețea care v-a cuprins mai înainte sufletul. Mai ales acum, când a rămas puțin din postul de patruzeci de zile, *veți putea să vă ștergeți și păcatele și să atrageți asupra voastră și multa iubire de oameni a lui Dumnezeu. Stăpânul n-are nevoie de multe zile, nici de vreme îndelungată; dacă voim, putem îndrepta mult păcatele noastre chiar în aceste două săptămâni. Dacă ninevitenii au meritat atâta milă, pentru că s-au pocăit în trei zile, apoi cu mult și mai mult noi nu vom fi trecuți cu vederea! Numai să arătăm adevărată pocăință și să pornim pe calea care duce la virtute, întorcându-ne de la păcate. Că și despre aceia, despre nineviteni adică, Dumnezeiasca Scriptură dă mărturie, grăind așa: «A văzut Dumnezeu că fiecare s-a depărtat de la calea lui cea rea»*¹³². Așadar, *dacă Dumnezeu va vedea că și noi ne întoarcem spre virtute, depărtându-ne de rău și grăbindu-ne spre facerea faptelor bune, va primi și întoarcerea noastră; și, slobozindu-ne de povara păcatelor, ne va da darurile Lui. Nu dorim noi atât să scăpăm de păcate, nu ne dorim noi atât mântuirea, cât se silește și se grăbește Dumnezeu să ne scape de păcate și să ne mântuiască. De asta, vă rog, să ne trezim mintea noastră, să ne cercetăm, pe noi înșine, ca să vedem dacă am*

¹³¹ Mt 6, 33.

¹³² Iona 3, 10.

făcut vreo faptă bună până acuma, dacă am folosit ceva din aceste dese cuvinte de învățătură, dacă am cules vreun fruct, ca să îmbunătățim starea semenilor noștri, dacă am îndreptat vreunul din păcatele noastre, dacă din sfaturile mele de fiecare zi am cules vreun îndemn spre filosofie. *Fiecare să caute să adauge alte fapte bune la cele săvârșite până acum și niciodată să nu pună capăt acestei frumoase lucrări.* Iar dacă cineva, biruit de obișnuință, vede că stăruie în aceleași păcate, să-și silească sufletul ca să pedepsească o astfel de trândăvie, să nu îngăduie să meargă mai departe: să-și oprească aici răul obicei, să taie pornirea spre păcat, să pună frâu gândului. Să se gândească la ziua cea înfricoșătoare. Să se gândească la aceea că se împărtășește de la această înfricoșătoare Masă! Să se gândească la strălucirea focului, care sare de pe sfânta Masă și la puterea ei arzătoare. Să se gândească la marea curăție sufletească a celui ce se apropie de sfânta Masă! Sufletul trebuie să-i fie curat de orice murdărie, de orice pată; să se depărteze de tovărășia gândurilor rușinoase! Dacă ne vom pregăti așa în aceste zile, care ne-au mai rămas până la Paști, curățindu-ne cât ne va sta în putință, vom putea să ne împărtășim și aici cu înfricoșătoarele taine și vom fi învredniciți și de bunătățile cele nespuse, cu harul și iubirea de oameni a Domnului nostru Iisus Hristos, cu Care Tatălui împreună cu Sfântul Duh, slavă, putere și cinste, acum și pururea și în vecii vecilor, Amin¹³³.

Observăm din cele menționate mai sus legătura indisolubilă dintre post și pocăință și potențarea reciprocă a celor două.

Cum postim și cum ne raportăm la post?

Una din laturile importante ale postului este cea interioară, cea tainică, cea care nu uimește prin semnele exterioare, vizibile de la distanță, cum erau, spre exemplu, anumite accesorii vestimentare ale fariseilor și cărturarilor care atrăgeau atenția vizuală și-i încredințau pe ceilalți de postirea celor care le purtau, ori

„Dumnezeu nu-ți cere să-ți mărești ciucurii, să-ți lățești filacteriile, ci să-ți aduci aminte de cele ce-a făcut pentru tine. Dacă nu trebuie să umblăm după laudă și cinste când facem milostenie și când postim, deși acestea sunt fapte bune săvârșite cu truda noastră, pentru ce te lauzi, iudeule, cu niște fapte care te acuză mai ales de trândăvie?”¹³⁴.

Terapia duhovnicească cu ajutorul postului

Una din fețele postului este aceea de mijloc terapeutic sufletesc și trupesc. Privit astfel postul este nu doar un mijloc terapeutic, ci și un leac în

¹³³ Omilia XXIV, VIII, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere (I)*, pp. 299–301.

¹³⁴ Omilia LXXII, II, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, p. 822.

sine pentru unele păcate, vicii sau patimi. Postul este leacul care se pune pe rana lăsată de îmbuibare, beție și alte asemenea acestora pentru că nu este suficient doar a lăsa o patimă, ci trebuie înlocuită cu o virtute pentru ca vindecarea să fie completă și tratamentul folositor în vindecarea și prevenția păcatului, astfel postul este folosit în viața duhovnicească și ca terapie împotriva unor păcate, spre exemplu împotriva chefurilor și a beției, ca faptă contrară acestora:

„Că spunea Ioan: „*Faceți roade vrednice de pocăință!*”¹³⁵.

– Cum să le facem?

– Dacă vom face fapte bune contrare păcatelor ce-am săvârșit. De pildă: Ai răpit averile altora? Dă-le și pe ale tale! Te-ai desfrânat mult? Depărtează-te și de femeia ta anumite zile, înfrânează-te! Ai ocărât și ai bătut pe cei din jurul tău? Binecuvintează pe cei ce te ocărăsc și fă bine celor ce te bat! *Că nu-i de ajuns pentru însănătoșirea noastră să scoatem numai săgeata din trup, ci trebuie să punem și leacuri pe rană.* Ai chefuit și te-ai îmbătat mai înainte? Postește și bea numai apă, ca să speli vătămarea pricinuită de cheful și beție! Te-ai uitat cu ochi pofticioși la frumusețe străină? Nu te mai uita deloc la vreo femeie, ca să fii în mai mare siguranță! Că spune Scriptura: „*Ferește-te de rău și fă binele!*”¹³⁶ și iarăși: „*Oprește-ți limba de la rău și buzele tale să nu grăiască vicleșug!*”¹³⁷.¹³⁸,

sau ca metodă ajutătoare în urcușul nostru duhovnicesc folosindu-ne de *post îndelungat* pentru a ne „pedepsi” călcarea bunelor hotărâri ale noastre luate înainte ca măsuri preventive, ca stavilă înaintea păcatului, ca piedică pornirilor păcătoase:

„Să facem la fel și cu celelalte patimi, exercitându-ne în casă împotriva lor, pregătindu-ne în fiecare zi. Și, ca să ne fie exercițiul acesta mai ușor, să ne pedepsim când călcăm hotărârea luată. Să nu socotiți pagubă pedeapsa aceasta, ci răsplată, pricinuitoare de foarte mult câștig. Și ne pedepsim, dacă ne osândim la post îndelungat, la culcatul pe pământ gol și la alte încercări aspre de acest fel. Făcând așa, ne vor veni din toate părțile multe câștiguri: aici pe pământ vom viețui viața plăcută a virtuții, vom avea parte de bunătațile cele viitoare și vom fi neconținut prietenii lui Dumnezeu.”¹³⁹

Postul a fost introdus de către Mântuitorul Hristos ca mijloc pedagogic spre paza noastră și ferirea de a cădea în păcate grele asemenea înaintașilor noștri care nu au ținut seama de el. Postul este, totodată, un „mare bun” și o „armă puternică împotriva diavolului”, iar robia pântecelui, neîn-

¹³⁵ Mt 3, 8.

¹³⁶ Ps 36, 27.

¹³⁷ Ps 33, 12.

¹³⁸ Omilia X, VI, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, p. 128.

¹³⁹ Omilia XI, VIII, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, p. 143.

frânarea pântecelui de la mâncare și băutură este originea multor păcate, în special ale celor trupești, acestea fiind practic opusul postului, lipsa postului, odraslele neascultării:

„Găsindu-L, dar, pe Iisus în pustie, într-o pustie necălcată de picior omenesc – că așa era pustia ne-o spune evanghelistul Marcu prin cuvintele: „Și era Iisus împreună cu fiarele sălbatice”¹⁴⁰ – uită-te cu câtă răutate și viclenie se apropie diavolul de Iisus și ce timp caută! Nu s-a apropiat când postea, ci când flămânzea, ca să cunoști *ce mare bun este postul, ce armă puternică împotriva diavolului*; ca să cunoști că după botez nu trebuie să ne apucăm de chefuri, de beții, de mese îmbelșugate, ci de post. De aceea a postit și Iisus, nu că avea nevoie de el, ci ca să ne învețe pe noi. Pentru că păcatele săvârșite înainte de botez au adus robia pântecelui, Iisus – ca un doctor priceput, care poruncește unui bolnav pe care l-a făcut sănătos să nu mai săvârșească faptele din pricina cărora s-a îmbolnăvit – introduce după botez postul. Pe Adam neînfrânarea pântecelui l-a izgonit din rai; ea a adus potopul pe timpul lui Noe; ea a pogorât trăsnete peste sodomeni. Cu toate că păcatul sodomenilor era desfrâul, totuși în neînfrânarea pântecelui își au originea și o pedeapsă și alta. Acest lucru l-a lăsat Iezechiel să se înțeleagă, când a spus: „Aceasta era fărădelegea sodomenilor: erau mândri, se îmbuibau cu pâine și trăiau numai în chefuri și în desfătări”¹⁴¹. Așa au ajuns și iudeii să săvârșească cele mai mari păcate; de la beție și de la trai bun au alunecat în fărădelegi”¹⁴².

Iisus a postit ca să ne arate „lecurile mântuirii” și a limitat postul pentru ca să adeverească întruparea Sa:

„De aceea și Iisus postește patruzeci de zile, ca să ne arate *lecurile mântuirii*; și nu și-a prelungit postul mai mult, ca nu cumva iarăși, prin covârșirea minunii, să pui la îndoială adevărul întrupării. Așa, n-ai putea spune asta, pentru că și Moise și Ilie au putut, întăriți de puterea lui Dumnezeu, să postească, înainte de postul lui Iisus, tot atâtea zile. De-ar fi prelungit postul, mulți și de aici ar fi luat temei să spună că nu-i vrednică de credință luarea trupului omenesc”¹⁴³

precum și faptul „că a avut și *El același trup ca și noi, că nu era în afara firii omenești*”:

„– Dar pentru ce Stăpânul a postit tot atâtea zile cât și robii și n-a depășit numărul de zile?

– Nu s-a petrecut asta fără rost și la întâmplare, ci cu înțelepciune și potrivit nespusei Lui iubiri de oameni. Ca să nu se creadă că a venit în aparență pe pământ, ca să nu se creadă că n-a luat trup sau că a fost în afară de firea omenească, de aceea a postit tot atâtea zile și n-a

¹⁴⁰ Mc 1, 13.

¹⁴¹ Iz 16, 49.

¹⁴² Omilia XIII, I, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, p. 154.

¹⁴³ Omilia XIII, II, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, p. 154.

mai adăugat zile, ca să închidă gura celor cu gând nerușinat de ceartă. Dacă așa, că a postit patruzeci de zile, și tot mai sunt unii încă și acum care îndrăznesc să spună că n-a avut trup omenesc, ce n-ar fi îndrăznit să zică dacă prin preștiința Lui nu le-ar fi tăiat și acest prilej? De asta n-a vrut să postească mai multe zile, ci tot atâtea cât și robii, ca să ne învețe cu fapta că *a avut și El același trup ca și noi, că nu era în afara firii omenești*¹⁴⁴.

În același ton, marele omilet arată că postul și râvna dată de post poate scăpa de boala sufletului care întunecă mintea omului și de pedepsele păcătoșilor:

„Totuși nici așa n-am să încetez a predica până ce, prin continua predicare am să pot birui, până ce am să-i fac să se trezească pe aceia și să-i ridic din somnul lor adânc și din beția, pe care a adus-o peste ei pofta de bani, întunecându-le mintea. Știu, știu că pe lângă harul lui Dumnezeu și predicile mele continui și *râvna dată de post* vor putea, în sfârșit, să-i scape de boala aceasta cumplită și să-i facă deplin sănătoși, ca să scape și ei de pedeapsa gătită unora ca aceștia și să scap și eu de tristețe și să înalț pentru toate slavă Tatălui și Fiului și Sfântului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor, Amin”¹⁴⁵.

Dușmanul de primă clasă al postului rămâne îmbuibarea care este vătămătoare atât pentru oameni, cât și pentru animale, dar putem lupta împotriva pagubei pe care o aduce acesta prin post și alte nevoințe, așa cum facem de altfel și cu animalele pe care nu dorim să le îngrășăm peste măsură:

„Atât de mare rău e îmbuibarea, încât vatămă și pe animale, într-adevăr, dacă îmbuibăm prea mult animalele, le facem să nu ne mai fie de folos nici nouă, nici lor. Din pricina grăsimii o parte din mâncăruri rămân nemistuite și stomacul le aruncă afară; și dimpotrivă, animalele pe care nu le îmbuibăm, dar pe care am putea spune că le ținem la post, cărora le dăm mâncare cu măsură, pe care le punem la treabă și le muncim, acele animale ne sunt de mare folos și nouă și lor și pentru hrană și pentru alte treburi”¹⁴⁶.

Observăm din pasajul citat două trepte ale postirii, mai întâi mâncarea cu măsură, apoi nevoința trupească, fizică, care urmează acesteia și ajută postitorul.

Îmbuibarea a fost „ușa deschisă, fără zăvor” a multor păcate, de aceea opusul acesteia, postul, este „ușa cu zăvor” la păcate și „larg deschisă” virtuții. Postul este parte din zăvorul care pune „în bună rânduială trupul și sufletul”, alături de alte elemente esențiale ale acestuia ca privegherea, nevoințele și nu în ultimul rând amintirea zilei răsplătirii celei drepte a Domnului:

„Au aflat [monahii] ce a pățit poporul lui Israel din pricina unei mese

¹⁴⁴ Omilia I, III, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere (I)*, p. 35.

¹⁴⁵ Omilia III, VI, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere (I)*, p. 55.

¹⁴⁶ Omilia XLIV, IV, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, p. 528.

luxe și îmbelșugate. *A mâncat*, spune Scriptura, și *s-a îngărășat și a azvârlit din picioare cel iubit*¹⁴⁷. De aceea și Moise spunea: „*Când mănânci, când bei și te saturezi adu-ți aminte de Domnul Dumnezeu tău*”¹⁴⁸. Că poporul lui Israel, după ce a mâncat, a îndrăznit acele fapte nelegiuite. Caută, dar, și tu să nu pățești la fel. Nu jertfești acum oi și viței idolilor de piatră și de aur, dar caută să nu jertfești sufletul tău mâniei, să nu jertfești mântuirea ta desfrânării și nici celorlalte patimi! De aceea și monahii, temându-se de aceste prăpăstii de păcate, după masă, dar, mai bine spus, după post, că post este masa lor, fac pomenire de înfricoșătoarea judecată și de ziua cea din urmă. Dacă monahii aceia, care își pun în bună rânduială trupul și sufletul lor prin posturi, prin culcatul pe pământ gol, prin privegheri, prin îmbrăcatul cu sac și prin alte nevoițe călugărești, au nevoie încă să-și aducă aminte de ziua când Domnul va răsplăti fiecăruia după faptele sale, când vom putea spune, oare, noi că trăim cum trebuie când întindem mese care aduc asupra noastră mii și mii de naufragii, când nu ne rugăm deloc nici la începutul, nici la sfârșitul mesei?¹⁴⁹

Timpul postului este un timp nu doar al abstenenței de la mâncare și ci unul al liniștii și al liniștirii interioare

„...acum, când este post, când ne bucurăm de atâta liniște, când suntem scăpați de gândurile care ne turbură mintea”¹⁵⁰,

iar dacă în general postul este considerat de multe persoane ca un lucru trist, o stare de tristețe, însă, în fapt lucrurile stau exact invers el rămânând trist doar pentru cei slabi:

„Postul nu-i un lucru trist prin natura lui, ci pentru cei care sunt încă slabi; dar pentru cei care vor să filozofeze este un lucru foarte plăcut și dorit. După cum mai mare îți este bucuria când trupul îți este sănătos, tot așa mai mare îți este plăcerea când sufletul se află într-o stare bună”¹⁵¹.

Ca orice lucrare duhovnicească, puterea și folosul se reflectă și din constanța acestuia. Astfel, zilnic, dar mai cu seamă în post, să nu uităm de cercetarea continuă, cu luare aminte, a cugetului nostru în vederea curățirii de patimi și urcarea pe calea virtuților

„...să ținem adică postul acesta de patruzeci de zile; dar să nu așteptăm numai să treacă săptămânile postului, ci să *ne cercetăm cugetul, să ne examinăm gândurile*, ca să vedem ce faptă bună am săvârșit în săptămâna asta, ce faptă bună în cealaltă, ce adaos am pus în următoarea și ce patimă am îndreptat. De nu ne vom rânduia așa *viața noastră* și de nu vom avea o grijă atât de mare de sufletul nostru, de

¹⁴⁷ Dt 32, 15.

¹⁴⁸ Dt 6, 11-12.

¹⁴⁹ Omilia LV, V, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, p. 640.

¹⁵⁰ Omilia XIX, V, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere (I)*, p. 229.

¹⁵¹ Omilia XXX, III, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, p. 374.

nici un folos nu ne va fi postul și nici nemâncarea pe care o suferim; și mai cu seamă dacă luarea noastră aminte va fi mai mică decât a celor ce adună bani”¹⁵²

și astfel să ne adunăm bogăție duhovnicească care

„...e sigură și statornică; aici mai cu seamă ne este de folos, iar dincolo ne dă multă mângâiere”¹⁵³,

„...că dacă nu vom câștiga nimic din venitul regulat la biserică și din ascultarea predicii, dacă nu vom pune ceva folositor în sufletul nostru în acest post, nu numai că nu vom avea nici un folos de pe urma tuturor acestora, ci ne vor fi pricină și de mai mare osândă, că am avut parte de atâta învățătură, dar am rămas aceeași, că cel nervos nu s-a potolit, că cel mânios n-a ajuns blând, că cel invidios nu s-a urcat până la prietenie, că cel înnebunit după bani nu s-a depărtat de această patimă ca să fie gata să facă milostenie și să hrănească pe săraci, că cel desfrânat nu s-a cumițit, că cel îndrăgostit de slava deșartă n-a învățat s-o disprețuiască și să îndrăgească adevărata slavă, și, în sfârșit, că cel ce nu iubește pe semenul său nu s-a trezit ca să se învețe să nu fie numai mai prejos de vameși — că spune Hristos: «*Dacă iubiți pe cei ce vă iubesc, ce faceți mai mult? Oare nu și vameșii fac la fel?*»¹⁵⁴ —, ci să-și pregătească cugetul să se uite cu drag la dușmani și să le arate multă dragoste”¹⁵⁵.

De la postul patruzecimilor la postul din Săptămâna Mare

Postul, dimpreună cu rugăciunea, milosteniile și celelalte fapte duhovnicești se cuvine a fi săvârșite în perioadele stabilite în întregul lor, cu trezvie și fără de trândăvie. În acest context, la încheierea postului de patruzeci de zile în duminica Intrării Domnului în Ierusalim și în prag de Săptămâna Mare, Sfântul Ioan Gură de aur recomandă înăsprirea postului, prelungirea privegherilor sfinte, înmulțirea milosteniilor, mărturisirea din inimă a păcatelor și încununarea cu celelalte virtuți „ca, ajungând în ziua învierii cu aceste fapte bune, să ne bucurăm de dărnicia Stăpânului”:

„Iată am ajuns la sfârșitul sfântului post de patruzeci de zile; am terminat bogăția postului și cu harul lui Dumnezeu am ajuns la liman. Asta, însă, să nu ne facă să ne trândăvim, ci să ne sârguim și să priveghem încă și mai mult. Pentru că și corăbierii, după ce au străbătut nenumărate mări, cu pânzele întinse și cu corabia plină până sus de mărfuri, își dau mai multă osteneală și au mai multă grijă, atunci mai cu seamă, când e vorba să intre în port, ca nu cumva să izbească corabia de vreo stâncă și să facă nefolositoare toată munca lor de mai

¹⁵² Omilia XI, II, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere (I)*, p. 130.

¹⁵³ Omilia XI, II, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere (I)*, p. 131.

¹⁵⁴ Mt 5, 46.

¹⁵⁵ Omilia XI, III, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere (I)*, p. 131.

înainte. Tot așa fac și alergătorii în stadion; atunci aleargă mai iute, când ajung la sfârșitul cursei, ca să ajungă la țintă și să dobândească premiul. Atletii, apoi, după nenumărate lupte și victorii luptă mai cu îndârjire când se dă lupta pentru cunună, ca să plece încununăți din stadion. Așadar după cum corăbierii, alergătorii și atleții își măresc străduința și luarea aminte atunci când ajung la sfârșit, tot așa se cade să facem și noi, pentru că am ajuns și noi, cu ajutorul lui Dumnezeu, în săptămâna mare. Acum mai cu seamă să postim mai mult, să ne rugăm cu mai multă tărie, să ne mărturisim din inimă păcatele, să facem fapte bune, să dăm bogate milostenii, să fim buni și blânzi, să facem orice faptă de virtute, pentru ca, ajungând în ziua învierii cu aceste fapte bune, să ne bucurăm de dărnicia Stăpânului. Numim săptămâna aceasta săptămâna mare, nu pentru că zilele ei au mai multe ceasuri, că sunt alte săptămâni în care zilele sunt mai lungi, nici pentru că are mai multe zile, că și aceasta are același număr de zile ca și toate celelalte săptămâni.

– Atunci pentru ce numim săptămâna aceasta săptămâna mare?

– Pentru că mari și nespuse sunt bunătățile care ne stau în față în această săptămână. În săptămâna aceasta războiul cel de veacuri s-a sfârșit, moartea s-a stins, blestemul a pierit, tirania diavolului s-a surpat, armele lui s-au sfărâmat, Dumnezeu cu oamenii s-a împăcat, cerul s-a deschis, oamenii s-au amestecat cu îngerii, cele despărțite s-au unit, zidul s-a luat, încuietorile s-au zdrobit, Dumnezeul păcii a împăcat pe cele de sus cu cele de pe pământ. Așadar pentru aceasta numim noi săptămâna de acum săptămâna mare, pentru că în ea ne-a dăruit Stăpânul daruri foarte bogate. Asta e pricina că mulți în săptămâna asta își înăspresc *postul, prelungesc priveghețile sfinte și fac multe milostenii*, arătând, prin cele ce fac, cinstea pe care o dau acestei săptămâni. Dacă Stăpânul ne-a dăruit în ea bunătăți atât de mari, nu se cuvine, oare, ca și noi să-I arătăm, cu ce putem, cinste și respect? Chiar și împărații, prin hotărârile ce le dau, își arată și ei respectul pentru aceste sfinte zile: poruncesc să fie suspendate toate treburile publice, să se închidă tribunalele, să fie oprite pricinile și procesele, pentru ca toată lumea să se poată grăbi, în liniște și tihnă, spre săvârșirea faptelor duhovnicești. Și nu numai atât! Împărații mai fac și un alt dar: liberează pe cei închiși în temnițe și imită, după omenasca lor putere, pe Stăpânul lor. Că spun ei: «După cum Stăpânul nostru ne-a slobozit din temnița cumplită a păcatelor și ne-a dăruit nenumărate bunătăți, tot așa se cuvine ca și noi să fim, pe cât putem, imitatorii iubirii de oameni a Stăpânului». Vedeți că fiecare din noi își arată, prin tot ce face, cinstea și respectul, pe care îl poartă zilelor acestea, care ne-au adus bunătăți atât de mari? De aceea, vă rog, acum mai mult decât oricând, să alungați de la voi orice gând lumesc, și să aveți curat și treaz ochiul minții voastre. Așa să veniți aici! Nimeni din cei ce vin la biserică să nu târască cu el grijile lumești, pentru ca

atunci când se întoarce acasă, să ia cu el răsplătă vrednică de ostenele sale”¹⁵⁶.

Observăm aici practica diferențiată a postirii în ceea ce privește primele 40 de zile ale Postului Mare și sfârșitul acestuia, a ceea ce numim până astăzi Săptămâna Mare. Trasnpunând în realitatea permanentă a vieții noastre, pornind de la această practică, putem extinde recomandarea de a ne îmbunătăți viața duhovnicească după același principiu, considerând că viața de până acum a fost *postul patruzecimicilor*, cel care se încheie la praznicul Intrării Domnului în Ierusalim în care am trăit duhovnicește cum am putut, iar partea rămasă a vieții noastre ca Săptămâna Patimilor, puținul care ne-a mai rămas, să ne nevoim mai mult, mai cu folos urcând duhovnicește spre Împărăția cea de sus.

În loc de concluzii

Marele ascet, marele cleric antiohian și mai apoi marele ierarh constantinopolitan rămâne un postitor și un îndemnător la post. *In extenso* sau doar tangențial tratează aspectele esențiale ale postului pornind de la teoretizare și adâncindu-se în practică. De la folosirea unor numiri cât mai elocvente și până la îndemnuri practice, reperatele hrisostomiene în ceea ce privește postul au fost asimilate în predania și practica Bisericii constituindu-se în jaloane ale vieții duhovnicești și în trepte pe scara desăvârșirii.

¹⁵⁶ Omilia XXX, I, în SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere (I)*, pp. 380–381.

**DOUĂ DOCUMENTE INEDITE DIN ARHIVA ARHIEPISCOPIEI VADULUI,
FELEACULUI ȘI CLUJULUI REFERITOARE LA VIAȚA ȘI ACTIVITATEA
PĂRINTELUI GAVRIL BURZO**

VASILE ROJNEAC

**Abstract: Two Unpublished Documents from the Archives
of the Archdiocese of Vad, Feleac and Cluj on the Life and
Work of Father Burzo Gavril**

In the present research we want to highlight some aspects regarding the life and activity of Father Burzo Gavril, based on two documents recently discovered in the Archdiocese of Vad, Feleac and Cluj Archives, in 2021, which we will reproduce and analyze here. The two documents that we have mentioned contribute essentially to the biography and the missionary-pastoral and administrative activity of this worthy priest, who suffered in communist prisons, while at the end of our research, we will attach the originals signed by Father Burzo Gavril.

Keywords: *Father Burzo Gavril, Archives of the Archdiocese of Cluj, documents: Biographical data, Activity report*

Sfântul Apostol Pavel, în Epistola către Evrei, ne pune la suflet următorul îndemn părintesc: „*Aduceți-vă aminte de mai-marii voștri, care v-au grăit vouă cuvântul lui Dumnezeu; priviți cu luare aminte cum și-au încheiat viața și urmați-le credința*” (Evrei 13, 7). Acestea au fost cuvintele care mi-au răsunat în minte când am descoperit, întâmplător, în cursul anului 2021, în Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, două documente inedite despre Părintele Gavril Burzo, un preot vrednic din Biserica Ortodoxă Română și, în același timp, unul dintre cei mulți care au pățimit pentru credința în Domnul nostru Iisus Hristos în închisorile comuniste din Republica Populară Română, în perioada 1959-1964.

În condițiile în care dosarul personal al acestui părinte, nu cunoaștem din ce motive, nu se mai regăsește în Arhiva Arhiepiscopiei Clujului, bucu-

ria descoperirii acestor documente a fost nespuse de mare și am procedat imediat la inventarierea lor¹.

Documentele la care facem referire și anume: *Date biografice* sau *Autobiografie* (1 filă dactilografiată și semnată olograf) și un *Raport de activitate* (3 file dactilografiate și semnate olograf) sunt deosebit de importante pentru istoriografia bisericească din Transilvania și datează din 15 noiembrie 1979, când părintele Burzo Gavril era preot paroh la Parohia Recea Cristur din Protopopiatul Dej.

Alături de propria autobiografie intitulată *Arhimandritul Gavriil Burzo: viața și activitatea*, apărută la Baia Mare, la Editura Ceconii, în anul 2011, însumând 254 de pagini, dar și de alte surse, precum: o biografie alcătuită de Dl C. S. Dr. Emanuil Ineoan și publicată în lucrarea *Preoți din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului în temnițele comuniste* (2017)², un articol sub-

¹ Practic, am întocmit un dosar personal părintelui Burzo Gavril în care am depus toate documentele descoperite – *Date biografice* și *Raportul de activitate*. Dosarul personal al Părintelui Burzo Gavril a fost inventariat și integrat în *Fondul Dosarelor preoților*, având ca și cotă de identificare indicativul: B3.

² „S-a născut în anul 1939 în localitatea Suci de Sus, Maramureș. A fost arestat în septembrie 1958 la vârsta de 19 ani, pe când urma cursurile Seminarului Ortodox din Cluj. Despre motivul arestării, părintele Burzo mărturisește: «Vina noastră a fost una singură, ne-am încăpățânat să facem o mănăstire, de fapt să-l spriinim pe un părinte la ridicarea unei mănăstiri». Este vorba de susținerea părintelui profesor Florea Mureșanu, fost protopop al Clujului, care în timp ce era paroh la Suci începuse să construiască un schit de maici în cătunul Breaza din apropiere. Ca urmare a demersurilor sale, părintele Mureșanu a fost arestat, iar Gavril Burzo ca tânăr seminarist și uceinic al părintelui a redactat în numele sucenilor un memoriu cu 454 de semnături în care se solicita eliberarea lui. Era în ziua de 17 august 1958. Reacția autorităților a fost promptă: pe 23 septembrie tânărul Gavril Burzo a fost arestat împreună cu bunicul său și cu cantorul din sat. Familia lui nici nu a știut ce se întâmplase: «Trei ani de zile n-au știut ai mei că-s viu sau mort! Mama a plecat la Gheorghiu-Dej pe jos. Și a ajuns până-n Dej. Și o vede un profesor din Suci de Jos: «Tu, Valerica, unde mergi?» «Mă duc la Gheorghiu Dej!» «Tu, țărancă, mergi la Gheorghiu-Dej? Hai la mine, că scriu la Direcția penitenciarelor!» Și a scris: «Eu, Burzo Valeria, am avut un copil care la 19 ani a făcut o cerere pentru un preot... așa, așa... Nu știu de el, dacă viu e ori mort!» Era cam la doi ani jumătate după ce m-au arestat. Și după zece zile, primește o scrisoare, o carte poștală bătută la mașină: «Cel în cauză este în viață». Dar n-a știut unde sunt. A știut despre mine că n-am murit». Judecat în același lot cu părintele Florea Mureșan, Gavril Burzo a fost condamnat la 6 ani de închisoare pentru crimă de uneltire împotriva ordinii sociale, pe data de 17 aprilie 1959. A fost încarcerat la Satu Mare, Gherla, Jilava, petrecând totodată patru ani și jumătate la Fetești, în Deltă. Experiența carcerală de șase ani este astfel rezumată de părintele Gavriil Burzo: «Noi am fost închiși, domnule, acolo, dar cu gândul eram liberi!». În pușcărie a profitat de ambianța intelectuală din celula pe care o împărțea cu prințul Ghica, profesorul Musceleanu și alții: «Îmi amintesc că pe gamela din care mâncam, cu grunjeala de pe baracă, cu var sau cu săpun, scriam cuvinte franțuzești. După ce îl plictiseam pe prințul Ghica cu franceza, mergeam la profesorul Musceleanu. Aveam 21 de ani atunci, sclipea mintea mea! Am învățat acolo rugăciuni pe de rost, acatiste». După ieșirea din închisoare în 1964 își continuă studiile teologice, absolvind Facultatea de Teologie din Sibiu. Este hirotonit preot celib în satul Dârja (Cluj), apoi Recea Cristur (Cluj). Din 1987 este slujitor în satul natal, Suci de Sus. În 1991 este tuns în monahism și începe construcția unei mănăstiri pe locul unde părintele martir Florea Mureșan o zidise pe a sa. În prezent este preotul și duhovnicul acestei mănăstiri din Breaza, Maramureș, ce poartă hramul Sfintei Treimi”. GRIGORIE BENEĂ (COORD.), ANDREEA INEOAN, EMANUIL INEOAN, ANDREEA OPRIȘ, ADRIAN NICOLAE PETCU,

stanțial publicat în cotidianul independent *Graiul Maramureșului* din 13 noiembrie 2018 de către Dl. Anton Petruț³ și fără să uităm de importantul *Simpozion de Studii Martirologice* care a avut loc la Alba Iulia în 16 martie 2018⁴, aceste două documente vin să întregască și să completeze elementele biografice ale Părintelui Burzo Gavril.

DORIN SAS, DRAGOȘ URȘU, *Preoți din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului în temnițele comuniste*, Cluj-Napoca, Editura Renașterea/Memorialul Gherla, 2017, pp. 143-144.

³ „Azi, 13 noiembrie 2018, la Mănăstirea “Breaza” din comuna Suci de Sus, arhimandritul Gavriil Burzo va fi aniversat de două ori, precucioșia sa împlinește vârsta de 80 de ani și 53 de ani de când a fost hirotonit ca preot. A văzut lumina zilei la 13 noiembrie 1938, în această comună de sub Muntele Țibleş. După clasele primare, a urmat cursurile Școlii medii mixte din Tg. Lăpuș, echivalentă cu liceul. La absolvirea clasei a VIII-a, s-a transferat la Școala de cîntăreți bisericești și Seminarul Teologic din Cluj-Napoca. Preotul din sat, părintele Florea Mureșanu, i-a făcut o recomandare către conducerea școlii, pentru a intra în anul II, urmînd să dea examene la materiile strict religioase. În vara anului 1958, preotul din satul său a fost arestat – pe motiv că a construit în comună o mănăstire, fără aprobarea organelor comuniste. Gavriil Burzo a inițiat un memoriu în favoarea preotului Mureșanu, semnat de 450 de credincioși și adresat Episcopului Teofil de la Cluj-Napoca, să intervină în apărarea lui Florea Mureșanu, dar în 1958 a fost arestat și Gavriil Burzo, împreună cu bunicul său, Ioan Chindriș, și cu cîrstnicul Gavriil Ciceu. La 17 aprilie 1959, a fost condamnat la 6 ani de închisoare și dus de la penitenciarul Gherla în Delta, la muncă forțată, la Colonia “Grădina”, unde a muncit zi lumină pînă în 1964, cînd a fost eliberat. A urmat cursurile anului V de Seminar la Cluj și Institutul Teologic de grad universitar de la Sibiu. A fost hirotonit preot pentru parohia Țirja din județul Cluj. După 3 ani și 6 luni, a fost transferat la parohia Recea Cristur, județul Cluj, unde a păstorit timp de 18 ani, iar din 1987 a devenit preot paroh în comuna natală, Suci de Sus. După Revoluția din 1989, cu ajutorul sătenilor, a construit o mănăstire la marginea satului, pe locul celei incendiate de comuniști, pe care o ridicase părintele Florea Mureșanu. La 1 martie 1998, a fost numit, la cerere, duhovnic în mănăstirea construită din inițiativa sa. După 2001, la propunerea Înaltpreasfințitului Justinian, a fost numit arhimandrit. Părintele ne spune: «Am căutat să slujesc totdeauna corect și plăcut, cu frică de Dumnezeu și credință tare. Tot ce am realizat aici s-a datorat dragostei pentru Sfînta Biserică și pentru credincioșii ei». La ceas de sărbătoare, îl rugăm pe Mîntuitorul Hristos să-i dea părintelui Gavriil Burzo binecuvîntările Sale, pentru ca și de acum înainte, cu smerenie și dăruire, să slujească în sfînta Mănăstire “Breaza”, spre mîntuirea credincioșilor. La mulți ani!” ANTON PETRUȚ, *Arhimandritul Gavriil Burzo, la 80 de ani*: <http://www.graiul.ro/2018/11/13/arhimandritul-gavriil-burzo-la-80-de-ani/> (27 aprilie 2023).

⁴ „În cadrul simpozionului, au luat cuvîntul invitați de renume printre care prof. univ. dr. Adrian Oprescu, Claudiu Târziu, Adrian Nicolae Petcu, Răzvan Codrescu, Elena Moise Solunca, pr. lect. univ. dr. Ovidiu Panaite, diac. asist. univ. dr. Răzvan Brudiu, drd. Emanuil Ineoan. Maramureșul a avut un reprezentant de seamă la acest eveniment. Cu binecuvîntarea PS Iustin, Episcopul Maramureșului și Sătmăruului, arhimandritul Gavriil Burzo, duhovnicul mănăstirii Breaza, a participat la eveniment însoțit de două maici tinând o adevărată lecție de istorie și de viață participanților. Părintele Burzo s-a prezentat simplu: «Cel care vă vorbește este ucenic al părintelui Florea Mureșan care a fost dus la Canal și după un an și jumătate de chinuri, acolo a promis lui Dumnezeu că dacă scapă cu viață din acel iad va construi o mănăstire», apoi a povestit că: «În 1953, episcopul Nicolae Colan îl numește preot în parohia Suci de Sus unde, după un an de zile găsește în Poiana Brezei un loc frumos unde construiește o mănăstire din lemn, în stil maramureșean, cu ajutorul creștinilor din sat. Această bucurie nu a durat decît 4 ani pentru că după această perioadă a fost arestat în noaptea de 10 spre 11 iunie 1958 și dus cu un sac de cărți în spate, pe Dealul Brezei, pînă la culmea Dealului Boiereni unde îl aștepta mașina verde a Securității. Și dus a fost pentru totdeauna. Dînsul a întemeiat Mănăstirea din lemn pe care au ars-o comuniștii. După eliberarea de sub comunism, cu ajutorul oamenilor s-a construit Mănăstirea Breaza care se vede astăzi, la care vă invit și pe dumneavoastră să veniți a doua zi de Rusalii, cînd este hramul sfîntei noastre mănăstiri. Acolo,

părintele Florea Mureșan a avut două surori și intenționa să facă o mănăstire de măicuțe. După arestarea lui, surorile au fost alungate de acolo, obligate să renunțe la reverendă, dar după Revoluție s-a reînființat ca fiind tot mănăstire de maici. Am venit la Aiud cu maica stareță și cu maica economă care după ce s-a construit mănăstirea, în ultimii 20 de ani s-au străduit foarte mult și au reușit să construiască anexele, un altar de vară, iar acum lucrează la alte clădiri. Am venit cu drag la Aiud, mai ales să vedem osuarul și locul unde a murit părintele nostru Florea Mureșan. În 19 august 1958 împreună cu membrii Consiliului Parohial am redactat un memoriu adresat episcopului de Cluj Teofil Herineanu ca să intervină pentru părintele Florea Mureșan. Dar cum putea el să intervină pentru un arestat? Se auzise în sat vorba că părintele ar fi la Cluj, iar noi am făcut un memoriu prin care rugam să vină înapoi. Urmarea acestui memoriu a fost că în 23 septembrie 1958 eu, bunicul și crâsnicul bisericii am fost arestați. Ne-am întâlnit cu părintele Florea Mureșan în 17 aprilie 1959, când am fost condamnați. Dânsul a fost acuzat la proces că în timp ce se făcea colectivizarea, el aduna pământ pentru mănăstire. A fost acuzat că a dus oameni în trei rânduri să viziteze mănăstiri din Oltenia și din Moldova, pentru că acest lucru nu era pe placul regimului comunist. A fost acuzat de asemenea că a vorbit împotriva comunismului. Dar autoritățile nu erau în stare să repare podul din centrul satului, așa că activiștii de partid au venit și i-au cerut ajutorul părintelui. Am fost la biserică atunci când a zis: «După masă, toți meșterii să veniți cu câte un lemn să reparăm podul». Și a fost reparat. Altă dată, tot cei de la conducere l-au pus să secere holdele Colectivului, iar părintele a adunat 50 de oameni, bărbați și femei, și în două ore holda Colectivului a fost secerată. Tocmai faptul că oamenii ascultau de părintele Florea Mureșan nu era privit cu ochi buni de către activiștii de partid. Așa că s-au găsit martori mincinoși care au spus diferite minciuni despre el. Dar interesant a fost că toți cei care au fost martori mincinoși împotriva părintelui Florea Mureșan, nu au murit de moarte bună». Arhimandritul Burzo a povestit și câteva întâmplări cutremurătoare din temnițele comuniste: «Despre mine nu vreau să vorbesc mult. Am fost dus la cercetări în Baia Mare, la Satu Mare am fost condamnați. La închisoarea din Satu Mare am fost eu cu fătul din sat și ne-am nimerit în celulă cu doi unguri, de la care neavând altceva de învățat, am învățat «Tatăl nostru» pe ungurește, din care nu mai știu decât un fragment. În toamna lui 1959 nu știu ce le vine ungarilor că au început să cânte «Mamă dulce», iar un sergent tot ungar m-a acuzat că eu am cântat și mi-a dat 7 zile de izolare. Izolarea era așa: de la etajul 3 te duceau jos într-o încăpere de doi metri pe doi metri unde nu știai dacă-i zi sau noapte decât după felul în care ți se dădea pâtura. Pentru că la ora 10 seara îți dădea o pătură să o pui pe ciment, iar la 5 dimineața ți-o lua. În primele două zile, cei de la izolare nu primeau decât apă, iar a treia zi era un terci amar. Ca să știți, terciul este făină necernută cu un pic de marmeladă. Iar eu, la vârsta mea așa fi mâncat în mod normal trei sau patru porții din acelea care ni se dădeau. Dar acolo primeam două polonice. Apoi am ajuns la Gherla. Aici vreau să mă opresc la un episod. Am fost dus într-o sală mare, unde era o tinetă în colț pentru nevoile fiziologice, iar acolo erau vreo 50 de deținuți. Acolo erau preoți, profesori... o adevărată universitate. Eu citisem cartea «Contele de Monte Cristo», dar acolo am auzit-o povestită, apoi, prelegeri despre Hegel, Kant, Schopenhauer etc. Nu a ținut mult această «universitate» de la Gherla, că am fost imprăștiați. Era o metodă de-a lor să nu ne împrietenim prea tare. Așa că am ajuns între 22 de deținuți la etajul I. Prin vizetă, comandantul Goiciu și cu Istrate – comandantul politic l-au văzut pe un preot care se ruga. Au intrat în celulă cu un cui agățat de o ață și au strigat: «Dezbrăcarea!». Am rămas toți în «costumul lui Adam». L-au pus pe preot să ne cădească în părțile ascunse, adică, cu acel cui legat de ață să cădească la fel cum preotul cădește în biserică. Apoi, au luat un polonic și au zis: «Cuminică-i, popă!», adică să ne dea fecale din tinetă. În acel moment preotul a strigat ca din gură de șarpe: «Domnule comandant, de mine vă puteți bate joc, dar de Hristos NU!». Atunci, au luat o coadă de mătură, i-au băgat-o preotului în gură și i-au scos-o prin ceafă. Așa a murit acel preot în fața noastră. Asta s-a întâmplat la Gherla. Unul dintre noi a albit complet în acele clipe. După 3 luni, în primăvara anului 1960 am fost scoși la muncă în Deltă. Acolo, din duba în care eram duși am observat cum striga un sergent la un deținut: «Când vorbești tu cu mine să taci!». M-am întrebat cum vine asta? Pentru că a vorbi înseamnă să spun și eu, să spui și dumneata. Dar acolo era altfel regula. Eram duși la munci agricole, dar în duminicile când nu mergeam la lucru aveam ocazia să învățăm lucruri frumoase. Aici am avut bucuria, tânăr fiind, să-l cunosc pe profesorul Musceleanu, pe prințul Ghika, pe un profesor de la care am învățat tot «Lucafărul» pe de rost, pe călugărul Dediu Sebastian de la Mănăstirea Ciolanul

Atât *Datele biografice*, cât și *Raportul de activitate* au fost întocmite personal de către Părintele Burzo Gavril în data de 15 noiembrie 1979, însă fără a cunoaște motivul propriu-zis. Cel mai probabil documentele au fost întocmite în urma unei cereri venite de la Centrul Eparhial Cluj sau de la Protopopiatul Ortodox Român Dej. Totuși, este foarte interesant cum în datele biografice părintele face referire la arestarea și condamnarea sa și, mai apoi, la faptul că a obținut din partea Statului Român reabilitarea: „La vârsta de 18 ani și 2 săptămâni am fost condamnat la 6 ani închisoare, pentru agitație, prin sentința nr. 528 din 17 aprilie 1959. Prin Decretul 310/1964 a Consiliului de Stat am fost grațiat de o parte a pedepsei, iar prin sentința nr. 3603 din anul 1975 a Tribunalului din Dej, am fost reabilitat”.

Cu siguranță că experiența încarcerării a fost una marcantă pentru totdeauna și că, trecând peste toate acestea, a căutat să se apropie cât mai mult de Dumnezeu și să devină un slujitor adevărat al Bisericii lui Hristos, cu toate că, înainte de a intra în rândurile clericilor, a suferit închisoare și chinuri pentru credința sa în Dumnezeu și pentru faptul că a vrut să-l ajute pe părintele profesor Florea Mureșanu, fost protopop al Clujului, să construiască o mănăstire de maici în localitatea Breaza din județul Maramureș⁵.

de lângă Tecuci de la care am învățat Acatistul Domnului Iisus Hristos pe de rost și Acatistul Maicii Domnului pe de rost. Ne țineam credința prin rugăciune și aveam nădejde că noi odată vom scăpa. Ne-au ținut în viață acolo în așa fel încât nu am știut nici când a fost ziua de Paști. Mergând la dig, am văzut venind pe apă coji de ouă roșii, și atunci am realizat că au fost Paștele și noi nu am știut. Din exterior nu au venit alți deținuți, ei nu ne-au spus, așa că au trecut Paștele fără să știm. Aici s-au învățat numeroase poezii de Radu Gyr dintre care mai știu una - «Ridică-te, Gheorghe, ridică-te, Ioane!», din Nichifor Crainic am știut foarte multe poezii dintre care mai știu două, iar în rest fragmente. Dar să mergem mai departe. Era o baracă mare unde eram vreo 300 de «bandiți» cum ne spuneau nouă. Se făcea planton. Un inginer era de planton și trebuia să dea raportul. Așa că a spus: «Domnule comandant, în timpul serviciului meu a înviat Hristos». Ei bine, când i-a spus așa, l-au pus în lanțuri și l-au dus la izolare. Dar noi, ceilalți, am început să cântăm «Hristos a Înviat!» de răsuna baraca pentru că știam că nu au ei atâtea lanțuri pentru aproape 300 de «bandiți» cum ne spuneau nouă caralii (caralii în limba turcă înseamnă «suflet negru»). Apoi am fost duși la muncă la plivit de orez, unde lipitorile ne mușcau de picioare. Iar dacă te îndreptai, erai lovit pe spate. «Bandiții» cine erau? Preoți, protopopi și mulți, mulți intelectuali. Într-o toamnă ne-au dus la cules de porumb. Unul dintre deținuți, mai înalt, a adunat grăunțe necoapte și le-au mâncat pentru că nu mai putea de foame. Dar acele grăunțe i s-au infectat în intestin. Întâmplarea face că în brigada respectivă erau doi medici chirurghi. Când am ajuns la colonie, omul se tăvălea de durere. Atunci, unul dintre medici a spus: «Domnule sergent, acest om are ocluzie intestinală și trebuie operat de urgență». A primit răspuns: «Te las». Medicul a întrebat: «De unde cuțit?». «De la bucătărie. Haideți după spirt și vată, atâtea am să vă dau». Medicii au cerut să fie ținut de mâini și de picioare, i-au pus o pătură în gură să muște de durere și l-au tăiat. I-au scos o bucată de intestin lungă de vreo două palme, l-au cusut la loc. Omul a stat câteva zile la infirmerie și a fost salvat. Acestea au fost!». La finalul discursului său, arhimandritul a recitat două dintre poeziile învățate în închisoare: „Cântecul potirului” de Nichifor Crainic și „Ridică-te, Gheorghe, ridică-te, Ioane” de Radu Gyr. <http://www.gazetademaramures.ro/arhimandritul-gavriil-burzo-la-simpozionul-de-studii-martirologice-de-la-alba-iulia-20195> (27 aprilie 2023).

⁵ GRIGORIE BENEĂ (COORD.), ANDREEA ÎNEOAN, EMANUIL ÎNEOAN, ANDREEA OPRÎȘ, ADRIAN NICOLAE PETCU, DORIN SAS, DRAGOȘ URȘU, *Preoți din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului în temnițele*

În felul acesta, cu acest om s-au împlinit cuvintele rostite de Sf. Apostol Pavel: „Nu zic că am și dobândit îndreptarea, ori că sunt desăvârșit; dar o urmăresc, ca doar o voi prinde, întrucât și eu am fost prins de Hristos Iisus. Fraților, eu încă nu socotesc să o fi cucerit, dar una fac: uitând cele ce sunt în urma mea și tinzând către cele dinainte, alerg la țintă, la răsplata chemării de sus, a lui Dumnezeu, întru Hristos Iisus. Așadar, câți suntem desăvârșiți aceasta să gândim” (Filipeni 3, 12-15).

După eliberarea din închisoare, în 8 noiembrie 1965 a fost hirotonit preot celib, în Catedrala Episcopală din Cluj, de către Episcopul Teofil Herineanu al Vadului, Feleacului și Clujului și numit, începând cu data de 1 decembrie 1965, preot paroh la Parohia Dârja din cadrul Protopopiatului Gherla⁶. În această parohie a slujit până în anul 1969. Începând cu data de 1 aprilie 1969 a fost transferat ca preot paroh la Parohia Recea Cristur din cadrul Protopopiatului Dej, unde a slujit până în anul 1987⁷. În *Raportul de activitate* din anul 1979 părintele menționează realizările din cele două parohii pe care le-a păstorit cu multă dragoste și destoinicie, evidențiind misiunea sa pe tărâm administrativ-bisericesc, social-obștesc, cultural și misionar-pastoral, îndeosebi pe linie antisectară.

Din 1 aprilie 1987, prin *Decizia Nr. 1084/2615/1987* a Arhiepiscopiei Clujului și a Departamentului Cultelor, a fost transferat preot paroh în satul său natal, Suci de Sus, Protopopiatul Lăpuș⁸. Mai apoi, în anul 1991 Părintele Burzo Gavril a intrat în monahism devenind preot duhovnic la Mănăstirea Breaza din județul Maramureș, unde slujește și astăzi.

Cele două documente despre care am vorbit mai sus contribuie în mod esențial la realizarea biografiei și a activității misionar-pastorale a acestui preot vrednic, pătimitor în închisorile comuniste și, prin urmare, le vom reproduce în cele ce urmează, urmând ca la sfârșitul studiului să atașăm și documentele în original.

comuniste, Cluj-Napoca, Editura Renașterea/Memorialul Gherla, 2017, p. 143.

⁶ ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Eparhia Vadului, Feleacului și Clujului – Cartea hirotonirilor și hirotesiiilor*, poziția nr. 768.

⁷ VLADIMIR CINEZAN, *Comuna Recea Cristur – o așezare caldă*, Cluj-Napoca, Editura Ecou Transilvan, 2014, p. 130.

⁸ ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Actele Adunării Eparhiale. Darea de seamă a sectorului administrativ-bisericesc pe anul 1987. Tabel cu preoții transferați în anul 1987*, fila 15.

„BURZO GAVRIL

Preot paroh în comuna Recea Cristur – jud. CLUJ

DATE BIOGRAFICE

BURZO GAVRIL, născut la 13 noiembrie 1938 în comuna: Suciu de Sus, jud. Maramureș.

Naționalitatea: ROMÂNĂ

Studii: Seminarul Teologic din Cluj-Napoca și Institutul Teologic de Grad Universitar din Sibiu. Cursuri de îndrumare pastorală și misionară la București cu media 9,54 la promovare în anul 1971, iar în 1976 la Curtea de Argeș am obținut media 9,23.

Am fost hirotonit diacon în 17 august 1965, iar preot în 8 noiembrie 1965, pe seama parohiei Dârja, unde am stat până în anul 1969, 1 aprilie.

De la această dată și până în prezent funcționez ca preot paroh în comuna Recea Cristur – județul Cluj.

Nu am satisfăcut serviciul militar; posed Livret Militar nr. Hg 008573, eliberat de Comisariatul Lăpuș la 22 decembrie 1964.

Tata: Burzo Vasile, agricultor, a muncit în CAP – în prezent pensionar, nu a făcut nici un fel de politică, are o casă în comuna Suciu de Sus. Mama: Burzo Valeria, muncitoare CAP, nu a făcut politică, în prezent pensionară de boală și grav bolnavă la spital în Cluj. Împreună cu tata posedă casa din com. Suciu de Sus, jud. Maramureș. În prezent părinții stau cu mine.

Frați: - Burzo Aurica, de profesie casnică, căsătorită cu Chindriș Ioan, pază de noapte în comuna Suciu de Sus.

- Burzo Maria, asistentă medicală la Căminul de zi în Tg. Lăpuș, căsătorită cu Văscu Viorel, profesor de muzică la Liceul din Tg. Lăpuș.

- Burzo Mircea, preot în localitatea Serghiș, jud. Bihor, căsătorit cu Rus Maria, casnică.

- Burzo Ion, lăcătuș mecanic C. F. R., căsătorit cu Marchiș Emilia, muncitoare la I. P. L. Dej.

Locuiesc în Dej, bloc C2, ap. 17. Nu sunt căsătorit. Nu am rude nici în străinătate.

La vârsta de 18 ani și 2 săptămâni am fost condamnat la 6 ani închisoare, pentru agitație, prin sentința nr. 528 din 17 aprilie 1959. Prin Decretul 310/1964 a Consiliului de Stat am fost grațiat de o parte a pedepsei, iar prin sentința nr. 3603 din anul 1975 a Tribunalului din Dej, am fost reabilitat.

Recea Cristur, la 15 noiembrie 1979

Burzo Gavril⁹.

⁹ ARHIVA ARHIEPISCOPIEI VADULUI, FELEACULUI ȘI CLUJULUI, Dosarul Părintelui Gavril Burzo. Date biografice (15 noiembrie 1979), 1 filă.

RAPORT DE ACTIVITATE

Subsemnatul, preot Burzo Gavril, din parohia Recea Cristur, protopopiatul Dej, Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului, am fost hirotonit preot de către Înalt Prea Sfinția Sa Teofil Herineanu, Arhiepiscopul Clujului, în anul 1965, 8 noiembrie, iar la 1 decembrie același an am fost numit preot în localitatea Dârja, protopopiatul Gherla. Starea în care am găsit parohia era deplorabilă; biserica trebuia imediat reparată, la fel și casa parohială. După ce am introdus lumina electrică în biserică și casa parohială, s-a dat jos tencuiala care mai rămăsese pe pereții deja stricați și atât în interior cât și în exterior s-a făcut o reparație capitală. Cu această ocazie s-au înlocuit icoanele vechi și afumate din hârtie (litografiate), care nu aparțineau cultului ortodox, cu altele noi executate de către pictorul bisericesc Victor Constantinescu din Cluj-Napoca. Așa s-a ajuns la un iconostas frumos. S-au înlocuit toate obiectele de cult care nu aparțineau ritualului ortodox. S-au cumpărat cărți noi de cult. Pentru antrenarea credincioșilor la donații, pentru toate aceste lucrări m-am așezat în fruntea listei de donatori și am fost ascultat și înțeles. În timpul cât am stat la Dârja am intervenit la organele locale pentru a se mări suprafața de lângă biserică, așa încât să se poată înconjura biserica de către mai mulți credincioși, având în vedere resfințirea ei. S-a primit în felul acesta 0,20 Ha teren în jurul bisericii. De asemenea, s-a cerut și s-a primit de la C. A. P. Dârja un teren în vecinătatea cimitirului vechi, care a devenit „cimitirul cel nou” și după ce s-a ridicat o troiță, care a fost sfințită în mod solemn, la fel ca și terenul devenit cimitir, înhumarea s-a făcut acolo.

Pe linie bisericească, în toate duminicile și sărbătorile am slujit Sfânta Liturghie cu toată evlavia și am predicat documentat din Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție. Am oficiat Vecernia după care urma predica catehetică, iar în posturi făceam seara Paraclisul. Am înființat cor la biserică, lucru ce a impresionat foarte mult pe credincioși. Am răspuns chemării credincioșilor ori de câte ori am fost solicitat. Am făcut vizite la bolnavi acasă și am îndemnat pe credincioși să se ajute între ei în caz de pagubă sau incendii etc.

Pe linie social-obștească am răspuns chemării organelor locale ale puterii de Stat ori de câte ori am fost solicitat, sprijinind tot felul de campanii și îndemnând pe credincioși să fie buni creștini, dar și buni cetățeni și patrioți.

În anul 1966 spre sfârșit și 1967 am suplinit parohia vacantă Pâglișa, unde mergeam și peste săptămână. Am răspuns ordinelor organelor superioare bisericești, în cadrul protopopiatului susținând diferite conferințe.

După toate aceste activități, am invitat pe Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop TEOFIL HERINEANU al Clujului să resfințească biserica și casa parohială. Astfel, în 8 septembrie 1968, însoțit de către

P. C. Prot. Florian Geomolean, vicar eparhial, și de Arhid. Ioan Zăgreaș și Diac. P. Toaxen, Î. P. S. Sa a binevoit să se deplaseze la Dârja, pentru resfințirea bisericii și a casei parohiale. A fost o adevărată sărbătoare pentru satul Dârja.

Începând din 6 decembrie 1968 am administrat parohia vacantă Recea Cristur, iar în 1 aprilie 1969 am fost transferat la această parohie unde sunt și acum. Aici am depus următoarea activitate:

1. Pe linie bisericească, am slujit în toate duminicile și sărbătorile și am predicat. Am făcut Vecernia, iar în continuarea ei țineam predica catehetică, la care veneau credincioși de toate vârstele. Cu ocazia slujirii Sfintelor Taine: Botez, Cununie etc. țineam obișnuita paraneză. La înmormântări predicam bine documentat din Sfânta Scriptură, apărând adevărurile de credință ortodoxe în fața prozelitismului sectar. În posturi făceam Paraclisul, seara. Am răspuns chemării credincioșilor ori de câte ori au făcut-o. Am făcut vizite la bolnavi, fie acasă, fie la spitalul din localitate. Am răspuns chemării organelor superioare bisericești, susținând în cadrul protopopiatului diferite conferințe de orientare și administrative. În activitatea misionară a protopopiatului Dej am fost numit preot misionar. Am scris din când în când la revista Mitropolia Ardelului diferite comunicări, note, informații etc. Timp de aproape 3 ani am supliniț parohia vacantă Osoi cu filia Jurca, unde mă duceam după vecernia din Recea Cristur cu cursa și făceam altă vecernie în Osoi sau Jurca, unde era rândul, și predicam. De multe ori când era timpul frumos făceam trei vecernii într-o zi; după ce terminam în Recea plecam cu cursa în Jurca la vecernie și de acolo la Osoi, cu bicicleta, unde făceam altă vecernie și țineam predica zilei. Eram înconjurat la aceasta și de prezența mare a credincioșilor la slujbă. În Recea am îmbogățit repertoriul corului, iar în Osoi și Jurca am înființat coruri mixte, care au influențat în bine viața religioasă a credincioșilor respectivi.

2. Pe linie administrativă, menționez că am îngrădit cimitirul parohial cu stâlpi de ciment și plasă de sârmă împletită, lucrare ce a costat în jur de 25 de mii de lei, cimitirul fiind mare. Am tencuit casa parohială în exterior, lucrare ce a costat în jur de 15 mii lei. S-a făcut un trotuar pe lângă biserică. S-au confecționat porți noi la cimitir și casa parohială. S-au cumpărat veșminte noi și toate cărțile de cult. S-a cerut și s-a primit de la organele locale ale puterii de Stat un teren care a fost a parohiei, dar era folosit de mulți ani de C. A. P. Recea Cristur și se folosește ca „cimitirul cel nou” care, de asemenea, s-a îngrădit cu stâlpi de ciment și sârmă de plasă. S-au plantat pomi în livadă și în cimitir. S-a sădit vie și coacăze. În prezent ne străduim să strângem bani pentru pictarea bisericii. Devizul este și întocmit.

3. Pe linie antisectară: Nu mă mulțumesc numai cu o explicare a Evangheliei, ci vorbesc documentat, pe baze scripturistice, apărând

adevărurile de credință ortodoxe, mai ales cu ocazia înmormântărilor. Comportându-mă în mod ireproșabil, am avut și câteva reveniri la ortodoxie. O familie de penticostali, plus alte cinci persoane, cu ocazia căsătoriei, au cerut trecerea la ortodoxie și au fost botezați.

4. Pe lîne social-obștească: Am fost alături de marile idealuri ale poporului nostru, răspunzând chemării organelor locale ale puterii de Stat ori de câte ori au făcut-o. Am sprijinit campania de însămînțări, de recoltare, alegeri etc. Am fost consultat de către organele de conducere ale comunei în rezolvarea diferitelor probleme ce se puneau pe plan local, unde mi-am adus partea mea de contribuție. Am iubit și voi iubi cu tot sufletul și puterea mea Biserica și Patria. Voi face acest lucru și de acum înainte, străduindu-mă ca să fie actuale pentru mine cuvintele Mântuitorului nostru Iisus Hristos: «Așadar, dați cele ce sunt ale cezarului, cezarului, și cele ce sunt ale lui Dumnezeu, lui Dumnezeu» (Luca 20, 25).

În 24 septembrie 1978, din încredințarea Înalt Prea Sfințitului Teofil Herineanu, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului, Prea Sfințitul Episcop-vicear Iustinian Maramureșanul a slujit Sfânta Liturghie în parohia Recea Cristur, în scop misionar, acordându-mi prin înalta bunăvoință a Înalt Prea Sfinției Sale «dreptul de a purta brâu roșu», drept care mă obligă de a munci și mai mult în ogorul Bisericii și al Patriei. Mă voi strădui ca să fie actuale pentru mine cuvintele Mântuitorului nostru Iisus Hristos rostite în vestita predică de pe munte: «Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, încât să vadă faptele voastre bune și să slăvească pe Tatăl vostru Cel din ceruri» (Matei 5, 16).

Recea Cristur, la 15 noiembrie 1979

*Preot paroh,
BURZO GAVRIL¹⁰*

¹⁰ ARHIVA ARHIEPISCOPIEI VADULUI, FELEACULUI ȘI CLUJULUI, Dosarul Părintelui Gavril Burzo. Raport de activitate din 15 noiembrie 1979, 3 file.

BURZO GAVRIL

preot - paroh în Comuna Recea Cristur - jud. C L U J

D A T E B I O G R A F I C E

BURZO GAVRIL , născut la 13 noiembrie 1938 în Comuna :
Suciul de Sus , jud. MARAMURES

Naționalitatea : R O M Â N A

STUDII: Seminarul Teologic din Cluj-Napoca și Institutul
Teologic de grad Universitar din Sibiu . Cursuri de îndru
mare pastorală și misionară la București cu media 9, 54

la promovare în anul 1971 , iar în 1976 la Curtea de Ar-
geș am obținut media 9,23 .

Am fost hirotonit diacon în 17 august 1965 , iar preot în
8 noiembrie 1965 pe seama parohiei Dârja unde am stat pînă
în anul 1969 1 aprilie.

De la această dată și pînă în prezent funcționez ca preot-
paroh în Comuna: Recea Cristur - Județul C L U J

Nu am satisfăcut serviciul militar; posed Libret Militar
Nr. Hg 008573 eliberat de Comisariatul Lăpuș la 22
decembrie 1964.

Tata : Burzo Vasile , agricultor , a muncit în C A P -
în prezent pensionar, nu a făcut nici un fel de politică ,
are o casă în Comuna Suciul de Sus.

Mama : Burzo Valeria , muncitoare C.A.P. nu a făcut poli-
tică , în prezent pensionară de boală și grav bolnavă la spi-
tal în Cluj. Impreună cu tată posedă casa din Com: Suciul
de Sus , jud. Maramureș. În prezent părinții stau cu mine .

FRATI: - Burzo Aurica de profesie casnică căsătorită cu
Chindris Ioan , pază de noapte în Comuna Suciul
de Sus.

- Burzo Maria , asistentă medicală la Căminul de zi
în Tg. Lăpuș , căsătorită cu Vasco Vinorel , pro-
fesor de muzică la Liceul din Tg. Lăpuș .

- Burzo Mircea , preot în localitatea Serghis-Jud.
Bihar, căsătorit cu Rus Maria casnică .

- Burzo Ion , lăcătuș mecanic C.F.R. căsătorit cu
Marchis Emilia , muncitoare la I.P.L.Dej . Locu-
iesc în Dej, bloc C 2 ap 17.

Nu sînt căsătorit. Nu am rude nîi în străinătate.

La vîrsta de 18 ani și 2 săptămîni am fost condamnat la 6
ani închisoare pentru agitație prin sentința nr. 528 din 17
aprilie 1959. Prin Decretul 310/1964 a Consiliului de Stat
am fost grațiat de o parte a pedepsei, iar prin sentința
nr. 3603 din anul 1975 a Tribunalului din Dej am fost
r e a b i l i t a t .

Recea Cristur la 15 noiembrie 1979

BURZO GAVRIL

R A P O R T D E A C T I V I T A T E
=====

Subsemnatul preot Burzo Gavril din parohia Recea Cristur, protopopiatul Dej, Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului, am fost hirotonit preot de către Inalt Prea Sfinția Sa Teofil Herineanu, Arhiepiscopul Clujului în anul 1965, 8 noiembrie, iar la 1 decembrie același an am fost numit preot în localitatea Dârja-protopopiatul Gherla. Starea în care am găsit parohia era deplorabilă; biserica trebuia imediat reparată, la fel și casa parohială. După ce am introdus lumina electrică în biserică și casa parohială, s-a dat jos tencuiala care mai rămăsese pe pereții deja stricați și atât în interior cât și în exterior s-a făcut o reparație capitală. Cu această ocazie s-au înlocuit icoanele vechi și afumate din hirtie (litografiate), care nu aparțineau cultului ortodox, cu altele noi executate de către pictorul bisericesc Victor Constantinescu din Cluj-Napoca. Așa s-a ajuns la un iconostas frumos. S-au înlocuit toate obiectele de cult care nu aparțineau ritualului ortodox. S-au cumpărat cărți noi de cult. Pentru antrenarea credincioșilor la donații, pentru toate aceste lucrări m-am aplecat în fruntea listei de donatori și am fost ascultat și înțeles. În timpul cât am stat la Dârja am intervenit la organele locale pentru a se mări suprafața de lângă biserică, așa în cât să se poată înconjura biserica de către mai mulți credincioși, având în vedere resfințirea ei. S-a primit în felul acesta o,20 Ha teren în jurul bisericii. De asemenea s-a cerut și s-a primit de la C.A.P. Dârja un teren în vecinătatea cimitirului vechi, care a devenit „cimitirul cel nou” și după ce s-a ridicat o troiță, care a fost sfințită în mod solemn, la fel ca și terenul devenit cimitir, înhumarea s-a făcut acolo.

Pe linie bisericească - în toate duminicile și sărbătorile am slujit Sfânta Liturghie cu toată evlavie și am predicat documentat din Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție. Am oficiat Vecernia după care urma predica catehetică iar în posturi făceam seara Paraclisul. Am înflințat cor la biserică, lucru ce a impresionat foarte mult pe credincioși. Am răspuns chemării credincioșilor ori de câte ori am fost solicitat. Am făcut vizite la bolnavi acasă și am îndemnat pe credincioși să se ajute între ei în caz de pagubă sau incendii etc.

-Pe linie social-obștească am răspuns chemării organelor locale ale puterii de Stat ori de câte ori am fost solicitat, sprijinind tot felul de campanii și îndemnând pe credincioși să fie buni creștini dar și buni cetățeni și patrioți.

- În anul 1966 spre sfârșit și 1967 am suplinat parohia vacantă Pîgliga, unde mergeam și peste săptămîni. Am răspuns ordinelor organelor superioare bisericești, în cadrul protopopiatului susținând diferite conferințe.

După toate aceste activități, am invitat pe Inalt Prea Sfințitul Arhiepiscop TEOFIL HERINEANU al Clujului, să resfințească biserica și

Arhiva Arhiepiscopiei Clujului, Raport de activitate, 15 noiembrie 1979, în Dosarul
Părintelui Burzo Gavril,

Fond: Dosarele preoților, cota: B3

2

casa parohială . Astfel în 8 septembrie 1968 , însoțit de către P.C. prot- Florian Geomolean , vicar parohial și de Arhidiacon Ioan Ză - grean și diacon P. Toaken , I.P.S.Sa a binevoit să se deplaseze la Dârja pentru resfințirea bisericii și a casei parohiale. A fost o ade - vărată sărbătoare pentru satul Dârja.

Începând din 6 decembrie 1968 am administrat parohia vacantă Re - cea Cristur , iar în 1 aprilie 1969 am fost transferat la această pa - rohie unde sînt și acum. Aici am depus următoarea activitate :

1- Pe linie bisericească ; am slujit în toate duminicile și sărbătoș - rile și am predicat . Am făcut Vecernia , iar în continuarea ei țî - neam predica catehetică , la care veneau credincioși de toate vârste - le. Cu ocazia slujirii Sfințelor Taine , Botez , Cununie , etc. țî - neam obișnuita pareneză . La înmormîntări predicam bine documentat din Sfînta Scriptură , apărînd adevărurile de credință ortodoxe în fața prezelitismului sectar. În posturi făceam Paraclisul senza . Am răspuns chemării credincioșilor ori de cîte ori au făcut-o . Am făcut vizite la bolnavi fie acasă , fie la spitalul din localitate . Am răspuns chemării organelor superioare bisericești , susținînd în cadrul protopopiatului diferite conferințe de orientare și administra - tive . În activitatea misionară a protopopiatului Dej am fost numit preot misionar . Am scris din cînd în cînd în revista Mitropolia Ar - dealului diferite comunicări , notă , informații etc. Timp de aproa - pe 3 ani am suplinat parohia vacantă Osoi cu filia Jurca , unde mă duceam după vecernia din Recea Cristur cu cursa și făceam altă ve - cernie în Osoi sau Jurca unde era rîndul și predicam. De multe ori cînd era timpul frumos făceam trei vecernii într-o zi; după ce termi - nam în Recea plecam cu cursa în Jurca la vecernie și de acolo la Osoi cu bicicleta , unde făceam altă vecernie și țineam predica zilei. Eram încurajat la aceasta și de prezența mare a credincioșilor la slu - bă . În Recea am îmbogățit repertoriul corului , iar în Osoi și Jurca am înființat coruri mixte , care au influențat în bine viața religioa - să a credincioșilor respectivi.

2- Pe linie administrativă ; mentionez că am îngrădit cimitirul pa - rohial cu stîlpi de ciment și plasă de sîrmă împletită , lucrare ce a costat în jur de 25 de mii de lei , cimitirul fiind mare . Am tencuit casa parohială în exterior , lucrare ce a costat în jur de 15 mii lei. S-a făcut un trotuar pe lîngă biserică . S-au confec - ționat porți noi la cimitir și casa parohială . S-au cumpărat veghin - te noi și toate cărțile noi de cult . S-a cerut și s-a primit de la organele locale ale puterii de Stat un teren care a fost a parohiei , dar era folosit de mulți ani de C.A.P. Recea Cristur și se folosește ca „ cimitirul cel nou ” care de asemenea s-a îngrădit cu stîlpi de ciment și sîrmă de plasă . S-au plantat pomi în livadă și în cimitir. S-a sădit vie și coacăze. În prezent ne străduim să strîngem bani pentru pictarea bisericii. Devizul este și întocmit.

3- Pe linie antisectară : Nu mă mulțumesc numai cu o explicare a Evangheliei ci vorbesc documentat pe baze scripturistice , apărînd ade - văărurile de credință ortodoxe , mai ales cu ocazia înmormîntărilor. Comportîndu-mă în mod ireproșabil , am avut și cîteva reveniri la orto - doxie. O familie de penticostali plus alte cinci persoane cu ocazia

3

istoriei , au cerut trecerea la ortodoxie și au fost botezați.

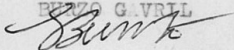
4- Pe linie social - obștească: am fost alături de marile idealuri ale poporului nostru, răspunzând chemării organelor locale ale puterii de STAT ori de câte ori au făcut-o . Am sprijinit campania de însămânțări, de recoltare , alegeri etc. Am fost consultat de către organele de conducere ale Comunei , în rezolvarea diferitelor probleme ce se puneau pe plan local , unde mi-am adus partea mea de contribuție. Am iubit și voi iubi cu tot sufletul și puterea mea Biserica și Patria. Voi face acest lucru și de acum înainte , străduindu-mă ca să fie actuale pentru mine cuvintele Mântuitorului nostru Iisus Hristos ,, și ,, dați cele ce sînt ale Cezarului, Cezarului și cele ce sînt ale lui Dumnezeu , lui Dumnezeu''(Luca 20,25).

În 24 septembrie 1978 , din încredințarea Înalt Prea Sfințitului Teofil Herineanu , Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului, Prea Sfințitul Episcop - Vicar Iustinian Maramureganul , a sînjit în Sfinta Liturghie în parohia Recea Cristur , în scop misionar, acordîndu-mi prin Înalta bunăvoință a Înalt Prea Sfinției Sale ,, dreptul de a purta Brău roșu'', drept care mă obligă de a munci și mai mult în ogorul Bisericii și al Patriei. Mă voi strădui ca să fie actuale pentru mine cuvintele Mântuitorului nostru Iisus Hristos rostite în vestita predică de pe munte ,, Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor , încît să vadă faptele voastre cele bune și să slăvească pe Tatăl vostru Cel din ceruri.'' (Matei 5, 16).

Recea Cristur la 15 noiembrie 1979

Pretot -Paroh.

PREZIO G. VRIL

IZVOARE REFERITOARE LA VIAȚA ȘI ACTIVITATEA PATRIARHULUI MIHAIL I CERULARIE (C. 1000 - 1059)*

LAURENȚIU LUCACI

Abstract.

This article tries to index and analyze the main primary sources referring to the life and works of patriarch Michael I Cerularius. After a brief presentation of the obstacles in preserving the documents, the article will try to make a short insight into the origin of the manuscripts and edited sources we can find today. By analyzing both intrinsic and extrinsic details of the source, we will try to determine the quality of the writings. As criteria we will take into account who the authors were, their message and the way the original texts have been picked up and copied.

Keywords: *primary sources, patriarch Michael I Cerularius, manuscripts, secondary sources, secondary transmissions.*

1. Introducere

Cu cât un eveniment este mai îndepărtat în timp, cu atât mai puține date arheologice avem la dispoziție. Acesta este, de obicei, cazul în cercetarea istorică. Timpul nu stă în loc și poartă cu sine o succesiune nesfârșită de schimbări. Izvoarele, fie ele pergamente, hârtii, clădiri monumentale sau scrieri în piatră, sunt toate supuse degradării. Pe lângă perisabilitatea intrinsecă a lucrurilor se mai adaugă și cauze externe. Calamitățile naturale și în special războaiele au distrus munca celor care au trudit să lase ceva în urmă.

Chiar și documentele dintre cele mai bine păzite nu au putut fi conservate în întregime. Actele cancelariei patriarhale din Constantinopol au reușit să supraviețuiască sub conducerea otomană (în contrast cu documen-

* Studiul de față a fost redactat sub coordonarea Pr. Prof. Univ. Dr. Gabriel-Viorel Gârdan, care și-a dat avizul pentru publicare.

tele cancelariei imperiale). Însă, din păcate, cele două mari dezastre asupra orașului (Cruciada a IV-a și căderea Constantinopolului) au făcut inevitabilă distrugerea unei bune părți a acestora¹.

Cucerirea capitalei în data de 12 aprilie 1204 a fost urmată de un jaf de trei zile, timp în care numeroase opere de artă, icoane, vase sfinte și alte lucruri de valoare au fost furate. Cu siguranță Palatul patriarhal nu a fost cruțat. Invadatorii au pierdut orice evlavie. Nici măcar față de locașul lui Dumnezeu nu au mai avut respect. Cronicarul Choniates spune că pe tronul patriarhal din Sfânta Sofia a șezut o prostituată care cânta versuri obscene și dansa².

Cucerirea Constantinopolului de către Mehmed al II-lea a adus un nou val de pagube arhivelor patriarhale. După ce trupele sultanului au pătruns în cetate, conform obiceiului, Mehmet a vrut să își lase soldații să jefuiască orașul timp de trei zile. Dar după ce a văzut clădirile impunătoare, pentru că nu își dorea să își stabilească noua capitală într-un oraș complet devastat, a poruncit gărzilor să protejeze edificiile importante. Tot orașul a fost cotropit și jefuit în acele zile. Supraviețuitorii din cetate au fost prinși și transformați în sclavi, iar orice obiect care părea de valoare a fost furat. Atât de mare era setea de jaf, încât în momentul în care sultanul a intrat în catedrala Sfânta Sofia, un soldat încerca să desprindă o bucată din pardoseală³.

Din nefericire, nu s-a păstrat nici un document al cancelariei din secolul al XI-lea în original. Sursele noastre provin din transmiteri secundare. Unele acte și documente au fost copiate și arhivate în mănăstiri precum cele din Muntele Athos sau insula Patmos⁴.

Nu s-a păstrat nici un document scris de mâna lui Cerularie, totuși, avem manuscrise cu texte redactate de el. Cel mai timpuriu document patriarhal păstrat în original datează din secolul al XII-lea. Deși nu mai dispunem de documentele în original, de-a lungul secolelor, călugării au copiat materialele. Astfel, s-a păstrat o mică parte din corespondența patriarhului. Copii ale acestor documente se pot găsi în manuscris la biblioteci precum Biblioteca Națională din Franța sau Biblioteca Vaticanului⁵.

¹ Christian GASTGEBER, *Diplomatics of the Patriarchate of Constantinople: The State of Research on Byzantine Documents of the Patriarchs of Constantinople, A Companion to Patriarchate of Constantinople*, Brill's companions to the Byzantine world, 2212-7429, volume 9 eds. Christian Gastgeber, Ekaterini Mitsiou, Johannes Preiser-Kapeller, Vratislav Zervan, Brill, Leiden, 2021, p. 246.

² Nicetas CHONIATES, „Pars Tertia” (Alexii Ducae Imperium), Recueil des historiens des Croisades, Historiens Grecs, Vol. I, Imprimerie Nationale, Paris, 1875, pp. 397-400.

³ George SPHRANTZES, *The Fall of the Byzantine Empire*, trad. Marios Philippides, The University of Massachusetts Press, Amherst, 1980, pp. 130-133, Steven RUNCIMAN, *The Fall of Constantinople, 1453*, Oxford University Press, Oxford, 1965, p. 199, Fabio Barry, „Walking on Water: Cosmic Floors in Antiquity and the Middle Ages”, *The Art Bulletin* 89 (4), pp. 628, 648.

⁴ Ch. GASTGEBER, *Diplomatics of the Patriarchate of Constantinople*, pp. 246-247.

⁵ Ch. GASTGEBER, *Diplomatics of the Patriarchate of Constantinople*, p. 248, Michaelis, CP. patriarchæ, epistolæ variæ ad imperatorem, Cote: Grec 1234, ediție de Jean Bombycin (1348),

Izvoare editate putem găsi în colecții precum cea a lui Cornelius Will (*Acta et Scripta quae De Controversiis Ecclesiae graeca et latinae, saeculo undecimo composita extant*) publicată în anul 1861, cea compilată de Jacques Paul Migne în *Patrologiae Graeca Vol. CXX*, publicată în anul 1880 în Paris sau în colecția de texte editate de Konstantinos N. Sathas (Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη/ Bibliotheca graeca Medii Aevi)⁶.

Pe lângă scrisori, cuvântări și studii, alte izvoare cu privire la viața și activitatea lui Mihail Cerularie găsim în *lucrările celor patru cronicari: Mihail Psellos (Χρονογραφία/ Chronographia)*⁷, Ioan Skylitzes (Σύνοψις Ἱστοριῶν/ Synopsis of Histories)⁸, Mihail Attaleiates (Ἱστορία/ Historia)⁹ și George Kedrenos (*Synopsis historion*)¹⁰.

2. Mihail Psellos

Mihail Psellos oferă cea mai bogată sursă de documentare. Nici un alt autor (din ale cărui documente s-au păstrat) nu a scris la fel de mult despre Mihail Cerularie. Pe lângă faptul că de la el aflăm cele mai multe date biografice, lucrările sale sunt cel mai des copiate dintre cronicarii enumerați. Stratis Papaioannou spune că numai scrisorile sale se găsesc în 44 de manus-

<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b10723325f>, ff.263-267, (accesat 17.12.2022 ora 23:57), Michaelis CERULARII, CP. patriarchæ, epistola I, Cote: Grec 1268, Bibliothèque Nationale de France. Département des manuscrits, f.2, <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b107226613> (Accesat 21.12.2022 ora 02:54), Michaelis, CP. patriarchæ, de sacerdotis uxore adulterio polluta, Cote: Grec 1315, ediție de Basile, lecteur, Bibliothèque nationale de France. Département des manuscrits, <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b10722879v> (accesat 21.12.2022 ora 03:00), Michaelis PSELLI, „Eiusdem ad patriarcham Michaellem Cerullarium”, Barb. gr. 240, Biblioteca Apostolica Vaticana, ff. 154r-155r, https://digi.vatlib.it/view/MSS_Barb.gr.240 (Accesat 06.03.2023), Michaelis CERULARII, „Decretum seu epistula de sacerdotis uxore adulterio polluta”, Vat. gr. 2220, Biblioteca Apostolica Vaticana, ff. 275v-276r, https://digi.vatlib.it/view/MSS_Vat.gr.2220 (Accesat 06.03.2023), Michaelis Constantinopolitani et Leonis Acridani, Vat. lat. 3843, Biblioteca Apostolica Vaticana, ff. 1r-3v, https://digi.vatlib.it/view/MSS_Vat.lat.3843 (Accesat 06.03.2023), Stratis PAPAIOANNOU, *Michael Psellos: Rhetoric and Authorship in Byzantium*, Cambridge University Press, Cambridge, 2013, p. 262.

⁶ *Acta et Scripta quae De Controversiis Ecclesiae graeca et latinae, saeculo undecimo composita extant*, ed. Cornelius Will, Elwertii Bibliopolae Academici, Lipsiae et Marburgi, 1861, *Patrologiae Graecus Completus, Series Graeca*, vol. CXX, ed. J. P. Migne, Paris, 1880, *Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη/ Bibliotheca graeca Medii Aevi*, ediție de Konstantinos N. Sathas, Paris, vol. IV (1874), V (1876) și VII (1894).

⁷ Michael PSELLUS, *Fourteen Byzantine Rulers; the Chronographia*, ed. E. R. A. Sewter, Penguin Books, Middlesex, 1966.

⁸ John SKYLITZES, *A Synopsis of Byzantine History 811-1057*, trad. John Wortley, Cambridge University Press, Cambridge, 2010.

⁹ Michael ATTALEIATES, *The History*, trad. Anthony Kaldellis și Dimitris Krallis, Harvard University Press, Cambridge, 2012, Michael ATTALIEIATES, *Michaelis Attaliothae historia, Corpus scriptorum historiae byzantinae*, Bonnae, Impensis Ed. Weberi, 1853.

¹⁰ Georgii CEDRENI, *Compedium Historiarum*, *Patrologiae Cursus Completus, Series Graeca*, Vol. 122, ed. J. P. Migne, Paris, 1889.

crise. Dintre acestea, cel aflat la Biblioteca Națională din Franța cuprinde 250 de scrisori, iar cel din Biblioteca Medicea Laurenziana cuprinde 228 de scrisori¹¹. Totuși, cu privire la subiectul nostru, din numărul bogat de epistole, numai una îi este dedicată lui Cerularie. Aceasta, deși cuprinde date biografice, este atât de ironică, încât ne este greu să extragem adevărul istoric din ea¹².

Cele mai multe detalii despre viața și activitatea lui Mihail Cerularie aflăm din cuvântarea funerară a lui Psellos. Din păcate, nici aici nu este obiectiv, ci folosește un stil encomiastic dus la extrem¹³.

Este greu să filtrăm obiectiv informațiile provenite din scrierile sale. În *Chronographia* mărturisește că încearcă să păstreze acuratețea istorică și obiectivitatea cât îi stă în putință, lucru ce poate fi remarcat atunci când parcurgem textul. În celelalte scrieri, însă, arta oratorică lasă impresia că umbrește acuratețea. Această prioritate pentru impact emoțional se remarcă nu doar din formularea ideilor, dar și prin faptul că atitudinea față de patriarh diferă de la o scriere la alta. La sfârșitul anului 1058 a fost întrunit un sinod care trebuia să dea un verdict asupra comportamentului necuviincios al lui Cerularie, care a căzut în dizgrația împăratului. Cronicarul Attaleiates lasă de înțeles că acest for de judecată a fost întrunit de coroană cu intenția de a-l găsi vinovat pe patriarh. Așadar, de la bun început împăratul (și, probabil, din porunca lui) și episcopii participanți căutau să îl condamne. Psellos, fiind un apropiat al lui Cerularie a fost chemat înaintea sinodului pentru a răspunde acuzelor. Din cuvântarea sa reiese că în parte Cerularie este vinovat¹⁴.

Este posibil ca aceste discrepanțe să se datoreze neînțelegerilor la care au ajuns cândva Psellos și Cerularie. Cronicarul nu oferă multe detalii, dar spune că purta discuții teologice cu Cerularie și acesta îl primea și îl asculta cu bucurie. La un moment dat patriarhul s-a plâns de el pentru că este prea răpit de viața de curte și de activitatea lui de consilier al împăraților. Probabil diferența de atitudine din scrierile lui Psellos se datorează

¹¹ Stratis PAPAIOANNOU, *Michael Psellos: Rhetoric and Authorship in Byzantium*, p. 252.

¹² Michael PSELLOS, „Letter to the Patriarch Kyr Michael Keroullarios”, *Psellos and the Patriarchs. Letters and Funeral Orations for Keroullarios, Leichoudes and Xiphilinos*, trad. Kaldellis Polemis, University of Notre Dame Press, Notre Dame, 2015, pp. 37-49, Bibliothèque nationale de France. Département des Manuscrits Grec. 1182, <https://archivesetmanuscrits.bnf.fr/ark:/12148/cc21241w> (accesat 18.03.2023).

¹³ Michael PSELLOS, „Funeral Oration for the Most Blessed Patriarch Kyr Michael Keroullarios”, *Psellos And The Patriarchs*, pp. 49-129.

¹⁴ Michaelis PSELLI, *Orationes Forenses et Acta*, ed. George T. Dennis, B. G. Teubneri, Lipsiae, 1994, pp. 1-104, M. ATTALEITATES, *The History*, pp. 116-119, Michael PSELLUS, *Fourteen Byzantine rulers*, pp. 34-39, Dimitris KRALLIS, *Serving Byzantium's Emperors, The Courtly Life and Career of Michael Attaleiates*, *New Approaches to Byzantine History and Culture*, palgrave macmillan, London, 2019, pp. 157, 165-170.

acestei neînțelegi. Poate la momentul întrunirii sinodului cei doi erau certați, iar vorbele de laudă din cuvântarea funerară sunt un semn că acesta l-a iertat pe patriarh și reflectând la trecut, și-a dat seama că acesta a fost un om bun și un prieten bun¹⁵.

Mihail Psellos a fost un consilier apropiat al multor împărați din vremea patriarhului. Încă dinainte de a i se reunoaște meritele a lucrat la curte și a fost aproape de evenimentele importante¹⁶.

Pentru că a simțit chemarea și pentru că poziția sa la curte nu era stabilă, Psellos a hotărât să se călugărească împreună cu alți prieteni. A luat această decizie în anul 1042, ținând cont de faptul că își exprimă dorința de a intra în monahism la scurt timp după ce a relatat moartea împărătesei Zoe (1042). Însă nu a putut să se călugărească decât după moartea lui Constantin (1055). Nu a putut pleca imediat, pentru că împăratul avea nevoie de el. S-a văzut nevoit să simuleze boala ca să poată fi lăsat să-și părăsească funcția. S-a prefăcut nebun. Împăratul tot nu l-a lăsat să plece. Monarhul i-a trimis scrisori în care îl lauda și îi spunea să mai aștepte, pentru că, dacă se odihnește, îi va trece boala de care suferă. Apoi, văzând că Psellos tot insistă, a început să-l amenințe. De frică, s-a refugiat în Sfânta Sofia. Acolo, spune autorul, a fost momentul când s-a rupt de viața de lume. Dar mai departe mărturisește că abia la scurt timp după moartea lui Constantin al IX-lea a reușit să fie tuns în monahism (1055)¹⁷.

Nici după ce s-a călugărit nu a rămas departe de curtea imperială. Împărăteasa Teodora l-a chemat să-i fie sfătuitor. Astfel a văzut îndeaproape cum s-au desfășurat lucrurile. Chiar și după moartea împărătesei a rămas în aceeași funcție importantă¹⁸. Pe lângă aceasta, era prieten bun cu nepotul lui Cerularie, Constantin, și corespondența, de asemenea, cu patriarhul. Psellos este sursa cea mai valoroasă pentru noi, întrucât a văzut cu proprii ochi evenimentele de la curte și, mai mult, era un apropiat al familiei Cerularie¹⁹.

Este posibil ca Psellos să fi compus cândva și o biografie detaliată a patriarhului. Într-o scrisoare adresată patriarhului spune:

„Dar din nou se pare că sunt un om simplu și de modă veche! Dorind să compun o istorie a vieții tale am adunat faptele tale în capitole, descoperindu-le pe unele personal și învățându-le pe altele de la alții

¹⁵ M. PSELLUS, „Funeral Oration, p. 100.

¹⁶ M. PSELLUS, *Fourteen Byzantine Rulers*, pp. 267-268, 271, 276.

¹⁷ M. PSELLUS, *Fourteen Byzantine Rulers*, pp. 254-258, 267, pentru detalii vezi și Leonora NEVILLE, *Guide to Byzantine Historical Writing*, Cambridge University Press, Cambridge, 2018, pp. 137-146.

¹⁸ M. PSELLUS, *Fourteen Byzantine rulers*, pp. 267-268, 271, 276.

¹⁹ Michael JEFFREYS, Marc D. LAUXTERMANN, *The Letters of Psellos*, Cultural Networks and Historical Realities, Oxford Studies in Byzantium, Oxford University Press, Oxford, 2017, pp. 28, 59.

care le-au cunoscut. Mulți oameni au adunat sursele pentru narațiunile mele”²⁰.

Singura scriere biografică amplă despre Cerularie care ni s-a păstrat de la Psellos este o cuvântare funerară. Aceasta nu este împărțită în capitole, după cum spune cronicarul, deci este posibil să existe o biografie amplă redactată de acesta, dar care s-a pierdut. Ceea ce este ironic e speranța și certitudinea cu care Psellos afirmă că „omul care înainte ne era ascuns” ochilor noștri va deveni cunoscut în Egipt și Africa (Arabia Felix) și Apusului, unde textul său va călători. Psellos spune că a depus efort ca scrierea să fie rafinată pentru ca cititorului să îi fie greu să mai lase cartea din mână. Din nefericire, această scriere fie s-a pierdut, fie vorbea despre cuvântarea funerară, care este și ea elegantă în formulare, dar nu este împărțită în capitole cum spune Psellos despre biografia redactată de el²¹.

3. Ioan Skylitzes și George Kedrenos

Ioan Skylitzes este o sursă cu mai puțină autoritate decât relatarea lui Mihail Psellos, dar tot rămâne un izvor contemporan prețios. Cronica sa, care a supraviețuit astăzi numai în 9 manuscrise, este una din singurele surse care acoperă istoria politică a sfârșitului de secol X și începutul secolului al XI-lea. Cronicarul s-a născut în anul 1040, ceea ce înseamnă că în anul 1059, când Cerularie a murit, era un tânăr de 19 ani. A fost prea tânăr pentru a-l cunoaște îndeaproape pe patriarh. În relatare, a adăugat pe lângă experiențele trăite de el și informații din alte cronici ale vremii. Chiar și titlul lucrării sale este „Sinteză de istorii”. Acesta era, de fapt, un obicei răspândit la acea vreme. Scriitorii medievali priveau lucrările predecesorilor, sau chiar a contemporanilor lor ca proprietate comună. În unele cazuri nici măcar nu parafrarau lucrările altora, ci copiau cuvânt cu cuvânt pasaje²². Skylitzes era om de curte. A ocupat mai multe funcții în administrație. Era eparh al Constantinopolului. Se ocupa de treburile administrative, financiare, juridice și supraveghea guvernării cu ranguri mai joase decât al lui. Pentru un timp a ocupat funcția de proedros (președintele Senatului), care era cel mai înalt rang pe care un bărbat non-imperial îl putea ocupa în secolul al XI-lea. Deasupra sa erau doar *zostē patrikia* (mâna dreaptă a reginei) și *patrikios* (mâinile drepte ale împăraților). A mai ocupat și funcția de *droungarios*, care, înainte de secolul al XI-lea, era o funcție militară (comandant de oști),

²⁰ M. PSELLOS, „Letter to the Patriarch Kyr Michael Keroullarios”, p. 48.

²¹ M. PSELLOS, „Letter to the Patriarch Kyr Michael Keroullarios”, p. 48.

²² M. PSELLUS, *Fourteen Byzantine Rulers*, p. 344, Elena N. BOECK, *Imagining the Byzantine Past: The Perception of History in the Illustrated Manuscripts of Skylitzes and Manasses*, Cambridge University Press, 2015, p. 27, J. SKYLITZES, *A Synopsis of Byzantine History*, pp. VIII, XII, XXII, L. NEVILLE, *Guide to Byzantine Historical Writing*, p. 157.

dar în timpurile lui Skylitzes a rămas o funcție judiciară²³. Așadar, a trăit în proximitatea evenimentelor care ne interesează, dar este indicat să evidențiem că datorită acestui obicei amintit mai sus, nu vom ști care din relatările sale sunt din experiență proprie și care sunt bazate pe lucrările sau istorisirile altora. Mihail Psellos nu doar că a avut o poziție privilegiată printre împărații din vremea sa, dar întotdeauna a menționat de unde știe informația pe care o prezintă. Chiar dacă Skylitzes nu a fost la fel de aproape de Cerularie cum a fost Psellos, rămâne o sursă contemporană, care se folosește de alte surse contemporane pentru a scrie cum s-au petrecut lucrurile.

În prologul său, Skylitzes critică scrierile istorice ale contemporanilor săi, acuzându-i că sunt prea părtinitori și că omit detalii ce țin de precizie. A recunoscut că a omis acele pasaje în care considera că autorul devenea prea implicat din punct de vedere emoțional și sacrifica din acuratețe pentru a îmbogăți textul din punct de vedere stilistic. Este nemulțumit că fiecare și-a compus propria istorie, care diferă de alte variante care descriu același eveniment. În prolog amintește 14 surse de care s-a folosit în redactarea textului său. Cea mai mare parte dintre acestea nu au supraviețuit²⁴.

Ce este trist pentru noi, cei de astăzi, este că, așa cum spune Bernard Flusin, Skylitzes nu a încercat să fie cuprinzător. Scrierea sa este un rezumat, un fel de memorator de istorie, în care a încercat să corecteze greșelile predecesorilor săi, pentru a păstra lucrurile cât mai obiective. I-a criticat pe acei istorici care scriu elogii, dar nu menționează și părțile negative. Nu a încercat să fie exhaustiv, spune Bernard Flusin, ci în istoria lui prescurtată a încercat mai degrabă să lanseze reflecții asupra trecutului. Este lăudabil că a încercat prin metode critice să scoată la iveală adevărul, dar ce este trist pentru noi este că celelalte cronică din vremea sa, cele exhaustive, nu au supraviețuit²⁵.

Profesorul Hans Thurn, împreună cu D. I. Polemis, ne avertizează să fim atenți și sceptici cu privire la text. Sunt nemulțumiți de cronicar. Spun că pentru o perioadă lungă de timp l-am supraestimat pe Skylitzes. Acesta

²³ Jonathan SHEA, „Proedros”, „Patrikios”, Francisco J. ANDREAS-SANTOS, „Organization and Administration”, în *The Byzantine Empire, A Historical Encyclopedia*, Vol. I, Empires of the World, ediție de James Francis LePree și Ljudmila Djukic, ABC-CLIO, Santa Barbara, 2019, pp. 51-52, 62-66, 80-82, pentru detalii vezi: *To eparchikon vivlion, The book of the Eparch, Le Livre du Prefet*, ed. van Dujčev, Variorum Reprints, Farnham, 1970, Jean-Claude CHEYNET, „Introduction: John Skylitzes, the author and his family” în J. SKYLITZES, *A Synopsis of Byzantine History 811-1057*, p. IX, pentru detalii vezi și L. NEVILLE, *Guide to Byzantine Historical Writing*, pp. 155-161, Gyula MORAVCSIK, *Byzantinoturcica I. Die byzantinischen Quellen der Geschichte der Türkvölker*, Berliner byzantinistische Arbeiten 10, Akademie-Verlag, Berlin, 1958, p. 340.

²⁴ J. SKYLITZES, *A Synopsis of Byzantine History*, pp. 1-3, L. NEVILLE, *Guide to Byzantine Historical Writing* p. 155.

²⁵ Bernard FLUSIN, „Re-writing history: John Skylitzes' Synopsis historion”, în J. SKYLITZES, *A Synopsis of Byzantine History 811-1057*, p. XVIII (a se vedea și paginile 2-3).

are pasaje lungi în care nu face decât să parafrazeze o singură sursă. Uneori copiază pasaje cuvânt cu cuvânt. Iar când oferă informații suplimentare trebuie să fim sceptici, pentru că nu menționează de unde are informația. Hans Thurn îl acuză că în unele pasaje nu a făcut decât să îmbogățească relatarea prin informații provenite din imaginația sa. Alteori, explică D. I. Polemis, omite cuvinte, ceea ce duce la greșeli semnificative de acuratețe. A omis câteva cuvinte din cronica lui Symeon Logothetes și a lăsat de înțeles că Leon este bunicul lui Eustathios Argyros, în timp ce acesta era tatăl lui²⁶.

Skylitzes spune că în momentul în care Cerularie l-a scos din diptice pe episcopul Romei, Patriarhul Petru al Antiohiei, episcopul Leon al Acridaniei și toți clericii bine pregătiți l-au susținut. Dacă analizăm atent schimbul epistolar al patriarhului Petru cu patriarhul Cerularie, putem observa că, deși îi dădea dreptate celui din urmă, nu l-a susținut, ci avea o atitudine neutră. Nu dorea să fie partizanul nici unei tabere, pentru că știa că aceasta va scinda Biserica. A corespondat în termeni prietenoși atât cu Cerularie, cât și cu papalitatea²⁷.

Textul întreg al Sinopsis-ului lui Ioan Skylitzes se găsește astăzi în 9 manuscrise, copiate între secolele XII și XIV, dintre care cel mai spectaculos este cel din Madrid. Acesta este singurul manuscris al unei cronici grecești care cuprinde imagini. Cartea însumează 574 de ilustrații. Pe una dintre pagini apare și patriarhul Mihail Cerularie, cu părul castaniu și barbă, șezând pe tron, cu o cârjă în mână și vorbind cu Humbert²⁸. Manuscrisul datează din secolul al XII-lea, așadar, imaginea a fost realizată într-un timp apropiat de viața lui Cerularie. Artistul s-ar fi putut inspira din locașul de cult ctitorit de patriarh, unde acesta apărea reprezentat²⁹. Însă, având în vedere obiceiul copiștilor de a da frâu liber imaginației atunci când desenau și faptul că manuscrisul a fost copiat în Sicilia, departe de Constantinopol, este mai bine să o considerăm doar o imagine sugestivă. Chiar dacă artistul ar fi vizitat într-adevăr capitala și mănăstirea ctitorită de patriarh, dovezile inexistente nu ne permit să considerăm imaginea drept veridică.

Cronica lui Skylitzes este continuată într-un text numit „Skylitzes continuatus”. Nu știm cu certitudine cine este autorul acestei completări. Părerile specialiștilor sunt împărțite. Specialiști precum Eudoxos Tsolakēs,

²⁶ Hans Thurn, „Einleitung” în *Ioannis Scylitzae, Synopsis Historiarum*, Ediția I de Ioannes Thurn, Walter de Gruyter and Co., New York, 1973, p. XXXIII, D. I, Polemis, „Some cases of erroneous identification in the Chronicle” în *Byzantinoslavica*, Ceskoslovenska Akademie, 26 (1965), p. 77.

²⁷ J. SKYLITZES, *A Synopsis of Byzantine History*, p. 408.

²⁸ L. NEVILLE, *Guide to Byzantine Historical Writing*, p. 157, Biblioteca Nacional, Codex Matritensis Biblioteca Nacional Vitruvas 26.2, <http://bdh-rd.bne.es/viewer.vm?id=0000022766&page=1> (accesat 17.03.2023), p. 459

²⁹ M. ATTALEITATES, *The History*, pp. 114-115, Eric MCGEER, John NESBITT, *Byzantium in the Time of Troubles: The Continuation of the Chronicle of John Skylitzes (1057-1079)*, p. 44.

Werner Seibt, Catherine Holmes și Bernard Flusin sunt de părere că textul este scris de către Skylitzes însuși, cândva mai târziu decât prima parte, motiv pentru care titlul este „continuarea”. Alți autori, precum Alexander Kazhdan, Eirene Sophia Kiapidou, Carl de Boor și Gyula Moravcsik sunt de părere că acest text a fost scris de un alt autor. Eric McGeer se află în tabăra celor care susțin paternitatea lui Skylitzes asupra continuării. De asemenea, afirmă că astăzi balanța tinde să se încline în favoarea lui Skylitzes³⁰.

George Kedrenos este o sursă care nu aduce nici o informație nouă pentru perioada pe care o studiem. În perioada 811-1057 cronicarul a copiat aproape în întregime, ad-literam, Sinopsis-ul lui Skylitzes. Izvorul Kedrenos pentru această perioadă este, de fapt, tot opera lui Skylitzes. Din fericire, așa cum arată Maisano Ricardo, cronica sa se găsește în multe manuscrise astăzi. Dacă s-ar fi pierdut ediția lui Skylitzes, informația sa ar fi dăinuit sub numele lui Kedrenos³¹.

4. Mihail Attaleiates

Mihail Attaleiates s-a născut în jurul anului 1025, în Attaleia (Antalia). Primele studii le-a făcut în orașul natal, după care, în jurul anilor 1030-1040, s-a mutat definitiv în capitală, unde s-a specializat în drept. A reușit să pătrundă în administrația publică și, încetul cu încetul, a avansat dintr-o funcție în alta, așa cum era obiceiul vremii. Nu știm dacă acesta era un apropiat al patriarhului Cerularie sau nu. Nu s-au păstrat scrisori, nici mențiuni că ar fi. Însă, chiar și dacă nu erau apropiați, cercurile lor erau apropiate și cu siguranță că Attaleiates auzea vești despre patriarh provenite din zvonuri. Cert este că în scrierile sale nutrea un sentiment profund de admirație față de patriarh. Încearcă să îi ia apărarea lui Cerularie, iar sfârșitul vieții îl prezintă demn paginilor de sinaxar. Attalaites nu menționează părțile negative. Nu pomenește despre revolta lui Cerularie din 1040³². Atât Psellos,

³⁰ Eric MCGEER, John NESBITT, *Byzantium in the Time of Troubles: The Continuation of the Chronicle of John Skylitzes (1057-1079)*, The Medieval Mediterranean, Vol. 120, Brill, Leiden, 2020, pp. 1, 5, 8, L. NEVILLE, *Guide to Byzantine Historical Writing*, p. 157, B. FLUSIN, „Re-writing history”, p. XXXI, Werner SEIBT, „Ioannes Skylitzes. Zur Person des Chronisten,” *Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik* 25 (1976), p. 85, Catherine HOLMES, *Basil II and the Government of Empire: 976-1025*, Oxford University Press, Oxford, 2015, p. 83, Angeliki LAIOU, „Imperial Marriages and Their Critics in the Eleventh Century: The Case of Skylitzes”, *Homo Byzantinus: Papers in Honor of Alexander Kazhdan* (1992), *Dumbarton Oaks Papers*, vol. 46, Dumbarton Oaks, Trustees for Harvard University, Harvard, Cambridge, 1992, pp. 166-167, Alexander KAZHDAN, „The Social Views of Michael Attaleiates”, *Studies on Byzantine Literature of the Eleventh and Twelfth Centuries*, Cambridge University Press, Cambridge, 1984, pp. 23-86, Carl de BOOR, „Weiteres zur Chronik des Skylitzes”, *Byzantinische Zeitschrift* 14 (1905), pp. 409- 467, Hans Thurn, „Einleitung”, p. XX-XXVIII.

³¹ L. NEVILLE, *Guide to Byzantine Historical Writing*, p. 167.

³² M. ATTALAITES, *The History*, pp. 12-13.

cât și Skylitzes vorbesc despre implicarea lui Cerularie în revolta lui Isaac Comnenul. Attalaites, în schimb, încearcă să îi ia apărarea și spune că în timp ce anumiți oficiali ai statului au pus la cale un plan de uzurpare, „*este neclar și rămâne obscur dacă arhipăstorul suprem, patriarhul Mihail Cerularie a făcut parte din această insurecție sau nu. Cu toate acestea, unele semne anterioare și felul în care evenimentele s-au desfășurat aruncă o umbră de suspiciune că a fost într-adevăr așa*”³³.

Istoria scrisă de Mihail Attaleiates ne este cunoscută din două manuscrise ce provin din secolul al XII-lea: Paris Coislinianus Graecus 136 și Scorialensic T- III- 9. Până în secolul al XIX-lea această lucrare nu a văzut lumina tiparelor. Prima editare a manuscriselor a fost în Bonn Corpus, compilat de Immanuel Bekker³⁴. Prima editare a documentelor nu a fost receptată cu entuziasm. Toată seria de Corpus Fontium Historiae Byzantinae a primit un renume prost din cauza multor greșeli de tipar și de copiere. Volumul era o editare după manuscrisul Paris Coislinianus 136 și a fost tradus de Wladimir de Presle³⁵. Reeditări ulterioare ale textului au fost mai bine receptate³⁶.

5. Concluzii

În concluzie, existența acestor scrieri ne permite să conturăm o biografie coerentă despre patriarhul Mihail I Cerularie al Constantinopolului. Chiar dacă este nevoie de mult discernământ în cumpănirea textului, cu o atitudine critică și cunoștințe bogate cu privire la Byzanțul din secolul al XI-lea, adevărul poate fi filtrat printre posibilele greșeli de copiere a manuscrisului și alte obstacole intrinseci. Cu atenție sporită, realitatea istorică a patriarhului poate fi scoasă la iveală, chiar dacă trebuie să analizăm ironii, cuvântări encomiastice sau acușări care îi conturează o imagine opusă (și contradictorie) cuvintelor de laudă.

³³ M. ATTALEIATES, *The History*, pp. vii-viii, Waldemar NISSEN, *Die Diataxis des Michael Attaleiates von 1077: ein Beitrag zur Geschichte des Klosterwesens im byzantinischen Reiche*, Inaugural-Disertation zur erlangung der Doktorwürde, Universitatea Jena, Frommannsche Hof-Buchdruckerei, Jena, 1894, pp. 23-26.

³⁴ L. NEVILLE, *Guide to Byzantine Historical Writing*, pp.152-153, *Historia: Michaelis ATTALIATAE, Corpus Fontium Historiae Byzantinae*, vol. L, Academia Atheniensis Institutum Litterarum Graecarum et Latinarum Studiis Destinatum Atena, 2011, p. LXXI.

³⁵ Dieter Roderich REINSCH „Editing Byzantine historiographical texts”, *The Byzantine World*, ed. Paul Robinson, Routledge, London, New York, 2010, p. 441.

³⁶ *Historia: Michaelis Attaliatae. Corpus Fontium Historiae Byzantinae* Vol. L, ed. Eudoxos Tsolakis, Academia Atheniensis Institutum Litterarum Graecarum et Latinarum Studiis Destinatum, Atena, 2011, *Miguel Atalates, Historia. Nueva Roma 15*, ed. Martín Inmaculada PÉREZ, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Madrid, 2002 .

Bibliografie:

1. Christian GASTGEBER, *Diplomatics of the Patriarchate of Constantinople: The State of Research on Byzantine Documents of the Patriarchs of Constantinople, A Companion to Patriarchate of Constantinople, Brill's companions to the Byzantine world*, 2212–7429; volume 9, ediție de Christian Gastgeber, Ekaterini Mitsiou, Johannes Preiser-Kapeller, Vratislav Zervan, Editura Brill, Leiden, 2021.
2. Michaelis, CP. patriarchæ, epistolæ variæ ad imperatorem, Cote : Grec 1234, ediție de Jean Bombycin (1348), <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b10723325f>, f.263-267, (Accesat 17.12.2022 ora 23:57).
3. Michaelis CERULARII, CP. patriarchæ, epistola I, Cote : Grec 1268 , Bibliothèque nationale de France. Département des manuscrits, f.2, <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b107226613> (Accesat 21.12.2022 ora 02:54).
4. Michaelis, CP. patriarchæ, de sacerdotis uxore adulterio polluta, Cote : Grec 1315, ediție de Basile, lecteur, Bibliothèque nationale de France. Département des manuscrits, <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b10722879v> (Accesat 21.12.2022 ora 03:00).
5. Michaelis PSELLI, „Eiusdem ad patriarcham Michaellem Cerullarium”, Barb.gr.240, Biblioteca Apostolica Vaticana, f. 154r-155r, https://digi.vatlib.it/view/MSS_Barb.gr.240 (Accesat 06.03.2023).
6. Michaelis CERULARII, „Decretum seu epistula de sacerdotis uxore adulterio polluta”, Vat.gr.2220, Biblioteca Apostolica Vaticana, ff. 275v-276r, https://digi.vatlib.it/view/MSS_Vat.gr.2220 (Accesat 06.03.2023).
7. Michaelis Constantinopolitani et Leonis Acridani, Vat.lat.3843, Biblioteca Apostolica Vaticana, ff. 1r-3v, https://digi.vatlib.it/view/MSS_Vat.lat.3843 (Accesat 06.03.2023).
8. *Acta et Scripta quæ De Controversiis Ecclesie graeca et latinae, saeculo undecimo composita extant*, ediție de Cornelius Will, Elwertii Bibliopolae Academici, Lipsiae et Marburgi, 1861
9. *Patrologiae Cursus Completus*, Series Graeca, Vol.CXX, ediție de J.P.Migne, Paris, 1880.
10. Nicetas Choniates, „Alexii Ducae Imperium”, Recueil des historiens des Croisades, Historiens Grecs, Vol.I, Imprimerie Nationale, Paris, 1875.
11. George SPHRANTZES, *The Fall of the Byzantine Empire*, trad. Marios Philippides, The University of Massachusetts Press, Amherst, 1980.
12. Michael PSELLUS, *Fourteen Byzantine rulers; the Chronographia*, ediție de E.R.A. Sewter, Penguin Books, Middlesex, 1966.
13. SKYLITZES John, *A Synopsis of Byzantine History 811-1057*, trad. John Wortley, Cambridge University Press, Cambridge, 2010.

14. ATTALEITATES Michael, *The History*, trad. Anthony Kaldellis și Dimitris Krallis, Harvard University Press, Cambridge, 2012.
15. Michaël ATTALEIATES, *Michaelis Attaliothae historia*, Corpus scriptorum historiae byzantinae, Bonnae, Impensis Ed. Weberi, 1853.
16. Georgii CEDRENI, *Compedium Historiarum*, Patrologiae Cursus Completus, Series Graeca, Vol. 122, ediție de J.P. Migne, Paris, 1889.
17. Stratis PAPAIOANNOU, *Michael Psellos: Rhetoric and Authorship in Byzantium*, Cambridge University Press, Cambridge, 2013.
18. Michaelis PSELLI, *Orationes Forenses et Acta*, ediție de George T. Dennis, B.G. Teubneri, Lipsiae, 1994.
19. Leonora NEVILLE, *Guide to Byzantine Historical Writing*, Cambridge University Press, Cambridge, 2018.
20. Dieter Roderich REINSCH „Editing Byzantine historiographical texts”, *The Byzantine World*, ediție de Paul Robinson, Editura Routledge, Londra și New York, 2010.
21. Historia: Michaelis Attaliothae . *Corpus Fontium Historiae Byzantinae* Vol. L, ediție de Eudoxos Tsolakis, Academia Atheniensis Institutum Litterarum Graecarum et Latinarum Studiis Destinatum, Atena, 2011.
22. Miguel Ataliothae, *Historia. Nueva Roma* 15, ediție de Martín Inmaculada PÉREZ, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Madrid, 2002 .
23. Biblioteca Nacional, vitr.26-2, <http://bdh-rd.bne.es/viewer.vm?id=0000022766&page=1> (Accesat 17.03.2023).
24. Bibliothèque nationale de France. Département des Manuscrits Grec. 1182, <https://archivesetmanuscrits.bnf.fr/ark:/12148/cc21241w> (Accesat 18.03.2023).
25. Michael JEFFREYS, Marc D. LAUXTERMANN, *The Letters of Psellos, Cultural Networks and Historical Realities*, Oxford Studies in Byzantium, Oxford University Press, Oxford, 2017.
26. Waldemar NISSEN, *Die Diataxis des Michael Attaleiates von 1077: ein Beitrag zur Geschichte des Klosterwesens im byzantinischen Reiche*, Inaugural-Disertation zur erlangung der Doktorwürde, Universitatea Jena, Frommannche Hof-Buchdruckerei, Jena, 1894.
27. Elena N. BOECK, *Imagining the Byzantine Past: The Perception of History in the Illustrated Manuscripts of Skylitzes and Manasses*, Cambridge University Press, 2015.
28. Jonathan SHEA, „Proedros”, „Patrikios”, Francisco J. ANDREAS-SANTOS, „Organization and Administration”, în *The Byzantine Empire, A Historical Encyclopedia*, Vol. I, Empires of the World, ediție de James Francis LePree și Ljudmila Djukic, ABC-CLIO, Santa Barbara, 2019.

29. Gyula MORAVCSIK , *Byzantinoturcica I. Die byzantinischen Quellen der Geschichte der Türkvölker* , Berliner byzantinistische Arbeiten 10, Akademie-Verlag, Berlin, 1958.
30. *To eparchikon viulion, The book of the Eparch, Le Livre du Prefet*, ediție de van Dujčev, Variorum Reprints, Farnham, 1970.
31. Hans Thurn, „Einleitung” în Ioannis Scylitzae, *Synopsis Historiarum*, Ediția I de Ioannes Thurn, Walter de Gruyter and Co., New York, 1973.
32. D.I. Polemis, „Some cases of erroneous identification in the Chronicle ” în *Byzantinoslavica*, Ceskoslovenska Akademie, 26 (1965).
33. Eric MCGEER, John NESBITT, *Byzantium in the Time of Troubles: The Continuation of the Chronicle of John Skylitzes (1057-1079)*, The Medieval Mediterranean, Vol. 120, Editura Brill, Leiden, 2020.
34. Werner SEIBT , „Ioannes Skylitzes. Zur Person des Chronisten , ” *Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik* 25 (1976).
35. Catherine HOLMES , *Basil II and the Government of Empire: 976–1025*, Oxford University Press, Oxford, 2015.
36. Angeliki LAIOU, „Imperial Marriages and Their Critics in the Eleventh Century: The Case of Skylitzes”, *Homo Byzantinus: Papers in Honor of Alexander Kazhdan* (1992), *Dumbarton Oaks Papers* Vol. 46, Dumbarton Oaks, Trustees for Harvard University, Harvard, Cambridge, 1992.
37. Alexander KAZHDAN , „The Social Views of Michael Attaleiates”, *Studies on Byzantine Literature of the Eleventh and Twelfth Centuries*, Cambridge University Press, Cambridge, 1984.
38. Carl de BOOR , „Weiteres zur Chronik des Skylitzes ”, *Byzantinische Zeitschrift* 14 (1905).
39. Paul Julius ALEXANDER, *Religious and Political History and Thought in the Byzantine Empire*, Variorum Reprints, London, 1978.
40. Nicholas MESARITES, *His Life and Works (in Translation)*, *Translated Texts for Byzantinists* Volume 4, trad. Michael Angold, Liverpool University Press, Liverpool, 2017.
41. Charles Michael BAGGS, *The Papal Chapel Described and Illustrated from History and Antiquities*, Monaldi, Roma, 1839.
42. Daniel Benga, *Metodologia studiului și cercetării științifice în Teologie*, Ediția a II-a, Editura Sophia, București, 2003.

CRONICILE UNUI PICTOR UITAT

NICA HENOREL

Abstract.

In an attempt to bring new elements, possibly unpublished, related to the Miracle-Maker Icon of Nicula, in order to highlight this anniversary year directly related to the history of this artistic and Latin treasure of Orthodoxy, especially Transylvanian, the „*surprise*” factor was overwhelming in the discovery that would certify at least one of the plastic interventions on its pictorial layer.

The fact that the discovery initially made by the restorer Dorina Idiceanu and made known with the publication of the work „*The Weeping Virgins of Transylvania*” by the museographer Ana Dumitran, that is, „*one or maybe even two attempts at „refreshment*”¹, was officially confirmed by the research carried out, is not the most sensational thing, even if it is an important scientific step in the history of the Holy Icon. What is really noteworthy and even remarkable is the discovery that reveals the month and year of the intervention, July 1934, and especially the name of the artist who had the honour of doing this work, called in the source researched... „*repair*”. And all the more so, since our discovery was made in a source initially considered of no great importance in the scientific approach of historical research, which aimed to uncover possible accounts related to the miraculous manifestation of the object of research.

This discovery of a transdisciplinary nature, in this case of theology, art and history, shows us that even the consultation of banal accounting registers can provide details hidden from the untrained eye, even from the eyes of researchers, who see in them only economic and statistical information, normal and ordinary for any institution, but which, in the eyes of an inquisitive researcher, can constitute sources and sources of the first order, completing and even rewriting parts of the history of the object of study and making them true sources of

¹ Ana DUMITRAN, *Fecioarele înlăcrimate ale Transilvaniei*, Ed. Altip, Alba Iulia, 2011, pp. 62-63.

documentation for part of our study.

Following this sensational revelation, it was the natural step to „discover” the artist to whom this action of intervention was entrusted: the „Havas painter”. Another direction of research, which proved extremely difficult, in the absence of documentary material and especially of information about his identity and activity even in historical and artistic circles. This information was finally answered after researches that involved institutions such as the National Archives – Arad, Baia Mare and Cluj-Napoca branch, the National Széchényi Library in Budapest, the Art Museums in Arad, Baia Mare and Cluj-Napoca, the City Hall of Arad and Pâncota, the Jewish Community of Arad and Cluj Napoca, as well as historical and artistic personalities such as Zoltán Tibori-Szabó, Jenő Murádin, Tiberiu Alexa, Daniel Lowy, Elena Rodica Colta or Raoul Vizental.

Keywords: Dumitran, Havas, icon, monastery, Nicula, painter, painting, register, repair.

Anul de grație 2022, aduce o nouă descoperire legată de celebra Icoană miraculoasă făcătoare de minuni, de la Nicula, constituindu-se într-o nouă sărbătoare a dublului moment aniversar al mănăstirii Nicula, a 470 de ani de la prima atestare documentară a bisericii vechi a mănăstirii, la Josef Kádár, dar și la 60 de ani de la aflarea ei în Lunca Bonțului după ascunderea acesteia din 1948, când mănăstirea va fi preluată de Biserica Ortodoxă prin faimosul Decret 358.

Așadar, cercetările făcute în *Fondul nr.149* al Arhivelor Naționale, Filiala Cluj, alcătuit din documente ale *Episcopiei Greco-Catolice de Cluj-Gherla 1834-1948*, în registrul cu nr. 457, numit *Rațiunile Sfintei Mănăstiri dela Nicula* începând de la anul 1923, la pagina 47, ne descoperă o informație pe care o considerăm foarte valoroasă, legată de bănuitele intervenții asupra Sfintei Icoane. Astfel, pe spatele paginii, la anul 1934, în *Capitolul III*, intitulat *Pentru acoperirea altor cheltuieli*, la poziția 5, este consemnată plata pentru o intervenție de „reparare”, a Sfintei Icoane [a Maicii Domnului – făcătoare de minuni], la un anume pictor *Havas* din Cluj.

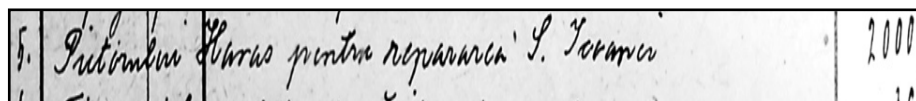

Fig. 1. Reproducere facsimil Registrul 457, pagina 47

Această intervenție menționată, se încadrează perfect în afirmația doamnei Dr. Ana Dumitran, muzeograf la Muzeul Național al Unirii din Alba Iulia și șefa secției Museikon, care în lucrarea *Fecioarele înlăcrimate*

ale Transilvaniei² afirmă că au existat „una sau poate chiar două tentative de „împrospătare”, realizate cu vopsele de ulei, aplicate, cu excepția chipului Fecioarei, pe întreaga suprafață, inclusiv pe ramă”. După această descoperire ce confirmă intervenția asupra Icoanei, cercetarea a continuat în direcția identificării pictorului amintit, a definirii personalității și a descoperirii activității acestuia, puțin cunoscut și chiar ignorat în cercurile de specialitate.

Primul pas, în derularea cercetării noastre a fost aflarea numelui întreg al acestuia, în revista Studii și Comunicări³ de Artă și Arhitectură a Muzeului de Istorie Arad, Havas Béla, unde semnatara articolului, Dr. Adriana Pantazi – istoric de artă și muzeograf, afirmă că informația despre artist este foarte lacunară, dar cu toate acestea, „făcea parte alături de Carol Wolff, din anturajul münchenez a lui Simon Hollósy, fiind menționați în anii 1896, 1897, cu specificația „Pâncota (Austro-Ungaria).” Sursa este lucrarea lui Réti István, *A Nagybányai művésztelep*, apărută la Budapesta în 1994, unde cei doi artiști se regăsesc ca fiind amândoi din Pâncota, dar în urma cercetărilor, descoperim că Havas Béla, nu este nicidecum menționat în lucrarea originală a lui Réti, monografia publicată postum în 1954⁴, în niciuna din cele două liste întocmite de autor în catalogul expoziției jubiliare organizată la Baia Mare în 1912⁵, respectiv pe anii 1896 și 1897, ci doar în completarea acestor liste, făcute ulterior de către diferiți critici sau scriitori de artă. Singurul care apare menționat în aceste liste a ediției din 1954, este doar Carol Wolff, care în listele reproduse aici apare sub forma Wolf Károly și numai pe lista anului 1896, fără menționarea localității, urmând ca la reeditarea lucrării din 1994 (re-părită în diferite ediții succesive până azi, mai jos fiind reprodusă ediția 2004, ce reproduce ediția 1994) să fie menționată și localitatea...

Liebmann A. (német)	Schwarz Georg (német)
Lottermoser (német)	Scharff Viktor (osztrák)
Mály József	Troitsch W. (német)
Münich Ödön	Tegyei Lajos
Nussbaum V. (német)	Thorma János
Papp Gábor	Weil Adolf
	Wolf Károly

Fig. 2. Réti - ediția 1954, pagina 324

² A. DUMITRAN, *Fecioarele înlăcrimate ale Transilvaniei*, p. 63.

³ *Studii și Comunicări*, nr. 7, 2001-2002, a Muzeului Arad, în articolul *Interferențe artistice Arad - Baia Mare în prima jumătate a secolului XX*, semnat Dr. Adriana Pantazi, istoric, pp. 119, 131; și *Studii și Comunicări*, nr. 4-5, 1999, în articolul *Conotații ale spațiului la artiștii arădeni prezenți în școala de pictură de la Baia Mare (1896 - 1935)* de aceeași autoare, unde la nota 1, menționează preluarea datelor de la Réti István (1994), p. 322.

⁴ RÉTI István, *A Nagybányai művésztelep*, Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata, Budapest, 1954, p. 324.

⁵ Tiberiu ALEXA, în *Acta Musei Porolissensis. Zalău: Muzeul de Istorie și Artă din Zalău*, 1986, p. 745.

Szenes Fülöp (Budapest)	Troitsch Walter, München]
Szláryi Lajos	Verona Artur (Brăila)
Tegyei Lajos	Weil Adolf (New York)
Thorma János	Wolf Károly (Pankota)
Tóth-Molnár Ferenc (Szeged)	

Fig. 3. Réti - ediția 2004, pagina 164

Următorul pas în cercetarea noastră, a fost inițiat prin identificarea celor doi pictori în matricolele Academiei de Arte Frumoase din München, unde figurează amândoi ca studenți: Havas Béla la anul universitar 1893/1894, iar Carol Wolff pe anul universitar 1895/1896.

Despre *Carol (Karol) Wolff* acum știm sigur și confirmăm încă odată, pe această cale, că era originar din Pâncota (Ungaria) și îl găsim înmatriculat în Carnetul de înmatriculare (volumul matricol) 3: 1884 – 1920, la pagina 154, pe poziția 1515, la Clasa *Natură*, unde e înscris cu K, iar nu cu C – așa cum se regăsește azi în toate menționările literar-artistice și istorice, fiind menționat ca având vârsta de 26 1/2 ani la 26 octombrie 1895.⁶

1515	Wolff Karol	aus Pankota (Ungarn) Wolff in München: Matrikelbuch Nr. 1515	Matriculbuch 1895/1896	26 1/2
Wolff Karol		aus Pankota (Ungarn) Wolff in München: Matrikelbuch Nr. 1515		26 1/2

Fig. 4. Detalii din foaia matricolă cu datele de identificare ale studentului Wolff Karol

Cât despre Havas Béla, pornind de la această informație, cercetarea ne duce la prima mențiune a numelui său, pe care o găsim în același *Catalog al Bibliotecii Naționale Germane*⁷, tot în volumul matricol 3: 1884 – 1920, dar la pagina 124, unde apare ca înscris la Academia Regală de Arte din München, cu numărul matricol 1213, înmatriculat la 16 noiembrie 1893, la clasa *Natură* a lui *Johann Caspar Herterich*, profesor, pictor și istoric. De aici aflăm vârsta la care a dat admitere, 22 de ani, rezultând ca an al nașterii 1871, faptul că este originar din Budapesta⁸, dar și faptul că este „israelit”. Conform cer-

⁶ Akademie der Bildenden Künste München: Matrikelbuch. 3: 1884 - 1920', Image 154 of 594 | MDZ (digitale-sammlungen.de) și default.jpg (5066x4015) (digitale-sammlungen.de) accesate la 31 mai 2022.

⁷ Digitale Bibliothek - Münchener Digitalisierungszentrum (digitale-sammlungen.de) accesat la 1 mai 2022.

⁸ DNB, Catalogul Bibliotecii Naționale Germane, accesat la 1 mai 2022.

cetărilor despre originile sale, făcute la fața locului, în matricolele de stare civilă ale nașterilor din localitatea Pâncota, pe perioada cercetată de noi și cuprinsă între anii 1869-1873, atât în cele ale Bisericii Reformate, cât și în cele ale Bisericii Romano-Catolice din localitate, cele două biserici frecventate de maghiarii din Pâncota, n-am descoperit nici o menționare a numelui de *Havas Béla*, dar am avut surpriza să descoperim cu această ocazie și faptul, că cel puțin pentru perioada celor patru ani cercetați de noi, nu există nici o menționare a numelui de familie⁹ de *Havas* în localitate. Totuși, acest lucru, nu ne îndreptățește să nu punem problema existenței unui oarecare *Havas* în localitate, în primii ani ai deceniului șapte al secolului XIX, iar faptul că este „*israelit*”, a dat o nouă orientare cercetărilor noastre și către fosta comunitate de evrei din localitate¹⁰, dar nu au dus încă la nici un rezultat legat de confirmarea sau infirmarea informației, ea neputând fi identificată și nici certificată, necunoscându-se unde ar putea fi arhivele acestei Comunități. Ceea ce știm sigur până la momentul acesta, este că aceste arhive nu se află nici între arhivele registrelor de stare civilă ale primăriei Pâncota, care „*nu deține registre cu date înainte de anul 1895*”, cum precizează domnul primarul Pocișer Dan-Ștefan și nici în colecțiile de registre ale Arhivelor Naționale din Arad, care ne-a confirmat oficial că *nu deține nici un fel de documente legate de fosta comunitate evreiască din localitatea Pâncota*.

Kahl	Name	Geburts - Ort und Name der Eltern	Alter	Flurstücks nummer	Tag			
					der Aufnahme des	Kahl	Mar.	Tag
1213	Havas Béla	in der Stadt (Bregenz) Sohn von: Havas Béla + Havas Béla	22	1871	1871	1871	1871	1871

Fig. 5. Reproducere facsimil Volumul matricol 3, pagina 124

Deci, cel puțin din cercetările noastre până la acest moment, artistul *Havas Béla* nu poate fi confirmat indubitabil ca fiind originar din Pâncota, dar nu poate fi exclusă nici o astfel de ipoteză, atâta timp, cât nu putem avea o confirmare a acestui fapt *din documente ale unei comunități care nu mai există*, cea evreiască. Însă, *așa cum este menționat în matricola müncheneză*, dar și cum ne conduc toate cercetările întreprinse, rezultatul arată că *este din Budapesta*¹¹, s-a născut conform calculelor, în 1871, luând în consi-

⁹ la data de 3 iulie 1870 este menționat doar un anume care „*aduce ca formă de început cu numele de Havas: HAVALECZ Emericus*, Fond Colecția Registre Stare Civilă (1612-1955) Bis. Rom-Cat Pâncota, Arad, Registrul 25

¹⁰ care la recensământul din 1880 număra 124 persoane cu o sinagogă de la 1860 și demolată în 1958.

¹¹ așa cum vom demonstra în finalul articolului, neexistând documente care să-l pomenească în Pâncota.

derare vârsta specificată în matricola universitară, de 22 de ani, în momentul înmatriculării acestuia ca student al anului întâi... la 16 octombrie 1893¹².

Confirmarea vine și din lucrarea *Budai, Pesti, Óbudai és Budapesti diákok egyetemjárása* (Vizite universitare ale studenților din Buda, Pest, Óbuda și Budapesta) în vol. II. 1256-1525 și 1867-1919), a lui Szögi László și apărută în 2012, unde la p.343 și poziția 4768 este menționat studentul Havas Béla.

Müncheni Képzőművészeti Akadémia	
4768	<u>Havas Béla</u> 1, izr, 22 éves, sz: Budapest, a: Privatier +, be: 1893. 10. 16. Kt, Naturkl., törzssz: III/1213
343	

Fig. 6. Detaliu cu mențiunea religiei, vârstei, localitatea nașterii, anul universitar cu data înmatriculării și clasa, la p.343 în lucrarea *Budai, Pesti, Óbudai és Budapesti diákok egyetemjárása*

Mai mult chiar, dacă pentru numele de *Wolff* am găsit în matricolele müncheneze 18 studenți cu același nume de familie pe perioada anilor 1826-1927, în schimb, pentru cel de Havas, s-a găsit numai cel al lui *Béla*, în toate cele cinci matricole¹³ existente pentru Academia de Arte Frumoase din München, pe toată perioada anilor 1809-1935. Lucrarea lui Szögi László¹⁴, în care sunt enumerați studenții din Buda, Pest, Óbuda și Budapesta ce frecventau universitățile germane, apare numai Havas Béla, căci Carol (Karol) Wolff, fiind din afara acestor localități nu mai este amintit. Dar și acest lucru este subiectiv, deoarece, autorul face doar un inventar al studenților din respectivele localități, pe baza informațiilor furnizate de respectivele matricole, fără altă verificare.

Și chiar dacă Havas nu e din Pâncota, există totuși posibilitatea ca cei doi să fi locuit ceva vreme în zona Pâncotei, căci Wolff fiind băștinaș al zonei, să-l fi găzduit o perioadă pe colegul său Havas, găsindu-și de lucru în zonă: Wolff pictând interiorul bisericilor ortodoxe și catolice din localitate, iar despre Havas, se vehiculează că ar fi pictat ceva interior de biserică la Chișineu-Criș (jud. Arad) și la Sânpetru Mare (jud. Timiș) și pe lângă Pâncota, ceea ce probabil să-l fi făcut cunoscut în zonă și astfel după plecarea sa, locuitorii să apeleze încă și mai târziu la serviciile sale.

Imediat după absolvirea studiilor, îl găsim menționat în luna mai a anului 1897¹⁵ în ziarul de Baia Mare, în legătură cu participarea sa la Școala de pictură a lui Simon Hollósy, pe listele favorizațiilor din München ce au fost invitați la Budapesta pentru a primi bilete gratuite de transport din partea

¹² Matricola anului universitar 1893-1894 în volumul matricol 3, având anii extremi 1884-1920.

¹³ Matrikeldatenbank - Akademie der Bildenden Künste München (adbk.de) accesat la 31 mai 2022.

¹⁴ SZÖGI László, *Budai, Pesti, Óbudai és Budapesti diákok egyetemjárása, vol. II (1256-1525 és 1867-1919)*, Közreadja Budapest Főváros Levéltára, Budapest, 2012, p. 343.

¹⁵ *Nagybánya és Vidéke*, (Nagybánya [Baia Mare] și regiunea sa), nr. 18, 2 mai 1897, p. 2.

Ministrului transporturilor, pentru a-și urma călătoria „căt-re Maestru”. În această listă sunt menționați și cei doi artiști colegi münchenezi Karol (y) Wolff și Havas (s) Béla, cu indicația Pankota. Aceasta este prima și singura semnalare a informației referitoare la faptul că amândoi ar fi originari din același loc, toate celelalte menționări, fiind doar simple preluări...

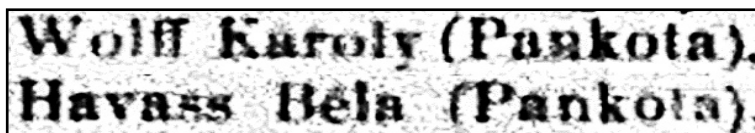

Fig. 7. Reproducere facsimil Nagybánya és Vidéke, pagina 2

Și de aici întreg șirul de neclarități, confuzii și interpretări legate de pictorul Havas...

Întrebarea ce decurge firesc din această informație: care Havas Béla a reparat Icoana? Acel Havas Béla de la Budapesta, regăsit în matricolele müncheneze, sau Havas Béla de la Pâncota, amintit în ziarul *Nagybánya és Vidéke* citat mai sus? Răspunsul credem că e simplu: ar trebui să avem date diferite despre viața și activitatea celor doi pictori cu nume identic, însă sursele găsite și cercetate, nu ne oferă nici o informație irefutabilă, din care să tragem concluzia, că pe aceeași perioadă de timp și în același spațiu ar fi existat doi pictori cu același nume, cu aceleași studii, cu același tip de activități și atât de necunoscuți... în același timp. Iar între un articol de ziar și informațiile oficiale ale unei matricole academice școlare, înclinăm să credem că datele oferite din sursa cea din urmă, a unei instituții de prestigiu, este întotdeauna cea de preferat...

Pentru a înțelege ce este cu acest artist Havas, ar trebui să amintim faptul, că inițial amintirea existenței lui, stă în strânsă legătură cu apariția la Baia Mare în vara anului 1896, a unui centru artistic, devenit foarte celebru în epocă, sub conducerea maestrului münchenez Simon *Hollósy*¹⁶, ce beneficia de o mare stimă și reputație între tinerii pictori, de naționalități diferite precum: polonezi, ruși, germani, maghiari, cehi, sârbi, spanioli, români și chiar americani. Înainte cu zece ani, acesta, în 1886, „întemeiază la München o academie particulară de pictură, formată din prieteni și admiratori, care îl proclamă maestru al lor” datorită calităților sale de remarcabil pedagog, în corecturile ce le făcea colegilor lui, cu autoritatea unui talent ieșit din comun, dar și ca rezultat al „*independenței sale*”.¹⁷ Acolo, la München, încă din perioada studenției, se va înscrie și Havas alături de colegul său Wolff, de unde, își vor urma maestrul în noul centru de

¹⁶ Raoul ȘORBAN, *O viață de artist între München și Maramureș*, Editura Meridiane, București, 1996, p. 75.

¹⁷ Raoul ȘORBAN în volumul *Centenar Muzeal Orădean*, al Muzeului „Țării Crișurilor”, 1972, p. 563.

pictură deschis în Transilvania, după ce acesta va pendula o perioadă între München și Maramureș.

Următoarea menționare a artistului, o aflăm în același an, în revista *Cetățeanul Maghiar*¹⁸ din Cluj, în inventarul listei ce se făcea periodic, străinilor sosiți și stabiliți în oraș. Ceea ce ne-a atras atenția, este numele acestuia din această listă, Havas Béla Deés, unde *Deés* este menționarea vechiului nume al orașului Dej... Trebuie menționat că în dreptul numelui străinilor stabiliți în Cluj, era trecută ocupația, dar și locul din care aceștia veneau, iar la pictorul de care tocmai ne ocupăm se face doar menționarea orașului. Probabil, că inițial i-a fost mai la îndemână să participe la „*coloniile de vară*” organizate de Hollósy la Baia Mare între 1896 și 1897.

O primă manifestare artistică publică a acestui pictor, o descoperim în ziarul *Ujság*¹⁹, când este amintit cu ocazia deschiderii la 18 ianuarie 1918 a unei expoziții colective a artiștilor locali, organizată de către Asociația Inginerilor și Arhitecților din Cluj, care a avut loc „*într-o simplă sală de sport*” a Universității, în două încăperi mari. În a doua sală, se aflau și „*Béla Havas, cu picturile lui, dintre care, portretele sale sunt cele mai bune...*”, el însuși fiind caracterizat ca *puternic*, cu mențiunea, că numele artistului folosit într-un al doilea articol al aceluiași ziar, va fi *Heves* - în loc de Havas („*nagyerejü Heves*”). La câteva zile după această menționare a numelui său, printre expozanții acestei prime manifestări a Societății literare și artistice „*Est*”, îl regăsim cu un amplu articol în *Új Erdély*²⁰, în calitate de critic de artă, unde face o amplă și impresionantă recenzie a aceleiași Expoziții de iarnă a artiștilor din Cluj-Napoca (*Kolozsvári művészek téli kiállítása*) desfășurată pe două numere ale ziarului. La finalul cronicii sale, i se face o recenzie scurtă, dar cuprinzătoare, de către redacția ziarului, în care este amintită și prestația sa în cadrul expoziției pe care a analizat-o și în cadrul căreia participase și el. Astfel, este amintit faptul că cei „*trei ani de război, i-au îngreunat munca în cea mai mare măsură, dar totuși a expus cinci tablouri valoroase... iar una dintre cele mai reușite piese din expoziție este „Fata calotasiacă [fata din Țara Călatei] care servește prăjituri*”, alături de tabloul intitulat „*Portretul*”, pictat cu un ochi atent și cu gândire profundă, ce exprimă, de asemenea, „*sinele interior*”, atât de neglijat de artiștii noștri în ultima vreme, prin vivacitatea ochilor și a chipului”. Cuvinte mari și cu greutate pentru cineva care astăzi se pare că este complet uitat și trecut cu vederea aproape de toate dicționarele de artă...

Până la acest moment, când deja îl aflăm menționat în cele două mari cotidiene clujene, artistul Havas a reușit să se remarce, mai ales prin partici-

¹⁸ *Magyar Polgár* (Cetățeanul Maghiar), Kolozsvár, nr. 186, 17 aug. 1897, p. 3.

¹⁹ *Ujság* (Ziarul), Kolozsvárt, Anul 16, nr. 16, 1918 ian. 1918, pp. 4-5.

²⁰ *Új Erdély* (Noua Transilvanie), Kolozsvár, nr. 2, 26 ian. 1918, p.30-31; și nr.3, 2 feb. 1918, pp. 46-47.

parea la expozițiile de grup anuale organizate în orașul de pe Someș. Marea efervescentă artistică, poate fi dedusă de altfel, din lucrarea lui Paul Mihnea, șeful Biroului Populației din Cluj la 1923²¹, din care aflăm că orașul număra la acea vreme, nu mai puțin de 70 de pictori, dintre care, 2 *de maiolic* (porțelan), 4 *de arte*, 7 *de firme*, 3 *pictori artiști*, iar restul sunt menționați ca simpli... *pictori*, fără a fi incluși în categoria acestora vopsitorii de haine și zugravii. Deci, Clujul nu numai că nu ducea lipsă de artiști pictori profesioniști, indiferent de domeniul în care aceștia își manifestau talentul, dar se pare că în acest domeniu, viața urbei era chiar foarte animată. Și cu toate acestea, numele lui Havas Bela nu apare în acest inventar, singura mențiune a unui pictor cu numele de Havas fiind un anume Albert...

La 15 februarie 1920, Revista Transilvania (*Erdélyi Szemle*), făcea o cronică a operei sale, unde este amintit ca fiind „*liderul școlii Holiósy și proclamat „cel mai bun portretist din Transilvania” prin înclinația sa artistică... făcându-se și o descriere doar în linii mari a artei acestuia: „în primul rând, trebuie să subliniem caracterul puternic al portretelor sale, care rivalizează cu perfecțiunea unei fotografii color. Interesul fețelor este sporit de contururile intenționat migdalate ale ochilor, care, în cazul portretului mare în poziție așezată, caracterizează puternic concepția individuală a artistului asupra formei... Culorile sale sugerează o paletă de culori infinit de bogată... Tehnica sa este eclectică, alternând între tușe ample și cele mai mici puncte, cu o mare variație*”²²... După câteva zile, la 19 februarie, ziarul Patria²³, va face o cronică intitulată „*Pictorul Havas Béla*”, în care, este elogiat „*artistul cu o cultură aleasă câștigată în străinătate... și care ca portretist are un talent desăvârșit. Dânsul nu vede numai forma exterioară a modelului, ci cu puterea lui artistică întipărește chiar și însușirile lui sufletești.*” Mai mult chiar, ca urmare a succesului avut cu expoziția deschisă „*în vitrina unei prăvălii din piața Unirii... consiliul comunal, cumpără o a doua lucrare a artistului pe seama muzeului*” din oraș. Articolul menționează în continuare că „*artistul are de gând să înființeze în oraș o școală de desen, lucru, care ar îndeplini aci o adevărată misiune culturală... mai ales, cunoscând și sentimentele filoromâne probate ale artistului.*”

În 1921, la un an distanță, cu ocazia unei alte expoziții, care a fost deschisă pe 23 februarie la Cluj Napoca și unde participau un amestec de pic-

²¹ Paul MIHNEA, *Tabloul locuitorilor orașului Cluj*, Institutul de Arte Grafice și Depozit de Hârtie, 1923; iar din statistica lui Árpád E. VARGA - „*Erdélyi etnikai és felekezeti statisztikája (1850-1992)*”, orașul se pare că avea aproximativ 85000 locuitori. <http://varga.adatbank.transindex.ro/?pg=3&action=etnik&id=5290> accesat 3 aug. 2022

²² *Erdélyi Szemle* (Revista Transilvania), Anul VI, nr. 7, 15 feb 1920, p. 110.

²³ *Patria*, Anul II, nr. 35, 19 februarie 1920, Cluj, p. 2.

tori și sculptori maghiari, români, sași și evrei²⁴, apare o nouă recenzie a operei sale²⁵, în care este văzută ca o „mare surpriză” apariția noilor sale portrete, în care „culorile, tehnica, personajele, stilul vechilor portrete ale lui Béla Havas și bogăția culorilor lor sunt prezente și în noul său portret... Concluzia fiind că Havas este un exponent serios al portretului realist și așezat.” Această expoziție cunoscută sub numele de „Colegium artificum transilvanicorum”, este de fapt un Salon al artei din Transilvania²⁶, prezidat de artiști consacrați, de diferite facturi, precum: poetul Emil Isac, pictorii Havas Béla, Aurél Pap sau János Thorma de la Baia Mare și a prezentat peisaje, portrete și studii de nud minuțios realizate și pline de detalii fine. În anul următor, Havas este menționat ca portretist, pentru o parte a operei literare din marile personalități ale culturii englezești traduse de Dr. Rózsa Dezső.²⁷

Importanța sa cultural artistică, pentru arta clujeană, se vede și din faptul că în octombrie 1921²⁸, la apelul ministrului Goga de a forma o Uniune a Artiștilor a orașului de pe Someș, acesta a fost invitat la o întâlnire de opt artiști, pentru a redacta statutele asociației și a pune bazele acesteia, după care aflăm că în ianuarie 1922 această Asociație a artiștilor „transilvăneni” a ținut prima sa întâlnire, iar Havas Béla era secretarul acesteia.²⁹

Câțiva ani mai târziu, este invitat special la inaugurarea Spitalului Evreiesc al orașului, alături de Rabinul șef Akiba Glasner și filantropii Dávid și Karolina Sebestyén, cărora le-a executat portretele, ce le-a și dezvelit cu această ocazie la 11 noiembrie 1929.³⁰ Între timp, făcându-se remarcat și în presa scrisă, având activitate și în critica artistică, în 1934 este ales membru al secțiunilor Literatură, Știință și Cultură al Revistei Transilvane (Erdélyi Szemle)³¹, iar în ianuarie 1935 îi apare în jurnalul *Helikon transilvănean* un foarte interesant studiu estetic intitulat „*Perspective literare mondiale*”³² în care afirmă „că, din momentul în care cerem originalitate și nu finalizare clasică, încep să apară noi tipuri de artă”, care și acestea se împart „în funcție de trei tipuri de oameni: ai lumii subterane [lumea interlopă], civile și religioase [pur spirituale].”

Între 15 iunie 1936, artistul participă la *Congresul Artiștilor – Marea Adunare a Artiștilor Plastici* de la Baia Mare, alături de alți artiști clu-

²⁴ *Napkelet* (Răsărit de soare), Anul II, nr. 4, 1 mart. 1921, p. 237.

²⁵ *Erdélyi Szemle*, Anul I, nr. 8-9, 20 mart. 1921, în rubrica Critica, p. 14.

²⁶ *Uj Kelet*, (Noul Orient sau Noul Est), 30 ian. 1921, p.2; și revista *Vatra*, Tg. Mureș, nr. 6, 2015, p. 94.

²⁷ *Pásztortűz*, (Focul pastoral), Anul VIII, nr. 22, 3 iun. 1922, p. 585.

²⁸ *Ellenzék* (Opoziția), Anul XLII, nr. 243, 11 nov. 1921, p. 4.

²⁹ *Ellenzék* (Opoziția), Anul 43, nr. 7, 10 ian. 1922, p. 3.

³⁰ *Uj Kelet*, (cotidian evreiesc clujean, de limbă maghiară) Anul 12, nr. 247, 12 nov. 1929, p. 8; și *Keleti Újság* (Ziarul de Est), Anul XII, nr. 259, 13 nov. 1929, p. 3.

³¹ *Erdélyi Szemle*, Anul XIX, nr. 1, 1 ian. 1934, p. 5.

³² *Erdelyi Helikon* (Helikon transilvănean), ian. 1935, Cluj-Kolozsvár, pp. 629-630.

jeni: Folyovits Endre, Cornea Emil, Vásárhelyi Z. Emil, Codreanu Cornel și Kiczkó László.³³

Fig. 8. Lucrare grafică a artistului din 1937³⁴

La anul 1938, îl găsim pe Béla Havas, un pictor cu un talent și o pregătire deosebite ca maestru al lui Takáts Zoltán³⁵, dar în același timp, prezent cu picturile sale în casa lui Róbert Peielle, ceea ce ne vorbește despre talentul său³⁶... Acest Róbert Peielle³⁷ fiind un renumit pictor clujean, maestru sculptor în lemn și arhitect decorator, cu studii la München și inițiatorul unei Colonii de pictori la Cluj, foarte activ în viața urbei de sfârșit de secol XIX și început de secol XX.

La 17 decembrie 1939 participă din nou la o expoziție de grup a pictorilor clujești, organizată de Facultatea Națională de Arte Plastice din Cluj alături de Peielle Róbert și Takáts Zoltán³⁸, iar un an mai târziu, în octom-

³³ Keleti Újság (Ziarul de Est), 14 june 1936 (Ziarul de Est), 14 June 1936, 14 iun. 1936, p. 6.

³⁴ lucrarea prezentată a fost vândută la licitație în 2020 la o casă de licitații din Budapesta, Különböző alkotók (Havas, Menyhárt): Két mű (mutargy.com) accesat la 17 iunie 2022.

³⁵ Erdélyi Szemle, Anul XXIII, nr. 12, 1 dec. 1938, p. 9.

³⁶ Ellenzék, Anul 59, nr. 276, 3 dec. 1938, p. 6.

³⁷ <http://www.erdelyimuveszet.ro/kataszter/keret/cikk/10.htm> accesat la 31 mai 2022.

³⁸ Ellenzék, Anul 60, nr. 278-302, 17 dec. 1939, p.4; și Keleti Újság, Anul 22, nr. 292, 18 dec. 1939, p. 6.

brie 1940³⁹, numele acestuia apare între membrii fondatori ai Asociației Artiștilor Transilvăneni, după care, în *mai 1941*⁴⁰, este amintit ca având un articol-eseu în revista *Studii Sociale* (Társadalomtudomány, nr. 2, martie-aprilie, Budapesta, 1941, pp. 240-241), dar în realitate o confuzie, căci cel semnat cu inițialele *H. B.* este de fapt *Hamvas Béla*...

Printre ultimele mențiuni le găsim și pe cele de la *anii 1942-1943*, cel puțin pentru presa de limba maghiară din Transilvania, în legătură cu executarea unor portrete ale unor celebrități ale orașului care la adoptat și în care a trăit aproape toată viața sa: *un portret magnific*⁴¹ președintelui de onoare al Asociației Măcelarilor din Cluj, președinte al Băncii Măcelarilor, al Uniunii Industriale și al Breslei Cântăreților Meșteșugari, *János M. Daly*, la aniversarea a patru decenii de activitate în domeniu, cât și portretele bătrânilor profesori ai Colegiului Reformat din Cluj⁴², alături de ucenicul său Zoltán Takáts... Ultimele mențiuni legate de acest mare maestru al penelului, Havas Béla, prea puțin cunoscut, pe nedrept uitat și cu atât mai mult, prea puțin apreciat, însă amintit de fiecare dată ca un mare și deosebit portretist al acestei părți de țară, sunt făcute în legătură cu menționarea numelui ca participant la o Expoziție de artă la Casa Județeană din Sângeorz-Băi⁴³ din aprilie 1945, unde este caracterizat ca „*un portretist conștiincios, care se străduiește să obțină o realitate sinceră în portretele sale delicate*”, iar la 10 zile distanță⁴⁴ îl găsim expunând și la Sala de sticlă a Prefecturii Județului Cluj, după care, nimeni nu-l mai pomeneste!

În *Repertoriul locuitorilor Clujeni din 1943*⁴⁵, îl găsim menționat pentru prima dată cu numele complet, Havas Béla Antal, o raritate dacă ținem cont că acest lucru nu se practica în presa vremii, cu mențiunea: *festőművész* – adică pictor. Puțin mai târziu, în „*mai 1945, când la sediul Consiliului Sindical din Cluj, a fost dezvelită solemn o pictură în ulei a lui Béla A. [ntal] Havas*”⁴⁶ în memoria poetului Béla Józsa, este a doua menționare a numelui întreg; ultima menționare, fiind necrologul acestuia din 12 decembrie 1947⁴⁷,

³⁹ *Fuggetlenség* (Independența), Vasárnap, nr. 240, 20 oct. 1940, p. 5.

⁴⁰ *Ellenzék*, Anul 62, nr. 117, 23 mai 1941, p. 5.

⁴¹ *Ellenzék*, Anul 63, nr. 283, 15 dec. 1942, p. 5.

⁴² *Keleti Újság*, Anul 26, nr. 144, 29 iun. 1943, p. 5.

⁴³ *Erdély Szociáldemokrata hetilap*, Kolozsvár, nr. 25, 14 apr. 1945, p. 7.

⁴⁴ *Szabad Szó* (Soare Liber) – Temesvár, nr. 92, 23 apr. 1944, p. 4.

⁴⁵ BOGA Ödön, ZÁMBO Aurél și GÁL Ernő, *Kolozsvári Lak – És Címjegyzék – 1943*, p. 328; Aici, artistul este menționat ca având locuința în cartierul Donát (Grigorescu de azi), pe str. Emeșe nr. 14, pe care se aflau doar 18 numere. Denumirea străzii a suferit mai multe redenumiri: astfel la începutul secolului XX – Ioan Ursu, din 1941 – primește numele de *Emeșe*, ca apoi din 1945, iar Ioan Ursu, ca în final, din anul 1964 – strada Rarău.

⁴⁶ *Petőfi és az 1848-49-es magyar szabadságharc* (studiu apărut în Kolozsvár la 1939, cu o ediție nouă în 1945) și *Romániai magyar irodalmi lexikon: II. (G-Ke)*. Főszerk. Balogh Edgár, Bukarest: Kriterion, 1991.

⁴⁷ *Erdély Szociáldemokrata*, Kolozsvár, nr. 284, 12 dec. 1947, p. 4.

unde este amintit cu numele întreg, Havas Béla ANTAL și din care aflăm că *cel mai bun soț, tată, bunic și rudă, pictor, maior și invalid de război... pe 8 decembrie, și-a redat sufletul Creatorului său. În mormântarea sa a avut loc pe 11 decembrie, la ora 15.00, în capela cimitirului [Hajongárd], după ritul Bisericii Romano-Catolice.*

Ținând cont de acest aspect, putem deduce că artistul a trăit 76 de ani, a fost căsătorit cu Éva Etelka Havas (născ. Sándor⁴⁸) și a avut-o ca fiică, pe Éva Katalin.

Fig. 9. Reproducere facsimil Erdélyi Szociáldemokrata, pagina, 4

⁴⁸ Referitor la numele soției, acesta îl aflăm de pe cele două pietre funerare, el nefiind menționat în articolul funebru din 12 decembrie 1947, ea fiind amintită acolo doar ca *soția lui* Havas Béla, *văduvă* „Özv.” [egy]. Ungaria aflată sub dominația habsburgică este influențată de tradițiile vest-europene, iar femeile devin cunoscute după numele soților lor. Astfel, Éva Etelka, odată căsătorită cu Havas Béla, devine „Havas Béláné”, unde sufixul *ne*, înseamnă *aproximativ „soția”, iar acesta este echivalentul maghiar al „doamnei”... Aceasta a fost atât legea, cât și tradiția până în anii 1950.* Hungarian names - Wikipedia Republished // WIKI 2 – accesat la 4 oct. 2022. Odată cu cele două pietre funerare, aflăm și faptul că între cei doi soți era o diferență de 17 ani. Încercând să aflăm mai multe despre viața acestui artist, ne-am adresat, de bună-credință, Consiliului local al municipiului Cluj-Napoca, Direcția Tehnică, Serviciul administrare cimitire domeniul public, prin două adrese, N° 654724/44 din 27 iulie 2022 și N° 697007/44 din 22 august 2022, pentru a ne facilita legătura cu urmașii acestuia, aducând ca argument în favoarea acestui demers atât obiectul cercetării noastre, cât și *valorificarea personalităților aproape necunoscute ale orașului comoară, prilej cu care sper să îmbogățim zestrea culturală a urbei de pe Someș.* Răspunsul autorităților la această provocare culturală la care am primit același răspuns în două exemplare diferite (la 9. 08. 2022 și la 1.09.2022) s-a rezumat scurt la scuza penibilă, care atestă în ultimă instanță incompetența și neimplicarea personalului angajat în problemele de interes ale promovării urbei, dar chiar dezinteresul cras manifestat de acestea pentru istoria și cultura orașului: *„vă comunicăm următoarele: titularul dreptului de concesiune asupra locului de înhumare unde a fost înmormântat pictorul Havas Bela Antal este o persoană decedată din anul 1969, fiind singura informație pe care o deținem... chiar dacă locul de înhumare este întreținut de membri ai familiei care nu dețin dreptul de concesiune.”* (sic!) Acesta este răspunsul care arată „profesionalismul” instituției ce conduce destinele orașului comoară... De parcă „dreptul de concesiune” dictează intermedierea cu cei ce cunosc și pot oferi detalii despre viața artistului! Dar atât s-a putut, iar răspunsurile primite ne-au arătat măsura și capacitatea oamenilor puși în slujba cetățeanului... pentru a nu spune mai mult.

Faptul că acesta este întregul nume al pictorului, este întărit și de cele două pietre funerare ce străjuiesc mormântul său din Cimitirul Central al Clujului, aflat în Parcela II B la numărul 1299, pierdut între miile de monumente funerare ce amintesc de trecerea vremelnică a locuitorilor lor...

Interesant este faptul că vechea piatră funerară ce se afla pe mormântul inițial, avea inscripționat doar numele cunoscut de toți în presa vremii, numai numele și primul prenume, fără a-i fi menționată și profesia de pictor, așa cum se obișnuia în cazul celor cu un anumit renume în breasla care o profesau sau anturajul în care era cunoscut, iar odată cu refacerea mormântului, urmașii acestuia, au adăugat și al doilea prenume prea puțin sau... deloc cunoscut, atât pentru contemporani cât și pentru posteritate, dar și mențiunea ce îi definește activitatea: *festőművész*.

Odată cu aflarea locului în care își doarme somnul de veci, se confirmă și anul nașterii, calculat inițial pe baza matricolei müncheneze, și deci în final, vârsta la care „și-a redat sufletul Creatorului său.” O altă „coincidență” care vine în sprijinul confirmării identității sale...

Fig. 10. Mormântul pictorului și cele două plăci funerare

Și astfel, cu ceva puțin mai multe informații decât acele *informații lacunare*, cunoaștem acum, că artistul a trăit și și-a desfășurat activitatea aproape două treimi din viață la Cluj, implicat activ în tot ceea ce a însemnat emanciparea iubitorilor de artă, apreciat de presă și recunoscut în epocă ca un partizan al drepturilor artiștilor, dar și vector de susținere și răspândire a culturii.⁴⁹

Dar înainte de a încheia acest studiu, trebuie adusă în discuție și *lista primilor elevi ai Școlii de la Baia Mare* deschisă prin acele cursuri de vară ale lui Hollósy, în care se regăsește numele lui Havas Béla pe anii 1896 și 1897⁵⁰.

⁴⁹ menționarea lui la Cluj este făcută și de Dr. Ákos Szabó – Tibor Kállai în lucrarea sa *Magyar festők és grafikusok életrajzi lexikona I-II*, Eldonanto: Kállainé Virágh Irén, 1997.

⁵⁰ RÉTI István, *A nagybányai művésztelep*, Vince Kiadó, Budapest, 2004, pp. 163-164.

Această listă este începută „oficial”, de Réti István (pictor și istoric al artei maghiare) cu multe omisiuni încă din 1909, reluată în 1912, publicată în 1954 și republicată postum în 1994, dar fără a menționa ceva și despre existența acestui artist. Cel care se va ocupa serios de începuturile acestei mișcări artistice, este Dr. Tiberiu Alexa, *fostul director* al Muzeului Județean de Artă Baia Mare, care în articolul *Contribuții la reconstituirea primei etape a istoriei mișcării artistice de la Baia Mare (1896-1901)*⁵¹, prezintă în paralel primele liste ale participanților la coloniile organizate de Hollósy la Baia Mare, iar cu această ocazie descoperim un amănunt interesant legat de apariția lui Havas pe aceste liste: pentru anul 1896, în săptămânalul de limba maghiară a presei locale din Baia Mare, *Nagybánya és Vidéke*⁵², artistul apare singur, fără menționarea colegului său Wolff Karoly, și *fără menționarea localității presupusă a fi de origine*. După un an, pe lista apărută în 14 martie 1897, a aceleiași publicații, când erau anunțați cu intenția de participare că *vor sosi în orașul nostru 50 de artiști pictori...* găsim doar numele lui Wolff Karoly, iar în cea din 2 mai, când era anunțată deja venirea de trei zile a primilor 31 de artiști, pe lângă el aflăm și numele colegului său Havas Béla, nume ce se repetă la darea de seamă din același ziar, apărut în 17 octombrie, ambii având acum și mențiunea *Pánkota*. *Deci, acesta este momentul în care între artist și localitate se face legătura, care îl va defini ca originar din Pánkota, până la cercetarea de față...* Pentru că toate cercetările întreprinse de noi în localitate, nu au dus la nici un rezultat concludent, vis-à-vis de confirmarea artistului ca originar din Pánkota (așa cum am arătat mai sus), putem bănuși că Wolff, originar din Pánkota, va invita și aduce cu sine la Baia Mare și pe colegul său, care era prezent deja la Pánkota, posibil tot la invitația sa, după perioada studiilor müncheneze, cu scopul de a lucra o perioadă în zonă, ceea ce la putut face să declare la înscrierea în colonie, că este tot din Pánkota. Dar accentuăm ideea că este doar o ipoteză, în lipsa dovezilor clare că Havas, cu adevărat era născut în localitatea ce i se atribuie.

Cât despre lista alcătuită de Réti, va fi completată ulterior de istoricul Murádin Jenő și publicată în revista Erdélyi Múzeum (Muzeul Transilvaniei) din 1992, numerele 1-4, menționând și faptul că: *adăugă încă 241 de nume, la cele 170 ale lui István Réti*. Astfel, abia din această completare târzie, preluată la rândul ei din lucrarea lui Raoul Șorban⁵³, care o redă fără menționarea surselor, aflăm și de existența lui Havas Béla, la care este adăugată și mențiunea *Pánkota*, care a fost preluată de ulterior de toți cei care s-au

⁵¹ T. ALEXA în: *Acta Musei Porolissensis*, pp. 745-772.

⁵² *Nagybánya és Vidéke*, Anul XXII, nr. 17, 26 aprilie 1896, p. 2

⁵³ Raoul ȘORBAN, *O viață de artist între München și Maramureș (Hollósy Simon)*, Editura Meridiane, București, 1986 și republicată 1996, p. 222.

ocupat de Mișcarea artistică de la Baia Mare – fără a mai încerca o reconfirmare a acestei informații, până la cercetarea de față.

Realitatea că după 1897, când se mută la Cluj, Havas nu mai apare în listele pictorilor participanți la acele Cursuri de vară ale armeanului Hollosy, se datorează cel mai probabil faptului că nu a mai activat în cadrul acestor *tabere de vară* de la Baia Mare, rămânând consacrat doar activității artistice din orașul de pe Someș. În sprijinul acestei ipoteze, vine și faptul că numele lui nu apare în listele lui Réti István, tocmai apariției lui sporadice și poate nu foarte expresive în activitatea acelor cursuri de vară băimărene, ceea ce a făcut ca numele lui să nu aibă rezonanța necesară pentru a fi întipărit în memoria autorului listei, la peste zece ani (1909) de la producerea evenimentelor (1896-1897). În același timp, faptul că nu este foarte vizibil în istoria artei și în memoria colectivă a artiștilor, arată o oarecare distanțare de clasa aleasă a artiștilor, de lumea mondenă, de protipendada aleasă și influentă a orașului, rămânând un boem singuratic, mulțumit cu dragostea lui de artă liberă și neîngrădită de cutumele social-artistice ale vremii sale.

Așadar, critic literar și pictor, maestru al penelului, dar și al pensulei, al literelor, dar și al culorilor, Havas Béla, e binevăzut și apreciat atât de specialiști cât și de oamenii obișnuiți, de fiecare dată la superlativ. Elogiat de presă și apreciat în cercurile artistice ale vremii – din a cărei elevată elită făcea el însuși parte, promotor culturii și al artei în orașul de pe Someș în toată prima jumătate a secolului XX, este un artist modest, uitat pe nedrept într-o firidă a istoriei, ce merită a fi redescoperit și cunoscut, cu atât mai mult, cu cât, este cel care s-a învrednicit a avea șansa istorică de a interveni direct asupra Sfintei Icoane făcătoare de minuni de la Nicula, prin acea intervenție de „*reparare*” din vara anului 1934. O șansă unică în viața unui artist, dacă ținem cont de celebritatea Sfintei Icoane și o cinste la fel de unică dacă ne gândim la alegerea făcută de călugării bazilieni⁵⁴ ai mănăstirii, o alegere ce implica o foarte mare responsabilitate, în primul rând cultică, dar și artistică, în contextul în care era vorba de însăși simbolul Mănăstirii de două veacuri și jumătate, dar și al credinței populare din tot Ardealul și de dincolo de el, spre care se îndreptau toți pașii și se aplecau genunchii tuturor celor ce veneau la vreme de nevoi și suferințe, ridicându-și ochii plini de lacrimi spre chipul *Vergurei Tămăduitoare*, ce aveau să nască 12 ani mai târziu și versurile: „*Am venit, Măicuță, să te mai vedem, Să-ți spunem necazul care-l mai avem...*” Iar alegerea acestora nu a fost chiar întâmplătoare, dacă ținem cont și de faptul că în recenzia făcută artistului în 1918 de către

⁵⁴ Termenul de „*basilian*” vine de la *Ordinul Sfântul Vasile cel Mare* (în latină *Ordo Sancti Basilii Magni*), fondată în Franța anulului 1822 și este folosit în Biserica Romano-Catolică pentru a evidenția călugării greco-catolici, adică călugării bisericilor catolice răsăritene, de celelalte ordine călugărești catolice.

redacția ziarului Új Erdély, aflăm o apreciere critică interesantă a unuia dintre tablourile sale expuse, în care se afirmă că „farmecul nobil și blând și expresia respectuoasă a chipului din studiul său despre „Madonna” sunt opera unui pictor ecleziastic priceput”.

Deci, Q. E. D.: faptul că „informația despre el este foarte lacunară”, nu se susține și nu are nici un fundament solid, ba, mai mult, este chiar contrariul... Havas Béla, pe lângă faptul că era un pictor cu un talent desăvârșit, era și un bun cunoscător al artei iconografice și bisericești.

O parte a materialelor documentare mi-au fost furnizate de Prof. dr. Zoltán Tibori-Szabó și istoricul de artă, Conf. Jenő Murádin, cel din urmă, afirmând că artistul „a fost mobilizat, ajungând la rangul de căpitan”. Tibori-Szabó face și el o afirmație asemănătoare când susține că „Se pare că a luptat în primul război mondial, de unde s-a întors rănit, cu grad de maior, și când s-a întors, s-a stabilit la Cluj”... Ambele afirmații sunt enunțate de cei doi, ca urmare a luării la cunoștință atât a necrologului, cât și de faptul că în numărul 44, din februarie 1916 al ziarului Ellenzék⁵⁵, aflăm o știre în care se relatează că „pe 20 februarie, șeful auxiliar al cartierului general al districtului [Cluj], locotenentul Béla Havas, a fixat medalia pe pieptul lui János Utz în cadrul unei ceremonii militare.” După această informație, în cadrul recenziei *Expoziției de iarnă a artiștilor din Cluj-Napoca* în ianuarie 1918 făcute de însăși artistul Havas – și menționată mai înainte⁵⁶, în deschiderea articolului arată că: „Condițiile de război și dragostea pentru idei au jucat, de asemenea, un rol în organizarea expoziției. Unii dintre artiști sunt acum în armată și, din lipsă de timp, nu au putut pregăti materiale pentru expoziție... și dacă războiul și condițiile artistice și sociale actuale, chiar mai rele decât războiul, nu ar fi rupt linia de ani de zile, ce frumos avânt ar fi luat.” O constatare ce poate fi interpretată ca o realitate a cunoașterii vieții de soldat, ce nu lasă foarte mult timp pentru alte activități casnice celor mobilizați la arme...

O completare interesantă o face Tibori-Szabó la problema semnalată de noi, referitoare la originea sa israelită, versus faptul, că totuși informațiile necrologului ni-l dau ca fiind romano-catolic: „Nu cred că a fost deportat în 1944, deoarece numele său nu apare nici în baza de date de la Bad Arolsen, nici pe listele celor întorși din deportare. Poate că a fost de origine evreiască, dar în acest caz e probabil că s-a convertit la creștinism sau a fost exceptat datorită decorațiilor și gradului său din Primul Război Mondial - sau pur și simplu s-a născut creștin.”

Deci,... etnic evreu, de naționalitate maghiară și religie romano-catolică⁵⁷? Nu ar fi imposibil de acceptat, dacă amintim cercetarea noastră din

⁵⁵ Ellenzék (Opoziția), nr. 44, 24 feb. 1916- 44, p. 3.

⁵⁶ Új Erdély, numerele 2-3, ian-feb 1918.

⁵⁷ referitor la religia artistului, nepoata acestuia, Emese Simon, ne mărturisea într-o convorbire particulară, că acesta era de fapt greco-catolic și prieten foarte bun cu episcopul și cardinalul Iuliu

registrele Parohiei Romano-Catolice de la Pâncota... dar și faptul că nu există informații care să-l lege de comunitatea evreiască din aceeași localitate. Și mai mult ca sigur, așa se poate explica apariția numelui său, în revista *Unitárius Közlöny*⁵⁸, legat de donația de 30 pengő (pence) făcută pentru construcția unei biserici unitariene.

Cu toate acestea, istoricul Murádin, în corespondența privată purtată cu noi, face o serie de afirmații, care pe lângă faptul că nu sunt susținute de surse documentare, sunt contrazise de cercetările noastre.

Astfel, afirmă că „În documentația mea, apare că s-a născut în Cluj”⁵⁹, fără a ne dezvălui sursa informației și fără a ține cont că în articolul *A nagybányai Hollósy-iskola névsorai* ce i-a apărut în revista *Erdélyi Múzeum*⁶⁰, el însuși, în urma propriilor cercetări, completează lista lui István Réti (publicată prima dată în 1909) cu o serie impresionantă de nume noi, redactate cu litere *italice*⁶¹, unde în continuarea numelui artistului *Havas Béla* pe anul 1896 adaugă și mențiunea (*Pánkota*), preluată, așa cum mărturișește, din ziarul baimărean amintit.

O altă afirmație ce nu se susține decât printr-un artificiu de interpretare a surselor, este și afirmația că „*Studiile artistice de pictură le-a început la München la școala lui Hollósy Simon*”, o afirmație care contrazice un document academic oficial, atât timp cât în matricola universitară a studentului *Havas Béla* apare ca profesor *Johann Caspar Herterich*⁶², iar dintr-un total de 408 studenți, între anii 1884-1905, Havas este 178... Cu toate acestea, nu înseamnă că nu-l putea cunoaște în această perioadă și pe Hollósy, frecventându-i și cursurile particulare de pictură...

O ultimă informație a istoricului Murádin, că din „*anul 1924 a plecat din țară nu se știe unde..., ca și mulți alții, s-a repatriat în Ungaria și a revenit în Ardeal după dictatul din Viena*” (30 august 1940), asemeni celor de mai înainte, nu pot fi validate științific în lipsa unor dovezi clare și sigure, căci nu trebuie scăpat din vedere faptul că informația oferită, dacă nu poate fi sigur combătută sau infirmată, atunci poate fi ușor interpretată sau trecută cu vederea dacă luăm în calcul că presa clujeană îl menționează activ în viața urbei, de cel puțin șase ori în această perioadă, și pe lângă acea alegere în comitetul revistei *Erdélyi Szemle* sau participarea lui la *Congresul*

Hossu, astfel putând înțelege cum a fost ales acest pictor pentru a face acea intervenție de „reparare”, a Sfintei Icoane din iulie 1934...

⁵⁸ *Unitárius Közlöny* (Gazeta Unitariană), Anul LII, nr. 10, oct. 1942, Kolozsvár, p. 170.

⁵⁹ într-o corespondență particulară din 30 iunie 2022.

⁶⁰ Erdélyi Múzeum (Muzeul Transilvaniei) din 1992, vol. 54, numerele 1-4, [https://eda.emc.ro/handle/10598/25068/recent-submissions?offset=20&si=013Muradin Jenő_A nagybányai Hollósy-iskola névsorai.pdf](https://eda.emc.ro/handle/10598/25068/recent-submissions?offset=20&si=013Muradin%20Jeno_A%20nagybanyai%20Hollosoy-iskola%20nevsorai.pdf) (transindex.ro) accesate la 29 iunie 2022.

⁶¹ RÉTI I., *A nagybányai művésztelep*, 2004, în care se repetă lista lui Murádin din 1992, p. 163.

⁶² <https://matrikel.adbk.de/lehrer/herterich-johann-caspar> accesat la 29 iunie 2022

Artiștilor Plastici de la Baia-Mare, are acea mențiune foarte importantă de „reparare” a Icoanei de la Nicula din vara anului 1934... care trebuia făcută repede, dacă era destul de cunoscut și avea o oarecare notorietate între pictorii vremii și doar dacă era în zonă.

Și pentru a fi împăcați că am încercat și varianta surselor oficiale legate de istoria evreilor luând legătura cu Memorialul Victimelor Holocaustului din Ierusalim, *Yad Vashem*, care într-o corespondență privată din data de 18 octombrie 2022, prin amabilitatea cercetător Dr. Serafima (Sima) Velkovici de la Departamentul de Referință și Informare din Divizia de Arhive a lui Yad Vashem, am primit următorul răspuns: „*nu am găsit nicio înregistrare cu privire la Bela Havas*”⁶³ oferindu-ne în același timp și un link prin care se pot accesa *online înregistrările despre membrii ai familiilor Havas din Cluj*, cu un total de 17 familii luate în evidență, dar care, nu au nici un nume comun care să ne ajute să facem vreo legătură cu cineva dintre membrii ai familiei – amintiți în necrologul artistului nostru.

O ultimă încercare de a găsi referințe, este *Lista pictorilor maghiari*⁶⁴ ce cuprinde toate persoanele incluse în volumele I-IV ale Lexiconului Biografic Maghiar (1967-1994) și care... nici măcar nu amintește de existența acestui pictor.

Un document interesant prin informațiile care le furnizează despre acest personaj redescoperit, pe care ni l-a pus la dispoziție nepoata pictorului, este cel intitulat

Foaițe de solicitare pentru îngrijire militară,

document datat 10 ianuarie 1941, ce reconfirmă anumite informații aflate din alte izvoare cercetate, dar aduce și elemente de noutate precum: anul încorporării și al primei înrolări pentru serviciul militar efectiv, anul lăsării la vatră și gradul militar dobândit, starea civilă și religia, meseria de bază, boala Basedow-Graves de care suferea și chiar semnătura olografă a acestuia.

Documentul îl reproducem cu traducerea acestuia în continuarea acestei lucrări.

⁶³ Corespondența înregistrată cu referința Yad Vashem ref. no. CAS-399467 CRM:0066486 și adresa https://yvng.yadvashem.org/index.html?language=en&s_id=&s_lastName=Havas&s_firstName=&s_place=Cluj&s_dateOfBirth=&cluster=true

⁶⁴ Magyar festők listája – Wikipédia (wikipedia.org) – ultima actualizare la 2 apr. 2022 și accesat la 4 oct.

Új jelentkező **ROGER ÖS** **teljesített hadigondozási**
ellátás iránti kérelmével.
Hadigondozási igénybejelentő lap.
 3572/Vkf. kat. közig. 1940. számú rendelet alapján hadigondozási ellátást igénylő **rokkantak** részére.
 1941 JAN. 10.
 I. rész. *Dr. Gyarmaty*

Kelt:

Alulírott igénylő tudomásul veszi, hogy ellentétben a bünvádi eljárás megfogódttatni, ha a további kutatás során kiténik, hogy az alábbiakban közölt adatai a valóságnak nem felelnek meg.

A hadigondozást igénylő személy:

1. családi és utóneve (névváltoztatás esetén az előző név) **Havas Béla Antal**.....
2. Lakóhelye és lakás/címe (utca, házszám) **Kolozsvár Rákóczi ut 94 e**.....
3. születési helye **Budapest**..... **Budapest**..... ország **Magyar**.....
4. Születési éve **1871**..... hónapja **Ok**..... napja **22**.....
5. Sorozási éve **1890**..... világháború idején kat. tényleges szolg-ra történt első bevonulásának időpontja: **1914 VIII. 1.**..... helye: **Brazsa**.....
6. Világháborús tényleges kat. szolgálatból történt nemtényleges viszonyba helyezésének (leszerelésének) helye és ideje (év, hó, nap) **Budapest**..... **1919. május. 5. an.**.....
7. Családi állapota **nős**..... vallása (változtatás esetén előbbi vallása): **Rom. kath.**.....
8. Házasságkötésének időpontja **1908**..... év, hó, nap.
9. Gyermekének neve, születési éve, hónapja és napja **Éva /Katalin/**.....
1918 VIII. 26.-.....
10. Volt csapatteste (ha több csapattestnél vagy katonai alakulatnál szolgált, ezek külön-külön idősorrendben a szolgálatteljesítés időtartamának megjelölésével felsorolandók. Az ezredszám mellett közölni kell azt is, hogy honvéd, közös vagy népfőlkelő stb. ezred volt-e?) **24. H. gy. e. 1914. VIII. 1. től 1918 Okt. 1. g /Kol. Honv. Ker. Parancsnokság/ Székely hadosztály. nál. 1918. Oktobertől a Leszerelésig**.....
11. Volt katonai rendfokozata a sebesülés (sérülés, betegség, illetve kórházi ápolás) idejében (valóságos vagy címzetes): **százados**.....
12. Világháborús katonai szolgálatból történt nemtényleges viszonyba helyezések (leszerelések) viselt rendfokozata: **százados**.....
13. Polgári alkalmazása (állása), foglalkozása, mestersége a bevonulás előtt: **festőművész**.....
 jelenleg: **festőművész**.....

CU TITLU EXECUTORIU

Solicitant nou

Foaie de solicitare pentru îngrijire militară
pe baza Ordonanței administrației militare nr. 3572/1940 pentru inva-
lizii care solicită îngrijire militară.

Stampila: **10 Ian. 1941**

Partea I.

Subsemnatul solicitant ia la cunoștință că în cazul în care pe parcur-
sul investigației ulterioare se dovedește că datele declarate de solicitant nu
corespund realității, împotriva acestuia va fi inițiată o procedură penală.

Persoana solicitantă a îngrijirii militare:

1. Numele și prenumele (în cazul schimbării numelui, numele anterior):

HAVAS BÉLA ANTAL

2. Domiciliul și adresa (str, nr.) **Kolozsvár (Cluj), str. Rákóczi.**

Nr. 94.

3. Locul nașterii: **Budapesta, țara: Ungaria**

4. Data nașterii: anul: **1871**, luna: **octombrie**, ziua: **22**.

5. Anul încorporării: **1890**, în timpul războiului mondial data pri-
mei înrolări pentru serviciul militar efectiv: **1914. VIII.1., localitatea**
Brassó (Brașov).

6. Data și locul demobilizării efective din serviciul militar în războiul
mondial: **Debrecen (Debrețin), la data de 1919. mai 3.**

7. Starea civilă: **căsătorit**, religia (în caz de schimbare, religia ante-
rioară): **romano-catolic.**

8. Data încheierii căsătoriei: anul **1908.**

9. Numele, anul, luna și ziua nașterii copiilor: Éva / Katalin / 1918.
VIII. 26.

10. Fostul corp de armată (dacă a efectuat serviciu la mai multe cor-
puri sau unități militare, acestea vor fi enumerate separat, în ordine cro-
nologică și cu durata serviciului militar. Pe lângă numărul regimentului se
va menționa dacă regimentul a fost de apărare, comun sau de miliție): **La**
Comandamentul Regional de Apărare Cluj 24 de la 1914 VIII 1.
până la 1918 Oct. / La Divizia Secuiască din Octombrie 1918 până
la lăsarea la vatră.

11. Gradul militar avut în timpul rănirii (leziune, boală, respectiv îngri-
jire spitalicească): **căpitan.**

12. Gradul militar avut în timpul lăsării la vatră din serviciul militar
de război mondial: **căpitan.**

13. Ocupația, meseria civilă înainte de încorporare: **artist pictor.** În
prezent: **artist pictor.**

14. 1918 október 31-e előtt állott-e hadigondozási pénzellátásban **nem**.....

15. A román államtól kapott-e hadigondozási pénzellátást, ha igen, havonta mennyit és milyen sebesülés, sérülés, betegség vagy fogyatkozás, illetőleg milyfokú rokkantság alapján **nem**.....

16. Ha nem kapott, miért nem **nem jelentkezett miután a Székely hadosztály nál teljesített szolgálatot**.....

17. Mily okmányokkal tudja törődöttségnek hadie edetét igazolni (részletes felsorolás):.....
 ... **a. Nagy Kir. Ferencz József Tud.egyetem 152 sz.igazolványával**.....

18. Hol (hadszintér, a cvonal, szalasz, lelőség), mikor, milyen csapattevése közben sebesült, sérült, betegedett meg?..... **Kolozsváron a Honv. Ker. parancsnokság kötelékében**.....
 1918. Október 8 án.....

19. Kó házi ápolásának helye, ideje és oka, ilősor: endben, vagyis: hol, mikor: tól-meddig (év, hónap), milyen sebesüléssel (sérüléssel), betegséggel ápoltatott (kó. házanként és betegség, kórisme szerint részletezve), a város vagy község, valamint a gyógyintézet pontosan és olvashatóan megjelölendő, úgyszintén az is, hogy a helység jelenleg mely ország területén fekszik. Nagyobb helységnél lehetőleg az utca is feltüntetendő, kisebb helységnél pedig az, hogy mely nagyobb város közelében fekszik:..... **Kolozsvári**

..... **Klinikán megállapították a bajt, kőbejött aforradalom és kőszakítást**
 Ért a Székely hadosztálynál szolgálatára jelentkezett......

20. Volt-e hadifogságban, mikor: tól-meddig és hol?..... **nem**.....

21. Mi a sebesülés, sérülése, ill. törődöttsége?..... **Morbus Basedowi**.....

22. Volt előljárói vagy bajtársai, akik az elszendített sebesülési, sérülési, ill. vagy betegségről tanuskodhatnak (név, lakóhely):.....

..... **Dálnoky Nagy Áron Tabornok orvos Budapest**
 Kratochvil Károly ezredes.....

Egyéb tájékoztató adatai:

Kelt:..... **Kolozsvár 1940 XII.16.án**

Kelt:.....

Stanias Deke

.....
 aláírás

14. Dacă înainte de 31 octombrie 1918 a beneficiat de subvenționare de îngrijire militară: **NU**.

15. Dacă a primit de la statul român subvenționare de îngrijire militară, și dacă da, cât a primit pe lună și pentru ce vătămare, boală sau ce grad de handicap: **NU**.

16. Dacă nu a primit, din ce cauză: **Nu s-a prezentat, după ce a efectuat serviciu la Divizia Secuiască.**

17. Cu ce documente poate dovedi cauza militară a invalidității sale (enumerare detaliată): **Cu adevărul nr. 152 a Universității Regale Ungare Ferencz József.**

18. Unde, când și în cadrul cărui corp de armată s-a rănit, s-a îmbolnăvit? **La Cluj, în cadrul Comandamentului regional de Apărare, la 8. octombrie 1918.**

19. Locul, data și cauza îngrijirii spitalicești, în ordine cronologică, adică: unde, de când și până când (an, lună), cu ce rănire (leziune), boală a fost îngrijit și cu descrierea bolii și diagnosticului, se va specifica exact și lizibil orașul sau comuna, respectiv institutul medical, deasemenea și faptul că localitatea respectivă pe teritoriul cărei țări se află în prezent. În cazul localităților mai mari se va menționa pe cât posibil și strada, iar pentru localități mai mici și orașul în apropierea căruia se află aceasta: **La Clinica din Cluj a fost stabilit diagnosticul, a intervenit revoluția și s-a prezentat la datorie la Divizia Secuiască.**

20. Dacă a fost prizonier de război, perioada și locul: **NU**.

21. Care este rănirea, leziunea, respectiv boala sa?: **Morbus Basedowi.**

22. Foștii săi comandanți sau camarazi, care pot mărturisi cu privire la rănirea, vătămarea sau boala sa (numele, adresa):

**General Dálnoky Nagy Áron medic, Budapesta
Colonel Kratochwill Károly**

Alte date informative:

Întocmit **la Cluj, în ziua de 16. XII. 1940.**

Semnătura:

Havas Béla

II. R.

A községi előjáróság véleménye

1. Az ellátást igénylő vagyoni és kereseti viszonyainak nagyságát holdakban) 1 hajtlan
havi jövedelme: 100.-

2. 1940 augusztus 30-án mely községben (járás)
Béreczy ut 94 e.-

3. Erkölcsei és nemzethűségi megbízhatósága:

4. Esetleg szemmel látható rokkantsága és anna

Kelt: Kolozsvár, 1940. évi. decemb.

III. Rész.

Orvosi lelet.

Kiállítja a hatósági orvos (községi körorvos, járási tisztiorvos).

Kórisma:

Wirtláni orvosi lelet alapján:

A) A hadiszolgálatl okozati összefüggésben lévő fogyatkozása:

B) A hadiszolgálatl csak részben összefüggő fogyatkozása: Prasidon kór

C) A hadiszolgálatl össze nem függő fogyatkozása:

Fogyatkozási százalék:

A).....%, B) 49%, C).....%

Dr. M. J. J. k. b. g.

Kelt: Wirtláni, 1941. VI. 11.

Jarcsin
aláírás

Partea a II-a

Opinia și adevărul oficială a conducerii comunei

1. Situația financiară și de venituri a solicitantului (detaliat, venitul lunar, respectiv anual, sau suma totală a venitului, mărimea imobilului):
Imobil..... (lipsește continuarea)

Venit lunar: **100.-.....** (lipsește continuarea)

2. La data de 30 august 1940 în care comună, județ..... (lipsește continuarea) **Str. Rakoczy 93.**

3. Credibilitatea sa morală și de fidelitate națională: (lipsește continuarea)

4. Eventualul handicap vizibil..... (lipsește continuarea)

Întocmit: **Cluj, anul 1940 decemb.....** (lipsește continuarea)

Stampilă ---- (parțial lipsește)

Partea a III-a

Expertiză medicală

Eliberată de medicul autorității (medic de circumscripție comunală, ofițer de sănătate)

Diagnostic: **pe baza diagnosticului medical din spital:**

A) Handicap având cauză legată de serviciul militar: –

B) Handicap având doar parțial cauză legată de serviciul militar:

boala lui Basedow.

C) Handicap neavând cauză legată de serviciul militar: –

Procent de handicap:

A) - %, B) **49%**, C) -%.

Întocmit la **Cluj, la 11. VI. 1941.**

Semnătură indescifrabilă, ---- L.S. -----

HARISMELE PĂRINTELUI DUHOVNICESC ÎN EPISTOLELE SFÂNTULUI SIMEON NOUL TEOLOG

SERGIU-DAN MAXIM¹

Abstract:

We can not speak of a high spiritual life without a spiritual father. Has been written about this in the life of the Christian in both the patristic and the neopatristic eras. The importance of the spiritual father is also addressed by Saint Simeon the New Theologian, especially in his epistles. In these epistles, Saint Simeon raises a very important issue, that of the necessity of the ordination of the spiritual father. I will address this issue from the perspective of the Saint's time as well as from the perspective of today. In addition to those mentioned, Simeon also speaks of the necessity of the confessor. Finally, he paints a portrait of the confessor by emphasizing three requirements that he is obliged to observe: intercessor, healer and counselor.

Keywords: *spiritual father, Saint Simeon the New Theologian, epistles, ordination, intercessor, healer, counselor*

Introducere

Scopul vieții creștinului este să ajungă la asemănarea cu Creatorul său, sau cu alte cuvinte la îndumnezeire. Acest proces se întinde pe întreaga durată a vieții pământești și îl putem asemăna cu o călătorie de la baza la vârful unui munte. În urma Botezului, noi suntem puși la poalele muntelui și primim ca țintă vârful acestuia, dar pentru a putea să ducem călătoria la bun sfârșit avem nevoie de ajutor, de un însoțitor care să ne repună din nou pe traiectorie în momentul în care deviem de la drumul nostru. Acest însoțitor nu este nimeni altul decât părintele duhovnicesc, „gheron” în spiritualitatea greacă, „avva” în spiritualitatea egipteană sau „sta-

¹ Studiul de față a fost redactat sub coordonarea Pr. Prof. Univ. Dr. Gabriel-Viorel Gârdan, care și-a dat avizul pentru publicare.

reț” în spiritualitatea rusă. Personalitatea părintelui duhovnicesc a fost un subiect principal al scrierilor ascetice, acest lucru datorându-se importanței majore pe care acesta o are în lucrarea de mântuire a omului. Subiectul apare și în scrierile Sfântului Simeon Noul Teolog, cu precădere în cele patru epistole ale sale. În cele ce urmează, voi aborda problema hirotonirii părintelui duhovnicesc, voi argumenta necesitatea unui părinte duhovnicesc și voi face un portret al părintelui duhovnicesc pe baza descrierilor făcute de Sfântul Simeon.

Necesitatea hirotoniei părintelui duhovnicesc

În prima epistolă, Sfântul Simeon abordează un subiect controversat, atât în acele vremuri, cât și acum: „Ai poruncit părinte și frate, smereniei noastre printr-o întrebare să-ți spunem «dacă e îngăduit oare (credincioșilor) să-și vestească păcatele lor unor monahi care nu au preoție?», adăugând și acestea: «fiindcă auzim că puterea (autoritatea, exousia) de a dezlega și lega s-a dat numai preoților?»². Iar Sfântul Simeon dă următorul răspuns: „Că e îngăduit unui monah care nu are preoție să ne mărturisească”³. În continuare, Sfântul Simeon explică faptul că cel care a înființat instituția duhovniciei a fost Mântuitorul Hristos spunând slăbănogului: „Iertate sunt păcatele tale!” (Matei 9, 2). Această iertare a păcatelor a fost acordată de Mântuitorul și altor personaje: lui Zahau (Luca 19,1), desfrânatei (Luca 7, 36), ologului (Ioan 5, 5), lui Matei vameșul (Matei 9,9), chiar și lui Petru care s-a lepădat de trei ori de Mântuitorul (Ioan 18, 17). Înainte de Înălțarea la cer, Hristos a dăruit această putere apostolilor: „Luați Duh Sfânt; Căroră veți ierta păcatele, le vor fi iertate și căroră le veți ține, vor fi ținute.” (Ioan 20, 22-23). La rândul lor, apostolii, au transmis această putere episcopilor, apoi din cauza căderii acestora în păcate, puterea a trecut la preoți, aceștia urmând același parcurs ca și episcopii, sacramentul a trecut la monahi, chiar dacă aceștia nu aveau preoția sacramentală, dar pentru a primi această putere (de a ierta și dezlega păcatele) se pune condiția desăvârșirii lor⁴. Observăm că Sfântul Simeon nu face o pleduarie pentru monahi, el susține că avva trebuie să fie om sfânt, susținând că desăvârșirea părintelui duhovnicesc nu vine doar în urma hirotoniei, ci a unui exercițiu ascetic susținut: „Unora ca acestora știu, copile, că li se dă autoritatea de a dezlega și a lega de către Dumnezeu Tatăl și Domnul nostru Iisus Hristos prin Duhul Sfânt: celor ce sunt fii al Lui prin înfiere, sfinți și

² SFÂNTUL SIMEON NOUL TEOLOG, *Imne, Epistole și capitole. Scrieri III*, trad. de Ioan I. Ică jr., Deisis, Sibiu, 2001, p. 305.

³ SFÂNTUL SIMEON NOUL TEOLOG, *Imne, Epistole și capitole. Scrieri III*, p. 312.

⁴ SFÂNTUL SIMEON NOUL TEOLOG, *Imne, Epistole și capitole. Scrieri III*, pp. 315-316.

robi ai Lui. Unui părinte ca acesta⁵, i-am fost ucenic și eu; el nu avea hirotonia de la oameni”⁶.

Pentru a înțelege mai bine de ce Sfântul Simeon a ajuns la această afirmație, trebuie luăm în considerare că Taina Spovedaniei sau a pocăinței a fost adaptată la nevoile fiecărei epoci. În primul rând, Spovedania nu a fost consemnată ca Sfântă Taină până în secolul XIII. În secolul V, Sfântul Dionisie Areopagitul menționează șase taine: Botezul, Euharistia, Târnosirea, Preoția, Tunderea în monahism și Însmormântarea, părere împărtășită și de Sfântul Teodor Studitul. În schimb, Sfântul Ioan Damaschinul (sec. VIII) menționează doar trei Sfinte Taine: Botez, Mirungere și Euharistia, iar Sfântul Nicolae Cabasila (sec XIV) adaugă la acestea și Târnosirea⁷. Analizând datele expuse mai sus, ajungem la concluzia că Spovedania nu era numărată printre Tainele Bisericii, în timp ce monahismul este menționat de mai mulți autori deoarece aceasta era considerată Taina Pocăinței prin excelență. Numărul actual al Sfintelor Taine îl avem impus de către apuseni în timpul sinodului de la Lyon din anul 1274, printre care se afla și Taina Spovedaniei⁸. Acest lucru nu însemna că Biserica nu avea un ritual clar de reconciliere. John Meyendorf face o descriere succintă a felului în care Mărturisirea s-a dezvoltat:

„Inițial act public, cerut de la păcătoșii care fie fuseseră excomunicați oficial, fie comiseseră fapte care impuneau excomunicarea – treptat și în special după secolul al IV-lea – Mărturisirea a luat forma unei confesiuni particulare urmată de o rugăciune de iertare pronunțată de preot. Apoi ea s-a identificat aproape complet cu practica unei îndrumări duhovnicești particulare, larg răspândite în special în comunitățile monahale”⁹.

Credincioșii s-au îndreptat spre această îndrumare monahală în special în perioada iconoclastă, când decăderea clerului era una mare, iar monahii erau singurii care mai păstrau spiritul ortodox. În perioada de timp dintre disputa iconoclastă și secolul XII, monahii ajung să fie aproape în exclusivitate săvârșitorii acestui tip de mărturisire¹⁰. În practica bisericească contemporană, îndrumarea spirituală este asociată de obicei cu preoția sacramentală, făcând din paroh mentorul spiritual principal pentru majoritatea

⁵ Aici se referă la Simeon Evlaviosul, părintele său spiritual.

⁶ SFÂNTUL SIMEON NOUL TEOLOG, *Imne, Epistole și capitole. Scrieri III*, p. 317.

⁷ IOAN I. ICĂ JR., „Capitolele, Imnele și Epistolele simeoniene - problematica filologică, istorică și spirituală”, în *Imne, Epistole și capitole. Scrieri III*, Deisis, Sibiu, 2001, p. 26.

⁸ IOAN I. ICĂ JR., „Capitolele, Imnele și Epistolele simeoniene - problematica filologică, istorică și spirituală”, pp. 26–27.

⁹ JOHN MEYENDORF, *Teologia Bizantină. Tendințe istorice și teme doctrinare*, trad. de Alexandru Stan, II, Nemira, București, 2011, p. 286.

¹⁰ IOAN I. ICĂ JR., „Capitolele, Imnele și Epistolele simeoniene - problematica filologică, istorică și spirituală”, p. 28.

creștinilor. În cazul monahilor acest rol de duhovnic revine starețului, egumenului sau unuia dintre preoții slujitori din mănăstire¹¹.

Având în vedere aceste informații, pentru a nu interpreta greșit discursul Sfântului, trebuie să facem distincția între îndrumarea duhovnicească și Sfânta Taină a Spovedaniei în forma pe care o avem azi. Sfântul Simeon nu a încercat să lupte contra clericilor, sau actului eclezial al reconcilierii cu Biserica sau mai mult, să confunde preoția universală cu cea sacramentală, el a încercat să își convingă fiii dohovnicești că pentru a se uni cu Dumnezeu, au nevoie de un părinte duhovnicesc (sfătuitor) bine ancorat în dreapta credință, dar și un trăitor al acesteia. El nu confundă Taina Spovedaniei cu îndrumarea duhovnicească sau părintele duhovnicesc cu sacerdotul care administrează tainele Bisericii.

Necesitatea unui părinte duhovnicesc

După cum bine știm, omul are o structură dihotomică, trup și suflet. Trupul aparținând lumii materiale, iar sufletul lumii spirituale. Din această perspectivă omul are parte de mai multe nașteri. Prima, cea în care suntem aduși la existență, cea de-a doua are loc la Botez, iar cea de-a treia în momentul în care realizăm că suntem afundați în păcat, iar viața noastră trebuie schimbată. Așa cum pentru a putea fi aduși la existență avem nevoie de un părinte trupesc și pentru a putea ieși din starea de păcătoșenie avem nevoie de un părinte duhovnicesc, care să ne aducă la viața cea adevărată. În acest sens Sfântul Simeon spune:

„Așa cum copiii care se nasc nu se pot însămânța și naște fără tată, tot așa nu poate să se nască de sus, adică să primească harul Duhului Sfânt, nici cel ce nu are un părinte duhovnicesc care să fie născut de sus. Și așa cum tatăl trupesc îi face trupești pe copiii lui, tot așa și părințele duhovnicesc îi face pe copiii pe care îi naște copii duhovnicești”¹².

Această naștere, Sfântul Simeon Noul Teolog, o identifică cu nașterea de sus, despre care Mântuitorul conversează cu Nicodim: „De nu se va naște cineva de sus, nu va putea să vadă Împărăția lui Dumnezeu” (In 3, 3). Cuvintele Mântuitorului dau o importanță majoră părintelui duhovnicesc, arătând că de lucrarea lui, depinde mântuirea noastră.

Calitățile părintelui duhovnicesc

Condiție obligatorie pentru a putea naște pe cineva din punct de vedere duhovnicesc, este ca și tu să fii un om duhovnicesc, nu poți să călăuzești pe

¹¹ Cu toate acestea trebuie să menționăm că avem și mai aproape de zilele noastre îndrumători spirituali care nu au avut preoția sacramentală: Sfântul Siluan Athonitul, Sfântul Iosif Isihastul și Sfântul Paisie Aghioritul.

¹² SFÂNTUL SIMEON NOUL TEOLOG, *Imne, Epistole și capitole. Scrieri III*, pp. 348–349.

cineva dacă tu nu ai parcurs acel drum. Argumentând acest lucru, Sfântul Simeon spune: „Cel ce caută un părinte duhovnicesc are nevoie să caute un om care să fie născut duhovnicește și să caute în chip cunoscut pe Dumnezeu și Tatăl său, ca să-l cunoască duhovnicește și pe el și să-l facă un adevărat fiul al lui Dumnezeu”¹³. Întotdeauna învățătorii buni dau învățături bune, acest lucru îl vedem foarte bine și în viața de zi cu zi, întotdeauna un profesor bun, pregătit și dedicat va avea elevi buni care îi vor călca pe urme.

În viziunea Sfântului Simeon, paternitatea duhovnicească se dobândește în timp, iar pentru a fi un bun părinte, trebuie să acumulezi experiență: „Să nu te lupți, așadar, să-ți afli un sfătuitor neexperimentat, ca nu cumva prin multa lui tăiere și prin tăieturile și arderile nelavreimea lor să te arunce în adâncul disperării, sau prin compătimirea lui peste măsură să te lase bolnav părăndu-ți-se că ești sănătos”¹⁴. Pe lângă această experiență duhovnicească pe care Sfântul Simeon o recomandă, el mai insistă asupra ideii de desăvârșire a părintelui duhovnicesc. Acesta arată că niciodată un om care nu cunoaște cele sfinte și nu are o viață cu adevărat aleasă, nu va putea să ducă misiunea de duhovnic la bun sfârșit, nu va putea să își conducă ucenicii la mântuire. Duhovnicul trebuie să fi trecut prin acea experiență de iluminare sau vedere a lui Dumnezeu, iar pentru a dovedi acest lucru, Sfântul Simeon apelează la imaginea unui sculptor care dorește să sculpteze chipul împăratului, bineînțeles ca dacă nu l-a văzut pe împărat, nu îi va putea sculpta chipul¹⁵. La fel și avva, dacă nu l-a văzut pe Dumnezeu, nu poate să îi modeleze sufletul ucenicului, după chipul Împăratului celui veșnic. Această vedere duhovnicească Sfântul Simeon o privește ca pe o transfigurare a omului, o sălășluire a Duhului Sfânt în sufletul omului, loc în care Duhul nu poate veni până nu îl eliberăm de patimi.

În finalul celei de-a patra epistole, Sfântul Simeon face o descriere a etapelor prin care trebuie să treacă un părinte duhovnicesc:

„Se cade, așadar, părinte duhovnicesc, ca mai întâi să te faci ucenic al lui Hristos și să fii învățat bine poruncile și tainele Lui, și în acest chip să încerci să înveți pe alții; se cade mai întâi să fii supus și să urmezi unui părinte duhovnicesc care să te conducă pe calea care duce la Hristos și să ajungi la Hristos sau mai bine zis să te găsească Hristos, și să bagi de seamă modurile și semnele căii care te duce acolo și să vezi pe Hristos prin harul Duhului Sfânt fără să rătăcești, și atunci să-i conduci și pe alții la Hristos. Se cade să fii luminat mai întâi de Lumina cea adevărată, după care abia să îi duci pe alții la această lumină. Se cade să fii eliberat mai întâi tu însuși și așa să încerci să eliberezi pe alții, fiindcă e cu totul lipsit de minte și nebun cel care e

¹³ SFÂNTUL SIMEON NOUL TEOLOG, *Imne, Epistole și capitole. Scrieri III*, p. 350.

¹⁴ SFÂNTUL SIMEON NOUL TEOLOG, *Imne, Epistole și capitole. Scrieri III*, p. 310.

¹⁵ SFÂNTUL SIMEON NOUL TEOLOG, *Imne, Epistole și capitole. Scrieri III*, p. 354.

rob și încearcă să-i elibereze pe cei robi împreună cu el, răpind autoritatea stăpânului său.”¹⁶.

Pe lângă aceste etape pe care gheronda trebuie să le parcurgă, în prima epistolă, Sfântul Simeon scoate în evidență trei îndatoriri esențiale pe care trebuie să le împlinească un părinte duhovnicesc:

„Caută, dacă vrei, un mijlocitor, doctor și sfătuitor bun, pentru ca să-ți dea, ca un sfătuitor bun, moduri de pocăință potrivite cu sfatul bun, ca un doctor să-ți dea leacul corespunzător fiecărei răni, iar ca un mijlocitor să ți-L facă milostiv pe Dumnezeu, stând înaintea Lui față către față prin rugăciune și intervenție la el pentru tine.”¹⁷.

Așadar duhovnicul trebuie să fie mijlocitor sau rugător pentru fiul său, doctor sau vindecător al sufletului ucenicului său și un bun sfătuitor. În cele ce urmează voi dezvolta cele trei slujiri amintite adineaori.

Este de la sine înțeles că progresul în viața duhovnicească necesită rugăciune, din acest motiv, părintele duhovnicesc trebuie să se roage pentru fiii săi sufletești, să se facă mijlocitor în fața lui Dumnezeu pentru aceștia. Rugăciunea pentru fii duhovnicești intră în obligația generală a oricărui creștin de a se ruga pentru cel de lângă el, cu atât mai mult este dator părintele duhovnicesc să se roage pentru cei pe care Dumnezeu i-a încredințat pentru a-i conduce spre mântuire¹⁸. În corespondența dintre ucenic și părinte duhovnicesc consemnate în cel de-al XI-lea volum al Filocaliei, ucenicul spunea adesea: „Roagă-te pentru mine, părinte”¹⁹. Întrucât părintele duhovnicesc este icoana lui Hristos, așa cum Hristos este „pururea viu ca să mijlocească pentru noi” (Evr. 7, 25) și părintele duhovnicesc este dator să mijlocească pururea pentru ucenicii săi, „Întâi-stătătorul nu este nimic altceva decât un om care joacă rolul lui Hristos: mijlocitor între Dumnezeu și oameni, el împlinește în fața lui Dumnezeu lucrarea sfântă a mântuirii celor care ascultă de el”²⁰.

În calitatea de medic al sufletului, duhovnicul trebuie să aibă pricepere, răbdare și dragoste. La fel ca și în cazul medicului de trupuri și medicul sufletelor (părintele duhovnicesc) trebuie să constate boala ucenicului, apoi să găsească un tratament adecvat „bolii pacientului” și în cele din urmă să se îngrijească de respectarea taratamentului dat. Duhovnicul trebuie să fie atent la fel în care lucrează cu ucenicul, toate acțiunile sale trebuie să fie cuprinse de dragoste, dar este nevoie și de fermitate, pentru că altfel sufletul nu se poate curăța de patimile de care este cuprins²¹.

¹⁶ SFÂNTUL SIMEON NOUL TEOLOG, *Imne, Epistole și capitole. Scrieri III*, p. 355.

¹⁷ SFÂNTUL SIMEON NOUL TEOLOG, *Imne, Epistole și capitole. Scrieri III*, p. 310.

¹⁸ IRÉNÉE HAUSHERR, *Paternitatea și îndrumarea duhovnicească în Răsăritul creștin*, trad. de Mihai Vladimirescu, Deisis, Sibiu, 2012, p. 168.

¹⁹ SFINȚII VARSANUFIE ȘI IOAN, *Scrisori duhovnicești*, vol. XI (Filocalia), trad. de Dumitru Stăniloae, Humanitas, București, 2017, a se vedea întrebările: 461, 462, 484.

²⁰ IRÉNÉE HAUSHERR, *Paternitatea și îndrumarea duhovnicească în Răsăritul creștin*, p. 167.

²¹ ANDREI ANDREICUT, *Spovedanie și comuniune*, Renașterea, Cluj-Napoca, 2011, pp. 190-191.

Cea de-a treia sarcină pe care Sfântul Simeon o atribuie duhovnicului este cea de povățuitor. Acum înțelegem cel mai bine de ce Sfântul Simeon insistă atât de mult asupra faptului că avva trebuie să fie experimentat. Dacă el nu a trecut prin mai multe situații și nu a parcurs drumul acesta spre Hristos, nu va putea să lumineze calea ucenicului. Ba mai mult, duhovnicul trebuie să fie un om al rugăciunii care să vorbească permanent cu Dumnezeu despre problemele fiilor duhovnicești, iar Dumnezeu îi va așeza în minte povețele necesare mântuirii.

Concluzii

În concluzie, cele patru epistole simeoniene sunt emblematice în ceea ce privește portretizarea părintelui duhovnicesc. Am putea spune că sunt un ghid în ceea ce privește comportamentul avvei. Chiar dacă unele lucruri despre care vorbește Sfântul Simeon par inaccesibile pentru duhovnicii din ziua de azi, sfaturile sfântului trebuie să fie un imbold pentru toți slujitorii, să fie o invitație la desăvârșire. Pe de altă parte, mirenii trebuie să înțeleagă din corpusul epistolar despre care am discutat, că niciodată nu vor putea ajunge la asemănarea cu Creatorul dacă nu vor avea un duhovnic luminat.

Bibliografie

SFÂNTUL SIMEON NOUL TEOLOG, *Imne, Epistole și capitole. Scrieri III*, trad. de IOAN I. ICĂ JR., Deisis, Sibiu, 2001

SFINȚII VARSANUFIE ȘI IOAN, *Scrisori duhovnicești*, vol. XI (Filocalia), trad. de DUMITRU STĂNILAOE, Humanitas, București, 2017.

MEYENDORF, JOHN, *Teologia Bizantină. Tendințe istorice și teme doctrinare*, trad. de ALEXANDRU STAN, II, Nemira, București, 2011.

HAUSHERR, IRÉNÉE, *Paternitatea și îndrumarea duhovnicească în Răsăritul creștin*, trad. de MIHAI VLADIMIRESCU, Deisis, Sibiu, 2012.

ANDREICUȚ, ANDREI, *Spovedanie și comuniune*, Renașterea, Cluj-Napoca, 2011.

ICĂ JR., IOAN I., „Capitolele, Imnele și Epistolele simeoniene - problematica filologică, istorică și spirituală”, în *Imne, Epistole și capitole. Scrieri III*, Deisis, Sibiu, 2001.

III. TEOLOGIA SISTEMATICĂ

CREDINȚA MÂNTUITOARE. DUMINICA A 10-A DUPĂ RUSALII; EVANGHELIA DUPĂ MATEI 17, 14-23

VALER BEL

Abstract.

The present study emphasizes that saving faith is, in the Savior's intention, the main theme of this evangelical pericope. The faith is necessary to understand the message that Jesus will have to go through suffering and death to reach His glory. The narration of the healing of the lunatic child is the background for the message of Jesus, which requires faith to understand the Person and His saving mission, as well as the role of faith in the personal salvation of each one. Faith is man's total and integral response to God's call. It is a personal, free and synergistic act, the transposition of man into a new order of existence, into the existence of communion with God. The faith must be preserved, cultivated and made fruitful. In order to have a living and working faith, we must have the courage to confess it continuously, in all the circumstances of life, to take care of it and cultivate it through persistent prayer and a clean life.

Keywords: *Jesus, Savior, faith, healing, lunatic child, synergistic act, communion.*

Episodul din istoria mântuirii, relatat în Evanghelia de astăzi, se petrece îndată după Schimbarea la față a Mântuitorului nostru Iisus Hristos pe Muntele Taborului. Apostolii L-au mărturisit pe Iisus ca Mesia-Hristos, Fiul lui Dumnezeu (Matei 16,16), iar Iisus anunță pentru prima oară Patimile și Învierea Sa (Matei 16,21). După șase zile se schimbă la față în Muntele Taborului confirmând mărturisirea Apostolilor. Apariția lui Iisus în lumina

slavei Sale dumnezeiești anticipează slava în care va apărea la Înviere și la sfârșitul timpului. Și dacă El vorbește despre suferința și condamnarea Sa de către autoritățile iudice, El rămâne Fiul iubit al lui Dumnezeu, în care Dumnezeu a binevoit și de care ucenicii trebuie să asculte (Matei 17,5). Moise și Ilie apar ca reprezentanți ai Revelației Vechiului Testament și ca martori care confirmă ceea ce spune glasul lui Dumnezeu despre Iisus.

După ce a coborât din munte, Iisus este înconjurat, ca de obicei, de necredință. Necredința cărturarilor, care îl vor răstigni pe cruce (Matei 17,12). Poporul este mustrat aspru ca o generație necredincioasă care nu învață din Revelația lui Dumnezeu, care a culminat în Iisus Hristos: „O, neam necredincios și îndărătnic, până când voi fi cu voi? Până când vă voi suferi pe voi?” (Matei 17,17). Ucenicii cred, dar credința lor este „puțină credință”. Credința este însă necesară pentru a înțelege mesajul că Iisus va trebui să treacă prin suferință și moarte pentru a ajunge la slava Sa. Relatarea despre vindecarea copilului lunatic este fundalul pentru mesajul lui Iisus, Care cere credință pentru a înțelege Persoana și misiunea Sa mântuitoare, precum și rolul credinței în mântuirea personală a fiecăruia. La sfârșit, face a doua vestire a Patimilor și a Învierii: „Fiul Omului va să fie dat în mâinile oamenilor și-L vor omori și a treia zi va învia” (Matei 17,22-23). Ucenicii iau la cunoștință mesajul lui Iisus despre Patimile Sale, nu însă și prevestirea Învierii. Nu puteau înțelege că moartea este pentru Iisus drumul spre slava Învierii, de aceea erau triști.

Așadar, credința mântuitoare este, în intenția Mântuitorului, tema principală a pericopei evanghelice de astăzi. El nu doar a vindecat un suferind, ci a voit să atragă atenția cât de importantă este credința în actul vindecării, al mântuirii, de fapt. Căci această vindecare, ca toate celelalte, prevestește marea vindecare a neamului omenesc, adică mântuirea. Iar pentru dobândirea ei este nevoie, întâi de toate, de credința în Dumnezeu așa cum El S-a revelat în Iisus Hristos și în lucrarea Lui mântuitoare. De aceea, la întrebarea ucenicilor, legată de scoaterea demonului din copilul bolnav, de ce noi n-am putut să-l scoatem? Mântuitorul a răspuns: „Pentru puțină voastră credință. Căci adevărat grăiesc vouă: Dacă veți avea credință cât un grăunte de muștar, veți zice muntelui acestuia: Mută-te de aici dincolo, și se va muta; și nimic nu va fi vouă cu neputință” (Matei 17, 19-20).

Omul care crede în Hristos nu se raportează numai la un Dumnezeu transcendent, exterior condiției sale, față de care nu poate fi decât într-o veșnică neputință, dată de condiția sa de creatură, ci la Dumnezeu Care în Fiul Său S-a făcut om, a asumat firea umană în Persoana Sa, unind-o cu Dumnezeirea și a îndumnezeit-o prin har. Astfel a făcut posibilă o relație interpersonală între Dumnezeu și om la nivelul și posibilitățile omului, respectându-i libertatea. Rămâne la latitudinea omului dacă acceptă sau nu

comuniunea cu Hristos, Care este și rămâne scopul existenței noastre pentru împlinire și îndumnezeire în veci. Adevărata cale de împlinire a omului este drumul cu Hristos, Calea, Adevărul și Viața (Ioan 14,6) spre Împărăția lui Dumnezeu. La baza acestui drum stă credința, care este poarta mântuirii.

După Sfânta Scriptură, credința este răspunsul total și integral al omului la chemarea lui Dumnezeu. Ea este deschiderea spiritului nostru spre existența nemărginită a lui Dumnezeu, Care intră prin harul Său în intimitatea sufletului nostru și ne cheamă la comuniunea cu Sine. Prin însăși natura ei, credința este un act personal, liber și sinergetic, nu se impune prin constângere, ci se oferă numai: „Iată, stau la ușă și bat; de va auzi cineva glasul Meu și va deschide ușa, voi intra la el și voi cina cu el și el cu Mine” (Apocalipsa 3,20), spune Domnul. Structura credinței, ca act personal, este nedespărțită însă de învățătura Bisericii, în care se exprimă revelarea de Sine a lui Dumnezeu în lucrarea Sa mântuitoare. De aceea, însușirea, trăirea și mărturisirea dreptei credințe este semnul creștinului autentic.

Credința este transpunerea omului într-o nouă ordine de existență, în existența de comuniune cu Dumnezeu. Iar această experiență a credinței este o cunoaștere teologică, în care taina lui Dumnezeu, Care se revelează în mod personal, este cunoscută, fără să poată fi exprimată, este interiorizată, fără să fie epuizată. Prin credință creștinul primește capacitatea spirituală, dată de Dumnezeu, de a-L cunoaște așa cum El Se revelează și de a trăi în comuniune cu El. Sfântul Apostol Pavel definește credința ca fiind „ființarea celor nădăjduite, dovada lucrurilor nevăzute” (Evrei 1,1). De aici rezultă că credința oferă cunoașterea lui Dumnezeu și a lucrării Lui, cunoașterea realităților dumnezeiești nevăzute. Ea este îndreptată spre viitor, spre realitatea ultimă din care, prin credință, avem deja acum o arvună: „Căci acum vedem prin oglindă, ca-n ghicitură, dar atunci față către față. Acum cunosc în parte; atunci însă deplin voi cunoaște așa cum și eu deplin sunt cunoscut” (1Corinteni 13,12). Credința este, așadar, o vedere spirituală, în parte, nedesăvârșită, dar directă și nemijlocită a tainei lui Dumnezeu, a lucrării și Împărăției Lui. Este o lumină pe care ne-o dă Dumnezeu pentru a-L vedea în lumina Sa neapropiată (1Timotei 6,16): „întru lumina Ta vom vedea lumină”. Sfântul Evanghelist Ioan ne arată că credința este deschiderea spiritului, prin puterea harului, pentru prezența iubirii lui Dumnezeu, Care S-a descoperit în Iisus Hristos cel răstignit și înviat (1Ioan 5,1-2).

Experiența comuniunii cu Dumnezeu și vederea duhovnicească și anticipată a Împărăției Sale se bazează pe manifestarea lui Dumnezeu în Persoana Fiului Său întrupat, în Care Dumnezeu a venit în maximă apropiere de noi și în Învierea Căruia experiem anticipat Împărăția viitoare a lui Dumnezeu. Învierea lui Hristos este de aceea «piatra» credinței. Sfântul Apostol Pavel spune în acest sens: „Că de vei mărturisi cu gura ta că Iisus este Domnul și

vei crede în inima ta că Dumnezeu L-a înviat pe El din morți, te vei mântui” (Romani 10,9); „Hristos a înviat din morți, fiind începătură (a învierii) celor adormiți” (1Corinteni 15,20). De aceea, credința creștină vine de la Hristos prin mărturia directă și propovăduirea celor ce au văzut și au experimentat „Cuvântul vieții”, „Care era la Tatăl și S-a arătat nouă” (1Ioan 1,1-3). Este „credința dată sfinților, odată pentru totdeauna” (Iuda 1,3) și transmisă în Biserica dreptmăritoare în succesiunea generațiilor ca membri ai săi.

Credința nu ne oferă numai cunoașterea lui Dumnezeu, a lucrării Lui și anticiparea Împărăției viitoare a Lui, ci ea este și un mod de viață. Mai exact spus, credința ne oferă toate acestea în măsura în care ea devine un mod de viață și ne orientează viața. Credința mântuitoare este „credința care este lucrătoare prin iubire” (Galateni 5,6). Credința presupune dialogul iubirii, relația personală cu Dumnezeu. Nu este vorba de adeziunea intelectuală, teoretică la existența lui Dumnezeu, fără schimbarea vieții după exigențele credinței: „Credința: dacă nu are fapte, este moartă în ea însăși” (Iacob 1,17). O credință pur teoretică despre existența lui Dumnezeu au și demonii și se cutremură (cf. Iacob 1,19).

Există o legătură directă între realitatea credinței și realitatea existenței. În acest sens credința înseamnă nu numai a gândi altfel, ci și a exista altfel, a trăi și a muri altfel, în deplină dăruire a întregii noastre existențe lui Dumnezeu, așa cum ne rugăm mereu: „pe noi înșine și unii pe alții și toată viața noastră lui Hristos Dumnezeu să o dăm”. Credința se manifestă în acte și evenimente personale și colective. Taina credinței este transpusă în fapte istorice, în spiritualitatea creștină și orientează întreaga viață a credinciosului: „Cuvântul vieții cu tărie ținându-l”, creștinii sunt „ca niște luminători în lume” (Filipeni 2,15-16). Conținutul credinței trebuie să determine conținutul vieții creștine, regula credinței să devină regula vieții sau, cu alte cuvinte, concepția creștinului despre om, despre istorie și societate să fie la înălțimea concepției sale despre Dumnezeu și despre lucrarea lui mântuitoare. În felul acesta, credința este lucrarea harului lui Dumnezeu, care produce în omul căzut mântuirea, așa cum arată Sfântul Apostol Pavel: „Iar dreptul din credință va fi viu” (Romani 1,17); „Căci socotim că prin credință se va îndrepta omul” (Romani 3,28).

Credința, ca primire a adevărului lui Dumnezeu și mărturisire a mântuirii în Hristos, ține de însăși identitatea creștinului, fiind condiția esențială de a fi ucenic al lui Hristos și membru al Bisericii Sale. Mărturisirea credinței face parte din lauda și mulțumirea celui ce s-a împărtășit de mântuirea dăruită de Hristos: „Pe cel ce Mă va mărturisi pe Mine în fața oamenilor, îl voi mărturisi și Eu în fața Tatălui Meu Care este în ceruri; dar cel ce se va lepăda de Mine în fața oamenilor, de acela Mă voi lepăda și Eu în fața Tatălui Meu Care este în ceruri” (Matei 10,32-33). Mărturisirea per-

sonală a credinței nu se poate face fără inițiere în credință, fără însușirea în suflet a ceea ce a făcut Dumnezeu pentru noi, face în prezent și pregătește ca realitate ultimă pentru noi, a ceea ce Iisus Hristos a învățat și a transmis Apostolilor Săi. De aceea creștinii sunt „iluminați” adică primesc lumina cuvântului lui Dumnezeu prin evocarea istoriei mântuirii în toată întinderea ei revelată ca lucrare a Sfintei Treimi prin predicarea explicită a Evangheliei. Mărturisirea credinței arată fidelitatea față de Iisus Hristos și față de Evanghelia Lui, așa cum Acesta este revelat prin Profeți, mărturisit de Apostoli și Evangheliști și de Tradiția vie a Bisericii în continuitate ei istorică neîntreruptă. De aici rezultă datoria fiecărui credincios de a-și însuși învățătura de credință a Bisericii. Credința ca iluminare înseamnă însușirea unei viziuni despre realitate, viziune în care Dumnezeu este primit și mărturisit ca fiind Creatorul lumii, Mântuitorul omenirii păcătoase, Sfințitorul Care transfigurează viața și creația, așa cum s-a împlinit aceasta în Iisus Hristos Cel înviat. Creștinul poartă cu sine această viziune dată prin Revelație. Prin credință el înțelege rațiunea existenței, sensul vieții și al viitorului său și valoarea sa unică de „chip al lui Dumnezeu”, orientat spre El și chemat la asemănarea cu El. De aceea viața sa are un sens absolut. Această viziune a credinței deschide poarta sufletului și îl angajează pe creștin pe drumul cu Hristos spre împărăția lui Dumnezeu.

După mărturisirea credinței urmează celebrarea credinței în cadrul cultului public și particular în care creștinul își exprimă și manifestă credința prin rugăciuni, imne și laude pline de mulțumire și bucurie duhovnicească și se împărtășește de harul Său. Căci în cult și în Sfintele Taine are loc așezarea liberă a credinciosului într-o comuniune de adorare cu Dumnezeu în care credinciosul Îl recunoaște pe Dumnezeu ca centrul și unica sursă a vieții și împlinirii sale, Îl adoră și-I aduce lauda și mulțumirea cuvenită. Prin aceasta el alege fără ezitare calea lui Hristos, trăirea după adevăr și se deschide lucrării Duhului Sfânt, Care dă putere pentru aceasta.

Urmează manifestarea concretă a credinței în viața personală și socială. Convertirea prin credință și harul Botezului face din cel botezat o „făptură nouă”, prin întemeierea unei noi relații cu Dumnezeu și cu semenii. Viața cea nouă în Hristos nu este însă ceva static, definitiv, ci un proces permanent de a fi autentic, de a crește împreună cu Hristos într-o asemănare Sa. Această luptă spirituală trebuie să se concretizeze într-un angajament moral, pe calea arătată de Hristos prin împlinirea poruncilor Sale. Trăirea după chipul lui Hristos este singura atitudine autentică a creștinului. Prin aceasta, istoria personală a creștinului este convertită în istoria personală a lui Iisus Hristos. Orice segmentare a acestui ciclu al credinței: mărturisire, celebrare, practicare duce la deformarea spiritualității creștine. Mântuitorul Iisus Hristos vorbește de închinarea „în duh și adevăr” (Ioan, 4,23-24), adică

de legătura ce există între mărturisirea de credință, celebrarea și trăirea credinței în rugăciune și cult, iar Sfântul Apostol Ioan despre „trăirea și umblarea întru adevăr” (3Ioan, 3-4). Ortodoxie înseamnă atât învățatură de credință conformă cu Revelația, cât și închinarea la Dumnezeu Care Se revelează în această doctrină.

Credința este un dar al lui Dumnezeu care include decizia noastră liberă, dar și efortul nostru constant. Pentru viața duhovnicească a creștinului, credința este pentru suflet ceea ce este ochiul pentru trup, după cuvintele Mântuitorului Care zice: „Luminătorul trupului este ochiul; de va fi ochiul tău curat, tot trupul tău va fi luminat. Iar de va fi ochiul tău rău, tot trupul tău va fi întunecat” (Matei 6,22-23). Credința nu are loc sau nu poate fi lucrătoare într-un suflet egoist și nici într-o viață plină de tot felul de patimi. Credința trebuie păstrată, cultivată și făcută roditoare. Pentru a avea o credință vie și lucrătoare trebuie să avem curajul de a o mărturisi continuu, în toate împrejurările vieții, să o îngrijim și să o cultivăm prin rugăciune stăruitoare și viață curată. Mustrarea severă adresată de către Mântuitorul Iisus Hristos poporului, sau cea mai puțin severă, adresată Apostolilor, este valabilă și pentru noi sau, mai ales, pentru noi. Să ne rugăm, dar, ca Dumnezeu să-i învrednicească de darul credinței mântuitoare pe cei care nu o au, iar nouă, celor care o avem, să ne-o sporească spre slava lui Dumnezeu și mântuirea noastră. Amin!

DISCURSUL ABSOLUT AL TEOLOGIEI

NICOLAE TURCAN

Abstract.

This article first defines the absolute discourse, then discusses its possibility in theology, as well as the relationships between language, thought, and reality as they derive from the spirituality and life of the Eastern Church. Theology must face several problems -including the paradox of transcendence, the violence of metaphysics, onto-theology, and the duplicity of language itself -, but the Revelation of the Absolute itself legitimizes the theological discourse. By using both affirmations and negations, theology reveals an iconic structure of discourse that opens itself towards life and spirituality. The conclusion is that, in the absolute discourse of theology, words, even ineffable ones, are insufficient without life.

Keywords: *Eastern Orthodox Theology, Religious Experience, Spiritual Life, Diacritical Language, Christian Dogmas, Apophaticism*

Discursul absolut

Există un discurs despre absolut care nu este religios.¹ El spune ceva despre noi și despre enigmatică noastră înclinație de a absolutiza, mai înainte de a se preocupa de teme de limită ca transcendența și abisul, totul și nimicul, moartea și dragostea etc. Investite cu o valoare care amintește patosul religios, aceste teme – împreună cu altele mai banale – pot ține locul

¹ Textul de față a apărut inițial în engleză, ca Nicolae TURCAN, „The Absolute Discourse of Theology”, *Diakrisis Yearbook of Theology and Philosophy* 5 (2022), pp. 61–80, <https://doi.org/10.24193/diakrisis.2022.4>. În română a apărut fragmentat în două reviste de cultură: Nicolae TURCAN, „Discursul absolut”, *Apostrof* XXXIII, nr. 8 (387) (2022), pp. 20-21; Nicolae Turcan, „Discursul absolut al teologiei (I)”, *Tribuna*, nr. 476 (2022), pp. 13-15; Nicolae TURCAN, „Discursul absolut al teologiei (II)”, *Tribuna*, nr. 477 (2022), p. 13; Nicolae TURCAN, „Discursul absolut al teologiei (III)”, *Tribuna*, nr. 478 (2022), pp. 18-19. Oferim în continuare varianta completă în limba română.

sacralului și al lui Dumnezeu, potrivit ideii lui Mircea Eliade că omul contemporan camuflează sacralul în atitudini profane².

Când devine religios, discursul despre absolut intră într-o altă logică. El trebuie să spună deopotrivă diferența și asemănarea dintre Dumnezeu și creație. Utilizând cuvinte cu referenți mondani pentru a exprima inefabilul, acest discurs apelează la deplasări diverse (stilistice, semantice, sintactice, pragmatice etc.) în încercarea de a spune totuși ceva cu sens despre ceea ce nu se poate vorbi. Cuvintele încearcă să redea mai mult decât un supliment de același ordin cu cel al referenților și sensurilor non-absolute; ele se rostesc mai degrabă în jurul unui *meta* sau *supra*, în direcția unui dincolo de un alt ordin. Pentru că nicio dialectică nu suprimă ceea ce rămâne în afara orizontului expresiei și experienței lingvistice, punerea în limbaj a acestei diferențe este improprie și insuficientă. Poezia donației absolutului prin cuvinte, oricât de reușită, nu va putea închide ceea ce nu ajunge cu adevărat la text, ci doar se anunță în el.

Să numim *discurs absolut* acest discurs orientat către un referent absent, către o depășire, înspre un dincolo de limită sau către Dumnezeu. Să concedem că, folosindu-ne de limbaj, noi aducem aceste limite în vizibilul limbii doar *ca limite*, fără a exprima exhaustiv acel *dincolo* al misterului, fie că e doar un mister al idolatriei capabile să transforme limbajul însuși sau pe cel care-l rostește într-un absolut, fie că e misterul de nepătruns al lui Dumnezeu. Și să mai înțelegem că exact ceea ce nu se lasă spus prin cuvinte poate avea o relevanță capitală pentru sensul a ceea ce se poate spune³ și, totodată, pentru ființa și devenirea noastră umană.

Discursul absolut dezvăluie, așadar, mai multe forme ale misterului: misterul care suntem noi înșine (reduc uneori la un mister al inconștientului), misterul lumii în care ne aflăm și, nu mai puțin, misterul lui Dumnezeu, pe care lumea și cuvintele noastre nu-L pot cuprinde. În acest ultim caz, discursul absolut ia forma *teologiei*: folosindu-se de un limbaj al tainei, teologia îl spune destinal pe om, pe măsură ce vorbește despre Dumnezeu și lume, în calitate de creație a Sa. Limbaj insuficient și kenotic, ce se lasă rostit de om și de Dumnezeu deopotrivă, acest limbaj al teologiei este o fereastră pe chipul tainei, prin care se întrevede ceea ce se află în afara cuvintelor și chiar în afara gândirii. În opoziție cu afirmația lui Derrida că „Nu există nimic în afara textului”⁴, în acest caz, ceea ce este cu adevărat deci-

² Mircea ELIADE, *Sacral și profanul*, trad. de Brândușa Prelipceanu, ed. a 3-a, Humanitas, București, 2005, pp. 152-161.

³ Wittgenstein a sesizat importanța inefabilului pentru ceea ce se poate spune, atunci când scria: „Ceea ce nu poate fi spus (ceea ce îmi apare misterios și nu sunt în stare să exprim) oferă poate fundalul ce conferă înțeles acelor lucruri pe care le pot exprima”. Ludwig WITTGENSTEIN, *Însemnări postume 1914-1951*, trad. de Mircea Flonta și Adrian-Paul Iliescu, Humanitas, București, 2005, p. 44.

⁴ Jacques DERRIDA, *Despre gramatologie*, (Pasaje), trad. de Bogdan Ghiu, Tact, Cluj-Napoca, 2008, p. 174.

siv rămâne dincolo de textul intermediar. *Ceea ce se anunță prin text nu se dă doar ca text.* Orice îndrăgostit care nu este derridean este de acord cu această frază. Să conchidem deci că, intrând în mișcarea de revelare a Absolutului, discursul absolut al teologiei nu este Absolutul însuși, ci doar icoana ce indică înspre El.

Patru probleme

Există câteva probleme majore pe care discursul absolut le pune. Cea dintâi se referă la paradoxul transcendenței: dacă o cunoaștere este exprimabilă prin limbaj, cum se poate cunoaște și exprima transcendența, fără a o anihila prin însăși această cunoaștere și fără a o diminua prin însăși această spunere? Problema pare a avea soluție mulțumitoare doar în context teologic. Paradoxul transcendenței este depășit de alegerea Absolutului însuși de a se revela. Altfel, un Mare Anonim care instituie o cenzură transcendentă pentru a nu fi periclitat de încercarea de cunoaștere a omului rămâne de necunoscut. Dacă însă Dumnezeu nu poate fi periclitat – tocmai pentru că, în termenii argumentului ontologic, este o ființă atotperfectă – înseamnă că limbajul descrie ceea ce se poate descrie, fără a anula ceea ce nu poate spune – indescriptibilul, inefabilul, incognoscibilul. De altfel, tradiția creștină a afirmat unanim infinitatea lui Dumnezeu și, de aici, incognoscibilitatea Sa, chiar dacă în moduri diferite: Apusul creștin a accentuat imposibilitatea de parcurgere a infinitului de către cunoașterea umană, în vreme ce Răsăritul, distingând între natura divină și energiile necreate, a susținut incognoscibilitatea deplină a naturii divine. Dar nici într-un caz, nici în celălalt nu s-a căzut în agnosticism: concomitent cu necunoașterea a fost exprimată posibilitatea cunoașterii lui Dumnezeu pe baza revelației Sale – chiar dacă pentru această cunoaștere insuficiența condițiilor de posibilitate transcendentale ale omului a fost complinită de lucrarea harului divin, ca un fel de transcendental dobândit ca dar. Teologia negativă a lui Dionisie Pseudo-Areopagitul a întâlnit teologia afirmativă a gândirii dogmatice. Prin urmare, în această cunoaștere a transcendenței, limbajul descrie fără să epuizeze, fără să închidă, fără cunoaștere deplină; limbajul predă ștabela experienței supraconceptuale, cuvintele devin tăcere, iar teologia devine mistică. Atunci când neagă, negațiile teologiei apofatice nu sunt cele ale aneantizării, nici cele ale nemi(cni)cirii, ci sunt negațiile iconice, care trimit mai departe, către non-locul în care limbajul nu se mai aude și unde numai tăcerea mai înțelege ceva. Când teologia afirmă, afirmațiile îmbracă forma antinomiei dogmatice tocmai pentru a trimite către inefabil. În cele din urmă, se poate vorbi despre o experiență de un alt ordin decât limbajul, experiență pregătită până la un punct atât de diacritica limbajului afirmativ, cât și de nega-

țiile teologiei apofatice. Experiența lui Dumnezeu se dă deopotrivă ca necunoaștere și cunoaștere. Bogăția Revelației instituie posibilitatea unei hermeneutici infinite, după cum afirma Jean-Luc Marion;⁵ dar aceasta nu anulează diferența de natură dintre Dumnezeu și om, dintre necreat și creat, la fel cum nu anulează nici incognoscibilitatea ființei lui Dumnezeu. Atunci când vorbește despre ambele dimensiuni, cunoaștere și necunoaștere, tradiția creștină nu dă glas la două tradiții spirituale, ci vorbește despre una singură, paradoxală, în care Dumnezeu transcendent alege să se reveleze din dragoste pentru creația Sa, făcând posibilă, așadar, depășirea paradoxului transcendenței.

O a doua problemă este cea privitoare la violența metafizicii. Nietzsche acuza metafizica de voință de putere, iar Marx semnala legătura dintre metafizică și dominație. Pe urmele lui Heidegger, care propunea o destrucție a metafizicii, filosofia postmodernă a căutat, cu Derrida, să deconstruiască metafizica și, cu Vattimo, să înlocuiască gândirea *forte* cu o gândire slabă, relativistă și subiectivistă. Aplicată la teologie, ideea că violența metafizicii este vizibilă și în violența limbajului se transformă într-o acuzație cu atât mai gravă. Ascunde discursul religios intenții dominatoare atunci când vorbește despre adevăr, libertate, Dumnezeu?

Se poate răspunde și cu da, și cu nu. Violența *modernă* a conceptelor față de realitățile reprezentate nu articulează imposibilitatea de a reinterpretă aceste concepte în afara metafizicii prezenței și a violenței sale. O asemenea hermeneutică mizează pe un limbaj non-obiectualizant, iconic⁶, care nu are pretenția de a rosti absolutul fără rest și de a-l închide în concepte, ci doar de a-l indica. Pretenția de a deține adevărul și de a-l impune celorlalți este legitimă doar în interiorul marilor sisteme metafizice, doar acolo unde ontologia trasează liniile totalității, adică în absența eticii – pe care Levinas o considera filosofia primă tocmai pentru a ieși de sub dominația metafizicii. A gândi însă metanarațiunea iudeo-creștină ca un sistem ontologic defectiv de etică este pur și simplu o eroare. În al doilea rând, gândirea slabă, propusă de Gianni Vattimo, nu este singura soluție la violența metafizicii și nici cea mai adecvată, mai ales atunci când consideră relativismul religios drept soluție. De-a lungul timpului, depășirea violenței metafizicii s-a făcut în teologie în numele păcii și iubirii, ca virtuți cerute de Evanghelii. Iar dacă este vorba despre violența religiei, aceasta aparține de fapt celor care, declarându-se oameni religioși, trădează imposibila chemare creștină a iubirii universale. A considera că soluția ar fi lichidarea reli-

⁵ Jean-Luc MARION, *Givenness & Hermeneutics*, trad. Jean Pierre Lafouge, Marquette University Press, Milwaukee, Wisconsin, 2013, pp. 56-62.

⁶ Este ceea ce propune James K. A. SMITH, *Speech and Theology: Language and the Logic of Incarnation*, Routledge, London; New York, 2002, p. 79.

giei înseși, ori a celor care își argumentează propria violență în mod teologic este cel puțin o naivitate, cu atât vizibilă după ce sistemele totalitare non-metafizice, care au însângerat secolul XX, au demonstrat că violența rămâne și după uciderea zeilor.

O a treia problemă, legată de cea anterioară, este cea onto-teologică, semnalată de Martin Heidegger: nu cumva conceptele folosite de discursul absolut al metafizicii închid în ele însele divinul, idolatrizându-l prin chiar această închidere?⁷ Ce garanții avem că numele lui Dumnezeu – precum cel de *causa sui* ori cel de *ființă* – nu devin zei conceptuali, prin care Dumnezeu însuși este pierdut, în măsura în care este redus la un concept al rațiunii? Cum ar putea evita discursul absolut – fie el metafizic, fie religios – acest pericol al identificării lui Dumnezeu cu marile concepte ale tradiției metafizice? În măsura în care onto-teologia s-ar rezuma la concepte pentru a demonstra existența lui Dumnezeu, după cum o definea Kant și o descria Heidegger, atunci ar fi experiența, înțeleasă ca experiență supra-conceptuală, o soluție?

În critica onto-teologică la adresa metafizicii se formulează deopotrivă critica la adresa limbajului care consideră că poate lua locul experienței, cu atât mai mult cu cât este vorba despre Dumnezeu. Tocmai prin metaforă și paradox, limbajul își dezvăluie „dimensiunea intersubiectivă”⁸ și scopul extra-lingvistic: acela de a chema și de a conduce, până la un punct, către întâlnirea inter-personală. Desigur că nu este vorba numai despre o spunere și o ascultare a spunerii; ceea ce se întâmplă este o angajare etică a omului care, în cazul dragostei, ia forma renunțării la sine și a sacrificiului.

Rolul discursului absolut al teologiei, ca gândire diacritică, este de a elibera absolutul de idolatriile rațiunii. O filosofie care confundă Absolutul divin cu diferitele forme mundane ale sale – majoritatea de ordinul excesului și limitei – este o filosofie non-religioasă. Chiar gândită doar în termenii orizontalității, chiar fără un referent transcendent, absolutizarea e prezentă în logica lumii. Iar absolutizarea este forma falsă a absolutului, cea care și-a pierdut raporturile cu Dumnezeu; ea este un alt idol, în fond, care trimite la cel care-l construiește, uneori, paradoxal, tocmai prin deconstrucție. Dumnezeu este mister, taină incomprehensibilă, fără ca misterul să devină nici idol, nici o formă a nimicului. Misterul nu ține locul lui Dumnezeu, fiindcă în experiența mistică a creștinismului se vorbește de manifestarea și întâlnirea Dumnezeului personal, nu a misterului fără divin, nici a nimicului, nici a negației ca negație.

⁷ Pentru constituirea onto-teologică a metafizicii occidentale, a se Martin HEIDEGGER, *Identity and Difference*, trad. Joan Stambaugh, University of Chicago Press, Chicago, 2002, p. 60 sqq.

⁸ Coșeriu distingea între dimensiunea obiectivă a limbajului, aceea de a fi orientat către obiect, și cea intersubiectivă. Eugeniu COȘERIU, *Istoria filozofiei limbajului: de la începuturi până la Rousseau*, trad. de Eugen Munteanu și Mădălina Ungureanu, Humanitas, București, 2011, p. 43.

O a patra problemă este cea privitoare la ambiguitatea limbajului. Gândit ca neutru, limbajul are avantajul de a putea reda idei foarte diferite, dar în contexte religioase și etice are dezavantajul de a exprima *orice* poziție, teistă sau ateistă, etică sau nonetică. Or, această versatilitate devine problematică prin ambiguitatea pe care o propune: aserțiunile pot exprima atât adevărul, cât și neadevărul, ele pot falsifica și minți. Ce ieșire există din această duplicitate funciară, în așa fel încât să fie posibilă diferențierea dintre adevăr și neadevăr?

Există criterii care pot garanta adevărul atunci când acesta este formulat și cel mai cunoscut este cel al corespondenței dintre propoziții și realitate. Însă aceste criterii funcționează doar pentru referenți empirici sau, cum spunea Wittgenstein, doar pentru propozițiile cu sens. Pentru propozițiile „nonsens” ale poeziei, artei, metafizicii și teologiei, care își au legitimitatea și importanța lor pentru ființa umană, aceste criterii nu sunt valide. În climat teologic, rămâne un criteriu care ține strict de credință, deci insuficient în afara ei: adevărul se dă pornind de la proveniența și sursa textului; dacă este text revelat, adevărul este *revelat*. Așadar, acceptând că textul trebuie citit deodată cu credința că Dumnezeu este autorul, adevărul cuvintelor se dezvăluie în semnificația lor lingvistică și deopotrivă în chemarea lor supralingvistică.

Toate aceste răspunsuri au în comun o anumită înțelegere a raportului dintre limbaj și experiență: în fiecare caz, cuvintele trimit dincolo de ele, având o funcție iconică, înspre o experiență inefabilă, de natură poetică, intersubiectivă, mistică etc. În cazul teologiei această experiență poate fi exprimată chiar mai ușor decât în cazurile mundane: conform tradiției teologiei mistice, este evenimentul întâlnirii Celui imposibil de numit așa cum numim lucrurile și realitățile acestei lumi. În rest, a gândi și a vorbi în absența realității poate însemna un exercițiu de transmitere a unei tradiții sau chiar a unui adevăr, dar este insuficient. Fenomenologic, s-ar putea spune chiar că discursul absolut se exprimă ca insuficiență ce se cere umplută de trăiri diferite decât cea a cuvintelor. Întrucât ne privește mai mult decât orice alt limbaj, prin exprimarea limitelor și dorințelor noastre, a abisurilor și înălțimilor care ne locuiesc real sau imaginar, discursul absolut se cere dublat de o experiență pe măsura lui, sinonimă vieții. Care anume este această experiență ține de măsura și alegerile fiecăruia, de locul unde se situează între existență și *teosistență*.

De ce cuvintele?

Revelație și cuvinte. Cuvintele utilizate în discursul absolut au o relevanță indiscutabilă. Pe de o parte, dacă absolutul ne scapă într-o trans-

cedență inaccesibilă, acești semnificanți lingvistici sunt aparent tot ceea ce ne mai rămâne. Firește, raportul obiectivant, non-personal, dintre o transcendență radicală și cuvintele care încearcă să o spună nu reprezintă singura figură posibilă. Fiindcă atunci când transcendența este un Dumnezeu personal, modelul se schimbă: Dumnezeu se revelează El însuși pe măsură ce rostește cuvintele chemării⁹. Dar și în acest al doilea caz, cuvintele au, de asemenea, o importanță de netăgăduit.

Sfânta Scriptură afirmă despre cuvintele lui Dumnezeu că țin atât de regimul *puterii*, cât și de cel al *adevărului*. Puterea e vizibilă în aducerea de către Dumnezeu, de la neființă la ființă, doar prin cuvânt, a întregii realități văzute și nevăzute. De asemenea, Cuvântul lui Hristos uimea, pentru că „era cu putere” (Lc 4, 32), o putere ce stătea în proveniența lui divină și în promisiunile înfrângerii suferinței și morții, în nădejdea anunțată a dobândirii libertății și adevărului. Altfel, dacă se rupe legătura dintre cuvânt și putere, „împărăția lui Dumnezeu nu stă în cuvânt, ci în putere” (1 Co 4, 20). (Să remarcăm în trecere că această „putere” creatoare a cuvintelor lui Dumnezeu nu este totuna cu conceptul marxist de dominație).

Sensul prim al adevărului cuvintelor Scripturii trece prin acceptarea provenienței lor divine:¹⁰ cuvintele sunt ale Tatălui, ale Fiului – El însuși Cuvânt arhi-originar – și sunt inspirate de Duhul Sfânt. Cuvinte ale unui Dumnezeu despre care ni se spune că „este iubire” (1 In 4, 8), ele rostesc apelul care trebuie interpretat, ascultat, transformat în viață.

Există nenumărate contexte scripturistice în care se subliniază importanța cuvintelor și originea lor dumnezeiască. Dumnezeu vorbește în cuvintele oamenilor, însă cuvintele Lui sunt „vrednice de crezare și adevărate” (Ap 21, 5). Sunt cuvinte *profetice*, care se împlinesc, puse de Dumnezeu în gura oamenilor (Ir 1, 9), cuvinte al căror sens este o neconținută chemare la credință, ajutând la *dobândirea credinței*: „Prin urmare, credința este din auzire, iar auzirea prin cuvântul lui Hristos” (Rm 10, 17). Totodată, ele sunt cuvinte care trebuie *ascultate*: „Iar cine nu va asculta cuvintele Mele, pe care Proorocul Acela le va grăi în numele Meu, aceluia îi voi cere socoteală” (Dt 18, 19). Sunt porunci și învățături care devin *legământ*, având deci o dublă structură, religioasă și etică:¹¹ „Și a mai zis Domnul către Moise: «Scrie-ți cuvintele acestea, căci pe cuvintele acestea închei Eu legământ cu tine și cu

⁹ Pentru o interpretare a depășirii transcendenței radicale prin apelul la Revelație, a se vedea Nicolae TURCAN, „Transcendence and Revelation: from Phenomenology to Theology”, *Dialogo* 2, nr. 2 (March 2016), <https://doi.org/10.18638/dialogo.2015.2.2.8>.

¹⁰ Michel HENRY, „Cuvânt și religie: Cuvântul lui Dumnezeu”, în Jean-Louis CHRÉTIEN *et al.*, *Fenomenologie și teologie*, trad. de Nicolae Ionel, Polirom, Iași, 1996.

¹¹ Giorgio Agamben numește „sacramentul limbajului” această implicare etică a vorbitorului în cuvântul său. Vezi Giorgio AGAMBEN Agamben, *Sacramentul limbajului. Arheologia jurământului*, trad. de Alex Cistelean, TACT, Cluj-Napoca, 2011, p. 83.

Israel!»” (Iș 34, 27); „Și a scris Moise pe table cuvintele legământului: cele zece porunci” (Iș 34, 28). Funcția etică a cuvintelor, chiar umane, le transformă în *criteriu de judecată*: „Căci din cuvintele tale vei fi găsit drept, și din cuvintele tale vei fi osândit” (Mt 12, 37). Nu în ultimul rând, cuvintele lui Dumnezeu sunt *cuvintele vieții veșnice*: „Simon Petru I-a răspuns: Doamne, la cine ne vom duce? Tu ai cuvintele vieții celei veșnice” (In 6, 68). Rostite de Dumnezeu, aceste cuvinte sunt *etern*: „Iar cuvântul Domnului rămâne în veac. Și acesta este cuvântul, care vi s-a binevestit” (1 Ptr 1, 25); „Cerul și pământul vor trece, dar cuvintele Mele nu vor trece” (Mt 24, 35). Prin urmare, această relevanță a cuvintelor privește în mod esențial raporturile omului cu Dumnezeu.

Cel dintâi. Într-un pasaj celebru, Wittgenstein afirma că „despre ceea ce nu se poate vorbi trebuie să se tacă”¹², însă Revelația și Întruparea cer contrariul. Dumnezeu a vorbit – „fost-a cuvântul Domnului către Avram” (Fc 15, 1) –, Hristos-Cuvântul a vorbit, prin urmare omul nu poate să tacă, chiar când înțelege rolul pe care tăcerea îl ocupă în vorbirea sa, la limită chiar atunci când vorbește despre tăcere. Este la fel de legitim să vorbim despre tăcere, în limbajul nostru discursiv și predicativ, cât și să tăcem despre Cuvânt, în contemplația de la capătul rugăciunii curate¹³, acolo unde cuvintele rămân în urmă. Tăcerea își are rolul ei, deschizând către taina incomprehensibilă și inefabilă, însă nu anulează legitimitatea cuvintelor. Cuvintele și tăcerea au funcții diferite și complementare, iar discursul absolut al teologiei se întemeiază pe prioritatea discursului absolut al lui Dumnezeu. Condițiile de posibilitate ale vorbirii noastre despre Dumnezeu sunt date de Revelația însăși.

Prin urmare, putem vorbi despre Dumnezeu pentru că El a vorbit cel dintâi.¹⁴ „Inițiativa dialogului o are în cuvânt Dumnezeu.”¹⁵ Prologul Evangheliei după Ioan spune: „La început a fost Cuvântul și Cuvântul era la Dumnezeu și Dumnezeu era cuvântul” (In 1, 1). Hristos-*Logosul* ne-a vorbit primul și cuvintele Lui exprimă, după o interpretare patristică, paradigmele după care a fost creată lumea. Atunci când vorbește, Cuvântul instituie o diferență între El și ființările pe care, rostindu-le, le aduce la existență. Este diferența dintre creat și necreat, o diferență ontologică insurmontabilă, pe care cuvintele o exprimă și credința creștină o celebrează.

¹² Ludwig WITTGENSTEIN, *Tractatus Logico-Philosophicus*, trad. de Mircea Dumitru și Mircea Flonta, Humanitas, București, 2001, T 7.

¹³ Dumitru STĂNILOAE, *Spiritualitate și comuniune în Liturgia ortodoxă*, ed. a 2-a, Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2004, p. 147.

¹⁴ Această precedentă a cuvintelor este similară celei a iubirii. Vezi J. K. A. SMITH, *Speech and theology*, p. 155.

¹⁵ D. STĂNILOAE, *Spiritualitate și comuniune în Liturgia ortodoxă*, p. 147.

Făcând posibilă o comuniune între Dumnezeu și oameni, cuvintele fac parte din viață și dau glas unei transcendențe care, în absența lor, ar rămâne de neînțeles. Nefiind menite doar unor discursuri teoretice, denotative, cuvintele lui Dumnezeu adresate oamenilor sunt eficace, performative, deschizând, pentru cei care cred în ele, drumul vieții celei adevărate. Logosul este viață, acesta e mesajul Evangheliei după Ioan, și nu contează aici dacă Logosul-Hristos și logosul filosofiei grecești sunt asemănătoare, cum credeau apologeții primelor veacuri¹⁶, sau diferite, cum afirma Heidegger¹⁷, ci doar că logosul întâlnește viața¹⁸ și că scopul cuvintelor este tocmai această viață adevărată, dumnezeiască, în comuniune cu Dumnezeu.

Omul este chemat să răspundă cuvintelor lui Dumnezeu prin viața și dragostea lui și, nu mai puțin, prin cuvintele lui analoage – ca adevăr și dreptate – cuvintelor divine: „Dacă vorbește cineva, cuvintele lui să fie ca ale lui Dumnezeu; dacă slujește cineva, slujba lui să fie ca din puterea pe care o dă Dumnezeu, pentru ca întru toate Dumnezeu să se slăvească prin Iisus Hristos, Căruia Îi este slava și stăpânirea în vecii vecilor. Amin” (1 Ptr 4, 11). După același model dumnezeiesc, cuvintele noastre se întorc înspre Cuvânt, traversând prin dialog, într-o anumită măsură, abisul dintre creat și necreat. Omul vorbește despre/cu Dumnezeu din ceea ce a primit, adică din Revelație și din lucrarea harului, chiar dacă în discursul lui se aud și propriile cuvinte. Ideea lui Heidegger că „suntem *un dialog*”¹⁹ exprimă atât *unitatea* realizată prin dialog, cât și importanța pe care acesta îl deține pentru *Dasein*-ul uman; un dialog care cuprinde nu doar cuvintele, ci și natura.²⁰ Prin urmare, discursului absolut al lui Dumnezeu, omul îi răspunde cu propriul lui discurs absolut, un răspuns ce angajează mai mult decât rostirea: schimbarea de sine, pătimirea, îndumnezeirea. Când devine rugăciune, discursul absolut este purtat de dorința de a stabili o legătură care depășește cuvintele, căutând comuniunea de viață și de dragoste cu Cel iubit. Cuvintele construiesc în felul lor, drumul de întoarcere, dar puterea lor de a da viață – viața lui Dumnezeu – vine de dincolo de icoanele lor.

¹⁶ Sf. IUSTIN MARTIRUL ȘI FILOSOFUL, *Apologia a doua în favoarea creștinilor. Către Senatul roman*, în *Apologeți de limbă greacă* (PSB 2), trad. de Olimp Căciulă, Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1980, pp. 2, 13.

¹⁷ Martin HEIDEGGER, *Introducere în metafizică*, (Paradigme), trad. Gabriel Liiceanu și Thomas Kleininger, Humanitas, București, 1999, pp. 180–181.

¹⁸ Michel HENRY, *Cuvintele lui Hristos*, trad. de Ioan I. Ică jr, Deisis, Sibiu, 2005, p. 90.

¹⁹ Martin HEIDEGGER, *Originea operei de artă*, trad. de Thomas Kleininger și Gabriel Liiceanu, Humanitas, București, 1995, p. 228.

²⁰ Olivier CLÉMENT, „Cel mai mare teolog ortodox din secolul XX”, în Ioanichie BĂLAN (ed.), *Omagiu memoriei Părintelui Dumitru Stăniloae*, Mitropolia Moldovei și Bucovinei, Iași, 1994, p. 136.

Limbaajul diacritic

Teologia, stiluri multiple. Teologia vorbește despre Dumnezeu rugându-se: „Teolog este cel ce se roagă și cel ce se roagă este teolog”.²¹ Limbaajul despre Dumnezeu nu poate fi doar reprezentational, deoarece Dumnezeu nu stă ca un referent empiric și nu e niciodată epuizat de descrierile făcute. S-ar putea oare afirma atunci că limbaajul este „constructiv”, „ficcionalist”, cu un rol oarecum creator, *poietic*, creându-L pe Dumnezeu de jos în sus, dinspre condițiile noastre transcendente? Vom răspunde negativ la această întrebare. În ambiția de a cuprinde de necuprinsul, limbaajul teologic ar trebui înțeles în chip iconic drept limbaaj care trimite neîncetat dincolo de el, deși nu într-o pură arbitraritate. Prin trimiterile propuse, limbaajul teologic creează mai degrabă schița unei posibile întâlniri, locul de așteptare, condițiile *recunoașterii* divinului în aceeași măsură cu cele ale cunoașterii sale. Paradoxul teologiei este că, pe de o parte, ea este deopotrivă *discernământ* – pentru că distinge cu precizie adevărul de non-adevăr, pornind de la Revelație și de la viața Bisericii – și, pe de altă parte, *inefabilitate*, fiindcă recunoaște că nu poate exprima misterul existenței și iubirii dumnezeiești decât parțial, atât cât e cu putință, rămânând ca experiența de limbaaj să fie îmbogățită de trăirea lui Dumnezeu.

Limbaajul religios exprimă mai mult decât fapte și referințe, fiind un limbaaj polifonic și divers,²² de la narațiune până la imn, trecând prin epistolă, profetie, comandament etic, fragment de înțelepciune etc. În pofida multiplicității genurilor, discursul despre Dumnezeu este chemat să devină discurs de laudă, doxologie, rugăciune. Diferite epoci au privilegiat diferite tipuri de discursuri mai mult sau mai puțin adecvate gândirii religioase. În opinia noastră, tipul de limbaaj devine o problemă doar în măsura în care vrea să ocupe prim-planul și să se considere unicul autorizat să dea sens teologiei. Or teologia acceptă discursuri multiple²³, asemenea Scripturii. Problema nu este că un discurs ar fi mai adecvat decât altul, fiindcă rolurile sunt împărțite și complementare, eventual într-o ierarhie a importanței care poate merge de la proză și narațiune la rugăciune; periclitantă este mai degrabă pretenția dominante a discursului filosofic de a fi capabil să exprime *total*, în numele rațiunii. Nu este neinteligibil ca adevărul și falsi-

²¹ EVAGRIE PONTICUL, „Cuvânt despre rugăciune”, în, ed. și trad. de Dumitru Stăniloae *Filocalia*, vol. 1, ed. a 4-a, Harisma, București, 1993, p. § 60. De asemenea, despre importanța rugăciunii pentru întemeierea religiosului, Jean-Louis Chrétien scria: „Cu rugăciunea apare și dispăre religiosul”. Jean-Louis CHRÉTIEN, „Cuvântul rănit”, în *Fenomenologie și teologie*, trad. de Nicolae Ionel, Polirom, Iași, 1996, p. 37.

²² Paul Ricoeur sublinia această polifonie a Scripturii în Paul RICŒUR, „Experiență și limbaaj în discursul religios”, în *Fenomenologie și teologie*, trad. de Nicolae Ionel, Polirom, Iași, 1996, pp. 26-36.

²³ Vezi Jean-Yves LACOSTE, *Prezență și parusie*, trad. de Sorin Ovidiu Podar, Viața Creștină, Cluj-Napoca, 2012, pp. 151-170.

tatea unui discurs absolut să se decidă în altă parte, în partea Absolutului – și evident, nu este vorba despre adevărul care se decide la nivelul enunțului²⁴, ci de cel religios, existențial.

Discursul absolut este, după cum am spus, și discurs al lui Dumnezeu însuși, ale cărui cuvinte au ajuns până la noi și constituie o tradiție considerată sfântă de cei care îi aparțin. Prin urmare, judecarea discursului absolut al omului se poate face în funcție de acordul hermeneutic cu această tradiție care continuă Revelația biblică. Veridicitatea cuvintelor *despre* Dumnezeu se poate decide prin apelul la Tradiția Bisericii, la contextul „jocului de limbaj”²⁵ specific vieții spirituale, la existența credinței adevărate și la vrednicia celui ce rostește, vrednicie care implică inevitabil o experiență, o etică, o ascetică, o liturgică. E timpul să regăsim mișcarea ce străbate toate discursurile teologiei, aceea care, deși trece de la unul la celălalt, nu îl invalidează cu adevărat pe cel de dinainte, nu îl aruncă în nimicnicie, nici nu îl sintetizează pentru a-l recupera dialectic altundeva, ci îl îmbogățește în acest du-te-vino al experienței religioase exprimate prin cuvinte.

Există un limbaj cu rol diacritic, ce exprimă adevărurile de credință definitorii pentru membrii unei comunități, limbaj având funcția de a discerne între adevăr și neadevăr, potrivit acordului cu ortodoxia tradiției. Acesta este limbajul antinomic al dogmelor. Totodată, există însă și Realitatea de dincolo de dogme, pe care ele încearcă, prin cuvinte, să o exprime, atât cât este cu putință.

Dogmele: precizie și adevăr. Scriitura, spunea Derrida, reprezintă „elementul oricărei *revelații*”²⁶. Pentru discursul absolut al teologiei – fie scris, fie oral – separarea dintre adevăr și neadevăr pe care cuvintele o traversează are o importanță definitivă. Semnificația unei propoziții religioase ar putea fi adevărată, însă este neverificabilă după criteriile cunoașterii științifice; gradul său de plauzibilitate va fi testat în condițiile unei lumi viitoare. Deocamdată, dincoace de eshaton, Tradiția Bisericii ține loc de criteriu.

Dogmele principale ale credinței creștine au fost formulate de către Sinoadele Ecumenice în cel mai adecvat limbaj posibil. Evident, dogma este atât limbajul, cât și înțelesul pe care limbajul îl transmite; este deopotrivă semnificant și semnificat. Semnificantul (cuvântul) își are relevanța lui – de exemplu, filosofia elenistă a oferit termeni pentru formulările dogmatice –, dar expresia nu epuizează adevărul. Există o înțelegere pe care

²⁴ PLATON, *Sofistul*, în *Opere*, vol. VI, trad. de Sorin Vieru et al., Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1989, 261-262c.

²⁵ Ludwig WITTGENSTEIN, *Cercetări filosofice*, trad. de Mircea Dumitru et al., Humanitas, București, 2004, § 7.

²⁶ Jacques DERRIDA, *Credință și Cunoaștere. Veacul și iertarea*, trad. de Emilian Cioc, Paralela 45, Pitești, 2004, p. 10.

experiența o aduce în plus la modul infinit față de formulare. Fiind repere pentru o experiență a adevărului de credință, paradoxurile dogmatice mărturisesc că teologia este de fapt o „teologie mistică”.²⁷ Dogmele încearcă să comunice misterul pe care-l exprimă parțial, ele sunt „antinomii transfigurate de misterul pe care vor să-l reprezinte”.²⁸

Limbaajul folosit în dogme, deși legat de contextul istoric și filosofic în care a apărut, deține o anumită precizie în exprimarea adevărului de credință și, prin aceasta, a devenit normativ pentru Biserică. Este o trăsătură menită nu să închidă gândirea odată pentru totdeauna, pentru că gândirea poate glosa prin hermeneutici complementare și multiple, ci să cheme la viață, la experiență, ba chiar să facă posibilă experiența mistică pentru generațiile ce vor veni. Dacă acceptăm că niciun adevăr dogmatic nu se epuizează la nivelul formulării prin concepte și fără apelul la experiență – am oferit aici chiar definiția kantiană a onto-teologiei²⁹ –, atunci nicio dogmă nu poate fi considerată marcă onto-teologică. Având rădăcinile în Revelație, dogma vizează viața, iar adevărul, chiar formulat, are nevoie de sintezele și acordul experienței personale cu cele comunitare ale tradiției duhovnicești a Bisericii.

Întrebarea constructivistă poate reveni: dacă dogmele sunt atât de necesare și limbaajul lor a devenit normativ, nu este experiența un *rezultat* al acestora? Răspunsul este din nou negativ, fiindcă dogmele jalonează o experiență, o certifică într-o anumită măsură ca nefiind o experiență non-creștină, de exemplu, de tipul experienței sacrului impersonal. Dogmele au pe lângă prestigiul lor epistemologic și o funcție *diacritică* pentru spiritualitate, ajutând la discernerea între spiritualități diferite; ele sunt atât *cunoaștere* a adevărului, cât și *recunoaștere* a lui. Nu toate experiențele religioase sunt divine, chiar dacă pot fi fenomene excepționale, ale limitei și misterului, „fenomene saturate”, în limbaajul lui Jean-Luc Marion, pentru care intuiția este mai bogată decât conceptul.³⁰

Multiplul stilurilor și discursurilor teologice – de la cel predicativ, până la cel al rugăciunii – nu impune o multiplicitate de sensuri contradictorii care să arunce teologia în relativism și să intre în conflict cu dogmele. Discernământul dogmelor ține de Tradiție, al cărei scop este transmiterea credinței *originare* în Hristos, așa cum a fost păstrată de Biserică

²⁷ Vladimir Lossky a subliniat magistral această legătură dintre teologie și mistică în Vladimir LOSSKY, *Essai sur la théologie mystique de l'Église d'Orient*, Cerf, Paris, 2005.

²⁸ Lucian BLAGA, *Eonul dogmatic*, Humanitas, București, 1993 (1931), p. 47.

²⁹ Immanuel KANT, *Critica rațiunii pure*, trad. de Nicolae Bagdasar și Elena Moisuc, ed. a 3-a, Univers Enciclopedic Gold, București, 2009, p. 499.

³⁰ Raportat la categoriile kantiene, fenomenul saturat este „nevizibil după cantitate, insuportabil după calitate, absolut după relație și de neprivit după modalitate”. Jean-Luc MARION, *Fiind dat. O fenomenologie a donației*, trad. de Maria Cornelia Ică jr, Deisis, Sibiu, 2003, p. 323.

încă de la început. Limbajul diacritic al dogmelor cere o înțelegere și, totodată, o viață. Prin faptul că trimite la viață și nu se declară autosuficient, discursul diacritic al dogmelor este kenotic. Atunci când afirmă ceva despre Dumnezeu, dogma nu intenționează să epuizeze ceea ce se poate spune, ci doar să marcheze adevărul Revelației. Cuvintele teologiei învață și urmează kenoza Cuvântului însuși, fără a slăbi nici adevărul și nici chemarea pe care cuvântul le rostește.³¹

Tradiția Bisericii este, prin urmare, normativă. Înțelegând nu doar transmiterea unor învățături și moduri de viață, ci și continuitatea lucrării Duhului Sfânt în Biserică, Tradiția este o tradiție a vieții și a mărturiei. „Formulele hristologice sunt pline de sens doar pentru cei care L-au întâlnit pe Hristos cel Viu”³², scria Părintele Georges Florovsky. Ca hermeneutică adecvată Revelației, deci neredusă doar la abilitatea interpretativă a omului, hermeneutica textului sfânt presupune atât dialogul cu Referentul spre care trimite textul, cât și transformarea morală și religioasă a omului, vizibilă în *metanoia* (schimbarea minții, pocăință). Este o hermeneutică în care interpretul cere harul Duhului Sfânt pentru a înțelege, deci este mai mult decât o lucrare filologică, istorico-critică sau filosofică. Transcendentalul, condițiile de posibilitate pentru o hermeneutică, este un transcendental dobândit, harul Duhului Sfânt. „Nu textul ne dă acces la adevăr, ci Adevărul ne dă acces la El însuși”³³, după cum afirma Michel Henry.

Am văzut că limbajul dogmatic, ca limbaj iconic, este deopotrivă paradoxal și adecvat. Dogmele sunt antinomice, folosind formula „și..., și...”, acceptând, sub puterea Revelației, adevăruri care schimbă logica într-o *teo*-logică. Un asemenea mod de gândire, care se naște la Primul Sinod Ecumenic de la Niceea, din 325, înseamnă intrarea antinomiei în gândirea europeană sau, în termenii lui Constantin Noica, „nașterea Europei”³⁴ ca mod de gândire diferit de cel al Antichității. Este acesta un alt logos, decât cel grec, așa cum sugera Michel Henry? Prezența paradoxului dogmatic nu anulează, de fapt, modul în care gândirea funcționează în mod obișnuit, deci logica greacă este îmbogățită de o altă logică, antinomică, al cărei scop este acela de a exprima credința. Chiar dacă paradoxul apare oriunde apare viața, pentru că viața

³¹ Gianni Vattimo propune o interpretare a kenozei ca o kenoză continuă a lui Dumnezeu în istorie. Potrivit acestei interpretări postmoderne, Dumnezeu se smereste într-atât încât acceptă secularizarea ca o împlinire a creștinismului care poate renunța la morală, Biserică, adevăr, dar nu la caritate. O critică a acestei viziuni postmoderne este oferită în Nicolae TURCAN, *Postmodernism și teologie apofatică. O apologie în fața gândirii slabe*, Limes, Florești, Cluj, 2014.

³² Georges FLOROVSKY, *Biserica, Scriptura, Tradiția: trupul viu al lui Hristos*, trad. Florin Caragiu, Platytera, București, 2005, p. 417.

³³ Michel HENRY, *Eu sunt Adevărul. Pentru o filozofie a creștinismului*, trad. de Ioan I. Ică jr, Deisis, Sibiu, 2000, p. 47.

³⁴ Constantin NOICA, *Despre demnitatea Europei*, ed. a 2-a, Humanitas, București, 2012, p. 62.

debordează logica, el nu suspendă decât temporar logica și nu e aplicabil întregii realități. S-ar putea afirma principiul: „la realități diferite, logici diferite”. Revelația s-a explicat pe sine cu ajutorul antinomiei dogmatice, a logicii lui „și..., și...”, prin care principiul non-contradicției a fost încălcat. Iată câteva exemple: și Tatăl este Dumnezeu, și Fiul este Dumnezeu; Hristos este și Dumnezeu adevărat, și om adevărat; Hristos are și voință divină, și voință umană – și lista ar putea continua. Dogmele se bucură de aprecierea unanimă a teologiei Bisericii pentru că precizia lor este mulțumitoare pentru a da expresie tainei și pentru a păstra, prin formulare, deschiderea către plenitudinea de viață la care este chemat omul.

Depășiri, trimiteri, negații

Realitatea și experiența cuvintelor. Există mai multe depășiri pe care cuvântul însuși le propune și cea dintâi este cea a referinței sau a realității despre care cuvintele vorbesc prin intermediul conceptelor. Este implicată aici tripartiția aristotelică între limbă, gândire și realitate.³⁵ O experiență a cuvintelor care descriu realitatea, așadar o experiență de limbaj, oricât de poetică, nu se situează la același nivel cu experiența întâlnirii realității înseși, adevăr cu atât mai evident cu cât nu se referă doar la fenomene obiectuale și empirice. Așadar, întrebarea nu este dacă limbajul spune ceva despre realitate – fiindcă evident o face –, ci dacă limbajul este capabil să recreeze o experiență a realității, să fie o experiență identică celei a trăirii acelei realități. Or, răspunsul scurt este că el nu reușește niciodată *fără rest*. Desigur, trebuie acceptată funcția *poietică* a limbii: cuvintele produc experiență, pot deveni experiență. Dar această experiență de limbaj este diferită de experiența realității originare. Experiența *poietică* se desfășoară în spațiul *analogiei*, atunci când spune ceva despre experiența originară, ori în cel al *diferenței*, atunci când creează o experiență nouă, pornind de la cuvinte, experiență ce se îndepărtează de cea originară.

etică, ascetică, limbaj. Pe lângă experiența realității exterioare, trebuie să luăm în considerare și o experiență a afectării de sine, interioară, care apare ca o nouă depășire a cuvintelor de către experiență. Limbajul este depășit de angajarea etică și ascetică, de punerea în cauză a propriului sine pornit în aventura întâlnirii lui Dumnezeu. Levinas a adus o critică radicală la adresa ontologiei prin afirmarea eticii ca filosofie primă. A-l suspecta pe Același concomitent cu a-l afirma pe Celălalt dă naștere unei filosofii a alterității care întâlnește gândirea religioasă și limbajul Scripturii.

³⁵ ARISTOTEL, *Categorii. Despre interpretare*, trad. Constantin Noica, Humanitas, București, 2005, 20v-21r, pp. 197-198.

Or, etica presupune ca experiență interioară o ascetică, o renunțare la sine în favoarea celuilalt, o capacitate de sacrificiu.

Sfântul Grigore de Nazianz afirma că teologia nu înseamnă doar cuvintele, ci și pătimirea pentru Dumnezeu.³⁶ Or cunoașterea nu se rezumă la limbaj, nici la expresie, ci la asumarea, în propriul trup, în propria suferință, a adevărului Celui care a suferit pentru noi. Este o asumare ascetică prin care analogia limbajului este dublată de analogia suferinței. Schimbarea de accent este enormă: nu putem vorbi despre limbaj, atunci când limbajul vorbește despre suferință.

Depășirea cuvintelor de către experiență este cu atât mai vizibilă în teologia apofatică. Negarea conceptelor prin care teologia catafatică îl descrie pe Dumnezeu nu are ca scop dezvăluirea nimicului, ci a Celui mai presus de orice nume și cuvânt. Înțelegă mai mult decât o celebrare a misterului ca mister, teologia apofatică vorbește despre experiența inefabilă și supra-discursivă a întâlnirii Dumnezeului personal.³⁷ În teologia apofatică, nu transcendentalul uman produce experiența, ci aceasta devine posibilă doar prin lucrarea harului.³⁸

Între experiența propriu-zisă a *unio mystica* și descrierea sa prin limbaj diferența este uriașă. Mulți autori din tradiția creștină afirmă inefabilitatea experienței mistice și incapacitatea cuvintelor de a o descrie adecvat. De exemplu, prin afirmarea tezei incognoscibilității ființei divine, tradiția patristică greacă neagă *pentru totdeauna* capacitatea de a cunoaște și, în replică, de a descrie în vreun anume fel pe Dumnezeu în ființa Lui;³⁹ în același timp însă este afirmată posibilitatea unei cunoașteri și experiențe reale a lui Dumnezeu, prin energiile Sale necreate.

Limbajul spune experiența mistică în mod insuficient și în această diferență se dă întreaga neputință a sa de a produce o experiență similară, la fel cum tot aici se dă imposibilitatea experienței de a fi exprimată pe deplin de către discursul absolut. Între experiență și limbaj este un du-te-vino, într-o reciprocă, indefinită și inegală întemeiere, o pendulare în care este prins și cel care gândește, crede și se roagă. Aceasta dezvăluie și o depășire esenți-

³⁶ Sf. GRIGORE DE NAZIANZ, *Cele 5 cuvântări teologice*, trad. de Dumitru Stăniloae, Anastasia, București, 1993, 12-13.

³⁷ A se vedea Sf. DIONISIE AREOPAGITUL, *Despre teologia mistică*, în *Opere complete*, trad. de Dumitru Stăniloae, Paideia, București, 1996.

³⁸ Aceasta poate fi interpretată ca o depășire a metafizicii care s-a produs când gândirea creștină a preluat limbajul filosofiei grecești, fără a deveni ea însăși o filosofie. Vezi Nicolae TURCAN, „Postmetaphysical Philosophy and Apophatic Theology. From Jean-Luc Marion to the Paradoxical Status of Thought in Vladimir Lossky's Theology”, *Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Theologia Orthodoxa* 58, nr. 2 (2013).

³⁹ Marion numea o asemenea afirmație „certitudine negativă”, vezi Jean-Luc MARION, *Certitudini negative*, trad. de Maria-Cornelia Ică jr, Deisis, Sibiu, 2013.

ală pentru discursul absolut: prin plusul de cunoaștere, chiar inexprimabilă, experiența mistică depășește limbajul.

Concepte iconice. Numim *iconice* acele concepte care nu obiectivează, nu reifică inefabilul, ci doar trimit către acesta, printr-o structură comună indicelui, simbolului religios și icoanei.⁴⁰ Icoana, spre deosebire de indice și simbol, se evidențiază printr-o asemănare cu ceea ce arată, adică printr-un fel de non-arbitraritate. Din punct de vedere religios, icoana se definește prin diferența sa față de idol. Jean-Luc Marion descrie această diferență ca pe o distanță pe care icoana o manifestă în raport cu prototipul reprezentat în ea. Idolul întoarce privirea către privitor, într-o auto-idolatrie, în timp ce icoana trimite privirea mai departe, către prototipul vizibil în ea.

Dacă gândim limbajul religios ca fiind iconic, atunci se poate spune că el reprezintă un spațiu de trecere, cu alte cuvinte un fel de non-loc.⁴¹ Depozitată în limbaj, o experiență religioasă nu *rămâne* aici decât cu scopul de deveni altceva decât limbaj – o experiență similară celei descrise. Demnitatea limbajului ca non-loc de trecere nu îi vine, așadar, din localizarea sa, ci din iconicitatea sa. Forța a ceea ce vine de dincolo de el și care se revelează, parțial, prin el se resimte ca o chemare. Limbajul absolut al teologiei este profund intențional: importanța lui e dată de ceea ce indică, mai mult decât ceea ce poate descrie în mod adecvat.

Afirmații și negații. Lucian Blaga susținea că gândirea dogmatică și teologia apofatică sunt diferite. În gândirea dogmatică, conceptele sunt *afirmate*, dar prin antinomii care depășesc logica, pe când, în apofatism, conceptele sunt *negate*, dar gândirea rămâne în cadrele logicii.⁴² Teologia Bisericii nu a gândit această diferență ca fiind insurmontabilă, ci mai degrabă complementară.

Întrebarea care se ridică este următoarea: ce au în comun, pe de o parte, structura afirmativă și paradoxală a dogmei, de forma „și..., și...” , cu, pe de altă parte, teologia apofatică, a negațiilor, de forma „nici..., nici...”? Din punct de vedere logic, atunci când au de-a face cu poziții contradictorii, ambele sunt antinomii: cele dintâi încalcă principiul non-contradicției, cele din urmă încalcă principiul terțului exclus. Din punctul de vedere al experienței religioase, afirmațiile dogmatice sunt antinomice pentru că

⁴⁰ Este tripartiția propusă de Charles S. Peirce pentru a descrie relația dintre semn și obiectul său. Charles S. Peirce, *Philosophical Writings of Peirce*, ed. Justus Buchler, Dover Publications, New York, 1955, pp. 102-103. Deși pornim de la această trihotomie, vom folosi pentru înțelegerea structurii iconice considerațiile specifice teologiei. De asemenea, din punct de vedere filosofic, ne vom baza și pe fenomenologia lui Jean-Luc Marion care propune, în acord cu tradiția Bisericii, o distincție fundamentală între icoană și idol.

⁴¹ Foucault vorbea despre „nelocul limbajului”. Michel FOUCAULT, *Cuvintele și lucrurile*, trad. de Bogdan Ghiu și Mircea Vasilescu, RAO, București, 2008, p. 41.

⁴² L. BLAGA, *Eonul dogmatic*, pp. 79-84.

încearcă să exprime un mister, o realitate inefabilă. Însă teologia apofatică, prin negațiile ei la adresa conceptelor vizează, de fapt, aceeași realitate care scapă gândirii, același mister inefabil al unui Dumnezeu ireductibil la limbaj. Prin urmare, din perspectiva unei fenomenologii a depășirii, putem răspunde că afirmațiile dogmatice și negațiile apofatice au în comun structura intențională a depășirii către o experiență de un alt ordin decât cea de limbaj. Atât antinomiile dogmatice, cât și negațiile teologiei apofatice exprimă taina incomensurabilă a Dumnezeului celui viu pe care cuvintele nu-L pot exprima cu adevărat.

Exagerând, s-ar putea spune că, în timp ce afirmațiile antinomice sunt modul în care Dumnezeu ne vorbește, fiind capătul dinspre lume al Revelației divine, negațiile apofatice sunt drumul de întoarcere al omului către Dumnezeul inefabil. De fapt, dacă structura trimiterii le este comună, se poate spune mai corect că ambele trimit către experiența mistică. Harul lui Dumnezeu lucrează atât în exercițiul uman al negațiilor, cât și în antinomiile dogmatice și adevărurile de credință revelate în istorie. Există o împreună-lucrare în ambele situații. Cât lucrează omul și cât lucrează Dumnezeu ține de adevărul unei dinamici care depinde de mai mulți factori, de pildă de vârsta spirituală a omului sau de pronia lui Dumnezeu. Ceea ce contează pentru discursul absolut este că aceasta cale nu mai este limbaj, ci depășire a limbajului, scopul fiind experiența directă a întâlnirii Celui mai presus de cuvinte. Afirmațiile de credință și negațiile teologiei apofatice nu se opun de fapt unele altora, după cum afirma și Sf. Dionisie Pseudo-Areopagitul.⁴³ Discursul absolut al omului se transcende pe el însuși pe măsură ce se rosteste și în această transcendere, care caută o experiență mai presus de cuvinte, lucrează harul atotbinevoitor al Transcendenței înseși.

Experiență și cuvinte. În concluzie, există mai multe momente în înțelegerea discursului absolut al Revelației și, prin extindere, al teologiei. *Momentul hermeneutic* presupune înțelegerea semnificațiilor cuvintelor și comandamentelor Sfintei Scripturi, ale expresiilor și chemărilor, pe scurt, ale *kerygmei* apostolice, ca proclamare a adevărului de credință și chemare a omului la deplinătatea vieții. *Momentul credinței* înseamnă a crede în adevărul acestor cuvinte, în proveniența lor dumnezeiască, în excepționalitatea și imposibilul lor pentru noi, dar posibil pentru Dumnezeu – „căci la Dumnezeu toate sunt cu putință” (Mc 10, 27). Am putea vorbi apoi de *momentul etic* și, totodată, *ascetic*, în care omul răspunde cuvintelor chemării prin propria slujire – de la Liturghie și rugăciune până la slujirea aproapelui –, angajând neîncetat, indiferent de grad, asceza și renunțarea la sine. Nu în ultimul rând, s-ar putea vorbi despre *momentul bucu-*

⁴³ Sf. DIONISIE AREOPAGITUL, *Despre teologia mistică*, I, § 1, p. 247.

riei, al trăirii prezenței tainice a lui Dumnezeu prin lucrarea harului Său necunoscut lumii, „pe Care lumea nu poate să-l primească, pentru că nu-L vede, nici nu-L cunoaște” (In 14, 17). Acest moment este însoțit de vederea a două extreme: pe de o parte, vederea nimicniciei proprii, potrivit căreia omul este cu puțin mai mult decât nimic, pământ menit să se întoarcă în pământ, praf și cenușă; pe de altă parte, vederea măreției chemării: omul este, prin lucrarea harului lui Dumnezeu, destinat îndumnezeirii și comuniunii cu Creatorul său. Nicio dialectică nu suprimă pe niciuna dintre cele două extreme, căci smerenia se adâncește odată cu lucrarea îndumnezeirii.

Cu siguranță că această prezentare nu este nici unică, nici exhaustivă; are însă avantajul de a desfășura o cale care nu este doar a cuvintelor. Există, bineînțeles, cuvinte care însoțesc momentele de mai sus, la fel cum există tăceri mai donatoare de sens decât s-ar putea rosti. Discursul absolut, indiferent de forma și treapta pe care apare, dezvăluie structura iconică a cuvintelor folosite, deopotrivă cu *diferența* dintre expresie și experiență. Dar cuvintele dobândesc semnificații din ce în ce mai bogate pe măsură ce experiența le aprinde și le luminează. Experiența mistică poate fi certificată și confirmată de sensul pe care dogmele îl exprimă prin cuvinte; dar ea nu poate fi înlocuită de aceste cuvinte care se nasc din ea. În absența înțelegerii iconice a cuvintelor Revelației și în absența experienței care le legitimează, discursul absolut rămâne, în definitiv, insuficient. Fără trăirea lui Dumnezeu, cuvintele își pierd semnificația lor autentică și pot fi instrumentalizate de *ego*-ul onto-teologic, care se definește tocmai prin refuzul experienței. Ele pot sluji violența și idolatria, ambiguitatea și non-sensul, răul și minciuna. În definitiv, doar experiența mistică și viața duhovnicească dau valoare discursului absolut al teologiei, transformându-i cuvintele și sensurile în icoane lingvistice și conceptuale care arată către Referentul absolut, denumit deopotrivă Cuvânt și Ființă, Viață și Dragoste.

Bibliografie

AGAMBEN, Giorgio, *Sacramentul limbajului. Arheologia jurământului*, traducere de Alex Cistelecan, TACT, Cluj-Napoca, 2011.

ARISTOTEL, *Categorii. Despre interpretare*, traducere de Constantin Noica, Humanitas, București, 2005

BLAGA, Lucian, *Eonul dogmatic*, Humanitas, București, 1993 (1931).

CHRÉTIEN, Jean-Louis, „Cuvântul rănit”, în *Fenomenologie și teologie*, traducere de Nicolae Ionel, Polirom, Iași, 1996, pp. 37–75.

CLÉMENT, Olivier, „Cel mai mare teolog ortodox din secolul XX”, în Ioanichie Bălan (ed.), *Omagiu memoriei Părintelui Dumitru Stăniloae*, Mitropolia Moldovei și Bucovinei, Iași, 1994, pp. 132-137.

COȘERIU, Eugeniu, *Istoria filozofiei limbajului: de la începuturi până la Rousseau*, traducere de Eugen Munteanu și Mădălina Ungureanu, Humanitas, București, 2011.

DERRIDA, Jacques, *Credință și Cunoaștere. Veacul și iertarea*, traducere de Emilian Cioc, Paralela 45, Pitești, 2004.

DERRIDA, Jacques, *Despre gramatologie* (Pasaaje), traducere de Bogdan Ghiu, Tact, Cluj-Napoca, 2008.

DIONISIE AREOPAGITUL, Sf., *Despre teologia mistică*, în *Opere complete*, traducere de Dumitru Stăniloae, Paideia, București, 1996, pp. 247-250.

ELIADE, Mircea, *Sacrul și profanul*, traducere de Brândușa Prelipceanu, ed. a 3-a, Humanitas, București, 2005.

EVAGRIE PONTICUL, „Cuvânt despre rugăciune”, în, ediție și traducere de Dumitru Stăniloae *Filocalia*, vol. 1, 4, Harisma, București, 1993.

FLOROVSKY, Georges, *Biserica, Scriptura, Tradiția: trupul viu al lui Hristos*, traducere de Florin Caragiu, Platytera, București, 2005.

FOUCAULT, Michel, *Cuvintele și lucrurile*, traducere de Bogdan Ghiu și Mircea Vasilescu, RAO, București, 2008.

GRIGORE DE NAZIANZ, Sf., *Cele 5 cuvântări teologice*, traducere de Dumitru Stăniloae, Anastasia, București, 1993

HEIDEGGER, Martin, *Identity and Difference*, traducere de Joan Stambaugh, University of Chicago Press, Chicago, 2002.

HEIDEGGER, Martin, *Introducere în metafizică* (Paradigme), traducere de Gabriel Liiceanu și Thomas Kleininger, Humanitas, București, 1999.

HEIDEGGER, Martin, *Originea operei de artă*, traducere de Thomas Kleininger și Gabriel Liiceanu, Humanitas, București, 1995.

HENRY, Michel, „Cuvânt și religie: Cuvântul lui Dumnezeu”, în Jean-Louis Chrétien, Michel Henry, Jean-Luc Marion și Paul Ricoeur, *Fenomenologie și teologie*, traducere de Nicolae Ionel, Polirom, Iași, 1996, pp. 127–159.

HENRY, Michel, *Cuvintele lui Hristos*, traducere de Ioan I. Ică jr, Deisis, Sibiu, 2005.

HENRY, Michel, *Eu sunt Adevărul. Pentru o filozofie a creștinismului*, traducere de Ioan I. Ică jr, Deisis, Sibiu, 2000.

IUSTIN MARTIRUL ȘI FILOSOFUL, Sf., *Apologia a doua în favoarea creștinilor. Către Senatul roman*, în *Apologeți de limbă greacă* (PSB 2), traducere de Olimp Căciulă, Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1980, pp. 75–88.

KANT, Immanuel, *Critica rațiunii pure*, traducere de Nicolae Bagdasar și Elena Moisuc, ed. a 3-a, Univers Enciclopedic Gold, București, 2009.

LACOSTE, Jean-Yves, *Prezență și parusie*, traducere de Sorin Ovidiu Podar, Viața Creștină, Cluj-Napoca, 2012.

LOSSKY, Vladimir, *Essai sur la théologie mystique de l'Église d'Orient*, Cerf, Paris, 2005.

MARION, Jean-Luc, *Certitudini negative*, traducere de Maria-Cornelia Ică jr, Deisis, Sibiu, 2013.

MARION, Jean-Luc, *Fiind dat. O fenomenologie a donației*, traducere de Maria Cornelia Ică jr, Deisis, Sibiu, 2003.

MARION, Jean-Luc, *Givenness & Hermeneutics*, traducere de Jean Pierre Lafouge, Marquette University Press, Milwaukee, Wisconsin, 2013.

NOICA, Constantin, *Despre demnitatea Europei*, ed. a 2-a, Humanitas, București, 2012.

PIERCE, Charles S., *Philosophical Writings of Peirce*, ediție de Justus Buchler, Dover Publications, New York, 1955.

PLATON, *Sofistul*, în *Opere*, vol. VI, traducere de Sorin Vieru, Marian Ciucă, Constantin Noica și Elena Popescu, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1989, pp. 313–389.

RICŒUR, Paul, „Experiență și limbaj în discursul religios”, în *Fenomenologie și teologie*, traducere de Nicolae Ionel, Polirom, Iași, 1996, pp. 13-36.

SMITH, James K. A., *Speech and theology: language and the logic of Incarnation*, Routledge, London; New York, 2002.

STĂNILOAE, Dumitru, *Spiritualitate și comuniune în Liturghia ortodoxă*, ed. a 2-a, Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2004.

TURCAN, Nicolae, „Discursul absolut al teologiei (I)”, *Tribuna*, nr. 476 (2022), pp. 13-15.

TURCAN, Nicolae, „Discursul absolut al teologiei (II)”, *Tribuna*, nr. 477 (2022), p. 13.

TURCAN, Nicolae, „Discursul absolut al teologiei (III)”, *Tribuna*, nr. 478 (2022), pp. 18-19.

TURCAN, Nicolae, „Discursul absolut”, *Apostrof XXXIII*, nr. 8 (387) (2022), pp. 20-21.

TURCAN, Nicolae, „Postmetaphysical Philosophy and Apophatic Theology. From Jean-Luc Marion to the Paradoxical Status of Thought in Vladimir Lossky's Theology”, *Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Theologia Orthodoxa* 58, nr. 2 (2013), pp. 215-226.

TURCAN, Nicolae, „The Absolute Discourse of Theology”, *Diakrisis Yearbook of Theology and Philosophy* 5 (2022), pp. 61–80, <https://doi.org/10.24193/diakrisis.2022.4>.

TURCAN, Nicolae, „Transcendence and Revelation: from Phenomenology to Theology”, *Dialogo* 2, nr. 2 (March 2016), pp. 92-99, <https://doi.org/10.18638/dialogo.2015.2.2.8>.

TURCAN, Nicolae, *Postmodernism și teologie apofatică. O apologie în fața gândirii slabe*, Limes, Florești, Cluj, 2014.

WITTGENSTEIN, Ludwig, *Cercetări filosofice*, traducere de Mircea Dumitru, Mircea Flonta și Adrian-Paul Iliescu, Humanitas, București, 2004.

WITTGENSTEIN, Ludwig, *Însemnări postume 1914–1951*, traducere de Mircea Flonta și Adrian-Paul Iliescu, Humanitas, București, 2005.

WITTGENSTEIN, Ludwig, *Tractatus Logico-Philosophicus*, traducere de Mircea Dumitru și Mircea Flonta, Humanitas, București, 2001.

SF. IERARH PETRU MOVILĂ ȘI INSTITUȚIILE DE ÎNVĂȚĂMÂNT

DACIAN BUT-CĂPUȘAN

Abstract.

The study highlights the activity of Peter Mogila, first abbot of the Pecerska Lavra, then Metropolitan of Kyiv as founder, organizer and supporter of educational institutions in today's Ukraine. Peter Mogila introduced Western humanism, the study of the Latin language and interest in scientific research into the space of the Eastern Slavs. To him is due the first truly academic institution among the Orthodox Slavs and throughout Orthodoxy. It had a syllabus identical to that of higher schools in the West (very rich, emphasizing the humanities), a thoroughly trained teaching staff and a rich library. In 1833, on the foundation of the Theological Academy, the University of Kiev was formed.

The Metropolitan of Kiev also established other smaller schools, all financed by the money from the Pecerska Lavra, with the aim of preparing the students who will end up at the Movable Academy. He also established a second Academy in Vinnytsa and a college in Kremenits. The schools organized according to the model of the Kiev Academy are also listed: in Iași, Putna and Moscow, as well as the ecclesiastical personalities who studied at the Kiev Academy: hierarchs (some passed among the saints), professors of Theology, scholars, people of culture and the Romanian graduates.

Keywords: *Peter Mogila, Metropolitan of Kyiv, Theological Academy, schools, teachers.*

În timpul stăreției sale de la Lavra Pecerska, în 1631, arhimandritul Petru Movilă pune bazele unui colegiu la Kiev - întâi în Lavră, lângă biserica Sfintei Treimi, deschis în 18 noiembrie 1631, mutat apoi, numai după câteva luni, la Mănăstirea Brațka - de care se va ocupa în mod direct, aducând dascăli pregătiți și cărți de studiu în latină și greacă.

În 15 iunie 1631, Petru Movilă scria: „văzând marea pierdere în sufletele omenеști care se petrece în Biserica Ortodoxă din pricina lipsei de învățătură a duhovnicilor și a tineretului, cu voia și cu ajutorul lui Dumnezeu și prin propria mea voință, dorind să înlătur această mare lipsă și voind să îndepartez rătăcirile de Ortodoxie, am hotărât să fondez școli pentru a educa tineretul în spiritul credinței, al bunelor obiceiuri și al artelor liberale și toate acestea nu în folosul sau pentru gloria mea, ci doar pentru slava și cinstea Treimii de viață începătoare, pentru folosul și îndestularea neamului dreptcredincios...”¹. Această școală a fost deschisă în luna noiembrie în anul 1631 la mănăstirea Lavra Pecerska, „mulțumită înțelepției îngrijiri de cultură și spirituală a unuia dintre cei mai celebri ierarhi ai Bisericii Ruse, Petru Movilă”².

La festivitatea deschiderii școlii, Petru Movilă invită de la Lvov mai mulți profesori, absolvenți ai instituțiilor de învățământ occidentale: Isaia Trofimovici (primul doctor în Teologie din Ucraina), Silvestru Kossov, Sofronie Poceaski, Afanasie Kolnofoiski, Inochentie Giziel. Școala se numea *gimnaziu*, iar elevii care învățau acolo, se numeau *spudei*. „Prin școala înființată, el urmărea să pregătească elemente care să aibă o cultură generală și să fie bine orientate și documentate cu privire la credința ortodoxă, iar prin cărțile ce le scotea de sub tipar, urmărea să pună în mâna clerului armele duhovnicești cu care, pe de o parte, să poată întări poporul în credință, iar pe de alta, să poată țină piept și să respingă atacurile eterodoxe îndreptate împotriva Ortodoxiei”³.

Într-un act însemnat în același an de Petru Movilă se menționa că profesorii trebuiau să predea în *gimnaziu* în limbile greacă, slavonă și latină felurite arte liberale și să-i inițieze pe elevi în credința religioasă⁴. Dar de fapt predarea se făcea doar într-o singură limbă, latină. În afară de cele șapte arte liberale: gramatica, retorica, dialectica, aritmetica, muzica, geometria și astronomia, în școala urma să se predea și temelia tuturor științelor Teologia.

Introducerea în școala ortodoxă a latinei ca limbă de predare a provocat atacuri vehemente din partea unor clerici și mireni ignoranți. Aceștia i-au învinuit pe profesorii gimnaziului și pe Petru Movilă de complicitate

¹ Mihailo HRUCEVSKI, *Історія українї руси*, VII, Kiev, 1908, pp. 419-420 apud Dan-Horia MAZILU, *Udriște Năsturel*, Ed. Minerva, București, 1974, p. 27. *Pamiatniki izdannie vremennoi commissiei dlea razbora drevnih actov*, tom I, secțiunea I, Kiev, 1897, pp. 93-94, apud Gheorghe BOBĂNĂ, *Petru Movilă - o conștiință românească în sud-estul Europei* în *Destin românesc*, an II (1995), nr. 4, p. 36.

² SILVESTRU, Episcop de Canev, *Teologia Dogmatică Ortodoxă cu expunerea istorică a dogmelor*, vol. I, partea I, trad. de Silvestru, Episcopul Hușilor, Tipografia Gutenberg, București, 1896, pp. 135-136.

³ I. PETREUȚĂ, *Sinodul de la Iași și Mărturisirea Ortodoxă în Biserica bănățeană*, an III (1942), nr. 10, p. 2.

⁴ Евгений БОЛХОВИТИНОВ, Описание Киево-Печерской Лавры, Киев, 1831, pp. 20-22.

cu uniții și catolicii, amenințându-l cu moartea. „Petru Movilă considera că celelalte două limbi sacre de cultură - greaca și slavona - nu mai puteau constitui vehicule adecvate pentru civilizația vremii sale...Modul în care el a înțeles să lupte, prin cultură, pentru apărarea Ortodoxiei a provocat, însă, derută și confuzie”⁵. Astfel, „un contemporan al cărturarului mărturisea că preoții neînvățați, și cazaci se revoltau: „De ce deschideți școli latine și polone până acuma noi n-am avut de acestea și ne-a păzit Dumnezeu”⁶.

Silvestru Kossov unul dintre profesorii gimnaziului, în lucrarea sa *Exegesis* (1635), aducea următoarele argumente în sprijinul necesității cunoșterii limbii latine de către ucraineni: „Pentru ce trebuie limba latină poporul nostru? Mai înainte de toate pentru că sârmana noastră Rusie să nu fie numită neroadă...se duce sârmanul ucrainenan la tribunal, la seim, în oraș, la zemsvă, *bez lacinz placi winy*”⁷.

Silvestru Kossov editează în anul 1635, în limba polonă, o *Apologie*, în care printre altele scrie: „...noi am început să introducem în mințile rușilor limba latină mai bine decât i-au învățat cei dinaintea noastră, și aceasta am făcut-o nu din alte îndemnuri, ci doar din dorința de a merita de la cel veșnic o oarecare răsplată pentru faptele bune; căci El cere îndeosebi să-i luminăm pe neștiutori, să difuzăm printre cei ieșiți din mijlocul poporului nostru ortodox lumina lui Apollon. Aceste intenții au fost întâmpinate nefavorabil de către nesocotința ce domnește în societate...Noi scriem astăzi pentru a ne demonstra nevinovația”⁸.

Același profesor Silvestru Kossov descria dramatismul acelor momente: „Cum numai, din mila părintelui Petru Movilă, mitropolit al Kievului (pe atunci încă arhimandrit), am ajuns la tine, Kiev de neuitat, vegheat de preasfântite fețe (adică de preacuvioșii Lavrei Pecerska), și am depus primele eforturi întru slava Minervei, despre noi a început să se vorbească că nu suntem ortodocși, insuflându-se poporului ideea că împărtășim unirea. Nu ne ajunge cerneala să descriem câte tunete și fulgere s-au abătut atunci asupra noastră. A fost un timp când, spovedindu-ne, așteptam că vor începe să hrănească cu trupurile noastre nisetri din Nipru sau, pe unii prin foc, pe alții prin sabie, ne vor trimite pe lumea cealaltă. Și atunci El, nebănuitul Cunoscător de oameni, văzând neprihana noastră și marea trebuință a poporului rus de bărbați învățați, a împrăștiat norii părerilor greșite, a oprit fulgerele amenințătoare și a luminat inimile tuturor, astfel ca noi să fim recu-

⁵ Ștefan S. GOROVEI, „Un dar românesc” culturii europene: Petru Movilă în Magazin istoric, an XXIV (1990), nr. 9, p. 13.

⁶ Аркадій ЖУКОВСЬИИ, Петро Могила и Питання єдності Церков (Petru Movilă despre chestiunea unității Bisericii), Париж, 1969, pp. 81-82.

⁷ Сергей Т. ГОЛУБЕВ, Киевский Митрополит Петр Могила с его сподвижник, I, Киев, 1883, p. 448.

⁸ *Otecestvenie Zapiski*, 1862, aprilie, p. 369.

noscuți drept fii adevărați ai Bisericii Răsăritene, supuși sfântului părinte patriarhul Constantinopolului”⁹.

Așadar, „unele dintre opiniile urmașilor (care au văzut în aceste acțiuni doar o încercare inutilă de introducere în școlile Kievului a scolasticii occidentale...) sunt în dezacord cu entuziasmul contemporanilor”¹⁰.

Școala Teologică a Frăției din Podolsk, înființată în anul 1615 de arhimandritul Elisei Pletenețki, a fost unită, în anul 1632, cu Școala de la Lavra Peșterilor din Kiev, formând astfel Academia Teologică, înființându-se pe lângă ea o bibliotecă și o tipografie. „Numai la Kiev P. Movilă întemeiază trei tipografii...tot el e cel care întemeiază o tipografie la Harkov”¹¹. S-au păstrat trei acte care confirmau unirea acestor două școli: primul act a fost semnat la 30 decembrie 1631 de membrii Frăției ortodoxe din Kiev, care îl roagă pe Petru Movilă să treacă școala de pe teritoriul Lavrei, împreună cu elevii și profesorii, în localul școlii Frăției. Al doilea document este o gramată din 5 ianuarie 1632 a mitropolitului Isaia Kopinski, în care se menționează că arhimandritul Lavrei Pecerska vrea să unească de bună voie cele două școli. Al treilea act, semnat în 17 martie 1632 de către hatmanul oastei zaporojene, Ivan Pietrajiski și aici Petru Movilă este rugat să unească cele două școli, iar cazacii, la rândul lor se obligă ca să apere cu viața nouă școală¹².

Conform unui act din anii 70 ai secolului al XVIII-lea, biblioteca Academiei Kievo-Movilene conținea 3304 cărți, dintre care 2131 proveneau din biblioteca lui Petru Movilă¹³. „În biblioteca lui Petru Movilă, pe lângă scrierile Părinților Biseicii, cum ar fi cele ale lui Dionisie Areopagitul, Clement din Alexandria, Tertulian, Vasile din Cezareea, Ioan Hrisostomul, Grigore de Nazianz (Teologul), Atanasie al Alexandriei, Aureliu Augustin, ale bizantinilor Ioan Damaschin, Maxim Mărturisitorul ș. a., erau și operele lui Anselm de Canterbury, Thomas de Aquino, Roberto Bellarmino, Olahus Magnus, Tomas Münzer, Philipp Melanchton, Jean Calvin, de asemenea și lucrări ale autorilor antici, istoricilor bizantini, poloni și italieni”¹⁴.

Între 1631-1632 școala a funcționat în fostul corp al spitalului. Au fost construite apoi clădiri pe două etaje pentru predarea în condiții optime, locuințe pentru profesori, iar pentru elevii săraci a mai construit un internat. Aceasta a fost „prima instituție cu adevărat academică printre slavii ortodocși”¹⁵.

⁹ Макарий БУЛГАКОВ, митр. История Русской Церкви, М., 1996., кн. 6, p. 515.

¹⁰ Dan Horia MAZILU, *Petru Movilă sau fascinația cărții în Secolul 20, an XVII (1977)*, nr. 11- 12, p. 101.

¹¹ Nicolae DABIJA, *Petru Movilă ctitorul în Pe urmele lui Orfeu. Eseuri*, ed. a II-a, Ed. Hyperion, Chișinău, 1990, p. 53.

¹² Gheorghe BOBĂNĂ, *Petru Movilă, profilul unui destin*, Ed. Știința, Chișinău, 1996, p. 36.

¹³ Gh. BOBĂNĂ, *Petru Movilă, profilul unui destin*, p. 108, nota 248

¹⁴ Gh. BOBĂNĂ, *Petru Movilă, profilul unui destin*, p. 74.

¹⁵ Gerhard PODSKALSKY, *Griechische Theologie in der Zeit der Türkenherrschaft (1453-1821). Die Orthodoxie im Spannungsfeld der nachreformatorischen Konfessionen des Westens*, C. H.

Părintele George Florovski are o altă opinie: „în timpul vieții lui Petru Movilă, Colegiul de la Kiev nu era încă o școală teologică...Numai spre sfârșitul secolului al șaptesprezecelea, odată cu introducerea unei clase „teologice speciale” în curriculum, Teologia a fost predată ca o disciplină separată. **Totuși**, unele probleme de Teologie au fost tratate în cursul de filosofie”¹⁶.

Mitropolitul kievean a înființat și alte școli mai mici, toate finanțate din banii de la Lavra Pecerska, cu scopul de a pregăti elevii care vor ajunge la Academia movileană. Astfel „într-o scrisoare din 27 noiembrie 1634 către voievodatul Kievului, regele semnaleză că Petru Movilă din proprie inițiativă a deschis școli în voievodatele Kievului, Voliniei, Brațlavului și în alte localități, dar s-ar cuveni să se mărginească numai la școlile cu predare în limba rusă”¹⁷. Petru Movilă a întemeiat mai multe școli în întreaga Ucraină, o a doua Academie în Vinnytsa care oferea cursuri în slavonă, greacă și latină și un colegiu în Kremenits¹⁸.

Primul rector al Academiei de la Kiev a fost Isaia Trofimovici Koslovski, iar primul prefect de studii Silvestru Kosov¹⁹. Rectorii Academiei în timpul păstoririi lui Petru Movilă au fost: Isaia Trofimovici Koslovski (1633-1637), Sofronie Pociatki (1638-1640), Ignatie Oxenovici Starușici (1640-1642), Iosif Kononovici Gorbațki (1642-1645), Inochentie Ghizel (1645-1646)²⁰.

Noua Academie avea, din 1658, aceleași privilegii ca și cele din Vilna și Cracovia, recunoscute de regele Ioan Cazimir al II-lea Vasa (1648-1668) prin tratatul semnat cu hatmanul Ivan Vigovski²¹ și devine în scurt timp centrul Teologiei ortodoxe din țările slave, cursurile ei vor fi frecventate de ruși, greci, români, sârbi și bulgari. În secolul al XVII-lea, în Polonia existau circa 30 de colegii și două Academii catolice în orașele Vilna și Braunsberg, conduse de către iezuiți.

Mitropolitul Petru Movilă a acordat o atenție deosebită Academiei duhovnicești din Kiev, corpul profesoral fiind recrutat din membrii Frăției ortodoxe. Aceasta avea o programă de studii identică cu cea a școlilor superioare din Occident (foarte bogată, punându-se accentul pe disciplinele umaniste), un personal didactic temeinic pregătit și o bibliotecă bogată.

De asemenea a fost adoptată organizarea școlilor apusene: împărțirea pe clase, introducerea manualelor, un statut al personalului didactic,

Beck Verlag, München, 1988, p. 57.

¹⁶ Georges FLOROVSKI, *Ways of Russian Theology*, part I, Nordland Publishing Company, Balmont, Massachusetts, 1979, p. 78.

¹⁷ Vlad CHIRIAC, *Prefață la P. MOVILĂ, Împăcarea Bisericii Ortodoxe*, Ed. Polirom, Iași, 2002, p. 9.
¹⁸ Dr. Ioana FEODOROV, *La Kiev, pe urmele portretelor Mitropolitului Petru Movilă în Istorie și cultură. In honorem academician Andrei Eșanu*, Biblioteca Științifică, Chișinău, 2018, p. 714.

¹⁹ D. H. MAZILU, *Udriște Năsturel*, p. 28.

²⁰ Pr. Teodor BODOGAE, *Din istoria Bisericii Ortodoxe de acum 300 de ani. Sinodul de la Iași*, Sibiu, 1943, p. 112.

²¹ *КИІВСЬКІ ДУХОВНІ ШКОЛИ 400 РОКІВ ІСТОРИЯ В ФОТОГРАФІЯХ*, КИІВ, 2015, p. 19.

organizarea de prelegeri publice, serbări festive etc. „Rectorul și profesorii, numiți de mitropolitul Kievului, erau recrutați dintre monahii cărturari - membri ai Frățiilor Ortodoxe - sau dintre tinerii trimiși la studii de Petru Movilă (Isaia Kozlovski, Sofronie Pociatki, Silvestru Kosov - urmașul lui Petru în scaunul mitropolitan (1647-1657) - Inochentie Ghizel)”²², Iov Pațevski și alții. „Concretizarea acestei inițiative a solicitat eforturi considerabile și multă iscusință diplomatică, întrucât opozițiile, vehemente de multe ori, n-au lipsit, dar apariția și consolidarea Colegiului, lăcaș de carte la care Movilă a ținut enorm, pe care l-a sprijinit prin subsidii considerabile, lăsându-i chiar prin testament importante valori materiale - care va deveni ulterior o instituție de învățământ religios de mare faimă - au marcat o remarcabilă victorie”²³.

Timp de zece ani Academia de la Kiev s-a dezvoltat așa de mult, bineînțeles datorită reorganizării și grijii neîntrerupte a Mitropolitului Petru, încât „a depășit cu mult școlile uniate și pe cele mai bune catolice și chiar uniații au trebuit să recunoască superioritatea școlilor organizate de Petru Movilă”²⁴. Cassian Sakowicz unit și apoi romano-catolic scria uniților: „Ce sunt școlile voastre? Ele nu înseamnă nimic în comparație cu școlile părintelui Movilă de la Kiev și Goicei”. Acesta îi răspunde cu satisfacție. „Ai dreptate când recunoști că în școlile de la Kiev și Goicei se învață bine - într-adevăr în ele se învață cu folos”²⁵.

Adversarul neîmpăcat al lui Petru Movilă, voievodul Kievului Jan Tașchevici, s-a folosit de toate mijloacele permise și nepermise, până la masacrul studenților Colegiului pentru a-l desființa. Cu toate interdicțiile și presiunile făcute, Petru Movilă a menținut funcționarea Colegiului²⁶. „În jurul lui s-a constituit un cerc de savanți și oameni de cultură, așa-numitul Ateneum movilean, care prin preocupările lor teologice și culturale au pus temelii trainice pentru credința ortodoxă”²⁷.

Petru Movilă a introdus în spațiul slavilor de Răsărit umanismul occidental, studiul limbii latine și interesul pentru cercetarea științifică: „Introducerea îndrăzneată de către Petru Movilă a limbii latine pentru uz

²² Pr. Mircea PĂCURARIU, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, ed. a II-a, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1994, p. 37. Ghizel a fost calvin, convertit la Ortodoxie și călugărit de Petru Movilă (+ Irineu, *Petru Movilă și Sinodul de la Iași în Mitropolia Moldovei* an (1942), nr. 12, p. 492). A fost german de origine. A absolvit Colegiul Movilean.

²³ Dan Horia MAZILU, *Petru Movilă sau fascinația cărții*, p. 102.

²⁴ I. NEGRESCU, *Mitropolitul Petru Movilă înfățișat de noua literatură teologică rusă. Lupta lui împotriva influenței iezuito-uniata în Ucraina și Bielorussia în Ortodoxia*, an IV (1952), nr. 1, p. 148.

²⁵ I. NEGRESCU, *Mitropolitul Petru Movilă...*, p. 148.

²⁶ Mitropolit Nicolae KRUTIȚKI, *Petru Movilă, Mitropolitul Kievului* (în 1596-1646) în Biserica Ortodoxă Română, an LXXII (1954), nr. 9, p. 912.

²⁷ Gh. BOBÂNĂ, *Petru Movilă - profiul unui destin*, p. 25.

larg, științific și cultural, a înlesnit pentru poporul ucrainian, precum și pentru alte popoare, accesul la cele mai remarcabile opere din patrimoniul spiritual al omenirii”²⁸.

În această instituție de învățământ „se învățau, pe lângă disciplinele teologice, retorica, dialectica, poezia și filosofia. O importanță deosebită avea și istoria și geografia. Formația elevilor era enciclopedică, așa cum era și-n celelalte școli feudale similare. Disciplina era monastică, iar supravegherea o făcea însuși Petru Movilă, punându-i puternice temelii timp de aproape patruzeci de ani, până la moartea sa”²⁹.

A pus la dispoziția Academiei și domeniile sale de la Rubejovka pe care le cumpărase încă înainte de călugărie.

Până la sfârșitul secolului al XVI-lea școlile ortodoxe din Polonia erau puține, după unirea de la Lublin din 1 iulie 1569 și mai ales după unirea de la Brest-Litovsk din 1596, ortodocșii din Polonia au fost nevoiți să-și dea copiii la școlile iezuite, „foarte mult era căsunată nobilimea rusă că nu a putut întemeia școală și învățământ înalt, căci dacă ar fi avut învățătură, atunci nu ar fi ajuns la așa nenorocire din necunoștința lor - că neavând școlile lor, începură să-și dea copiii la școlile romane, iar aceștia i-au deprins cu învățăturile și credința lor, și astfel, încetul cu încetul, prin învățăturile lor, au dus toată nobilimea rusă la credința romană”³⁰.

Trebuie subliniat că organizând o puternică rezistență antiunionistă, „Mitropolitul Petru Movilă a intrat în istorie ca unul care...a oprit procesul de deznaționalizare și catolicizare a Ucrainei și Bielorusiei de azi...El a lovit în inima propagandei iezuiților, folosind aceleași mijloace, pe care le foloseau aceștia cu ajutorul din plin al puterii feudale poloneze, romano-catolice: instituții de cultură ortodoxă la nivelul cel mai înalt, pentru formarea unui cler ortodox la înălțimea celui romano-catolic, de care să beneficieze și fiii Bisericilor Ortodoxe vecine, și reorganizarea pricepută, care să difuzeze cartea ortodoxă pretutindeni. Concret a răspuns colegiilor iezuite din Lvov, Camenița (1608) și din Bar (1638), prin înființarea unui colegiu ortodox pe când era starețul Lavrei Pecerska, și apoi ca mitropolit, prin înființarea primei universități ortodoxe la Kiev, cu limbile de predare latina și polona și înzestrată cu cei mai aleși profesori ai vremii, în același timp a reorganizat și ajutat tipografiile”³¹.

²⁸ A. BUTEIKO, *Mitropolitul Kievului, Petru Movilă marele militant cultural și bisericesc de nivel mondial* în *Teologie și Viață*, an XII/LXXVIII (2002), nr. 9-12, p. 32.

²⁹ Pr. Petru REZUȘ, *Academia Moveleană din Kiev și rolul ei în dezvoltarea învățământului teologic din țările române* în *Mitropolia Olteniei*, an XIX (1967), nr. 9-10, pp. 701-702.

³⁰ I. NEGRESCU, *Mitropolitul Petru Movilă...*, p. 145.

³¹ Pr. D. STĂNILAOE, Prof. N. CHIȚESCU, Pr. prof. Isidor TODORAN, Lect. I. ICĂ, Diac. asist. I. BRIA, *Teologia Dogmatică în Biserica Ortodoxă Română în trecut și azi* în *Ortodoxia*, an XXIII (1971), nr. 3, p. 317.

După proclamarea Unirii de la Brest-Litovsk, toți arhimandriții Lavrei Pecerska, împreună cu obștea, au apărut cu dârzenie credința ortodoxă, cuेरindu-și binemeritat numele de „piloni ai Ortodoxiei”, însă nici unul dintre ei nu a avut o influență atât de mare asupra evenimentelor din istoria Bisericii Ruse Apusene așa cum a avut-o Sfântul Petru Movilă. „Renumit prin sorgin-tea sa, puternic datorită legăturilor cu preamăriții aristocrați polonezi și rușii din Apus, net superior contemporanilor săi prin erudiție și gradul de instruire, Movilă întrunea multe calități, care i-au asigurat reușita lucrărilor”³².

Mulți dintre absolvenții Academiei au ajuns profesori de renume în școlile și seminariile din întreaga Rusie, fiind solicitați de instituțiile de învățământ de la Petersburg, Moscova, Smolensk, Tver, Suzdal, Kostroma, Cernigov și Harikov etc.

După modelul Academia de la Kiev au fost organizate:

- în 1640 Școala superioară de la Mănăstirea „Sfinții Trei Ierarhi” din Iași (hramul colegiului de la Iași era același cu al colegiului movilean de la Mănăstirea Brațka), înființată de către domnitorul Vasile Lupu (1634-1653), care „socotind împreună cu tot sfatul țării și dorind a face bine întru pomenirea pământului său, a așezat prin a sa chemare dascăli buni și râvnitori la învățături de la Kiev Pecerski a Sfintei Lavre, de la Preasfințitul și de Dumnezeu temătoriuл părintele Pătrașcu Moghilă, Arhiepiscopul Kievului, ca să fie spre învățatura și luminarea minții copiilor pământului nostru”³³. Alți profesori au fost: Ignațiu Jevlevici, Arhimandritul Benedict și Gavriil Vlasios. În școala de la Trei Ierarhi se învățau aceleași discipline ca la Academia de la Kiev, adică cele șapte arte liberale: gramatica, dialectica, retorica, geometria, aritmetica, astronomia și muzica, plus teologia, filosofia, legile și limba română³⁴. Limbile de predare erau slavona și latina, iar apoi greaca. Prelatul catolic Baksic consemna că Vasile Lupu „a adus călugări din Rusia și țin școală latinească și aproape toți știu limba latină; mai mult chiar, starețul e un teolog, dar se ține cu totul de legea grecească...având ei cunoștință de cultura latină; acel stareț Sofronie Poceaski are pe toți autorii catolici ca de ex. Sf. Toma, Sancez și alții, dar pentru a fi pe placul domnului și al boierilor se ține cu totul de legea grecească”³⁵. Grupul de profesori kieveeni a funcționat până în 1646, când conducerea școlii a fost preluată de profesori greci³⁶: Pantelimon Ligaridis și Benedict de Vatoped³⁷.

³² С. Т. ГОЛУБЕВ, Киевский Митрополит Петр Могила, I, p. 6.

³³ I. LUPAȘ, *Mitropolitul Varlaam al Moldovei, 1632-1653 în Studii, conferințe și comunicări istorice*, vol. II, Tipografia Cartea Românească, Cluj, 1940, p. 266.

³⁴ M. I. AVĂDANII, *Așezământul școlar de la Trei Ierarhi din Iași - prima instituție cu elemente de învățământ superior din Moldova II* în *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, an XLVIII (1972), nr. 9-12, p. 783.

³⁵ *Călători străini despre țările române*, vol. V, Ed. Științifică, București, 1973, p. 225.

³⁶ Pr. Mircea PĂCURARIU, *Legături culturale bisericesti ale românilor cu Kievul* în *Studii Teologice*, an XXXIX (1987), nr. 6, p. 64.

³⁷ Ștefan PASCU, *Collèges et académies dans les pays roumains au Moyen Age Roumain* în *Revue roumaine d'histoire*, an V (1966), nr. 6, p. 932.

La început Academia a funcționat pe lângă biserica „Sfinții Trei Ierarhi”, apoi domnitorul a cumpărat un teren pe Ulița Ciubotărească de la Mihail Furtună și a zidit un edificiu destinat Academiei³⁸. „Școala s-a închis înainte de sfârșitul domniei lui Vasile Lupu, poate din cauza vreunui conflict cu reprezentantul atât de călduros al elementului românesc, mitropolitul Varlaam. Colegiul avea să fie mistuit de flăcări în 1648”³⁹.

Colegiul Vasilian - înființat la 9 mai 1640 - a fost o instituție care, dincolo de dimensiunea religioasă, specifică pentru acea perioadă, s-a apropiat prin tematică și structură de cele similare din Apus, fiind, indirect, un instrument de răspândire a ideilor umaniste în Moldova. Limba latină a ocupat un loc important în programă, stând la baza studiilor din cadrul acestei școli, însă, treptat, locul ei a fost luat de cea greacă. Colegiul Vasilian a jucat un rol important în evoluția învățământului din Moldova, reprezentând fundamentul învățământului secundar și superior, deoarece era o instituție care grupa studiile corespunzătoare ambelor trepte de învățământ din zilele noastre⁴⁰. Dintre absolvenții școlii îi amintim pe Miron Costin și Nicolae Milescu Spătarul. În context sud-est european, Colegiul Vasilian de la Iași apare la puțin timp după deschiderea Școlii Patriarhiei din Constantinopol (1624), a colegiilor asemănătoare din Bar (1632), Kamenitza (1632), Kiev (1632), și înaintea celor din Atena (1645) sau Ianina (1645).

- Școala de la Mânăstirea „Sfântul Andrei” din Moscova, întemeiată în 1649 de către un sfetnic al țarului Alexei Mihailovici (1645-1676), Feodor Mihailovici Rtișev - prima instituție de învățământ superior din acest oraș, devenită Academie slavo-greco-latină în 1685. Au fost chemați călugării de la Kiev Epifanie Slavinețki, Arsenie Satanovski și Damaschin Ptițki.

- Academia duhovnicească de la Mânăstirea Putna, înființată de proinmitropolitul Iacov Putneanul (1750-1760) în anul 1765, a fost „o școală teologică cu un program asemănător cu al Academiei duhovnicești de la Kiev”⁴¹,

³⁸ Gh. BĂILEANU, *Iașul în secolul al XVII-lea. Evenimentele, bisericile și cultura și arta în timpul domniei lui Vasile Lupu* în *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, an XLIV (1968), nr. 1-2, p. 79.

³⁹ Augustin Z. N. POP, *Viața Mitropolitului Varlaam al Moldovei* în *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, an XXXIII (1957), nr. 10-12, p. 762.

⁴⁰ Adriana RADU, *Colegiul Vasilian (1640-1714) în Recreații matematice*, an XVI (2014), nr. 1, p. 49. „Școala de la Sf. Trei Ierarhi din Iași este prima instituție cuprinzătoare de elemente de învățământ superior din Moldova și cea mai veche din țara noastră. Ea a fost înființată independent de celelalte trepte de învățământ și înainte de a fi existat învățământul secundar la noi” (M. I. AVĂDANII, *Așezământul școlar de la Trei Ierarhi din Iași - prima instituție cu elemente de învățământ superior din Moldova*, p. 778).

⁴¹ Pr. M. PĂCURARIU, *Legături culturale bisericești ale românilor cu Kievul*, p. 66. Din scrisoarea din 1774 a arhimandritului Vartolomeu, adresată monahului Teodosie Scânteie de la Mânăstirea Solcăi aflăm că se predau: „Ceaslovul, Psaltirea, catehismul moldovenesc și rusesc, alcătuirea scrisorilor moldovenește, gramatica, geografia, retorica, piatra scandelei, epistolia arhiepiscopului Evghenie, precum istoria Bisericii după Evsevie și alți istorici de la începutul creștinătății și scurtata Theologie platonească” (Pr. Petru REZUȘ, *Din istoria învățământului teologic*

avându-i printre profesori pe arhimandritul Vartolomeu Măzăreanu⁴² și ieromonahul Ilarion din Patmos. Aceasta a funcționat până în anul 1778, după ce Bucovina a fost anexată de Imperiul habsburgic, „a fost desființată, întrerupându-se orice legătură cu Kievul și interzicându-se schimbul de cărți și de ucenici, care s-au făcut timp de veacuri cu roade binefăcătoare pentru învățământul teologic din țările române”⁴³. Școala a pregătit preoți și logofeți „a funcționat...puțin, dar destul pentru a lăsa o dâră luminoasă în urma sa”⁴⁴.

După modelul Academiei Teologice din Kiev s-au format și Academia Teologică din Petersburg (1721) și Academia Teologică din Kazan (1723).

Pe scurt spus, „toate instituțiile de învățământ duhovnicesc de mai târziu din Rusia, România și celelalte țări balcanice sunt, în structura organizării lor, într-o măsură mai mare sau mai mică, fiicele Mamei lor comune - Academia Movileană de la Kiev - creațiunea lui Petru Movilă”⁴⁵.

Câțiva ierarhi, care au fost ulterior canonizați, au urmat cursurile Academiei de la Kiev: Sf. Teodosie (Uglițki), Arhiepiscop al Cernigovului, prăznuit în 5 februarie, Sf. Dimitrie (Tuptalo), Mitropolit al Rostovului (1651-1709), prăznuit în 28 octombrie, Sf. Inochentie (Simbiriakov), Arhiepiscop de Irkutsk (+1731), prăznuit în 26 noiembrie, Sf. Ioan (Maximovici), Mitropolit de Tobolsk și Siberia (1651-1715), prăznuit pe 10 iunie și Sf. Filotei-Teodor (Leșinski), Mitropolit de Tobolsk (1650-1727), prăznuit în 31 mai, Sf. Ioasaf (Gorlenko), Episcop de Belgorod (1705-1754), prăznuit în 4 septembrie, Sf. Pavel (Koniuskevici), Mitropolit de Tobolsk (1705-1770), prăznuit în 4 noiembrie, Sf. Sofronie (Kristalevsky), Episcop de Irkutsk (1703-1771), prăznuit în 30 martie, Sf. Arsenie (Mațeevici), Mitropolitul Rostovului (1697-1772), prăznuit în 29 februarie, Sf. Gheorghe (Konissky), Episcop de Moghilev (1718-1795), prăznuit în 24 iulie, Sf. Antonie (Smirnițki), Arhiepiscop de Voronej (+1846), prăznuit în 20 decembrie, Sfântul Sfințit Nou Mucenic Vladimir (Bogoiavlenski), Mitropolitul Kievului și Galiției (1848-1918), prăznuit în 7 februarie, data martirizării sale la porțile Lavrei Pecerska.

Dintre cărturarii ruși care au fost elevi ai Colegiului Kievo-Movilean sunt: ieromonahii Epifanie Slavinețki (cca. 1600-1675) - editor, Simeon Poloțki

din Moldova de Nord. Școala duhovnicească de la Putna în Mitropolia Moldovei și Sucevei, an XXXVII (1961), nr. 1-2, pp. 20-21)

⁴² Acesta „merge în dese rânduri după danii la *Chievel Ucrainiților*, unde are prilejul să cunoască Academia duhovnicească de acolo, întemeiată de mitropolitul Petru Movilă. Această Academie duhovnicească devine prototipul școlii duhovnicești de la Putna” (Pr. P. REZUȘ, *Din istoria învățământului teologic din Moldova de Nord*, p. 20).

⁴³ Pr. P. REZUȘ, *Academia Movileană din Kiev și rolul ei*, p. 708.

⁴⁴ Pr. Petru REZUȘ, *În legătură cu Academia Duhovnicească de la Mănăstirea Putna în Mitropolia Moldovei și Sucevei*, an XXXI (1955), nr. 9, p. 500.

⁴⁵ Mitropolit Nicolae KRUTIȚKI, *Petru Movilă Mitropolitul Kievului*, p. 910.

(1629-1680) - poet, care a pus bazele dezvoltării literaturii ruse moderne, Lazar Baranovici (1620-1693), profesor și rector al Academiei de la Kiev (1650-1657), din 1657 Arhiepiscop de Cernigov - hirotonit arhieru la Iași, mare animator al literaturii ucrainene, Teofan Procopovici (1681-1736), profesor de Teologie, rector al Academiei din Kiev (1705-1711), Episcop de Pskov (1718-1725) și Arhiepiscop de Novgorod (1725-1736) promotor al *Regulamentului duhovnicesc* adoptat în 1721 - noul Statut al Bisericii Ortodoxe Ruse și nu în ultimul rând, Ștefan Iavorski (1658-1722), vrednic continuator a activității lui Petru Movilă, care va deveni rectorul Academiei slavo-greco-latine de la Moscova - înființată în 1685 de Patriarhul Ioachim la Mănăstirea Zaikonopassky -, Arhiepiscop de Cernigov și Mitropolitul Riazanului și Muromului, locțiitor de Patriarh al Bisericii Ortodoxe Ruse (1700-1721) și primul președinte al Sinodului dirigent rus (1721-1722) autor al amplei și faimoasei apologii anti-protestante *Piatra credinței*, publicată postum în 1728.

Îl menționăm aici și pe renumitul dascăl Ioanichie Galeatovski (+1688 în rusă Galiatovski în ucraineană Haliatovski, Іоанніхій Галеатовський), profesor de retorică la Academia de la Kiev, din 1649 și rector (1657-1665), din anul 1668 egumen al Mănăstirii Eletki din Cernigov, „cel mai talentat și mai prodigios scriitor din pleiada cărturarilor ieșiți din școala lui Petru Movilă”⁴⁶. Dintre lucrările lui amintim: *Cheia înțeleșului* (Ключ разумьня Ключ Razumenja, Kiev, 1659 - cuprinde 64 de predici, tradusă în românește de Mitropolitul Varlaam al II-lea al Ungrovlahiei (1672-1679) după a III-a ediție de la Lvov din 1665 (ediția a II-a a apărut tot la Lvov în 1663) și apărută în 1678 - prima carte tipărită în limba română la București), *Minunile Preasfintei Născătoare de Dumnezeu* (1660), *Cer nou* (Небо новое) cu stele noi...adică Preabinecuvântata Fecioară Maria cu minunile sale (Lvov, 1665, dedicată Anei Potoțki, verișoara lui Petru Movilă), *Iisus Hristos este adevăratul Mesia* (1669) și *Convorbirea de la Bila Ţerkva (Biserica Albă)*, scrisă în limba polonă și intitulată *Rozmowa białocerkiewska* (1676), unde discută cu un iezuit pe chestiunea primatului papal. „Pronia cerească a binevoit, într-un timp scurt să iasă din școala lui cei mai renumiți păstori care ca niște luminători au luminat credincioșii Bisericii Ortodoxe Ruse: Lazăr Baranovici, Arhiepiscopul Cernigovului și Ioanichie Galeatovschi arhimandrit, apar din Colegiul movilean ca primi luceferi luminați pe acest orizont”⁴⁷.

Absolvenți sau studenți pentru o perioadă ai Academiei Kievo-Movilene au fost și arhitectul Ivan Grigorovici Barski, compozitorul Artemi Luchianovici Vedel, filosoful Grigori Savici Skovoroda și omul de știință Mihail Vasilievici Lomonosov.

⁴⁶ Ștefan CIOBANU, *Istoria literaturii române vechi*, Ed. Hyperion, Chișinău, 1992, p. 299.

⁴⁷ Prot. Teodor PETROVICI, *Petru Movilă, Mitropolitul Chievului*, Ed. Sfintei Monastiri Antim, București, 1941, p. 10.

Amintim și pe Silvestru Kuliabka (1701-1761) profesor și rector la Academia din Kiev, mai târziu devenit Mitropolit de Sank Petersburg.

În 1910 a fost înființată o catedră de istoria Bisericii Ortodoxe Române, căci spre sfârșitul veacului al XIX-lea și începutul veacului al XX-lea au studiat aici o serie de tineri români.

Absolvenți români (sau cu studii incomplete) ai Academiei duhovnicești de la Kiev: Udriște Năsturel, Dimitrie Eustatievici Brașoveanu - autorul primei gramatici a limbii române, arhimandritul Vartolomeu Măzăreanu, Amfilohie Hotiniul, starețul Paisie Velicovschi, Mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni, Mitropolitul Gurie Grosu al Basarabiei, Arhiepiscopul Filaret Scriban (călugărit la Lavra Pecerska, profesor și director al Seminarului de la Socola, primul președinte al Consiliului Academic și al doilea rector al Universității întemeiate în 1860 la Iași de Alexandru Ioan Cuza), Episcopul Melchisedec Ștefănescu al Romanului, Episcopul Silvestru Bălănescu al Hușilor, Episcopul Ghenadie Enăceanu al Râmnicului-Noul Severin, Patriarhul Nicodim Munteanu, preotul și poetul Alexie Mateevici, profesor la Seminarul din Chișinău, arhimandritul Theoctist Scriban, profesor la Seminarul „Central” din București, apoi profesor și director al Seminarului de la Socola, preotul Serghie Bejan, profesor și director la Seminarul, apoi profesor la Facultatea de Teologie din Chișinău, preotul Nicolae Grosu, profesor la Seminarul și apoi la Academia Teologică din Kiev, preotul Ilie Tocan, profesor la Seminarul, apoi profesor la Facultatea de Teologie din Chișinău, preotul Nicolae Filip, profesor și director la Seminarul din Râmnicu Vâlcea, preotul Clement Bontea, profesor la Seminarul din Roman, preotul Constantin Nazarie, profesor și director la Seminariile din Roman și București, apoi profesor universitar la Facultatea de Teologie din București, arhim. Gherasim Miron, profesor și director la Seminarul din Roman, preotul Constantin Popovici, profesor și director la Seminarul din Chișinău, preotul Grigore Constantinescu profesor la Seminarul din Chișinău, istoricul bisericesc Nicolae Popovschi, profesor și director de liceu, Visarion Puiu, ultimul Mitropolit al Bucovinei, Galaction Cordun Craioveanu, Arhiepiscopul vicar al Episcopiei Râmnicului - Noul Severin, Arhiepiscopul Valerie Moglan Botoșăneanu, preotul Ioan Țincoca, traducător, profesor și autor de manuale de Religie, Ștefan-Grigore Berechet, profesor universitar la Facultatea de Drept a Universității din Iași, Acad. Vespasian Erbiceanu, magistrat, Vasile Samureanu, profesor la Seminarul din Roman, Gavril Muzicescu, compozitor, muzicolog și dirijor.

Îi pomenim și pe întâi-stătătorii Eparhiei Chișinăului și Hotinului (sub jurisdicția Bisericii Ortodoxe Ruse): Arhiepiscopul Șocotov (1858-1871), Episcopii Vladimir Sincovschi (1904-1908), Platon Rojdestvenski (1914-1915) și Benedict Poliakov (1947-1948) absolvenți ai Academiei Teologice din Kiev. Absolvent al Academiei Duhovnicești din Kiev a fost și Arsenie

Stadnițchi (român după mamă), profesor la Seminarul din Chișinău, rector al Seminarului din Novgorod, profesor și rector al Academiei Duhovnicești din Moscova, Episcop, apoi Arhiepiscop de Pskov, Arhiepiscop, apoi Mitropolit al Novgorodului, arestat și deportat, apoi Mitropolit de Tașkent⁴⁸.

În anul 1694 a fost recunoscută ca academie de țarul Ivan al V-lea Alexeevici (1682-1696). Așadar, „cea mai veche universitate modernă ortodoxă este înființată de un român la Kiev în anul 1633. Din această academie au pornit razele de luminare a poporului rusesc, iar în Teologie a întregii suflări ortodoxe”⁴⁹. În anul 1701 această școală a devenit Academia „Kiev-Movilă”, fiind recunoscută de țarul Rusiei Petru I cel Mare (1682-1725), la care „au predat pe parcursul secolului al XVIII-lea o serie întregă de profesori renumiți ca A. A. Dimitrievski, F. A. Smirnov, V. D. Priluckiy, N. N. Palmov, M. N. Skaballanovic ș. a.”⁵⁰.

Pentru ajutorul material, binecuvântările și jertfirea sa pentru Academia din Kiev, Mitropolitul Kievului Rafael Zaborovski (1731-1747) a fost numit „al doilea Petru Movilă”. Numele lui era atât de mult legat și identificat cu Academia, încât pentru o perioadă Academia a purtat numele ambilor cuvi-oși binefăcători: Academia Teologică din Kiev Movilă-Zaborovski.

Mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni⁵¹ a fost unul din cei mai buni administratori ai Academiei Teologice din Kiev.

În urma reformei educaționale din anii 1817-1819, învățământul teologic kievean era susținut de trei instituții distincte: Academia Teologică din Kiev, Seminarul Teologic din Kiev și Școala Duhovnicească din Podolsk.

⁴⁸ Pr. Mircea PĂCURARIU, *Dicționarul teologilor români*, ed. a III-a, Ed. Andreiana, Sibiu, 2014, pp. 598-599.

⁴⁹ I. LUPAȘ, *Petru Movilă și relațiunile lui cu românii. Prigonirea Mitropolitului Ilie Iorest al Transilvaniei în Studii, conferințe și comunicări istorice*, vol. IV, Institutul de Arte Grafice „Dacia Traiana” S. A., Sibiu, 1943, p. 84.

⁵⁰ Pr. Viorel IONIȚĂ, *Instituțiile ortodoxe de învățământ teologic: factori determinanți pentru promovarea Teologiei ortodoxe în Pr. Viorel IONIȚĂ (coord.), Teologia ortodoxă în secolul al XX-lea și la începutul secolului al XXI-lea*, Ed. Basilică, București, 2011, p. 144.

⁵¹ Acesta a fost al doilea Mitropolit al Kievului, român de origine, după Petru Movilă. Grigorie Bănulescu-Bodoni s-a născut în anul 1746 în ținuturile Bistriței. A studiat la Academia Duhovnicească din Kiev, la școlile grecești din Insula Patmos, în Smirna și la mănăstirea Vatoped de la Muntele Athos, a fost călugărit la Constantinopol cu numele Gavriil. A fost, pe rând, profesor și predicator la Catedrala Mitropolitană din Iași, apoi profesor și rector al Seminarului Teologic din Poltava. Între 1791-1792 a fost Episcop-Vicar de Akkerman și Bender, apoi Mitropolit al Poltavei (1793-1799), al Kievului (1799-1803). S-a pensionat în 1803. În 1808, a fost numit *exarh* al Bisericii din Moldova și Țara Românească - ambele țări fiind sub ocupație militară rusă, conducând Mitropolia Moldovei până după pacea de la București (1812). În 1813 țarul Rusiei l-a numit în fruntea noii Arhiepiscopii a Basarabiei (Chișinăului și Hotinului), cu reședința la Chișinău, create la cererea sa, unde a părăsit până la moarte, în 1821, fiind înmormântat la Mănăstirea Căpriană (Pr. Alexandru MORARU, *Dicționarul ierarhilor români și străini slujitori ai credincioșilor Bisericii Ortodoxe Române*, Ed. Basilică, București, 2015, pp. 56-57). A fost canonizat în anul 2016 de Sinodul Bisericii Ortodoxe Ruse, cu ziua de pomenire 3 septembrie. Este primul sfânt canonizat de Biserica Ortodoxă din Republica Moldova.

Desființate în timpul regimului comunist, instalat în urma revoluției din octombrie 1917, școlile kievene și-au reluat activitatea după 1989, fiind redeschis mai întâi Seminarul Teologic de la Kiev, iar din 1992 funcționând și Academia Teologică⁵², prin osteneala Mitropolitului Kievului Vladimir Sabodan (1992-2014), sub jurisdicția Bisericii Ortodoxe din Ucraina (Patriarhia Moscovei). În 1919 autoritatea sovietică instalată la Kiev a decis închiderea Academiei Teologice, care a continuat să-și desfășoare activitatea între 1920-1924 ca instituție privată de învățământ superior, profesorii fiind supuși represiunilor, iar proprietățile fiindu-i confiscate⁵³. Un Seminar Teologic a funcționat la Kiev în perioada comunistă, între 1947-1960⁵⁴.

În 1833, pe fundamentul Academiei Teologice, s-a format Universitatea din Kiev.

În 1991 s-a reînființat academia, care în prezent se numește Universitatea Națională „Academia Kievo-Movileană” (Національний університет «Києво-Могилянська академія»).

În 24 octombrie 2011, Preafericitul Părinte Patriarh Daniel al Bisericii Ortodoxe Române a vizitat Academia Teologică de la Kiev.

Aniversarea a 400 de ani de învățământ teologic la Kiev a fost marcată și de Conferința jubiliară internațională cu tema: „Academia Teologică din Kiev în familia școlilor teologice din întreaga lume”, organizată între 20 și 21 octombrie 2015 la Kiev, cu binecuvântarea Preafericitului Onufrie Berezovski, Mitropolitul Kievului și al Întregii Ucraine.

Au fost susținute următoarele comunicări de către delegații Bisericii Ortodoxe Române:

Pr. prof. univ. dr. Aurel Pavel (Facultatea de Teologie Ortodoxă „Andrei Șaguna - Universitatea „Lucian Blaga” Sibiu): *Învățămintul teologic kievian - matrice a învățămintului teologic românesc*;

Pr. prof. univ. dr. Nicolae Chifăr (Facultatea de Teologie Ortodoxă „Andrei Șaguna - Universitatea „Lucian Blaga” Sibiu): *Ierarhi de seamă ai Bisericii Ortodoxe Române care au studiat la Academia Duhovnicească de la Kiev*;

Arhim. lect. univ. dr. Benedict Vesa (Facultatea de Teologie Ortodoxă - Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca, în prezent P. S. Episcop vicar Benedict Bistrițeanul): *Învățămintul teologic kivean și clujean. Între istorie și perspectivă*⁵⁵.

⁵² Pr. Nicolae CHIFĂR, *Academia Teologică de la Kiev (1615-2015)* în Revista Teologică, an XCVIII (2016), nr. 2, p. 31.

⁵³ КИВСЬКІ ДУХОВНІ ШКОЛИ 400 РОКІВ ІСТОРИЯ В ФОТОГРАФІЯХ, p. 62.

⁵⁴ КИВСЬКІ ДУХОВНІ ШКОЛИ 400 РОКІВ ІСТОРИЯ В ФОТОГРАФІЯХ, p. 70.

⁵⁵ Pr. N. CHIFĂR, *Academia Teologică de la Kiev (1615-2015)*, pp. 31-32.

Printre numeroasele sale realizări ca arhiepiscop al Sf. Petru Movilă se numără și transformarea colegiului pe care îl înființase în 1631 la Kiev în Academie - școală cu caracter universitar, considerată cea mai veche instituție de învățământ superior la slavii ortodocși, fiind numită „Academia Movilească”, predecesoarea Universității din Kiev.

IV. TEOLOGIA PRACTICĂ

**O FACULTATE TEOLOGICĂ «WORLD-CLASS», DE REPER
INTERNAȚIONAL
- ÎNVĂȚĂMÂNTUL TEOLOGIC ORTODOX UNIVERSITAR CLUJEAN
ÎN PRIMUL DECENIU AL PĂSTORIRII ÎNALTPREASFINȚITULUI
PĂRINTE ARHIEPISCOP ȘI MITROPOLIT ANDREI -**

TEOFIL TIA

Abstract.

The pillars that support a performance academic theological education in Cluj are centering education on the student and providing a consistent material basis for the training institution of the young missionaries of tomorrow, strengthening the teaching staff by stimulating high-level research and increasing the visibility of scientific research, with an emphasis on the doctoral level, the internationalization of the presence and activity of the Faculty of Theology in Cluj-Napoca, a relationship with society of great spiritual fertility and of great cultural-religious impact, the mission necessarily presupposing a convincing rational-cognitive backbone of the postmodern theological discourse, appropriately contextualized, with a particular attention to contemporary sensibilities.

Keywords: *investment, internationalization, research, high performance, cultural-religious social impact, mystical backbone of the pastoral approach, generation of characters.*

Preliminarii: La o analiză atentă și minuțioasă a multiplelor accente puse de către Înaltpreasfințitul Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei (cel de-al cincilea titular – în istoria recentă – al scaunului eparhial clujean și cel de-al doilea al scaunului mitropolitan) de-a lungul primilor 10 ani

de păstorire la Cluj-Napoca, vom observa **investiția spirituală, economic-financiară și psiho-emoțională enormă realizată în direcția tineretului studentesc** teologic ortodox, adică importanța capitală oferită viitorului Bisericii. Timp, resurse financiare colosale, eforturi insistente pentru ca viitorii preoți (absolvenții secției „Pastorală”) și viitorii misionari ai Bisericii (absolvenții secțiilor „Teologie Didactică”, „Teologie Asistență Socială” și „Artă Sacră”), respectiv „profesioniștii credinței” din lumea de mâine, să se formeze corespunzător. Pentru aceasta a construit un campus universitar teologic cu o investiție de câteva milioane de euro. Construcția era absolut necesară, deoarece spațiul alocat Facultății în edificiile din Piața „Avram Iancu” nr. 18 (și de pe strada „Avram Iancu”) nu mai corespundea nevoilor acestei instituții.

1. Construcția și darea în folosință a Campusului „Nicolae Ivan” din Cluj-Napoca (2011-2013)

Aplicarea principiului „centrarea învățământului pe student” presupunea obligatoriu o bază materială corespunzătoare, care să permită formarea „holistică”, integrală a viitorilor misionari ai Bisericii; pentru aceasta, trebuiau asigurate acestora condiții de studiu, de cazare, de masă, de program extra-curricular. Drept urmare, strategia de acțiune a Înaltpreasfințitului a presupus patru nivele de acțiune: asigurarea bazei materiale necesare, consolidarea (și regenerarea) corpului didactic, internaționalizarea activității instituției de învățământ și un raport dinamic cu societatea.

Piatra de temelie a Campusului Teologic Ortodox „Nicolae Ivan” din Cluj-Napoca a fost pusă la data de 23 mai 2011. Proiectul primei clădiri (din totalul celor trei, prevăzute în proiect), alocate desfășurării procesului de învățământ, a fost realizat de arhitectul Cristina Spin. Campusul este ridicat pe un teren oferit de Primăria și Consiliul Local Cluj-Napoca (situat în Piața „Mărăști”, pe str. „Nicolae Ivan”, f. n.). Inaugurarea Campusului a debutat cu târnosirea Paraclisului cu hramul „Sf. Ierarh Nicolae”, săvârșită de un sobor de ierarhi¹, preoți² și diaconi la data de 6 decembrie 2013, urmată de Sfânta Liturghie, la care au participat studenții facultății, sute de credin-

¹ Au slujit următorii ierarhi: I.P.S. Teofan – Arhiepiscopul Iașilor și Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, I.P.S. Laurențiu – Arhiepiscopul Sibiului și Mitropolitul Ardealului, I.P.S. Andrei – Arhiepiscopul Vadului, Feleaului și Clujului și Mitropolitul Clujului, Maramureșului și Sălajului, I.P.S. Irineu – Arhiepiscopul Craiovei și Mitropolitul Olteniei, P.S. Petroniu – Episcopul Sălajului, P.S. Vasile Someșanul, Episcop-Vicar al Arhiepiscopiei Vadului, Feleaului și Clujului, P.S. Iustin Sigheteanul – Arhiepiscop-Vicar al Episcopiei Maramureșului și Sătmarului.

² Din soborul de preoți au făcut parte: Pr. Ionuț Corduneanu – Vicar Administrativ Patriarhal, delegat al Preafericitului Părinte Patriarh Daniel, decani și reprezentanți ai facultăților de teologie din țară și preoții profesori de la Cluj-Napoca.

cioși, reprezentanți ai autorităților centrale, județene și locale, precum și primul-ministru³ în funcție al României.

Studentii beneficiază de o bază materială de excepție: săli de curs și de seminar (inclusiv amfiteatru de muzică), ateliere de pictură⁴ amenajate conform standardelor academice europene, dotate cu aparatura necesară pentru desfășurarea optimă a programului de pregătire. Astfel, sălile de curs poartă (în general) numele profesorilor Institutului Teologic din perioada interbelică; exemplificăm: Sala „Ioan Bunea”, 70 locuri; Sala „Teofil Herineanu”, 60 locuri; „Alexandru Mironescu”, 130 de locuri; „Liviu Galaction Munteanu”, 130 locuri; „Andrei Buzdug”, 60 de locuri, „Vasile Petrașcu” 92 de locuri (Amfiteatrul de Muzică). Există mai multe săli de seminar: „Ioan Zăgărean”, 24 de locuri; „Alexandru Filipașcu”, 24 de locuri; „Ioan Vască”, 24 de locuri, „Orest Bucevschi”, 24 de locuri.⁵

Paraclisul „Sf. Ierarh Nicolae” cuprinde un spațiu amplu dedicat desfășurării programului de rugăciune și slujire. Iconostasul (din lemn de tei) a fost realizat de sculptorul Dumitru Gârea din Vaslui, iar icoanele care îl împodobesc sunt opera pictorului George Romilă din Piatra Neamț. Întreaga suprafață este pictată în tehnica „frescă” de Arhidiaconul Lect.(s) Drd. Bradu-Nicolae Bălan, licențiat al Facultății noastre (la specializarea „Teologie Patrimoniu Cultural”) și al Institutului „Ion Andreescu” din Cluj-Napoca, acesta fiind actualmente cadru didactic asociat al Facultății noastre.⁶

Căminul studentesc și cantina. Luni, 3 octombrie 2016, odată cu deschiderea în mod festiv a anului academic 2016-2017, a fost inaugurat noul cămin studentesc al facultății, care oferă 113 locuri de cazare. Slujba de binecuvântare a acestuia a fost săvârșită de către ÎPS Părinte Andrei, Mitropolitul Clujului, Maramureșului și Sălajului în prezența Rectorului de atunci, Acad. Prof. univ. Dr. Ioan-Aurel Pop, Președintele Academiei Române. În vecină-

³ Icoana oferită de acesta Campusului, cu prilejul inaugurării, se află până astăzi în foyerul festiv al intrării în Paraclis.

⁴ Pentru specializarea „Artă Sacră” există multiple ateliere: „Artă sacră I”, 10 de locuri; „Artă Sacră II «Sf. Roman Melodul», 10 de locuri; „Artă Sacră III «Sf. Ioan Damaschinul», 10 de locuri; Artă Sacră Master «Sf. Sava», 10 de locuri; „Restaurare I «Sf. Voievod Martir Constantin Brâncoveanu», 10 de locuri; „Restaurare II «Sf. Ierarh Martir Antim Ivireanu», 10 de locuri, Laborator de Chimie, 10 de locuri. Mai există două ateliere de pregătire a materialului iconografic, la demisol.

⁵ „Aula Magna” are o triplă funcție: este sală de congrese, sală de spectacole și cinematograful; este, deci, folosită atât pentru găzduirea evenimentelor academice cu un caracter special (cursuri inaugurale, sesiuni de comunicări, simpozioane, conferințe naționale și internaționale), cât și pentru concerte și proiecții de filme. Ea are o capacitate de 236 de locuri „șezut”. Sala de lectură „Mitropolit Bartolomeu Anania” are încorporată și o sală cu calculatoare; există un spațiu special pentru depozitul de carte.

⁶ Pentru buna desfășurare a întregii activități mai există 17 birouri: „Decan”, „Director de Departament” și „Prodecan”, cadre didactice, „Secretariat”, „Administrator-șef”, „Școala Doctorală”, „Departament de Imagine”, „Sală de Consiliu”, „Sală de Proiecte Europene”, „Departament de Psihoterapie Pastorală”, Birou „Informatician”, depozit de cărți etc.

tate va fi construit cel de-al treilea edificiu al Campusului, pentru care există deja aprobarea urbanistică, cămin pentru fete. Cantina, aflată la demisolul căminului, a fost inaugurată luni, 2 octombrie 2017; aceasta are o capacitate de 80 de locuri simultane. Aici, atât studenții, cât și cadrele didactice (și alți aparținători sau doritori) au posibilitatea să servească masa.

În vara anului 2020 s-a amenajat o cofetărie (patiserie, ceainărie, cafea și „breakfast”) pentru studenți, la parterul facultății, cu o investiție de 10.000 de euro (din sponsorizări); de asemenea, s-a amenajat un salon de protocol („anti-Covid”, pentru păstrarea distanței fizice, cum impun exigențele din pandemie) în holul mare al etajului al II-lea (tot cu o investiție, din sponsorizări, de 10.000 de euro) și două săli de sport/fitness/forță pentru studenți (cu o investiție de 40.000 de euro, din care jumătate a fost suportată de Mitropolie) cu aparatură sportivă și medicală isokinetică.

Una din exigențele fundamentale ale Înaltpreasfințitului Părinte Andrei în raport cu facultatea de teologie a fost centrarea învățământului pe student⁷, respectiv focalizarea tuturor demersurilor investiționale, de învățământ și de tehnică didactică pe nevoile studentului, conștientizându-se permanent că întregul aparat de intervenție există în interesul studentului, nu autonom sau independent de acesta.⁸ În sensul implementării acestei viziuni, Înaltpreasfinția Sa a decis inclusiv sfințirea unui episcop-vicar responsabil cu învățământul teologic, în persoana P.S. Lect. univ. dr. Benedict Bistrițeanul, un cadru didactic foarte apropiat de studenți și foarte mult iubit de aceștia.

2. Dinamica instituțională recentă și vectorii de evoluție pedagogic-duhovnicească

Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca are un singur departament: Departamentul de Teologie Ortodoxă.⁹ Facultatea noastră mai are în subordine Centrele de Cercetare, fiecare dintre acestea având propriile regulamente de organizare și funcționare. În colaborare cu celelalte facultăți de teologie din Universitate, Facultatea de Teologie Ortodoxă este fonda-

⁷ Conceptul de „Învățământ Centrat pe Student” a apărut pentru prima dată în lucrările lui F. H. Hayward încă din anul 1905. Carl Rogers a fost asociat apoi cu extinderea acestei abordări într-o teorie a educației din anii '80. De asemenea, această abordare a învățării a fost asociată cu opera lui Piaget (învățare dezvoltatională) și cea a lui Malcolm Knowles (învățare auto-dirijată). Pentru alte detalieri, a se vedea <https://profitari.ro/invatamant-centrat>.

⁸ Este acceptat unanim în Spațiul European al Învățământului Superior că „Învățământul Centrat pe Student” reprezintă o abordare care **se concentrează mai mult pe nevoile celui care învață, decât pe cele ale celorlalți implicați în procesul educațional.**

⁹ În anul 2012, odată cu punerea în aplicare a prevederilor Legii Educației Naționale nr. 1/2011, departamentele au luat locul vechilor „catedre”; între anii 1992-2012 a funcționat și la noi Catedra de „Teologie Pastorală”.

toare și a altor câteva centre de cercetare: Centrul de Studii Biblice, Centrul de Studii Ecumenice și Interreligioase, Centrul de Bioetică.¹⁰

Cadrele didactice titulare¹¹, în anul universitar 2020-2021, sunt următoarele: 1. Arhim. prof. univ. dr. Teofil (Cristian) Tia – Decan; 2. Pr. lect. univ. dr. Adrian-Aurel Podaru – Prodecan; 3. Pr. prof. univ. dr. Ștefan Iloaie - Director de Departament; 4. Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu – Director al Școlii Doctorale; 5. Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă; 6. Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană; 7. Prof. univ. dr. Marcel-Gheorghe Muntean; 8. Pr. conf. univ. dr. Patriciu-Dorin Vlaicu; 9. Pr. conf. univ. dr. Gabriel-Viorel Gârdan; 10. Pr. conf. univ. dr. Radu Preda; 11. Pr. conf. univ. dr. Cristian-Sebastian Sonea; 12. Pr. conf. univ. dr. Marin Cotețiu; 13. Pr. conf. univ. dr. Grigore-Dinu Moș; 14. Conf. univ. dr. Nicușor Turcan; 15. P. S. lect. univ. dr. Benedict Bistrițeanul (Valentin Cosmin Vesa); 16. Pr. lect. univ. dr. Mircea-Marin Oros; 17. Pr. lect. univ. dr. Liviu Vidican-Manci; 18. Pr. lect. univ. dr. Cosmin Cosmuța; 19. Pr. lect. univ. dr. Răzvan-Tudor Perșa; 20. Pr. lect. univ. dr. Paul-Bogdan Ivanov; 21. Diac. lect. univ. dr. Olimpiu-Nicolae Benea; 22. Lect. univ. dr. Ana Baciu; 23. Lect. univ. dr. Claudia-Cosmina Trif; 24. Lect. univ. dr. Stelian Pașca-Tușa; 25. Lect. univ. dr. Răzvan-Alin Trifa; 26. Lect. univ. dr. Marius Dan Ghenescu; 27. Lect. univ. dr. Paul-Bogdan Siladi; 28. Arhid. asist. univ. dr. Daniel Mocanu; 29. Asist. univ. dr. Victoria Grădinaru.

Dintre foștii titulari, menționăm: Înaltpreasfințitul Părinte Prof. univ. dr. Ioan (Andrei) Andreicuț (2012-2015); Pr. Prof. univ. Dr. Alexandru Moraru (1990-2014); Prof. univ. dr. Constantin Măruțoiu (2007-2015); Pr. Conf. univ. dr. Ioan Bizău (1999-2016 lector, 2016-2017 conferențiar); Pr. Conf. univ. dr. Dorel Man (2008-2016); Lect. univ. dr. Anamaria Baciu (2002-2016); Lect. univ. dr. Paula Bud (asistent 2011-2015, lector 2015-2017); Pr. Lect. univ. dr. Ioan Toader (1997-2013).¹²

Duhovnicul Facultății are un rol fundamental în formarea duhovnicească a tinerilor, pe întreaga perioadă în care aceștia studiază în Facultate.¹³

¹⁰ Potrivit prevederilor Chartei UBB, Facultatea este unitatea funcțională care elaborează și gestionează toate programele de studii. Ea beneficiază de autonomie în domeniul științific, didactic, financiar, administrativ, conform reglementărilor existente. Charta UBB, art. 68 (10 și 3);

¹¹ Începând cu anul 2011, numărul cadrelor didactice a evoluat astfel: 2011-2012, 28 titulari; 2012-2013, 30 titulari; 2013-2014, 32 titulari; 2014-2015, 29 titulari; 2015-2016, 30 titulari; 2016-2017, 28 titulari; 2017-2018, 28 titulari; 2019-2020: 30 titulari.

¹² Cadre didactice asociate în ultimii 10 ani au fost: Conf. univ. dr. Vasile Timiș, Diac. Bradu-Nicolae Bălan, Lect. univ. dr. Marius Harosa, Pr. prof. univ. dr. Vasile Gordon, Pr. prof. univ. dr. Ioan Emil Jurcan, Arhid. Asist. dr. Daniel Mocanu, Dr. Stelian Pașca-Tușa, Dr. Paul-Bogdan Siladi, Dr. Răzvan-Tudor Perșa, Dr. Teodora-Ilinca Mureșanu, Dr. Simeon (Ștefan) Pinte, Pr. dr. Bogdan Ivanov, Gabriel Solomon, Dr. Vasile Rojneac, Dr. Paul-Ersilian Roșca, Dr. Mihail Mitrea, Dr. Olivia-Florena Nemeș.

¹³ Conform „Regulamentului de Organizare și Funcționare” al Facultății de Teologie Ortodoxă a Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca, duhovnicul îndeplinește următoarele atribuții: îi îndrumă duhovnicește pe studenții teologi; îi pregătește pe studenți pentru primirea Sfințelor

Înaltpreasfințitul Andrei, la începutul mandatului său de mitropolit la Cluj-Napoca, a decis ca duhovnicul să fie prezent cu timp integral în școală, luând decizia alocării unui buget pentru această funcție, de la Centrul Eparhial, conform prevederilor sinodale. În cei 10 ani de conducere ai eparhiei, trei au fost duhovnicii Facultății: Pr. Lect. univ. Dr. Gheorghe Șanta (numit în anul 1993, activând până în 2011), Arhim. Conf. univ. Dr. Teofil Tia (din 2011 până în 2020) și Ierom. Grigorie Foltiș (din 2020).

Activitatea de formare duhovnicească a studenților s-a desfășurat zilnic, printr-un program de rugăciune, seara și dimineața; seara a avut loc, zilnic, după Rugăciunea de Seară, o predică sau o meditație duhovnicească de 7-10 minute, susținută de duhovnicul școlii sau de un profesor invitat; când profesorul de Omiletică și Catehetică a programat, au susținut predica studenți din anul III sau IV. Dimineața a fost fie slujba Ceasurilor, fie „Rugăciunea de Dimineață”; seara, Vecernia sau Pavecernița Mică¹⁴; Joia (în Postul Mare) și Duminica s-a săvârșit Sf. Utrenie; Duminica a avut loc Sfânta Liturghie cu predica unui cadru didactic anterior desemnat. Duminică seara, a avut loc participarea studenților la Catedrala Mitropolitană, la Vecernia și „Paraclisul Maicii Domnului” săvârșite de Înaltpreasfințitul Părinte Mitropolit, urmate de cateheză.

În cadrul „săptămânii duhovnicești” de la începutul și sfârșitul Postului Crăciunului și al Paștilor, au avut loc meditații susținute de diferite cadre didactice, ierarhi și duhovnici invitați, în Paraclisul Facultății și în Catedrala Mitropolitană. În timpul „joilor duhovnicești” din posturi, studenții au participat activ la strană și a ascultat cuvintele ziditoare de suflet ale unor personalități ale vieții teologice românești.¹⁵

În ultimul deceniu, deloc neglijabilă a fost activitatea personalului didactic auxiliar, activitate discretă, dar titanică, componentă esențială pentru buna desfășurare de ansamblu a activității instituției. Astfel, la secretariat a activat Părintele Cosmin Vasile Trif în funcția de Secretar-Șef¹⁶ (din 1

Taine; organizează cicluri de meditații duhovnicești (cu precădere în săptămânile duhovnicești); propune Consiliului Facultății calificativele studenților pentru purtare și frecvență la programul de rugăciune și întocmește Foaia Vocațională sau caracterizarea studenților teologi, absolvenților sau licențiaților în teologie, vizată de decan, pentru dosarul de hirotonie; asigură, în cursul săptămânii, în duminici și sărbători, serviciul divin public pentru studenți, la Paraclisul Facultății.

¹⁴ Duhovnicul instituțional poate fi și duhovnicul personal al studenților care decid aceasta, săvârșind periodic Taina Spovedaniei, urmată de Sf. Împărtășanie, la solicitarea studenților; activitatea duhovnicului contribuie decisiv la formarea duhovnicească a viitorilor preoți și profesori de religie cu o autentică conștiință pastoral-misionară.

¹⁵ Alexandru Moraru, *Zece ani de învățământ Teologic Universitar Ortodox la Cluj-Napoca*, în „Anuar VI, (2000-2002)”, Cluj-Napoca, 2002, p. 41.

¹⁶ Secretarul șef coordonează activitatea secretarială din Facultate și, cu aprobarea decanului, repartizează responsabilitățile; el reprezintă Facultatea pe linie secretarială în relațiile cu secretariatul Rectoratului sau cu alte instituții; asigură respectarea prevederilor legale în activitatea secretarială; asigură Decanului și Colegiului Consiliului documentele și datele necesare luării

junie 2001- azi), Doamna Mirela Neli Turc în funcția de secretară (din 2001 – azi) și Laura Cristina Vancea, tot în funcția de secretară (2001 – azi). Ca economist și contabil, din 2005 până astăzi, o avem pe Doamna Dorina Petronela Moga care, de altfel, răspunde de toate facultățile de teologie din cadrul Universității “Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, iar ca administrator¹⁷ pe Doamna Ec. Aurica Rus¹⁸. Ca informatician îl avem pe Domnul Constantin Belei (din martie 2008).¹⁹

La unitățile de cercetare la care Facultatea de Teologie Ortodoxă este coordonator principal menționăm: La Centrul de „Studii Biblice” este documentarist Marczinkó Hilda, din 2010; la Centrul de „Studii Ecumenice și Interreligioase” este referent de specialitate Dr. Dacian But-Căpușan, din 2006 (secretar-documentarist), din 2002 până în prezent responsabil al Oficiului Permanent al Admiterii din cadrul Facultății de Teologie Ortodoxă²⁰; la Centrul de Bioetică este referent Dr. Maria Aluș (2007-2009/2011 până în prezent).

3. Învățământ de performanță în structuri didactice corespunzătoare. Organigrama de conducere

La nivel „licență”, din anul 2005 (odată cu aplicarea Declarației de la Bologna) au funcționat specializările: „Teologie Didactică”, „Teologie

deciziilor; participă la reuniunile Colegiului Consiliului și Consiliului Facultății; preia actele provenite din afara Facultății și transmite diferitelor compartimente sarcini de serviciu din partea Decanului și a Colegiului Consiliului; întocmește fișe de sarcini pentru personalul compartimentelor din subordine; supune aprobării Colegiului Consiliului Facultății măsurile menite să amelioreze activitatea secretarială. Regulamentul de Organizare și Funcționare al Facultății de Teologie Ortodoxă a Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca;

¹⁷ Administratorul-șef răspunde de buna funcționare administrativă și financiar-contabilă a Facultății, fiind sub autoritatea Consiliului Facultății și subordonat direct Decanului și Directorului General Administrativ. Administratorul-șef de Facultate este responsabil cu aplicarea politicii Universității la nivelul Facultății în domeniul financiar, în gestionarea resurselor și a patrimoniului, în coordonarea personalului administrativ.

¹⁸ Înainte, cu începere din anul 1992 și până în 2014, clădirile Facultății (cea din Piața „Avram Iancu”, nr. 18, și cea din Str. „Avram Iancu”, nr. 6 și Str. „Avram Iancu”, nr. 13-15) erau în grija unor administratori care se ocupau și de gospodărirea altor clădiri ale universității. Dintre aceștia amintim: Aurica Rus, Carmen Struguraș și Dorina Chiș. Începând cu anul 2014, administratorul clădirii facultății de pe str. Episcop Nicolae Ivan, F. N., este Aurica Rus.

¹⁹ Pr. Cosmin-Vasile Trif, Dr. Dacian But-Căpușan, *Personalul administrativ (începând cu 1990) în vol. „90 de ani de la înființarea Academiei Teologice din Cluj: (1924-2014)”*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, p. 193.

²⁰ Aceste oficii, înființate în anul 2002 la nivelul fiecărei facultăți din universitate, au ca activități: elaborarea Regulamentului admiterii la nivel licență și masterat și a broșurilor de prezentare a admiterii, prezentarea ofertei educaționale a Facultății, realizarea și afișarea materialelor informative, întâmpinarea și consilierea candidaților, înscrierea și preînscirerea, preluarea și prelucrarea dosarelor de concurs la admitere, corespondența cu candidații și transmiterea de informații prin mijloacele de comunicare, organizarea de întâlniri cu elevii și cadrele didactice din învățământul preuniversitar.

Asistență Socială”, „Artă Sacră” (monospecializări, cu durata de 3 ani/6 semestre). Durata studiilor pentru specializarea „Teologie Pastorală” este de 4 ani/8 semestre. La nivel post-universitar, tot din anul 2008 (aplicarea Declarației de la Bologna), au funcționat și continuă să funcționeze (cu mici sincope) următoarele specializări la nivel masteral: „Doctrină și Hermeneutică Creștin Ortodoxă”; „Ortodoxie Românească și Viață Liturgică”, „Pastorație și Duhovnicie”, „Artă Sacră. Conservarea, Restaurarea și Crearea Bunurilor Culturale”, „Bioetică – Morală, Etică și Deontologie” (din 2011), „Consiliere Pastorală și Asistență Psihosocială” (din 2014); „Istoria Religiilor, Geopolitica Religiilor Monoteiste: Creștinism, Iudaism, Islam” (din 2017). Începând cu anul universitar 2018-2019, s-au realizat câteva comasări.

Au susținut abilitarea, devenind îndrumători de doctorat, în ultimii 10 ani, următorii șase: Arhim. prof. univ. dr. Teofil (Cristian) Tia, specializarea: „Teologie Pastorală” (OM nr. 166/7 aprilie 2014); Pr. prof. univ. dr. Ștefan Iloaie, specializarea: „Morală creștină” (OM nr. 378/15 iulie 2014); Pr. Conf. univ. dr. Gabriel Gârdan, specializarea: „Istorie Bisericească Universală”; Pr. Conf. univ. dr. Patriciu Vlaicu, specializarea: „Drept Canonic și Administrație Bisericească”; Conf. univ. Dr. Nicolae Turcan la specializarea „Apologetică”; Pr. Conf. univ. Dr. Cristian Sonea la specializarea „Misiologie Ortodoxă”.²¹

Directori ai Școlii Doctorale au fost: Pr. Prof. univ. Dr. Alexandru Moraru (2007-2012); Pr. Prof. univ. Dr. Ioan-Vasile Leb (2012-2017); Arhim. Prof. univ. Dr. Teofil Tia (2017-2020) și Pr. Prof. univ. Dr. Vasile Stanciu (2020 – în prezent). Dr. Teodora-Ilinca Mureșanu, din 2012 este secretar al Școlii Doctorale de Teologie Ortodoxă „Isidor Todoran”. Actualmente sunt înmatriculați în cadrul Școlii Doctorale de Teologie Ortodoxă a UBB 160 de studenți-doctoranzi (inclusiv cei aflați în perioada de grație), pe locuri bugetate (cu bursă și fără bursă) și pe locuri cu taxă, la forma cu frecvență sau cu frecvență redusă.²²

Există reprezentanți în Senatul Universității, care se aleg prin vot universal, direct și secret de către cadrele didactice și cercetătorii titulari repre-

²¹ Au existat și două transferuri/afilieri la Școala Doctorală de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca: Înaltpreasfințitul Părinte Prof. univ. dr. Ioan (Andrei) Andreicuț, la specializarea: „Spiritualitate Creștin-Ortodoxă” (căruia i-a fost conferită calitatea de „conducător de doctorat” prin OM nr. 5364/6 octombrie 2010 la Facultatea de Teologie Ortodoxă de la Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia) și Pr. Prof. univ. Dr. Vasile Gordon, la specializarea „Omiletică și Catehetică” (căruia i-a fost conferită calitatea de „conducător de doctorat” prin OM nr. 4807/17 august 2005 la Facultatea de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul” de la Universitatea din București).

²² Structura decizională a Facultății și organigrama de conducere s-a prezentat astfel: în mandatul 2007-2012: Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă – decan; Pr. prof. univ. dr. Valer Bel – prodecan; Pr. prof. univ. dr. Alexandru Moraru - șef de catedră; Pr. lect. univ. dr. Ștefan Iloaie – cancelar. În mandatele 2012-2016 și 2016-2020: Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu – Decan; Pr. lect. univ. dr. Cristian Sonea – Prodecan; Pr. prof. univ. dr. Ștefan Iloaie - Director de Departament; pentru mandatul 2020-2024: Arhim. Prof. univ. Dr. Teofil Cristian Tia – Decan; Pr. Lect. Univ. Dr. Adrian Podaru – Prodecan; Pr. Prof. dr. Ștefan Iloaie – Director de Departament.

zențați în Consiliul Facultății.²³ Până în anul 2012, de când se aplică prevederile Legii Educației Naționale (nr 1/2011), decanul facultății era membru de drept al Senatului UBB.²⁴ În perioada 1996-2012, facultatea noastră a avut reprezentant în Senat încă un cadru didactic și un student. Actualmente, Decanul facultății face parte din Consiliul de Administrație al UBB, constituit din rector, prorectori, decani, directorul general administrativ și prefectul studenților. Consiliul de Administrație asigură conducerea și administrarea operativă a instituției.²⁵ În legislatura 2012-2016, Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă a fost ales în funcția de Președinte al Senatului UBB, reales în anul 2016 pentru încă un mandat de 4 ani.²⁶

Consiliul Facultății de Teologie Ortodoxă²⁷ ales pentru mandatul 2016-2020 a avut următorii membri: Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, Pr. prof. univ. dr. Ștefan Iloaie, Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, Pr. prof. univ. dr. Valer Bel, Pr. prof. univ. dr. Ioan-Vasile Leb, Pr. conf. univ. dr. Dorel Man, Pr. conf. univ. dr. Gabriel-Viorel Gârdan, Pr. lect. univ. Cristian Sebastian Sonea, Pr. lect. univ. dr. Gheorghe Șanta, Lect. univ. dr. Ana Baciuc, Lect. univ. dr. Paula Bud.²⁸ La ședințele Consiliului Facultății poate participa de

²³ „Senatul Universității Babeș-Bolyai se constituie și funcționează ca structură de conducere a UBB, pe baza principiilor libertății academice, autonomiei universitare, transparenței, reprezentativității și proporționalității. Senatul UBB este principalul for de decizie și deliberare la nivelul universității, constituit pe baza principiului reprezentativității facultăților și liniilor de studii, în conformitate cu prevederile *Regulamentului privind alegerea în structurile și funcțiile de conducere din UBB*.” Conform Charta UBB, art. 35 (1) și art 37 (4).

²⁴ Potrivit prevederilor Chartei UBB, o persoană nu poate ocupa simultan două sau mai multe funcții de conducere. Interdicția cumulului vizează funcțiile executive de conducere academică și calitatea de senator UBB simultan două sau mai multe funcții de conducere. Interdicția cumulului vizează funcțiile executive de conducere academică și calitatea de „senator” UBB. *Ibidem*.

²⁵ În ultimii 10 ani, reprezentanții Facultății în Senat au fost: 2008-2012: Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, Pr. prof. univ. dr. Valer Bel, Prof. univ. dr. Constantin Măruțoiu; 2012-2016: Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, Pr. prof. univ. dr. Valer Bel, Pr. conf. univ. dr. Gabriel Gârdan; 2016-2020 și 2020-2024: Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, Pr. conf. univ. dr. Gabriel Gârdan.

²⁶ Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă a îndeplinit și funcția de președinte al Comisiei de strategie a Senatului UBB, iar Pr. conf. univ. dr. Gabriel Gârdan este membru în Comisia pentru Cercetare, Excelență și Resurse Umane a Senatului UBB și membru în Comisia de Etică a Universității Babeș-Bolyai. Student Senator din partea facultății noastre a fost, în legislatura 2016-2020, Darius Ionuț Sorin Echim, membru al Comisiei pentru activități studențești, iar în legislatura 2020-2024, masterandul Alexandru Lazăr.

²⁷ Consiliul Facultății reprezintă organismul decizional și deliberativ din Facultatea de Teologie Ortodoxă. Consiliul Facultății este compus din personal didactic și de cercetare în proporție de 75%, respectiv studenți în proporție de 25%. Membrii Consiliului Facultății sunt desemnați prin vot universal, direct și secret de către cadrele didactice și de cercetare titulare, respectiv de către studenții din Facultate. În Consiliu sunt reprezentate toate programele de studii. Decanul conduce lucrările Consiliului Facultății.

²⁸ Membri în Consiliul Departamentului aleși pentru mandatul 2016-2020 au fost: Pr. conf. univ. dr. Gabriel-Viorel Gârdan, Pr. lect. univ. dr. Adrian Aurel Podaru. Departamentul este unitatea academică de bază a Universității, care reunește și gestionează unul sau mai multe domenii de studii sau programe de studii și răspunde de funcționarea lor, în condițiile autonomiei uni-

drept Chiriarhul locului sau delegatul acestuia.²⁹ În general, în mandatele 2016-2020 delegatul a fost duhovnicul instituției. Legislația din 2020 prevede că „nu mai există membri de drept” în Consiliul Facultății.³⁰

4. Internaționalizarea: vizibilitate, relevanță, impact și credibilitate internațională pentru învățământul universitar teologic clujean

a. Relații internaționale oficiale

Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca are relații și programe de cercetare cu centrele universitare teologice din Atena, Tesalonic, Heidelberg, Erlangen, Regensburg, Berlin, Wiirzburg, Strasbourg, Paris, Roma, Milano, Bergamo ș. a. Facultatea noastră este cuprinsă în programul „Socrates” și „Erasmus”. Menționăm instituțiile cu care avem contracte de colaborare: Institutul Catolic din Paris (cadrele didactice al Facultății noastre au fost invitate pentru susținerea de cursuri); Institutul Teologic Ortodox Saint Serge, Paris/Franța; Institutul Teologic Ortodox al Universității „Alexander Maximilian” din München; Institutul Protestant al Universității din Regensburg; Diakonie Neuendettelsau, Germania; Pädagogisch-Theologisches Zentrum, Stuttgart/Germania; Istituto Universitario SOPHIA, Italia; Academia Teologică din Kiev – semnat în noiembrie 2014; Latvian Christian Academy din Jurmala, Letonia; Universitatea „Cardinal Stefan Wyszyński”, Varșovia, Polonia; Universitatea Catolică Papa Ioan Paul al II-lea din Lublin, Polonia; Institute for Peace Studies in Eastern Christianity, Harvard, cu care există colaborări inclusiv la nivel de proiecte de cercetare; Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității „Aristotel” din Thesalonic; Universitatea din Ioaninna, Grecia; Universitatea din Veliko Târnovo, Bulgaria; „Ludwig Maximilians” Universität din Munchen, Germania; Institutul Diakonie din Neuendettelsau, Germania.

versitare. Facultatea de Teologie Ortodoxă este organizată într-un departament interdisciplinar. Consiliul departamentului este compus din 5 membri. Consiliul asistă directorul în conducerea operativă a departamentului. Membrii Consiliului Departamentului sunt aleși prin vot direct și secret al membrilor departamentului.

²⁹ Studenții membri ai Consiliului Facultății în mandatul 2016-2020 au fost: Ioan Teodor Tomescu, Alexandru Lazăr, Adrian Radu Leș, Ionuț-Eugen Chifa; studentul-cancelar: Adrian Radu Leș. Cei din mandatul 2020-2024 sunt: Lazăr Alexandru, Stelian Lăzăroiu, Lenuț Ileni, Maxim Sergiu Dan.

³⁰ Consiliul Facultății se întrunește în sesiune ordinară lunar, conform programării stabilite la începutul fiecărui semestru academic, și în sesiuni extraordinare la convocarea decanului sau la cererea a cel puțin 1/3 din numărul membrilor Consiliului Facultății. Consiliul Facultății își constituie comisiile de specialitate, prezidate de către un membru al Consiliului. Comisiile de specialitate ale Consiliului Facultății sunt fixate după modelul comisiilor de specialitate ale Senatului și după necesitățile specifice Facultății de Teologie Ortodoxă.

b. Distincții cu ecou internațional: „Doctori” „Honoris Causa” la propunerea Facultății de Teologie Ortodoxă

La propunerea Facultății de Teologie Ortodoxă, Universitatea Babeș-Bolyai le-a decernat titlul de „Doctor Honoris Causa” următoarelor personalități din afara granițelor țării: Prof. univ. dr. Felix Unger, Președintele Academiei de Științe și Arte din Salzburg, 10 octombrie 2013; Pr. prof. univ. dr. Jean-Paul Durand, decan de onoare al Facultății de Drept Canonic, Institutul Catolic din Paris, 11 octombrie 2013; Pr. prof. univ.dr. Ioan Sauca, Secretar general asociat al Consiliului Mondial al Bisericii și director al Institutului Ecumenic din Bossey, Elveția, 03 noiembrie 2015; în 5 noiembrie 2019, Pr. prof. univ. dr. Eugen J. Pentiuc, Institutul Teologic Holy Cross din Brooklin, Statele Unite ale Americii. Laudatio - Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea; în 28 ianuarie 2020, Prof. dr. Paolo Odorico de la École des Hautes Études en Sciences Sociales din Paris.³¹

4.2. Simpozioanele internaționale organizate la Cluj-Napoca

În intervalul 2-5 noiembrie 2011, s-a desfășurat la Cluj-Napoca Simpozionul Internațional: „Familia creștină între tradiție și modernitate”; ulterior, în intervalul 8-10 noiembrie 2012, s-a desfășurat Simpozionul Internațional: „Diaconie și taumaturgie”; simultan, între 8-11 noiembrie 2012, s-a desfășurat Simpozionul Centrului de Studii Biblice, cu tema: „Mesianische/Christologische texte in Alten Testament und ihre Rezeption in Neuen Testament un in der Patristik”. Anul următor, a avut loc în intervalul 23-28 mai 2013, Conferința Internațională: „Poate fi Teologia Ortodoxă contextuală?”; în toamnă, în intervalul 10-11 octombrie 2013, a avut loc Simpozionul Internațional cu tema: „Credință și Politică. Sfinții Împărați Constantin și Elena-promotori și apărători ai libertății religioase”; în luna următoare, 3-6 noiembrie 2014, facultatea a găzduit Simpozionul internațional: „Euharistie, Spovedanie, Martiriu”.

În ziua de 9 mai 2015, a avut loc Simpozionul Centrului de Studii Biblice, cu tema: „Exegeza în practica pastorală și didactică”; ulterior, între 2-5 noiembrie 2015, s-a desfășurat Simpozionul Internațional de Teologie, Istorie, Muzicologie și Artă: „Misiunea parohiei și a mănăstirii într-o lume în continuă schimbare”; de asemenea, în zilele de 5-6 noiembrie 2015, a avut loc Simpozionul Centrului de Studii Biblice, cu tema: „Religion and Politics. Jews, Christians and the Empire(s)”. Apoi, în ziua de 13 noiembrie 2016, Conferința Internațională: „Orthodoxy around the World”, organizată de

³¹ Personalitățile cărora Universitatea „Babeș-Bolyai” le-a decernat titlul de „Profesor Honoris Causa” la propunerea Facultății de Teologie Ortodoxă sunt: Pastor Manfred Wagner (Tübingen), 6 noiembrie 2010; Pastor dr. Jürgen Henckel (Erkersreuth), paroh sub jurisdicția Bisericii Evanghelice din Bavaria, parohia Erkersreuth, Decanatul Selb din Germania, la 6 noiembrie 2017.

Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca împreună cu International Ecumenical Fellowship.

În intervalul 13-16 noiembrie 2016, s-a desfășurat Simpozionul internațional de Teologie, Istorie, Muzicologie și Artă intitulat: „Educație și Mărturisire. Formarea creștină a tinerilor în spiritul viu al Tradiției”, urmat, un an mai târziu, în zilele de 26-28 aprilie 2017, de Conferința Internațională: „Sfântul și Marele Sinod - eveniment eshatologic sau normalitate canonică?”. În ziua de 16 iunie 2017, Centrul de Studii Biblice al UBB a organizat conferința cu tema: „Religie și drepturile omului”.

În zilele de 6-7 noiembrie 2017, a avut loc Simpozionul Internațional de Teologie, Istorie, Muzicologie și Artă: „Icoană, mărturie creștină, totalitarism” urmat, în zilele de 7-8 decembrie 2017, sub organizarea Centrului de Studii Biblice al UBB, de către Conferința Interdisciplinară: „Religion and Human Rights: Friends or Foes”. Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă a susținut prelegerea: „Dignity and Human Rights - A Biblical Perspective”. Ulterior a avut loc cel de-al XVI-lea Seminar de Medicină și Teologie, intitulat „Resacralizarea relației medic-pacient”³², la Bistrița, în perioada 8-9 mai 2017. În perioada 8-12 mai 2018 s-a desfășurat la Cluj-Napoca și la mânăstirea Nicula a IV-a Consultație Teologică a Diakonie Neuendettelsau cu reprezentanții Bisericii Ortodoxe Române, cu tema: „Viața ca dar al lui Dumnezeu - responsabilitatea creștină în perspectiva morții”.

Ulterior, a avut loc cel de-al XVII-lea Seminar de Medicină și Teologie³³, intitulat: „Tehno-științele și provocările lumii contemporane”, tot la Bistrița, în perioada 14-15 mai 2018. În perioada 4-6 noiembrie 2017, la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca s-a desfășurat Simpozionul Internațional de Teologie, Istorie, Muzicologie și Artă, intitulat „Unitate și Identitate. Ortodoxia românilor între comuniunea răsăriteană și dialogul cu Apusul”. În zilele de 6 și 7 decembrie 2018, Centrul de studii Biblice al Universității „Babeș-Bolyai” a organizat conferința internațională: „Mapping the Theology and Religious Studies Curriculum: Religion and Human Rights.” În cadrul acesteia, ierom. Drd. Maxim Morariu a susținut comunicarea cu titlul: „Nichifor Crainic’s Anti-Semitic Views as Reflected in the “Gândirea” Journal”.

³² Dintre organizatori: Arhiepiscopia Ortodoxă a Vadului, Feleacului și Clujului, Facultatea de Teologie Ortodoxă, UBB Cluj-Napoca, Asociația Medicală Română - Filiala Bistrița, Societatea Română de Bioetică, Societatea Română de Pediatrie și Consiliul Județean Bistrița-Năsăud prin Biblioteca Județeană „George Coșbuc”, Centrul Județean pentru Cultură, Spitalul Județean de Urgență Bistrița, Asociația „Alexandru Vaida-Voevod” și Colegiul Consilierilor Juridici Bistrița-Năsăud.

³³ Dintre organizatori: Arhiepiscopia Ortodoxă a Vadului, Feleacului și Clujului, Facultatea de Teologie Ortodoxă, UBB Cluj-Napoca, Asociația Medicală Română - Filiala Bistrița, Societatea Română de Bioetică, Societatea Română de Pediatrie și Consiliul Județean Bistrița-Năsăud prin Biblioteca Județeană „George Coșbuc”, Centrul Județean pentru Cultură, Spitalul Județean de Urgență Bistrița ;

În perioada 12-13 februarie 2019, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca în colaborare cu Institutul Sophia din Loppiano (Italia) au organizat simpozionul internațional: „Treime, Biserică, societate” care face parte din programul catedrei de Teologie Ecumenică Patriarhul Atenagoras - Chiara Lubich. Joi 30 mai 2019, la Bistrița, la Biblioteca Județeană George Coșbuc Bistrița-Năsăud a avut loc ediția a XVIII-a a Seminarului Internațional Medicină și Teologie, cu tema „Terapia prin credință și cultură”.³⁴ În perioada 4-6 noiembrie 2019, la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca a avut loc Simpozionul Internațional de Teologie, Istorie, Muzicologie și Artă, intitulat: „Satul și spiritul românesc, între tradiție și actualitate. Lectura Sfintei Scripturi și provocările transmiterii credinței”. Ulterior, în intervalul 7-8 noiembrie 2019, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca a organizat Conferința Internațională de Drept canonic: „Organizarea canonică a pastorației în comunitățile rurale și urbane”.

În zilele de 25 și 26 mai 2020 a avut loc în sistem online³⁵, Seminarul Internațional de Medicină și Teologie, ediția a XIX-a, cu tema: „Provocări medicale, teologice, sociale și culturale, întâlnite în contextul marilor epidemii”. În zilele de 2 și 3 noiembrie 2020, la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca s-a desfășurat, tot on line, Simpozionul Internațional de Teologie, Istorie, Muzicologie și Artă, intitulat: „Pastorația și filantropia creștină în vreme de pandemie: șansă, povară sau normalitate identitară?”.

4.3. Conferințe ale unor invitați străini (și români) din afara granițelor țării

Facultatea de Teologie Ortodoxă din cadrul Universității Babeș-Bolyai Cluj-Napoca a găzduit miercuri, 8 martie 2017 conferința susținută de Prof. dr. Konstantin Nikolakopoulos de la Institutul de Teologie Ortodoxă al Universității Ludwig-Maximilians Munchen. La invitația Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, Giovanna Maria Porrino, profesor de Teologie Biblică la Istituto Universitario „Sophia” din Italia, a susținut următoarele comunicări în cadrul Facultății noastre: „Repere metodologice pentru alcătuirea

³⁴ Organizatorii evenimentului au fost: Arhiepiscopia Ortodoxă a Vadului, Feleacului și Clujului, Facultatea de Teologie Ortodoxă, UBB Cluj-Napoca, Centrul de Bioetică al UBB, Universitatea de Artă și Design, Universitatea de Medicină și Farmacie „Iuliu Hațieganu” din Cluj-Napoca, Asociația Medicală Română - Filiala Bistrița, Societatea Română de Bioetică, Casa Corpului Didactic Bistrița-Năsăud și Consiliul Județean Bistrița-Năsăud prin Biblioteca Județeană „George Coșbuc”, Centrul Județean pentru Cultură, Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud.

³⁵ Evenimentul s-a realizat grație Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, a Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, a Societății Române de Bioetică, a Centrului de Bioetică al Universității „Babeș-Bolyai”, a Societății Române de Istoria Medicinii, a Asociației Medicale Române - Filiala Bistrița și a Consiliului Consilierilor Juridici Bistrița-Năsăud.

lucrării de doctorat”, marți, 28 martie, nivel doctorat; „Slava Domnului în cartea Ieșirii”, miercuri, 29 martie, nivel licență; „Slava Domnului în cartea proferului Isaia”, miercuri, 29 martie, nivel licență; „Fundamentele etice ale Vechiului Testament”, joi, 30 martie, nivel master.

Vineri, 28 aprilie 2017, Pr. prof. univ. dr. Viorel Ioniță (Geneva) a susținut la Facultatea noastră conferința cu titlul: „Sfântul și Marele Sinod Panortodox și Studiul Teologiei în Europa”. De asemenea, Joi, 11 mai 2017, în organizarea Centrului de Studii Ecumenice și Interreligioase și a Facultăților de Teologie Ortodoxă, Romano-catolică, Greco-catolică și Reformată ale UBB a avut loc conferința Prof. univ. dr. Peter de May de la Facultatea de Teologie și Științe Religioase, Director al Centrului de Studii Ecumenice - Universitatea Catolică din Leuven (Belgia), cu tema: „Către o viziune comună asupra Bisericii”.

Miercuri, 24 mai și vineri, 26 mai 2017, Prof. univ. dr. Joel Molinaro de la „Institut Catholic de Paris” a susținut, pentru studenții anilor III și IV cursul: „Catéchisme et catéchèse catholique: entre modernité et post-modernité”. Marți, 30 mai 2017, Prof. univ. dr. Paolo Odorico, director al Centre d'études en sciences sociales du religieux - L'École des hautes études en sciences sociales Paris a susținut conferința cu tema: „Le temps de l'Empire”. Miercuri, 7 iunie 2017, în organizarea Centrului de Studii Ecumenice și Interreligioase și a Facultăților de Teologie Romano-catolică, Ortodoxă, Reformată și Greco-catolică ale UBB a avut loc conferința Prof. univ. dr. Jad Hatem de la Departamentul de Filosofie a Universității „Saint Joseph” din Beirut (Liban), cu tema: „Despre iubire la Luther, în contextul aniversării a 500 de ani de la începuturile Reformei”.

Facultatea Teologie Ortodoxă a Universității Babeș Bolyai și Asociația Studenților Creștini Ortodocși Români au organizat miercuri, 7 iunie 2017 și joi 8 iunie 2017 conferința domnului Florin Marinescu, istoric, paleograf, și cercetător la Centrul de Cercetări Neoeleene al Institutului Național de Cercetări din Grecia, cu titlul: „Un călugăr mirean în căutare de tezaur românești la Muntele Athos”.

În seara zilei de 8 noiembrie 2017, în organizarea Centrului de Studii Ecumenice și Interreligioase, a Facultăților de Teologie Romano-catolică, Ortodoxă, Reformată și Greco-catolică ale UBB și a Centrului Posticum Oradea a avut loc conferința călugărului iezuit și maestru zen Niklaus Brantschen (Centrul Lassalle, Elveția). În data de 5 decembrie 2017, în organizarea Centrului de Studii Ecumenice și Interreligioase, a Facultăților de Teologie Ortodoxă, Romano-catolică, Greco-catolică și Reformată ale UBB și a avut loc conferința cu titlul: „Ecumenism și receptare, o temă actuală?” susținută de Pr. Andrej Perzynski de la Universitatea Cardinal Stefan din Varșovia Wyszynski.

În data de 17 ianuarie 2018, în organizarea Centrului de Studii Ecumenice și Interreligioase, a Centrului de Filosofie Antică și Medievală, a Facultăților de Teologie Romano-catolică, Ortodoxă, Reformată și Greco-catolică ale UBB și a avut loc conferința cu titlul: *Credință și politică: umanismul integral al lui Jacques Maritain susținută de Prof. Michael Durham Torre de la Universitatea din San Francisco. Pr. prof. univ. dr. Philip LeMasters de la Universitatea McMurry din SUA a susținut în cadrul facultății, la invitația Centrului de Cercetare, Formare și Strategie Misionară, câteva prelegeri: miercuri, 25 aprilie 2018: „Towards an Eucharist Vision of Marriage”, respectiv: „Communion with the Prince of Peace: Warfare in Light of Eucharist”, iar joi, 26 aprilie 2018: „The Political Witness of the Eucharistic Community”.*

În cursul lumii mai 2018, la invitația Centrului de Cercetare, Formare și Strategie Misionară din cadrul facultății au fost susținute următoarele prelegeri: Prof. univ. dr. Hans Schwarz de la Universitatea Regensburg - Institutul pentru Teologie Evanghelică: joi 3 mai 2018: „A Biblical Foundation for the Trinity” și vineri 4 mai 2018: „Reconsidering the Trinity”; Dr. habil Piotr Kopiec de la Universitatea Catolică din Lublin, marți 8 mai 2018: „Key Questions of the Western Christian Ethics. Anglican Perspective și Introductory Anthropological Considerations of the John Paul II s Theology of the Body”; Prof. dr. Petros Vassiliadis de la Universitatea Artistotel din Thesalonic, miercuri 9 mai 2018: „Unity and Witness. The Orthodox Parameters of Mission”, respectiv joi 10 mai 2018: „Mission and Proselytism. An Orthodox Contribution”; Prof. dr. Michael Goheen director al Missional Training Center Phoenix Arozona, marți 15 mai 2018: „A Missiology for Today. Three Important Startong Points”; Pr. prof. dr. Eugen Pentiu de la Holy Cross Hellenic Boston, marți 22 mai 2018: „Martori textuali ai inspirației divine”, respectiv miercuri 23 mai 2018: „Unitate și diversitate în persoana umană”. Părintelui profesor i-a fost conferită, în semn de apreciere pentru întreaga activitate, medalia UBB.

În zilele de 26 și 27 februarie 2019 renumitul teolog catolic Pr. dr. Stephen B. Bevans, profesor emerit la Catholic Theological Union din Boston a suținut în cadrul facultății, la invitația Centrului de Cercetare, Formare și Strategie Misionară următoarele cursuri adresate studenților de la nivel licență și master: „Teologie contextuală”; „Pelerinajul meu în misiunea Bisericii”. Joi, 23 mai 2019, Prof. Carl R. Holladay de la catedra de Noul Testament a Candler School of Theology - Emory University Atlanta SUA a susținut conferința cu titlul: „Cuvântarea Apostolului Petru din Areopag (F. Ap. 17) Ierusalimul față în față cu Atena”. Moderator a fost Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană.

Prof. univ. dr. emerit Adolf Martin Ritter (Universitatea Ruprecht-Karls Heidelberg) a susținut joi, 28 noiembrie 2019, respectiv vineri, 29 noiembrie 2019, următoarele cursuri în cadrul facultății noastre: „Sfântul Ioan Hrisostomul

și Imperiul Roman, în lumina noii literaturi” și „Imaginea Sfântului Ioan Gură de Aur în pietism, pornind de la exemplul lui Johann Albrecht Bengel”.

5. Activitatea de cercetare științifică teologică clujeană, cu ecou național, în ultimii 10 ani

Universitatea „Babeș-Bolyai” este o universitate comprehensivă de cercetare avansată, educație și predare. Conform misiunii asumate, cercetarea științifică este o componentă fundamentală în activitatea Universității „Babeș-Bolyai”. Obiectivele activității de cercetare științifică și mijloacele de atingere a acestor obiective sunt prevăzute în politica cercetării științifice a Universității „Babeș-Bolyai”. Strategia și prioritățile de cercetare sunt adoptate periodic, o dată la patru ani. Cercetarea științifică este o obligație de bază a fiecărui cadru didactic. Universitatea și Facultatea stimulează participarea în programele naționale și internaționale de cercetare.³⁶

a. Teze de abilitare susținute la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca

În data de 10 februarie 2014 a fost susținută prima teză de abilitare în noile condiții pretinde de legislația românească: „Mutații de paradigmă în Pastorală și Pastorația erei informaționale. Omul de masă, criza fermității axiologice din cultură și potențialul pastoral-restaurator din Ortodoxie” a Arhim. conf. univ. dr. Cristian (Teofil) Tia, duhovnicul facultății. Comisia de abilitare a fost formată din: Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, Pr. prof. univ. dr. Vasile Gordon (Facultatea de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul”, Universitatea din București), Pr. prof. univ. dr. Viorel Sava (Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae”, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași), Pr. prof. univ. dr. Constantin Rus (Facultatea de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea”, Universitatea „Aurel Vlaicu” din Arad) și Pr. prof. univ. dr. Mihai Himcinschi (Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia).

Ulterior, la 27 martie 2014, a fost susținută teza: „Morală creștină în lumea postmodernă - responsabilizare, redescoperirea valorilor creștine, afirmarea specificului moralei creștine în domeniul bioeticii” a Pr. prof. univ. dr. Ștefan

³⁶ **Medalia aniversară** a fost editată cu prilejul împlinirii a 90 de ani de la înființarea învățământului teologic de la Cluj și a fost conferită următoarelor personalități: 6 decembrie 2014 IPS Părinte Andrei; 6 decembrie 2004 Acad. prof. univ. dr. Ioan Aurel Pop; 6 decembrie 2014 foștilor decani ai Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca; Pr. prof. univ. dr. Alexandru Moraru, Pr. prof. univ. dr. Ioan I. Ică sr, Pr. prof. univ. dr. Ioan-Vasile Leb, Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă; 26 mai 2014, Acad. Ana Blandiana; 20 martie 2014 scriitorului Dan C. Mihăilescu; 5 iunie 2015 Prof. Dimitrios Tselenghidis; 9 martie 2017 Acad. Sorin Dumitrescu; 5 noiembrie 2017, domnului Prof.univ.dr. Mihai Goia, dirijorul Corului „Academic Radio”.

Iloaie, directorul Departamentului de Teologie Ortodoxă. Comisia de abilitare a fost formată din: ÎPS Prof. univ. dr. Andrei Andreicuț, Pr. prof. univ. dr. Vasile Răducă, Pr. prof. univ. dr. Ștefan Buchiu, Pr. prof. univ. dr. Nicolae Achimescu (Facultatea de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul”, Universitatea din București) și Pr. prof. univ. dr. Ioan Teșu (Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dimitru Stăniloae”, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași).

28 septembrie 2016: „Creația muzicală bisericească din Crișana” a Pr. conf. univ. dr. Mihai Brie de la Facultatea de Teologie Ortodoxă „Episcop Vasile Coman”, Universitatea din Oradea. Din comisia de abilitare au făcut parte: Pr. prof. univ. dr. Nicu Moldoveanu (Facultatea de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul”, Universitatea din București), Pr. prof. univ. dr. Viorel Sava (Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dimitru Stăniloae”, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași) și Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, decanul facultății noastre.

4 mai 2017: „Logositatea creației” a Pr. prof. univ. dr. Dumitru Megheșan de la Facultatea de Teologie Ortodoxă „Episcop Vasile Coman”, Universitatea din Oradea. Din comisia de abilitare au făcut parte: Pr. prof. univ. dr. Ștefan Buchiu (Facultatea de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul”, Universitatea din București), Pr. prof. univ. dr. Cristinel Ioja (Facultatea de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea”, Universitatea „Aurel Vlaicu” din Arad) și Pr. prof. univ. dr. Valer Bel (Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca).

4 mai 2017: „Teologia morală ca viață în Hristos. Viața duhovnicească ca viață liturgică (eclezială) într-o lume postmodernă” a Pr. conf. univ. dr. Vasile Vlad (Facultatea de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea”, Universitatea „Aurel Vlaicu” din Arad) Din comisia de abilitare au făcut parte: Pr. prof. univ. dr. Ioan Cristinel Teșu (Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dimitru Stăniloae”, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Pr. prof. univ. dr. Cristinel Ioja (Facultatea de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea”, Universitatea „Aurel Vlaicu” din Arad) și Pr. prof. univ. dr. Ștefan Iloaie (Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca).

6 noiembrie 2017: „Om – demnitate – libertate. Adoptarea pentru prima dată pe pământ românesc, în principatul Transilvaniei, a principului libertății religioase și evoluția acestuia într-un timp relativ scurt de 25 de ani” (1543-1568) a Conf. univ. dr. Ioan Gheorghe Rotaru de la Institutul Teologic Creștin după Evanghelie „Timotheus” din București. Din comisia de abilitare au făcut parte: Pr. prof. univ. dr. Nicolae Chifăr și Prof. univ. dr. Paul-Lucian Brusanowski (Facultatea de Teologie Ortodoxă „Andrei Șaguna”, Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu), și Pr. prof. univ. dr. Ioan-Vasile Leb (Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca).

7 noiembrie 2017: „Istoria bisericească – întâlnire anamnetică, dialogică și tămăduitoare cu trecutul” a Pr. conf. univ. dr. Gabriel Viorel Gârdan.

Din comisia de abilitare au făcut parte: Pr. prof. univ. dr. Nicolae Chifăr (Facultatea de Teologie Ortodoxă „Andrei Șaguna”, Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu), Pr. prof. univ. dr. Mihai Săsăujan (Facultatea de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul” din București) și Pr. prof. univ. dr. Ioan-Vasile Leb (Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca).

29 noiembrie 2017: „Conștiința canonică și provocările pastoral-misionare actuale” a Pr. conf. univ. dr. Patriciu-Dorin Vlaicu. Din comisia de abilitare au făcut parte: Pr. prof. univ. dr. Constantin Rus (Facultatea de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea”, Universitatea „Aurel Vlaicu” din Arad), Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, și Pr. prof. univ. dr. Dumitru Vanca (Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia).

8 februarie 2018, „Istoria predicii la românii din Transilvania. Actualizarea predicii prin cunoașterea activităților marilor predicatori” a Pr. conf. univ. dr. Miron-Ioan Erdei de la Facultatea de Teologie Ortodoxă „Episcop Vasile Coman”, Universitatea din Oradea. Din comisia de abilitare, prezidată de Arhim. Prof. univ. Dr. Abil. Teofil Cristian Tia, au făcut parte: Pr. prof. univ. dr. Mihai Săsăujan (Facultatea de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul” - Universitatea din București), Pr. prof. univ. dr. Vasile Gordon (Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca), Pr. conf. univ. dr. Nicolae Jan (Facultatea de Teologie Ortodoxă - Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia).

14 mai 2020, „Orizontul apofatic al apologiei creștine. Dialogul cu filosofia” a Conf. univ. dr. Nicușor Turcan. Din comisia de abilitare au făcut parte: Pr. prof. univ. dr. Cristinel Ioja (Facultatea de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea” - Universitatea „Aurel Vlaicu” din Arad), Pr. prof. univ. dr. Gheorghe Remete (Facultatea de Teologie Ortodoxă - Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia), Pr. prof. univ. dr. Valer Bel (Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca).

12 noiembrie 2020, „Spre o eshatologie profetică. Ecleziologia misionară în postmodernitate” a Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea. Din comisia de abilitare, prezidată de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, au făcut parte: Pr. prof. univ. dr. Ștefan Buchiu (Facultatea de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul” - Universitatea din București), Pr. prof. univ. dr. Daniel Buda (Facultatea de Teologie Ortodoxă „Sf. Andrei Șaguna” - Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu), Pr. prof. univ. dr. Valer Bel (Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca).

b. Centre de cercetare active în ultimul deceniu

- **Institutul de Cercetări „Ioan Lupăș”**

În cadrul Facultății de Teologie Ortodoxă a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca funcționează, din anul 1997, un Institut de cercetare care,

în anul 2010, a obținut titlul de **Centru de Excelență al UBB**, iar în anul 2013 i-a fost certificată recunoașterea ca unitate de cercetare a UBB prin Hotărârea Senatului UBB, nr. 308/13.05.2013. La înființare a purtat numele: Centrul de Studii Teologice și Istorice Comparate „Ioan Lupaș”. Institutul se dorește a fi o unitate de tip specializare inteligentă (smart specialization).³⁷

- **Centrul de Studii Biblice (CSB)** – a avut drept obiectiv susținerea unor serii de comentarii biblice cu caracter interconfesional. Organizează simpozioane, seminarii etc. Deține o Bibliotecă biblică foarte bogată cu titluri în limba română, engleză, germană, franceză etc. Are membri din cadrul UBB, din România și membri internaționali.

- **Centrul de Studii Ecumenice și Interreligioase (CSEIR)** - coordonat de cele patru facultăți de teologie ale UBB, are scopul de a impulsiona cercetarea teologică, dialogul ecumenic și interreligios, în vederea unei mai bune cunoașteri și colaborări interconfesionale și interreligioase. Organizează simpozioane, seminarii, conferințe ale unor personalități, editează volume în cadrul colecției „Bibliotheca Oecumenica”. Deține o Bibliotecă cu titluri în limba română, engleză, germană, maghiară etc. Are membri din cadrul UBB, din România și membri internaționali.

- **Centrul de Bioetică** este menit să răspundă la o necesitate evidentă din societatea noastră, odată cu dezvoltarea tehnologiilor medicale și cu acutizarea interacțiunii dintre sferile de dezvoltare a economiei de piață și, implicit, a vieții politice. Centrul de Bioetică a fost organizat ca bază de documentare, ca mediu de dialogare și colectiv de elaborare a unor răspunsuri practice la chestiunile invocate atât din perspectiva imanenței, cât și a pivotării acesteia în jurul centrului transcendent. Centrul este un câmp de conexiune interuniversitară.³⁸

- Mai menționăm: **Centrul „Orientalia”** (de limbi clasice și orientale), avându-l ca Director executiv pe Lect. univ. dr. Ana Baciu; **Centrul de Studii Nomocanonice și Teologice**” constituit din studenți, doctoranzi și doctori în drept și drept canonic, avându-l drept coordonator pe Pr. conf. univ. dr. Patriciu-Dorin Vlaicu și **Centrul de Creație și Cercetare**

³⁷ Sub egida Institutului de Cercetări „Ioan Lupaș” se organizează manifestări științifice și sunt editate volume, precum și Anuarul Facultății. Președintele institutului: Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, director executiv: Pr. lect. univ. dr. Cosmin Cosmuța, secretar: dr. Dacian But-Căpușan. În cadrul Institutului mai funcționează „Centrul de Cercetare, Formare și Strategie Misionară” (coordonator Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea) și „Departamentul de Psihoterapie Pastorală și Art-Terapie”, coordonat de Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia.

³⁸ În cadrul său, participă la activități reprezentanți ai Universității de Medicină și Farmacie „Iuliu Hațieganu”, ai Departamentului de Medicină Legală, ai Facultății de Drept, Psihologie, Sociologie și ai celor patru facultăți de teologie. Centrul de Bioetică organizează simpozioane, seminarii, conferințe ale unor personalități, editează volume, deține o Bibliotecă cu titluri în limba română, engleză, germană, maghiară etc. Are membri din cadrul UBB, din România și membri internaționali.

Continuă „Sf. Evanghelist Luca”, avându-l drept coordonator pe lect. univ. dr. Marius-Dan Ghenescu.

c. Simpozioane cu ecou național organizate la Cluj-Napoca în ultimul deceniu

În perioada 17-20 octombrie 2019 Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca în colaborare cu Centrul de Dialog și Cercetare în Teologie, Filosofie și Știință al Universității din București, a organizat Simpozionul național interdisciplinar (Ediția a VII-a) dedicat Dialogului dintre Teologie, Filosofie și Știință (ediția a VII-a), cu tema: „Ordinea profundă a universului și ideologiile relativiste. Repere ale Tradiției iudeo-creștine în dialogul dintre Teologie, filosofie și știință.”

Luni 4 noiembrie 2019 Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca a organizat Conferința Națională a doctoranzilor: „Satul și spiritul românesc, între tradiție și actualitate”. Lectura Sfintei Scripturi și provocările transmiterii credinței. Au susținut comunicări 38 de studenți-doctoranzi în Teologie de la Școlile doctorale ale Facultăților de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, București, Iași, Arad, Oradea, Alba Iulia.

Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca a organizat în perioada 18-19 mai 2017 o sesiune de comunicări științifice la nivel licență, master și doctorat, cu tema: „Mărturisirea credinței prin cuvânt și artă în Biserica Ortodoxă Română în perioada comunistă”. Ulterior, în colaborare cu Centrul de Cercetare „Ioan Lupaș”, s-a organizat, în 7 iunie 2018, o sesiune de comunicări științifice la nivel licență și master, cu tema: „Studentimea și intelectualitatea ortodoxă română și Marea Unire”.

Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca a organizat în perioada 30-31 mai 2019 sesiunea de comunicări științifice pentru studenți și masteranzi cu titlul: „Preotul și dascălul, făclii luminoase ale satului românesc. Tradiție și actualitate”.

Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca a organizat, în cadrul „Anului omagial al Sfințelor icoane, al iconarilor și pictorilor bisericești” și al „Anului comemorativ Justinian Patriarhul și al apărătorilor Ortodoxiei în timpul comunismului” în Patriarhia Română, conferința cu titlul: „Lupta Icoanei cu sistemul. Miracolul iconic al Sfinților Ostași Militari”, susținută de academicianul Sorin Dumitrescu. Evenimentul a avut loc joi, 9 martie, în Aula Facultății, cu participarea Înaltpreasfințitul Arhiepiscop și Mitropolit Andrei.

Luni, 5 martie 2018, dr. Mirel Bănică, cercetător la Institutul de Istoria Religiiilor al Academiei Române a susținut în cadrul facultății, în organizarea Centrului de Cercetare, Formare și Strategie Misionară, prelegerea: „Biserica, mass-media și societatea de astăzi. Evoluție și transformare”. Miercuri, 16 mai 2018, Prof. univ. dr. Liviu Maior a susținut conferința cu tema: „Biserica

Română în lunile octombrie - noiembrie 1918. Acțiuni decisive în sensul realizării Marii Uniri”. Manifestarea a fost organizată de Facultatea de Teologie Ortodoxă, Centrul de Cercetare „Ioan Lupaș”. Joi, 21 iunie 2018, Prof. univ. dr. Gheorghe Iacob de la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași a susținut conferința cu tema: „România întregită. Istoria între adevăr și manipulare.” Manifestarea a fost organizată de Facultatea de Teologie Ortodoxă și Centrul de Cercetare „Ioan Lupaș”.

Marti, 13 noiembrie 2018, sub genericul: „Ziua Bibliei. 330 de ani de Scriptură în limba noastră sfântă”, Pr. prof. univ. dr. Dumitru Abrudan (profesor emerit al Facultății de Teologie Ortodoxă „Sfântul Andrei Șaguna” din cadrul Universității „Lucian Blaga” din Sibiu și fost decan al acesteia) a susținut, în Aula facultății, conferința cu tema: „Sfânta Scriptură - revelația veșniciei și cale pentru mântuirea credincioșilor”.

d. Revistele Facultății de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca

1. Studia Universitatis „Babes-Bolyai”. Theologia Ortodoxa (<http://journals.orth.ro/index.php/subbto>). Revista „Studia Universitatis Babeș-Bolyai” ființează în Universitate încă din anul 1955, având ca scop publicarea rezultatelor activității științifice ale cadrelor didactice din Universitatea „Babeș-Bolyai”. Studia apare, în momentul de față cu un număr de 29 de serii. Seria „Theologia Ortodoxa” apare din anul 1992, cu un singur număr pe an, până în 2004, iar din 2005 periodicitatea este semestrială. A apărut ediție bilingvă [2013-2015]: engleză, română, cu rezumat și cuvinte „cheie” în engleză și română. Din 2016, textul este numai în engleză. Editor este decanul în funcție al facultății.³⁹

Revista este indexată în baze de date internaționale: CEEOL Central and Eastern European Online Library Germany (2003), ProQuest Serials Solutions ulrichsweb.com (TM) (2007); EBSCO – EBSCOhost Online Research Databases (2009), ATLA Religion Database (The American Theological Library Association). De asemenea este inclusă pe platforma editorială română SCPIO a revistelor recunoscute CNCS (Consiliul Național al Cercetării Științifice), Domenii: Mituri, ritualuri, reprezentări simbolice, teologie și studii religioase. Etnografie, Categoria C. Din anul octombrie 2018 revista este indexată în ErihPlus.

³⁹ Editori executivi: Conf. univ. dr. Nicolae Turcan și Pr. conf. univ. dr. Gabriel Gârdan, iar din anul 2020, în locul lui Nicolae Turcan este Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea. Din Bordul editorial fac parte: Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, Pr. prof. univ. dr. Ștefan Iloaie, Prof. dr. Philip Lemasters, McMurry University, Prof. dr. Theodor Nikolaou, Ludwig Maximilians Universität München, Prof. dr. Konstantinos Nikolakopoulos, Ludwig Maximilians Universität, Prof. dr. Eugen Pentiu, Holly Cross, Brooklin, Acad. Ioan-Aurel Pop, Prof. dr. Adolf Martin Ritter, Ruprecht-Karls Universität Heidelberg, Prof. dr. Hans Schwarz, Universität Regensburg, Prof. dr. Marian Simion, Harvard University, Prof. dr. Lucian Turcescu, Concordia University, Montreal.

2. Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca (<http://journals.orth.ro/index.php/anuar>). Până în momentul de față au apărut 21 de tomuri, iar cel cu nr. XXII, corespunzător anului universitar 2018-2019 este, în prezent, în etapa de tehnoredactare la Editura Renașterea. Studiile publicate sunt grupate în patru secțiuni: Teologie biblică, Teologie istorică, Teologie sistematică și Teologie practică, urmate de o secțiune rezervată recenziilor și de Cronică Facultății din anul academic corespunzător. Editor este decanul în funcție al facultății, editor executiv (coordonator): Pr. Lect. univ. dr. Cosmin Conșmuța, iar secretar de redacție Dr. Dacian But-Căpușan.⁴⁰

3. Studia Theologica Orthodoxa Doctoralia Napocensia este revista Școlii Doctorale „Isidor Todoran” a Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj și cuprinde studii și articole ale doctoranzilor din școlile doctorale din Patriarhia Română. Revista este indexată din 2019 în: CEEOL Central and Eastern European Online Library Germany (2003), fiind o revistă peer-review în regim Open-Access. Studiile publicate sunt grupate în patru secțiuni: Teologie biblică, Teologie sistematică, Teologie istorică și Teologie practică, urmate de o secțiune de recenzii.⁴¹

4. Diakrisis Yearbook of Theology and Philosophy. Anuarul Diakrisis este o publicație științifică de înaltă ținută academică a Centrului de Dialog între Teologie și Filosofie al Universității Babeș-Bolyai (<http://cdtp.orth.ro/ro/prima-pagina/>). Revista se află la al treilea volum, prima apariție a fost în anul 2018, cu un număr dedicat temei: „Immanence and Transcendence”, urmat de volumul al doilea, cu tema „Concepts and Experience of God”, iar ultimul număr a apărut în 2020, având ca tematică: „Life: Philosophical and Theological Approaches”.⁴²

5. ROOTS – Romanian Orthodox Old Testament Studies - revista de exegeză și analiză vechi-testamentară, a apărut în anul 2009. Editor: Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă. Editori executivi: Pr. prof. univ. dr.

⁴⁰ Din Bordul editorial fac parte: Prof. univ. dr. Nicolae Edroiu, membru corespondent al Academiei Române – inclusiv tomul XX, Prof. univ. dr. Konstantin Nikolakopoulos, München, Prof. univ. dr. Nicolas Cernokrak, Paris, Prof. univ. dr. Ștefan Munteanu, Paris etc.

⁴¹ În bordul revistei sunt prezenți toți conducătorii de doctorat ai Școlii Doctorale „Isidor Todoran”. Editor este decanul în funcție al facultății, iar editor executiv (coordonator) este Pr. lect. univ. dr. Răzvan Perșa. Revista apare într-un design modern și cu un site dedicat (<http://journals.orth.ro/index.php/stodn>), folosind platforma „Open Journal System” pentru o mai bună vizibilitate și indexare. Revista apare bianual, în lunile iulie și decembrie.

⁴² Revista este editată de către Conf. univ. dr. Nicolae Turcan, avându-i în Board pe: Paul Gilbert (Gregoriana University, Rome), Christina M. Gschwandtner (Fordham University, New York), Ioan I. Ică Jr (Universitatea, „Lucian Blaga”, Sibiu), Jean-Yves Lacoste (Paris). Comitetul editorial este format din: Grigore Dinu Moș (Cluj-Napoca), Picu Ocoleanu (Craiova), Radu Preda (Cluj-Napoca) și Alin Sebastian Tat (Cluj-Napoca). Revista este indexată în baze de date internaționale, precum: CEEOL Central and Eastern European Online Library Germany (2018), ErihPlus (2019), DOAJ (2019).

Petre Semen (Facultatea de Teologie Ortodoxă Iași) și Prof. univ. dr. Mihai Vladimirescu (Facultatea de Teologie Ortodoxă Craiova). Din Bordul editorial fac parte: Pr. prof. univ. dr. John Breck (Institut de théologie orthodoxe Saint-Serge, Paris), Prof. univ. dr. Ladislau Gyemant (UBB), Prof. dr. Mose Idel (Hebrew University, Ierusalim), Pr. prof. dr. Eugen Pentiu (Holy Cross Greek Orthodox School of Theology, Brookline).⁴³ Revista cuprinde studii în limbile română, engleză și franceză și are o secțiune de recenzii.

6. Sacra Scripta. Centrul de Studii Biblice editează, din anul 2003, revista SACRA SCRIPTA (ISSN 1584-7624) în care sunt publicate studii pe teme biblice ale cercetătorilor Centrului și ale unor cercetători de prestigiu din străinătate. Studiile sunt publicate în totalitate în limbi de circulație internațională (engleză, germană, franceză). Din 2005 revista are un colectiv de redacție care include și specialiști și referenți din străinătate. Sacra Scripta poate fi găsită în baza de date: Central and Eastern European Online Library. Începând cu anul 2007 Centrul de Studii Biblice publică 2 numere pe an.

7. Studia Universitatis „Babes-Bolyai” Bioethica, apare din anul 2007, cu periodicitate semestrială. Editor este Pr. prof. univ. dr. Ștefan Iloaie. Revista este indexată în baze de date internaționale: CEEOL Central and Eastern European Online Library Germany (2003), ProQuest Serials Solutions ulrichsweb.com(TM) (2007); EBSCO – EBSCOhost Online Research Databases (2009), World Council of Anthropological Associations (WCAA) Publications.

Mai menționăm și „**Orientalia – Revista Centrului de Limbi Clasice și Orientale**”.

e. Sesiuni de comunicări ale doctoranzilor

Începând cu 2008, se organizează sesiuni de comunicări a doctoranzilor facultății noastre, la care sunt invitați să participe și doctoranzi de la alte facultăți de teologie ortodoxă din țară (sau ai altor facultăți ale UBB). S-a reușit și tipărirea câtorva volume care conțin lucrările susținute în cadrul acestor manifestări științifice. Le enumerăm: 19 mai 2011, a IV-a sesiune de comunicări la nivel doctorat pe tema „Familia contemporană – diagnoze și perspective pluridisciplinare”; 26-27 martie 2012 sesiunea de comunicări studențești: „Theoria – Bioethica – Praxis”, referatele au fost publicate într-un volum, cu titlul: „Theoria – Bioethica – Praxis”, Edit. Renașterea, Cluj-Napoca, 2013; 29 mai 2013 a fost organizată sesiunea de comunicări științifice la nivel licență, master și doctorat: „Împărat, Înțelepciune (Sophia),

⁴³ Mai menționăm: Prof. dr. Veloudia Papadoopoulou (National and Kapodistrian University of Athens), Prof. dr. Leonard Swidler (Temple University, Philadelphia), Prof. dr. Nicolas Cernokrak (Institut de Théologie Orthodoxe Saint-Serge, Paris) și Prof. dr. Ștefan Munteanu (Institut de théologie orthodoxe Saint-Serge, Paris).

Libertate”; 4 iunie 2015 sesiunea de comunicări studentești la nivel licență, master și doctorat, „Misiunea: vocație sau strategie ? Modele de misiune creștină”; 18-19 mai 2017, sesiune de comunicări științifice la nivel licență, master și doctorat, cu tema: „Mărturisirea credinței prin cuvânt și artă în Biserica Ortodoxă Română în perioada comunistă”. În zilele de 20 și 21 septembrie 2018 a avut loc Conferința Națională a Doctoranzilor din Consorțiul „Universitaria”, ediția I, găzduită de Universitatea Babeș-Bolyai (domeeniul științelor socio-umane). În cadrul Școlii Doctorale de Teologie „Isidor Todoran”, s-a desfășurat întrunirea doctoranzilor teologi din Consorțiul Universitar București - Iași - Cluj-Napoca - Timișoara. În perioada 2-3 noiembrie 2018 a avut loc, în organizarea Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, Conferința Națională a Doctoranzilor, cu tema: „Unitate și identitate. Ortodoxia românilor între comuniunea răsăriteană și dialogul cu Apusul”.

f. Biblioteca Facultății de Teologie Ortodoxă și politica de creștere a fondului de carte

Fondul de carte al Bibliotecii, în ultimul deceniu, a crescut astfel: unele cărți au fost cumpărate de către Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga” Cluj-Napoca⁴⁴; altele au fost donații din partea Mitropoliei, personal din partea Înaltpreasfințitului sau a unor persoane particulare (și altele au provenit de la alte instituții religioase din țară sau din străinătate).

Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga” Cluj-Napoca, filiala „Biblioteca de Teologie Ortodoxă”, are în gestiunea sa până în prezent un total de 21.385 de publicații, dintre care 17.993 sunt cărți, 2.630 periodice (reviste de specialitate), 753 carte veche și de patrimoniu și 9 CD-uri. Colecțiile Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga” Cluj-Napoca, filiala „Biblioteca de Teologie Ortodoxă”, se constituie în momentul de față din 6 fonduri:

1. **Fondul General** - reprezintă toate publicațiile-carte care intră în bibliotecă prin achiziții (cumpăratură de către Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga” Cluj-Napoca), schimb internațional sau interbibliotecar (prin intermediul Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga” Cluj-Napoca) sau donații curente. Prelucrarea fondului general este la zi.⁴⁵

2. **Fondul „Alexandru Moraru”** - reprezintă biblioteca personală a Părintelui Profesor donată Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga”

⁴⁴ În prezent, biblioteca Facultății de Teologie Ortodoxă este una dintre cele 29 de Biblioteci filiale ale BCU.

⁴⁵ Menționăm că cei mai constanți donatori ai Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga” Cluj-Napoca, filiala „Biblioteca de Teologie Ortodoxă”, sunt Editura „Basilica” a Patriarhiei Române, Editura „Renașterea” a Mitropoliei Vadului, Feleacului și Clujului, precum și diferite cadre didactice ale Facultății de Teologie Ortodoxă;

Cluj-Napoca, filiala Biblioteca de Teologie Ortodoxă, în anul 2015. Acesta cuprinde în prezent 2160 de volume prelucrate la zi. Este un fond deschis, urmând ca Părintele Profesor Alexandru Moraru să mai doneze ceea ce consideră că poate face parte din fondul respectiv;

3. Fondul „Alexandru Mironescu” - reprezintă biblioteca personală comasată a savantului creștin, a fiicei și a fiului său, Ileana Mironescu și Șerban Mironescu și a cumnatei Ilenei Mironescu, Olga Sandu. Fondul a fost donat Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga” Cluj-Napoca, filiala „Biblioteca de Teologie Ortodoxă” în anul 2013, prin bunăvoința Înaltpreasfințitului Părinte Andrei Andreicuț și a Preasfințitului Benedict Bistrițeanul, cuprinzând aproximativ 7000 de volume. Se lucrează la acest fond din luna noiembrie 2018, în prezent fiind prelucrate 3521 de volume.

4. Fondul „Ioan Chirilă” - cuprinde publicații din biblioteca personală a Părintelui Profesor. Acesta a fost donat Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga” Cluj-Napoca, filiala „Biblioteca de Teologie Ortodoxă” în luna octombrie 2019. Momentan acesta conține 168 volume prelucrate la zi. Este un fond deschis, părintele profesor dorește pe viitor să doneze publicații care consideră că pot face parte din acest fond;

5. Fondul de „Carte Veche” - cuprinde cărți vechi și de patrimoniu, într-un total de 753 de volume prelucrate.

6. Fondul de periodice (reviste de specialitate) cuprinde aproximativ 2.630 volume prelucrate. Acesta se constituie din donații, cumpărături și schimb. Amintim că din fondul general mai există un număr de aproximativ 11.000 de volume mai vechi, care sunt prelucrate în mod tradițional, sunt la dispoziția utilizatorilor și urmează să fie prelucrate și în mod electronic.⁴⁶

Tot în anul 2019, Filiala de Teologie Ortodoxă a Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga” a primit **un fond de partituri muzicale** din partea Părintelui Profesor Vasile Stanciu. Acesta cuprinde un număr de 52 de culegeri de partituri de muzică bisericească și la momentul potrivit se vor constitui în **Fondul „Vasile Stanciu”**. Tot din partea Părintelui Vasile Stanciu, Filiala de Teologie Ortodoxă a primit un fond de partituri muzicale de muzică tradițională românească și clasică (16 culegeri de partituri) care va fi prelucrat ca **Fondul „Gelu Furdui”**, la dorința părintelui profesor.

În luna octombrie a anului curent Biblioteca de Teologie Ortodoxă a Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga” a primit o donație de aproape 2000 de publicații (cărți și reviste) din partea părintelui Vasile Molnar din

⁴⁶ În anul 2019, Filiala de Teologie Ortodoxă a Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga” a primit un fond de carte în limba greacă din partea Părintelui Ioannis Kliss din Atena care însumează câteva sute de publicații. Acest fond a fost preluat în fondurile bibliotecii, urmând ca pe viitor să fie prelucrate și puse la dispoziția utilizatorilor.

Strasbourg. S-a făcut o selecție de aproximativ 600 de volume care, după prelucrare, vor constitui **Fondul „Pr. Vasile Molnar”**.

Dintre bibliotecarii care au activat în ultimii 10 ani menționăm: Emilia-Mariana Soporan (mânuiitor de carte între 1990-1996, iar apoi bibliotecar, din 1 ianuarie 2008 până în 2013); Daniela Ostrovschi (bibliotecar, 1 noiembrie – 31 decembrie 2014); Abraham Marta Maria (bibliotecar, 1 ianuarie 2015 - 30 septembrie 2016); Diana Pop (bibliotecar, din 1 octombrie 2016) și Angelica Baci (din 2016).

6. Relația cu societatea și impactul cultural al învățământului teologic clujean

a. Misiune și pastorație prin Radio „Renașterea”

Încă de la începutul funcționării postului de Radio „Renașterea”, majoritatea emisiunilor de teologie sunt realizate de cadre didactice ale facultății sau au ca invitați permanenți profesori ai facultății: Astfel, în primul rând îl menționăm pe IPS Prof. Univ. Dr. Andrei Andreicuț cu următoarele intervenții: „Cuvântul Ierarhului” (realizator) (30 min); „Cuvântul vieții” (redifuzarea predicii de la Sf. Liturghie) (30 min); „Mitropolitul Andrei – Articole” (eseu lunar publicat pe radiorenasterea.ro); „Interviuri tematice” pe subiecte din actualitate. De asemenea, PS Lect. univ. Dr. Benedict (Vesa) Bistrițeanul ne propune: „Cuvântul vieții” (redifuzarea predicii de la Sf. Liturghie) (30 min); „Episcopul Benedict – Articole” (eseu lunar publicat pe radiorenasterea.ro); „Interviuri tematice” pe subiecte din actualitate; „Sfinții Părinți, contemporanii noștri” (invitat serie limitată).

De asemenea, mai enumerăm: Arhim. Prof. Univ. Dr. Teofil Tia cu emisiunile: „Ortodoxia, fântâna vieții” (realizator) (1 oră) și „Călătorie în adâncurile sinelui” (realizator) (10 min); Pr. Prof. Univ. Dr. Stelian Tofană cu emisiunile: „Tâlcuirea Evangheliei Duminicale” (realizator) (30 min), „Meditație la Apostolul Duminicii de rând” (realizator) (30 min); Programul biblic „Să învățăm împreună Sfânta Scriptură” (realizator) (30 min), „În lumina Taborului” (invitat permanent); „Atelier biblic” (invitat permanent); „Universul Ortodoxiei” (invitat permanent) (2004-2006), „Cuvântul vieții” (redifuzarea predicii de la Sf. Liturghie) (30 min).

Părintele Prof. Univ. Dr. Ioan Chirilă ne propune emisiunile „În umbra Legii” (invitat permanent) și „Cuvântul vieții” (redifuzarea predicii de la Sf. Liturghie) (30 min); Pr. Prof. Univ. Dr. Valer Bel este prezent cu „Dogmele dreptei credințe” (invitat permanent) (30 min) și „Cuvântul vieții” (redifuzarea predicii de la Sf. Liturghie) (30 min); Pr. Prof. Univ. Dr. Vasile Stanciu a fost invitat permanent la „Universul Ortodoxiei” (2006-2007) și – uneori

– la „Cuvântul vieții (redifuzarea predicii de la Sf. Liturghie) (30 min); de asemenea, la „Sfinții Părinți, contemporanii noștri” (ca invitat, serie limitată) și „Byzantion” (invitat, serie limitată).⁴⁷

Fost director al Radioului, Părintele Conf. univ. Dr. Ioan Bizău realizează până astăzi emisiunile: „Evanghelie și Liturghie” (realizator) (30 min); „Liturghie și icoană în mileniul III” (realizator) (30 min); „Cult și cultură” (realizator) (30 min); „Sfinții Părinți, contemporanii noștri” (invitat serie limitată). O analiză aparte realizează Pr. conf. univ. dr. habil. Gabriel-Viorel Gârdan prin emisiunea „Viața Bisericii” (invitat permanent) (30 min).⁴⁸

Mai menționăm: Pr. lect. univ. dr. Liviu Vidican-Manci cu emisiunile: „Experiențe pastorale” (realizator) (2009-2013); „Spiritualitate și psihoterapie” (realizator) (2015-2016); „Sfinții Părinți, contemporanii noștri” (invitat serie limitată); Pr. lect. univ. dr. Adrian Podaru cu emisiunile: „Sfinții Părinți, contemporanii noștri” (invitat serie limitată); „Lecturi duhovnicești contemporane” (invitat permanent); Pr. lect. univ. dr. Bogdan Ivanov – fost purtător de cuvânt al Arhiepiscopiei Clujului, cu emisiunile: „Biserica în societate” (invitat permanent) (30 min); „Interviuri, declarații de presă, eseuri publicate pe radiorenasterea.ro”; Diac. lect. univ. dr. Olimpiu Nicolae Benea cu emisiunile: „În lumina Taborului” (realizator); „În umbra Legii” (realizator); „Dogmele dreptei credințe” (realizator); „Atelier biblic” (realizator); „Voci teologice” (realizator); „Taina inimii” (realizator); Protos. asist. univ. dr. Simeon Pinteș cu emisiunile: „Sfinții Părinți, contemporanii noștri” (invitat serie limitată) (30 min); „Catehism, ABC-ul credinței” (invitat permanent) (1 oră); „Universul liturgic al Ortodoxiei” (realizator) (30 min).

Și cadrele didactice nehirotonite au o contribuție semnificativă: Prof. Univ. Dr. Marcel Muntan cu emisiunile „Incursiuni în arta sacră” (invitat permanent); „Viețile Sfinților” – interviuri ocazionale; Conf. Univ. Dr. Nicolae Turcan cu emisiunile „În lumina Taborului” (realizator) (2012 - 2013); „În umbra Legii” (realizator) (2012 - 2013); „Dogmele dreptei credințe” (realizator) (2012 - 2013); „Atelier biblic” (realizator) (2012 - 2013); Lect. Univ. Dr. Paul Siladi – fost director Radio Renașterea (2012-2019), cu emisiunile: „Sfinții Părinți, contemporanii noștri” (realizator) (30 min); „Biserica în societate” (realizator) (30 min); „Teologie și spiritualitate ortodoxă” (realizator)

⁴⁷ Pr. Prof. Univ. Dr. Ștefan Iloaie a realizat emisiunea „etică și societate” (invitat permanent) (30 min) (nu se mai difuzează), „Cultură, Morală, Societate. Repere pentru o viață creștină” (ca invitat); a fost, de asemenea, invitat la „Universul Ortodoxiei” (invitat serie tematică) și „Din istoria religiilor” (invitat permanent) (2007-2010). Părintele Prof. Univ. Dr. Vasile Gordon este titularul rubricii „Itinerar catehetic” (realizator) (10 min).

⁴⁸ Invitați la radio mai sunt: Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea la emisiunea „Sfinții Părinți, contemporanii noștri” (invitat serie limitată), Pr. lect. univ. dr. Gheorghe Șanta la emisiunile „Sfinții Părinți, contemporanii noștri” (invitat serie limitată) și „Universul Ortodoxiei” (invitat serie limitată), și Pr. lect. univ. dr. Cosmin Cosmuța la emisiunea „Viața Bisericii” (invitat serie limitată).

(30 min); „Anamneze” (realizator) (30 min) (nu se mai difuzează); „Viața Bisericii” (realizator) (30 min) (2008-2012) (30 min); „În lumina Taborului” (realizator) (2008 - 2012) (30 min); „În umbra Legii” (realizator) (2008 - 2012) (30 min); „Dogmele dreptei credințe” (realizator) (2008 - 2012) (30 min); „Atelier biblic” (realizator) (2008 - 2012) (30 min); „Apoftegme comentate” (realizator) (10 min); Radioprograme, interviuri ocazionale, eseuri publicate pe radiorenasterea.ro

b. Alte activități semnificative cu mare impact cultural

În perioada 24-26 septembrie 2012, s-a desfășurat la Mănăstirea Nicula – Centrul de Conferințe și Studii Patristice “Sfântul Voievod Ștefan cel Mare” – cel de-al V-lea Congres Național al Facultăților de Teologie Ortodoxă din România, cu tema: „Formare, calitate, competitivitate în învățământul teologic universitar contemporan”, organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca. La lucrări au participat delegații din partea celor 11 Facultăți de Teologie și a 3 din cele 4 Departamente de Teologie. Au luat parte la lucrări: PS Varlaam Ploieșteanul, episcop vicar patriarhal, ÎPS Arhiepiscop și Mitropolit Andrei, Prof. univ. dr. Ecaterina Andronescu, Ministrul Educației, Cercetării, Tineretului și Sportului, Acad. prof. univ. dr. Ioan-Aurel Pop, Rectorul Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, dl. Florinel Frunză, reprezentantul Secretariatului de Stat pentru Culte. Referatul de fond cu titlul „Știință, conștiință și spiritualitate” a fost prezentat de Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă. În ziua de 26 septembrie 2012 s-a desfășurat ședința Colegiului decanilor.

Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca a organizat prima conferință națională de studii biblice vechitestamentare ortodoxe românești cu tema „Revelație. Inspirație. Canon. Unitatea Scripturii și reflectarea ei în dinamica pastorală” în data de 4 iulie 2016. La 6 aprilie 2013 a avut loc a treia întâlnire de dialog teologic între „Mișcarea Focolarelor, Opera Preasfintei Fecioare Maria”, cu Facultatea de Teologie Ortodoxă, “Cel ce rămâne în iubire, rămâne în Dumnezeu și Dumnezeu rămâne întru El (I In 4,16b)”. Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca a fost gazda, Etapei Naționale a Olimpiadei de Religie pentru Seminariile și Liceele Teologice Ortodoxe, în perioada 18-22 aprilie 2017. Președintele comisiei a fost decanul facultății.

Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca a organizat în perioada 7-20 august 2017 o școală de vară, cu tema: „Abilități și competențe pentru elevi, viitori studenți ai facultății”. 32 de tineri din mai multe județe din țară (Bistrița, Maramureș, Satu Mare, Sălaj, Timiș, Caraș-Severin, Brașov) au avut posibilitatea să cunoască viață de student, au participat la cursuri și la ateliere practice susținute de cadrele didactice ale facultății. Au fost organi-

zate și 2 excursii de studii în Moldova și Bucovina, respectiv Maramureșul istoric. Această școală de vară a făcut parte din proiectul ROSE, ce se desfășoară la nivel național și care se adresează în special elevilor de liceu, viitori studenți ai universităților din țara noastră. Proiectul se va derula pe parcursul a trei ani și este finanțat de Banca Mondială. Coordonatorul activității este Pr. lect. univ. dr. Cristian Sonea, prodecanul facultății.

În perioada 9-13 octombrie 2017, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca a găzduit reuniunea Comisiei pentru Educație și Formare Ecumenică (CEEF) a Consiliului Ecumenic al Bisericilor.

Joi, 22 februarie 2018 s-au desfășurat Consfăturile îndrumătorilor de doctorat și ale doctoranzilor de la Școala Doctorală de Teologie Ortodoxă „Isidor Todoran”. În cadrul acestora a fost susținută Conferința Prof. univ. dr. Agostino Borromeo de la Universitatea „La Sapienza” din Roma (specialist în istoria Bisericii și istoria Inchiziției), cu titlul: *The Catholic Ecclesiastical Archives as Memorial Sites of the Church of Rome*;

Centrul Eparhial al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului a organizat cursuri de „Formare Duhovnicească Continuă” pentru preoți în săptămâna 12-16 martie 2018, ediția a VII-a, la Mănăstirea Nicula. Arhim. prof. univ. dr. abil. Teofil Tia a prezentat în cadrul acestora tema: „Tehnici de consolidare duhovnicească continuă a clerului în contextul decredibilizării valorilor tradiționale”.

Parohiile Ortodoxe „Intrarea în biserică a Maicii Domnului”, „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril” și „Pogorârea Sfântului Duh” din Bistrița au organizat în fiecare săptămână din Postul Mare, la biserica „Coroana” din Bistrița, o seară duhovnicească, având invitați cadre didactice ale Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca: 8 martie 2018, Arhim. lect. univ. dr. Benedict Vesa, care a susținut conferința cu tema: *Compasiunea Tatălui*; 15 martie 2018, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia - duhovnicul Facultății, care a susținut conferința cu tema: *Despre demnitatea suferinței. Cum metabolizăm corect nefericirea din viața noastră*; 22 martie 2018, Pr. lect. univ. dr. Liviu Vidican-Manci, care a susținut conferința cu tema: *Omul noilor tehnologii în căutarea lui Dumnezeu*; 29 martie 2018, Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană, care a susținut conferința cu tema: *Procesul lui Iisus*.

Joi, 19 aprilie 2018 în Aula Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca a avut loc lansarea filmului documentar: „Preoții români, jertfă și rugăciune pentru Unire”, realizat de Trinitas TV. Filmul reunește mărturiile, date istorice și interviuri în legătură cu rolul pe care l-au avut clericii în timpul Primului Război Mondial.

În cadrul programului din Noaptea Europeană a Muzeelor, în zilele de 19 și 20 mai 2018 a avut loc, la Muzeul Mitropoliei Clujului, vernisajul expoziției de cruci, potire și pomelnice din lemn aparținând colecției

Muzeului Prof. univ. dr. habilit. Marcel Gheorghe Muntean a susținut prelegerea intitulată Crucea între Jertfă și Înviere. De asemenea, s-a desfășurat Atelierul Specializării Artă Sacră al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca - workshop cu tema Icoana pe lemn - creație și restaurare, coordonatori: Prof. univ. dr. habilit. Marcel Gheorghe Muntean și Diac. conf. univ. dr. Marin Cotețiu.

Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca a organizat în perioada 27 iulie - 10 august 2018 o școală de vară, cu tema: „Abilități și competențe pentru elevi, viitori studenți ai facultății”. Au participat 25 de tineri din clasele X-XI din mai multe județe din țară. Obiectivul general al acțiunii este îmbunătățirea tranziției de la liceu la mediul universitar prin programe de vară de tip punte adaptate la nevoile elevilor. Activitățile propuse prin proiect vor contribui la procesul de adaptare a elevilor la viața de student, la informarea participanților cu privire la opțiunile de continuare a studiilor în învățământul universitar, la reducerea disparităților sociale, culturale și etnice în rândul elevilor, dar și creșterea interesului pentru patrimoniul local din Cluj-Napoca.⁴⁹

Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca a organizat în zilele de 15 și 16 octombrie 2018 un *master class* de pictură bizantină. Invitat a fost domnul Alexandru Nicolau, membru al Comisiei de pictură bisericească a Patriarhiei Române. Programul a cuprins prezentarea: „De ce și cum în deprinderea meșteșugului, demonstrație practică: realizarea unui fragment de frescă și analiza stilistică a unor icoane - detalii și ansamblu, despre iconografia picturii murale”.

Miercuri, 28 noiembrie 2018, la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, a avut loc o seară culturală, intitulată Seara Ierarhilor: Episcopul ctitor Nicolae Ivan și Mitropolitul fondator Bartolomeu Anania. Au susținut prelegeri dr. Mircea-Gheorghe Abrudan, cercetător științific la Institutul de Istorie „George Barițiu” al Academiei Române din Cluj-Napoca și doctorand în cadrul Școlii Doctorale de Teologie „Isidor Todoran”, care a vorbit despre personalitatea Episcopului Nicolae Ivan, cel care a făcut demersurile, pentru înființarea Academiei Teologice și Pr. dr. Bogdan Ivanov, consilierul cultural al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, care a adus în atenția auditoriului caracterul Mitropolitului Bartolomeu Valeriu Anania, fondatorul Mitropoliei Clujului.

⁴⁹ Programul școlii de vară a constat în organizarea și desfășurarea de workshop-uri tematice, vizite de studii în țară la obiective culturale și religioase, competiții și concursuri, activități recreative și de socializare. Această școală de vară face parte din proiectul ROSE, ce se desfășoară la nivel național și care se adresează în special elevilor de liceu, viitori studenți ai universităților din țara noastră. Proiectul este finanțat de Banca Mondială, avându-l drept coordonator pe Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea.

În perioada 28 noiembrie - 6 decembrie 2018 s-a desfășurat un ciclu de activități sub egida „Săptămâna Facultății”, dedicat Centenarului Marii Uniri. Miercuri, 5 decembrie 2018, în prezența IPS Arhiepiscop și Mitropolit Andrei, Pr. lect. univ. dr. Liviu Vidican-Manci a susținut conferința: „Prezența și receptarea Părintelui Constantin Galeriu în agora virtuală. Secvențe digitale la 100 de ani de la nașterea sa”. În seara aceleiași zile în capela Facultății a fost săvârșită slujba Privegherii de către Arhim. lect. univ. dr. Benedict Vesa, secretarul eparhial al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, în cinstea Sfântului Ierarh Nicolae, Arhiepiscopul Mirelor Lichiei, ocrotitorul spiritual al Facultății. La final, Părintele Arhim. Benedict a ținut un cuvânt de învățătură.

Joi, 6 decembrie 2018, în capela facultății Sf. Liturghie a fost săvârșită de IPS Arhiepiscop și Mitropolit Andrei în sobor de preoți și diaconi profesori, cu participarea studenților și a tuturor ostenitorilor facultății. În cuvântul de învățătură, Mitropolitul Clujului le-a vorbit studenților teologi despre viața Sfântului Nicolae, îndemnându-i să fie buni misionari ai Bisericii în lumea contemporană. Înaltpreasfințitul Părinte Andrei a oferit, la finalul Sfintei Liturghii, tuturor profesorilor, Ordinul Centenar „Mihai Vodă”, instituit de Arhiepiscopia Clujului cu ocazia împlinirii a 100 de ani de la Marea Unire.

Martți, 29 ianuarie 2019, în Aula Facultății, Lect. univ. dr. Stelian Pașca-Tușa a susținut prelegerea festivă cu titlul: „Psalmii în gândirea teologică a Sfântului Vasile cel Mare”. A urmat un moment artistic: ”FACE-OFF”-Avatarurile unei prietenii proverbiale, după un scenariu de Adrian Podaru. În distribuție: narator: Pr. lect. univ. dr. Adrian Podaru, în rolul Sfântului Vasile cel Mare: Pr. lect. univ. dr. Liviu Vidican-Manci, în rolul Sfântului Grigorie Teologul: Dr. Paul Siladi. La chitară au interpretat artiștii Andrei Roșulescu și Iarina Copuzaru, cei care au compus muzica scenariului. La final, IPS Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei a adresat celor prezenți un scurt cuvânt duhovnicesc.

Miercuri, 6 februarie 2019, Doamna Ministru al Educației Naționale, Prof. univ. dr. Ecaterina Andronescu a vizitat Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca. A avut loc o întâlnire cu cadrele didactice, la care a luat parte ÎPS Arhiepiscop și Mitropolit Andrei.

Centrul Eparhial al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului a organizat cursuri de formare duhovnicească continuă pentru preoți în perioada 25-28 februarie 2019, la Mănăstirea „Sfinții Apostoli Petru și Pavel” Parva-Rebra, jud. Bistrița-Năsăud. Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a prezentat în cadrul acesora tema: „Pastorația într-o civilizație nevrotică”.

În perioada 4-7 martie 2019, Centrul Eparhial al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului a organizat cursuri de formare duhovnicească conti-

nuă pentru preoți la Mânăstirea Nicula. Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a prezentat în cadrul acesora, miercuri, 6 martie 2019 prelegerea cu titlul: Vectorii pastorali ai prezentului, la 30 de ani de „post-ateism”. Lectură psiho-duhovnicească.

Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca și Centrul de Bioetică au organizat vineri, 29 martie 2019, dezbateră publică: „Medici și teologi despre viață și apărarea vieții”, între Prof. univ. dr. Gabriel Gurman de la Universitatea Ben Gurion din Beer Sheva și Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, moderată de Lect. univ. dr. Nicolae Turcan, cu participarea dr. Ioan Cristofor, scriitor.

Luni, 15 aprilie 2019, în Aula Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca a avut loc audierea spectacolului document: „Alexandru Codin Mironescu - Rugul Aprins: Calea întru lăuntru inimii”, după un scenariu de Ion-Costin Manoliu, în regia lui Dan Puric, redactor și coordonator de proiect: Magda Duțu. IPS Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei a vorbit despre intelectualii mișcării „Rugului Aprins”. Au luat cuvântul invitații: Dan Puric și Paul Yawer și Arhim. lect. univ. dr. Benedict Vesa.

Parohiile ortodoxe „Intrarea în biserică a Maicii Domnului”, „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril” și „Pogorârea Sfântului Duh” din Bistrița au organizat în cursul lunii aprilie 2019 la biserica „Coroana”, o serie de seari duhovnicești. Printre invitați au fost cadre didactice ale Facultății de Teologie Ortodoxă clujene: în 5 aprilie, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, duhovnicul Facultății, a susținut prelegerea cu tema: „Ortodoxia și cultura inimii. Exces de rațional și deficit de emoțional în viețile noastre?” și în 19 aprilie, Arhim. lect. univ. dr. Benedict Vesa a susținut prelegerea cu tema: „Judecata Crucii”.

Joi, 10 octombrie 2019 a fost inaugurat Centrul de Studii Patristice și Literatură Creștină Antică (CSPLCA) creat din inițiativa Facultăților de Teologie Ortodoxă, Teologie Greco-Catolică, Teologie Romano-Catolică, Teologie Reformată, Facultății de Litere și Facultății de Istorie și Filosofie ale Universității „Babeș-Bolyai”, în colaborare cu Institutul Patristic Augustinianum al Universității „San Giovanni in Laterano” din Roma. La ceremonia inaugurală au participat Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă și Arhim. lect. univ. dr. Benedict Vesa.

Miercuri, 22 ianuarie 2020, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca a găzduit o sesiune de formare cu tema Capacitatea preoților în prevenirea, identificarea și raportarea cazurilor de trafic de persoane și exploatare sexuală. Au participat Înaltpreasfințitului Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei, Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, decanul Facultății și 100 de clerici din județele Cluj și Bistrița-Năsăud (din toate cele nouă propopiate ale Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului).

În perioada 3-6 februarie 2020 la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca s-a desfășurat „Work Conference T&T Handbook of Intercultural Theology and Missiology: Missiology Intercultural. Theology. Missiology”. Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea, prodecanul facultății a susținut prelegerea cu titlul „The Movement of Liturgy”. Au participat teologi ortodocși, romano-catolici și protestanți, specialiști în Misiologie.

6.3. Corala „Psalmodia Transylvanica” și spectacolele cultural-religioase

Menționăm, în primul rând, turneele internaționale și naționale de concerte susținute, cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Părinte și Arhiepiscop Andrei, ale corului de cameră al Facultății „Psalmodia Transylvanica”, dirijat de Pr. Prof. univ. Dr. Vasile Stanciu, unul dintre cele mai prestigioase formații corale din Patriarhia Română, și cel mai renumit din cuprinsul Mitropoliei Clujului, Maramureșului și Sălajului. Corul este alcătuit din studenți (sau foști studenți ai Facultății), masteranzi, doctoranzi și doctori în teologie la specializarea „Muzică Bisericească și Ritual”, studenți și absolvenți ai Academiei de Muzică „Gheorghe Dima” din Cluj-Napoca la specializările „Pedagogie Muzicală” și „Canto Clasic”.⁵⁰

Formația corală a răspuns cu mult profesionalism la toate invitațiile primite din țară și din străinătate. În ultimul deceniu, misiunea prin muzică a fost desfășurată mai mult în străinătate decât în România: interpretarea de înaltă ținută academică, sonoritatea caldă și vibrantă a vocilor coriștilor, repertoriul bogat și variat și măiestria dirijorului, Pr. Prof. Dr. Vasile Stanciu, sunt câteva elemente care au făcut ca renumele Coralei să se răspândească în foarte multe parohii din diaspora ortodoxă română; formația corală a fost invitată an de an să dea răspunsurile la Sfânta Liturghie și să susțină concerte în Occident. Astfel, corala a fost primită cu multă căldură nu numai în comunitățile românești din Spania, Italia, Suedia, Germania, Elveția, Portugalia, Austria, Belgia, Olanda, Ungaria, Marea Britanie, ci și în comunitățile catolice și luterane din Italia și Germania. De asemenea, corala a fost primită de două ori în audiență la Papa Benedict al XVI-lea, în Piața San Pietro, și a fost invitată în Rusia, unde a dat un concert de muzică românească religioasă și populară, în Aula Conservatorului de Muzică din Sankt Petersburg.

A participat, de asemenea, și la numeroase concursuri, festivaluri, reuniuni corale din țară⁵¹ și străinătate, obținând premii și distincții. Ultimul premiu

⁵⁰ Repertoriul bogat și variat care se află în mapa de concert a Coralei „Psalmodia Transylvanica” cuprinde capodopere ale muzicii bisericești, prelucrări folclorice românești și piese din tezaurul muzical coral universal. Interpretările de excepție ale formației „Psalmodia Transylvanica” s-au materializat, de-a lungul timpului, în imprimarea a 14 CD-uri, extrem de apreciate de criticii muzicali de specialitate.

⁵¹ Corala a mai fost prezentă la sfințiri de biserici, la instalări de arhieriei, la momente festive din viața cetății Clujului; a fost nelipsită la acțiunile caritabile, a răspuns cu mult profesionalism și cu

pe care l-a obținut a fost în anul 2018, atunci când a ocupat locul I la Concursul coral internațional organizat la Sremska-Mitrovita, în Serbia. Astfel, azi, Corul de cameră „Psalmodia Transylvanica” este un nume binecunoscut, o emblemă a spiritualității și culturii ortodoxe, a învățământului teologic academic din Patriarhia Română, un partener artistic de valoare, cu mare vizibilitate pentru Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, pentru Universitatea „Babeș-Bolyai” și un mesager al spiritualității și culturii românești în lume.

Mai amintim și următoarele spectacole care au mai avut loc în ultimul deceniu: 29 ianuarie 2012, Spectacol cultural-religios, în cadrul hramului facultății: „Doina în spiritualitatea și creația muzicală populară românească”, conferențiar Prof. Gelu Furdui; 25 ianuarie 2013, Spectacol cultural-religios, în cadrul hramului facultății: „Balada la români”, conferențiar Prof. Gelu Furdui; 29 ianuarie 2014, Spectacol cultural-religios, în cadrul hramului facultății: „Chipul mamei în poezia și cântecul popular”, conferențiar Prof. Gelu Furdui; 29 ianuarie 2015, Spectacol cultural-religios, în cadrul hramului facultății: „Cerul satului în credințe, datini, obiceiuri și superstiții la români”, conferențiar Prof. Gelu Furdui; 29 ianuarie 2016, Spectacol cultural-religios, în cadrul hramului facultății: „Pădurea în credințe, zicători, poezie și cântec popular”, conferențiar Prof. Gelu Furdui; 26 ianuarie 2017, Spectacol cultural-religios, în cadrul hramului facultății: „Așezările omenești în credințe și obiceiuri (construirea caselor țărănești)”, conferențiar: Prof. Gelu Furdui.

c. Cursuri pastorale și de îndrumare misionară a clerului

Începând cu anul 1991 la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca se organizează cursuri pastorale și de îndrumare misionară a clerului, pentru obținerea gradelor profesionale: definitivare și promovare, iar din anul 2004 pentru „definitivat” și „gradul profesional II”. De regulă, cursurile au loc la începutul lunii iulie a fiecărui an. Prelegerile și seminariile sunt susținute de cadrele didactice ale facultății. Programul liturgic cuprinde Sfânta Liturghie și vecernia săvârșite zilnic, la începutul și sfârșitul programului, în capela instituției. Potrivit reglementărilor Sf. Sinod, gradul profesional I în preoție se obține în urma alcătuirii (sub îndrumarea unui cadru didactic universitar) și susținerii unei lucrări. În luna iulie are loc colocviul de admitere pentru obținerea gradului profesional I, iar susținerea lucrărilor s-a desfășurat fie în luna decembrie, fie în luna februarie (a anului următor).

Participanții sunt din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului, Episcopia Maramureșului și Sătmarului, Episcopia Sălajului, dar și din

alte eparhii: Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților, Arhiepiscopia Romanului, Arhiepiscopia Tomisului, episcopia Oradiei, Episcopia Italiei, Episcopia Spaniei și Portugaliei, precum și din Vicariatul Ortodox Ucrainean.

d. Cursuri pentru Cântăreți Bisericești

Începând cu anul 2013, cu binecuvântarea IPS Mitropolit Andrei, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca organizează cursuri pentru formarea cântăreților de strană. În primele trei serii au urmat aceste cursuri 216 persoane. În octombrie 2017, în a patra serie, de cursuri au fost înscriși 76 de cursanți. Acestea se desfășoară în cadrul a două module: octombrie – decembrie, respectiv, martie – mai, o zi pe săptămână și se încheie cu un examen. Cadrele didactice ale facultății predau: „Muzică bisericească”, „Tipic” și „Învățătura de credință ortodoxă”. Au fost și sunt înscriși participanți de toate vârstele din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului, Episcopia Maramureșului și Sătmarului, Episcopia Sălajului, dar și din alte eparhii: Arhiepiscopia Sibiului, Arhiepiscopia Alba Iuliei, Episcopia Oradiei, Episcopia Deveii și Hunedoarei, Episcopia Covasnei și Harghitei, Arhiepiscopia Bucureștilor, Arhiepiscopia Iașilor, Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților, Arhiepiscopia Râmnicului.

2017-2018: 79 de candidați înscriși din eparhiile: Cluj, Maramureș, Sălaj, Oradea, Deva, Harghita, Sibiu, Alba, București. Cursurile s-au desfășurat în perioada octombrie-decembrie 2017 și martie-mai 2018. S-au încheiat cu un examen la care au participat 63 de candidați. În 2018-2019 nu s-au organizat cursuri. În anul 2019-2020: 49 de candidați înscriși din eparhiile: Cluj, Maramureș, Sălaj, Sibiu, Deva, Suceava, Tulcea. Modulul I: 5 octombrie - 30 noiembrie 2019, în fiecare sâmbătă; Modulul II: programat 7 martie - 30 mai 2020 – nu s-a mai putut desfășura din cauza pandemiei. Începând din anul 2020, cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Părinte Mitropolit, cursurile au fost transferate la Seminarul Teologic Ortodox din Cluj-Napoca, care le-a organizat până în 2013.

Concluzii:

La o privire atentă nu ne este greu să observăm **pilonii care susțin un învățământ academic de performanță în viziunea chiriarhului clujean**, piloni pe care a încercat să îi consolideze Înaltpreasfințitul Arhiepiscop și Mitropolit Andrei la Cluj-Napoca, de-a lungul unui deceniu: 1. Centrarea învățământului pe student și oferirea unei baze materiale consistente instituției formatoare a tinerilor misionari de mâine; 2. Consolidarea corpului didactic prin stimularea cercetării de înalt nivel și creșterea vizibilității cercetării științifice, cu accent pe cea de nivel doctoral; 3. Internaționalizarea prezenței și a activității Facultății de Teologie din Cluj-Napoca; 4. O relație

cu societatea de mare fertilitate spirituală și de mare impact cultural-religios, misiunea presupunând obligatoriu o vertebrare rațional-cognitivă convingătoare a discursului teologic postmodern, contextualizată corespunzător, cu o atenție aparte la sensibilitățile contemporane.

Structura prezentei expuneri este în simetrie cu aceste patru exigențe: primul punct de analiză este dedicat 1. Construcției și dării în folosință a Campusului „Nicolae Ivan” din Cluj-Napoca (2011-2013); al doilea vizează eficientizarea și performanța didactică (Capitolul 2., „Dinamica instituțională recentă și cadrele de evoluție pedagogic-duhovnicească”; Capitolul 3., „Învățământ de performanță în structuri didactice corespunzătoare. Organigrama de conducere”); al treilea, „Internaționalizarea: vizibilitate, credibilitate, impact și credit internațional pentru învățământul clujean: simpozioane internaționale organizate”; al cincilea revine asupra cercetării, de această dată asupra celei cu impact național (Teze de abilitare susținute la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca; Simpozioane, conferințe naționale; Centre de cercetare active în ultimul deceniu; Sesiuni de comunicări ale doctoranzilor; Biblioteca Facultății de Teologie Ortodoxă și politica de creștere a fondului de carte; Revistele Facultății de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca) și ultimul se insistă pe vastul și fertilul domeniu al interacțiunii cu societatea (Misiune și pastorație prin Radio „Renașterea”; Manifestări religios-culturale și spectacole cultural-religioase; Cursuri Pastorale și de Îndrumare Misionară a Clerului; Cursuri pentru Cântăreți Bisericești).

În concluzie, nu ne este greu să constatăm că **activitatea și realizările din ultimul deceniu** (cu accent pe baza materială și pe internaționalizare) **depășesc performanțele anterioare însumate**, pe întregul arc de timp scurs de la întemeierea instituției de învățământ, parcurgând etapele dificile ale reîntemeierii (1990) și dificultăților dobândirii credibilității, până la sosirea la Cluj-Napoca a Înaltpreasfințitului Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei, care a considerat **tineretul una din prioritățile mandatului său**.

Bibliografie:

- *90 de ani de la înființarea Academiei Teologice din Cluj 1924-2014*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2014;
- But-Căpușan Dacian, „*Activități recente ale Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca*” în ziarul „Renașterea”, în intervalul 2011-2020;
- *Charta Universității Babeș-Bolyai*, Cluj-Napoca, 2014;
- *Legea Educației Naționale nr. 1/2011*, publicată în „Monitorul Oficial al României”, partea I nr. 18 din 10.01.2011;

- *Regulament – Cadru al Facultăților de Teologie Ortodoxă din Patriarhia Română*, 2014;
- *Regulamentul de organizare și funcționare a Facultății de Teologie Ortodoxă a Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca*, 2015;
- *Regulament privind activitatea profesională a studenților (nivel licență și master) din Universitatea Babeș-Bolyai în baza Sistemului european de credite transferabile (ECTS)*, 2017;
- *Regulamentul Școlii Doctorale de Teologie „Isidor Todoran”*, Cluj-Napoca, 2020;
- *Regulamentul Universității Babeș-Bolyai de organizare și desfășurare a studiilor universitare de doctorat Cluj-Napoca*, 202;
- *Statutul studentului din Universitatea Babeș-Bolyai*, 2014;
- Trif Cosmin, Kerekes Nicolae-Dragoș, But-Căpușan Dacian, *Cronica Facultății: Documentar întocmit de...*, în Anuarele Facultății numerele XIV-XXI, Cluj-Napoca, 2011-2020;
- Trif Cosmin-Vasile, „*Dezvoltarea instituțională a Facultății de Teologie Ortodoxă în cei 25 de ani de funcționare în cadrul Universității Babeș-Bolyai*”, Cluj-Napoca, 2018.

**DAS WIRKEN UND ENGAGEMENT DER KLAUSENBURGER
ORTHODOXEN THEOLOGIE ANGESICHTS DER
HERAUSFORDERUNGEN DES 21. JAHRHUNDERTS***

VASILE STANCIU

Abstract.

Orthodox theologians of the 20th century open a new perspective on the application of theology, which is based more on the social and liturgical dimension. The Romanian Orthodox Church was barely visible in the social sphere for about half a century until 1989 due to the political circumstances of the atheistic dictatorship. But we must not forget that the first welfare institutions were established by the Church. After 1989, the diaconal vocation and mission took a new form in the Romanian Orthodox Church. Dozens, even hundreds, of social institutions were created by the Church at all levels. Our faculty has a specialization in “Social Assistance”. The theologian Radu Preda developed the term “social theology” for academic theological training in the Church’s social teaching. The Faculty of Orthodox Theology in Cluj maintains the ecumenical dialogue with other partner institutions, especially in Europe. Specifically, our Faculty maintains several scientific and academic partnerships with other theological faculties in Germany, Austria, Italy, Poland, France and England.

Keywords: *Theology, Orthodox, social assistance, ecumenical dialogue, social theology.*

Sehr geehrte Damen und Herren,

verehrte Kolleginnen und Kollegen, liebe Studenten der der Fakultät
für Evangelische Theologie der Augustana-Hochschule Neuendettelsau!

* Prelegere susținută la Consultația teologică din 2-5 decembrie 2022 la Facultatea de Teologie Evanghelică *Augustana* din Neuendettelsau - Germania, cu prilejul jubileului de 75 de ani de la înființarea acestei instituții de învățământ teologic universitar.

In meiner Eigenschaft als Direktor der Promotionsabteilung der Fakultät für Orthodoxe Theologie an der Babeş-Bolyai-Universität Cluj-Napoca/Klausenburg ist es für mich eine besondere Ehre, an dieser Theologischen Konsultation aus Anlass des 75 jährigen Gründungsjubiläums der Augustana-Hochschule teilnehmen zu dürfen.

Ich danke Ihnen für diese ehrenvolle Einladung. Ich hoffe, in meinem Beitrag synthetisch und überzeugend einige Aspekte im Blick auf das Thema dieser Begegnung präsentieren zu können: „**Theologie in einer interkulturellen Perspektive. Die Zukunft der akademischen Theologie**“. Mein Beitrag reiht sich ein in das Panel „Öffentliches Engagement – Bildung, Diakonie, Ökumene“.

1. Kurze Geschichte der akademischen Theologie von Cluj-Napoca/Klausenburg

Um die orthodoxe Klausenburger Theologie historisch, sozial und kulturell kontextualisieren zu können, möchte ich eingangs ein jüngst erschienenes Buch über die Geschichte von Siebenbürgen/Transsilvanien zitieren: „Die Geschichte wird unter unseren Augen geschrieben und neu geschrieben. Es gibt kein erschöpfend behandeltes historisches Thema, denn die Quellen vermehren sich mit jedem Moment; stets tauchen neue Interpretationsmöglichkeiten und neue Blickwinkel zum Verständnis der Wirklichkeit auf“.¹

Im Jahre 1921 wurde das alte Bistum von Vad, Feleac und Cluj/Klausenburg wiedergegründet; der erste Bischof dieser wiedergegründeten Eparchie, Nicolae Ivan, wird neben vielen anderen kulturellen, sozialen und administrativen Institutionen, die er initiiert hat, im Jahr 1924 auch eine Theologische Akademie ins Leben rufen. So werden also auch wir in zwei Jahren ein Jubiläum feiern, und zwar das 100jährige Jubiläum der orthodoxen theologischen akademischen Ausbildung in Klausenburg, der Kulturhauptstadt Siebenbürgens.²

Die Organisationsstruktur der neuen Akademie war die klassische und spezifische für die orthodoxe Ausbildung und entsprach den vier Komponenten der Theologie: Kirchengeschichte, Bibelwissenschaften, Systematische Theologie und Praktische Theologie. Schon die ersten Professoren, die hier lehrten, hatten eine hervorragende Ausbildung. Die Mehrheit hatte Spezialstudien an den bedeutendsten Universitäten Europas

¹ Ioan Aurel Pop, Thomas Nägler, *Istoria Transilvaniei, vol. I (până la 1541)*, Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Editura Episcopiei Devei și Hunedoarei, 2016, p. 7.

² Zu Details zur Gründung der Theologischen Akademie vgl. Pr. Alexandru Moraru, *Învățămintul Teologic Universitar Ortodox din Cluj (1924-1952)*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2020.

absolviert: etwa in Berlin, Straßburg, Heidelberg, Bonn, Hamburg, Athen und Paris.

Dieser Theologischen Akademie sollte indes nur eine kurze Lebensdauer von 28 Jahren beschieden sein. Im Jahr 1952 wird die Theologische Akademie, die zwischenzeitlich zum Theologischen Institut mit Universitätsgrad erhoben worden war, vom atheistischen kommunistischen politischen Regime aufgelöst, das in Rumänien unmittelbar nach dem Zweiten Weltkrieg installiert worden war, präzise im März 1945.

Drei der ehemaligen Professoren – Liviu Galaction Munteanu, Florea Mureşanu und Ioan Bunea – litten in kommunistischen Kerkern, die beiden Erstgenannten werden unter ungeklärten Umständen im Gefängnis von Aiud sterben. Ihr Grab ist unbekannt, sie wurden in einem Massengrab anonym bestattet.

Im Dezember 1989 – nach dem Fall der Berliner Mauer – stürzte auch das kommunistische Regime in Rumänien. Eine Gruppe von Professoren des Theologischen Seminars von Klausenburg unternahm sofort Bemühungen zur Wiedergründung der alten Theologischen Akademie. Bereits im Herbst des Jahres 1990 wurde der Lehrbetrieb an einem Theologischen Institut mit Universitätsgrad in Klausenburg wieder aufgenommen.

Im Jahr 1992 wurde das Theologische Institut mit Universitätsgrad zur Fakultät für Orthodoxe Theologie im Rahmen der Babeş-Bolyai-Universität erhoben, der renommiertesten Universität Rumäniens mit 45.000 Studenten und 22 Fakultäten.

Die Babeş-Bolyai-Universität ist sehr alt. Klausenburg hat „die längste akademische Tradition in Rumänien. Vom Jesuitenkolleg, das von einer Päpstlichen Mission 1521 gegründet und eröffnet worden war, über die spätere Universitas Claudiopolitana (...), die 1872 gegründete Ungarische Universität und die 1920 von König Ferdinand I. begründete Rumänische Universität und die Universitäten „Babeş“ und „Bolyai“ nach dem Zweiten Weltkrieg bis hin zur Babeş-Bolyai-Universität heute.“³

Die Babeş-Bolyai-Universität unterhält heute vier theologische Fakultäten: die orthodoxe, eine protestantische, eine römisch-katholische und eine griechisch-katholische; dadurch ist sie die Universität mit der breitest gefächerten theologischen Forschung in Europa.

Die Fakultät für Orthodoxe Theologie der Babeş-Bolyai-Universität hat vier Studiengänge: Pastoraltheologie (Volltheologie für Priester), Religionspädagogik, Sozialassistentz (Diakoniewissenschaft) und Kirchliche Kunst. Die Fakultät bietet Masterstudiengänge an und hat eine

³ Andrei MARGA in: *Istoria Universităţii „Babeş-Bolyai“*, hg. von Ovidiu Ghitta, Ed. Mega, Cluj-Napoca, 2012, p. 9.

Promotionsabteilung, die aus 14 Professoren mit Promotionsrecht und unterschiedlichen Fachgebieten besteht, die alle im Bereich der Theologie angesiedelt sind.

Die Fakultät hat über 550 eingeschriebene Studenten und Masteranden und rund 150 Doktoranden. Sie ist zwei institutionellen Trägern unterstellt: der Kirche und dem Staat, vertreten durch das Bildungs- und Forschungsministerium.

2. Bildung

Die Bildung muss als wesentliche Komponente der theologischen Ausbildung auf eine Vielzahl an sowohl inneren, als auch äußeren Herausforderungen Antworten geben. Die **inneren Herausforderungen** sind fokussiert auf das Problem der Berufung: In welchem Maße optieren junge Menschen heute noch für eine Karriere in der Kirche? Leider lässt sich ein abnehmendes Interesse am Pfarrberuf feststellen, gleichzeitig aber ein zunehmendes Interesse am Studium der Theologie bei Personen, die schon eine akademische Ausbildung wie Medizin oder Philosophie erfolgreich absolviert haben.

Eine andere Herausforderung im Inneren der Theologie stellt die Verankerung der zeitgenössischen Theologie in den patristischen Schriften dar – damit geht einher der Verzicht auf einen abstrakten Dogmatismus, eine formaljuridische theologische Argumentation und einen sentimentalisierten wie individualistischen „Pietismus“, aber auch eine Abkehr vom doktrinären Triumphalismus, gleichzeitig aber eine liturgische Erneuerung in Verbindung mit einem spirituellen Leben im Einklang mit den Prinzipien der christlichen Moral.

Diese inneren Herausforderungen finden ihre Antwort oder Lösung in großem Maße in den Linien der theologischen Forschung, wie sie von den großen orthodoxen Theologen des 20. Jahrhunderts verfolgt wurden. Davon seien nur folgende erwähnt: Georges Florovskij (1893-1979), John Meyendorff (1926-1992), Dumitru Stăniloae (1903-1993), Vladimir Lossky (1903-1958), Ioannis Romanidis (1927-2001), Pannayotis Nellas (1936-1979), Kallistos Ware (1934-2022), Alexander Schmemmann (1921-1983) oder Ioannis Zizioulas (geboren 1931).⁴

Nach dem Ersten Weltkrieg konturierten sich in der christlichen Theologie und ihren drei großen Zweigen mehrere Ausrichtungen in der Herangehensweise an die Theologie heraus:

⁴ Arhid. Ioan I. ICĂ jr, *Teologia Ortodoxă Modernă și contemporană - momente, figuri, parcurs, interpretare*, in: „*Teologia Ortodoxă în secolul XX și la începutul secolului XXI-lea*“, hg. von Pr. Viorel Ioniță, Ed. Basilica, București, 2011, p. 67.

In der *protestantischen Theologie* tauchte die sogenannte „Dialektische Theologie“ auf als eine gegen die Liberale Theologie gerichtete Strömung, die wieder das Wort Gottes ins Zentrum rückte.

Im *römischen Katholizismus* tauchte die „Neue Theologie“ auf, die antischolastisch ausgerichtet war und von mehreren Strömungen und Bewegungen inspiriert war: der liturgischen, der biblischen und der patristischen.

In der *Orthodoxie* wiederum kristallisierte sich die „Neopatristische Theologie“ heraus. Der Theologe Ioan Ică jr. hält fest, dass „alle diese Theologien den Verzicht sowohl auf einen abstrakten scholastischen Rationalismus, als auch auf einen amorphen sentimental Pietismus gemein haben und auf Kategorien der Philosophen des Existenzialismus und des Personalismus rekurrieren“⁵.

Sicher ist, dass die Theologen des 20. Jahrhunderts eine neue Perspektive der Applikation der Theologie eröffnen, die mehr auf dem Sozialen und der Liturgie fußt.

Wenn wir die **äußeren Herausforderungen** in den Blick nehmen, dann können wir nicht anders, als die Wirklichkeit der Globalisierung und die Säkularisierung der Gesellschaft zur Kenntnis zu nehmen. Diese beiden Wirklichkeiten haben sich infolge des wirtschaftlichen Liberalismus konturiert und herauskristallisiert, durch den sich die Gesellschaft in ihrer Gesamtheit radikal gewandelt hat. Niemand hätte damit gerechnet, dass wir nach dem Fall der Berliner Mauer in eine ganz andere Welt eintreten werden, die „von anderen Werten und Paradigmen dominiert ist als den traditionellen und modernen. Eine Welt des Pluralismus, der europäischen Vereinigung, des Konsumismus und der Globalisierung, eine Welt voller zivilisatorischer Mutationen, die bestimmt sind von neuen Technologien und Multimedia“.⁶

Alle diese Phänomene des tiefgreifenden Wandels sind auch im Leben der Kirche und der theologischen Ausbildung wahrzunehmen und zu spüren. Das Evangelium und das Wort Gottes haben sich diesen allem Anschein nach unüberwindbaren Hürden zu stellen. Das Spektakel der heutigen zeitgenössischen Welt zielt darauf ab, sich an die Stelle des spirituellen Lebens zu setzen, das in den Gottesdiensten und Sakramenten der Kirche verwurzelt ist, und damit auch faktisch Christus mit einem fast unwiderstehlichen Angebot zu ersetzen, dem die postmoderne Gesellschaft schon längst zur Beute gefallen ist. Die Kirche ist mit dieser harten Realität konfrontiert. Es stellt sich die Frage: Wie bewältigt die Kirche dies? Eng damit verbunden ist die Frage: Wie reagiert und antwortet die Theologie auf diese Herausforderungen?

⁵ Arhid. I. I. Ică, *Teologia Ortodoxă...*, p. 66.

⁶ Arhid. I. I. Ică, *Teologia Ortodoxă...*, p. 82.

Kürzlich hat der frühere Rektor der Babeş-Bolyai-Universität Andrei Marga ein Buch veröffentlicht mit dem Titel: „*Viitorul Universităţii*“ zu Deutsch: „*Die Zukunft der Universität*“. Der renommierte Professor für Philosophie spricht darin über die „Post-Bologna-Universität“ und legt den Akzent auf zwei kompetitive Säulen der Universität: den Professor (als kultivierten und visionären Fachmann mit Expertise) – und den Studenten (als „Unternehmer für Innovation“).⁷

Ich persönlich glaube, dass auch in der Theologie der Professor nicht nur kompetent und kultiviert zu sein hat, sondern auch visionär. Die professionelle Kompetenz muss ergänzt und angereichert werden durch das Beispiel einer tadellosen persönlichen Moral. Anders kann er für die Studenten nicht zum Lebensmodell werden. Eine ausgeprägte spirituelle Kommunikation, eine aktive seelsorgerliche Implikation bei seelischen Problemen der Studenten, eine auf Liebe und Altruismus basierende Empathie den Hörern gegenüber – all das schafft solide Brücken, die ihrerseits viele Probleme klären und lösen können.

Der Student wiederum ist als „Unternehmer für Innovation“ ein „Kooperationspartner im gemeinsamen Bemühen darum, die Universität, die Fakultät zum Besseren weiterzuentwickeln“.

Europa durchläuft heute eine veritable ökumenische und finanzielle Krise, hinzu kommt der Krieg in der Ukraine. All dies generiert auch eine große soziale Instabilität. Diese Situation belastet leider auch das Bildungswesen, und die Universitäten werden ihre Ressourcen gut und nachhaltig zu verwalten haben. Von der chronischen Unterfinanzierung des Bildungswesens in Rumänien ganz zu schweigen.

Eine andere externe Herausforderung ist die Corona-Pandemie, in der sich sowohl die Kirche, als auch die Universität zu bewähren haben. Die Covid-Lage hat dazu geführt, dass Online-Lehrveranstaltungen eingeführt wurden. Wir alle kennen die Vorzüge und Nachteile dieser neuen Art von Lehrveranstaltungen. „Der Rückzug ins Online“ – sagt Andrei Marga – „ist verständlich, aber keine befriedigende Lösung“.⁸

3. *Diakonie und Dienst*

Neben ihrer Berufung beziehungsweise Mission zur Heiligung hat die Kirche auch die Mission des Dienstes am Nächsten. Die Worte des Erlösers sind hier aussagekräftig: „Denn auch der Menschensohn ist nicht gekommen, dass er sich dienen lasse, sondern dass er diene und sein Leben gebe als Lösegeld für viele.“ (Markus 10,45)

⁷ Andrei MARGA, *Viitorul Universităţii*, Ed. Ecou Transilvan, Cluj-Napoca, 2020, pp. 234-236;

⁸ A. MARGA, *Viitorul...*, p. 226; vgl. auch Andrei MARGA, *Profilul și reforma Universităţii clujene. Discursuri rectorale*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2009.

In diesem Segment des sozialen Lebens hat die Evangelisch-Lutherische Kirche aus Deutschland eine reiche Erfahrung. Allein wenn wir nur an die Existenz der *Diakonie Neuendettelsau* – jetzt *Diakoneo* – im Leben unserer bedürftigen Nächsten denken, dann realisieren wir, wie notwendig das Wirken der Kirche auch im sozialen Leben ist. Dies wurde vor allem durch die persönliche Implikation von Pfarrer Wilhelm Löhe möglich, des Gründers und Stifters dieses diakonischen Werks.

Die Orthodoxe Kirche wurde und wird kritisiert dafür, dass sie sich nicht ausreichend im sozialen Bereich und Raum engagiert und impliziert, ja viel mehr noch, dass sie sich „ins Kontemplative zurückzieht und von der Außenwelt isoliert“.⁹ Allerdings gibt es auch andere Stimmen. So hat Jürgen Henkel darauf hingewiesen, dass die Orthodoxe Kirche sehr wohl eine lange Tradition an Sozialarbeit vorweisen kann, dass diese aber oft auch aus historisch-politischen Gründen schwer möglich oder sogar unmöglich war.¹⁰ Das orthodoxe Verständnis von Sozialarbeit und die Praxis der Sozialarbeit in der Rumänischen Orthodoxen Kirche war hier in Neuendettelsau 2008 auch das Thema einer „Theologischen Konsultation“ zum Thema „**« Alle Diakonie geht vom Altar aus »: Theologie und Praxis der Diakonie im ökumenischen Dialog**“. Dabei war auch das Erzbistum Cluj eingebunden mit einem Vortrag Seiner Exzellenz Weihbischof Vasile Someșanul – seligen Angedenkens!¹¹

Es ist durchaus richtig, dass die Rumänische Orthodoxe Kirche im sozialen Bereich aufgrund der politischen Umstände der atheistischen Diktatur etwa ein halbes Jahrhundert lang bis 1989 kaum sichtbar war. Doch dürfen wir nicht vergessen, dass die ersten Sozialeinrichtungen, Spitäler, Waisenhäuser, Altenheime und Häuser für Witwen von der Kirche gegründet wurden. Denken wir nur an das Beispiel des heiligen Basilius des Großen mit seiner Gründung der berühmten kirchlichen Wohltätigkeitseinrichtung „Basiliade“ (die eine ausgedehnte soziale, gesundheitliche und seelsorgerische Aktivität entfaltete).

Nach 1989 hat die diakonische Berufung und Mission auch in der Rumänischen Orthodoxen Kirche neu Gestalt gewonnen. Dutzende, ja hunderte von Sozialeinrichtungen wurden seitens der Kirche auf allen Ebenen

⁹ Radu PREDĂ, *Teologia socială ortodoxă. Prolegomene la o viziune răsăriteană asupra lumii de azi*, in: *Teologia Ortodoxă...*, p. 669.

¹⁰ Vgl. Jürgen HENKEL, Art. *Caritas, Diakonie - Orthodox*, in: *Lexikon für Kirchen- und Religionsrecht/LKRR*, Bd. 1 (A-E), Paderborn/Leiden 2019, S. 489; *Orthodoxe Sozialarbeit in Südosteuropa: Spiritualität der Tat*, in: *Herderkorrespondenz*, Nr. 1/2017, S. 41-44.

¹¹ Vgl. den Tagungsband mit allen Beiträgen: Erzbischof TEODOSIE VON TOMIS/Hermann SCHOENAUER/Jürgen HENKEL (Hg.), *‘Alle Diakonie geht vom Altar aus‘. Theologie und Praxis der Diakonie im ökumenischen Dialog*, Bonn/Hermannstadt 2008 (ACADEMIA, Bd. X).

ins Leben gerufen – von den Pfarrgemeinden bis zum Patriarchat.¹² Allein in unserem Erzbistum Vad, Feleac und Cluj gibt es über 50 Sozialeinrichtungen, darunter ein karitatives Krankenhaus und ein Palliativ-Zentrum „Heiliger Nektarie“ in der Stadt Cluj-Napoca.

Unsere Theologische Fakultät hat auch einen Studiengang „Sozialassistent“ und unterhält eine Partnerschaft mit dem Werk Diakoneo in Neuendettelsau. Der Theologe Radu Preda hat zudem den Terminus der „Sozialtheologie“ für die akademische theologische Ausbildung zur Soziallehre der Kirche entwickelt.

4. Ökumene

Ich möchte an dieser Stelle nicht auf Details zur Geschichte der Ökumene eingehen und auch nicht die aktuelle Krise der ökumenischen Beziehungen der Kirchen untereinander analysieren. Fest steht jedenfalls, dass die Ökumene als Modus des besseren Kennenlernens und auch der Annäherung unter den Kirchen viele Polemiken und Kontroversen ausgelöst hat, und das nicht nur zwischen den Kirchen, sondern auch innerhalb der einzelnen Kirchen.¹³ Im Falle der Orthodoxen Kirche sind die Reaktionen auf die Arbeit und die Beschlüsse des Panorthodoxen Konzils von Kreta aus dem Jahr 2016 bekannt.

Die Rumänische Orthodoxe Kirche hat sich seit den Anfängen auf diesem Weg des ökumenischen Dialogs engagiert. Die bilateralen Dialoge der Orthodoxen Kirchen mit anderen christlichen Kirchen haben auch dem orthodoxen theologischen Denken einen Impuls gegeben. Dieses für die Orthodoxie spezifische Denken gründet auf dem Prinzip des gegenseitigen Respekts gegenüber der Lehre jeder Partnerkirche im Dialog.¹⁴

Unsere Fakultät für Orthodoxe Theologie pflegt den ökumenischen Dialog mit anderen Partnerinstitutionen besonders in Europa. Der ökumenische Dialog stellt für die Babeş-Bolyai-Universität eine Notwendigkeit *sine qua non* dar, allein schon wenn wir an die Existenz von vier Theologischen Fakultäten hier denken. Konkret unterhält unsere Fakultät für Orthodoxe Theologie mehrere wissenschaftlich-akademische Partnerschaften mit anderen Theologischen Fakultäten in Deutschland (München, Heidelberg,

¹² Vgl. Bischof/Episcop vicar VASILE SOMEŞANUL, *Das soziale Engagement der Rumänischen Orthodoxen Kirche*, in: Erzbischof TEODOSIE u. a. (vgl. Anm. 11), S. 295-311.

¹³ Vgl. Jürgen HENKEL, *Wen(n) zu viel Ökumene stört (Rumänische Orthodoxe Kirche und das Konzil von Kreta)*, „Kritiker haben die Texte nicht gelesen“ – Interview mit Erzbischof Laurentiu (Streza) von Sibiu, in: „Religion und Gesellschaft in Ost und West“, Nr. 3/2017, S. 20-21.

¹⁴ Zu Details bezüglich der bilateralen Dialoge der Orthodoxen Kirchen mit anderen christlichen Kirchen vgl. den Band *Teologia Ortodoxă...*, pp. 97-135; vgl. auch Cristian SONEA, *Teologia dialogului intercreştin. O introduce*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2017.

Regensburg, Neuendettelsau), Österreich (Wien, Graz, Salzburg), Italien (Padua, Sophia-Loppiano), Polen (Warschau), Frankreich (Straßburg, Paris) und England (Oxford).

Diese ökumenischen Beziehungen demonstrieren die Offenheit der Klausenburger orthodoxen Theologie gegenüber einem konstruktiven theologischen Dialog, bei dem alle Beteiligten einen wichtigen und relevanten Beitrag zur gemeinsamen Botschaft beisteuern, die wir gemeinsam der Welt von heute auszurichten haben.

Die europäischen Erasmus-Programme schaffen große Möglichkeiten für den Austausch von Professoren und Dozenten, Studenten und Doktoranden zwischen unserer Fakultät und anderen universitären Zentren.

Die von unserer Fakultät organisierten Symposien versammeln renommierte Theologen, deren Präsenz in Cluj die vertiefte Kenntnis der westlichen katholischen und protestantischen Theologie begünstigt.

Die Babeş-Bolyai-Universität verleiht immer wieder akademische Titel wie *Doctor honoris causa* oder *Professor honoris causa* an bekannte theologische Persönlichkeiten wie zum Beispiel Kardinal Joseph Ratzinger, Adolf Martin Ritter, Thomas Spidlik, Ulrich Luz, Gunter Wenz und Jürgen Henkel.

Lutherische und katholische Theologen haben ihrerseits die orthodoxe Theologie in Westeuropa durch Übersetzungen oder Veröffentlichungen von breitem Interesse besser bekannt gemacht und weitervermittelt.¹⁵

Trotz aller dieser auch von der Universität Klausenburg unterstützten Bemühungen geht das Interesse an der Konsolidierung einer machbaren Ökumene im Leben der Kirchen immer weiter zurück. Doch als Theologen und Vertreter der akademischen Theologie dürfen wir hier nicht müde werden und nachlassen. Wir haben die Pflicht, auch in der Zukunft den Geist der Ökumene zu pflegen und zu kultivieren, wenigstens auf der Ebene der

¹⁵ Vgl. besonders die Buchreihe „Deutsch-Rumänische Theologische Bibliothek/DRThB“, die im Schiller Verlag Bonn-Hermannstadt erscheint, z. B.: Gerhard Kardinal MÜLLER, Metropolit LAURENȚIU von Siebenbürgen, Jürgen HENKEL, Hermann SCHOENAUER (Hg./Ed.), *Heilige und Heiligenverehrung in Ost und West/Sfinji și cultul Sfinților în Răsărit și Apus*, Bonn-Sibiu, 2018 (DRThB 8); Metropolit SERAFIM von Deutschland, Zentral- und Nordeuropa, Hermann SCHOENAUER, Jürgen HENKEL (Hg./Ed.) „Was ist der Mensch?“ *Theologische Anthropologie. Ein lutherisch-orthodoxer Dialog*“, „Was ist der Mensch?“ *Theologische Anthropologie - ein lutherisch-orthodoxer Dialog* -, „Ce este omul?“ *Antropologia teologică - un dialog ortodox-luteran*, Bonn-Hermannstadt 2013 (DRThB 5); Mathias HARTMANN, Vasile STANCIU (Hg./Ed.), *Das Leben als Geschenk Gottes. Christliche Verantwortung im Gesicht des Todes/Viața ca dar al lui Dumnezeu. Responsabilitatea creștină în perspectiva morții*, Bonn 2018 (DRThB 9); *Die Orthodoxie zwischen Tradition und Moderne. Gesammelte Beiträge von Metropolit Serafim von Deutschland, Zentral- und Nordeuropa zur orthodoxen Theologie und Glaubenspraxis*. Zum 25jährigen Amtsjubiläum herausgegeben von Jürgen Henkel, Bonn-Hermannstadt 2019 (DRThB 10); Metropolit ANDREI von Klausenburg, der Maramuresch und Salaj, *Beichte und Kommunion. Seelsorge und Lebensbegleitung durch Geistliche Väter in der orthodoxen Glaubenspraxis*. Aus dem Rumänischen übersetzt von Jürgen Henkel Bonn/Hermannstadt 2020 (DRThB 11).

akademischen theologischen Ausbildung. Ich bin der festen Überzeugung, dass der Austausch von Studenten und Professoren gegenwärtig die beste Variante zum gegenseitigen Kennenlernen darstellt. Darüber hinaus glaube ich, dass wir auch eine kulturelle Ökumene brauchen, die von musikalischen und künstlerischen Aktivitäten getragen wird sowie durch Arbeitsbesuche und Aufenthalte im Rahmen von Sommerschulen.

All dies wird zu gegebener Zeit Früchte tragen. Wenn wir selbst uns dieser Früchte nicht mehr werden erfreuen können, dann unsere Kinder und Kindeskiner mit Sicherheit. Die Hoffnung muss lebendig bleiben.

Liebe Kolleginnen und Kollegen,

ich erhebe nicht den Anspruch, mit diesen wenigen Ideen das Thema umfassend behandelt zu haben. Doch hoffe ich, dass diese Informationen und Überlegungen im Blick auf die Herausforderungen, die sich unseren theologischen Ausbildungsstätten heute stellen, willkommen sind.

Herzlichen Glückwunsch den Organisatoren, herzlichen Glückwunsch der Augustana-Hochschule! Die Fakultät für Orthodoxe Theologie aus Cluj-Napoca/Klausenburg wird Euch hier in Neuendettelsau immer in wahrer und herzlicher Freundschaft verbunden bleiben!

SĂPTĂMÂNA PATIMILOR ÎN FRESECELE DE LA BISERICA „SFÂNTUL NICOLAE” A MĂNĂSTIRII PROBOTA

MARCEL GHE. MUNTEAN

Abstract:

The study includes an iconographic analysis of the episodes that illustrate the Passion Week in the "Saint Nicholas" Church at the Probota Monastery, the princely necropolis of Petru Rares.

The painting dates from the 16th century and represents one of the most telling and truthful testimonies of the moldovan mural art of that time.

The beauty of the compositions, the clarity of the drawing and the forms, the particularly rich chromatics characterize, define and individualize the scenes that follow in the median register of the church nave. At the same time, we mention the 21 iconographic scenes presented: *The entrance to Jerusalem, the Washing of the feet, the Last Supper, the Prayer on the Mount of Olives, the Sleep of the Apostles, the Kiss of Judah, Jesus before Annas and Caiaphas, the Denial of Peter and the Judgment of Jesus, the Mocking of Jesus, the Restitution of Money and the Hanging of Judas, Jesus on the Way of Calvary, the Ascension of the Cross, Pilate on horseback in search of the Savior's cross, and Joseph of Arimathea asking for the body of Jesus, The soldiers sharing the shirt of Christ, the Crucifixion, the Descent from the Cross and the Lamentation of the Savior, the Guard from the Tomb.*

Keywords: *Passion Week, Probota Monastery, Petru Rares, iconography, fresco.*

Biserica închinată „Sfântului Nicolae” din Probota a fost ctitorită de voievodul Ștefan cel Mare și Sfânt în anul 1491, fiind locul de înhumare a mamei sale, doamna Oltea Maria. Lăcașul de cult a fost refăcut în anul 1530 de către Petru Rareș într-un spațiu alăturat celui dintâi; devenind mai apoi necropola familiei astfel: aici își vor dormi somnul de veci Petru, fiul

natural al lui Ștefan cel Mare, în 1546, fiul său, Ștefan și cea de a doua soție, Doamna Elena¹.

Arhitectura bisericii va deveni modelul altor edificii de cult moldave precum: Putna, Neamț, „Sfântul Gheorghe” de la Suceava; aici planul triconc cuprinde: altarul, naosul, gropnița, pronaosul cu două travei și pridvorul închis sau exonartexul².

Pictura interioară, ca de altfel și cea exterioară, mult deteriorată se impune printr-un program iconografic coerent răspunzând pe deplin exigențelor liturgice specifice oricărui ansamblu monumental caracteristic bisericilor ortodoxe.

Printre scene se remarcă: *Pantocratorul, Cîna cea de Taină, Sfântul Nicolae, Răstignirea, Sinoadele Ecumenice și Judecata de Apoi*.

Naosul cuprinde în organizarea sa scenele ce ilustrează viața și *Pătimirile Mântuitorului*³.

Săptămâna Mare debutează cu *Intrarea Domnului în Ierusalim*, scenă oglindită aici în registrul al treilea.

Intrarea în Ierusalim, frescă, sec. al XVI-lea,
Biserica „Sfântul Nicolae”, Mănăstirea Probota

Compoziția cuprinde în alcătuirea ei axonometrică în centru pe Iisus așezat pe asin, secondat în cele două părți asimetrice, ca proporție de apos-

¹ Tereza SINIGALIA, *Mănăstirea Probota*, Ed. Academiei Române, București, 2007, p. 7.

² T. SINIGALIA, *Mănăstirea Probota*, p. 11.

³ T. SINIGALIA, *Mănăstirea Probota*, p. 16. Întreg ciclul median este consacrat *Ciclului Patimilor* ce se dezvoltă asemeni unei frize cu episoade, ce se înlanțuie unul după celălalt.

tolii grupați în stânga și de mulțimea de la porțile orașului, aflată în dreapta. Ritmul personajelor ce compun scena e preluat de elementele de peisaj și de arhitectură, respectiv: munții, copacii ori zidurile cu turnuri înalte ce concentrează într-un spațiu închis acoperișurile și ferestrele urbei. Desenul sacadat conturează într-o cromatică de brun cald întregul ansamblu; vizibile sunt raporturile de închis-deschis în planul secund al temei. Hristos este redat cu fața întoarsă spre apostoli în timp ce trupul Său este rânduit cu ambele picioare pe aceeași parte. Elementele iconografice specifice subiectului sunt prezente și în acest caz. Dintre ele amintim: copiii ce întind veșmintele în fața Mântuitorului sau tinerii ce în iureșul mișcării sunt cățărați pe arborele de finic⁴; femeile și bărbații ce țin de asemenea ramuri, întâmpinându-L pe Iisus, ca de altfel și de diagonala descendentă a celor doi munți ce include grupul apostolilor și pe Mesia.

Cromatică simplă, clară a fiecărei imagini în parte este alcătuită din culori calde și reci; dând ansamblului o notă austeră prin dominantă griurilor luminoase și siderale. Scriitura liniară și dinamică este caracteristică întregului ansamblu al picturii monumentale de la Probota. Impresionant este contrastul de închis și deschis al imaginilor și, cu precădere frumos nuanțat de roșuri și verzuri, când deschise, când terne și profunde.

Cele două compoziții: *Spălarea picioarelor* și *Cina cea de Taină* aparțin Ciclului Liturgic, ele au fost incluse în această prezentare deoarece din punctul de vedere al derulării evenimentelor istorice și al mărturiei Sfintelor Evanghelii ele s-au petrecut în Joia Mare, fiind integrate în cadrul Deniilor din Săptămâna Patimilor⁵. În acest caz ele sunt pictate în naos, ele se încadrează în ciclul narativ al Patimilor sau cel prăznicar.

Prima compoziție ne arată slujirea Mântuitorului în fața ucenicilor și deplina Sa umilință prin actul spălării picioarelor lor⁶. Tema iconografică stabilește cadrul compozițional în limitele unui spațiu decorat cu două turnuri de forme diferite, o balustradă și o masă joasă, la care mai sunt adăugate elementele de recuzită: ștergarul, vasul de apă și draperia rânduită deasupra acoperișurilor semn al faptului că acțiunea se petrece în interior. Zugravul concentrează pe două registre, în dreapta imaginii, pe cei 11 apostoli. Sfântul Petru este plasat mai sus decât toți discipolii, iar Hristos stă în picioare, ștergând piciorul drept al apostolului. Schema compozițională își are prototipul ei în Bizanț, noutatea o reprezintă inovația arhitecturilor, sim-

⁴ I. D. ȘTEFĂNESCU, *Iconografia artei bizantine și a picturii feudale românești*, Ed. Meridiane, București, 1973, p. 103. Tema ilustrează textul evanghelistului Matei (21, 1-15).

⁵ Constantine CAVARNOS, *Ghid de iconografie bizantină*, trad. de Anca Popescu, Ed. Sophia, București, 2005, pp. 138-139. Episodul este istorisit doar la Sfântul Evanghelist Ioan (13, 2-15).

⁶ I. D. ȘTEFĂNESCU, *Iconografia artei bizantine și a picturii feudale românești*, p. 104. Izvorul temei îl găsim la Sfântul Evanghelist Ioan în capitolul 11(8-10).

plitatea și liniaritatea desenului, ca de altfel și cromatica pastelată și expresivă a subiectului. În același timp reținem aspectul ușor intimist sugerat prin proporțiile figurilor scunde și izocefale secundate de armonia și blândețea mișcărilor, atitudinilor, gesturilor, ce denotă o atmosferă plină de sinceritate și puritate sufletească. Apostolii timizi și smeriți au capetele plecate și trupurile adunate, așteptând misterul euharistic ca după o amplă spovedanie. Nimic nu pare întâmplător și nimic de prisos, pare se că în acest caz, artistul a investit multă dăruire și pricepere în a reda stările sufletești ale ucenicilor. Detalii ornamentale împréjmuiesc imaginea, le vedem pe clădiri, la ferestre, pe balustradă, pe masă, pe ștergarul de sus, rostul lor este de a da ritmicitate, perspectivă și muzicalitate scenei.

Spălarea picioarelor, frescă, sec. al XVI-lea,
Biserica „Sfântul Nicolae”, Mănăstirea Probota

Cina cea de Taină, frescă, sec. al XVI-lea, Biserica „Sfântul Nicolae”, Mănăstirea Probota

Tema *Cinei* este în această cheie componistică tributară primelor reprezentări iconografice pe care le avem din încă din secolele al IV-lea și al VI-lea, unde discipolii sunt dispuși în jurul unei mese în formă de pot-coavă, în vreme ce Iisus preia locul din dreapta imaginii⁷.

Posibil influențat de modelele apusene (a se face paralelă cu aceeași temă la Giotto ori Duccio di Buoninsegna) pictorul fixează și în partea de jos sau cea a primului plan, patru apostoli înfățișați cu spatele spre privitor⁸. Discursul plastic este amplu, cromatic bogat nuanțată, iar apostolii sunt figurați în mișcare, întrebându-se posibil cine este cel care îl va vinde pe Mesia. Ucenicul iubit șade pe pieptul Învățătorului, în timp ce unul dintre comeseți își îndreaptă mâna spre potirul monumental aflat în mijlocul mesei; acesta este asociat cu Iuda Iscarioteanul. Hristos redat din semiprofil are o atitudine statică, maiestuoasă, El binecuvântează apostolii, gestul Său fiind repetat de un personaj mai vârstnic, aflat în poziție similară și mai aproape de spectator⁹. Desenarea la unul dintre apostolii văzuți din spate a nimbului în adâncime denotă o cunoaștere a perspectivei, fapt demonstrat și în alte detalii.

Existența celor două ridichi de culoare închisă pe suprafața albă a mesei ne duce cu gândul la pictura sârbă de unde autorul ar fi împrumutat acest

⁷ C. CAVARNOS, *Ghid de iconografie bizantină*, pp. 140-143. Scena e prezentată de toți evnghești. Primele reprezentări le vizualizăm în Codexul Rossano și în mozaicurile ravenniene din secolul al VI-lea.

⁸ I. D. ȘTEFĂNESCU, *Iconografia artei bizantine și a picturii feudale românești*, p. 108.

⁹ Conf. univ. dr. Marcel Ghe. MUNTEAN, *Teme iconografice creștine - curs universitar*, Ed. Limes, Cluj-Napoca, 2015, pp. 168-169.

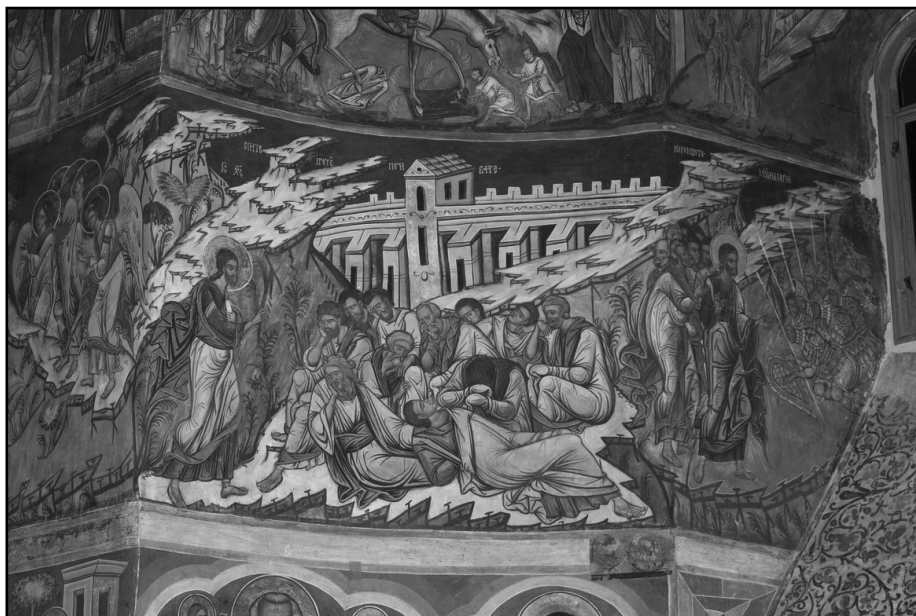
detaliu prețios perpetuat în întreaga pictură postbizantină. Ritmicitatea culorilor complementare a roșului, verdelui, albastrului, ocrului, în proporții și gradații de închis și deschis este subordonată volumetriei formelor cu peganță circulară la personaje în raport cu cele liniare, unghiulare din aria elementelor de decor.

Rugăciunea de pe muntele Măslinilor, frescă, sec. al XVI-lea,
Biserica „Sfântul Nicolae”, Mănăstirea Probita

Rugăciunea de pe munte Măslinilor include două momente: primul începe imediat după catapeteasmă, iar cea de al doilea păstrează continuitatea. Hristos îngenuncheat privește spre cer cu mâinile în gestul de orant, îndreptat spre vârful unui munte în a cărui parte superioară se deslușește silueta unui înger (deasupra îngerului sunt redată simbolic cerurile prea înalte)¹⁰. În dreapta Mântuitorului și în spatele Său sunt figurați cinci îngeri în picioare, ce au la rândul lor mâinile întinse, repetând atitudinea de rugăciune. Frumusețea excepțională a compoziției este dominată de așezarea munților simplificați în forme triunghiulare, clare și franc colorate. Predomină ocrul deschis, în raport de contrast cu griurile și albastrul ce completează ansamblul coloristic. Linia jucăușă delimitează diversele culori, ritmând suprafețele colorate.

¹⁰ I. D. ȘTEFĂNESCU, *Iconografia artei bizantine și a picturii feudale românești*, p. 109.

Somnul apostolilor, frescă, sec. al XVI-lea,
Biserica „Sfântul Nicolae”, Mănăstirea Probota

Aflată în strânsă legătură cu compoziția prezentată anterior, despărțită și unită totodată de silueta unui nou munte, ea cuprinde în mijlocul ei grupul de apostoli dormind și în stânga imaginii, pe Hristos pășind spre ei și binecuvântându-i. Deschiderea munților în zona centrală, de interes este completată de zidurile de cetate cu acoperiș și creneluri.

Din dorința de a reda planurile distincte pe care se reliefează personajele, pictorul colorează în nuanțe diferite spațiile corespunzătoare fiecărui fragment. Surprinzător este, și în acest caz folosit cu ingeniozitate contrastul de clarobscur, sugerat de valorile de alb, din prim plan sau de griul deschis al cetății, în raport cu alte detalii mai întunecoase. Suprafața plastică definită de o succesiune de elemente este ritmată, ea dând efectul de mișcare și devenire. Dintre apostoli singurul treaz este Sfântul Petru¹¹. Chipurile ucenicilor sunt surprinse în atitudini distincte exprimând diverse ipostaze ale somnului.

Urmând șirul evenimentelor ni se înfățișează în continuare soldații căzuți în fața lui Iisus înconjurat de discipoli. Desfășurată pe absida de nord, tema *Sărutul lui Iuda* ne impresionează prin tumultul și dinamismul ei¹². Într-o

¹¹ I. D. ȘTEFĂNESCU, *Iconografia artei bizantine și a picturii feudale românești*, pp. 109-110. Cele două compoziții sunt ilustrate legate, împreună.

¹² I. D. ȘTEFĂNESCU, *Iconografia artei bizantine și a picturii feudale românești*, pp. 110-112. Tema se găsește în Evangheliile sinoptice. În iconografie o întâlnim încă din veacul al V-lea la Ravenna.

posibilă dezordine voită, Iuda îl îmbrățișează pe Iisus. Cele două figuri unite descriu, de asemenea exteriorul sau conturul unui triunghi ce se încheie la piciorul drept al Mântuitorului. Episodul cu tăierea urechii slujbașului împăratesc este plasat în dreapta compoziției. Mantia lui Iisus desenată și pictată în nuanțe de albastru concentrează și evidențiază mișcarea expresivă și dinamica lucrării, făurind totodată un vibrant rapel cromatic cu atmosfera nocturnă a lucrării.

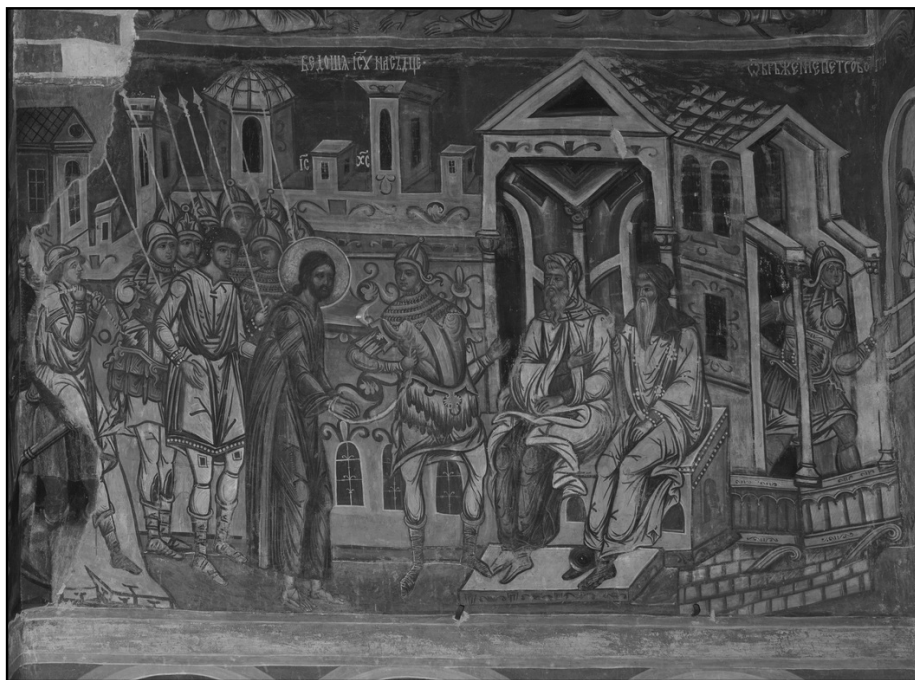

Sărutul lui Iuda, frescă, sec. al XVI-lea, Biserica „Sfântul Nicolae”, Mănăstirea Probota

Momentul înfățișării lui Hristos, arhieriei Anna și Caiafa este indispensabilă acestui ansamblu impresionant o vedem pe peretele de sud-vest al naosului.

Pictorul rânduiește într-o desfășurare de la stânga spre dreapta imaginii evenimentul predării și al judecării lui Hristos într-o scenă definită de arhitecturi colorate în acorduri cromatice calde. Proporția dintre figurile și elementele adiacente întâmplării este veridic îndreptată spre siluetele monumentale ale personajelor. Echilibrul compozițional este rezolvat prin componentul de legătură definit prin soldatul din mijlocul lucrării ce unește prin poziția diferită a capului și a corpului său cele două grupuri. Grupul din stânga cuprinde soldații și pe Iisus în tunică roșie cu clave, legat de mâini, iar grupul din dreapta este contrabalansat de cei doi judecători Anna și Caiafa. Constituenții de mișcare ce conduc privitorul dintr-o parte în cealaltă a scenei devin chipurile personajelor și gestică mâinilor. Ele construiesc un tempo de ridicare și coborâre, asemenea unei traiecto-

rii meandrice. Porțiunile vizibile ale clădirilor sunt ingenios proiectate; astfel, creatorul dă impresia de dinamism tocmai prin dispunerea și proporționalitatea lor.

Iisus înaintea lui Anna și Caiafa, frescă, sec. al XVI-lea, Biserica „Sfântul Nicolae”, Mănăstirea Probota

Sesizăm senzația de echilibru al zidului de culoarea roșu deschis, în elevație cu detaliul interior de perspectivă ce se găsește în spatele lui Anna și Caiafa. Acesta este alcătuit din trei coloane cu capitel, arhitravă și fronton.

Înainte prezentării în fața lui Pilat, pictorul include și *Lepădarea lui Petru* din a cărei ipostaze episodice remarcăm două: Apostolul încălzindu-se alături de un tânăr îmbrăcat în straie ostășești și Sfântul Petru plângându-și tăgăduirea¹³.

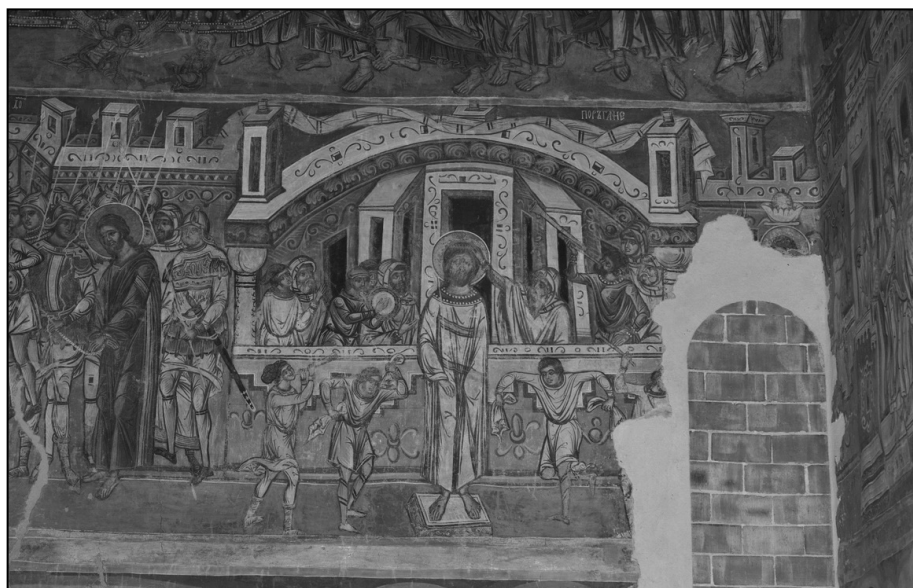
Aducerea Mântuitorului înaintea lui Pilat și spălarea mâinilor sale în văzul sinediului concentrează un număr impresionant de personaje ce au în centrul lor pe însuși guvernatorul, tronând. Registrele paralele de figuri, în special soldații și membrii adunării iudaice cu atributele și gesturile caracteristice întregesc atmosfera tumultuoasă la care se adaugă linia sinuoasă delimitată de zidul cu creneluri din partea superioară. Întreaga scenogra-

¹³ I. D. ȘTEFĂNESCU, *Iconografia artei bizantine și a picturii feudale românești*, p. 113.

fie emoționantă îl are la polul opus pe Hristos poziționat în picioare și din semiprofil, definit de impregnarea nemișcării și a staticului (neclintirii).

*Lepădarea lui Petru și Judecata lui Iisus, frescă, sec. al XVI-lea,
Biserica „Sfântul Nicolae”, Mănăstirea Probota*

*Batjocorirea lui Iisus, frescă, sec. al XVI-lea,
Biserica „Sfântul Nicolae”, Mănăstirea Probota*

Batjocorirea lui Iisus reprezintă un fapt zguduitor trăit de Iisus în ultimele zile ale chinurilor Sale pământești. Tema ni-l redă pe Hristos înveșmântat într-o tunică lungă de culoarea albă, purtând coroană de spini și fiind așezat pe un suppedaneum. În imediata Sa apropiere observăm patru tineri ce dansează și cântă la fluier, denotând bucuria sau veselia în fața suferinței Mântuitorului. Planul imediat următor este delimitat de o balustradă scundă, decorată cu forme geometrice, ce lasă să se întrevadă fragmentele altor figuri omenеști; aceștia sunt alții batjocoritori ai lui Iisus. Unul dintre ei întinde și așează pe capul Crucificatului cununa infamiei. Întreaga soluționare a formelor arhitecturale ce se delimitează în dosul lui Hristos, concentrează prin semicercul superior atenția spre imaginea lui Iisus.

Prin acest tip de închidere a spațiului se dorește includerea simbolică a privitorului în evenimentul dramatic și implicit se creează o perspectivă de relaționare dintre omul contemporan și sensul compoziției, în care Hristos pătimizește pentru fiecare dintre noi.

Priveștiștea *Biciuirii* propriu-zise este distrusă, din ea deslușim detaliul unui tânăr ce se pregătește să lovească cu un bici dublu și lung trupul Osânditului (detaliu vizualizat în scena următoare).

Restituirea banilor și Spânzurarea lui Iuda, frescă, sec. al XVI-lea, Biserica „Sfântul Nicolae”, Mănăstirea Probota

Momentul înapoierii celor treizeci de arginți este zugrăvit prin grupul de bătrâni ce îl împresoară pe Iuda. Trădătorul oferă punga unui personaj aflat în fața unei uși deschise. Pentru o înțelegere a sensului de descifrare a evenimentului, pictorul apelează la o reprezentare introspectivă, el sugerează cu ajutorul unor cercuri conținutul vizibil al săculețului restituit.

Finalizându-și misiunea, Iuda se spânzură. Acest episod este plasat la zidul urbei, la poala unui munte acolo unde Iuda stă atârnat, legat cu capul în sus de ramura unui arbust.

*Iisus pe drumul Golgotei, frescă, sec. al XVI-lea,
Biserica „Sfântul Nicolae”, Mănăstirea Probota*

Pe peretele de nord în absidă, tema drumului spre Golgota este figurată în spațiul premărgător unei ferestre; de aceea în partea dreaptă cele trei cruci purtate de cei doi tâlhari și de Simon Cireanul sunt văzute dintr-un unghi diferit.

Plasat în zona mediană, Iisus legat de mâini și tras de un soldat pornește cu un pas înainte, având totuși capul, întors spre femeile mironosițe. Printre acestea o remarcăm pe Fecioara Maria ce poartă maforion de culoarea roșu carmin, asemănătoare mantiei Mântuitorului.

Plasați între femeii și Iisus (cu cele două accente închise de culoare), soldații leagă și soluționează spațiul în plină mișcare ce se încheie în partea de sus cu o multitudine de vârfuri muntoase. Sulițele lor ce descriu diagonale ascendente spre stânga lucrării, repetă cadențat ritmul crucilor de lemn.

Remarcăm în detaliile ce definesc crucile, existența celor două plăcuțe, orizontale, de mici dimensiuni, paralele cu axa orizontală și care sunt menite să susțină picioarele Mântuitorului și inscripția supliciului. Succesiunea ritmică a grupurilor umane, a clădirilor, a munților dublate de contrastele cromatice de: roșu deschis, ocru-galben, gri-albastru luminos, creează ritmicitate și vioiciune spațiului narativ.

Plasat voit în partea dreaptă a lucrării, Iisus având doar perizoma în jurul soldurilor se avântă cu piciorul stâng înainte, pe suppedaneum-ul crucii, ajutat fiind de doi tineri¹⁴.

¹⁴ I. D. ȘTEFĂNESCU, *Iconografia artei bizantine și a picturii feudale românești*, pp. 116-118.

Urcarea pe cruce, frescă, sec. al XVI-lea, Biserica „Sfântul Nicolae”, Mănăstirea Probota

Spațiul scenei este populat de doi munți ce deschid și dinamizează episodul dramatic; precum și de prezența grupului de soldați, ca de altfel și de cele două scări ce creează un rapel simetric la muntele alb din partea stângă.

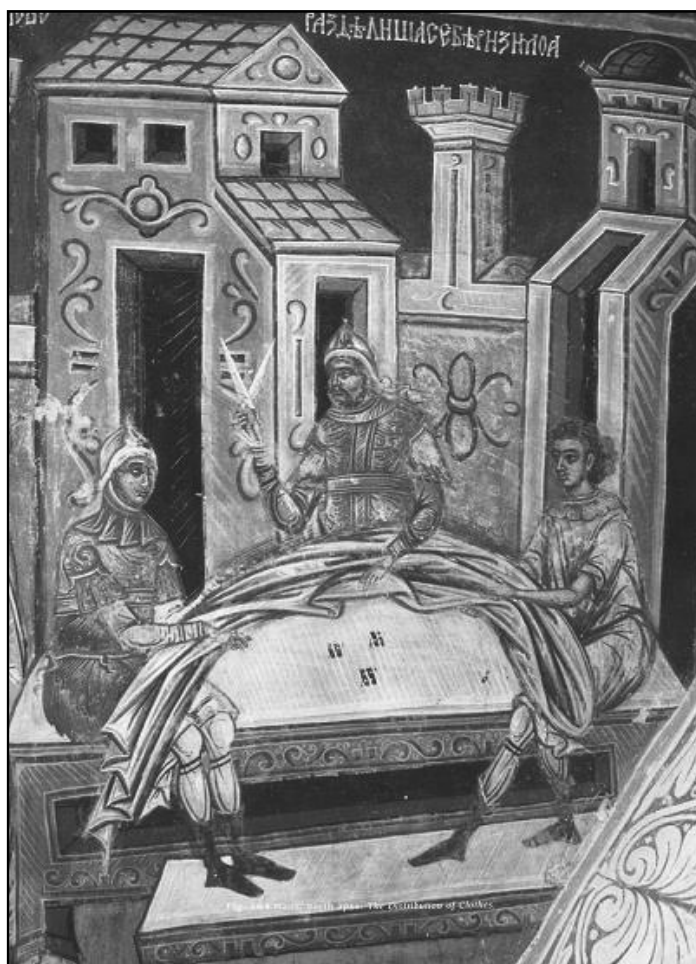
Albul rafinat în nuanțe de roșu și albastru, învăluie subiectul care în dreapta scenei e definit de triumful ocru galben ce semnifică muntele.

Pilate călare în căutarea crucii Mântuitorului și Iosif din Arimateea cerând trupul lui Iisus, frescă, sec. al XVI-lea, Biserica „Sfântul Nicolae”, Mănăstirea Probota

Compoziția este complexă și sugestivă, aici sunt întâlnite două evenimente: cel dintâi moment surprinde călătoria lui Pilat pe care a întreprins-o spre locul crucificării. Cei doi armăsari sunt desenați din profil, fiind surprinși în pasul grațios al mișcării. În primul plan recunoaștem figura imponentă a lui Pilat, ce ține în mâna sa întinsă un filacter desfășurat. Cel de-al doilea fapt ne arată din nou pe guvernatorul Iudeii, tronând și purtând sceptru și coroană cu fleuroni. În fața sa identificăm un bătrân, în persoana lui Iosif din Arimateea, purtând nimb. El a venit spre a-i cere trupul mort al lui Iisus, pentru a-l îngropa în mormântul cel nou al său.

Între cei doi protagoniști, sesizăm figura delicată a unui soldat tânăr ce ne duce cu gândul la sfinții militari pictați în naos, în registrul întâi.

Soldații împărțind cămașa lui Hristos, frescă, sec. al XVI-lea, Biserica „Sfântul Nicolae”, Mănăstirea Probota

În spatele lui Iosif din Arimateea se desfășoară întâmplarea legată de cei trei soldați ce împart între ei, trăgând la sorț cămașa lui Hristos; pe masă stau așezate cele trei zaruri aruncate, făcând aluzie la textul Sfintei Scripturi. În jur sunt reprezentați simetric tinerii ostași, cel din mijloc ridică o foarfecă monumentală, în vreme ce ceilalți susțin o draperie pictată într-o formă semicirculară.

Crucificarea, frescă, sec. al XVI-lea, Biserica „Sfântul Nicolae”, Mănăstirea Probota

Crucificarea se găsește așezată în absida de nord, fiind un exemplu caracteristic de pictură postbizantină realizată dintr-o perspectivă de relaționare. Scena cuprinde o multitudine de personaje, atât istorice, cât și simbolice¹⁵.

În centrul scenei se află Hristos răstignit, dominând lucrarea, iar în partea stângă grupul de femei împreună cu Maica Domnului și Sfântul Ioan Teologul, având nimburi. În partea opusă sunt grupați: ostașii romani împreună cu sutașul și câțiva evrei, posibil și Nicodim, de asemenea cu nimburi.

În partea dreaptă a scenei observăm un personaj ce poartă nimb și rotulus deschis, e prorocul Moise. Prezența profetului ne amintește de episodul cu șarpele de aramă ridicat în pustiu, prefigurare a răstignirii Mântuitorului¹⁶.

¹⁵ I. D. ȘTEFĂNESCU, *Iconografia artei bizantine și a picturii feudale românești*, pp. 118-123.

¹⁶ Marcel Ghe. MUNTEAN, *Repertoriul picturii bizantine. Icoane de praznic*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2014, p. 164.

Întreaga compoziție se profilează pe un peisaj arhitectural construit din turnuri și creneluri. Totodată, în jurul lui Hristos, în cele două părți zugravul a pictat pe cei doi tâlhari. La baza crucii, relieful muntos se deschide printr-o peșteră de mici dimensiuni unde vizualizăm craniul lui Adam.

Dintre figurile simbolice ce apar în această scenă monumentală sesizăm existența celor doi îngeri situați sub brațul crucii, de o parte și de cealaltă a lui Iisus. În partea stângă e reprezentată o femeie tânără, îmbrăcată în haine împărătești, purtând coroană cu patru fleuroni. Aceasta ține un potir în care se strânge sângele și apa ce țâșnesc din coasta Mântuitorului. Gestul simbolizează nașterea Bisericii; femeia fiind o alegorie a ei. În același registru, dar în partea opusă este pictată o altă femeie, având capul acoperit. Ea are în mâna stângă o carte și simbolizează sinagoga. Deasupra scenei, în jurul capului lui Hristos încununat cu nimb și coroana de spini, vedem pe cei doi aștri: soarele și luna ce semnifică participarea întregii creații la moartea Mântuitorului.

Și în acest caz, zugravul structurează cromatica de ansamblu, luminând cu precădere trupul Crucificatului, ce devine protagonistul întregului acord de culori calde, așezate cu multă pricepere pe fondul albastru închis al cerului.

Coborârea de pe cruce și Plângerea Mântuitorului, frescă, sec. al XVI-lea, Biserica „Sfântul Nicolae”, Mănăstirea Probota

Cele două momente istorisesc episoadele de după răstignire când după tradiție, Iisus a fost coborât de pe cruce și așezat pe piatra tomală de culoare roșie. *Coborârea de pe cruce* prezintă clipa în care Iosif și cu Nicodim desprind de pe cruce trupul inert a lui Iisus¹⁷. Prezenți în scenă sunt: Sfântul Ioan ce sărută stânga Învățătorului și femeile mironosițe în fața cărora pe un suppedaneum înalt o recunoaștem pe Maica Domnului. Ea repetă gestul ucenicului îmbrățișându-L și sărutându-L pe Fiul său.

Atmosfera de tristețe și de suferință a tuturor martorilor este cu siguranță amplificată în cea de a doua scenă cunoscută sau numită *Plângerea Mântuitorului*.

Și în acest caz, Fecioara Maria susține cu multă tandrețe chipul lui Iisus, ca și atunci când Îl purta la sânul ei. Aceleași personaje amintite mai înainte îngenunchează în jurul catafalcului, exprimându-și prin gesturi și atitudini diferite sentimentul de tristețe și de compasiune înaintea Mântuitorului. Prezența îngerilor, doi la număr, în ambele compoziții iconografice constituie o mărturie veridică a condoleanței universale.

Plângerea Mântuitorului și Paza de la mormânt, frescă, sec. al XVI-lea, Biserica „Sfântul Nicolae”, Mănăstirea Probota

¹⁷ I. D. ȘTEFĂNESCU, *Iconografia artei bizantine și a picturii feudale românești*, pp. 123-125.

Ultima reprezentare *Paza de la mormânt* ne înfățișează mormântul închis și pecetluit, păzit fiind de soldații cu sulite și scuturi, stând jos la intrare, înainte de căderea nopții. Piatra funerară de culoarea roșie deschis este amplu ornamentată cu motive florale, având forma unui sarcofag antic¹⁸.

Chiar dacă nu se cunoaște numele zugravului sau a ucenicilor, se poate considera ca ctitor, cel puțin ca inițiator spiritual al lui Petru Rareș, mitropolitul Grigorie Roșca¹⁹.

Finalizând acest studiu închinat *Ciclului Patimilor* de la Mănăstirea Probota reținem faptul că, atât episoadele consacrate, cât și cele mai rare, regăsite și în ansamblurile murale ale Moldovei, denotă o bună cunoaștere a tradiției, precum și gustul spre o redactare scenică a așa ziselor *ecrane succesive*²⁰ ce evidențiază gustul încetățenit al epocii pentru narațiunea plastică cu valențe iconografice, bizantine.

¹⁸ I. D. ȘTEFĂNESCU, *Iconografia artei bizantine și a picturii feudale românești*, pp. 123-128.

¹⁹ *Die Wandmalerei in der Moldau im 15. und 16. Jahrhundert*, Meridiane Verlag, Bukarest, 1983, p. 29.

²⁰ T. SINIGALIA, *Mănăstirea Probota*, p. 16.

SURSELE PRIMELOR VOLUME ALE TRADUCERII FILOCALIEI GRECEȘTI DE CĂTRE PR. DUMITRU STĂNILOAE

RĂZVAN PERȘA

Abstract:

As acknowledged in contemporary research, multiple Romanian translations of the Philokalic writings predate Father Dumitru Stăniloae's translation, many of which are preserved in manuscript form in the Library of the Romanian Academy. Father Stăniloae received two volumes of the Greek Philokalia from Zian Boca, who brought them from Mount Athos following a scholarship awarded by Metropolitan Nicolae Bălan. In the preface to the first volume, Father Stăniloae expresses his regret over the absence of critical editions of the Philokalia text. The existing editions could not be utilized by the translator due to the material limitations of the time, specifically during the spring of 1944, when Fr Stăniloae started the translation of the Philokalia. Consequently, Father Stăniloae relied on the Greek edition of the Philokalia and the Greek texts within Migne's collection, utilizing these sources to discern the meaning closest to a potential original text. From Father Stăniloae's accounts, it is evident that three significant sources were employed in the translation of the Philokalia, in addition to the Greek edition: 1) the translation by Bishop Gherasim Safirin, preserved in manuscript at the Frăsinei Monastery; 2) the translations by Hieromonk Serafim Popescu; and 3) copies of older Romanian manuscripts from Athos brought by Serafim Popescu and Arsenie Boca. The article attempts to examine these three primary sources utilized by Father Stăniloae.

KEYWORDS: *Philokalia, sources, manuscripts, Romanian Translation, Dumitru Stăniloae, Serafim Popescu, Arsenie Boca, Gherasim Safirin.*

1. Sursele traducerii primelor volume ale Filocaliei românești

În cuvântul înainte la primul volum al Filocaliei, Pr. Dumitru Stăniloae afirmă că traducerea s-a făcut după ediția în două volume a lui Panagiotis

At. Tzelati¹, apărută la tipografia Παρασκευά Λεώνη, în Atena, 1893². Primul volum al Filocaliei românești cuprinde 7 autori regăsiți în volumul 1 al Filocaliei grecești, care are un număr total de 18 autori.

După cum preciza Pr. Dumitru Stăniloae, cele două volume ale Filocaliei Grecești au fost aduse de către Pr. Arseniei Boca de la Muntele Athos, după bursa de studiu primită din partea Mitropolitului Nicolae Bălan. În prefața acestui prim volum, Părintele Stăniloae deplânge lipsa unor ediții critice ale textului Filocaliei, chiar și cele existente nu au putut fi folosite de către traducător din pricina imposibilităților materiale ale vremii³, adică în primăvara anului 1944⁴. Prin urmare, Pr. Stăniloae a folosit ediția greacă a Filocaliei și textele grecești din colecția lui Migne⁵ pe baza cărora a încercat să determine sensul cel mai apropiat de un posibil text original.

¹ „Noi n-am avut la dispoziție decât ediția a II-a, publicată de Panagiot At. Tzelati în Atena la 1893. Această ediție, apărută în 2 volume, cuprinde, pe lângă scrierile celei dintâi, și „Capetele Fericitului Patriarh Calist” (vol. II, pp. 412-455). Volumul I cuprinde 18 autori, al doilea 14, plus câteva mici scrieri de autori anonimi sau colectivi. În primul volum numele și ordinea autorilor este următoarea: Antonie cel Mare, Isaia Pustnicul, Evagrie Monachul cu 3 scrieri, Ion Casian cu 2 scrieri, Marcu Ascetul cu 3 scrieri, Isichie Preotul, Nil Ascetul cu 2 scrieri, Diadoch al Foticeei, Ioan Carpatul cu 2 scrieri, Teodor al Edesei cu 2 scrieri, Maxim Mărturisitorul cu 3 scrieri, Talasie, Ioan Dama. schim. Filimon, Teognost, Filotei Sinaitul, Ilie Preotul și Ecdicul cu 2 scrieri, Monachul Teofan Scărarul”.

² Φιλοκαλία των ιερών νηπτικῶν συνερανισθείσα παρά των αγίων και θεοοφόρων πατέρων ημών εν η δια της κατά την πράξιν και θεωρίαν ηθικής Φιλοσοφίας ο νους καθαίρετα, φωτίζεται, και τελειούται και εις ην προσετέθησαν τα εκ της εν Βενετία εκδόσεως ελλείποντα κεφάλαια του μακαρίου Πατριάρχου Καλλιόπου, Εκδιδομένη υπό Παναγιώτου Αθ. Τζελάτη, Τόμος α', β', Εκ του Τυπογραφείου Παρασκευά Λεώνη, Εν Αθήναις, 1893 .

³ Aici Pr. Dumitru Stăniloae se referea la ediția critică la „Tratatul în 100 de capete” al lui Diadoch și „Tratatul despre rugăciune” a lui Evagrie publicate

⁴ Pentru datarea traducerii realizate de către Pr. Dumitru Stăniloae a se vedea: Răzvan PERȘA, „Părintele Dumitru Stăniloae și traducerea Filocaliei românești. Precizări asupra manuscriselor”, în Daniel Lemeni (coord.), *Isihasm și spiritualitate filocalică în teologia românească*, Ed. Astra Museum, Sibiu, 2019, pp. 55-78.

⁵ „E de regretat faptul că până în prezent nu s-au publicat ediții critice ale scrierilor cuprinse în Filocalia, cu un text cât mai sigur. Dintre scrierile traduse în acest prim volum numai „Tratatul în 100 capete” al lui Diadoch și „Tratatul despre rugăciune” al lui Evagrie s-au bucurat de astfel de ediții. Dar noi nu ni le-am putut procura nici pe acestea în vremurile de azi. Însă pentru toate am confruntat textul din Filocalia greacă cu cel din Patrologie lui Migne, urmând în locurile unde erau deosebiri, fie varianta din Migne, fie pe cea din Filocalia, după cum ni se părea mai de încredere una sau alta (ținând seama de legătura cu con- textul, de inteligibilitate etc.). La Diadoch am avut traducerea latină din Migne ca ajutor. Numai la Antonie n'am avut nimic. În general textele scrierilor traduse în acest volum nu par să fie simțitor depărtate de original. Poate la Evagrie și la Isaia Pustnicul din cari Filocalia dă mai de grabă extrase, sunt modificări mai serioase. Cu mult mai alterate vor fi, din nefericire, textele din partea din urmă a volumului I din Filocalia greacă și din vol. II. Uneori ele vor fi de-a dreptul de neînțeles, încât va trebui să întregim sau să construim textul după chibzuiala noastră. Greutatea va fi sporită de faptul că nici Patrologia lui Migne nu ne va mai oferi texte paralele la acele scrieri, ci le va reproduce pe cele din Filocalia greacă.” Cuvânt înainte”, *Filocalia sau culegere din scrierile sfinților Părinți cari arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, Volumul 1, Ediția II, tradusă din grecește de Prot. Stavf. Dr. Dumitru STĂNILOAE, Profesor la Academia teologică „Andreiană”, Institutul de Arte Grafice „Dacia Traiană” S. A., Sibiu, 1947, pp. VII-VIII.

În finalul acestei prefete, Pr. Stăniloae avea să precizeze și sursele pe care le-a folosit în traducere:

„De încheiere câteva informații despre împrejurările traducerii și ale tipăririi. La traducerea primului volum grec (adică până la Sf. Maxim Mărt. inclusiv), am avut alături și traducerea episcopului Gherasim Safirin, procurându-mi o copie după manuscrisul de la Mănăstirea Frăsinei. Traducerea am făcut-o după textul grec. Versiunea episcopului Gherasim Safirin ne-a fost numai un mijloc auxiliar, folosit mai ales la locurile obscure, pentru a vedea cum le-a înțeles și el. La Antonie, Evagrie (afară de „Tratatul despre rugăciune”), Ion Casian și Isaia am avut și o primă schiță de traducere a P. C. Păr. Ieromonah Serafim Popescu, de la Mănăstirea Brâncoveanu. De asemenea la unele scrieri am folosit și copii de pe manuscrise românești mai vechi de la Atos, aduse de P. C. Sa și de Părintele Arsenie. În traducere am căutat să folosesc pe cât s-a putut un vocabular înțeles de toți și nu prea depărtat de cel tradițional. Dar în unele locuri am recurs și la câte un termen mai nou, de dragul precizunii”.

Din aceste mărturii ale Părintelui Stăniloae, putem constata existența a trei importante surse folosite, pe lângă ediția grecească, în traducerea Filocaliei: 1) traducerea episcopului Gherasim Safirin, păstrată în manuscris la Mănăstirea Frăsinei; 2) traducerile ieromonahului Serafim Popescu; 3) copii ale unor manuscrise românești mai vechi de la Athos aduse de către Pr. Serafim Popescu și Părintele Arsenie Boca. Să analizăm puțin aceste trei surse principale folosite de către Părintele Stăniloae.

2. Traducerea episcopului Gherasim Safirin și manuscrisul de la Mănăstirea Frăsinei

Filocalia a circulat în spațiul monahal românesc sub diferite forme și în diferite perioade cu mult înaintea secolului al XX-lea⁶. Din mai multe surse s-a considerat în anii 1930 că a existat o traducere a Filocaliei realizată de către fostul episcop Gherasim Safirin, retras la Mănăstirea Frăsinei⁷, chiar

⁶ Pentru o analiză cu privire la traducerile filocalice a se vedea: C. ZAHARIA, „La chiesa ortodossa romana in rapporto alle traduzioni patristiche filocaliche nelle lingue moderne”, in *Benedictina* 35 (1988), pp. 153-172; Arhim. Ciprian ZAHARIA, „Biserica Ortodoxă Română și traducerile patristice și filocalice în limbile moderne”, în: Prof. Dr. Dan ZAMFIRESCU, *Paisianismul. Un moment românesc în istoria spiritualității europene*, Ed. Roza Vânturilor, București, 1996, pp. 46-62.

⁷ George RACOVEANU, „Duminecă”, *Cuvântul*, An XV, nr. 3186, Luni (28 martie 1938), p. 1: „O traducere după original a făcut, în liniștea Mănăstirii Frăsinei-Vâlcea, episcopul Gherasim Safirin, sfântul Romanului, după ce părinții sinodali l-au aruncat afară din scaun. Traducerea aceasta precum și originalul au fost ciordite de unul. Vrea el s-o aducă așa din arcuș și să dea pe românește o Filocalie”. Nichifor CRAINC, „Cronica mărunță”, *Gândirea*, anul XVII, nr. 5 (mai, 1938,) p. 280: „O nouă traducere ne-a dat-o regretatul episcop Gherasim Safirin. E făcută după ediția greacă de la 1893 și nu conține decât volumul I și încă nici acesta întreg. Versiunea lui Safirin, fără să fie literară și întru totul corectă, e cea mai bună; traducerile paisiene sânt ilisibile mai ales în

și Pr. Dumitru Stăniloae considera că a avut în față traducerea filocaliei realizată de către Gherasim Safirin⁸. Din aceste date oferite de către teologii români în relatările lor din anii 1938, putem vedea următoarele: 1. manuscrisul lui Gherasim Safirin era o traducere eclectică după ediția din 1893, conținând doar primul volum; 2. manuscrisul cuprindea 5 volume a câte 300-400 de pagini; 3. traducerea era deficitară, însă mult mai bună decât versiunile anterioare. Să căutăm sursa acestor informații pentru a vedea dacă acest manuscris a stat la baza Filocaliei Românești a Părintelui Stăniloae.

După cum se cunoaște în cercetarea actuală⁹, au existat mai multe traduceri în limba română ale scrierilor filocalice¹⁰, anterioare traducerii Părintelui Dumitru Stăniloae, multe dintre acestea se păstrează în manuscris în Biblioteca Academiei Române¹¹. Una dintre multele traduceri realizate a fost și așa-numita „Filocalia de la Prodrumul”¹², o colecție de traduceri în limba română, compilate de către monahii de la Prodrumul începând cu

pasagiile filosofice ale tratatelor. Manuscrisul lui Gherasim Safirin e proprietatea sfintei mânăstiri Frâsinei, unde l-a lucrat. El se găsește astăzi la noi, ridicat cu obligații scrise de a-l îndrepta și tipări în folosul mânăstirii”. Diacon Nicolae MLADIN, „Atitudini. Despre Filocalie”, p. 396: „A doua încercare de traducere e a episcopului Gherasim Safirin, care a rămas tot în manuscris [după textul grecesc: nici jumătate din Filocalie].”

⁸ Din păcate, Maciej Bielawski, în studiul său legat de *Filocalia românească* a pr. Stăniloae, consideră că: „Primul Volum al Filocaliei lui Stăniloae a fost publicat în anul 1946 cu ajutorul lui Gherasim Safirin și Serafim Popescu”. Informația este evident imprecisă și eronată, deoarece Gherasim Safirin murise la data de 14 februarie 1922. Maciej BIELAWSKI, „Dumitru Stăniloae and his Philokalia”, în: Lucian TURCESCU (ed.), *Dumitru Stăniloae: Tradition and Modernity in Theology*, Center for Romanian Studies, 2002, p. 34.

⁹ Acad. Virgil CÂNDEA, „Din nou despre Filocalia de la Prodrumu”, în *Părintele Dumitru Stăniloae în conștiința contemporanilor – mărturii, evocări, amintiri*, Ed. Trinitas, Iași, 2003, p. 75.

¹⁰ Jürgen HENKEL, E. WONNER, „Die „Rumänische Philokalie“ von Dumitru Stăniloae (1903-1993): Ansatz, Genese und Struktur eines epochalen Werkes der rumänischen orthodoxen Spiritualität”, *Orthodoxes Forum* 14 (2000), pp. 181-199, studiu reluat, în cea mai mare parte, în: Jürgen HENKEL, *Dumitru Stăniloae: Leben – Werk – Theologie*, Verlag Herder GmbH, 2017, pp. 246-262; C. ZAHARIA, „La chiesa ortodossa romana in rapporto alle traduzioni patristiche filocaliche nelle lingue moderne” in *Benedictina* 35 (1988), pp. 153-172; Ignatij BRJANCANINOV, *Sulle tracce della filocalia. Pagine sulla preghiera esicasta*, Paoline, 2006, pp. 36-37. VASSA KONTOUMA, „The Philokalia”, în: Augustine CASIDAY, *The Orthodox Christian World*, Routledge, 2012, pp. 461-462.

¹¹ Virgil CÂNDEA, „Filocalia în literatura română veche”, în *Filocalia. Versiunea în limba română a antologiei în limba greacă publicată la Veneția în 1782, de Sfântul Nicodim Aghioritul & Sfântul Macarie Mitropolitul Corintului la care s-au adăugat și alte texte*, Ediție îngrijită, note, notă asupra ediției și postfață de Doina URICARIU, studiu introductiv de academician Virgil CÂNDEA, Universalia, 2001, pp. 11-14; Dan ZAMFIRESCU, *Paisianismul: un moment românesc în istoria spiritualității europene volum alcătuit în întâmpinarea primului Congres Ecumenic Internațional „Paisie Velicicovski și mișcarea/moștenirea sa spirituală” Italia, Magnano, 20-23 septembrie 1995*, Roza Vânturilor, București, 1996.

¹² Lucrarea a văzut lumina tiparului în 2001: *Filocalia. Versiunea în limba română a antologiei în limba greacă publicată la Veneția în 1782, de Sfântul Nicodim Aghioritul & Sfântul Macarie Mitropolitul Corintului la care s-au adăugat și alte texte*, Ediție îngrijită, note, notă asupra ediției și postfață de Doina URICARIU, studiu introductiv de academician Virgil CÂNDEA, Universalia, 2001. Acad. Virgil CÂNDEA, „Din nou despre Filocalia de la Prodrumu”, în *Părintele Dumitru Stăniloae în conștiința contemporanilor – mărturii, evocări, amintiri*, Ed. Trinitas, Iași, 2003, p. 75.

anul 1911 și trimisă de la schitul românesc Lacu din Muntele Athos în țară în anul 1922 pentru a fi publicată¹³. Textele au fost traduse de către mai mulți traducători, precum Ilarion Dascăluș, Teodosie, Ignatie Transilvăneanul de la Schitul Ivirului, care a tradus textele după o traducere în greaca nouă a monahului Aristovul, iar predoslovia și biografiile au fost traduse de către Chiril Lambrino. Copia acestei colecții a fost trimisă la data de 5 ianuarie 1922 lui Gherasim Safirin, fost episcop al Râmnicului¹⁴, retras la mănăstirea Frăsinei. Această colecție are mai multe texte decât Filocalia Sf. Nicodim Aghioritul.

Filocalia de la Prodomu a fost publicată în două volume abia în anul în anul 2001. În prefața acestei ediții se preciza:

„Ediția de față, în două volume cuprinde versiunea românească, realizată în diferite etape, a Filocaliei venețiene, „pre-scise” (copiate și dactilografiate), și duse la bun sfârșit la „5 ianuarie, anul Mântuirii 1922”, „cu ajutorul lui Dumnezeu Celui Întreit Sfânt”, cum citim la finele manuscrisului. O vastă operație de traducere și retraducere căreia i se adaugă versiunea unor texte mai noi și introducerea în premieră a unor autori și titluri ce aparțin scrierilor filocalice, încheie un orizont al receptării scrierilor trezvitoare pre limba română, având ca „scopos”, - cum citim în Filocalia de la Prodomul - curățirea de patimi, despățimirea și săvârșirea rugăciunii inimii și a minții. Opera aceasta colectivă și individuală, împlinită de cărturarii din mănăstirile moldovenesti, și-a întins un capăt de pod exemplar în osârдіa monahilor cărturari de la Prodomul. Iar podul acesta întins peste două veacuri se arată a fi, deopotrivă, ziditor de limbă și de oameni, în căutarea desăvârșirii”¹⁵.

În prefața acestei ediții există o descriere amplă a manuscrisului dactilografiat care cuprindea peste 1600 de pagini:

„Pentru cititorii care nu vor putea consulta direct manuscrisul de la Prodomul, dactilografiat și legat în scoarțele tomului de 1614 de pagini, vom face cuvenita lui prezentare. Manuscrisul Filocaliei de la Prodomul, care se publică pentru prima oară acum în ediția de față, după 80 de ani de la încheierea lui se prezintă sub forma unui volum având dimensiunile de 15,5 (16)x23,5 (24) cm și este un tom masiv

¹³ Virgil CÂNDEA, „Filocalia în literatura română veche”, în *Filocalia. Versiunea în limba română a antologiei în limba greacă*, vol. 1, pp. 15-16.

¹⁴ Despre această dispută a se vedea: *Documente privitoare la turburarea bisericească pricinuită de legea sinodală din 1909 și Apărarea Preasfințitului Episcop al Romanului D. D. Gerasimu Saffirinu în procesul sinodal din vara anului 1911*, Tipografia Profesională, București, 1911; Arhim. Iuliu SCRIBAN, „Episcopul Gherasim Safirin”, *Biserica Ortodoxă Română*, 40, 2 (1922), pp. 459-460; Mircea PĂCURARIU, *Dicționarul Teologilor Români*, Ed. Univers Enciclopedic, București, 1996, p. 425; Ciprian-Marius SIRBU, „Episcopii Râmnicului și viața politică românească în perioada 1859-1918”, *Buridava*, 10 (2012), pp. 185-186.

¹⁵ D. URICARIU, „Notă asupra ediției”, în: *Filocalia. Versiunea în limba română a antologiei în limba greacă*, vol. 1, p. 20.

care leagă cele 1614 pagini dactilografiate față verso și numerotate cu cifre arabe și cu litere, pagini cusute cu ață între copertile cartonate, imitație de piele neagră cu striuri.¹⁶

Următoarea întrebare pe care trebuie să o adresăm este: cum a ajuns Pr. Stăniloae în posesia manuscrisului dactilografiat al lui Gherasim Safirin? Se poate afirma că manuscrisul pe care îl avea Pr. Dumitru Stăniloae era cel al lui Nichifor Crainic, pe care acesta, după cum am văzut anterior, îl împrumutase de la Mănăstirea Frăsinei și solicitase Sfântului Sinod ajutor în tipărirea sa. Din păcate, după cum am văzut anterior, în urma legii de raționalizare a învățământului, catedrele lui Nichifor Crainic au fost desființate, iar întregul proiect de tipărire s-a năruit. Cu toate acestea, Pr. Dumitru Stăniloae nu a renunțat la ideea publicării Filocaliei.

În prima ediție a lucrării sale: „Viața și învățătura Sfântului Grigorie Palama”, publicată în anul 1938, pr. Dumitru Stăniloae afirma la o notă de subsol:

„Explicații și considerații interesante și luminoase face asupra metodei Rugăciunii inimii dl Nichifor Crainic în cursul de Teologia Mistică ținut studenților de la Facultatea de Teologie în anul școlar 1935-36. Curs litografiat de P. Olteanu 1936, p. 250 urm. Tot la dl. Nichifor Crainic am văzut recent un manuscris complet al Filocaliei, tradusă în românește de ucenicii lui Paisie Velicovshi, probabil¹⁷.”

Se poate constata din această afirmație că Pr. Dumitru Stăniloae nu a consultat manuscrisul lui Safirin în acea perioadă deoarece manuscrisul nu conține întreaga *Filocalie*. Consultarea manuscrisului este mai târzie. Pr. Dumitru Stăniloae afirmă în prefața primului volum că a folosit acest manuscris doar pentru prima parte a Filocaliei grecești, ceea ce este în perfect acord cu ceea ce afirmase Nichifor Crainic despre manuscrisul lui Gherasim Safirin.

Această precizare leagă varianta folosită de către Pr. Dumitru Stăniloae de cea procurată de Nichifor Crainic. Pr. Dumitru Stăniloae nu avea cum să precizeze numele lui Crainic în prefața Filocaliei, cel din urmă fiind ascuns de frica represaliilor autorităților. Se poate afirma că Pr. Dumitru Stăniloae a consultat manuscrisul Filocaliei înainte de anul 1944, până la venirea lui Nichifor Crainic la Mănăstirea Sâmbăta în iarna anilor 1944-1945¹⁸.

¹⁶ D. URICARIU, „Notă asupra ediției”, în: *Filocalia. Versiunea în limba română a antologiei în limba greacă*, vol. 1, p. 20.

¹⁷ Dumitru STĂNILOAE, *Viața și învățătura Sfântului Grigorie Palama. Cu patru tratate traduse*, Ed. Scripta, București, 1993, p. 39

¹⁸ În conformitate cu interogatoriul Securității din 11 octombrie 1955, atât Pr. Arsenie Boca, cât și Nichifor Crainic afirmau că în 1944, după o lună jumătate petrecute de către Nichifor Crainic ca fugar la Mănăstirea Sâmbăta de Sus, acesta a lăsat în urmă următoarele: „o casetă de metal mărirea 30x20x10, un costum de haine (uniforma primită cu ocazia conferirii titlului de Dr. Honoris Causa al Universității din Viena) și un vâlătuș cu acte”. Ar fi fost imposibil pentru Nichifor Crainic

Deși s-a afirmat că Filocalia de la Prodrumu reprezintă elementul de legătură dintre tradiția paisianismului și traducerea Pr. Dumitru Stăniloae¹⁹, la o analiză filologică și de conținut²⁰ vom vedea o diferență colosală între traducerea Pr. Stăniloae și traduceri anterioare. Chiar dacă putem vorbi de o continuitate a textelor filocalice, traducerea Pr. Stăniloae reprezintă o cu totul altă etapă traductologică și teologică a Filocaliei. Traducerea sa nu poate fi considerată doar o altă etapă istorică a traducerilor românești, ci maturizarea totală a acestora, după cum vom vedea în analizele comparative cu aceste texte.

3. Copiile unor manuscrise românești mai vechi de la Athos aduse de Pr. Serafim Popescu și de Pr. Arsenie Boca

S-au emis mai multe ipoteze în cercetarea actuală cu privire la manuscrisele aduse de către Pr. Arsenie Boca de la Muntele Athos și relația acestora cu apariția ulterioară a Filocaliei.

În acest sens, se afirmă cu certitudine că „la reîntoarcerea în țară, aduce câteva manuscrise ale Filocaliei pentru fostul său profesor de la Sibiu, Părintele Dumitru Stăniloae, cu care colaborează la realizarea în limba română a acestei monumentale lucrări”²¹.

Manuscrisul acesta se află în prezent la Schitul metoc din Sinaia, înființat de către Pr. Arsenie Boca și Maica Zamfira Constantinescu după plecarea de la București. Manuscrisul are 362 de file, format mic, nenumerate în original, ci numerotate ulterior, cu scrisul mic, caligrafic al Părintelui Arsenie Boca, cu peceți ale Sfântului Munte, necesare pentru a putea aduce manuscrisul în țară, și cu pecețile Mănăstirii Sâmbăta, semn că acest manuscris a fost în Biblioteca Mănăstirii Sâmbăta și luat de către Pr. Arsenie în anul 1949 la plecarea sa la Prislop²².

să fugă de autorități cu un asemenea manuscris voluminos. Arhiva CNSAS, Fond I, Dosar 2637, vol. II, ff. 347-352. Nichifor Crainic afirmă că pe lângă uniforma de academician și caseta de fier: „i-am lăsat niște poezii în păstrare, de altfel care n-aveau nicio valoare artistică deosebită. Poeziile tratau teme lirice sentimentale”. ACNSAS, Fond I, Dosar 2637, vol. II, f. 87v. Cu privire la manuscrisele Filocaliei de la Mănăstirea Sâmbăta, a se vedea: Răzvan PERȘA, „Părintele Dumitru Stăniloae și traducerea Filocaliei românești. Precizări asupra manuscriselor”, în Daniel Lemeni (coord.), *Isihasm și spiritualitate filocalică în teologia românească*, Ed. Astra Museum, Sibiu, 2019, pp. 55-78.

¹⁹ Virgil CÂNDEA, „Filocalia în literatura română mai veche”, p. 12.

²⁰ Pentru diferența de conținut a se vedea: Alexandru PRELIPCEAN, *Spiritualitate creștină și rigoare științifică: notele de subsol ale Filocaliei românești*, vol. 1, Doxologia, Iași, 2014, pp. 49-56.

²¹ Vlad PROTOPODESCU, „Pentru mai dreapta cinstire a lumii Părintelui Stăniloae”, în: *Puncte Cardinale*, nr. 6/102, iunie 1999, p. 9.

²² „Între manuscrisele din chilia Părintelui - care ar merita un capitol separat și detaliat - semnalăm un volum nepaginat, scris de mână, legat în coperti tari și purtând două peceți în limba greacă ale sfântului Munte Athos și trei ale sfintei Mănăstiri Brâncoveanu de la Sâmbăta de Sus, pe care îndrăznim să-l numim „Filocalia de la Sfântul Munte a Părintelui Arsenie” și care cuprinde, con-

„Între manuscrisele Părintelui Arsenie, un loc cu totul deosebit îl ocupă necunoscuta - până acum - „Filocalie de la sfântul Munte”, scrisă de sfinția Sa în lunile martie, aprilie și mai 1939, după originalul starețului Antipa Dinescu de la Schitul românesc Prodromul, conform însemnării de pe ultima pagină. Având aproximativ dimensiunile viitoarei ediții a Filocaliei românești tipărite, în traducerea părintelui Stăniloae, „Filocalia de la sfântul Munte” a Părintelui Arsenie, cu care sfinția Sa s-a întors de la Athos la sfânta Mănăstire Brâncoveanu, numără 382 de pagini împodobite de scrisul curat, mărunț și inconfundabil al sfinției Sale, având și câteva însemnări ulterioare în creion, pe margine. Manuscrisul poartă, la început și la sfârșit, două peceti în limba greacă ale conducerii sfântului Munte, fără de care, acest manuscris n-ar fi putut ajunge în țară, precum și trei ștampile ale sfintei Mănăstiri de la Sâmbăta de Sus”.²³

Preasfințitul Daniil Stoenescu a fost primul teolog român care a analizat conținutul acestui manuscris, pe care îl descrie în lucrarea sa:

„După o însemnare pe foaia de titlu despre cuvintele cuviosului Isihie preotul către Teodul, de o altă mână decât cea a Părintelui - poate a starețului Antipa - între paginile 1-58 avem: „Ale lui Isihie preotul. Către Teodul: Cuvinte folositoare de suflet pentru trezvie (atenție) și fapte bune; prin capete, învățătură pentru luminarea sufletului și pentru adevărata învățătură. Răspunsuri și îndemnuri.” Între paginile 59-182 se află „Ale celui dintru Sfinți Părintelui nostru Maxim, Cele pentru dragoste 400 de capete.” Între paginile 183-198 găsim „înainte cuvântare la Capetele Fericitului Filotei Sinaitul.” De la 198-214 citim „înainte cuvântare, alcătuită de P.C. Stareț Vasile, de la Poiana Mărului, jud. Buzău.” La pagina 215 ne deschide „Sfântul Ioan Gură de aur: Cuvântul II din trimerile către monahi”, care se încheie la pagina 226. Între 227 și 269 avem: „Sfântul Grigorie Sinaitul. Pentru Isichie.” De la 270 la 285 ne întâmpină „Sfântul Simion Noul Teolog. Cuvântul XXIII. Pentru cea fără de vreme sfărâmare a inimii, și pentru lacrimi. Pentru învierea sufletului și pentru altele foarte folositoare”, iar de la pagina 286 până la 304: „Învățăături ale aceluiași pentru rugăciune.” Între 304 și 320 citim „Cuvintele fericitului Nil Sorschi”, iar între 321 și 352: „Ale fericitului Nil, pustnicul dela Sorski. Înainte cuvântare. În care se arată, de la cari s-au zis pentru lucrarea cea de gând, și cum vom putea să ne învățăm aceasta.” Manuscrisul pe care l-am intitulat „Filocalia de la sfântul Munte” a Părintelui Arsenie se încheie cu „Ale Preacuviosului Părintelui nostru Teognost. 75 Capete.

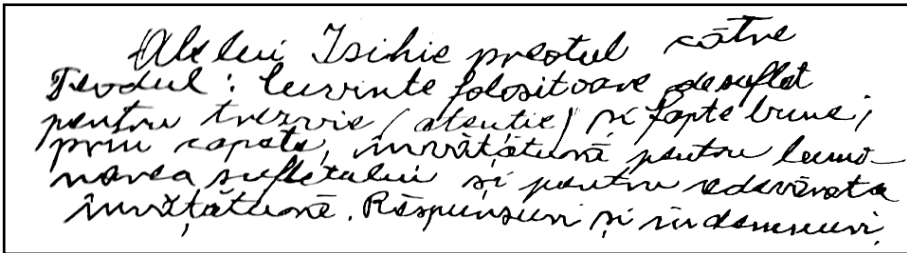
form însemnării Părintelui de pe ultima filă, mai multe cuvinte și texte filocalice „Scrise cu ajutorul Domnului și cu al Maicii Sale dimpreună cu blagoslovenia Părintelui meu duhovnic Starețul Antipa, cât am petrecut în Sfântul Munte: Martie, Aprilie și Mai 1939, de pe manuscrisele Starețului. - Dumnezeu să-i primească ostenelele.” PS DANIL STOENESCU, *Părintele Arsenie: «Omul îmbrăcat în haină de în» și «Îngerul cu cădelniță de aur»*, Sinaia, 2009, p. 9.

²³ PS DANIL, *Părintele Arsenie: «Omul îmbrăcat în haină de în»*, p. 88.

Pentru lucrare, pentru vedere și pentru Preoție; cu adresa aceasta: C.C. Părinți Lazăr și Valaam, Teognost cel preaprost și nevrednic de toată lumea”, între pag. 353 și 382”.²⁴

Analizând acest manuscris, se pot constata următoarele: manuscrisul conține pe fila 1 o pecete a Administrației Sfântului Munte: „ΔΙΟΙΚΙΣΗΣ ΑΓΙΟΥ ΟΡΟΥ”²⁵. Pe fila a treia, manuscrisul are numerotarea „Nr. 257 I 3”, cel mai probabil această numerotare fiind cea din cadrul Bibliotecii Brâncoveanu de la Sâmbăta de Sus, alături de altă ștampilă.

Pe a treia filă a manuscrisului poate fi identificat un titlu al operei lui Isihiei preotul către Teodul scris de către o altă persoană. Caligrafia este foarte precară în comparație cu cea a diaconului Zian Boca. Este evident că o altă persoană a încercat să copieze opere filocalice în caietul respectiv, însă caligrafia diaconului Zian era mult superioară celui alt copist.

Alte lui Isihie preotul către
Teodul: lucrurile folosite ca suflet
pentru trerrie (absentie) și foarte bune;
prin capete, învătătura pentru lucrul
novea sufletului și pentru redvărata
în vătătura. Răspunsuri și în demuneri.

Manuscrisul conține doar operele a nouă autori filocalici: Isihie Preotul (ff. 5-58), Sf. Maxim Mărturisitorul (ff. 59-168), Filotei Sinaitul (ff. 169-183); Vasile de la Poiana Mărului (ff. 183-198), Sf. Ioan Gură de Aur (ff. 199-210), Sf. Grigorie Sinaitul (ff. 211-251), Sf. Simeon Noul Teolog (ff. 252-273, 273-286), Nil Sorschi (ff. 286-302), Teognost (ff. 303-334, 335-362).

Este foarte interesant faptul că pe acest manuscris, deasupra autorilor filocalici sunt indicate paginile textului grecesc din Filocalia publicată în 1893, ceea ce ar indica faptul că s-a urmărit un text care avea în vedere o traducere după Filocalia greacă. De exemplu, pentru Isihie Preotul, manuscrisul oferă trimiterea: „I. 82-101”²⁶. Această menține se referă la volumul 1 din ediția lui Panagiot At. Tzelati publicată în Atena în anul 1893, pp. 81-101, unde găsim aceeași operă: „Τοῦ Ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Ἡσυχίου Πρεσβυτέρου λόγος,

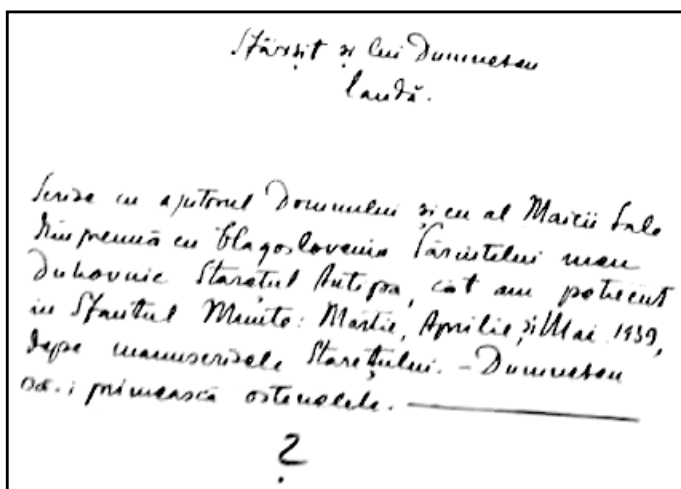
²⁴ „După audierea cu entuziasm la București a cursurilor de Teologie mistică, înflăcărare, ale lui Nichifor Crainic, ajungerea și șederea cu folos la sfântul Munte Athos - mărturie a acestui manuscris - avea să fie piatra cea din capul unghiului a formării duhovnicești și filocalice a Părintelui nostru Arsenie”. PS DANIL, *Părintele Arsenie: «Omul îmbrăcat în haină de in» și «Îngerul cu cădebnită de aur»*, Sinaia, 2009, p. 88.

²⁵ Mss. *Caietul cu scrieri filocalice culese în Sfântul Munte de către Părintele Arsenie Boca*, Arhiva Schitului Sinaia, Nr. 257 I 3, f. 1.

²⁶ Mss. *Caietul cu scrieri filocalice culese în Sfântul Munte de către Părintele Arsenie Boca*, Arhiva Schitului Sinaia, Nr. 257 I 3, f. 5.

πρὸς Θεόδουλον ψυχοφελῆς, καὶ σωτήριος. Περί νήψεως, καὶ ἀρετῆς ἐν καφαλαίοις διηρημένους". Pentru Sf. Maxim Mărturisitorul găsim indicația „I.202-232”; pentru Filotei Sinaitul, „I. 366-74”; pentru Grigorie Sinaitul, „Filocalia II 268”, pentru Teognost „I 355-365”, ceilalți autori neavând nicio trimitere. Cu toate acestea, după cum vom vedea din analiza filologică a unor pasaje, în traducerea română nu este respectat textul grecesc indicat.

Manuscrisul se încheie cu următoarea precizare a diaconului Zian Boca: „Sfârșit și lui Dumnezeu slavă. Scrise cu ajutorul Domnului și cu al Maicii Sale dimpreună cu blagoslovenia Părintelui meu Duhovnic Starețul Antipa, cât am petrecut în Sfântul Munte: Martie, Aprilie și Mai 1939 de pe manuscrisele Starețului. - Dumnezeu să-i primească ostenelele.”²⁷

4. Filocalia de la schitul Sf. Ipatie, Muntele Athos

În arhiva Chilieii românești Sf. Ipatie din Muntele Athos, pot fi găsite și ale manuscrite ale *Filocaliei*, ceea ce arată că monahii români din anii 30 aveau ca preocupare transcrierea textelor filocalice²⁸.

De exemplu, pe un Manuscris, tip caiet, cu peste 220 de file, sunt copiate scrieri filocalice, din diferiți autori. Manuscrisul a fost finalizat la data de 12 ianuarie 1936, de către ieromonahul Dometie Trihenea, intrat în monahism în anul 1929. El va deveni ulterior duhovnicul Chilieii Sf. Ipatie.

Pe pagina finală a acestui manuscris se află un text explicativ la acest demers de transcriere?

²⁷ Mss. Caietul cu scrieri filocalice culese în Sfântul Munte de către Părintele Arsenie Boca, Arhiva Schitului Sinaia, Nr. 257 I 3, f. 362.

²⁸ Mulțumesc Domnului Adrian Nicolae Petcu, cercetător CNSAS, pentru oferirea unei copii a acestui manuscris.

12. Ianuarie, 1936.

Παπαπαρ.

Scris-am această carte numai pentru folosul meu particular, culeasă din diferite manuscrise, siri-lice" unele cu greu de decifrat. Nu am scris nici caligrafic nici ortografic, ci am scris întocmai cum le-am găsit în manuscrisele pomenite mai sus. Am scris-o cu mână tremurătoare de oboseala ascultării, și mai mult în timpul nopții. Cățile mea fost toată durerea și ducăria din viața mea.

Vășându-o întrunchiupată, socotesc că: Din ce-i blânzi cu inima porumbei Domnului; cari nu se vor uita la scrierul meu mizerabil, și la cuvintele Păstătorilor de Duh Părintei, ale cărora osteneți și trude, îndăjinos se cunoaște din mizerăzma sfăturilor lor dumnezeoți; așa uni cari caută cu sete, cuvintele Duhului sfânt, acei se vor putea folosi și de această carte. Totodată rugându-i cu umilită, smerenie și cu desăvârșită plecăciune, ca oă-mi erte greșelile scrieri mele și să le îndrepteze cu duhal blândetelor". Că numai a unuia Dumnezeu este sa nu greși! Aducându-si aminte, în rugăciunile lor de stăruțul meu Ieromonah Diomid Valasă, și de mine - mult păcătoșul: Dometie Ieromonahul.

Philia Românească Sf. Ierarh
"Ipatie" Mănăstirea, Fotopedeu
Sf. Munte Athos.

„12. Ianuarie. 1936

Paragraf

Scris-am această carte numai pentru folosul meu particular, culeasă din diferite manuscrise „cirilice” unele cu greu de descifrat. Nu am scris nici caligrafic nici ortografic, ci am scris întocmai cum le-am găsit în manuscrisele pomenite mai sus. Am scris-o cu mâna tremurătoare de oboseala ascultării, și mai mult în timpul nopții. Cărțile me-a fost toată durerea și bucuria din viața mea.

Văzându-o întrunchiupată, socotesc că: din ce-i blânzi cu inima porumbei Domnului, cari nu se vor uita la scrisul meu mizerabil, - ci la cuvintele Purtătorilor de Duh Părinți, ale cărora osteneți și trude, îndeajuns se cunoaște din mireazma sfaturilor lor dumnezeiești, așa uni care caută cu sete cuvintele Duhului Sfânt, ace-i se vor putea folosi și de această carte. Totodată rugându-i cu umilință, smerenie și cu desăvârșită plecăciune, ca să-mi erte greșelile scrierii mee și să le îndrepteze „cu duhul blândețelor”. Că numai a unuia Dumnezeu este a nu greși! Aducându-și aminte, în rugăciunile lor de starețul meu Ieromonah Diomid Valasă, și de mine mult păcătosul: Dometie Ieromonahul. Khilia Românească Sf. Ierarh „Ipatie”, Mănăstirea „Vatopedu”, Sf. Munte Athos.”²⁹

Deși Ieromonahul Dometie precizează că „Nu am scris nici caligrafic nici ortografic, ci am scris întocmai cum le-am găsit în manuscrisele pomenite mai sus. Am scris-o cu mâna tremurătoare de oboseala ascultării, și mai mult în timpul nopții”, totuși manuscrisul este redactat foarte îngrijit, cu o caligrafie curată și plăcută. Textul este redactat cu cerneală albastră³⁰, pentru text, cerneală roșie, pentru titluri și autori, și cerneală verde, pentru corecturi sau adăugări de texte. La finele fiecărei pagini sunt scrise primele cuvinte care vor apărea pe următoarea pagină, ceea ce indică faptul că aceste texte erau citite și cu voce tare, probabil fraților la trapeză. De la fila 144, manuscrisul conține o altă caligrafie, filele nu mai sunt numerotate, iar scrierea este făcută cu cerneală neagră. Manuscrisul cuprinde următoarele opere filocalice: „Cuvânt al Sf-lui Simeon Noul Bogoslov. Înainte Cuvântare și arătare acelor pentru luare aminte și pentru rugăciune” (ff. 1-15); „Cuvintele Sfntului Cir. Calist. Pentru iscusirea Liniștei” (ff. 15-25); „din ale Sfântului Calistu, Patriarhul Țarigradului”(sub acest titlu este scris în manuscris: „Dometie mult-truditul și cu frica morții îngrăditul”) (ff. 25-26v); „Cuvânt pentru păzirea inimii plin de folos al lui Nichifor celui din singurătate” (ff. 26v- 29v); „ale Sfântului Filofteiu Sinaitul, Capete pentru rugăciune și trezvie” (ff. 29v-42v); „De la Sf. Nichita Studitul , Cap. 18” (ff.

²⁹ *Manuscris Filocalic, Arhiva Chilieii Sf. Ipatie, Muntele Athos, f. n.*

³⁰ Unele pasaje de text sunt scrise cu cerneală neagră: ff. 29r-30r; ff. 116r-117r;

42v-44r); „Tipicul rugăciunii cei cu mintea. Pre cum de la Părintele Iosiv am luat” (ff. 44r-45r); „Din cartea Sf. lui prea cuviosului Plui nostru Nill Sinaitul. 153 Capete” (ff. 45r-56v); „Cuvânt al Prea C-lui P-lui nostru Nill Sinaitul. Pentru 8 Gânduri” (ff. 57r-63r); „acelui întru Sf. P-lui nostru Atanasie cel mare, Patriarhul Aliexandriei, Cuvânt pentru poruncile lui Dumnezeu tuturor celor ce s-au lepădat de lume și vor să se mântuiască” (ff. 63r-68v); „Ale Sf. Lui prea cuviosului P-lui nostru Ilarion, Pentru vieța cea singuratică” (ff. 69r-74r); „Adunare de multe capete de la mulți Sfinți Părinți a Sfântului Grigorie Sinaitului: Pentru liniște” (ff. 74r-77v); „Capete ale Sf-lui Isihie către Teodul Preotul” (ff. 78r-111v); „Adunare de Capete de la mulți Cuvioși Sfinți Părinți pentru viața monahicească și Pentru dezrădăcinarea năravurilor rele, a prea c-lui P-lui nostru Amona, învățătură la luarea aminte de sine” (ff. 112r-117v); „Ale Sf-lui Dimitrie Arhiep. Rostovului. Învățătură duhovnicească a omului celui din lăuntru” (ff. 118r-123v); „Facerea Starețului Vasile de la Schitul N. Poiana Mărului Rom. Pentru luare aminte a inimii și a minței” (ff. 124r-143v); „Ale lui teolipt Mitropolitul Filadelfiei, Cuvânt care descopere pe lucrarea ce-a întru Hristos ascunsă și arată în scurt pe osteneala rânduielii ce-i călugărești” (ff. 144r-fîn).

La o comparație atentă, vom vedea că acest text nu este identic nici cu cel al Filocaliei de la Prodromul, nici cu cea adusă de către Pr. Arsenie Boca în România.

FILOCALIA PRODROMU	MS. FILOCALIE SF. IPATIE	FILOCALIA A. BOCA
<i>Isihie Preotul. Către Teodul Trezvirea este meșteșugirea Duhovnicească, care de înțelegerile cele pătimase, și de cuvinte și de lucrurile cele viclene, cu totul slobozește pre om, cu ajutorul lui Dumnezeu, și cu cea de-a pururi osârdie călătorind. Și cunoștința întărită a necuprinsului</i>	<i>Isihie Preotul. Către Teodul Trezvirea este meșteșugirea duhovnicească, care de înțelegerile cele pătimase, și de cuvintele și lucrurile cele viclene, cu totul pre om cu Dumnezeu îl slobozește, zăbovind și cu osârdie călătorind, și cunoștința întărită a necuprinsului Dumnezeu, după cât</i>	<i>Isihie Preotul. Către Teodul I. Trezvia (atenția) este meșteșugirea duhovnicească, carea cu Dumnezeu zăbovindu-se și cu osârdie călătorind, cu totul slobozește pe om de înțelegerile cele pătimase, și de cuvinte. Dă puțință și pe ascuns desleagă și este făcătoare a toată porunca lui Dumnezeu a</i>

Dumnezeu dăruiește, după cât este cu putință nouă, și deslegarea prin ascuns a tainelor celor Dumnezeiești și ascunse. Este și făcătoare de toată porunca lui Dumnezeu, a noului și vechiului așezământ, și dătătoare de tot binele veacului viitor. Și aceasta este cu adevărat curățania inimii, carea și pentru mărimea și frumusețea ei, sau mai adevărat a zice, pentru neluarea aminte și lenevirea noastră, între călugări foarte rar se află astăzi. Pre care o fericește Hristos grăind: „Fericiți cei curați cu inima, că aceștia vor vedea pe Dumnezeu”. Deci una ca aceasta fiind, cu mult se cumpără. Trezvia în om zăbovindu-se, să face lui povățuitoare de viața cea dreaptă și plăcută lui Dumnezeu, și suire a vederii, și pre cele trei părți ale sufletului, drept a le porni ne învață pre noi, și simțirile	este cu putință, și dezlegarea a tainelor celor Dumnezeiești și ascunsă. este și făcătoare de toată porunca lui Dumnezeu, a vechiului și noului așezământ, și dătătoare de tot binele veacului viitoriu, că aceasta cu adevărat este cea a inimii curățenie, ceiace și dintru mărimea și frumusețea ei, sau mai adevărat a zice, pentru neluarea aminte și lenevirea noastră, întru călugări foarte rari se află astăzi, pre care o fericește Hristos grăind: „Fericiți cei Curați cu inima, că aceia vor vedea pe D-zeu”. Deci una ca aceasta fiind, cu mult să cumpără. Cap. II. Trezvia în om zăbovindu-se, a vieții cei drepte și plăcute lui D-zeu, povățuitoare să face acestuia, și suire a vederii, și pre cele trei părți ale sufletului, drept a le porni pre noi ne învață, și simțire cu tărie ale	Noului și a Vechiului Așezământ și dătătoare a tot binelui veacului celui viitor. Ea este cu adevărat curăția inimii – carea pentru mărimea și frumusețea ei, sau mai bine spus, pentru neluare aminte și lenevirea noastră, foarte rar se află astăzi în călugări. Pe aceasta o fericește Iisus grăind: „Fericiți cei curați cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu”. Deci așa fiind, cu mult se cumpără. II. Atenția în om zăbovindu-se, i se face lui povățuitoare de viață dreaptă și plăcută lui Dumnezeu și suire a vederii. Pe cele 3 părți ale sufletului drept le îndrumă și simțirile, cu tărie le păzește. Pe cele 4 bunuri de preț cu partea ei în toate zilele le crește.

cu tărie a le păzi, și cele patru bunătăți cuprinzătoare, întru părtașul ei, în toate zilele le crește.	sufletului, și cele patru născătoare bunătăți, întru părtașul ei în toate zilele le crește.	

5. Analiză comparativă a surselor traducerii „Filocaliei Românești”

Prima întrebare care se ridică, este următoare: cum a reușit Părintele Dumitru Stăniloae să traducă două volume ample ale *Filocaliei Grecești* într-un timp atât de scurt și în condițiile grele ale finalului celui de-al Doilea Război Mondial? A fost traducerea sa doar o diortosire a manuscrisului adus de Pr. Arsenie Boca, după cum au insinuat unii³¹? Care este aportul acestui manuscris la traducerea finală a *Filocaliei Românești*?

Vom încerca să comparăm filologic aceste traduceri. Să analizăm un pasaj din acest manuscris în comparație cu Filocalia de la Prodromul, Filocalia în traducerea Pr. D. Stăniloae din Manuscrisul de la Sâmbăta și Filocalia tipărită a Pr. Stăniloae, la care vom adăuga și textul grecesc cu traducerea proprie.

Filocalia de la Prodromu

Isihie Preotul. Către Teodul

Trezvirea este meșteșugirea Duhovnicească, care de înțelegerile cele pătimase, și de cuvinte și de lucrurile cele viclene, cu totul slobozește pre om, cu ajutorul lui Dumnezeu, și cu cea de-a pururi osârdie călătorind. Și cunoștința întărită a necuprinsului Dumnezeu dăruiește, dupre cât este cu putință nouă, și deslegarea prin ascuns a tainelor celor Dumnezeiești și ascunse. Este și făcătoare de toată porunca lui Dumnezeu, a noului și vechiului așezământ, și dătătoare de tot binele veacului viitor. Și aceasta este cu adevărat curățania inimii, carea și pentru mărimea și frumusețea ei, sau mai adevărat a zice, pentru neluarea aminte și lenevirea noastră, între călugări foarte rar se află astăzi. Pre care o ferește Hristos grăind: „Feriți cei curați cu inima, că aceștia vor vedea pe Dumnezeu”. Deci una ca aceasta fiind, cu mult se cumpără. Trezvia în om zăbovindu-se, să face lui povățuitoare de viața cea dreaptă și plăcută lui Dumnezeu, și suire a vederii, și pre cele trei părți ale sufletului, drept a le porni ne învață pre noi, și simțirile cu tărie a le păzi, și cele patru bunătăți cuprinzătoare, întru părtașul ei, în toate zilele le crește.

³¹ PS Daniil afirma în lucrarea sa: „Având aproximativ dimensiunile viitoarei ediții a Filocaliei românești tipărite, în traducerea părintelui Stăniloae, „Filocalia de la sfântul Munte” a Părintelui Arsenie, cu care sfinția Sa s-a întors de la Athos la sfânta Mănăstire Brâncoveanu, numără 382 de pagini.” Acest detaliu se referă la formatul fizic, de caiet al manuscrisului, nicidecum la grosimea viitoarei Filocalii în versiunea Pr. Stăniloae, care va avea peste 2000 de pagini în format mare. PS DANIL, *Părintele Arsenie: «Omul îmbrăcat în haină de in»*, p. 88.

Filocalia MSS. A. Boca³²

Ishie Preotul. Către Teodul

Cap. I. Trezvia (atenția) este meșteșugirea duhovnicească, carea cu Dumnezeu zăbovindu-se și cu osârdie călătorind, cu totul slobozește pe om de înțelegerile cele pătimate, și de cuvinte. Dă puțință și pe ascuns desleagă și este făcătoare a toată porunca lui Dumnezeu a Noului și a Vechiului Așezământ și dătătoare a tot binelui veacului celui viitor. Ea este cu adevărat curăția inimii – carea pentru mărimea și frumusețea ei, sau mai bine spus, pentru neluare aminte și lenevirea noastră, foarte rar se află astăzi în călugări. Pe aceasta o fericește Iisus grăind: „Fericiți cei curați cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu”. Deci așa fiind, cu mult se cumpără.

II. Atenția în om zăbovindu-se, i se face lui povățuitoare de viață dreaptă și plăcută lui Dumnezeu și suire a vederii. Pe cele 3 părți ale sufletului drept le îndrumă și simțirile, cu tărie le păzește. Pe cele 4 bunuri de preț cu partea ei în toate zilele le crește.

Filocalia MSS. D. Stăniloae³³

1. Trezvia e o metodă duhovnicească continuă care, cu ajutorul lui Dumnezeu, izbăvește cu totul pe om de gânduri și cuvinte pătimate și de fapte rele și-l îndrumă cu râvnă; iar îndrumându-l, îi dăruiește cunoștința fără greșală a lui Dumnezeu cel necuprins, atât cât e cu puțină, și deslegarea tainelor dumnezeiești și ascunse. Ea împlinește toată porunca lui Dumnezeu din Vechiul și Noul Testament și aduce tot binele veacului ce va să vie. Ea e propriu zis curăția inimii, care, din pricina măreției și a frumuseții ei, sau mai bine zis din negrija noastră, e azi atât de rară printre monahi, și pe care o fericește Hristos, zicând: „Fericiți cei curați cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu”. Una ca aceasta se cumpără foarte scump. Trezvia statornicită în om se face călăuză a vieții drepte și plăcute lui Dumnezeu. Ea ne învață urcușul contemplației și felul cum trebuie să punem în mișcare, în chip cuvenit, cele trei părți ale sufletului și să ne păzi fără greșală simțirile. Ea sporește în fiecare zi cele patru virtuți generale, în cel ce se împărtășește de ea.

Filocalia Tipărită a D. Stăniloae³⁴

1. Trezvia e o metodă duhovnicească durabilă, urmărită cu râvnă, care, cu ajutorul lui Dumnezeu, izbăvește pe om cu totul de gânduri și cuvinte

³² Mss. Caietul cu scrieri filocalice culese în Sfântul Munte de către Părintele Arsenie Boca, Arhiva Schitului Sinaia, Nr. 257 I 3, f. 5.

³³ Manuscrisul 2615, Arhiva Mănăstirii Brâncoveanu, Sâmbăta de Sus, Fond „Filocalia”, f. 149r.

³⁴ Filocalia, Vol. 4, pp. 41-42.

pătimașe și de fapte rele; urmărită astfel, ea îi dăruiește apoi cunoștința sigură a lui Dumnezeu cel necuprins, atât cât e cu putință, și deslegarea tainelor dumnezeiești și ascunse. Ea împlinește toată porunca lui Dumnezeu din Vechiul și Noul Testament și aduce tot binele veacului ce va să vie. Ea e propriu zis curăția inimii, care, din pricina măreției și a frumuseții ei, sau mai bine zis din neatenția și negrija noastră, e azi atât de rară printre monahi. Pe aceasta o fericește Hristos, zicând: „Fericiți cei curați cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu”. Așa fiind, ea se cumpără foarte scump. Trezvia dăinuind mult în om, se face călăuză a vieții drepte și plăcute lui Dumnezeu. Iar urcușul în aceasta, ne deprinde cu contemplația și cu felul cum trebuie să punem în mișcare, în chip cuvenit, cele trei părți ale sufletului și să ne păzim fără greșeală simțurile. Ea sporește în fiecare zi cele patru virtuți generale, în cel ce se împărtășește de ea.

Filocalia textul grecesc

Νῆψις ἐστὶ, μέθοδος πνευματικῆ, ἐμπαθῶν νοημάτων, καὶ λόγων, καὶ πονηρῶν ἔργων, πάμπαν τὸν ἄνθρωπον, σὺν Θεῷ, ἀπαλλάττουσα, χρονίζουσα, καὶ προθύμως ὀδευομένη· γνώσιν τε ἀσφαλῆ Θεοῦ τοῦ ἀκαταλήπτου ὀδευομένη χαρίζεται, καθ’ ὅσον ἐφικτόν, καὶ μυστηρίων θείων καὶ ἀποκρύφων λύσιν· ὑπάρχετε πάσης ἐντολῆς Θεοῦ παλαιᾶς τε καὶ νέας Διαθήκης ποιητικῆ, καὶ παντός ἀγαθοῦ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος παρεκτικῆ. Αὕτη δὲ κυρίως ἐστὶν ἡ τῆς καρδίας καθαρότης· ἥτις διὰ τὸ μέγεθος καὶ τὴν καλλονὴν αὐτῆς ἢ κυριώτερον εἰπεῖν, διὰ τὴν ἀμέλειαν ἡμῶν, σπανίζει σήμερον πάνυ ἐν Μοναχοῖς· ἦν ὁ Χριστὸς μακαρίζει λέγων· μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται. Τοιαύτη δὲ οὐσα, πολλοῦ ἀγοράζεται. Νῆψις ἐν ἀνθρώπῳ χρονίζουσα, ὀρθοῦ καὶ θεαρέστου βίου ὁδηγὸς γίνεται· τοῦτο καὶ ἐπίβασις θεωρίας, καὶ τὸ τριμερές τῆς ψυχῆς δικαίως κινεῖν ἡμᾶς ἐκδιδάσκει, τὰς αἰσθήσεις τε ἀσφαλῶς τηρεῖν· καὶ τὰς γενικὰς τέσσαρας ἀρετὰς ἐν τῷ μετόχῳ αὐτῆς καθ’ ἡμέραν αὖξει³⁵.

Filocalia traducere proprie (Răzvan Perșa)

Trezvia este o metodă duhovnicească, care, dacă este statornică și dusă cu râvnă, îl eliberează cu totul pe om prin ajutorul lui Dumnezeu de cugetările și cuvinte pătimase și de fapte rele. Și dusă astfel, dăruiește, atât cât este posibil, cunoașterea certă a lui Dumnezeu cel necu-

³⁵ Φιλοκαλία των ιερών νηπτικών συνερανισθείσα παρά των αγίων και θεοφόρων πατέρων ημών εν η διά της κατά την πράξιν και θεωρίαν ηθικής Φιλοσοφίας ο νους καθαίρετα, φωτίζεται, και τελειούται και εις ην προσετέθησαν τα εκ της εν Βενετία εκδόσεως ελλείποντα κεφάλαια του μακαρίου Πατριάρχου Καλλίστου, Εκδομένη υπό Παναγιώτου Αθ. Τζελάτη, Τόμος α', β', Εκ του Τυπογραφείου Παρασκευά Λεώνη, Εν Αθήναις, 1893, p. 82.

prins și deslușirea tainelor dumnezeiești și ascunse. Ea reprezintă înfăptuirea oricărei porunci a lui Dumnezeu din Vechiul și Noul Testament și cauzatoarea a tot binele veacului ce va să fie. Iar aceasta este, într-adevăr, curățirea inimii, care, din pricina măreției și frumuseții ei, sau mai bine spus, din cauza neglijenței noastre, este astăzi rară printre monahi. Pe aceasta o fericește Hristos când zice: „Fericți cei curați cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu”. Și de vreme ce este așa, este agonisită cu mare preț. Iar dacă trezvia se statornicește în om, devine călăuză a vieții drepte și plăcute de Dumnezeu. Și urcușul contemplației ne învață aceasta: să mișcăm în chip corect cele trei părți ale sufletului și să veghem în mod singur simțurile. Și sporește cel patru virtuți generale în cel ce se împărtășește zilnic de ea.

Din analiza acestei comparații se pot constata următoarele: manuscrisul adus de către diaconul Zian Boca de pe Muntele Athos reprezintă o variantă diferită față de traducerea din Filocalia de la Prodromul, conținând elemente de modernizare a limbii, fidelitate față de sintaxa și topica românească, însă se poate constata, totuși, dependența de traducerea anterioară a Filocaliei de la Prodromul. Conceptele filocalice fundamentale sunt transpuse din versiunea de la Prodromul în această versiune. Totuși, cu toate că reprezintă o etapă mai dezvoltată în privința fidelității mai mari față de limba română, traducere din manuscrisul adus de către Pr. Arsenie Boca în România conține foarte multe omiteri ale textului grecesc. De exemplu, această versiune adusă de Pr. Arsenie omite, în pasajul din tabel, următoarele expresii: „și de lucrurile cele viclene (καὶ πονηρῶν ἔργων)”, „ea îi dăruiește apoi cunoștința sigură a lui Dumnezeu cel necuprins, atât cât e cu puțină, și deslegarea tainelor dumnezeiești și ascunse (γνώσιν τε ἀσφαλῆ Θεοῦ τοῦ ἀκαταλήπτου ὁδευομένη χαρίζεται, καθ’ ὅσον ἐφικτόν, καὶ μυστηρίων θείων καὶ ἀποκρύφων λύσιν)³⁶”. Prin urmare, chiar dacă limbajul este parțial modernizat și topica adaptată limbii române, pasajul analizat are multe lacune în manuscrisul adus de la Sf. Munte, fiind de multe ori infidel față de textul grecesc și față de traducerea Filocaliei de la Prodromul.

De asemenea, se pot constata mai multe diferențe între traducerea Pr. Dumitru Stăniloae din manuscris și varianta finală în acest pasaj. Sintagma „μέθοδος πνευματική ... χρονίζουσα „metodă duhovnicească continuă” din manuscris este redată ulterior drept „metodă duhovnicească durabilă”, deși în al doilea paragraf participiul „χρονίζουσα” este tradus „statornicită” în manuscris și „dăinuind” în varianta finală. Sintagma „γνώσιν τε ἀσφαλῆ” este tradusă în manuscris prin „cunoștința fără greșală”, iar în varianta

³⁶ Din această frază apare în versiune pr. Arsenie doar: „Dă puțină și pe ascuns desleagă”.

tipărită „*cunoștința sigură*”. Se poate constata faptul că în varianta tipărită Pr. Stăniloae reprezintă o actualizare a limbajului, o verificare a topicii din limba română și ieșirea din dependența topicii grecești. Cu toate acestea, Pr. Dumitru Stăniloae traduce construcțiile cu participiu din limba greacă eminentamente prin gerunziu în versiunea tipărită, deși în manuscris găsim transpunerea acestora prin propoziții subordonate.

Să comparăm textul adus de către Pr. Arsenie Boca și *Mss* Pr. Dumitru Stăniloae cu privire la termenii filocalici tehnici, care aveau să ofere o dificultate mai mare pentru traducător și, probabil, o dependență mai mare de o traducere preexistentă. În ceea ce privește termenii tehnici filocalici putem identifica în pasajul analizat următorii termeni:

TERMEN GRECESC	MSS. BOCA	MSS. STĂNILOAE
νήψις	<i>trezvîia (atenția)</i>	<i>trezvîia</i>
μέθοδος πνευματική	<i>meșteșugirea duhovnicească</i>	<i>metodă duhovnicească</i>
ἐμπαθῶν νοημάτων	<i>înțelegerile cele pătimăse</i>	<i>gânduri pătimăse</i>
ἡ τῆς καρδίας καθαρότης	<i>curăția inimii</i>	<i>curăția inimii</i>
ἀμέλειαν	<i>neluare aminte</i>	<i>neatenția</i>
ἀμέλειαν	<i>lenevirea noastră</i>	<i>negrija noastră</i>
Μοναχοῖς	<i>călugări</i>	<i>monahi</i>
ἐπίβασις θεωρίας	<i>suire a vederii</i>	<i>urcușul contemplației</i>
τὸ τριμερές τῆς ψυχῆς	<i>3 părți ale sufletului</i>	<i>trei părți ale sufletului</i>
τάς αἰσθήσεις	<i>simțirile</i>	<i>simțirile</i>

Din această comparație se poate constata că nu există o dependență terminologică în ceea ce privește termenii tehnici filocalici³⁷ nici cu Filocalia de la Prodromu, nici cu manuscrisul filocalic adus de către Pr. Arsenie Boca de la Muntele Athos.

Să luăm spre analiză un alt pasaj din manuscrisul adus de către Pr. Arsenie Boca de la Muntele Athos, din traducerea la „Suta a treia” din „Despre dragoste în 400 de capete” ale Sf. Maxim Mărturisitorul.

³⁷ Pentru conceptele filocalice de îndumnezeire și mărturisire, a se vedea: Cristian Sebastian SONEA, „Theosis and Martyria - The Spiritual Process of Deification and Its Implication for the Mission of the Church”, *Religions* 14, no. 1 (2023) 12. <https://doi.org/10.3390/rel14010012>.

Filocalia de la Prodromu³⁸

Maxim Mărturisitorul. A treia sută despre dragoste. 1. Uneltirea cea cu bună cuvântare a înțelegerilor și a lucrurilor, este făcătoare a întregii înțelepciuni, și a dragostei și a cunoștinței. Iară cea fără de cuvântare, și a neînfrânării, și a urâciunii și a necunoștinței. 2. „Gătit-ai înaintea mea masă, ș.c.l.” Masă aicea însemnează, pre fapta bună cea lucrătoare. Pentru că aceasta împotriva celor ce ne urăsc pre noi, de la Hristos s-a gătit. Iară „unt-de-lemn” care îngrașă mintea, pre vederea celor ce s-au făcut. Iară „paharul lui Dumnezeu” pre cunoștința lui Dumnezeu. Iară „mila Lui”, pre Cuvântul Lui, și Dumnezeu. Pentru că Acesta prin Omenirea Sa gonește în toate zilele, până ce va prinde pre toți cei ce se vor mântui, precum zice Pavel. Iară „casă”, pre Împărăție, întru care se așază toți Sfinții. Iar „lungimea zilelor” pre viața veșnică (Ps. 22, 6-7).

Filocalia MSS. A. Boca³⁹

1. Uneltirea cea cu bunăcuvântare a înțelegerilor despre lucruri aduce toată înțelepciunea, toată dragostea, toată cunoștința; iar cea fără bună cuvântare, neoprire a patimilor, a urâciunii și a necunoștinții. 2. „Gătit-ai înaintea Mea masă ...”. Aicea masă însemnează fapta bună cea lucrătoare, pentru că aceasta s-a gătit de la Hristos, împotriva celor ce ne necăjesc pe noi. Iar untulelemn, - care unge și netezește mintea, spre vederea celor ce s-au făcut. Iar „paharul lui Dumnezeu”, - cunoștința lui Dumnezeu. „Mila Lui”, - cuvântul Lui și „Dumnezeu” – pentru că prin înomenirea Sa, vânează în toate zilele, până ce va prinde pe toți – cei ce se vor mântui, precum pe Pavel. „Casa”, - Împărăția în care se așează toți sfinții. Iar „lungimea zilelor”, viața cea vecnică.

Filocalia MSS. D. Stăniloae⁴⁰

1. Întrebuințarea cu bună judecată a ideilor lucrurilor e făcătoare de cumpătare, de iubire și de cunoștință. Iar întrebuințarea fără judecată e făcătoare de desfrânare, de ură și de neștiință. 2. „Gătit-ai înaintea mea masă ...”⁵⁾ și cale următoare. „Masă” însemnează aci virtutea practică. Deoarece aceasta a fost gătită de Hristos împotriva celor ce mă necăjesc. Iar untul de lemn, care unge mintea însemnează contemplația fapturilor. „Potirul lui Dumnezeu”¹⁾ e cunoștința lui Dumnezeu; iar mila Lui²⁾ e Cuvântul Său și Dumnezeu. Căci acesta, prin întruparea Sa, urmărește în toate zilele, până

³⁸ *Filocalia Prodromu*, pp. 319-320.

³⁹ *Mss. Caietul cu scrieri filocalice culese în Sfântul Munte de către Părintele Arsenie Boca*, Arhiva Schitului Sinaia, Nr. 257 I 3, f. 5.

⁴⁰ Manuscrisul *Filocalia*, Arhiva Mănăstirii Brâncoveanu, Sâmbăta de Sus, Fond „*Filocalia*”, ff. 401-402.

ce va prinde pe toți cei ce se vor mântui, ca pe Pavel. Iar „casa” însemnează Împărăția în care sunt reșezați toți sfinții. Lungimea zilelor este viața veșnică.

Filocalia Tipărită a D. Stăniloae

1. Folosindu-ne cu dreaptă judecată de înțelesurile lucrurilor, dobândim cumpătare, iubire și cunoștință. Iar folosindu-ne fără judecată, cădem în necumpătare, ură și neștiință. 2. «Gătit-ai înaintea mea masă»... și cele următoare. «Masă» aici însemnează virtutea lucrătoare. Căci aceasta ne-a fost gătită de Hristos «împotriva celor ce ne necăjesc». Iar «untul-de-lemnul care unge mintea» este contemplația fapturilor. «Paharul» e cunoștința lui Dumnezeu. Iar «mila Lui» Cuvântul Său și Dumnezeu. Căci acesta, prin întruparea Lui, ne «urmărește în toate zilele», până ce ne va prinde pe toți cei ce ne vom mântui, ca pe Pavel. Iar «casa» însemnează împărăția în care sunt reșezați toți sfinții. În sfârșit «îndelungarea de zile» este viața veșnică.

Filocalia textul grecesc⁴¹

1. Ἡ μὲν εὐλογία τῶν νοημάτων καὶ τῶν πραγμάτων χρήσις, σωφροσύνης (καὶ ἀγάπης)⁴² καὶ γνώσεώς ἐστι ποιητικὴ· ἡ δὲ ἄλογος, ἀκολασίας, καὶ μίσους, καὶ ἀγνοίας. 2. Ἡ τοίμασας ἐνώπιόν μου τράπεζαν, καὶ τὰ ἐξῆς. Ἡ τράπεζα ἐνταῦθα σημαίνει τὴν πρακτικὴν ἀρετὴν· αὕτη γὰρ ἐξ ἐναντίας τῶν θλιβόντων ἡμᾶς παρὰ Χριστοῦ ἠτοιμάσθη. Τὸ δὲ ἔλαιον τὸ λιπαῖνον τὸν νοῦν, τὴν θεωρίαν τῶν γεγονότων· τὸ δὲ ποτήριον τοῦ Θεοῦ, τὴν γνώσιν τὴν τοῦ Θεοῦ· τὸ δὲ ἔλεος αὐτοῦ, τὸν λόγον αὐτοῦ καὶ Θεόν οὗτος γὰρ διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως αὐτοῦ καταδιώκει πάσας τὰς ἡμέρας, ἕως οὗ πάντας καταλάβῃ τοὺς σωθησομένους, ὥσπερ τὸν Παῦλον. Ὁ δὲ οἶκος, τὴν βασιλείαν, ἐν ἣ ἀποκαθίστανται πάντες οἱ Ἅγιοι· ἡ δὲ μακρότης τῶν ἡμερῶν, τὴν αἰώνιον ζωὴν.

care unge și netezește mintea.

Filocalia traducere proprie

1. Folosirea cu rațiune dreaptă a înțelegerilor și a lucrurilor este producătoare de cumpătare, și de dragoste și de cunoaștere, iar cea fără rațiune dreaptă, de necumpătare, ură și neștiință. 2. „Gătit-ai înaintea mea masă”... și cele următoare. Aici „masă” înseamnă virtutea lucrătoare. Căci aceasta ne-a fost pregătită de Hristos „împotriva celor ce ne necăjesc”. Iar „untul-de-lemnul” care unge mintea este contemplația celor ce au fost făcute. Iar „paharul” este cunoașterea lui Dumnezeu. Iar „mila Lui” este Cuvântul Său și Dumnezeu însuși, căci prin înomenirea Lui, ne „urmărește în toate

⁴¹ Φιλοκαλία των ιερών νηπτικῶν συνερανισθεῖσα παρὰ των αγίων και θεοοφόρων πατέρων, Vol. 1, p. 217.

⁴² „καὶ ἀγάπης” apare în P.G., vol. 90, col. 1017.

zilele”, până ce ne va cuprinde pe toți cei care vom fi mântuiți, precum pe Pavel. Iar „casa” înseamnă împărăția în care sunt reșezați toți sfinții. Iar „înelungarea de zile” este viața veșnică.

Din acest pasaj, din capătul 301 *Despre dragoste* se poate constata faptul că traducerea din manuscrisul adus de la Sf. Munte este asemănătoare cu Filocalia de la Prodrumul. Cu toate acestea, traducerea din *Mss* adus de la Sf. Munte de către Pr. Arsenie reprezintă o traducere mai modernizată, la care s-a lucrat și la partea stilistică. Totuși aceasta nu este mai mult decât o cosmetizare stilistică a traducerii de la Prodrumu. Totodată, se poate constata că traducerea din manuscrisul Filocaliei Pr. Dumitru Stăniloae este mult mai aproape de textul grecesc, decât cea redată în ediția tipărită, care reprezintă o traducere mai literară sau chiar perifrastică. În traducerea sa, Pr. Stăniloae folosește și textul grecesc din *Patrologia Graeca* unde, în prima frază a pasajului redat, apare și „καὶ ἀγάπης”, ceea ce nu se găsește în textul grecesc din ediția Filocaliei din 1893.

Deși în traducerea inițială Pr. Stăniloae reda sintagma „Ἡ εὐλογία ... χοῆσις” prin „întrebuințarea cu bună judecată”, în varianta tipărită găsim o traducere a substantivului „χοῆσις” prin gerunziu, în formularea „Folosindu-ne cu dreaptă judecată”. Folosirea acestor gerunzii îl obligă pe traducător să introducă un verb în a doua propoziție, deși în varianta greacă nu apare acest termen: „cădem” ... „în necumpătate, ură și neștiință”, ci avem un singur substantiv „χοῆσις” cu două adjective antinomice „εὐλογος” și „ἄλογος”. Este evident că, pentru redarea mai literară a traducerii, corectura pe manuscris nu s-a făcut prin reconsultarea textului grecesc, ci s-a dorit redarea unei forme textuale mai expresive.

Dacă vom compar textul adus de către Pr. Arsenie Boca și *Mss* Pr. Dumitru Stăniloae cu privire la termenii filocalici tehnici putem identifica în pasajul analizat următoarele expresii:

TERMEN GRECESC	MSS. BOCA	MSS. STĂNILOAE
ἡ χοῆσις εὐλογος	<i>Uneltirea cea cu bunăcuvântare</i>	<i>Întrebuințarea cu bună judecată</i>
τῶν νοημάτων καὶ τῶν πραγμάτων	<i>înțelegerea despre lucruri</i>	<i>ideile lucrurilor</i>
ποιητική σωφροσύνης	<i>aduce toată înțelepciunea</i>	<i>făcătoare de cumpătate</i>
ἡ δὲ ἄλογος	<i>cea fără bună cuvântare</i>	<i>întrebuințarea fără judecată</i>

τὴν πρακτικὴν ἀρετὴν	<i>facta bună cea lucrătoare</i>	<i>virtutea practică</i>
τὸ λιπαῖνον τὸν νοῦν	<i>unge și netezește mintea</i>	<i>unge mintea</i>
τὴν θεωρίαν τῶν γεγονότων	<i>vederea celor ce s-au făcut</i>	<i>contemplația făpturilor</i>
τὴν γνῶσιν τὴν τοῦ Θεοῦ	<i>cunoștința lui Dumnezeu</i>	<i>cunoștința lui Dumnezeu</i>
τῆς ἐνανθρωπήσεως αὐτοῦ	<i>înomenirea Sa</i>	<i>întruparea Sa</i>
ἡ δὲ μακρότης τῶν ἡμερῶν	<i>lungimea zilelor</i>	<i>lungimea zilelor</i>

Să comparăm și alte pasaje, mai ales cele care vor apărea în volumele din anii 1970 ai Filocaliei Părintelui D. Stăniloae. Vom lua un cuvânt al Sf. Grigorie Sinaitul din volumul II al Filocaliei grecești din 1893, ce avea să fie publicat de către Pr. Stăniloae în anul 1977, deși traducerea era terminată la finalul lunii august 1944, cu 33 de ani înainte de publicare.

Filocalia de la Prodomu⁴³

1. Două chipuri sunt ale unirei, și mai vârtos intrări despre fiește-care parte a rugăciunii cei gânditoare, aceea ce să lucrează în inimă prin Duhul. Prin cele ce mintea sau o apucă înainte pre dânsa acolo, de Domnul lipindu-să, după scriptură (Psalm 72.27), sau pornindu-să lucrarea după înainte călătorie, întru focul veseliei trăgând pre minte, sau o leagă pre dânsa către chemarea și unirea Domnului Iisus. Pentru că dacă „și Duhul deosebi fieștecăruia lucrează în ce chip voește“ precum zice Apostolul (1 Cor. 12.11). Ci este când una mai întâi decât alta urmează întru unii, după chipurile cele ce le-am grăit înainte. Și uneori adecă, lucrarea să pornește în inimă, patimile micșorându-le, prin deasă chemarea lui Iisus Hristos. Dumnezeasca fierbințială arătându-să. „Că Dumnezeu nostru este foc mistuind patimile, zice scriptura“ (Evr. 12.29) Iară alteoră Duhul trage pre minte către sine, întru adâncul unimii atârându-o pre dânsa, și de obi-cinuita înconjurare oprindu-o. Și atuncea nu mai mult robită să face la Airieni din Ierusalim; Ci din Vavilon în Sion face mutarea cea mai bună. Întrucât a grăi și ea cu Prorocul „Ție să cuvine cântare Dumnezeule în Sion, și Ție se va da rugăciune în Ierusalim“ (Ps. 64.1).

⁴³ Filocalia Prodomu, pp. 319-320.

Filocalia MSS. A. Boca⁴⁴

Sunt două feluri ale unirii inimii cu mintea; - sau mai bine zis — a intrării în inimă a fiecărei părți din rugăciunea cu mintea, că se lucrează de Duhul în inimă: - sau că Domnul apucă mintea și — după Scriptură — unindu-se în inimă, - sau, pornindu-se lucrarea după înaltă înaintea călătorie — în focul veseliei — inima trage mintea și o leagă spre cea a lui Hristos chemare și unire. Duhul lucrează după cum voește — zice Apostolul. Se întâmplă uneori să urmeze fazele și într-alt chip de cum le-am spus. Se poate porni lucrarea în inimă și (Duhul) răscolește patimile și le împuținează; iar prin deasa chemare a lui Iisus Hristos, se arată și dumnezeiască fierbințeală: (Alteori însă Duhul trage mintea) — Pentru că Dumnezeuul nostru — zice Scriptura — este foc, mistuind patimile. Alteori însă Duhul trage mintea la Sine și o atârnă în mijlocul inimii, și o oprește de la obicinuita rotire; - iar de aci, nu se mai duce deșartă la sirienii din Ierusalim, ci mutarea cea mai bună face: din Vavilon în Sion. Și va grăi Proorocul: „Ție se cuvine cântare Dumnezeuule în Sion, și Ție rugăciune în Ierusalim”.

Filocalia MSS. D. Stăniloae⁴⁵

Sunt două feluri ale unirii, mai bine zis, câte o intrare din fiecare parte la rugăciunea mintală⁴⁶, care se lucrează prin Duhul în inimă. Sau că o prinde mintea mai nainte, acolo sus, lipindu-se de Domnul, cum zice Scriptura, sau că e poruncită mai nainte lucrarea de către Duhul în focul veseliei, și ea trage apoi mintea și o leagă de chemarea Domnului Iisus și o naște cu el. Căci deși Duhul lucrează deosebit în fiecare precum voește, cum zice Apostolul, dar odată premerge unul, altădată altul din cele două feluri pomenite mai înainte. Uneori lucrarea vine în inimă se înțelege după împuținarea patimilor, prin chemarea neconținută a lui Iisus Hristos, care face să se arate dumnezeiasca ardere fierbințează. Căci Dumnezeuul nostru este foc ce mistuie patimile, cum zice Scriptura. Alteori Duhul atrage mintea la sine, strângându-o în adâncul inimii și oprind-o de la împrăștierea obișnuită. Atunci nu e dusă roabă la asirieni din Ierusalim, ci își mută locuința din Babilon în Sion, la loc mai înalt. Așa încât poate zice și ea cu Proorocul: „Ție se cuvine cântare Dumnezeuule în Sion și Ție se va da rugăciune în Ierusalim”.

⁴⁴ Mss. Caietul cu scrieri filocalice culese în Sfântul Munte de către Părintele Arsenie Boca, Arhiva Schitului Sinaia, Nr. 257 I 3, f. 211.

⁴⁵ Manuscrisul 2626, Arhiva Mănăstirii Brâncoveanu, Sâmbăta de Sus, Fond „Filocalia”, ff. 49-50.

⁴⁶ Cu privire la fenomenologia rugăciunii la Pr. Stăniloae a se vedea: Nicolae TURCAN, „Theo-Phenomenology of Love in Fr. Dumitru Stăniloae’s Thought”, *Diakrisis Yearbook of Theology and Philosophy*, Vol. 2 (2019), pp. 69-83; Nicolae TURCAN, „The Phenomenology of Prayer and the Relationship between Phenomenology and Theology”, *Religions* 14, no. 1: 104 (2023). <https://doi.org/10.3390/rel14010104>.

Filocalia Tipărită a D. Stăniloae (1977)⁴⁷

1. *Sînt două feluri ale unirii, mai bine zis cîte o intrare din fiecare parte la rugăciunea minții, care se lucrează prin Duhul în inimă. Sau mintea o ia înaintea ei, lipindu-se acolo de Domnul (1 Cor. VI, 17), cum zice Scriptura, sau mișcîndu-se mai întîi lucrarea în chip treptat atrage mintea în locul veseliei și o leagă de chemarea Domnului Iisus și în unirea cu El. Căci deși Duhul lucrează deosebit în fiecare, precum voiește, cum zice apostolul (1 Cor. XII, 11), dar o dată premerge una, altă dată alta, în cele două feluri pomenite mai înainte. Uneori lucrarea se ivește în inimă, se înțelege, după împușinarea patimilor, prin chemarea continuă a lui Iisus Hristos, care face să se arate căldura dumnezeiască; căci Dumnezeuul nostru este foc ce mistuie patimile, cum zice Scriptura (Deut. IV, 24). Alteori Duhul atrage mintea la sine, strîngînd-o în adîncul inimii și oprind-o de la împrăștierea obișnuită. Atunci mintea nu mai e dusă din Ierusalim în robie la asirieni, ci-și mută locuința din Babilon în Sion, la loc mai înalt. Atunci poate zice și ea cu proorocul : „Ție se cuvine cîntare, în Sion, și Ție se va da rugăciune în Ierusalim”.*

Filocalia textul grecesc⁴⁸

Δύω τρόποι εἰσὶν ἐνώσεως μᾶλλον δὲ εἰσοδοὶ ἐκατέρωθεν τῆς νοερᾶς προσευχῆς, τῆς διὰ τοῦ πνεύματος ἐν καρδίᾳ ἐνεργομένης· δι' ὧν ὁ νοῦς ἢ προλαμβάνει αὐτὴν ἐκεῖσε τῷ Κυρίῳ κολλώμενος κατὰ τὴν γραφὴν, ἢ κινουμένης τῆς ἐνεργείας κατὰ πρόοδον ἐν πυρὶ εὐφροσύνης ἔλκει τὸν νοῦν, ἢ δεσμεύει αὐτὸν πρὸς τὴν τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ ἐπίκλησίν τε καὶ ἔνωσιν· εἰ γὰρ καὶ τὸ πνεῦμα ἰδίᾳ ἐκάστῳ ἐνεργεῖ ὡς βούλεται, καθὼς φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ἀλλ' ἔστιν ὅτε μία τῆς μιᾶς προηγείται ἔντισιν, κατὰ τοὺς τρόπους οὓς προειρήκαμεν· καὶ ποτὲ μὲν ἡ ἐνέργεια γίνεται ἐν καρδίᾳ, τῶν παθῶν δηλονότι μειουμένων, διὰ συνεχοῦς ἐπικλήσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆς θείας θέρμης ἀναφανείσης· ὁ γὰρ Θεὸς ἡμῶν πῦρ καταναλίσκον τὰ πάθη, φησὶν ἡ γραφή, ποτὲ δὲ τὸ πνεῦμα ἔλκει τὸν νοῦν πρὸς ἑαυτό, εἰς τὸ βάθος τῆς καρδίας ἄγχον αὐτόν, καὶ τῆς συνήθους περιφορᾶς ἀπειργον· καὶ τότε οὐκ ἔτι αἰχμάλωτος εἰς Ἀσσυρίους ἄγεται ἐξ Ἰερουσαλὴμ, ἀλλ' ἐκ Βαβυλῶνος εἰς Σιών μετοικεσίαν ποιεῖται τὴν κρείττονα· ὥστε λέγειν καὶ αὐτὸν μετὰ τοῦ Προφήτου· σοὶ πρέπει ὕμνος ὁ Θεὸς ἐν Σιών καὶ σοὶ ἀποδοθήσεται εὐχὴ ἐν Ἰεροσολαίμ.

Filocalia traducere proprie

1. *Există două feluri de unire, dar mai bine zis două intrări din fiecare parte ale rugăciunii mintale, care este lucrătoare în inimă prin Duhul, prin*

⁴⁷ *Filocalia*, vol. 7, pp. 171-172.

⁴⁸ Φιλοκαλία των ιερών νηπτικῶν συνερανισθείσα παρὰ των αγίων και θεοοφόρων πατέρων, Vol. 1, p. 217.

care, fie mintea o ia mai înaintea acesteia, alipindu-se acolo de Domnul, conform Scripturii (1 Cor. 6, 17), fie ea, mișcându-se lucrarea în mod treptat în focul veseliei, atrage mintea în chip treptat și o încătușează spre chemarea și unirea Domnului Iisus. Căci deși Duhul lucrează în fiecare după cum voiește, precum zice Apostolul (1 Cor. 12, 11), există însă uneori când una premerge alteia, potrivit felurilor pe care le-am menționat. Și uneori, dacă se împuținează în mod evident patimile, lucrarea se realizează în inimă prin chemarea continuă a lui Iisus Hristos, care face să se arate căldura dumnezeiască; căci Dumnezeu nostru este foc ce mistuie patimile, precum zice Scriptura (Deut. 4, 24), iar uneori Duhul atrage mintea la sine, strângând-o în adâncul inimii și îndepărtând-o de împrăștierea obișnuită. Atunci ea nu mai e dusă din Ierusalim prizonieră la asirieni, ci își face peregrinarea mai bună din Babilon în Sion, încât să zică și ea împreună cu proorocul : „Ție se cuvine cântare, în Sion, și Ție îți va fi dată rugăciune în Ierusalim”.

Să luăm o primă comparație între Filocalia de la Prodrumu și textul filocalic adus de către Pr. Arsenie. În primul rând, al doilea text filocalic este unul mai literar, care nu urmează fidel textului grecesc. De exemplu, termenul „ένώσεως” (ale unirii) este tradus prin parafraza „ale unirii inimii cu mintea”. Construcția participială „τῷ Κυρίῳ κολλώμενος” (alipindu-se de Domnul) este tradusă greșit prin „Domnul apucă mintea”. Sintagma „unindu-se în inimă” nu are corespondent în textul grecesc. De asemenea, în fraza „răscolește patimile și le împuținează” termenul „răscolește” nu se regăsește în originalul grecesc. De asemenea, cel de-al doilea text filocalic, precum primul, urmează excesiv topicii grecești, producând o dificultate de înțelegere a sensului, ca de exemplu „o leagă spre cea a lui Hristos chemare și unire”. În pasajul dat, textul filocalic al colecției aduse de Pr. Arsenie este unul mai adaptat semantic și stilistic, însă este departe de textul grecesc și de claritatea pe care avea să o ofere Pr. Stăniloae.

Să comparăm, de asemenea, și la acest pasaj termenii de specialitate între textul adus de Pr. Arsenie și traducerea Părintelui Stăniloae.

TERMEN GRECESC	MSS. BOCA	MSS. STĂNILOAE
ένώσεως	<i>unirii inimii cu mintea</i>	<i>unirii</i>
τῆς νοεράς προσευχῆς	<i>rugăciunea cu mintea</i>	<i>rugăciunea mintală</i>
τῷ Κυρίῳ κολλώμενος	<i>Domnul apucă</i>	<i>lipindu-se de Domnul</i>

ἐν πυρὶ εὐφροσύνης	<i>în focul veseliei</i>	<i>în focul veseliei</i>
ἡ ἐνέργεια	<i>lucrarea</i>	<i>lucrarea</i>
τῶν παθῶν μειουμένων	<i>răscolește patimile și le împutinează</i>	<i>împutinarea patimilor</i>
συνεχοῦς ἐπικλήσεως	<i>deasa chemare</i>	<i>chemarea neconținută</i>
θείας θέρμης	<i>dumnezeiască fierbințeală</i>	<i>dumnezeiască ardoare fierbințează</i>
τὸ βάθος τῆς καρδίας	<i>adâncul inimii</i>	<i>adâncul inimii</i>
τῆς συνήθους περιφορᾶς	<i>obicinuita rotire</i>	<i>împrăștierea obișnuită</i>

Precum la comparațiile terminologice anterioare, și aici se poate constata superioritatea traducerii Părintelui Stăniloae față de textele filocalice anterioare. Totuși, dacă vom compara textul din manuscrisul Părintelui Stăniloae cu cel tipărit în anul 1977, vom găsi câteva diferențe.

Ediția din 1977 include trimiterele la citatele biblice, ceea ce nu se regăsește în manuscris pentru toate pasajele biblice. Ediția din 1977 dorește să redea textul mai literar. Cu toate acestea, există doar mic diferențe față de manuscris, precum cele de topică sau divizare a frazei. În ceea ce privește traducere, putem constata următoarele schimbări: în loc de „*rugăciunea mintală*” – „*rugăciunea minții*”, deși prima versiune era o transpunere directă a expresiei „τῆς νοερᾶς προσευχῆς”, în loc de „în focul veseliei”, cum regăsim în manuscris, în ediția tipărită regăsim „în locul veseliei”. Aici este în mod evident o eroare de copiere sau dactilografare sau chiar de citire deficitară a manuscrisului folosit pentru ediția tipărită. Apoi ca diferențe se mai pot nota: în loc de „*premerge unul*” – „*premerge una*”; „*lucrarea vine în inimă*” – „*lucrarea se ivește în inimă*”, „*dumnezeiască fierbințeală*” – „*căldura dumnezeiască*”; „*dușă roabă la asirieni*” – „*dușă în robie la asirieni*”. În ceea ce privește fidelitatea față de textul grecesc, se poate constata că traducerea din manuscris este mai fidelă acestuia. Cu toate acestea, nu există modificări substanțiale între manuscris și varianta tipărită, cea din urmă fiind doar o sumară corectură literară la traducerea realizată în 1944 și regăsită în manuscris la care se vor adăuga ulterior comentariile Părintelui Stăniloae din notele de subsol.

Concluzii

Din aceste comparații terminologice putem vedea cât se poate de clar că nu există o dependență în ceea ce privește termenii tehnici folosiți de către Pr. Stăniloae în traducerea sa. Limbajul filocalic din ediția Pr. Stăniloae este o creație proprie a autorului ceea ce arată că nu putem avea o dependență traductologică cu versiunile filocalice anterioare. În acest sens, pr. Stăniloae este, într-adevăr, *un creator de terminologie filocalică*.

Din cuprinsul acestui manuscris adus de către Pr. Arsenie Boca și din comparațiile făcute putem concluziona următoarele: manuscrisul adus de către Pr. Arsenie Boca reprezintă o colecție a unor texte filocalice nesistematizate; colecția nu este identică în structură și conținut nici cu Filocalia de la Prodromu, nici cu Filocalia Greacă. De asemenea, titlurile operelor diferă de Filocalia de la Prodromu. Colecția are doar 11 autori filocalici. Față de *Filocalia de la Prodromu*, traducerea din manuscrisul filocalic adus de către Pr. Arsenie de la Muntele Athos reprezintă o versiune modernizată în ceea ce privește limbajul și topica folosită, însă este mult inferioară versiunii din manuscris a traducerii Filocaliei realizată de către Pr. Dumitru Stăniloae.

Prin urmare, putem concluziona faptul că acest manuscris nu a influențat traducerea Părintelui Dumitru Stăniloae, nici nu poate fi afirmată vreo dependență a celei din urmă de manuscrisul adus de la Sfântul Munte de către Pr. Arsenie Boca.

CUVÂNTUL – PEDAGOGUL – EDUCAȚIA

GHEORGHE ȘANTA

Abstract.

The study emphasizes that the knowledge of some essential characteristics of the thinking process, affectivity and will, which manifests itself in each psychological stage of age, is necessary for the priest or religion teacher, in order to be able to elaborate the desired and expected evangelical message. The spiritual life of the believer being a complex structural unit in its manifestations, in order to be known by the shepherd of souls, research is needed in this field. Knowing these, the usual methods of knowing the spiritual life of the believer can be used: observation, conversation, experiment, introspection, etc. The theoretical knowledge of psychology, combined with that gained through practical observations on the spiritual manifestations of the faithful, can be applied in religious and spiritual education to outline and shape the moral and spiritual personality of the members of the mystical Body of Christ-the Church.

Keywords: *word, teacher, education, psychology, knowledge, spiritual.*

Sufletul a fost multă vreme obiect al analizelor abstracte, ajungându-se în urma cercetărilor să se formuleze teorii cu caracter general asupra conduitei omenești. Toate cercetările au devenit pentru om o artă de a găsi semnificațiile actelor psihice și de a înțelege în totalitatea lor complexă o realitate a conștiinței de sine în contactul său cu altul.

Pe acest drum al cunoașterii preotul duhovnic și profesorul de religie au nevoie să pătrundă în universul de taină al sufletului omenesc pentru asimilarea unor cunoștințe din domeniul științelor naturii, științelor sociale, științelor antropologice și filosofice, din domeniul dialecticii, pedagogiei, esteticii, etnografiei etc,¹ toate acestea însă raportate la Revelația divină și în

¹ Al. ROȘCA, *Psihologia generală*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1966, pp. 15, 26.

special având amprenta harului lui Dumnezeu. Dacă prin stimularea însușirii cognitive a oricărei persoane și pătrunderea în adâncul tănuit al sufletului său îi dă posibilitatea de orientare în viața psihică proprie, făcându-l conștient de stările sale psihice pentru a-și înțelege însușirile, cu atât mai mult este necesară această cunoaștere pentru preotul duhovnic sau profesorul de religie, care se adresează comunității de credincioși sau comunității de elevi. Dacă ei au și o pregătire prealabilă în domeniul vieții sufletești a ființei umane² vor avea un plus de valoare și înțelegere din partea ascultătorilor săi.

A transmite un mesaj înseamnă a influența direct, conștient și edificator asupra altora. O asemenea influență se cuvine să aibă atât preotul duhovnic cât și profesorul de religie asupra ascultătorilor săi, pentru aceasta se recomandă să cunoască procesele spirituale care privesc psihologia religioasă a celor care ascultă. Ignorarea din partea educatorilor (preoți și profesori) a felului de manifestare a vieții sufletești a ascultătorilor aduce după sine erori și nu vor obține ceea ce-și doresc, modelarea psihicului, spre prototipul original, care este Dumnezeu, și totodată coordonarea vieții după învățătura lui Hristos.

Deținerea anumitor cunoștințe teoretice din diferite domenii de cercetare cu privire la modalitățile de manifestare ale sufletelor ascultătorilor îl ajută pe preot (profesorul de religie) să discearnă pe calea cunoașterii mersul vieții lor sufletești, să poată stabili mai ușor specificul trăirii lor religioase și duhovnicești și să explice în expunerile sale mai amănunțit manifestările acestei trăiri.

Cuvântul Mântuitorului Hristos a fost întotdeauna adaptat la cerințele sufletești ale ascultătorilor săi, pentru că El cunoștea în mod deplin toate tainele sufletelor celor care-L căutau, și-L ascultau.

Ființa umană nu se poate divide, legătura internă dintre procesele psihice, aflate la un anumit nivel de dezvoltare, conferă fiecărei persoane o anumită stare psihică specifică, iar cunoașterea mijloacelor prin care se pot apropia sufletele de Dumnezeu, se obține în urma acumulării unor cunoștințe generale despre viața spirituală a omului și în special metodele de cercetare individuală a fiecărui suflet.³ Cunoașterea unor caracteristici esențiale ale procesului de gândire, afectivitate și voință, care se manifestă în fiecare etapă psihologică de vârstă, este necesară spre a putea elabora mesajul evanghelic dorit și așteptat.

Acțiunea educativă realizată de preot (profesor de religie) asupra fiilor săi duhovnicești (elevilor) devine mai ușoară în urma cunoașterii uni-

² Pr. Nicolae TERCHILĂ, *Psihologia contemporană și învățământul religios*, Sibiu, 1935, p. 5.

³ Gaston RABEAU, *Introduction de la psychologie*, Paris, 1926, p. 301.

tății structurale a vieții psihofizice a acestora. El poate semăna adevărurile de credință în sufletele deschise pentru primirea unor asemenea adevăruri. Sfântul Ioan Gură de Aur s-a ocupat în mod special cu educația religioasă, lăsându-ne un tratat despre aceasta⁴, prezentând metodele de aplicare în formarea religioasă a copiilor și părinților. Cunoscând foarte bine acest context spiritual, păstorul de suflete va avea succes în procesul educativ al credincioșilor săi, analizând fiecare situație în parte și găsind noi metode de lucru în vederea atingerii scopurilor propuse, în special cel al mântuirii. Aceasta se poate obține cu multă răbdare, deoarece este mai ușor să cioplești o statuie într-un bloc de piatră, decât să stabilești cu precizie o formulă de dezvoltare a sufletului oricărui credincios, care să fie firească și să poată fi aplicată și în educație.⁵

După felul de manifestare a vieții religioase a credincioșilor s-a căutat să se cunoască posibilitatea lor de memorare, calitățile operaționale ale gândirii, modul cum înțeleg și pot analiza anumite situații, dacă gândirea lor este corectă. Important este să se cunoască cum apar primele semne ale modelării caracterului religios, duhovnicesc, primele frământări de acest fel. Unii credincioși, cu toate că sunt mai receptivi pentru adevărurile de credință, așteaptă să li se vorbească folosindu-se exemple concrete și intuitive, care să-i determine la o aplecare mai stăruitoare asupra pătrunderii în tainele cunoașterii adevărurilor mântuitoare, pentru aceasta preotul duhovnic (profesorul de religie) va folosi imagini concrete, descrieri din natura înconjurătoare și din viața lor practică.⁶

Cunoașterea emotivității credincioșilor prezintă un deosebit interes pentru preotul duhovnic, cele mai frecvente emoții fiind cele de teamă amestecată cu iubire și încredere, sau cele de mânie și răzbunare. Prin urmare, preotul duhovnic ca educator și propovăduitor al Cuvântului lui Dumnezeu, va trebui să înțeleagă teoretic care este perioada de formare și cristalizare a cerințelor interioare, de tensiuni cognitive, de creștere a caracterului critic al gândirii și afectivității religioase.⁷ Pentru aceasta, pregătirea teologică și psihologică a preotului trebuie să fie bine conturată și structurată. Cunoașterea felului cum se dezvoltă individual funcțiile vieții sufletești a ființei umane, toate condițiile psihologice în care se poate forma și dezvolta educația religioasă, precum și cele ce privesc modul în care se pot asimila mai ușor cunoștințele religioase, sunt de un interes major pentru preotul

⁴ SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Despre educația copiilor*, trad. de Arhid. I. Ică Jr., Ed. Deisis, Sibiu, 2000, p. 65.

⁵ Pr. N. TERCHILĂ, *Psihologia contemporană și învățământul religios*, p. 7.

⁶ Lucian BOLOGA, *Psihologia vieții religioase. Contribuții la studiul structurii și evoluției vieții religioase individuale pe bază de cercetări statistice*, Ed. Cartea Românească, Cluj, 1930, p. 396.

⁷ Ursula ȘCHIOPU, *Psihologia copilului*, ed. a II-a, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1967, p. 285.

duhovnic. Sesizarea transformărilor rapide în perioada adolescenței, atât de natură psihologică, cât și biologică, dezvoltarea imaginației și o mai mare aventurare a intelectului în diferite domenii care prezintă interes, modificarea simțitoare a diferitelor categorii de senzații, o dezvoltare a puterii de percepție, o creștere a curiozității, a puterii de observație, a sensibilității și a puterii de intuiție. Se face o trecere de la o memorare foarte exactă la cea logică, se urmărește capacitatea de a alege, de a compara și selecționa cunoștințele, de a sesiza esențialul. Transformări calitative se produc și în procesul fixării, păstrării, recunoașterii și reproducerii cunoștințelor, care se fixează prin imagini, se păstrează prin criterii logice, se recunosc prin asociații și reprezentări și se reproduc într-un stil special împrumutat de la cei din jur.

Pentru a fi înțeles cât mai bine cuvântul Evangheliei, Sfântul Chiril al Ierusalimului recurgea adesea la metoda intuitivă, ținând seama de faptul că aceia care doreau să primească Botezul creștin erau începători și deci neinițiați în tainele creștine, astfel prezenta cunoștințele religioase în catehezele sale într-un mod intuitiv, plastic și plin de imaginație.⁸ Pe măsura dezvoltării personalității se intensifică elaborarea idealurilor printr-o evoluție a laturii cognitive, afective și voliționale. Este o fază de intensă formare a gândirii abstracte și a intereselor pentru tot ce se petrece în jur, este vârsta marii sincerități, a naivității și a aderării fără nici un fel de rezervă la adevăr și dreptate, vârsta unei integrități morale. Efectul pozitiv al unor asemenea cunoștințe teoretice în acțiunea educației religioase, îl obligă pe preotul duhovnic și profesorul de religie să nu neglijeze studierea manifestărilor sufletești umane a fiecărei categorii de vârstă.

În actul perceptiv se exprimă forma de concordanțe dialectice complexe între gândire și observație, reprezentări vechi și noi, legate de o mare dezvoltare a capacității de observație „care devine deosebit de ascuțită”.⁹

Formarea duhovnicească a persoanei duce la posibilitatea sferei lor de cunoaștere, aceasta se realizează dacă preotul duhovnic cunoaște măcar în linii generale felul cum se manifestă viața sufletească a credincioșilor, pentru aceasta vocabularul său trebuie să fie ales în așa fel încât să contribuie efectiv la zidirea lor sufletească. O vorbire nuanțată și plastică, pentru care credincioșii au o mare preferință, face ca sensul și semnificația exprimării în transmiterea mesajului evanghelic să atragă și să placă acestora.

Considerăm că prin cunoașterea stării psihofizice a credincioșilor de toate vârstele, preotul duhovnic (profesorul de religie) poate contribui la realizarea echilibrului lor sufletec, poate să canalizeze viața lor spre idealul sfințeniei, să le purifice sentimentele, să le trezească nostalgia după scopu-

⁸ SFÂNTUL CHIRIL AL IERUSALIMULUI, *Cateheze*, trad. de Pr. Dumitru Fecioru, coll. Izvoarele Ortodoxiei, 7, București, 1943.

⁹ SFÂNTUL CHIRIL AL IERUSALIMULUI, *Cateheze*, p. 296.

rile înalte și să le înobileze sufletele, cu tot ceea ce este bun, frumos, drept și sfânt. În educația religioasă credincioșii au nevoie din partea păstorului lor sufletesc de multă bunăvoință, înțelegere și amabilitate¹⁰.

Cercetările psihologice au ajuns la concluzii destul de avansate, având o importanță excepțională pentru perfecționarea metodicii și tehnicii demersului pedagogic.¹¹ Astfel au fost cercetate deprinderile, aptitudinile, temperamentele, caracterul etc. Se știe deja foarte clar, că deprinderile sunt rezultatul procesului de învățare. Aptitudinile reprezintă însușirile psihice și fizice care permit să se realizeze cu succes anumite forme de activitate. Dezvoltarea aptitudinilor este strâns legată de însușirea de cunoștințe, priceperi și deprinderi, care la rândul lor ușurează însușirea acestora. Preotul duhovnic, cunoscând felul aptitudinilor credincioșilor săi, pe baza acestora își poate construi mesajul său spre a fi mai ușor perceput și însușit în vederea schimbării și transfigurării vieții în Hristos.

Atunci când este vorba de particularități temperamentale, preotul duhovnic va face apel la îndrumarea individuală, în urma observației comportamentului acestora, va căuta tot în particular să aprecieze inteligența, imaginația creatoare, conștiinciozitatea, voința.¹² Tipurile și temperamentele ascultătorilor fiind într-o continuă mișcare și schimbare, se pot perfecționa în timp numai sub influența educației. Cunoașterea vieții sufletești, a diferitelor categorii de credincioși și a manifestărilor acestora pot fi percepute cu succes de păstorul sufletesc, în special în scaunul de duhovnic. Având această demnitate încredințată de Dumnezeu prin episcopul care l-a hirotonit și care la rândul său l-a hirotesit ca duhovnic, are posibilitatea de a îndruma și sfătui pe credincioșii săi. Aici, multe din frământările sufletești ale credincioșilor sunt destăinuite. În asemenea ocazii cunoștințele teoretice de psihologie, îmbinate cu cele câștigate prin observațiile practice asupra manifestărilor sufletești ale credincioșilor, pot fi aplicate în educația religioasă și duhovnicească întru conturarea și modelarea personalității morale și spirituale a membrilor Trupului tainic alui Hristos-Biserica.

Scopul observării și studierii individuale pe care preotul duhovnic o are asupra ascultătorilor săi este acela de a îndruma viața lor spirituală pe drumul cunoașterii în lucrarea mântuirii. Iată, de pildă, cum Sfântul Grigorie Teologul privea afectivitatea ascultătorilor săi în cuvântarea sa pentru cinstirea marelui Atanasie: „Ceea ce este soarele pentru lucrurile simțite, aceea e Dumnezeu pentru lucrurile gândite. Soarele luminează

¹⁰ Charles Conant JOSEY, *The Psychology of Religion*, Macmillan Company, New York, 1927, p. 164.

¹¹ I. M. KANTOR (coord.), *Dicționar pedagogic*, vol. 2, trad. de V. Harea, M. Gumă, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1964, p. 1140.

¹² Al. ROȘCA, *Psihologia generală*, p. 146.

lumea văzută, Dumnezeu pe cea nevăzută; unul face priveliște celor trupești asemănătoare soarelui, și Celălalt face firile cugetătoare asemănătoare lui Dumnezeu. Și precum cel dintâi, dând celor văzători puțința de a vedea, iar celor văzute puțința de a fi văzute, este cel mai bun lucru din cele văzute, tot astfel Dumnezeu hărăzind celor ce gândesc și celor ce sunt gândite, unora puțința de a gândi, celorlalte puțința de a fi gândite, este ființa cea mai înaltă din cele cunoscute.”¹³ Astfel Sfântul Grigorie îi determină pe ascultătorii săi la o trăire adâncă în Dumnezeu, deschizându-le perspectiva unei mari bucurii sufletești.

Cunoașterea rezultatelor la care a ajuns psihologia religioasă, studiind manifestările credincioșilor, nu pot fi înțelese în afara unității sufletești personale, ele ne fiind izolate de străfundul sufletului credincioșilor, care lucrează împreună cu harul lui Dumnezeu.

În procesul de trăire duhovnicească există sentimentul apropierii din ce în ce mai mult de Dumnezeu, iar înțelegerea și cunoașterea acestor trăiri ajută mult preotului duhovnic în pastorația sa. Trăirile religioase se mișcă în unitatea sufletească a fiecărui credincios și este aproape imposibil de a fi cunoscute separat de complexitatea vieții psihice. Preotul duhovnic în transmiterea adevărului evanghelic, în timpul vorbirii pentru a crea o legătură psihică unitară între el și ascultători, trebuie să știe cum să se pună pe sine de acord cu trăirile sufletești ale fiecărui scultător în parte, așa cum reușeau marii Părinți ai veacului de aur al creștinismului.¹⁴

În structura ființei umane, două imbolduri pornesc și își continuă lupta pentru întâietate. Unul îndeamnă spre o trăire dictată de instinctele primare și altul îndeamnă spre o trăire conștientă și morală. Din cel de al doilea imbold se pot naște acele trăiri religioase și duhovnicești, pe care preotul duhovnic să caute să le mențină și să le modeleze prin educație și prin mesajul evanghelic, folosind și cunoștințele sale psihologice, într-o continuă osmoză cu trăirea sa duhovnicească¹⁵.

Trăirile religioase depind și de starea sănătății psihofizice ale credinciosului. Dacă acesta suferă de o boală psihică și manifestarea religioasă va fi una bolnavă. De această latură a vieții sufletești se ocupă psihopatologia, care studiază tulburările activității psihice a omului și contribuie la elaborarea metodelor de a diagnostica și de a găsi căile de restabilire a funcțiilor tulburate din cauza bolii¹⁶.

¹³ SFÂNTUL GRIGORIE DE NAZIANZ, *Cuvântarea a 21-a în cinstea Sfântului Atanasie*, în Șt. BEZDECHI, *Bucăți alese din opera Sfântului Atanasie cel Mare, Patriarhul Alexandriei*, însoțită de un studiu, Institutul de Arte Grafice „Ardealul”, Cluj, 1925, p. 114.

¹⁴ SFÂNTUL VASILE CEL MARE, *Comentariu la Psalmi*, trad. de Pr. Olimp N. Căciulă, coll. Izvoarele Ortodoxiei 2, București, 1939, p. 268.

¹⁵ Ch. C. JOSEY, *The Psychology of Religion*, p. 46.

¹⁶ Al. ROȘCA, *Psihologia generală*, p. 26.

Cunoașterea unor asemenea tulburări de manifestare de către preotul duhovnic sunt absolut necesare în activitatea sa, ca să poată interveni prin cuvânt sau prin faptă pentru a le îndepărta pe cât este posibil, aceasta cu atât mai mult cu cât asemenea stări sunt urmări ale abaterii de la normele morale, urmări ale păcatului. Păcatul influențează în mod negativ asupra psihicului credinciosului,, tulburându-i și schimbându-i buna sa funcționare. Păcatul slăbește puterea de judecată și puterea voinței credinciosului, dând posibilitatea apariției și dezvoltării patimilor, vieții instinctuale și impulsurilor perverse care pun stăpânire pe comportamentul sau.¹⁷

Preotul duhovnic trebuie să aibă în atenție, că, pentru a dirija spre un echilibru stabil viața sufletească a ascultătorilor săi, este necesar să posede unele cunoștințe de psihologie patologică și patologie mintală, pentru a combate de pildă viciul, imoralitatea și consecințele lor psihice maladive. Viața sufletească a credinciosului fiind o unitate structurală complexă în manifestările ei, pentru a fi cunoscută de către păstorul de suflete, este nevoie de o cercetare și în acest domeniu. Cunoscând acestea, în lucrarea sa poate folosi într-o oarecare măsură metodele obișnuite ale cunoașterii vieții sufletești ale credinciosului: observația, convorbirea, experimentul, introspecția etc.

În activitatea sa educativă, preotul duhovnic se adresează diferitelor categorii de credincioși. De aceea este necesar ca în timpul transmiterii mesajului evanghelic să se creeze o legătură de armonie sufletească între el și credincioși, care să contribuie la ușurarea înțelegerii depline a celor relatate. Preocuparea păstorului sufletească este de a adapta cunoștințele religioase la necesitățile sufletești ale ascultătorilor și modul în care el știe să aplice cunoștințele teoretice pe care și le-a însușit în contactul cu viața sufletească a credincioșilor săi. Dacă preotul duhovnic reușește în timpul transmiterii mesajului evanghelic să creeze o comunicare spirituală între el și ascultătorii săi prin antrenarea atenției asupra cuvântului său, atunci împlinește adevărata sa misiune pastorală.

Receptarea cuvântului și transfigurarea ființei umane

În învățătura ascetică despre ființa umană - partea receptivă a cuvântului este nous-ul - care se manifestă în diferite forme și procese psihice cum ar fi: conștiința, percepția, memoria, diferitele tipuri de raționament, motivația, voința, precum și diferite trăsături de caracter.¹⁸ Apare însă o diferență clară între nous ca rațiune discursivă sau inteligență și nous ca minte, ca organ suprarățional a unei înțelegeri intuitive a adevărului spiri-

¹⁷ Diac. Nicolae BALCA, *Aspectul patologic al persoanei umane și pastorația*, în rev. Studii Teologice, an VII (1955), nr. 7-8, p. 500.

¹⁸ Diac. N. NICOLAESCU, *Cadrul problemei sinoptice* în Studii Teologice, an VI (1954), nr. 3-4, p. 125.

tual. Prima apare în vorbirea obișnuită ca inteligență, iar a doua semnificație e legată de esența naturii umane în toată diversitatea existenței personale, dincolo de orice fenomene sau activități limitate sau vag cerebrale.¹⁹ Se distinge o deosebire față de simplu raționament, fiind aplicat înțelegerii substanțelor inteligibile, eterne, minții celei mai înalte, celei divine.

Aspectul principal al conceptului privește chipul lui Dumnezeu, ca centru al personalității, fiind izvorul caracterului și al inteligenței, și toate acestea în măsura în care receptarea cuvântului în minte (nous) păstrează unicitatea punctului de întâlnire dintre om și Dumnezeu, unde Dumnezeu Cuvântul poate fi perceput.²⁰ Să nu uităm însă că această percepție dacă nu afectează inima, poate rămâne o teorie frumoasă – pe care o vom mai întâlni și cu alte ocazii. Când vorbim însă de transfigurare – totul se petrece la nivelul minții și al inimii în același timp. Mintea coborâtă în inimă. Aici întâlnirea cu Dumnezeu e percepută ca o bucurie nesfârșită care depășește orice limite. Se pare că aici la nivelul inimii cuvintele tac, totul se rezumă la trăirea prezenței lui Dumnezeu, care se concretizează printr-o experiență a bucuriei, a iubirii, a recunoștinței, a smereniei, a stării de har ce cuprinde întreaga ființă.

La întâlnirea cu Dumnezeu în inimă, cuvintele nu mai formează un subiect de reflecție, ele nu se mai interpun între om și Dumnezeu, prezența lui Dumnezeu copleșind totul. Acum cuvintele sunt în același timp și pronunțate și depășite. Astfel cuvintele nu devin fantasmă care au propria lor existență aparentă, ci exprimă contactul nemijlocit cu realitatea lui Dumnezeu. Atenția nu se îndreaptă asupra cuvintelor, ci asupra lui Dumnezeu.²¹ În inimă întâlnindu-se omul cu Dumnezeu, întreaga ființă umană este proiectată în Dumnezeu cu o iubire nesfârșită.²²

Fiindcă în inimă are loc întâlnirea dintre om și Dumnezeu, tot din inimă pornesc gândurile către minte și pornirile de evlavie sau cele pătimase, astfel inima devine un adevărat câmp de bătălie între bine și rău. Prin Cuvântul lui Dumnezeu primit în inimă, Duhul lui Dumnezeu se sălășluiește întru noi, iar Împărăția cerurilor este înlăuntrul nostru și prin urmare lupta împotriva vrăjmașului se dă pe tărâmul inimii. Datorită atacurilor vrăjmașului asupra inimii și abandonarea luptei omului, rezultatul acestora este cel mai adesea „împietrirea inimii”. Unii Părinți definesc această stare ca fiind un fel de „nesimțire”, alții înclină să vorbească despre o „îngroșare” a inimii sau despre o „învârtoșare” a acesteia. Sfântul Marcu Ascetul spune: „Celui învâr-

¹⁹ John CHRYSOAVGIS, *Sfântul Ioan Scărarul, de la Pustia egipteană la Muntele Sinaiului*, trad. de Gheorghe Fedorovici, Ed. Sophia, București, 2005, p. 161.

²⁰ J. CHRYSOAVGIS, *Sfântul Ioan Scărarul*, pp. 162-164.

²¹ Pr. Dumitru STĂNILOAE, *Rugăciunea lui Iisus și experiența Duhului Sfânt*, Ed. Deisis, Sibiu, 2003, p. 74.

²² Pr. D. STĂNILOAE, *Rugăciunea lui Iisus și experiența Duhului Sfânt*, p. 74.

toșat la inimă nu-i folosește cuvântul mai adânc, căci unul ca acesta nu primește un alt înțeles al pocăinței afară de cel al spaimei”²³.

Potrivit Sfântului Ioan Scărarul, într-o asemenea stare inima se împietrește, devenind incapabilă de a mai simți delicatetea prezenței lui Dumnezeu. Pentru a redobândi această simțire, inima trebuie să fie „înmuiată”²⁴. Această însușire a inimii învârtosite este o temă biblică preluată de la profetul Iezechiel: „Vă voi da inimă nouă și duh nou vă voi da; voi lua din trupul vostru inima cea de piatră și vă voi da inimă de carne” (Iez 36,26). Fiecare om este unic în capacitatea sa de îmbogățire spirituală și de comunicare inepuizabilă și mereu nouă ca o ființă întregă, formată din suflet și trup. Fiecare ființă umană arată un anumit mod de spiritualizare a materiei din trupul său, un anumit mod de a se comunica spiritual prin materie, un anumit mod de a-i da un sens și o frumusețe spirituală. Dar comunicarea aceasta e cu atât mai bogată și mereu nouă și plină de atenție față de ceilalți, cu cât omul e mai puțin preocupat de grija de a satisface în mod egoist plăcerile oarbe ale trupului, rămânând ancorat în Hristos prin transfigurarea vieții și schimbarea inimii. Este vorba aici de o detașare totală a omului față de forma actuală a lumii ca păcat și de a merge până la jertfa vieții proprii prin credința în Dumnezeu. Conștientizarea preotului ca păstor de suflete, chemat el însuși la jertfă, după modelul lui Hristos, Cel pe care-L mărturisește, și conștientizarea credincioșilor săi prin mesajul evanghelic, care are în centrul său Jertfa lui Hristos, va aduce după sine dăruirea lor, având o perspectivă clară ce conduce spre Împărăția lui Dumnezeu.

Astfel se pune în evidență accentuându-se importanța Jertfei lui Hristos pentru mântuirea noastră, eliberându-ne de egoism, arătându-ne dragostea față de Dumnezeu și față de semenii. Pentru a ne comunica acest duh de jertfă, Hristos se află continuu în stare de jertfă în fața Tatălui, având o preoție netrecătoare (Evr 7,24). În această stare de jertfă ni Se împărtășește și nouă, ca și noi la rândul nostru să ne aducem jertfă curată pe altarul credinței, părăsind egoismul așa cum mărturisește Sfântul Chiril din Alexandria, că în starea de jertfă nu putem ajunge decât unindu-ne cu Hristos, având sentimentul predării noastre totale Tatălui ceresc. Așa ne pregătim să intrăm în comuniunea largă și desăvârșită a Împărăției lui Dumnezeu, care e una cu viața netrecătoare a învierii.

Fără lupta de biruire a egoismului prin unirea cu Hristos, nu putem ajunge la comuniune desăvârșită cu Hristos, sau starea de Împărăție a lui Dumnezeu, în care fiecare vom avea toate ale lui Dumnezeu.

²³ SFÂNTUL MARCU ASCETUL, *Despre legea duhovnicească* 148, în *Filocalia*, vol. I, trad. de Pr. Dumitru Stăniloae, Ed. Humanitas, București, 2005, p. 229.

²⁴ SFÂNTUL IOAN SCĂRARUL, *Scara* în *Filocalia*, vol. IX, trad. de Pr. Dumitru Stăniloae, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1980, p. 261.

Mântuitorul Însuși a ales calea Jertfei, calea umilirii și a morții, ceea ce a schimbat cursul istoriei. Crucea redefinindu-L pe Dumnezeu, ca pe Acela care a renunțat la a-și exercita puterea, alegând în schimb să iubească. Puterea, indiferent cât este de bine intenționată, produce suferință. Dragostea fiind vulnerabilă, absoarbe suferința.

Crucea nu este un drum care ocolește, nici un obstacol pe calea Împărăției, nu este nici măcar calea spre Împărăție; ea este Împărăția coborâtă printre noi.

Mântuitorul Iisus Hristos ne-a lăsat porunca de a ne aminti de moartea Sa pe Cruce – de Jertfa Sa – atunci când ne adunăm la Sfânta Liturghie. „Și luând pâinea, mulțumind a frânt și le-a dat lor zicând: Acesta este trupul Meu care se dă pentru voi; aceasta să faceți spre pomenirea Mea. Asemenea și paharul, după ce au cinat zicând: Acest pahar este Legea cea nouă, întru Sângele Meu, care se varsă pentru voi” (Lc 22, 19-20). Nu a fost necesar să ne poruncească să ne amintim nici de Duminica Floriilor, nici de Sfintele Paști. „Să faceți aceasta întru pomenirea Mea!”, este clar că a dorit să nu uităm de Jertfa Lui de pe Calvar ofensând pe grecii mândri de zeii lor și pe evreii care așteptau de veacuri un Mesia cu înfățișare de împărat.

Crucea reușește să ofere răspunsuri la realități mult mai adânci din inimă omenească. Hristos Domnul și Cel răstignit a format o punte între sentimentele ce le creează această lume de o imperfecțiune și indiferență crude în nevoia noastră umană de Dumnezeu, de a simți că El este prezent. Crucea ne explică adevăruri profunde care, dacă n-ar exista ea, nu ar avea nici un sens. Crucea aduce speranță în clipa când am pierdut orice speranță.

Sfântul Apostol Pavel L-a auzit pe Dumnezeu spunându-i: „Puterea mea în slăbiciune este făcută desăvârșită” (II Cor 12,10) și a adăugat: „Simt plăcere în slăbiciuni, în defăimări, în nevoi, în prigoniri, și în strâmțorări.” Apostolul Pavel arată spre o taină care lasă mult în urmă orice cale de rezolvare a suferinței și a greutăților vieții. El nu vorbește despre o resemnare asumată, ci despre o transformare, o transfigurare a ființei în Hristos.

În Vinerea Mare Dumnezeu a învins păcatul, a înfrânt moartea, a triumfat asupra lui Satan și a luat pe ai Săi înapoi: „Mormintele s-au deschis și multe trupuri ale sfinților adormiți s-au sculat. Și ieșind din morminte, după Învierea Lui, au intrat în cetatea sfântă și s-au arătat multora” (Mt 27,52-53). În acel act de transformare, Dumnezeu din cel mai monstruos act al istoriei, face cea mai mare victorie.

Cu toate că Domnul S-a identificat cu predica Sa, cu învățătura Sa, dându-ne exemplul personal, mulți dintre urmașii Săi nu au rezistat ispitei de a alege drumul lui Irod și nu pe al Său. El nu a spus nimic despre o Biserică triumfătoare care va împărți puterea cu autoritățile politice, ci Biserica, ca Împărăție anticipată a lui Dumnezeu care ne pregătește pen-

tru împărtășirea continuă cu Hristos, manifestandu-se prin multiple forme: credință, rugăciune, cuvânt transmis ca mesaj divin, pocăință – viață curățită de păcat și dăruită cu dragoste lui Dumnezeu și altora.

Citim deseori despre Domnul Iisus Hristos în Noul Testament că: „I s-a făcut milă” – „Și ieșind a văzut mulțime mare și I S-a făcut milă de ei, și a vindecat pe bolnavii lor” (Mt 14,14); „Și ieșind din corabie, Iisus a văzut mulțime mare și I s-a făcut milă de ei, căci erau ca niște oi fără păstor, și a început să-i învețe multe” (Mc 6,34), exprimând sentimentele mamei pentru copilul din brațele ei.

Adesea Domnul Se oprește din drumul Lui pentru a-i îmbrățișa pe cei nevrednici și lipsiți de iubire, pe cei care nu prezintă nici un interes pentru restul societății, pe cei care ne incomodează și am vrea să nu ne mai stea în cale - pentru a ne dovedi că până și acești „nimeni” au o valoare infinită în ochii lui Dumnezeu. O femeie necurată, cu scurgere de sânge de doisprezece ani, prea sfioasă și rușinoasă, pentru a-L aborda pe Iisus față în față, s-a atins pe furiș de haina Lui, sperând să treacă neobservată. Dar El a observat, iar ea a descoperit ca atâția alții, care se considerau niște „nimeni”, că nu te poți ascunde de privirea lui Iisus. El ne-a demonstrat personal că Dumnezeu iubește oamenii nu ca rasă sau specie, ci ca persoane. Pentru Dumnezeu suntem importanți: „Iubind pe cel nedemn de iubire, spune Fericitul Augustin, îl faci demn tocmai de așa ceva.”

Atitudinea lui Iisus față de cei ce suferă, față de cei mici și neînsemnați ne ajută să întrezărim puțin din inima lui Dumnezeu. Dumnezeu nu este Absolutul insensibil, ci Absolutul iubitor, care Se apropie de om. Cred că Domnul se uită la toate slăbiciunile noastre așa cum S-a uitat la văduva aflată lângă sicriul fiului ei, și la Simon leprosul și la celălalt Simon Petru, care s-a lepădat de El cu blesteme.

DOXOLOGIE, GLASUL IV ANTIFON

DANIEL MOCANU

Abstract.

The Great Doxology, mode IV. The Great Doxology, *Glory to God in the highest*, sung on Sundays and Holy Feasts at the Matins service, is an important hymn, in the morning service. Singing it in a solemn way, the liturgical community prepares for entering in the Holy Liturgy. In Transylvanian musical tradition, the most sung melodic version of the Great Doxology is the one on the 4th mode, on the antiphon form. The present melodic version, written in the Transylvanian manner, brings together the most used melodic formulas of the 4th mode, which we find in the oral musical tradition. By putting this composition into the liturgical circuit, we want to standardize the manner of singing the Great Doxology and offer an accessible musical version, with a medium degree of difficulty, with a church melodic line designed to satisfy the aesthetic tastes of the faithful.

Keywords: *Great Doxology, Cunțanu, mode IV, antiphon, melody.*

Doxologie

glasul IV antifon

Pr. Daniel Mocanu

Sla-vă Ți - e, Ce-lui ce ne-ai a - ră -
 tat lu - mi - na, sla-vă în-tru cei de sus lui Dum -
 ne - zeu și pe pă-mânt pa-ce în-tru oa-meni bu -
 nă - vo - i - re.

Lă-u - dă - mu-Te bi - ne Te cu-vân-tăm, ne în -
 chi-năm Ți - e, Te mă - rim pe Ți - ne, îți mul -
 țu-mim Ți - e, pen-tru sla - va Ta cea
 ma - re.

Doam-ne Îm-pă-ra - te ce - resc, Dum-ne - ze - u -

le, Pă - rin - te A - tot - ți - i - to - ru - le, Doam-ne

Fi - u - le, U - nu - le Năs - cut, I - i - su - se

Hris - toa - se și Du - hu - le Sfin - te.

Doam-ne, Dum-ne - ze - u - le, Mie-lu - še -

lul lui Dum-ne - zeu, Fi-ul Ta-tă - lui Cel ce ri -

dici pă - ca - tul lu - mii, mi-lu - ieș - te -

ne pe noi, Cel ce ri - dici pă - ca - tul

lu - mii.

Pri-meș-te ru-gă - ciu - ni-le noas - tre, Cel ce
 șezi de-a dreap - ta Ta - tă - lui și ne mi - lu -
 ieș - te pe noi.

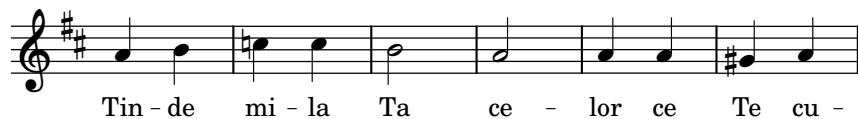
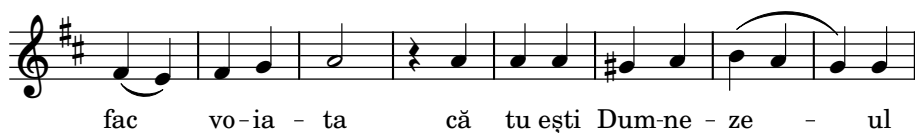
Că Tu ești U - nul Sfânt, Tu ești U - nul
 Domn I - i - sus. Hris - tos, în - tru sla - va lui
 Dum - ne - zeu Ta - tăl. A - min.

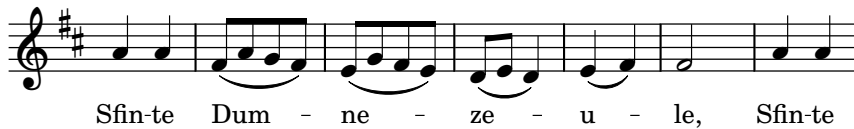
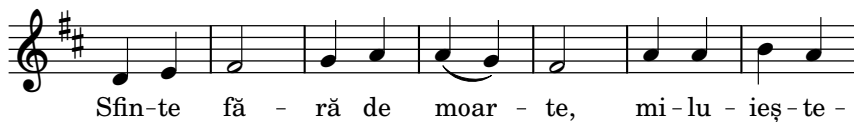
În toa-te zi - le-le Te vom bi - ne - cu - vân - ta
 și vom lă - u - da nu - me - le Tău în veac
 și în vea - cul vea - cu - lui.

În - vred - ni - ceș - te - ne Doam - ne
 în - zi - ua a - ceas - ta fă - ră de pă - cat
 să ne pă - zim noi.
 Bi - ne cu - vân - tat ești Doam - ne, Dum - ne -
 ze - ul pă - rin - țî - lor noș - tri și lă - u -
 dat și prea - mă - rit es - te nu - me - le
 Tău în veci. A - min.
 Fi - e Doam - ne mi - la Ta spre noi
 pre - cum am nă - dăj - du - it în - tru Ti - ne.

de
2 ori

Bi-ne cu-vân-tat ești Doam - ne, în - va-ță -
ne pe noi în-drep - tă - ri - le Ta - le.
Bi-ne cu-vân-tat ești Doam - ne, în - va-ță -
ne pe noi în-drep - tă - ri - le Ta - le.
Doam - ne, scă - pa - re Te-ai fă - cut no - uă în
neam și în neam, eu am zis: Doam-ne, mi-lu - ieș-te -
mă, vin - de - că su - fle - tul meu, că am
gre-șit Ți - e.
Doam-ne, la Ti-ne am scă - pat, în - va-ță - mă să

V. RECENZII

PREOT DR. ROGER-CRISTIAN SAFTA, CENTRALITATEA LUI HRISTOS ÎN TEOLOGIA PĂRINTELUI STĂNILOAE, ED. UNIVERSITARIA, CRAIOVA, 2019, 342 P.

Sub egida Editurii Universitaria din Craiova a văzut lumina tiparului teza de doctorat a părintelui Roger-Cristian Safta, actualmente lector universitar la Facultatea de Teologie, Litere, Istorie și Arte din cadrul Universității din Pitești, susținută în anul 2013 în cadrul Școlii Doctorale din Facultatea de Teologie „Justinian Patriarhul” a Universității din București, alcătuită sub coordonarea Pr. acad. prof. univ. dr. Dumitru Popescu și apoi a Pr. prof. univ. dr. Ștefan Buchiu.

Lucrarea este segmentată în 6 capitole, precedate de *Prefața* semnată de părintele Buchiu și urmate de *Bibliografie*.

În *Prefață*, părintele coordonator constată: „candidatul are, pe baza unui plan bine alcătuit, o viziune clară asupra teologiei Părintelui Stăniloae, dovedind că este conștient de importanța acesteia, nu numai în interiorul teologiei românești, ci și în cadrul teologiei ortodoxe contemporane. Alegerea acestei teme atestă faptul că acesta a identificat unul dintre marile repere ale operei Părintelui Stăniloae, și anume centralitatea Persoanei lui Hristos în teologie și importanța conceptului de persoană în teologia ortodoxă” (p. 10).

I *Introducere* subliniază caracterele generale ale sintezei teologice realizate de părintele Dumitru Stăniloae, al cărui nume este „strâns legat de înnoirea teologiei ortodoxe românești, fiind cel care a reușit să imprime o orientare filocalică și duhovnicească ancorată în teologia Sfinților Părinți” (p. 13), respingând sistemele filosofico-teologice care primejduiau învățătura Bisericii, arătând că teologia nu este o învățătură abstractă și evidențind teologia energiilor divine necreate.

Capitolul al II-lea: *Viața și activitatea Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae* are un caracter biografic înfățișând aspecte legate de viața familială, educația și formarea părintelui în țară și străinătate, cariera sa didactică la Sibiu

și București, publicațiile sale, ca autor sau traducător în volume și periodice, detenția sa, dar și distincțiile ce i-au fost conferite.

Capitolul al III-lea: *Problematica hristologiei contemporane* este dedicat analizei învățaturii despre persoana și opera Mântuitorului Iisus Hristos în teologia romano-catolică contemporană (în special după Conciliul II Vatican) în raport cu cea ortodoxă. „Teologia romano-catolică actuală rămâne tributară categoriilor filosofice aristotelice...pendulând între un Hristos istoric și un Hristos al slavei” (p. 48). Având în vedere preferința catolicismului pentru natură, nu pentru persoană, acesta „nu poate vorbi în mod real de o unire ipostatică, ci mai mult de o unire a firilor în Hristos” (p. 51), fără posibilitatea îndumnezeirii firii omenești a Mântuitorului. Efecte negative au și două separări care se perpetuează în Teologia catolică: cea între Hristos și Duhul Sfânt: se „ajunge astfel la viziunea unui Hristos în cer și a Duhului Sfânt în Biserică, iar de aici până la instituirea unui locțiitor al lui Hristos în Biserică nu mai este decât un pas” (p. 55), precum și cea între planul divin și cel creat și doctrina despre grația creată, fiind exclusă îndumnezeirea. „Transfigurarea ființei umane, înnoirea ei ontologică în Hristos prin Duhul Sfânt, precum și unirea omului cu Dumnezeu” (p. 61).

Capitolul IV: *Centralitatea lui Hristos în teologia Părintelui Stăniloae* este cel mai extins și constituie, totodată, centrul de greutate al lucrării. Întreaga operă a părintelui Stăniloae aduce în actualitate gândirea Sfinților Părinți, urmând interpretărilor Sfinților Dionisie Areopagitul, Maxim Mărturisitorul, Simeon Noul Teolog și Grigorie Palama etc. Hristologia implică cu necesitate toate capitolele Dogmaticii: triadologia, cosmologia, soteriologia, pnevmatologia, eclesiologia, misterologia și eshatologia. „În Treime se cuprinde virtual tot ce se trăiește ca adevăr creștin în Ortodoxie” (p. 204). A doua Persoană a Sfintei Treimi, „Cuvântul sau Logosul dumnezeiesc există din veșnicie, înainte deci de tot ceea ce are un început. El există ca Persoană între alte Persoane, pentru că nu poate fi gândit cuvântul fără persoană și persoana fără cuvânt, și tot astfel nu poate exista cuvânt fără existența unui tu ca persoană căreia să i se poată adresa” (p. 109). În ce privește crearea lumii și a omului, „Logosul lucrează în mod fundamental nemijlocit, dar și prin intermediul creaturilor în același timp. Astfel ierarhia creației nu oprește lucrarea Logosului, dar nici lucrarea Logosului nu anulează ierarhia, pentru că ierarhia nu înseamnă o înlocuire nemijlocită a lui Dumnezeu, ci solidaritatea creației în El” (p. 129). Centralitatea lui Hristos în creație face posibilă răscumpărarea ei tocmai prin Acela întru care au fost create toate și Care poate cuprinde în Sine creația întregă. Întruparea Logosului a avut drept scop ridicarea omului la forma de existență superioară de la început și rămânerea în această existență în veșnicie. „Părintele Stăniloae arată că Hristos constituie centrul umanității, pentru că El este

Însuși Dumnezeu și ca atare deasupra tuturor, iar prin umanitatea Sa pe deplin îndumnezeită și așezată de-a dreapta Tatălui în ipostasul Fiului lui Dumnezeu iradiază în întreaga omenire energiile divine necreate ale dumnezeirii prin Duhul Sfânt. El nu este un centru al umanității în sens pasiv, ci pe deplin activ, pentru că el îi atrage pe oameni permanent la Sine prin Duhul Sfânt” (p. 200). Hristos ne-a mântuit pe toți în mod obiectiv și virtual, prin recapitularea tuturor în Sine, în Trupul Său, prin întreg misterul iconomiei divine, adică prin cele patru acte fundamentale: Întrupare, Jertfă, Înviere și Înălțare. Fiul și-a asumat firea omenească și a îndumnezeit-o, făcându-se prin aceasta capul Bisericii, așadar împărtășirea acestei mântuirii pe plan subiectiv are loc numai în Biserică. „Mântuirea noastră personală nu poate fi dobândită decât în legătură cu Hristos ca centru al umanității, Care ne-a cuprins în Sine și ne-a înnoit virtual prin actele Sale mântuitoare. Aceasta înseamnă că mântuirea subiectivă nu este altceva decât o prefacere a unirii noastre virtuale cu Hristos, într-o unire actuală, personală și liberă, prin credință, în Duhul Sfânt” (p. 200). Conceptul de Biserică stă în cea mai strânsă legătură cu lucrarea mântuitoare a Fiului lui Dumnezeu Întrupat, iar credința în Biserică nu este altceva decât corolarul credinței în Hristos ca Dumnezeu adevărat și om adevărat. „Biserica apare ca o continuare a lucrării mântuitoare a lui Hristos începute prin Întrupare, ca ultimul act al acestei lucrări, prin care Hristos se sălășluiește în noi prin Duhul Sfânt, punând astfel începutul sfințirii și învierii noastre” (p. 206). Autorul face referire aici la respingerea categorică de către părintele Stăniloae a ecleziologiei euharistice profesate de Nikolai Afanassieff (urmat de Alexander Schmemmann și Ioannis Zizioulas) - potrivit căreia Euharistia e ruptă de contextul credinței, aceasta „relativizează și minimalizează învățătura ortodoxă și diferențele dintre aceasta și cea catolică” (p. 222), atrăgând atenția că universalitatea și sobornicitatea Bisericii presupun mărturisirea și păstrarea aceleiași credințe - și la conceptul de sobornicitate deschisă care „nu presupune abdicarea de la învățătura revelată, nici o acceptare necondiționată a lor (învățăturilor catolice și protestante, n. n.), ci recunoașterea prezenței și lucrării permanente a lui Dumnezeu în lume” (p. 225).

Capitolul V: *Importanța temei pentru misiunea Bisericii în lumea actuală* reliefează însemnătatea centralității lui Hristos în teologia ortodoxă, așa cum este accentuată de părintele Stăniloae în lucrarea Bisericii în societatea contemporană pentru dialogul interuman, dialogul ecumenic, dialogul dintre religie și știință, nesepararea dintre ordinea naturală și cea supranaturală, neabandonarea moralei creștine și neafirmarea autonomiei omului, „prin înțelegerea prezenței și lucrării Logosului dumnezeiesc în lume și în om, prin Biserică, în Duhul Sfânt” (p. 281). Tâlcuind textul (imnul hristologic) din Coloseni 1, 15-20, „centralitatea lui Hristos înseamnă eliminarea sepa-

rației artificiale dintre transcendent și imanent sau a distincției dintre unu și multiplu, dintre local și universal, pentru că în Hristos toate sunt unite ca într-un centru, într-o unitate inconfundabilă” (p. 280). În același timp „Hristos este destinația finală a tuturor, pentru că toate se cer readunate în Logosul dumnezeiesc prin care toate au fost aduse la existență. În Hristos toate se adună ca într-un centru fără a fi desființate. El este temeiul unității în diversitate și al diversității în unitate” (p. 285). De asemenea, părințele Roger evidențiază „legătura strânsă și indisolubilă dintre Sfintele Taine și Biserică, legătura dată de Hristos Care a instituit Biserica și Tainele și de Duhul Sfânt Care-L face prezent pe Hristos atât în Biserică, cât și în Taine” (p. 257). Capitolul se încheie, citându-l pe părintele Stăniloae (*Spiritualitatea ortodoxă. Ascetica și mistica*): „îndumnezeirea finală va consta într-o privire și trăire a tuturor valorilor și energiilor divine gândite și iradiate, pe măsura supremă a omului, în fața lui Hristos. Dar, prin aceasta, în fața fiecărui om se vor reflecta luminos, prin rațiunile și energiile adunate în el, rațiunile și energiile Logosului” (p. 274).

VI *Concluziile generale* sunt succinte și sintetizează conținutul lucrării care răspunde unei problematice actuale. Autorul reiterează aici că părințele Dumitru Stăniloae este cea mai autorizată voce a teologiei ortodoxe românești contemporane...Hristos este în centrul preocupărilor sale teologice, centralitatea lui Hristos în cadrul creației se regăsește în întreaga sa gândire teologică (p. 282).

Bibliografia este actuală și foarte bogată, însumând 516 titluri: izvoare (cărți, articole, studii și traduceri ale părintelui Dumitru Stăniloae) lucrări despre părintele Stăniloae (cărți, studii și articole), lucrări generale (cărți, studii și articole), dicționare și enciclopedii, autori patristici și postpatristici și resurse on-line.

Lucrarea se înscrie în rândul eforturilor de explicitare și fructificare a operei părintelui Stăniloae apărute în cele două decenii și jumătate de la trecerea sa la cele veșnice¹.

¹ Dintre acestea enumerăm: Pr. prof. dr. Ion Bria, *Spațiul îndumnezeirii sau eternizarea umanului în Dumnezeu în viziunea teologică și spirituală a părintelui Dumitru Stăniloae*, Ed. Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Iași, 1994, Nicolae Moșoiu, *Taina prezenței lui Dumnezeu în viața umană. Viziunea creatoare a părintelui profesor Dumitru Stăniloae*, Ed. Paralela 45, 2000, Pr. conf. dr. Ștefan Buchiu, *Cunoașterea apofatică în gândirea părintelui Dumitru Stăniloae*, Ed. Libra, București, 2002, Emil Bartoș, *Conceptul de îndumnezeire în teologia lui Dumitru Stăniloae*, Ed. Cartea creștină, Oradea, 2002, Jürgen Henkel, *Îndumnezeire și etică a iubirii în opera părintelui Stăniloae*, Ed. Deisis, Sibiu, 2003, Vasile Cristescu, *Antropologia și fundamentarea ei hristologică la Wolfhart Pannenberg și Dumitru Stăniloae*, Ed. Trinitas, Iași, 2004, Florin Caragiuz, *Antropologia iconică reflectată în opera părintelui Dumitru Stăniloae*, Ed. Sophia, București, 2007, Ștefan-Lucian Toma, *Tradiție și actualitate la părintele Dumitru Stăniloae*, Ed. Agnos, Sibiu, 2008, Ioan-Leonardo Atudorei, *Antropocentrism și teocentrism în opera părintelui Dumitru Stăniloae*, Ed. Doxologia, Iași, 2014, Vasilică-Mugurel Păvălucă, *Lucrarea*

Cartea ilustrează, odată în plus, caracterul hristologic al Teologiei ortodoxe. Hristos este Mijlocitorul, Unificatorul Creatorului cu făptura umană, El este deodată Logosul Creator, Proniator, Mântuitor și Judecător, centrul din care se zidesc toate și în care converg toate.

DACIAN BUT-CĂPUȘAN

lui Dumnezeu în creație după Părintele Stăniloae și Jurgen Moltmann, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2014, Calinic Berger, *Teognosia-sinteza dogmatică și duhovnicească părintelui Dumitru Stăniloae*, Ed. Deisis, Sibiu, 2014, Ciprian-Florin Apetrei, *Teologia creației în gândirea părintelui Dumitru Stăniloae și concepțiile cosmologice moderne*, Ed. Andreiana, Sibiu, 2018, Ionuț-Vasile Crișan, *Spiritualitatea jertfei în opera părintelui Dumitru Stăniloae*, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2021, Ilche Micevski-Ignat, *Cunoașterea rațională în Teologia Sfântului Iustin Popovici și a părintelui Dumitru Stăniloae*, Ed. Doxologia, Iași, 2022.

**ARHIDIACON DR. VLĂDUȚ-IULIAN ROȘU, ISTORIA VEȘMINTELOR
LITURGICE DIN RĂSĂRITUL ORTODOX DE LA ORIGINI PÂNĂ LA
SFÂNTUL SIMEON AL TESALONICULUI (+1429), EDITURA „CUVÂNTUL
VIEȚII”, BUCUREȘTI, 2022, 352 P.**

Prestigioasa Editură „Cuvântul Vieții” a Mitropoliei Munteniei și Dobrogei a publicat recent, în condiții grafice de o deosebită calitate și estetică, cartea părintelui arhidiacon Vlăduț-Iulian Roșu (slujitor al Catedralei Mitropolitane Sf. Spiridin Nou din București), *Istoria veșmintelor liturgice din Răsăritul Ortodox de la origini până la Sfântul Simeon al Tesalonicului (+1429)*, teza de doctorat a sfinției sale, elaborată sub competența îndrumare a Pr. prof. univ. dr. Daniel Benga, titular al catedrei de Istorie bisericească, Patrologie și Liturgică la Departamentul de Teologie Ortodoxă al Universității „Ludwig-Maximilian” din München și susținută în anul 2021 în cadrul Școlii Doctorale „Dumitru Stăniloae” din Facultatea de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul” a Univerității din București.

Cartea este structurată în 8 capitole, fiecare cu subdiviziunile corespunzătoare problemei abordate, se deschide cu *Introducere* și se încheie cu *Concluzii, Anexe și Bibliografie*.

Cuvântul înainte aparține, cum este firesc, coordonatorului științific al lucrării care apreciază că aceasta este „o cercetare actuală a vestimentației liturgice specifice celor trei trepte preoțești: diacon, preot și episcop... analizând fiecare veșmânt în parte sub următoarele trei aspecte: etimologie, origine și dezvoltare, precum și semnificație simbolică” (pp. 11-12).

În *Introducere* autorul prezintă câteva motivații ce l-au determinat să abordeze această temă, relevanța ei, stadiul cercetărilor - fiind menționate, între altele, lucrările lui Tano Papas și arhim. Chrysostomos (Grecia) și Vasile Gregorian, *Veșmintele liturgice în Biserica Ortodoxă*, Craiova, 1941 (România) - și sursele lucrării.

Capitolul I: *Opinii cu privire la originea veșmintelor bisericesti* exprimă opinia originii levitice și opinia mai recentă a originii profane, expunând detalii semnificative legate de vestimentația sacră veterotestamentară (hiton, meeir, efod, hoșen, kidar) și de vestimentația civilă greco-romană din primele secole creștine (dalmatica, pallium, toga, stola, casula) și constatând

că „patru dintre veșmintele bizantine marchează o dublă paternitate, levitică și civilă...trei dintre ele...au echivalent în vestimentația civilă” (p. 57).

Capitolul al II-lea: *Veșmintele liturgice diaconești* descire stiharul, orarul și mânecuțele. Stiharul, veșmânt comun celor trei trepte clericale, este atestat din secolul al IV-lea și întruchipează hainele luminoase și albe ale îngerilor și viața luminoasă a slujitorului (p. 79). Orarul, atestat de la mijlocul secolului al IV-lea, „prin purtarea orarului, diaconii nu doar că întruchipează puterile cerești, ci transmit în Liturghie același mesaj pe care îngerii îl rostesc neîncetat în Împărăția Cerurilor...se arată smerenia Domnului, atunci când a spălat picioarele ucenicilor” (p.99). Mânecuțele, intrate în uzul liturgic în secolul al X-lea sunt un produs intern al Bisericii și „închipează puterea atoatefăcătoare a lui Dumnezeu, precum și legăturile de la mâini ale Mântuitorului avute în timpul pătimirilor Sale” (p. 106).

Capitolul al III-lea: *Veșmintele liturgice preoțești* este dedicat epitrahilului, brâului și felonului. Epitrahilul, atestat la începutul secolului al VIII-lea, „la nivel simbolic a fost asociat în principal cu jugul lui Hristos, povara purtării Crucii” (p. 122). Brâul, deși a reprezentat din perioada Vechiului Testament o piesă de vestimentație sacerdotală, atestat ca veșmânt liturgic creștin din aceeași perioadă, este „simbolul puterii lui Dumnezeu, dar și al nepătimirii” (p. 128). Veșmânt rezervat preotului, felonul a intrat în întrebuințarea liturgică în secolul al IV-lea, „asociat în mod constant cu Haina roșie primită de Hristos în chip de umilință, dar și cu haina Botezului, fiind simbol al stării ierarhice și al unui suflet curat, simplu, liber de patimi și luminos” (p. 144).

Capitolul al IV-lea: *Veșmintele liturgice arhieriești* înfățișează epigonatul sau bedernița, sakkosul, omoforul, mitra și mantia. Epigonatul atestat la începutul secolului al VIII-lea, sub numele de enchirion „este chipul smereniei, episcopul plecându-se și în fața oamenilor și ajutându-i să ștergă murdăria păcatului din sufletul lor, așa cum Însuși Hristos a spălat și șters picioarele ucenicilor Săi” (pp. 158-159). Folosirea liturgică a sakkosului este atestată începând cu secolul al XII-lea, „la nivel simbolic a fost asociat, asemănător felonului cu haina primită de Mântuitorul Hristos în chip de batjocură, precum și cu harul lui Dumnezeu care îl învăluie pe arhieru atunci când săvârșește lucrările lui” (pp. 184-185). Uzul liturgic al omoforului mare este atestat din secolul al IV-lea, iar folosirea omoforului mic este de origine postbizantină (sec. al XVI-lea), „a fost asociat cu blana oii pe care a căutat-o Domnul când s-a pierdut și a luat-o pe umerii Săi, cu harul sfințitor al arhierelui și cu Întruparea Domnului” (p. 214). Obiceiul purtării mitrei de către episcopi s-a generalizat la sfârșitul secolului al XV-lea, semnificația simbolică este cea „a cununii de spini purtate de Mântuitorul Hristos și a năframei puse pe capul Mântuitorului înainte de așezarea în

mormânt” (p. 228). Mantia este o piesă de vestimentație purtată de arhieru la ocazii ceremoniale, nefiind îmbrăcată la Sf. Liturghie și „întruchi-pează harul proniator, susținător și acoperitor al lui Dumnezeu” (p. 235). Aici, autorul abordează și problema polistavrosului care nu se mai regăsește în uzul liturgic actual, înlăturat în perioada postbizantină, căci la începutul secolului al XV-lea episcopii purtau felon, arhiepiscopii și mitropoliții polistavros și numai patriarhii sakkos.

Capitolul al V-lea: *Accesorii liturgice arhieresti* face referire la engolpion, purtarea acestuia fiind atestată documentar la începutul secolului al IX-lea, reprezentând „pecetea și mărturisirea credinței care iese din inima episcopului” (p. 246), cărja arhierescă a cărei întrebuițare este menționată pentru prima oară în secolul al XII-lea, arătând „autoritatea Duhului și puterea de a sprijini poporul, de a-l păstori și călăuzi, de a-i pedepsi pe cei neascultători și a-i aduna la sine însuși pe cei de departe” (p. 250), dicher și tricher, a căror folosire de arhieru datează din aceeași perioadă, simbolizând „luminarea făcută în cer și pe pământ prin înnumenirea lui Hristos, Cel în două firi...Taina Treimii, pe care a vestit-o” (p. 257) și vulturi care închipuie „darul învățaturii și al înțelepciunii primit de la Dumnezeu, iar perimetrul vulturului semnifică cetatea sau episcopia pe care arhierul o are în grijă” (p. 262).

Capitolul al VI-lea: *Culorile vestimentației liturgice* arată că la început culorile tradiționale erau albul și roșul, prima inițiativă privind culorile veșmintelor în funcție de timpurile liturgice a aparținut papei Inocențiu al III-lea, practică preluată și în Răsăritul ortodox, deși nu există o reglementare unitară la nivel pan-ortodox.

Capitolul al VII-lea: *Rugăciunile la îmbrăcarea veșmintelor* aduce la cunoștința cititorilor că în secolul al XIII-lea exista încă o rugăciune comună pentru înveșmântare, iar forma actuală a rugăciunilor pentru fiecare veșmânt în parte este consemnată din secolul al XIV-lea în *Diataxis*-ul lui Philotei Kokkinos. Aceste scurte rugăciuni „conțin în mare parte versete din Sfânta Scriptură, preponderent din cartea Psalmilor, fiind în strânsă legătură cu semnificația simbolică” (p. 271) a acestora.

Capitolul al VIII-lea: *Modalități vechi de confecționare și împodobire a veșmintelor* enumeră și materialele din care erau confecționate odăjdiiile: in, lână, mătase și tehnica broderiei cu fir de argint și aur, metale prețioase și neprețioase pentru engolpioane, lucrate în tehnica emailului, filigranului etc, fiind create adevărate opere de artă. În România, cele mai vechi piese de vestimentație liturgică sunt epitrahilul și epigonatul lui Antim Kritopulos de la Tismana, care datează din anii 1370-1389 (p. 289).

Concluziile sunt succinte și ilustrează modul exemplar în care părințele arhidiacon s-a achitat de sarcina de a arăta „proveniența veșmintelor

liturgice ale clericilor ortodocși răsăriteni, precum și factorii care au influențat, în timp, numărul, forma și culoarea lor” (p. 297).

Anexele completează demersul investigativ, dând lucrării de față un plus de valoare: Inventar al celor mai vechi veșminte liturgice păstrate până în prezent (Confecționate până în secolul al XV-lea) – conținând piese expuse în mânăstiri din Muntele Athos, România (Putna, Tismana), Sf. Ecaterina din Sinai, muzee din România (Muzeul Național de Istorie, Muzeul Național de Artă), Grecia, Rusia, Serbia, Macedonia, Vatican, Marea Britanie, SUA, Lista ilustrațiilor - 73 la număr, alb-negru și cele mai multe color, preluate din lăcașuri de cult, codici, manuscrise, cronici, muzee, Tabele cronologice, Schițe iconografice realizate de pictorul Marian Paraschiv.

Bibliografia este selectivă, actuală și foarte bine exploatată de autor, cuprinzând: izvoare, dicționare și enciclopedii, cărți de specialitate, articole și studii și resurse on-line, cu titluri în diferite limbi: română, latină, greacă (din epoca patristică, dar și contemporană), engleză, franceză, germană, italiană.

Lucrarea foarte bine structurată cu un pronunțat caracter interdisciplinar (Istorie bisericească, Liturgică, Artă creștină, Patrologie, Iconografie, Paleografie) este una de certă valoare, iar autorul (licențiat în Teologie, jurnalism și istorie) care a beneficiat de oportunități de cercetare în mediul academic răsăritean și apusean, dovedind acrivie științifică, precum și o mare capacitate de analiză, sinteză și poziționare critică.

Ne aflăm în fața unei abordări comprehensive a problematicii veșmintelor liturgice care era absolut necesară în Ortodoxia românească contemporană. Actualitatea cercetării reiese din faptul că această cunoaștere este de referință pentru fiecare student teolog în pregătirea sa liturgică și pastorală și nu ar trebui să lipsească din biblioteca niciunui cleric.

DACIAN BUT-CĂPUȘAN

VI. CRONICA FACULTĂȚII*

CRONICA FACULTĂȚII ÎN ANUL UNIVERSITAR 2021-2022

A. PERSONALUL DIDACTIC

1. Arhim. prof. univ. dr. Cristian (Teofil) Tia
2. Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu
3. Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană
4. Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă
5. Pr. prof. univ. dr. Ștefan Iloaie
6. Pr. prof. univ.dr. Gabriel-Viorel Gârdan
7. Prof. univ. dr. habil. Marcel-Gheorghe Muntean
8. ÎPS prof. univ.dr. Ioan (Andrei) Andreicuț - pensionar
9. Pr. prof. univ. dr. Alexandru Moraru - pensionar
10. Pr. prof. univ. dr. Valer Bel - pensionar
11. Pr. prof. univ. dr. Ioan-Vasile Leb - pensionar
12. Pr. prof. univ. dr. Vasile Gordon - pensionar
13. Prof. univ. dr. Constantin Măruțoiu - pensionar
14. Prof. univ. dr. Mircea-Gelu Buta - pensionar
15. P. S. conf. univ. dr. Benedict Bistrițeanul (Valentin-Cosmin Vesa)
16. Pr. conf. univ. dr. Patriciu-Dorin Vlaicu
17. Pr. conf. univ.dr. Cristian-Sebastian Sonea
18. Pr. conf. univ. dr. Marin Cotețiu
19. Pr. conf. univ. dr. Radu Preda
20. Pr. conf. univ. dr. Grigore-Dinu Moș
21. Pr. conf. univ. dr. Ioan Bizău - pensionar
22. Conf. univ. dr. Claudia-Cosmina Trif
23. Conf. univ. dr. Nicușor Turcan
24. Pr. lect. univ. dr. Mircea-Marin Oros
25. Pr. lect. univ. dr. Adrian-Aurel Podaru - prodecan
26. Pr. lect. univ. dr. Cosmin Cosmuța
27. Pr. lect. univ. dr. Liviu Vidican-Manci
28. Pr. lect. univ. dr. Răzvan-Tudor Perșa
29. Pr. lect. univ. dr. Paul-Bogdan Ivanov
30. Pr. lect. univ. dr. Paul-Bogdan Siladi
31. Arhim. lect. univ. dr. Simeon (Ștefan) Pinte, începând cu semestrul II

* Documentar întocmit de Cosmin Trif, Nicolae-Dragoș Kerekes și Dacian But-Căpușan

32. Pr. lect. univ. dr. Gheorghe Șanta – pensionar	36. Lect. univ. dr. Ana Baci
33. Arhid. lect. univ. dr. Daniel Mocanu	37. Lect. univ. dr. Răzvan-Alin Trifa
34. Diac. lect. univ. dr. Nicolae-Olim- piu Benea, conferențiar, începând cu semestrul II	38. Lect. univ. dr. Marius-Dan Ghe- nescu
35. Diac. lect. univ. dr. Stelian Pașca-Tușa	39. Lect. univ. dr. Mihail Mitrea,
	40. Lect. univ. dr. Olivia-Florena Nemeș
	41. Asist. univ. dr. Victoria-Alina Grădinar

B. CONDUCEREA FACULTĂȚII

Arhim. prof. univ. dr. Cristian (Teofil) Tia - decan,
Pr. lect. univ. dr. Adrian-Aurel Podaru - prodecan,
Pr. prof. univ. dr. Ștefan Iloaie - director de Departament,
Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu - director al Școlii Doctorale „Isidor Todoran”.

C. PERSONAL DIDACTIC AUXILIAR

SECRETARIAT

Pr. Cosmin-Vasile Trif - secretar șef Facultate
Mirela Neli Turc - secretar
Ec. Laura Cristina Vancea - secretar
Dr. Teodora-Ilinca Mureșanu - secretar al Școlii Doctorale „Isidor Todoran”
Ec. Dorina Petronela Moga - administrator șef Facultate
Constantin Belei - informatician

BIBLIOTECA

Angela Rodica Baci
Diana Pop

D. LICENȚIAȚII FACULTĂȚII

SESIUNEA IULIE 2022

NIVEL LICENȚĂ

SPECIALIZAREA: TEOLOGIE ORTODOXĂ PASTORALĂ

1. BOGDAN P. M. CONSTAN- TIN-ANTONIO	4. BUGNAR F. PAUL-ADRIAN
2. BOTA M. F. MARIAN	5. BUTA T. RAREȘ-CĂLIN
3. BRÎNDAȘ S. SIMION	6. BUTAȘ D. RAUL-FLAVIU
	7. CĂPRARU C. ALEXANDRU

8. CHIMIUC C. L. CONSTANTIN	23. S A B Ă U I. R. S E R -
9. COACEAN G. CRISTIAN-DECE-	GIU-HOREA-IOAN
BAL	24. SĂRMAȘ D. DUMITRU-MARIAN
10. CREȚA G. GABRIEL-ALEXAN-	25. S C U R T U C. C O N S T A N -
DRU	TIN-GABRIEL
11. DURNEA R. GABRIEL-EMA-	26. SERMEȘAN O. I. IUSTIN-MIHAI
NUEL	27. SIDOR A. ARSENTE-DUMITRU
12. ILIȘOI V. GABRIEL	28. SIMIONCA I. SILVIU-MARIAN
13. IOVU M. C. IOAN-ALEXANDRU	29. ȘTEFAN I. CĂTĂLIN-EMANUEL
14. JULA A. N. IOAN-SIMION-CAS-	30. TĂȚAR I. FLAVIU-SEBASTIAN
SIAN	31. ȚERMURE D. I. CĂTĂLIN-BOG-
15. MARINCAȘ T. C. PAUL-THEO	DAN
16. MAZĂRE C. A. DAN-VASILE	32. TIMOCE P. I. ALEXAN-
17. MOLDOVAN M. D. MIR-	DRU-IONUȚ
CEA-ALEXANDRU	33. URECHE A. ALEXANDRU-FLO-
18. PAICU L. ILIE	RIN
19. PLIAN D. ALEXANDRU	34. ZANGĂR A. A. ANDREI-ALIN
20. POP D. MARIAN-VLĂDUȚ	35. ZĂVOIAN O. V. ANDREI-CLA-
21. POPA V. ALEXANDRU	UDIU
22. ROMĂNU S. IOAN-BOGDAN	

SPECIALIZAREA: TEOLOGIE ORTODOXĂ DIDACTICĂ

1. COSTIȘOR I. IOANA-MARIA	2. CHIBA N. P. DIANA-ALEXANDRA

SPECIALIZAREA: TEOLOGIE ORTODOXĂ ASISTENȚĂ SOCIALĂ

1. DAN E. CRISTIANA	ANA-MARIA-DIANA
2. H I N T E N A R I O . C .	

SPECIALIZAREA: ARTĂ SACRĂ

1. BĂLĂȘOIU I. I. ANCA-GABRIELA	7. LEUCĂ M. TEOFILA
2. BĂRBUȘIU N. D. ANA-MARIA	8. MARIN C. TIMOTEEA-TEODORA
3. COSTA C. A. MARIA	9. ONCIU V. MIHAIL
4. HOLHOS P. MARIA-ELENA	10. PRUNDEANU C. VASILE
5. IONESCU V. ION-VICTOR	11. SILAGHI I. CRISTINA-MARIA
6. LEUCĂ M. ALEXANDRA	12. VĂRĂREAN D. M. MIHAI-IONUȚ

MASTER

SPECIALIZAREA: ARTĂ SACRĂ - CONSERVAREA, RESTAURAREA ȘI CREAREA BUNURILOR CULTURALE

1. HAJDU Z. KATALIN-JULIA	3. POP V. D. ALINA-ANDREEA
2. MAȘCHIN V. ELIZAVETA	

SPECIALIZAREA: BIOETICĂ-MORALĂ, ETICĂ ȘI DEONTOLOGIE

1. GORDON F. P. FLORIN-EMANUEL

SPECIALIZAREA: CONSILIERE PASTORALĂ ȘI ASISTENȚĂ PSIHOSOCIALĂ

1. BECHI M. M. ANTONIO	8. DONISAN C. D. BOGDAN-VLĂDUȚ
2. BULCA C. DANIEL	9. MOCAN V. VASILE-MARIUS
3. CHIRA A. ERNA-IRINA	10. NICOLAE C. DRAGOȘ
4. CLOPOTAR P. MUCUȘ	11. PURCEL N. NICULINA-MARIA
5. CREȚU G. GHEORGHE-IUSTINIAN	12. ROMITAN V. ADINA
6. CRISTE M. RAFAEL-SEBASTIAN	13. ȘAITIȘ D. V. TUDOR-CĂTĂLIN
7. CRIȘAN E. M. EMILIAN	14. ȘTEOPOAIE I. MARIAN

SPECIALIZAREA: ISTORIA RELIGIILOR. GEOPOLITICA RELIGIILOR MONOTEISTE (CREȘTINISM, IUDAISM, ISLAM)

1. CĂȘVEAN I. IOAN-EMANUEL	6. LUCACI F. LAURENȚIU
2. CHIOREAN P. CIPRIAN-PETRICĂ	7. OLAREAN D. IONUȚ-ȘTEFAN
3. FLORIȘTEAN V. IULIAN-IOAN	8. OROS F. F. BOGDAN-COSMIN
4. GHEORGHIȘ A. I. ANDREI-IOAN	9. SUCIU I. V. IONUȚ
5. ILIESCU C. CONSTANTIN-RADU	

SPECIALIZAREA: PASTORAȚIE ȘI DUHOVNICIE

1. STOICA V. DORU-SEBASTIAN

SESIUNEA SEPTEMBRIE 2022**NIVEL LICENȚĂ****SPECIALIZAREA: TEOLOGIE ORTODOXĂ PASTORALĂ**

1. BOLFA E. PANAGHIOTIS	13. MĂRCUȘ D. I. MIHAI
2. BRĂTFĂLEAN I. VLĂDUȚ	14. MOGÎLDEA V. CĂTĂLIN
3. BUMBAC I. PAFNUTIE	15. MOLDOVAN I. SEBASTIAN-VASILE
4. CÎMPEAN I. ONIȘOR-GABRIEL	16. MUREȘAN G. E. ANDREI-IONUȚ
5. CIORUȚA V. CRISTOFOR	17. NEMȚELEA A. ION
6. COSTE S. ALEXANDRU	18. PRUNEAN C. G. CĂTĂLIN-VALE-RIAN
7. C O T U Ț M . G . MIHAI-RĂZVAN-ALEXANDRU	19. RĂCEAN M. DAN-NICOLAE
8. DECEA A. E. VLAD-ALEXANDRU	20. ȚANC D. I. DANIEL-VLĂDUȚ
9. FILIP T. DAN	21. ȚĂRMURE AL. GABRIEL
10. GUDEA C. I. IOAN-IOSIF	22. URSACHI C. COSMIN
11. ILENI V. LENUȚ	
12. MAIER C. V. ANDREI-CĂTĂLIN	

SPECIALIZAREA: TEOLOGIE ORTODOXĂ DIDACTICĂ

1. BARNA I. IOSIF-NATANAEL	2. TODORAN GH. CRINA-LAVINIA

SPECIALIZAREA: ARTĂ SACRĂ

1. OLARIU D. ANA-MARIA 2. POPA C. COSMINA-IOANA

MASTER**SPECIALIZAREA: ARTA SACRĂ CONSERVAREA, RESTAURAREA ȘI CREAREA BUNURILOR CULTURALE**

1. BĂLAȘA N. MAGDALENA 2. MATEI N. VERONICA

SPECIALIZAREA: BIOETICĂ-MORALĂ, ETICĂ ȘI DEONTOLOGIE

1. BODEA V. CIPRIAN-VALER

SPECIALIZAREA: CONSILIERE PASTORALĂ ȘI ASISTENȚĂ PSIHOSOCIALĂ

1. ARDELEAN D. ALEXANDRA-BIANCA-NICOLETA	8. OȘAN F. G. VASILE-IONUȚ-CONSTANTIN
2. BUHAI A. ALEXANDRU	9. PILUȚ D. DANIELA-CLAUDIA
3. CIOȘAN I. SERGIU-MIHAI	10. PÎSLARU I. CONSTANTIN
4. COȚIA L. MINA-ALINA	11. RODILĂ G. I. ALIN-DUMITRU-MARCEL
5. DOGARU C. NICULAE	12. ROMAN I. COSMIN-OVIDIU
6. FOLTIȘ F. R. GEORGE-MIHAI	13. STANCIU G. MIHAELA
7. IONESCU I. ELISABETA	

SPECIALIZAREA: ISTORIA RELIGIILOR. GEOPOLITICA RELIGIILOR MONOTEISTE (CREȘTINISM, IUDAISM, ISLAM)

1. OIMBERG M. ION

**E. ASPECTE DIN ACTIVITATEA
FACULTĂȚII DE TEOLOGIE ORTODOXĂ DIN CLUJ-NAPOCA
ÎN ANUL UNIVERSITAR 2021-2022**

CONFERINȚE INTERNAȚIONALE:

În perioada 1-2 noiembrie 2021, Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca a organizat, în format hibrid, atât în format fizic, cât și online, Simpozionul internațional de Teologie, Istorie, Muzicologie și Artă, cu tema: *Pastorație și Duhovnicie în Diaspora Românească. Purtarea de grijă a celor adormiți în cultul și practica Bisericii Ortodoxe.*

Evenimentul a debutat luni, 1 noiembrie, în Capela Facultății de Teologie Ortodoxă, din Campusul Universitar „Nicolae Ivan”, unde, Preasfințitul Părinte Benedict Bistrițeanul, Episcopul-vicar al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, a oficiat o slujbă de Te Deum.

Peste 100 de participanți, ierarhi, profesori, teologi și oameni de cultură din țară (Facultățile de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, București,

Sibiu, Iași, Timișoara, Arad, Craiova, Alba Iulia, Oradea, Târgoviște, Baia Mare, Pitești, Facultatea de Istorie și Filosofie a UBB, Universitatea de Medicină „Iuliu Hațieganu” din Cluj-Napoca, Academia Națională de Muzică „Gheorghe Dima” din Cluj-Napoca, Universitatea Națională de Arte din București, Facultatea de Arte și Design din Timișoara, Facultatea de Arte „Geo Saizescu” - Universitatea „Hyperion” din București, Muzeul Național al Unirii din Alba Iulia) și străinătate au dezbătut diferite teme și probleme de actualitate care se încadrează în tematica anului 2021, declarat de Patriarhia Română ca „An omagial al pastorației românilor din afara României” și „An comemorativ al celor adormiți în Domnul; valoarea liturgică și culturală a cimitirelor”.

În sesiunea inaugurală au susținut comunicări: Înaltpreasfințitul Părinte Prof. univ. dr. Andrei, Mitropolitul Clujului, Maramureșului și Sălajului (*Academicieni cu viață duhovnicească, trecuți la Domnul*), Preasfințitul Părinte Petroniu, Episcopul Sălajului (*Fenomenul migrației în general și migrația românească în America. Preasfințitul Policarp Morușca, primul Episcop al diasporei românești*), Preasfințitul Părinte Neophytos Kongai, Episcopul Ortodox de Nyeri și Muntele Kenya (*Biserica în Africa: pastorația, slujire pentru vindecare și misiune*), Preasfințitul Părinte Conf. univ. dr. Benedict Vesa Bistrițeanul, Episcopul-vicar al Arhiepiscopiei Clujului («*Și s-a adăugat la neamul său*». *Gânduri adunate cu privire la moarte și omul contemporan*).

Dintre invitații din străinătate: Prof. Univ. Dr. Andreas SCHMIDT (Augustana Divinity School Neuendettelsau, Germania), Prof. Univ. Dr. Todor E. TODOROV, (University of Veliko Târnovo, Bulgaria), Prof. Dr. Dimitrios KERAMIDAS (Pontifical Gregorian University, Italia), Fr. Dr. John NGIGE NJOROGE, (Kenya Methodist University), Prof. Przemyslaw KANTYKA, Prof. Dr. Habil. Marcin SKŁADANOWSKI, Prof. Dr. Habil. Piotr KOPIEC (Catholic University Lublin, Polonia), PhD Alison Ruth KOLOSOVA, (Chuvash Republic, Rusia), Marija GIREVSKA, (Faculty of Orthodox Theology in Skopje, Macedonia).

Lucrările simpozionului s-au desfășurat pe secțiuni (Teologie și Istorie, Muzicologie, Artă Sacră, Doctoranzi), prezentările fiind grupate tematic.

Toate comunicările susținute în cadrul simpozionului vor fi publicate într-un volum.

*

CONFERINȚE NAȚIONALE:

ROOTS (Romanian Orthodox Old Testament Studies - Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă) a organizat on line, sâmbătă, 13 noiembrie 2021, cu ocazia Zilei Internaționale a Bibliei, Conferința *Primele traduceri (parțiale și integrale) ale Sfintei Scripturi în limba română (sec. XVII): Noul Testament de la Bălgrad (1648), Vechiul Testament (1668), Biblia de la București (1688)*.

Invitatul special a fost Pr. conf. univ. dr. Remus Onișor de la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia. Au mai susținut comunicări Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă și Lect. univ. dr. Stelian Pașca-Tușa.

*

ROOTS a organizat on line, joi, 2 decembrie 2021, conferința online cu titlul *Unitate în Unul Dumnezeu. O perspectivă biblică asupra prezentului* susținută de Pr. lect. univ. dr. Cătălin Vatamanu, de la Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae” a Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași.

*

Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca în colaborare cu Mănăstirea Dobric, sub patronajul Mitropoliei Clujului, Maramureșului și Sălajului a inaugurat în data de 9 decembrie 2021, în prezența Înaltpreasfințitul Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei și a Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, Proiectul de cercetare biblică - nou testamentară Sf. Luca - Apostol, istoric și evanghelist (inițiator și coordonator Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană). Au fost susținute următoarele referate:

Pr. conf. univ. dr. Alexandru Moldovan, *Teme teologice în scrierile Sf. Evanghelist Luca: astăzi, umplerea de Duh Sfânt, uimirea etc.*,

Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană, *Sf. Luca model de ucenic apostolic*,
Arhid. lect. univ. dr. Olimpiu Nicolae Benea, *Prezența medicului Luca în valea Lycusului. O posibilă abordare a autenticității Epistolei către Coloseni*,

Pr. drd. Andrei Zlăvog, *Orbirea lui Saul din Tars. O perspectivă teologică asupra textului F. Ap 9,8-9,18*,

Protos. drd. Siluan Farcaș, *Preoția sacramentală a Bisericii în lumina cuvântării din Milet (F. Ap 20,28)*,

Masterand Ionuț Suciu, *Cei 70 de ucenici ai Mântuitorului, Apostolatul în Noul Testament*,

Pr. drd. Paul Ziman, *Dezintereul material al Sfântului Pavel exprimat în cuvântarea din Milet. O perspectivă misionară lucanică F. Ap 20,33-25*,

Pr. drd. Flaviu Fleșer, *Iubire și empatie în Pilda Samarineanului milos-tiv Lc 10, 25-37*,

Pr. drd. Raul Glodean, *Paradigma supunerii față de autoritatea romană în viziunea paulină Rom 13,1-7*,

Diac. drd. Stelian Marțiș, *Apostolul Petru între mărturisire și apostazie. O perspectivă lucanică*,

Pr. drd. Andrei Gavriș, *Reciprocitate și cinstire în cultul public creș-tin din Corint. O abordare exegetică I Cor 10-11*,

Drd. Daniel Fărcaș, *Botezul cu Duhul Sfânt în mărturia lui Ioan Botezătorul. O perspectivă ioaneică*.

*

ROOTS a organizat on line, joi, 9 decembrie 2021, conferința online cu titlul: *Tetraevangheliarul grecesc de la Muzeul Olteniei din Craiova: o analiză istorico-biblică* susținută de Pr. lect. univ. dr. Ion Reșceanu, de la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității din Craiova.

*

ROOTS a organizat on line, marți, 14 decembrie 2021, conferința online cu titlul: *Neagoe Basarab - 500 de ani de la intrarea sa în Împărăția veșnică. Model de semănare a Scripturii.*

Au susținut comunicări:

- Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, *Dinamica Cuvântului veșnic reflectată în scrierile/ghidurile întrupării lui,*

- Arhim. dr. Maxim (Marius-Iuliu) Morariu (Centrul de Cercetare „Ioan Lupaș”), *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie - o retrospectivă istoriografică,*

- Pr. lect. univ. dr. Ion Reșceanu, *Monarhia de drept divin după Cărțile Regilor în Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie,*

- Pr. lect. univ. dr. Cătălin Vatamanu, *Modelul biblic al autorității smerite pentru Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie,*

- Diac. conf. univ. dr. Alexandru Mihăilă (Facultatea de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul” a Universității din București), *Învățăturile lui Amenmope și Cartea Proverbelor,*

- Diac. dr. Iosif Stancovici (cadru didactic asociat Facultatea de Litere, Istorie și Teologie a Universității de Vest din Timișoara), *Învățăturile bătrânului Tobit către fiul său Tobie (Tob 4).*

Moderator a fost Lect. univ. dr. Stelian Pașca-Tușa.

*

ROOTS a organizat on line, joi, 16 decembrie 2021, conferința online cu titlul: *Despre curiozitate și cunoașterea lui Dumnezeu* susținută de Pr. lect. univ. dr. Cezar Hârlăoanu, de la Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dimitru Stăniloae” a Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași.

*

Joi, 13 ianuarie 2022, Pr. lect. univ. dr. Roger Coresciuc de la Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dimitru Stăniloae” din Iași a susținut conferința online *Importanța textului patristic în actul omiletic: de la traducere și înțelegere la actualizare.*

*

În data 29 martie 2022, a avut loc Conferința națională ROOTS *Interpretarea Sfintei Scripturi în tradiția patristică și rabinică - repere și direcții de cercetare* (organizatori: Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă și Diac. lect. univ. dr. Stelian Pașca-Tușa).

O alocuțiune introductivă a fost rostită de Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă. Au susținut comunicări următorii studenți-doctoranzi ai Școlii Doctorale „Isidor Todoran”:

- Alexandru Ciucurescu, *Figura patriarhului Iacov văzută ca El („zeu”, „Dumnezeu”) în lectura Midrașului Rabbah a Fac 28.12,*
- Marius Tănase, *Credința în înviere în lumina Talmudului babilonian și Targumelor,*
- Bogdan Șoptorean, *Legea Talionului în tradiția iudaică și cea patristică,*
- Mirela Gălușcă, *Fenomenul/minunea opririi soarelui și a lunii din Iosua 10, 12-13 în contextual războaielor lui Yahweh. Istoricitate, interpretări și semnificații teologice,*
- Ioan Dorin Salvan, *Înălțarea Chivotului (II Macabei 2,4-8, Apocalipsa 11,19. O perspectivă creștin-ortodoxă,*
- Mircea Grec, *Școlile fiilor profeților în cadrul evenimentului profetic iudaic,*
- Iancu Buda, *Învierea lui Hristos – typos al izbăvirii noastre reflecții anastaseice la Ps 30,*
- Bogdan Negrea, *„Școala pustiei” – cunoașterea lui Dumnezeu prin asceză.*

Au participat cu referate și studenți-doctoranzi ai Facultăților de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul” din București și „Episcop Dr. Vasile Coman” din Oradea.

*

Școala Doctorală „Isidor Todoran” a Facultății de Teologie Ortodoxă din Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca a organizat, on side și on line, în perioada 30-31 mai 2022, cu binecuvântarea IPS Arhiepiscop și Mitropolit Andrei, simpozionul dedicat doctoranzilor, intitulat: *Teologie, rugăciune, isihie*. Manifestarea (coordonată de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, directorul Școlii Doctorale și Dr. Teodora-Ilinca Mureșanu, secretar) este încadrată în șirul evenimentelor academice din facultate, în contextul anului omagial din Patriarhia Română: Rugăciunea în viața Bisericii și a creștinului.

În cadrul sesiunii inaugurale au rostit alocuțiuni: Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, directorul Școlii Doctorale, ÎPS Arhiepiscop și Mitropolit ANDREI și Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, iar Dr. Dragoș Ursu - istoric și cercetător la Muzeul Unirii din Alba Iulia a susținut prelegerea: *Părintele Florea Mureșan - Biografie spirituală și ideologii totalitare în secolul XX; Prolegomene la o istorie prosopografică a ortodoxiei clujene*. Au participat cu referate studenți-doctoranzi de la Facultățile de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul” a Universității din București, „Sf. Andrei Șaguna” a Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, „Dumitru Stăniloae” a Universității

„Alexandru Ioan Cuza” din Iași, „Ilarion V. Felea” a Universității „Aurel Vlaicu” din Arad și cea a Universității „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia.

Studentii-doctoranzi ai facultății noastre au susținut următoarele comunicări:

- Lucia-Antoaneta Câmpeanu: *Inițiatorii mișcărilor pietiste după Reformă - răspândirea și influența lor*, coordonator: Pr. prof. univ. dr. Gabriel Gârdan,

- Pr. Claudiu-Ionuț Boia, *Creștinismul lui Hitler - discursul dictatorului despre Biserică*, coordonator: Pr. prof. univ. dr. Gabriel Gârdan,

- Cristian-Marian Ciorăneanu: *Realitatea virtuală vs Realitatea spirituală*, coordonator: Pr. prof. univ. dr. Ștefan Iloaie,

- Bogdan-Marius Negrea: *Teologia pustiei - 40 de ani de pribegie pentru popor*, coordonator: Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă,

- Pr. Nicolae-Ioan Boboia: *Eu pentru aceștia Mă rog; nu pentru lume Mă rog? (In. 17,9) - O perspectivă paradoxală a Rugăciunii arhieresti a Mântuitorului?*, coordonator: Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană,

- Flaviu-Gabriel Fleșer: *Rugăciunea din Gheșimani: Agonie?*, coordonator: Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană,

- Silviu Mut: *Rugăciune și înțelepciune: Iacov 1:5-8*, coordonator: Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană,

- Pr. Armand Bratu: *Sfântul Ioan Gură de Aur - despre locul Sfintei Scripturi în viața creștinilor*, coordonator: Pr. conf. univ. dr. Patriciu Vlaicu,

- Mihaela Brânză: *Jocul și rugăcinea la vârsta preșcolară - mijloace de sfințire familială*, coordonator: Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia,

- Pr. Nicolae-George Barbu: *Sfântul Dionisie din Olimp - reprezentant de seamă al vieții isihaste a veacului al XVI-lea*, coordonator: Pr. prof. univ. dr. Vasile Gordon,

- Ierom. Arsenie (Alexandru) Irimiea: *Tulburările emoționale în viața monahală - vindecare prin credință și sprijin specializat*, coordonator: Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia,

- Pr. Cosmin-Ioan Boga: *Teologie, rugăciune, isihie, mistică, evoluție lingvistică și de conținut a termenilor*, coordonator: Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia,

- Călin-Marian Drăgeanu: *Personalitatea și inconștientul spiritual în lucrarea pastorală*, coordonator: Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia,

- Nevodar Mihai: coordonator: Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia,

- Pr. Alexandru-Marian Dumitrescu: *Rugăciunea - dialogul veșnic al omului cu Dumnezeu spre schimbarea lumii*, coordonator: Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană,

- Asnat Klaiman: *An Agreement Signed in Wine (Gen 14, 1-24, Jos 9, 1-27, 1Sam 25, 2-44)*, coordonator: Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă,

- Pr. Mihai Bodnariuc: *Numele lui Dumnezeu în Vechiul Testament și Numele lui Dumnezeu în Noul Testament. Perspectivă imiaslavă*, coordonator: Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă,
- Grigore Chira: *Părintele Nicolae Delarohia - rugăciunea în faptă*, coordonator: Pr. prof. univ. dr. Ștefan Iloaie,
- Pr. Gabriel-Ionuț Lupașcu: *Sfânta Liturghie. Importanța ei în actualitate și implicarea conștientă a preotului și a credincioșilor*”, coordonator: Pr. prof. univ. dr. Ștefan Iloaie,
- Adrian-Radu Leș: *Teologia mariologică penticostală reflectată în documentele dialogului bilateral dintre Biserica Romano-Catolică și câțiva reprezentanți ai penticostalismului clasic (1977-1982)*, coordonator: Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea,
- Protos. Natanael (Nicolae) Zanfirache: *Aspecte ale teologiei Sfântului Sofronie Saharov Athonitul privind îndumnezeirea omului*”, coordonator: ÎPS Prof. univ. dr. Andrei Andreicuț,
- Pr. Marcel Popa: *Valoarea terapeutică a rugăciunii: datele științei și învățătura ortodoxă*, coordonator: ÎPS Prof. univ. dr. Andrei Andreicuț,
- Andrei Chețan: *Perspectiva asupra pericolului închipuirii în practica rugăciunii*, coordonator: Pr. prof. univ. dr. Ștefan Iloaie,
- Pr. Gheorghe Moldovan: *Rugăciunea izvor de bucurie*, coordonator: Pr. prof. univ. dr. Ștefan Iloaie,
- Pr. Marcel-Petru Șamșodan: *Teologie, rugăciune, înmormântare. Raportarea creștinului la moarte în viziunea părintelui Alexander Schmemmann*, coordonator: Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea,
- Radu-Mihai Micu: *Dogmă și spiritualitate în gândirea părintelui Dumitru Stăniloae. Ierarhie și reciprocitate*, coordonator: Conf. univ. dr. Nicolae Turcan,
- Oana Crețu: *Lucrarea rugăciunii și alternativele ei contemporane*, coordonator: Pr. prof. univ. dr. Ștefan Iloaie,
- Eneia Nicolae Traian Todoran: *Studiu despre raționalitatea creației și informatica în lumina gândirii teologice a Sfinților Trei Ierarhi și a Sfântului Maxim Mărturisitorul*, coordonator: Pr. prof. univ. dr. Ioan Vasile Leb,
- Alexandru Lazăr: *Începuturile universalismului creștin în America: context și cauze*, coordonator: Pr. prof. univ. dr. Gabriel Gârdan,
- Daniela-Luminița Ivanovici: *Coordonatele vieții duhovnicești în corespondența antiisihastei Irina-Evloghia Comnena*, coordonator: Pr. prof. univ. dr. Ioan Vasile Leb
- Ionuț-Eugen Chifa: *Rugăciunea pentru cei ce-L caută*, coordonator: Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia,

- Nicolae Vlad: *Rugăciunea calea cunoașterii duhovnicești*, coordonator: Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu,

- Pr. Ovidiu-Ioan Feldiorean: *Imaturitatea psiho-spirituală și rolul ei în dezvoltarea comportamentelor adictive în viața adultului emergent*, coordonator: Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia,

- Daniel-Matei Pop: *Activitatea pastorală a părintelui Florea Mureșan între teologie și rugăciune*, coordonator: Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu,

- Emanuel-Vasile Rusu: *Părintele Dumitru Stăniloae - teolog și om al rugăciunii*, coordonator: Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu.

În încheierea evenimentului P. S. Conf. univ. dr. Benedict Bistrițeanul a rostit o alocuțiune.

*

Vineri, 3 iunie 2022, a avut loc, în sistem on line, conferința ROOTS: *Rugăciunea în Vechiul Testament - chemarea numelui lui Dumnezeu, modele de rugători/rugăciune și cultul divin public*, organizatori: Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă și Diac. lect. univ. dr. Stelian Pașca-Tușa.

Au susținut comunicări:

Pr. conf. univ. dr. Remus Onișor (Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia), *Confesiunile lui Ieremia, rugăciune sau imprecăție ?*

Pr. lect. univ. dr. Cezar Hârlăoanu (Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae” a Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași), *Dimensiunea duhovnicească a rugăciunii Anei, mama lui Samuel*

Lect. univ. dr. Eusebiu Borca (Departamentul de Teologie Ortodoxă din Baia Mare), *Rugăciunea lui Avraam pentru Abimelec, un prim model vechitestamentar de rugăciune pentru aproapele.*

Pr. lect. univ. dr. Iosif Stancovici (Facultatea de Litere, Istorie și Teologie a Universității de Vest din Timișoara), *Μνηστῆτι μου και επιβλεψον επ εμε Tob 3,3 izvoarele psalmice ale rugăciunilor bătrânului Tobit*

Pr. lect. univ. Ion Resceanu (Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității din Craiova), *Psaltirea și creațiile litarare populare românești*

Diac. lect. univ. dr. Stelian Pașca-Tușa, *Doamne miluiește paradigmă psalmică pentru rugăciunea neîncetată.*

SUSȚINERI TEZE DE DOCTORAT ÎN CADRUL ȘCOLII DOCTORALE DE TEOLOGIE ORTODOXĂ „ISIDOR TODORAN”:

- 25 ianuarie 2022, BUCIUMAN (căs. IȘTOVAN) Mirela-Ramona, *Maramureșul - „Țara” pelerinajului ortodox*, la specializarea Teologie pastorală, alcătuită sub îndrumarea Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia,

- 25 ianuarie 2022, pr. MUREȘAN Iulius-Aurelian, *Paradigme ale consilierii pastorale în arealul britanic și nord-american*, la specializa-

rea Teologie pastorală, alcătuită sub îndrumarea Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia,

- 27 ianuarie 2022, pr. NICOARĂ Ciprian-Valentin, *Dinamica euharistică a filantropiei*, la specializarea Misiologie și ecumenism, alcătuită sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Valer Bel.

- 24 februarie 2022, GABOR Bogdan-Viorel, *Internetul și rețelele de socializare online ca provocări actuale pentru morala creștină*, la specializarea Morală creștină, alcătuită sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Ștefan Iloaie.

- 7 iulie 2022: pr. BURAN Petru-Nicolae, *Părintele Daniil Sandu Tudor și Mișcarea Rugului Aprins*, la specializarea Teologie morală și spiritualitate ortodoxă, alcătuită sub îndrumarea ÎPS Prof. univ. dr. Ioan (Andrei) Andreicuț,

- 12 iulie 2022: arhid. MIRCEA Laurean, *Strategii, metode și mijloace pentru realizarea persuasiunii în predică*, la specializarea Omiletică și Catehetică, alcătuită sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Vasile Gordon.

- 12 iulie 2022: pr. CHIRA Ionuț, *Preotul Ioan Bunea predicator, catehet și pedagog model*, la specializarea Omiletică și Catehetică, alcătuită sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Vasile Gordon.

- 13 septembrie 2022, pr. PAȘCA Vasile: *Ritualul înmormântării în zona Vișeuului. Melodică și imnografie*, la specializarea Muzică bisericească și ritual, alcătuită sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu,

- 13 septembrie 2022, pr. FĂGĂDARU Emilian-Marius: *Praznicul Adormirii Maicii Domnului - o perspectivă liturgică, imnografică și muzicală*, la specializarea Muzică bisericească și ritual, alcătuită sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu,

- 20 septembrie 2022, pr. ARGATU Mihail-Iustin: *Creștinismul din Britania Romană (secolele I-V)*, la specializarea Istorie bisericească universală, alcătuită sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Ioan-Vasile Leb,

- 22 septembrie 2022, CRISTEA Vadim (arhim. Iov): *Impactul monahismului asupra vieții moral-spirituale a societății ruse de la începutul secolului al XIX-lea până în prezent. Mănăstirea Optina*, la specializarea Morală creștină, alcătuită sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Ștefan Iloaie.

- 22 septembrie 2022, pr. BODNARIUC Mihai: *Fundamentele vechi-testamentare ale mișcării Imiaslavie*, la specializarea Teologia biblică a Vechiului Testament cu noțiuni de Arheologie biblică și limbă ebraică clasică, alcătuită sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă.

SUSTINERI TEZE DE ABILITARE ÎN CADRUL ȘCOLII DOCTORALE DE TEOLOGIE ORTODOXĂ „ISIDOR TODORAN”:

- 3 februarie 2022, Lect. univ. dr. Stelian Pașca-Tușa: *Interpretarea textelor vechi-testamentare în tradiția răsăritean-ortodoxă*. Comisia

de abilitare a fost formată din: Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, Pr. prof. univ. dr. Daniel Buda (Facultatea de Teologie Ortodoxă „Andrei Șaguna”, Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu), Pr. prof. univ. dr. Constantin Preda (Facultatea de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul”, Universitatea din București), Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă

CONFERINȚE ALE INVITAȚILOR ROMÂNI ȘI STRĂINI:

În data de 6 octombrie 2021, Arch. Dr. Bassam Favez Mousa Shahatit (Iordania) a susținut în cadrul Centrului de Studii Misionare și Nomocanonice al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, prelegerea inaugurală a direcției de studiu a dialogului inter-religios cu titlul: *The Presence of Christianity in the Arab World and the Dialogues between Christians and Muslims*.

*

Joi, 25 noiembrie 2021, Lect. univ. dr. Cristinel Iatan, de la Facultatea de Teologie Ortodoxă „Justinian Patrarhul” a Universității din București, a susținut conferința online cu titlul: *Textul Masoretic și Septuaginta - cele două Testamente Vechi prin care se descoperă Hristos*, organizată de ROOTS (Romanian Orthodox Old Testament Studies - Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă).

*

Pentru a cultiva un dialog fertil între cei interesați de frumusețea Istoriei bisericești, dar și pentru a invita publicul să se bucure sufletește de o întâlnire cu trecutul Bisericii, Facultatea de Teologie Ortodoxă din cadrul Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca în parteneriat cu Institutul de Istorie Ecleziastică „Nicolae Bocșan” al Universității „Babeș-Bolyai”, Facultatea de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul” din București, Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae” din Iași și Facultatea de Teologie Ortodoxă „Sfântul Andrei Șaguna” din Sibiu, sub coordonarea Pr. prof. univ. dr. Gabriel-Viorel Gârdan și a Pr. lect. univ. dr. Paul-Bogdan Ivanov, inaugurează seria de conferințe „*Historia Ecclesiastica*” - *direcții actuale de cercetare în istoriografia bisericească*.

Prelegerile au fost susținute pe parcursul acestui an, de două ori pe lună, și au putut fi urmărite online pe platforma Zoom, și accesate de pe situl Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, www.ot.ubbcluj.ro.

Conferențiarilor din acest an au fost: profesorii de istorie bisericească: Pr. prof. univ. dr. Viorel Ioniță, Pr. prof. univ. dr. Ioan-Vasile Leb, Pr. prof. univ. dr. Nicolae Chifăr, Pr. prof. univ. dr. Emanoil Băbuș, Pr. prof. univ. dr. Ioan Moldoveanu, Pr. prof. univ. dr. Ion Vicovan, Pr. conf. univ. dr. Daniel Buda, Pr. prof. univ. dr. Mihail Simion Săsăujan, Pr. prof. univ. dr. Daniel Benga, Prof. dr. Ionuț Tudorie, Prof. univ. dr. Paul Bruszanowski, Pr. prof. univ. dr. Gabriel-Viorel Gârdan.

Proiectul este gândit să se desfășoare pe parcursul mai multor ani, anual prelegerile urmând să fie publicate într-un volum.

Temele care au fost dezbătute:

- 2 martie 2022, Pr. prof. univ. dr. Viorel Ioniță (Geneva/București): *Istoria Bisericească Universală - disciplină de studiu și domeniu de cercetare la centenarul morții lui Eusebiu Popovici*

- 15 martie 2022, Pr. prof. univ. dr. Ioan-Vasile Leb (Cluj-Napoca): *Mai este nevoie de ecumenism?*

- 5 aprilie 2022, Pr. prof. univ. dr. Nicolae Chifăr (Facultatea de Teologie Ortodoxă „Sfântul Andrei Șaguna” a Universității „Lucian Blaga” din Sibiu): *Preocupări și teme de cercetare istorico-ecclesiastice în școala doctorală sibiană,*

- 19 aprilie 2022, Pr. prof. univ. dr. Emanoil Băbuș (Facultatea de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul” a Universității din București): *Emoții, sentimente și afecte în istorie,*

- 3 mai 2022, Pr. prof. univ. dr. Ioan Moldoveanu (Facultatea de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul” a Universității din București): *Secvențe din istoria relațiilor Muntelui Athos cu Principatele Române, de-a lungul timpului. Danii, închinări și ctitorii domnești la Athos, până la secularizarea averilor mănăstirești.*

- 17 mai 2022, Pr. prof. univ. dr. Ion Vicovan (Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae” a Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași): *Sfântul Ierarh Iosif cel Milostiv, Mitropolitul Moldovei (1875-1902): contextul, viața și lucrarea (17 mai 2022).*

*

Școala Doctorală „Isidor Todoran” din cadrul Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca a organizat o serie de conferințe online, susținute de Dr. Dragoș Ursu (Muzeul Unirii din Alba Iulia):

- miercuri, 2 martie 2022, Hermeneutica dosarelor Securității: *Cadru metodologic, capcane interpretative și implicații morale (Cum decriptăm adevărul din „realitatea ideologică” a aparatului represiv comunist)*

- miercuri, 16 martie 2022, *Dosarele Securității ca surse ale istoriei Bisericii: mecanisme represive, instituții ecleziale și destine individuale. Studii de caz (1) – Biserica și stat în anii 50, Patriarhul Iustinian, procesul catehizației de la Cluj ș. a.*

- miercuri, 30 martie 2022, *Dosarele Securității ca surse ale istoriei Bisericii: mecanisme represive, instituții ecleziale și destine individuale. Studii de caz (2) – preoți arestați din Eparhia Clujului; părinții Liviu Galaction Munteanu, Bartolomeu Anania, Florea Mureșanu, Ioan Bunea, Simion Curea ș. a.*

*

Luni, 23 mai 2022, Centrul de Studii Misionare și Nomocanice a Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca a organizat în Aula facultății conferința *Cristos și cultura. Perspectiva lui H. R. Niebuhr*, susținută de drd. Teofil Stanciu (Școala Doctorală Interdisciplinară Universitatea „Aurel Vlaicu” din Arad, Teologie Evanghelică).

*

Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca în colaborare cu Facultatea de Sociologie și Asistență Socială a UBB a organizat joi, 19 mai 2022, conferința *Despre adicții și patimi. Perspectiva științifică și perspectiva teologică* susținută de Lect. univ. dr. Eugen Băican.

EXPOZIȚII:

În cadrul Simpozionului internațional de Teologie, Istorie, Muzicologie și Artă, cu tema: *Pastorație și Duhovnicie în Diaspora Românească. Purtarea de grijă a celor adormiți în cultul și practica Bisericii Ortodoxe*, organizat în perioada 1-2 noiembrie 2021, pe holul de la etajele 1 și 2 a avut loc o expoziție de Artă Sacră, coordonată de Prof. univ. dr. habil. Marcel-Gheorghe Muntean și Conf. univ. dr. Claudia-Cosmina Trif. Au fost expuse lucrări ale profesorilor și studenților de la secția Artă Sacră din cadrul facultății.

*

Asociația Studenților Creștin-Ortodocși Români - Filiala Cluj-Napoca a organizat, în perioada 12-19 decembrie 2021, la biserica din Campusul studentesc „Hașdeu” expoziția de icoane și miniaturi bizantine *Lumina din adânc*. Vernisajul a avut loc în seara zilei de Duminică, 12 decembrie 2021. Au fost invitați: Preasfințitul Părinte Episcop-vicar Conf. univ. dr. Benedict Bistrițeanul și Arhid. dr. Nicolae Bradu Bălan. Au expus studenși și absolvenți ai specializării Artă sacră: Magda Babău, Ana-Maria Bărbușiu, Florina Beganu, Maria Costa, Karina Herinean, Andrea Iliescu, Tomoteea-Teodora Marin, Cristina-Maria Silaghi, Iustina Mălai, Flaviu Mureșan.

*

În perioada 29 ianuarie - 20 februarie 2022 la sediul facultății au putut fi vizitate expozițiile: *Ipostaze iconografice* - dedicată Sf. Trei Ierarhi (în spațiul expozițional Ermineia) și *In memoriam Bartolomeu Anania* (în spațiul expozițional Imago).

*

În perioada 8 aprilie - 10 mai 2021, la sediul Facultății de Teologie Ortodoxă a putut fi vizitată expoziția: *Sub semnul Crucii*, fiind expuse lucrări ale studenților-doctoranzi de la Facultățile de Teologie și Artă din marile centre universitare: București, Timișoara și Iași, semnate de 19 expozanți (dintre care unii licențiați ai facultății noastre), organizator Prof. univ.

dr. habil. Marcel-Gheorghe Muntean, afiliat la Școala Doctorală de Arte a Facultății de Artă și Design din cadrul Universității de Vest din Timișoara.

*

În perioada 15-30 aprilie 2022, Muzeul de Artă din Cluj-Napoca a organizat sub egida *Vinerea Mare* o expoziție care conține o selecție de lucrări din patrimoniul muzeului, semnate de mai mulți artiști, printre care Lect. univ. dr. Marius-Dan Ghenescu.

*

În perioada 1-30 mai 2021, la sediul Facultății de Teologie Ortodoxă a putut fi vizitată expoziția: *În/semn creștin - Bienala Internațională de Artă Sacră* (Galeria Ermineia).

*

Vineri, 20 mai 2022 a avut loc vernisajul expoziției „Retro Pandemia 2022”, la galeria „Imago” a facultății, realizată prin efortul Prof. univ. dr. habil. Marcel-Gheorghe Muntean.

*

În perioada 28 iunie - 10 iulie 2022, la Centrul de Cultură Urbană Turnul Croitorilor din Cluj-Napoca a putut fi vizitată expoziția Facultății de Teologie Ortodoxă, specializarea Artă sacră. Coordonator și organizator al manifestării a fost Prof. univ. dr. Marcel-Gheorghe Muntean. Joi, 7 iulie 2022 a avut loc vernisajul. Invitat a fost P. S. conf. univ. dr. Benedict Bistrițeanul.

*

În perioada 28 iulie - 8 august 2022, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, Centrul de Creație și Cercetare Continuă „Sfântul Evanghelist Luca” și Mănăstirea „Bunavestire” Pătrângenii au organizat a XV-a ediție a Proiectului Școala Națională de Vară, domeniul Arte vizuale, cu tema: *Contraofensiva prin artă*. Aceasta a cuprins două secțiuni: pictură de șevalet și iconografie-anluminură. Au avut loc cursuri de inițiere, formare și perfecționare în arte vizuale, precum și o expoziție, vernisată în cursul zilei de duminică, 7 august 2022. Au participat studenți și absolvenți ai specializării Artă sacră din cadrul facultății. Inițiator și coordonator științific: Lect. univ. dr. Marius-Dan Ghenescu.

PRĂZNUIREA HRAMULUI FACULTĂȚII DE TEOLOGIE ORTODOXĂ, „SFINȚII TREI IERARHI VASILE CEL MARE, GRIGORIE TEOLOGUL ȘI IOAN GURĂ DE AUR”

Cu această ocazie au fost organizate mai multe manifestări:

– Vineri, 28 ianuarie 2022, la Atelierele de Artă Sacră ale Facultății: Workshop de icoane pe sticlă: *Laborator spre studenție*, coordonat de către Conf. univ. dr. Claudia Trif și Asist. asoc. Gabriel Solomon. Au participat elevi ai Colegiului Național Ortodox „Mitropolitul Nicolae Colan” și studenți ai

Facultății de Teologie din Cluj-Napoca. Participanții au avut bucuria de a fi vizitați de către IPS Părinte Mitropolit Andrei, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, decanul facultății, Pr. lect. univ. dr. Liviu Vidican-Manci – directorul colegiului și Părintele Grigorie Foltiș - duhovnicul facultății.

- Sâmbătă, 29 ianuarie, în Aula Facultății de Teologie Ortodoxă
- Cuvânt de deschidere: Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, Decanul Facultății de Teologie Ortodoxă, care a moderat întreaga manifestare.

- Cuvânt de binecuvântare: ÎPS Andrei, Mitropolitul Clujului, Maramureșului și Sălajului – a vorbit despre importanța comuniunii prin intermediul unui astfel de eveniment prilejuit de hramul școlilor teologice ortodoxe

- Intermezzo de muzică corală, susținut de Corul Colegiului Național Ortodox,

- Prelegerea festivă: *Despre minunata treime a teologilor: Cuvântul de laudă al Sfântului Filotei Kokkinos în cinstea Sfinților Trei Ierarhi* – Lect. univ. dr. Mihail Mitrea,

- *Ipostaze iconografice* - expoziție de artă dedicată Sf. Trei Ierarhi. Au expus profesorii de la specializarea Artă Sacră

- Lansarea seriei noi a revistei studențești *Itinerarii* - Pr. Grigorie Foltiș (duhovnicul Facultății) și Pr. prof. univ. dr. Ștefan Iloaie (directorul de Departament).

- *Despre Icoana Sfinților Trei Ierarhi*: Prof. univ. dr. Marcel Gheorghe Muntean

- *Taborul de odinioară* – work in progress, expoziție personală DEGHENESCO, etajul 2, *Galeria Itinerantă Punct Forte* a Centrului de Creație și Cercetare Continuă „Sfântul Evanghelist Luca”, din cadrul Facultății de Teologie Ortodoxă,

- *Art in progress*, alocuțiune susținută de Lect. univ. dr. Marius-Dan Ghenescu Marius Dan, director al Centrului de Creație și Cercetare Continuă „Sfântul Evanghelist Luca”.

- Microrecital susținut de corul de cameră „Psalmodia Transylvanica”, Dirijor: Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, directorul Școlii Doctorale de Teologie „Isidor Todoran” a Facultății de Teologie Ortodoxă.

În încheiere, Preasfințitul Părinte Benedict Bistrițeanul și-a exprimat bucuria participării la eveniment și i-a felicitat pe cei implicați în organizare.

Duminică, 30 ianuarie 2022, la Catedrala Mitropolitană a fost săvârșită Sfânta Liturghie de Înaltpreasfințitul Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei și Preasfințitul Părinte Episcop-Vicar Benedict Bistrițeanul, Din soborul de slujitori au făcut parte preoți profesori de la Facultatea de Teologie Ortodoxă și de la Colegiului Național Ortodox din Cluj-Napoca.

Răspunsurile la Sfânta Liturghie au fost date de: Corul Facultății de Teologie Ortodoxă (Dirijor: Arhid. lect. univ. dr. Daniel Mocanu) și Corul

Catedralei Ortodoxe din Cluj-Napoca (Dirijor: Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu).

IPS Mitropolit Andrei i-a conferit Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă Ordinul „Sfântul Ioan Gură de Aur” din partea Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, în semn de apreciere și recunoștință, pentru activitatea de înaltă ținută academică și pentru implicarea activă în viața Bisericii.

ALTE EVENIMENTE:

Luni, 27 septembrie 2021, studenții Facultății de Teologie Ortodoxă din cadrul Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca au participat, alături de dascălii lor, la deschiderea festivă a cursurilor anului academic 2021-2022. În paraclisul facultății a fost săvârșită Sf. Liturghie de un sobor de părinți profesori în frunte cu P. S. conf. univ. dr. Benedict Vesa Bistrițeanul, care a susținut și un cuvânt de învățătură, urmată de Slujba de Te Deum la începutul Anului universitar în prezența Înaltpreasfințitul Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei. Răspunsurile liturgice au fost date de Corul de Cameră „Psalmodia Transilvanica” al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, directorul Școlii Doctorale „Isidor Todoran”.

În Aula Mare a facultății au rostit alocuțiuni: Înaltpreasfințitul Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei și Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, decanul facultății.

Prelegerea inagurală cu titlul: *Cultură, religiozitate și identitate la început de secol XXI. Divergențe, convergențe, perspective* a fost susținută de Conf. univ. dr. Vasile Timiș.

*

Marti, 28 septembrie 2021, în Aula Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca a avut loc Simpozionul: *Centenarul Eparhiei Clujului. 100 de ani de la alegerea Episcopului Nicolae Ivan.*

Au luat cuvântul:

- Înaltpreasfințitul Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei,
- Preasfințitul Părinte Petroniu, Episcopul Sălajului,
- Preasfințitul Părinte Episcop vicar Benedict Bistrițeanul,
- Acad. prof. univ. dr. Ioan Bolovan, directorul Institutului de Istorie „George Barițiu” al Academiei Române – Filiala Cluj, *Centenarul alegerii Episcopului Nicolae Ivan, context și semnificații*,
- Pr. lect. univ. dr. Cosmin Cosmuța, *Episcopul Nicolae Ivan, personalitate a vieții bisericești din Clujul interbelic*,

Corul de Cameră „Psalmodia Transilvanica” al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, directorul Școlii Doctorale „Isidor Todoran”, a susținut un recital.

A fost prezentat volumul: *Centenarul Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului*, îngrijit de Pr. Iustin Tira – vicar eparhial, recent apărut la Ed. Renașterea.

Manifestarea a fost precedată de Slujba de Te Deum care a fost săvârșită în paraclisul Facultății.

*

În perioada 28-30 septembrie 2021, s-au desfășurat a Centrul Social-Pastoral „Sfânta Cruce” de la Mănăstirea Caraiman (jud. Prahova), lucrările celei de-a XIV-a ediții a Congresului Național *Hristos împărtășit copiilor*. A participat la lucrări Pr. lect. univ. dr. Liviu Vidican-Manci.

*

Miercuri, 29 septembrie 2021, a avut loc la București Conferința Națională: *Unitate dogmatică și specific național în pictura bisericească*. În cadrul acesteia Pr. conf. univ. dr. Marin Cotețiu a susținut prelegerea: *Tratamente de restaurare aplicate unitar pentru icoane aflate în cult public sau particular. Studii de caz*.

*

În zilele de 29 și 30 septembrie 2021, au fost organizate la Alba Iulia *Atelierele de restaurare Museikon*, ediția a IV-a cu titlul: *Abordări și provocări în restaurarea icoanelor rusești*. Pr. conf. univ. dr. Marin Cotețiu a susținut prelegerea: *Metodologie unitară de restaurare a unor icoane rusești de factură populară. Studii de caz*.

*

Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, directorul Școlii Doctorale „Isidor Todoran” a participat în perioada 22-24 septembrie 2021 în calitate de membru titular la întrunirea anuală a Adunării generale a Academiei de Științe și Arte de la Salzburg.

*

În lunile octombrie și noiembrie 2021, cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Părinte Andrei, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului și Mitropolitul Clujului, Maramureșului și Sălajului, s-au desfășurat, în protopopiatele Eparhiei Clujului conferințele preoțești de toamnă, pe tema omagială a anului 2021, proclamat ca „An comemorativ al celor adormiți în Domnul; valoarea liturgică și culturală a cimitirelor”.

Invitatul permanent al acestor conferințe, Arhim. dr. Simeon Pinteș, eclesiarhul Catedralei Mitropolitane și lector universitar asociat al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, a susținut prelegerea intitulată: *Cu gândul la cei plecați, ne rugăm pentru ei Celui ce este Învierea și Viața și le îngrijim mormintele*.

- joi, 7 octombrie 2021, la Mănăstirea „Acoperământul Maicii Domnului” de la Florești (Protopopiatul Cluj II),

- marți, 12 octombrie 2021, la Mănăstirea „Nașterea Maicii Domnului” de la Piatra Fânânele (Protopopiatul Bistrița),
- miercuri, 13 octombrie 2021, la Mănăstirea „Mihai Vodă” (Protopopiatul Turda),
- sâmbătă, 16 octombrie 2021, la Biserica „Sfânta Treime” și „Sfinții Martiri Brâncoveni” a Parohiei Gherla III (Protopopiatul Gherla),
- marți, 19 octombrie 2021, la Mănăstirea „Izvorul Tămăduirii” de la Salva (Protopopiatul Năsăud),
- luni, 25 octombrie 2021, la Mănăstirea „Cuvioasa Parascheva” de la Râșca Transilvană (Protopopiatul Huedin),
- marți, 2 noiembrie 2021, la Mănăstirea „Sfânta Troiță” din Feleacu (Protopopiatul Cluj I),
- joi, 4 noiembrie 2021, la Mănăstirea „Sf. Evanghelist Luca” din Dobric (Protopopiatul Beclean),
- sâmbătă, 13 noiembrie 2021, la Mănăstirea „Înălțarea Sfintei Cruci” de la Cășiel (Protopopiatul Dej).

*

Miercuri, 6 octombrie 2021 a avut loc colocviul de admitere pentru obținerea gradului I profesional al personalului clerical. Au participat 29 de preoți din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului, Episcopia Maramureșului și Sătmăruului, Episcopia Sălajului și Episcopia Spaniei și Portugaliei. Lucrările vor fi întocmite sub coordonarea profesorilor Facultății.

*

Sâmbătă, 9 octombrie 2021, în Aula Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, a avut loc consfătuirea anuală a profesorilor de Religie (toate confesiunile) din județul Cluj. Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, decanul Facultății a susținut o prelegere, intitulată: *La ce (mai) e bună Religia? O pledoarie pentru transcendență în învățământ.*

*

În perioada 10-12 octombrie 2021, Facultatea de Teologie Ortodoxă „Iarion V. Felea” din cadrul Universității „Aurel Vlaicu” din Arad a găzduit a VIII-a ediție a Colocviului de Teologie Dogmatică, cu tema: *Persoana lui Hristos în Dogmatica actuală. Contestările modernității și postmodernității.* Pr. prof. univ. dr. Valer Bel a susținut comunicarea: *Importanța păstrării hritologiei clasice în Dogmatică.*

*

Luni, 11 octombrie 2021, Corul de Cameră „Psalmodia Transylvanica” al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, directorul Școlii Doctorale „Isidor Todoran” a dat răspunsurile la Sfânta Liturghie săvârșită în Catedrala Mitropolitană de un sobor de arhierie în frunte cu Înaltpreasfințitul Părinte Arhiepiscop și Mitropolit

Andrei și apoi la slujba prohodirii Preasfințitului Părinte Episcop emerit Vasile Flueraș.

*

Joi, 14 octombrie 2021, Corul de Cameră „Psalmodia Transylvanica” al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, coordonat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, directorul Școlii Doctorale „Isidor Todoran” a dat răspunsurile la Sfânta Liturghie săvârșită la Mănăstirea „Sf. Cuvioasă Parascheva” de la Râșca Transilvană, săvârșită de Înaltpreasfințitul Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei, cu ocazia hramului.

*

Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului, Protopopiatul Ortodox Beclean, în parteneriat cu Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca și Facultatea de Psihologie și Științe ale Educației, a organizat în perioada 15-16 octombrie 2021, la biserica cu hramul „Sf. Apostol Andrei” din Beclean, ediția a III-a Conferinței internaționale: *Educație, religie și familie în societatea contemporană* (CIERFSC), cu participarea ÎPS Arhiepiscop și Mitropolit Andrei. Reprezentanți ai Facultății noastre acre au susținut referate au fost:

- P. S. conf. univ. dr. Benedict Vesa Bistrițeanul: *Familie, educație și viață socială. Șapte imputuri privind paradigma contemporană,*
- Arhim. prof. univ. dr. habil. Teofil Tia: *Prioritatea familiei: oxigenarea vieții cu dragoste (Călătorind cu Giacomo Daquino prin societatea viitorului),*
- Pr. prof. univ. dr. Ștefan Iloaie: *Efecte ale postmodernismului asupra credinței,*
- Arhim. dr. Maxim (Marius-Iuliu) Morariu: *Familia și imaginea ei în opera lui Virgil Gheorghiu,*
- Pr. drd. Grigore-Toma Someșan: *Creație și frumusețe – pentru o educare a ochiului.*

*

La Mănăstirea Dobric, a avut loc luni, 18 octombrie 2021, consfătuirea anuală a profesorilor de Religie din județul Bistrița-Năsăud, în prezența Înaltpreasfințitului Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei și a Preasfințitului Părinte Episcop-vicar Benedict Bistrițeanul. A participat și a rostit o alocuțiune Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană.

*

Miercuri, 20 octombrie 2021, Pr. lect. univ. dr. Paul Siladi a susținut la Centrul romano-catolic „Sfinții Petru și Andrei” din București conferința *Singurătatea îmblânzită. Reflecții citadine despre părinții deșertului.*

*

Pr. lect. univ. dr. Paul Siladi a participat în perioada 25-27 octombrie 2021 la un program de mobilități academic Erasmus+, la Universitatea Catolică „Ioan Paul al II-lea” din Lublin (Polonia).

*

Sâmbătă, 23 octombrie 2021, Corul de Cameră „Psalmodia Transylvanica” al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, a dat răspunsurile la Sfânta Liturghie săvârșită în Catedrala Episcopală „Sf. Ierarh Nicolae” din Deva de un sobor de arhieriei în frunte cu Înaltpreasfințitul Părinte Laurențiu, Arhiepiscop al Sibiului și Mitropolit al Ardealului și apoi la slujba prohodirii Preasfințitului Părinte Episcop Gurie Georgiu. La ceremonia funebă a slujit și Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia.

*

Joi, 28 octombrie 2021, la Mănăstirea Dobric, a avut loc sinaxa monahală, în cadrul căreia s-au întâlnit stareții, starețele și duhovnicii de la mănăstirile din cuprinsul Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului. Lucrările s-au desfășurat în prezența și cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Părinte Arhiepiscop și Mitropol Andrei. În cadrul întâlnirii, Arhim. dr. Simeon Pinte, lector universitar asociat al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, a susținut o prelegere intitulată: *Cu gândul la cei plecați, ne rugăm pentru ei Celui ce este Învierea și Viața și le îngrijim mormintele.*

*

Sâmbătă, 30 octombrie 2021, la Mănăstirea „Sf. Ana” de la Rohia a avut loc comemorarea a cinci ani de la trecerea la Domnul a Arhiepiscopului Justinian Chira. Sf. Liturghie a fost săvârșită, în biserica nouă, de P. S. Timitei Sătmăreanul, Arhiepiscop-vicar al Episcopiei Maramureșului și Sătmarului, urmată de Slujba Parastasului la mormânt. A participat Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă care a prezentat volumul omagial lansat cu această ocazie intitulat: *Arhiepiscopul Justinian la centenar*, apărut la Editura Renașterea în colaborare cu Editura Episcopiei Maramureșului și Sătmarului (editori Pr. Iustin Tira și Arhim. dr. Macarie Motogna).

*

Înaltpreasfințitul Arhiepiscop și Mitropolit Andrei, împreună cu Preasfințitul Părinte Neophytos Kongai, Episcopul Ortodox de Nyeri și Muntele Kenya, au oficiat Duminică, 31 octombrie 2021, Sfânta Liturghie, înconjuțați de un sobor de preoți și diaconi, la Catedrala Mitropolitană din Cluj-Napoca. La finalul slujbei, Înaltpreasfințitul Parinte Andrei a oferit Ordinul „Episcop Nicolae Ivan” pentru clerici Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea.

*

Duminică, 31 octombrie 2021, Pr. conf. univ. dr. Patriciu-Dorin Vlaicu a săvârșit Sf. Liturghie și a rostit un cuvânt de învățătură la biserica „Sf.

Mare Mucenic Dimitrie” Baciuc II, iar în după amiaza aceleiași zile a susținut conferința cu tema: *Cum să trăim credința într-o lume descreștinată? Asumarea apartenenței la Biserică.*

*

Facultatea de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea” din cadrul Universității „Aurel Vlaicu” din Arad, a organizat marți, 2 noiembrie 2021, un simpozion internațional și interdisciplinar online: *Fenomenul morții în era biotehnologiilor*, sub genericul *Medicină și Teologie*. A participat Prof. univ. dr. Mircea-Gelu Buta.

*

Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia l-a primit la Decanat, joi, 4 noiembrie 2021, pe Domnul Conf. univ. dr. Ibrahim BAZ de la Universitatea Şirnak din Turcia, interesat de un proiect de dialog intercultural realizat cu facultăți de teologie din spațiul balcanic, însoțit de Doamna Margareta ASLAN, Ph. D, Executive secretary la Institute of Turkology and Central-Asian Studies.

*

Joi, 4 noiembrie 2021, în biserica „Sf. Ierarh Nicolae” din Vișeu de Sus a avut loc lansarea volumul centenar *Codicele de la Ieud* publicat de Editura Episcopiei Maramureșului și Sătmăruului, care a fost prezentat de Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă. P. S. Iustin, Episcopul Maramureșului și Sătmăruului i-a conferit părintelui profesor ordinul „Justinian Arhiepiscopul”.

*

În seara zilei de joi, 4 noiembrie 2021, studenții Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca au avut bucuria de a-l primi în mijlocul lor pe P. S. Neophytos de Nyeri și Muntele Kenya. Ierarhul a săvârșit, cu binecuvântarea ÎPS Andrei, în Capela Facultății cu hramul „Sf. Ierarh Nicolae”, slujba *Paraclisului Maicii Domnului*. Răspunsurile la strănă au fost date de tinerii din Liga Studenților din Cluj-Napoca. La finalul slujbei, Preasfințitul Neophytos le-a pus la inima studenților un scurt cuvânt de învățătură.

*

Vineri, 4 noiembrie 2021, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a participat la ședința eparhială având drept subiect canonizarea Preotului profesor Liviu Galaction Munteanu, fost rector al Institutului Teologic din Cluj.

*

Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a realizat în data de 4 noiembrie 2021 o oră deschisă pentru liceeni în cadrul programului „Weekendul lung pentru liceeni, la UBB” cursul deschis (în format Power Point) intitulat *Chipul pe care-l merităm. Cum ne malformează patimile fizionomia?*

*

Sâmbătă, 5 noiembrie 2021, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a acordat un interviu audio/scriș pentru revista „Lumea credinței. Magazin ilustrat”, redactorului Arhim. dr. Andrei Coroian.

*

Duminică, 7 noiembrie 2021 Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a oficiat Sfânta Liturghie la biserica parohială din localitatea Salva și a rostit cuvântul de învățătură. A fost însoțit de Pr. Grigorie Foltiș, duhovnicul facultății și Arhid. dr. Daniel Mocanu.

*

Vineri, 12 noiembrie 2021, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a participat la lucrările Simpozionului internațional jubiliar *Aducerea Teologiei mai aproape* organizat de Facultatea de Teologie Romano-Catolică a UBB cu prilejul împlinirii a 25 de ani de prezență în universitate și de 440 de ani de la înființare.

*

Sâmbătă, 13 noiembrie 2021, cu ocazia Zilei Bibliei, Departamentul de Teologie istorică, biblică și Filologie din cadrul Facultății de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul” a Universității din București a organizat Simpozionul național: *Sfânta Scriptură în Spiritualitatea ortodoxă*.

Au participat:

- Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, *Sfânta Scriptură și accederea în dinamica veșniciei sau despre cuvântul viu*,

- Lect. univ. dr. Stelian Pașca-Tușa, *Lectura hristologică/mistică a conceptului „or” (lumină) în Psalmi*.

*

Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, directorul Școlii Doctorale „Isidor Todoran”, însoțit de studentul-doctorand Daniel-Matei Pop, a participat în perioada 10-16 noiembrie 2021 la Simpozionul internațional: *Adevărul vă va face pe voi liberi* dedicat împlinirii a 200 de ani de la nașterea lui Fiodor Mihailovici Dostoievski, organizat de Academia de Științe și Arte de la Salzburg la sediul Facultății de Teologie a Universității din Salzburg.

*

Mărți, 16 noiembrie 2021, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a participat la ședința ARACIS de evaluare a Școlii Doctorale de la Universitatea de Artă și Design din Cluj-Napoca și a rostit un cuvânt elogiativ al activității instituției de învățământ.

*

Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca în parteneriat cu Asociația Studenților Creștin-Ortodocși Români - Filiala Cluj-Napoca, continuă tradiția de a organiza seri duhovnicești în Postul Nașterii Domnului. Seria întâlnirilor a debutat joi, 18 noiembrie 2021, iar primul invitat a fost

Arhim. Melchisedec Ungureanu, starețul Mănăstirii de la Lupșa care a susținut conferința: *Calea pocăinței și mijloacele care înmulțesc harul*, în Aula Magna a Facultății.

*

În perioada 18-25 noiembrie 2021, Casa Culturală a Studenților din Petroșani a organizat Salonul Studențesc de Artă sacră. A participat Lect. univ. dr. Marius-Dan Ghenescu, coordonatorul Centrului de Creație și Cercetare Continuă Sfântul Evanghelist Luca și 16 studenți, masteranzi și absolvenți ai specializării Artă sacră. Vineri, 19 noiembrie 2021 a avut loc lansarea volumului *Coletul cu artă* semnat de Marius-Dan Ghenescu și Lavinia Hulea. Au luat cuvântul: Prof. univ. dr. ing. Sorin-Mihai Radu, rectorul Universității din Petroșani, Kacso-Doboly Izabella-Maria, secretar de stat în Ministerul Tineretului și Sportului, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă și alți invitați.

*

Duminică, 21 noiembrie 2021, Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea a participat la o seară duhovnicească organizată de Parohia Tuturor Sfinților din Florești (Cetatea Fetei).

*

Luni, 22 noiembrie 2021, a avut loc la Suceava Simpozionul Național: *Moștenirea spirituală a Mitropolitului Petru Movilă în spațiul românesc – 375 de ani de la trecerea la cele veșnice a Mitropolitului Petru Movilă*, organizat de Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților. Pr. prof. univ. dr. Ștefan Iloaie a susținut comunicarea: „Mărturisirea de credință” a Sfântului Petru Movilă.

*

Luni, 22 noiembrie 2021, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a prezidat seara de film (*Numele trandafirului*) din Aula Mare a Facultății de Teologie Ortodoxă. A coordonat dezbaterile și a formulat concluziile întâlnirii.

*

Marti, 23 noiembrie 2021, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a susținut conferința *Post sau dietă?* pentru cercul studențesc pedagogic.

*

În seara zilei de marți, 23 noiembrie 2021, în Aula Magna a Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, a avut loc lansarea volumului colectiv *Biserica Ortodoxă și provocările viitorului* care conține 28 de lucrări și studii și constituie rezultatul unui amplu proiect de cercetare la care au luat parte ierarhi, teologi, cercetători și oameni de cultură din țară și din străinătate.

Au vorbit: Preasfințitul Părinte Conf. univ. dr. Benedict Bistrițeanul, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia (moderatorul evenimentului), Pr. prof. univ. dr. Mihai Himcinschi, decanul Facultății de Teologie Ortodoxă a

Universității „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia, Diac. lect. univ. dr. Răzvan Brudiu (Alba Iulia), Dr. Gabriel-Alexandru Noje și Drd. Alexandra-Felicia Coroian-Georgiu.

Enumerăm titlurile câtorva studii:

- P. S. Conf. univ. dr. Benedict Bistrițeanul: *„Sarcina mistică” a Teologiei ortodoxe și religiozitatea omului actual*,

- Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia și Drd. Alexandra-Felicia Coroian-Georgiu, *Ortodoxia în fața redefinirii „masculinului” și „femininului” (gestionarea identității de gen prin psihoterapie pastorală, în epoca derutelor identitare*,

- Lect. univ. dr. Mihail Mitrea, *Glissando - Biserica pe pragul unei lumi așteptând învierea*,

- Arhim. dr. Maxim (Iuliu-Marius) Morariu, *Biserica viitorului și autobiografia spirituală*,

- Dr. Gabriel-Alexandru Noje: *Biserica Ortodoxă și provocările religiozității postmoderne*.

*

Pr. lect. univ. dr. Adrian Podaru, prodecanul facultății noastre, a fost joi, 25 noiembrie 2021, invitatul Institutului STAR-UBB al Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, în cadrul seriei de cursuri și prelegeri „Studium Generale”, găzduită de Turnul Croitorilor și a susținut prelegerea *Părinții Bisericii și oferta lor educațională: “Universitate” de tip world-class*.

*

Episcopia Ortodoxă Română a Europei de Nord a organizat în perioada 26-28 noiembrie 2021 o serie de manifestări cu ocazia Centenarului Mitropolitului Bartolomeu Anania (1921-2021). Evenimentele au avut loc în Parohia Ortodoxă Română „Nașterea Maicii Domnului”, din Copenhaga,

Pr. lect. univ. dr. Bogdan Ivanov a susținut, sâmbătă 27 noiembrie 2021, prelegerea cu tema: *Vârstele Mitropolitului Bartolomeu Anania*.

Duminică, 28 noiembrie 2021 a fost lansat albumul aniversar: *Viața Mitropolitului Bartolomeu în imagini* care îl are ca editor pe Părintele Bogdan Ivanov și care a apărut recent la Editura Casa Cărții de Știință din Cluj-Napoca.

*

Marti, 30 noiembrie 2021, Corul de Cameră „Psalmodia Transylvanica” al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu a dat răspunsurile liturgice la Catedrala Mitropolitană de ziua Sf. Apostol Andrei, ziua onomastică a IPS Părinte Mitropolit Andrei.

*

În perioada 1-6 decembrie 2021 a avut loc săptămâna Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, după următorul program:

Miercuri, 2 decembrie 2021 Conferință online: Pr. Conf. univ. Dr. Radu Preda a susținut conferința online *Petre Țuțea. Un român de profesie*. Aceasta a fost urmată de vizionare de film: *Închisoarea îngerilor* (regizor: Frank Darabont). În rolurile principale: Tim Robins și Morgan Freeman.

Joi, 2 decembrie 2021

„Sfântul Nicolae a venit!” - ateliere de decorațiuni pentru sărbătorile de Crăciun. Au participat: Grupul de voluntari ai Facultății de Teologie și membrii Asociației „Chip și Asemănare”. A avut loc și Workshop-ul de mozaic susținut de Emanuel Jilinski. Domnul Jilinski este masterand al Facultății, secția Artă Sacră – conservarea, restaurarea și crearea bunurilor culturale. La workshop au participat Părintele Decan Teofil Tia, alături de profesorii, studenții și masteranzii de la specializarea Artă Sacră, precum și alți studenți doritori ai facultății. Cei prezenți au avut ocazia să afle mai multe informații despre arta mozaicului, dar și să pună în practică cele învățate.

În aceeași zi, Arhid. lect. univ. dr. Adrian Sorin Mihalache, de la Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae” din Iași a susținut conferința online *Fake news, teorii ale conspirației, influența invizibilă: recomandări filocalice cu valențe terapeutice și edificatoare*.

Vineri, 3 decembrie 2021, a avut loc vernisajul expoziției „Atelier” (expoziție cu lucrările studenților). A prezentat: Prof. univ. dr. Marcel Gheorghe Muntean și a expoziției de icoane în tehnica „email” pe cupru și oțel, realizate de artista Anastasia Vdovkina. A prezentat Pr. conf. univ. dr. Ioan Bizău. Curator: Conf. univ. dr. Claudia-Cosmina Trif.

Au fost lansate două cărți:

1. Ioan Bunea, *Viața și activitatea fericitului Augustin*, teză de licență (1932).

Au prezentat: Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă și Pr. lect. univ. dr. Adrian Podaru. Moderator: Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu

2. Pr. lect. univ. dr. Paul Siladi, *Eroismul cotidian. Eseuri despre viața creștină*. Au prezentat: Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea și Pr. Dorel Gălan de la Parohia „Sfântul Gheorghe” din cartierul Grigorescu (Cluj-Napoca).

Sâmbătă, 4 decembrie 2021, Centrul de Creație și Cercetare Continuă „Sfântul Evanghelist Luca” a prezentat proiectul expozițional „Ekphrasis”. Coordonator: Lect. univ. Dr. Marius-Dan Ghenescu.

Duminică, 5 decembrie 2021 a fost săvârșită Vecernia la Catedrala Mitropolitană. A slujit ÎPS Andrei Andreicuț care a susținut o cateheză.

Luni, 6 decembrie 2021, Înaltpreasfințitul Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei și Preasfințitul Părinte Episcop-vicar Conf. univ. dr. Benedict Bistrițeanul au oficiat, în capela facultății cu hramul „Sf. Ierarh Nicolae” Sfânta Liturghie, înconjurați de un sobor de părinți profesori și

diaconi, în frunte cu decanul instituției de învățământ teologic, arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia.

După citirea pericopei evanghelice, Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei a rostit un cuvânt de învățătură, vorbindu-le studenților prezenți pe tema „Ce așteaptă poporul de la preot, de la misionarul Domnului Iisus Hristos?”

Răspunsurile liturgice au fost date de Corul Facultății, dirijat de Arhid. lect. univ. dr. Daniel Mocanu.

La final, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, decanul facultății, a rostit un cuvânt duhovnicesc și a mulțumit ierarhilor pentru binecuvântare și prezență. În semn de prețuire și recunoștință, IPS Părinte Andrei a primit în dar o icoană cu Sfântul Proroc Ioan Botezătorul, iar PS Părinte Benedict o icoană cu Sfântul Mare Mucenic Mina. Ambele icoane au fost realizate de studenții de la specializarea Artă Sacră.

În cursul serii a avut loc sesiunea festivă în cinstea profesorilor Facultății ieșiți la pensie: *Elogiu Seniorilor*. A fost săvârșită, în capela instituției o slujbă de Te Deum, în prezența Înaltpreasfințitului Părinte Andrei, a Preasfințitului Părinte Benedict Bistrițeanul, a profesorilor și studenților facultății, precum și a altor invitați. La finalul slujbei, Părintele Mitropolit Andrei i-a felicitat pe cei șapte profesori care s-au pensionat recent (Pr. prof. univ. dr. Alexandru Moraru, Pr. prof. univ. dr. Ioan-Vasile Leb, Pr. prof. univ. dr. Valer Bel, Prof. univ. dr. Mircea Gelu Buta, Prof. univ. dr. Constantin Măruțoiu, Pr. conf. univ. dr. Ioan Bizău și Pr. lect. univ. dr. Gheorghe Șanta) și a vorbit despre importanța și rolul seniorilor în societate.

Cele șapte cadre didactice emerite au rostit câte un scurt cuvânt.

Evenimentul a fost moderat și prezentat de Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, decanul instituției, care, din partea facultății, le-a oferit un dar simbolic și un buchet de flori.

În continuare, în Aula facultății, a avut loc lansarea volumului aniversar *Istoria Eparhiei Ortodoxe Române a Vadului, Feleacului și Clujului (1921-2021) Compendiu*, coordonat de Pr. prof. univ. dr. Alexandru Moraru. Acesta a apărut printr-o colaborare a Editurii Renașterea cu Editura Presa Universitară Clujeană. Au luat cuvântul și au prezentat noua apariție editorială: Înaltpreasfințitul Părinte Andrei, Prof. univ. dr. Ioan Bolovan, membru corespondent al Academiei Române și director al Institutului de Istorie „George Barițiu” al Academiei Române - Filiala Cluj-Napoca; Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, și Prof. univ. dr. Șerban Turcuș (Facultatea de Istorie și Filosofie din Cluj-Napoca).

Seara s-a încheiat cu alocuțiunea Preasfințitului Părinte Benedict Bistrițeanul.

Sâmbătă, 11 decembrie 2021, în Aula Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca s-a desfășurat ediția a X-a a Festivalul de colinde și tradiții de Crăciun „Episcop Nicolae Ivan”.

*

Sâmbătă, 11 decembrie 2021, la sediul Asociației Tinerilor Ortodocși Români din orașul Jibou, Pr. lect. univ. dr. Paul Siladi a susținut conferința: *Eroismul cotidian*.

*

Duminică, 12 decembrie 2021, Corul bărbătesc al facultății, Grupul vocal „Sfânta Cassia” și Grupul coral „Oremus” (dirijori: Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, Arhid. lect. univ. dr. Daniel Mocanu și Andreea Mureșan) au susținut un concert de colinde la Catedrala Mitropolitană. În program au fost colinde de: Dan Variu, Nicu Moldoveanu, Timotei Popovici, Șerban Marcu, Sabin Drăgoi, George Breazul, Gelu Stratulat, precum și colinde tradiționale. După concert, profesorii Facultății de Teologie Ortodoxă în frunte cu Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, decanul instituției, i-au colindat pe cei doi ierarhi ai Arhiepiscopiei Clujului, la Reședința Mitropolitană.

*

Marti, 14 decembrie 2021, a avut loc în Aula facultății, Festivalul-concurs de colinde și obiceiuri de Crăciun *Mare-i seara, de-astă seară!* Cu participarea studenților celor patru ani de studii ai facultății, în prezența PS Părinte Episcop-vicar Conf. univ. dr. Benedict Bistrițeanul și a Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia. Coordonatori: anul I - Savir Olar, anul II - Vlad Sărmaș, anul III - Ștefan Șandor, anul IV - Alexandru Plian, Grupul vocal „Sfânta Cassia” - Andreea Mureșan.

Din juriu au făcut parte: Prof. univ. dr. Ioan Bocșa (Academia Națională de Muzică „Gheorghe Dima” din Cluj-Napoca și coordonator al Ansamblului de Muzică Tradițională Românească „Icoane”), Lect. univ. dr. Alina Stan (Academia Națională de Muzică „Gheorghe Dima”), și domnul Sergiu Stanciu (dirijor al Corului Catedralei Mitropolitane din Cluj-Napoca).

În urma deliberărilor, pe locul I s-au clasat Grupurile anilor IV și II, pe locul II: Grupul vocal „Sfânta Cassia” și Grupul anului III, iar pe locul III: Grupul anului I.

La final, Preasfințitul Părinte Benedict Bistrițeanul a rostit un scurt cuvânt duhovnicesc și i-a felicitat pe participanți. De asemenea, a transmis cuvântul de binecuvântare al IPS Părinte Mitropolit Andrei.

Festivalul-concurs, ajuns la a II-a ediție, a fost organizat cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei, la inițiativa Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu și cu implicarea Arhid. lect. univ. dr. Daniel Mocanu.

*

În seara zilei de marți, 14 decembrie 2021, la Muzeul Mitropoliei Clujului a fost lansat volumul *Povestiri biblice*, semnat de scriitorul clujean Ioan Ciorca, apărut recent la Editura Ecou Transilvan. Între cei care au prezentat cartea a fost Pr. lect. univ. dr. Bogdan Ivanov, prefațatorul ei.

*

Cu binecuvântarea Preasfințitului Iustin, Episcopul Ortodox al Maramureșului și Sătmarului, Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă a susținut miercuri, 15 decembrie 2021, o conferință cu tema: *Altar, Sfânt Altar, Sfântă Cruce și Hristos - re-verticalizarea omului și a creației sau despre a crește pe pământ ca și în cer*. Conferința a fost susținută în cadrul ședințelor administrative ale Protopopiatului Lăpuș.

*

În perioada 7-16 decembrie 2021, în calitate de visiting professor invitat de Facultatea de Teologie Evanghelică Augustana din Neuendettelsau - Germania Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, directorul Școlii Doctorale „Isidor Todoran” a predat patru cursuri studenților acestei facultății: *Perioada liturgică a Postului Crăciunului în spiritualitatea ortodoxă, Teologia colindelor de Crăciun* și două cursuri practice cu Ansamblul coral al facultății. În acest context Pr. prof. a avut întâlniri oficiale cu conducerea universității, prin care s-au întărit și parafat relațiile de colaborare la nivel doctoral între cele două instituții partenere.

*

Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, decanul facultății împreună cu Pr. secretar-șef Cosmin-Vasile Trif și grupul coral „Oremus”, dirijat de Arhid. lect. univ. dr. Daniel Mocanu, l-au colindat în data de 18 decembrie 2021, pe Rectorul Universității „Babeș-Bolyai”, Prof. univ. dr. Daniel David. Grupul de colindători a fost întâmpinat de domnul rector, alături de prorectorii și personalul administrativ al Rectoratului.

*

Duminică seara, 19 decembrie 2021, după slujba Vecerniei, a avut loc concertul de colinde al corului Catedralei Mitropolitane, dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu și Sergiu Stanciu. Din program au făcut parte colinde tradiționale, prelucrări corale și lucrări semnate de Dan Variu, Nicolae Lungu, Tiberiu Brediceanu, Vasile Stanciu, Iulian Cârstoiu, Valentin Teodorian, Ion Runcu și Vasile Popovici. Concertul de anul acesta a fost dedicat Episcopului Nicolae Ivan, ctitorul Catedralei, cu prilejul împlinirii a 100 de ani de la alegerea și întronizarea sa ca prim întâistătător al reînființatei Eparhii a Vadului, Feleacului și Clujului.

*

Mitropolia Clujului, Maramureșului și Sălajului, Consiliul Județean Bistrița-Năsăud, Biblioteca Județeană „George Coșbuc” Bistrița-Năsăud și Fundația „Mitropolitul Bartolomeu” a organizat în data de 20 decembrie

2021, în Sala de conferințe „Gavril Scridon” a Bibliotecii Județene din Bistrița, evenimentul: *Rotonda Bartolomeu Valeriu Anania 100 de ani de la naștere*.

Au participat Înaltpreasfințit Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei, Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, Pr. prof. univ. dr. Ștefan Iloaie, Prof. univ. dr. Mircea Gelu Buta, Pr. lect. univ. dr. Bogdan Ivanov.

A avut loc prezentarea cărților: PS Macarie Drăgoi, *Amintiri la capătul dorului. 10 ani cu mitropolitul meu Bartolomeu Anania*, Ed. Polirom, Iași, 2021, *Viața Mitropolitului Bartolomeu Anania în imagini*, editor: Pr. Bogan Ivanov, Ed. Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2021), Nicoleta Pălimaru, *Întâlniri cu IPS Bartolomeu Anania. Pagini de jurnal (1992-1998)*, Ed. Limes, Cluj-Napoca, 2021, Mircea Gelu Buta, *Moștenirea unui arhiepiscop*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2021, Andrei Coroian, *Bindecuvântări lăsate de Mitropolitul Bartolomeu Anania*, Ed. Lumea Credinței, București, 2021, Dumitru Cobzaru, *Bătrânul cărturar și tânărul Mitropolit: Bartolomeu Valeriu Anania*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2021, *Centenarul Mitropolitului Bartolomeu Anania (1921-2021)*, editor Pr. Iustin Tira, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2021, Onufrie Vințel, *Întâlniri cu Mitropolitul Bartolomeu*, Ed. Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2021, Constantin Cubleşan, *Bartolomeu Valeriu Anania cărturarul*, Ed. Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2021.

Au fost prezentate și revistele *Tabor* și *Mișcarea Literară*.

*

Mărti, 21 decembrie 2021, la Centrul de Cultură Urbană „Casino”, din Cluj-Napoca a avut loc un concert caritabil de colinde. Evenimentul a fost organizat de Fundația „Transilvania Leaders” (Cluj-Napoca). Au cântat: Corul de cameră „Psalmodia Transilvanica”, al Facultății de Teologie Ortodoxă dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, și Corala Congregației Surorilor Maicii Domnului, din cadrul Bisericii Greco-Catolice-dirijor Sr. Dominica. A participat Înaltpreasfințit Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei.

*

Joi, 23 decembrie 2021, în Sala de conferințe „Gavril Scridon” a Bibliotecii Județene din Bistrița, a avut loc evenimentul: *Cărțile, pâinea și vinul (ediția a V-a). Memorial Arhiepiscopul Iustinian - 100, Ioan Alexandru - 80*. Invitatul ediției a fost Preasfințitul Părinte Episcop-vicar Conf. univ. dr. Benedict Bistrițeanul. A avut loc lansarea cărții *Brațele părintești*, ce-l are ca autor.

*

În ziua Praznicului Nașterii Domnului, 25 decembrie 2021, Preasfințitul Părinte Petroniu Episcopul Sălajului a acordat Pr. prof. univ. dr. Gabriel-Viorel Gârdan, Crucea Sălăjană, cea mai înaltă distincție bisericească a Episcopiei Sălajului, în semn de apreciere pentru bogata sa activitate.

*

Miercuri, 29 decembrie 2021, în biserica cu hramul „Sfânta Treime” din localitatea Topa Mică, județul Cluj, poetul Ioan Alexandru a fost evocat la împlinirea a 80 de ani de la nașterea sa. Evenimentul a fost precedat de slujba Parastasului oficiată de Înaltpreasfințitul Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei. Despre personalitatea marelui poet creștin au vorbit: Părintele Mitropolit Andrei, Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, poetul Nicolae Băciuț, directorul Direcției Județene pentru Cultură Mureș și Pr. Ioan Pinteș, directorul Bibliotecii Județene „George Coșbuc” din Bistrița.

*

Miercuri, 19 ianuarie 2022, la prima ediție a emisiunii Metope din 2022 la Radio Guerrilla (realizată prin amabilitatea Fundației „Casa Paleologu”), invitatul d-lui Theodor Paleologu a fost P. S. conf univ. dr. Benedict Bistrițeanu, episcop-Vicar al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului. Au discutat despre cartea Preasfinției Sale, *Brațele părintești*, în care tratează plin de finețe pilda fiului risipitor.

*

Consiliului Local al municipiului Aiud, întrunit în ședința ordinară din 20 ianuarie 2022, a acordat titlul de cetățean de onoare al municipiului Aiud Prof. univ. dr. habil. Marcel-Gheorghe Muntean „pentru cariera profesională de excepție, contribuția adusă la dezvoltarea artelor plastice contemporane, expozițiile și premiile obținute în țară și în străinătate”.

*

Marti, 25 ianuarie 2022, Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea a susținut on line conferința: *Common Christian Witness in Catholic-Orthodox Christian Mission*, organizată de Center of Ecumenical, Missiological and Environmental Studies.

*

Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca a decernat luni, 31 ianuarie 2022, în cadrul unei ceremonii, premiile de excelență pentru activitatea de înaltă ținută academică desfășurată în anul 2021

Dintre cadrele didactice ale Facultății de Teologie Ortodoxă, au fost distinși:

- Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană (Premiul de Excelență pentru servicii inovative și culturale către societate),
- Conf. univ. dr. Nicolae Turcan (Premiul de Excelență în cercetarea științifică),
- Arhid. lect. univ. dr. Daniel Mocanu (Premiul de Excelență didactică).

*

În perioada decembrie 2021 - ianuarie 2022, Centrul Multicultural „Liviu Rebreanu” și Primăria Municipiului Aiud au organizat expoziția personală de icoane a Prof. univ. dr. habil. Marcel-Gheorghe Muntean intitulată *Chipurile*

Divinității. În deschiderea acesteia, în 21 decembrie 2021 dl. Profesor a susținut prelegerea cu tema: *Nașterea Domnului de la icoană la tabloul religios*, la Biblioteca „Liviu Rebeanu” din Aiud.

*

În data de 3 februarie 2022 au avut loc concursuri pentru ocuparea a două posturi didactice:

- conferențiar universitar la disciplinele: *Studiul Noului Testament I, II, IV; Exegeza Noului Testament*. S-a înscris și a promovat examenul: Arhid. lect. univ. dr. Nicolae-Olimpiu Benea, care în cadrul concursului a susținut prelegerea cu titlul: *Teologia Epistolei către Coloseni*. Comisia de concurs a fost formată din: Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, decanul facultății, Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană, Pr. prof. univ. dr. Constantin Preda (Facultatea de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul”, Universitatea din București), Pr. conf. univ. dr. Marian Vild (Facultatea de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul”, Universitatea din București), și Pr. conf. univ. dr. Constantin Jinga (Facultatea de Litere, Istorie și Teologie, Universitatea de Vest din Timișoara),

- lector universitar la disciplinele: *Teologie liturgică I, II; Mistagogie liturgică și iconografie; Practică liturgică*. S-a înscris și a promovat examenul: Arhim. dr. Simeon (Ștefan) Pinteș, eclesiarhul Catedralei Mitropolitane, care în cadrul concursului a susținut prelegerea cu titlul: *Celebrarea liturgică, iconografia și Teologia Praznicului Sfintelor Paști*. Comisia de concurs a fost formată din: Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, decanul facultății, Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, Pr. prof. univ. dr. Viorel Sava (Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae”, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași), Conf. univ. dr. Claudia-Cosmina Trif și Șef de lucrări dr. Cristian-Cezar Login (Facultatea de Medicină, Universitatea de Medicină și Farmacie „Iuliu Hațieganu” din Cluj-Napoca).

*

Vineri, 4 februarie 2022, s-a desfășurat în sistem on line, colocviul pentru obținerea gradului didactic I la specializarea Religie ortodoxă, seria 2022-2024. Au participat 13 profesori din învățământul preuniversitar, din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului, Episcopia Maramureșului și Sătmarului, Episcopia Sălajului, Arhiepiscopia Iașilor, Arhiepiscopia Alba Iuliei, Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților și Arhiepiscopia Tomisului. Aceștia vor pregăti lucrările metodico-științifice sub îndrumarea cadrelor didactice de la Facultatea de Teologie Ortodoxă și de la Facultatea de Psihologie și Științele Educației din cadrul Universității „Babeș-Bolyai”.

Din comisia constituită pentru colocviu au făcut parte: Pr. lect. univ. dr. Liviu Vidican-Manci (președinte) și Conf. univ. dr. Vasile Timiș.

*

Sâmbătă, 5 februarie 2022, s-au desfășurat, în Aula Magna a Facultății de Teologie Ortodoxă, lucrările Adunării eparhiale a Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, sub președinția IPS Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei, precedate de slujba de Te Deum săvârșită în paraclisul cu hramul „Sf. Ierarh Nicolae” de PS Părinte Episcop-vicar conf. univ. dr. Benedict Bistrițeanul. La finalul slujbei, Înaltpreasfințitul Părinte Andrei i-a oferit rectorului Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, Prof. univ. dr. Daniel David, Ordinul „Episcop Nicolae Ivan” pentru mirenii, în semn de apreciere și recunoștință, pentru activitatea de înaltă ținută academică și pentru implicarea activă în viața comunității și a Bisericii - prin Facultatea de Teologie Ortodoxă.

Au participat: Prof. univ. dr. Daniel David (invitat), Prof. univ. dr. Ioan Bolovan, director al Institutului de Istorie „George Bariț” din Cluj-Napoca (membru mirean), Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă (membri clerici), Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, Prof. univ. dr. Mircea-Gelu Buta, Pr. conf. univ. dr. Ioan Bizău, Pr. lect. univ. dr. Liviu Vidican-Manci și Pr. lect. univ. dr. Răzvan Perșa.

*

Marți, 8 februarie 2022, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a participat la inspecția pentru obținerea gradului didactic I de către Pr. prof. Ioan Alexandru Onofrei de la Centrul Școlar de Educație Incluzivă din Suceava. A rostit o alocuțiune și a prezentat o perspectivă evaluativă asupra lucrării alcătuite de candidat.

*

Duminică, 13 februarie 2022, P. S. Conf. univ. dr. Benedict Bistrițeanul a slujit Sfânta Liturghie într-un sobor de preoți profesori, la Paraclisul Facultății de Teologie Ortodoxă. Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a rostit, la final, o alocuțiune cu prilejul zilei de naștere a Preasfințitului.

*

În zilele de 15 și 16 februarie 2022, Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă a participat la Reședința Patriarhală, la ședințele anuale ale Consiliului Național Bisericesc și Adunării Naționale Bisericești, în calitate de membru al acestor organisme.

*

În zilele de 15 și 16 februarie 2022, s-a desfășurat la sediul Protopopiatului Onești, jud. Bacău, Simpozionul internațional *Taina Omului - firescul Rugăciunii. Experiența isihastă în mileniul III*, organizat de Arhiepiscopia Romanului și Bacăului prin Protopopiatul Onești, în parteneriat cu mai multe instituții din țară, în contextul Anului omagial al rugăciunii în viața Bisericii și a creștinului și Anului comemorativ al sfinților isihasți Simeon Noul Teolog, Grigorie Palama și Paisie de la Neamț.

Pr. lect. univ. dr. Paul Siladi a susținut comunicarea: *Maximalismul creștin în Imnul 27 al Sfântului Simeon Noul Teolog*.

*

Luni, 21 februarie 2022, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a participat la ședința de lucru a Permanenței Consiliului Eparhial cu protopopii din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului, în sala de Consiliu a Centrului Mitropolitan.

*

În perioada 22-24 februarie 2022 a avut loc, în sistem on line, conferința anuală a Central and Eastern European Association for Mission Studies (CEEAMS), cu tema: *Mission Online-Offline: Divergence, Ambivalence and Renewal*.

Facultatea noastră a fost reprezentată de cadre didactice și studenți-dotoranzi care au susținut comunicări:

- P. S. conf. univ. dr. Benedict Vesa Bistrițeanul: *'Online/offline' Missionary Paradigm: The Challenge of Redefining the Profile of the 'Contemporary Church' with Reference to the Romanian Reality - Keynote Lecture*,

- Pr. lect. univ. dr. Liviu Vidican-Manci: *Orthodox Monasticism and Online Preaching*,

- Pr. drd. Marcel Șamșodan: *Pandemic and Liturgy: Alexander Schmemmanin's Sacramental Theology and its Relevance in Pandemic Times*,

- Pr. drd. Ovidiu Bucșe: *Limits of Unlimitedness*.

*

În seara zilei de 24 februarie 2022, a avut loc lansarea cărților: *Poeme din exil, Decojind ceapa în așteptarea Răsăritului și Ca o zi de duminică. Dialog epistolar* semnate de Pr. prof. dr. Cristian Muntean (Seminarul Teologic Ortodox „Dumitru Stăniloae” Brașov). Au vorbit: Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, Pr. lect. univ. dr. Liviu Vidican-Manci, dr. Mircea-Gheorghe Abrudan. Moderator a fost Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia.

*

În perioada 7-11 martie 2022 a avut loc la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca prima săptămână duhovnicească a Postului Mare

· Duminică, 6 martie 2022 a fost săvârșită la Capela Facultății Sfânta Liturghie, iar seara *Vecernia și Pavecernița Mică*, cu ritualul iertării, la Catedrala Mitropolitană urmată de programul catehetic *O seară cu Domnul Hristos și Preasfânta Sa Maică*, Părintele Mitropolit a ținut un cuvânt de învățătură pe tema *Dinamica despătimirii*.

Luni, 7 martie 2022, a fost săvârșită Utrenia, la Capela Facultății, iar seara, la Catedrala Mitropolitană, Pavecernița Mare, în cadrul căreia s-a

citit prima parte a Canonului cel Mare al Sfântului Andrei Criteanul. A slujit Preasfințitul Părinte Conf. univ. dr. Benedict Bistrițeanul, Episcopul-vicar al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului și a vorbit despre *Întoarcerea acasă*

Marti, 8 martie 2022, a fost săvârșită Utrenia, la Capela Facultății, iar seara, la Catedrala Mitropolitană, Pavcernița Mare și s-a citit a doua parte a Canonului cel Mare *Canonul cel Mare*. A predicat Ierom Efrem Crișan, duhovnicul Mănăstirii „Mihai Vodă” Turda;

Miercuri, 9 martie 2022, a fost săvârșită Utrenia, la Capela Facultății, apoi Sfânta Liturghie a Darurilor mai înainte Sfințite (începând ora 12,00, a predicat), iar seara, la Catedrala Mitropolitană, Pavcernița Mare și s-a citit a treia parte a Canonului cel Mare. A predicat Pr. Ovidiu Semeșan (Parohia „Sf. Ioan Botezătorul” Năsăud).

Joi, 10 martie 2022, a fost săvârșită Utrenia, la Capela Facultății, iar seara la Catedrala Mitropolitană, Pavcernița Mare și s-a citit ultima parte a Canonului cel Mare. A predicat Ierom. Paisie Borza (preot de caritate Clinica „Dominic Stanca” Cluj-Napoca);

Vineri, 11 martie 2022 a fost săvârșită Utrenia, la Capela Facultății, iar seara, Pavcernița Mică.

La slujba Pavcerniței Mari, au fost împreună în rugăciune slujitori ai Catedralei, părinții profesori, studenți și elevi de la Facultatea de Teologie Ortodoxă și de la Colegiul Ortodox „Mitropolitul Nicolae Colan” din municipiu, precum și numeroși credincioși. Răspunsurile liturgice au fost date de Corul Facultății de Teologie Ortodoxă, dirijat de Arhid. lect. univ. dr. Daniel Mocanu.

*

Marti, 9 martie 2022, la sărbătoarea Sfinților 40 de Mucenici din Sevastia, Ziua Foștilor Deținuți Politici Anticomuniști, Înaltpreasfințitul Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei a săvârșit Sfânta Liturghie, cu ocazia hramului Mănăstirii „Sfinții 40 de Mucenici” - Memorialul Gherla. Din soborul de slujitori a făcut parte directorul Școlii Doctorale „Isidor Todoran” din cadrul Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu.

*

În perioada 11-13 martie 2022 la Facultatea de Teologie Ortodoxă s-a desfășurat prima ediție a proiectului-concurs *Ortodoxia* (organizat de *Asociația Chip și Asemănare*, în parteneriat cu Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca) care propune un eveniment prin care tinerele talente își pot exprima creativitatea în cadrul unei manifestări înscrise între programele dedicate omagierii anului bisericesc 2022, declarat de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române drept „Anul omagial al rugăciunii în

viața Bisericii și a creștinului” și „Anul comemorativ al sfinților isihăști Simeon Noul Teolog, Grigorie Palama și Paisie de la Neamț”. Evenimentul s-a dorit a fi atât un mijloc de promovare al facultății clujene și, în mod special, a specializării Artă Sacră, dar și un mecanism de apropiere a elevilor de liceu de lumea universitară și de promovare a artei sacre în spațiul românesc. Obiectivul general al primei ediții a concursului cu tema: „*Liniștea*” este dezvoltarea capacității de exprimare artistică prin punerea în valoare a tinerelor talente.

Concursul are și o componentă adresată studenților de la specializarea Artă Sacră (nivel licență și master, reprezentări plastice ale temei generale: *Rugăciunea - parcurs de la chip la asemănare*. Aici s-au înscris peste 30 de studenți, care au realizat, în special, icoane pe lemn) și una adresată elevilor de liceu. Interesul major pentru această manifestare este dovedit de faptul că peste 130 de elevi din toată țara s-au înscris la concurs.

Vernisajul expoziției și premiera câștigătorilor ediției I a avut loc în 12 martie 2022.

Participanții din toată țara au vizitat dimineață sediul facultății, iar în jurul amiezii s-au întâlnit cu Arhiepiscopul și Mitropolitul Clujului, Înaltpreasfințitul Părinte Andrei, care i-a binecuvântat și le-a oferit cărți de rugăciuni.

Au luat cuvântul: Pr. lect. univ. dr. Adrian Podaru, prodecanul facultății, Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, Prof. univ. dr. Marcel-Gheorghe Muntean, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, decanul facultății, PS Conf. univ. dr. Benedict Bistrițeanul care a adresat participanților un cuvânt duhovnicesc. Corul mixt *Oremus*, dirijat de Arhid. lect. univ. dr. Daniel Mocanu a susținut un recital. Pentru elevii de liceu au fost oferite 3 premii și 3 mențiuni, precum și 22 de mențiuni special, pentru studenți au fost oferite 3 premii și 3 mențiuni. A fost decernat și premiul special Paula Bud (pentru studenții anului I, specializarea Artă Sacră) care a fost înmănat de Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă.

Premiile constau în participări gratuite în cadrul proiectului de cercetare artistică „Dincolo de ziduri”, derulat de Asociația „Chip și Asemănare”, atât în țară cât și în străinătate, materiale de pictură, dar și alte facilități, printre care posibilitatea de a fi admiși fără examen la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, secția Artă Sacră.

Expoziția va fi deschisă publicului în perioada 12 martie - 7 aprilie 2022 (în spațiile expoziționale Ermineia și Imago de la sediul facultății).

Comisia de evaluare a cuprins profesori de specialitate de la Facultatea de Teologie Ortodoxă, Cluj-Napoca, specializarea Artă Sacră.

Marti, 15 martie 2022, preoții din cadrul Protopopiatului Ortodox Cluj I s-au întrunit în ședința lunară administrativă de lucru, în biserica „Sf. Treime” din Cluj-Napoca. Invitat a fost Pr. lect. univ. dr. Liviu Vidican-Manci, care le-a vorbit celor prezenți despre Concursul Național Catehetic *Rugăciunea în viața mea* ansat la nivelul Patriarhiei, precum și despre programul catehetic din perioada Postului Mare desfășurat la nivelul Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului.

*

În zilele de 15 și 22 martie 2022, PS Episcop Conf. univ. dr. Benedict Bistrițeanul a susținut în cadrul Fundației „Casa Paleologu” două cursuri on line sub egida: *Un exercițiu de recuperare teologică și culturală: Sfântul Isaac Sirul.*

*

Facultatea de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul”, Universitatea din București a organizat în zilele de 15 și 16 martie 2021 Simpozionul Național Studentesc *Valorile spirituale - temelie a valorilor umane*, Ediția I cu tema: *Sănătatea și suferința. Repere științifice, empirice și duhovnicești pentru înțelegerea acestora.* Facultatea noastră a fost reprezentată de următorii studenși nivel licență și doctorat:

Ștefan Ramba, *Pătimirea ca urmare a păcatului strămoșesc în gândirea Sfântului Maxim Mărturisitorul*

Drd. Petru Adrian Ostaș, *Refacerea omului căzut prin înțelegerea lucrării legilor duhovnicești în viziunea Sfântului Marcu Ascetul*

Marian Bota, *Vagina Christi. Despre naștere și suferință în miniaturile medievale occidentale*

Drd. Andrei Chețan, *Influente epigenetice ale alcoolismului, tabagismului și narcomaniei. Efecte intergeneraționale și perspective asupra responsabilității*

*

Joi, 17 martie 2022 s-a desfășurat în Aula Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, întâlnirea preoților de slujire caritativă din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului, prezidată de Înaltpreasfințitul Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei. A fost prezent și a rostit un cuvânt duhovnicesc Preasfințitul Părinte Conf. univ. dr. Benedict Bistrițeanul, Episcopul-vicar al Arhiepiscopiei, Vadului, Feleacului și Clujului. A participat decanul Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia.

*

În seara zilei de 17 martie 2022, a avut loc, la Muzeul Mitropoliei Clujului, lansarea cărții recent apărute la Editura Renașterea: *Academicianul Ioan Lupaș și Ortodoxia românească. Atitudini*, semnată de

Pr. prof. univ. dr. Alexandru Moraru. Au vorbit: Înaltpreasfințitul Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei, Acad. prof. univ. dr. Ioan Bolovan, directorul Institutului de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca, Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, directorul Centrului de Cercetare „Ioan Lupaș” al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, Prof. univ. dr. Șerban Turcuș (Facultatea de Istorie și Filosofie a UBB) și autorul. Eleva Maria Taloș de la Colegiul de Muzică „Sigismund Toduță” din Cluj-Napoca a susținut un recital de pian.

*

În după-amiaza zilei de 18 martie 2022, la Paraclisul Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, Preasfințitul Episcop Conf. univ. dr. Benedict Bistrițeanul, înconjurat de un sobor de părinți profesori, a oficiat Liturghia Darurilor mai înainte sfințite și a rostit un scurt cuvânt de învățătură.

Răspunsurile liturgice au fost date de studenții facultății dirijați de Arhid. lect. univ. dr. Daniel Mocanu.

La finalul slujbei, Pr. lect. univ. dr. Adrian Podaru, prodecanul facultății, a mulțumit ierarhului pentru și prezență și împreună-slujire.

*

Vineri, 18 martie 2022, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a participat la slujba Sf. Maslu la Biserica „Coroana” din Bistrița și a susținut conferința „*Vederea lui Dumnezeu*” în Ortodoxie.

*

În cadrul conferințelor on line organizate de Parohia Sf. Ștefan cel Mare și Vitus din Chemnitz (Mitropolia Ortodoxă Română a Germaniei, Europei Centrale și de Nord), sâmbătă, 19 martie 2022, Pr. lect. univ. dr. Liviu Vidican-Manci a susținut prelegerea: *Rugăciunea soților - o posibilă soluție în criza familiei ?*

*

În după-amiaza zilei de 23 martie 2022, Înaltpreasfințitul Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei înconjurat de un sobor de părinți profesori, a oficiat Liturghia Darurilor mai înainte sfințite la Paraclisul Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca și a rostit un scurt cuvânt de învățătură intitulat: *Caracterul misionar al nevoinței*.

În cadrul Sfintei Liturghii, Lect. univ. dr. Stelian Pașca-Tușa a fost hirononit diacon pe seama paraclisului.

Răspunsurile liturgice au fost date de studenții facultății dirijați de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu.

La finalul slujbei, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, decanul facultății, a mulțumit ierarhului pentru binecuvântare și prezență în mijlocul comunității instituției și, în semn de prețuire și recunoștință, i-a dăruit o icoană cu Sfântul Apostol Andrei. Icoana a câștigat locul I la Expoziția – concurs

„Ortodoxia”, eveniment organizat de Facultatea de Teologie, în parteneriat cu Asociația „Chip și Asemănare”.

*

În seara zilei de 23 martie 2022, Arhim. lect. univ. dr. Simeon Pinteș a participat la emisiunea Răspunsuri pe cale, la Televiziunea Trinitas (pe pagina de socializare), vorbind despre *Hristos lumina din Liturghie*.

*

Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților a organizat o întâlnire online, parte a seriei conferințelor desfășurate în Postul Mare, în seara zilei de 24 martie 2022. Invitat a fost Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană care a susținut prelegerea: „...Mă voi ruga și cu mintea...” (*I Corinteni 14, 15*) *O provocare orantă paulină?*”.

*

Joi, 24 martie 2022, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a participat la întrunirea Alianței Universităților Europene „Eutopia”, realizată sub egida „Stay Connected, Be Innovative!”, în Aula Magna a Universității „Babeș-Bolyai”.

*

În așteptarea Praznicului Învierii Domnului, Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Cluj a organizat, la Casa de Cultură a Studenților „Dumitru Fărcaș” din Cluj-Napoca, vineri, 25 martie 2022, de Buna Vestire, concertul de pricesne, muzică bisericească și cultă, intitulat *Cu noi este Dumnezeu*. Concertul a fost susținut de Orchestra profesionistă „Cununa Transilvană”, grupuri corale și interpreți de folclor. A participat Corul de cameră „Psamodia Transylvanica” al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, dirijat Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, directorul Școlii doctorale „Isidor Todoran”.

Manifestarea a fost organizată în beneficiul bisericii din localitatea clujeană Lujerdiu, ctitorită de Mihai Viteazul.

*

Sâmbătă, 26 martie 2022, s-a desfășurat la Alba Iulia cea de-a VII-a ediție a Simpozionului Național de Martirologie, organizat de Arhiepiscopia Alba Iuliei, Muzeul Național al Unirii și Facultatea de Teologie Ortodoxă din Alba Iulia. Facultatea noastră a fost reprezentată de profesori și studenți-doctoranzi care au susținut comunicări:

- Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu și Drd. Daniel-Matei Pop - *Din biografia însângerată a părintelui martir Florea Mureșanu*,

- Pr. drd. Petru Buran, *Ieroschimonahul Daniil Sandu Tudor - arhitect al spiritualității isihaste*,

- Drd. Călin-Emilian Cira, *Arhiepiscopul Justinian Chira, omul Bisericii și cărții*.

*

În 27 martie 2022 (Duminica a III-a din Sfântul și Marele Post, a Sfintei Cruci), Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a slujit Sf. Liturghie a Sf. Vasile cel Mare la Biserica „Schimbarea la Față” din Cluj-Napoca și a rostit cuvântul de învățătură.

*

În seara zilei de 30 martie 2022, Pr. lect. univ. dr. Paul Siladi a participat la emisiunea Răspunsuri pe cale, la Televiziunea Trinitas (pe pagina de socializare), vorbind despre *Scara, căderea în sus*.

*

Parohia Ortodoxă Cetatea Fetei Florești a organizat în perioada Postului Mare mai multe seri duhovnicești, sub egida: *Bucuriile credinței*. În data de 3 aprilie 2022, a fost invitat Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă.

*

În perioada 4-7 aprilie 2022, la Mănăstirea Nicula s-au desfășurat cursurile preoțești de duhovnicie, dedicate clericilor din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului (jud. Cluj). Au susținut comunicări: IPS Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei, PS Părinte Conf. univ. dr. Benedict Bistrițeanul, Episcopul-vicar al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului și Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, decanul Facultății.

*

În seara zilei de 5 aprilie 2022, Pr. prof. univ. dr. Vasile Gordon a participat la emisiunea Răspunsuri pe cale, la Televiziunea Trinitas (pe pagina de socializare), cu tema: *Nu există copii răi ! O privire duhovnicească asupra educației în familie*.

*

Miercuri, 6 aprilie 2022, seara, la Catedrala Mitropolitană din Cluj-Napoca, Înaltpreasfințitul Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei, a săvârșit Denia Canonului cel Mare al Sfântului Andrei Criteanul. Alături de ierarh, în rugăciune, au fost slujitori ai Catedralei, părinți profesori și studenți teologi de la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca și elevi de la Colegiul Ortodox „Mitropolitul Nicolae Colan” din municipiu, precum și numeroși credincioși.

Răspunsurile la strună au fost date de Corul Facultății de Teologie Ortodoxă, dirijat de Arhid. lect. univ. dr. Daniel Mocanu.

*

În cadrul conferințelor on line organizate de Parohia Sf. Ștefan cel Mare și Vitus din Chemnitz (Mitropolia Ortodoxă Română a Germaniei, Europei Centrale și de Nord), sâmbătă, 9 aprilie 2022, Lect. univ. dr. Stelian Pașca-Tușa a susținut prelegerea: *Dumnezeul Vechiului Testament – mult milostiv sau răzbunător ?*

*

Facultatea de Teologie Ortodoxă a fost, împreună cu: Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului, Liga Studenților Cluj, Asociația Tinerilor Creștini Ortodocși Cluj și Gherla, Liga Tinerilor Creștini Ortodocși Dej și Asociația Studenților Creștini Ortodocși din România, filiala Cluj coorganizatoare a *Pelerinajului tinerilor pe jos de la Icold la Mănăstirea Nicula*, ediția a XI-a, sâmbătă 9 aprilie 2022, cu participarea PS Episcop-Vicar Conf. univ. dr. Benedict Bistrițeanul.

*

Sâmbătă, 9 aprilie 2022, Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, directorul Școlii Doctorale de Teologie „Isidor Todoran” a participat la slujba de prohodire a părintelui Ioan Găban, fostul protopop al Protopopiatului Mediaș, săvârșită de un sobor de preoți în frunte cu Înaltpreasfințitul Părinte Mitropolit Laurențiu și a rostit un cuvânt de evocare a personalității celui plecat pe calea veșniciei.

*

Duminică, 10 aprilie 2022 Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a slujit Utrenia și Sf. Liturghie la Catedrala Mitropolitană, într-un sobor de preoți profesori și a rostit cuvântul de învățătură: *Dorința de întâietate în viziune religioasă și în contextul competiției carieristice postmoderne*.

*

Luni, 11 aprilie 2022, preoții din cadrul Protopopiatului Ortodox Cluj I s-au întrunit în ședința lunară administrativă de lucru, în biserica „Sf. Treime” din Cluj-Napoca. Invitat a fost Pr. lect. univ. dr. Paul Siladi, care a prezentat lucrarea sa recentă apărută la Editura Renașterea: *Eroismul cotidian. Esuri despre viața creștină*.

*

În perioada 11-14 aprilie 2022, la Mănăstirea Parva-Rebra s-au desfășurat cursurile preoțești de duhovnicie, dedicate clericilor din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului (jud. Bistrița-Năsăud). Au susținut comunicări: IPS Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei, PS Părinte Conf. univ. dr. Benedict Bistrițeanul, Episcopul-vicar al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, decanul Facultății și Arhim. lect univ. dr. Simeon Pinteau.

*

În perioada 10-15 aprilie 2022 a avut loc la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca ultima săptămână duhovnicească a Postului Mare

· Duminică, 10 aprilie 2022, seara a fost săvârșită Vecernia și Pavecernița Mică, la Catedrala Mitropolitană. Î. P. S. Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei a susținut o cateheză.

· Luni, 11 aprilie 2022 (Sf. Ierarh Calinic de la Cernica), a fost săvârșită Sfânta Liturghie a Darurilor mai înainte Sfînte, la Capela Facultății,

iar seara, la Catedrala Mitropolitană, Pavcernița Mare. În continuare scriitorul american Rod Dreher a susținut prelegerea: *Cum să fii creștin într-o lume anti-creștină*,

- Marți, 12 aprilie 2022, a fost săvârșit Ceasul I și Obednița, la Capela Facultății, iar seara, la Catedrala Mitropolitană, Pavcernița Mare. A predicat Protos. Luca Gheberta (Mănăstirea „Sf. Paisie Aghioritul” din Belcean),

- Miercuri, 13 aprilie 2022, a fost săvârșit Ceasul al III-lea și Obednița, la Capela Facultății, iar seara, la Catedrala Mitropolitană, Pavcernița Mare. A predicat Pr. dr. Bogdan Chiorean (coordonatorul Centrului de Îngrijiri Paliative „Sf. Nectarie” din Cluj-Napoca),

- Joi, 14 aprilie 2022 (Sf. Ierarh Pahomie de la Gledin), a fost săvârșită Sfânta Liturghie a Darurilor mai înainte Sfințite, la Capela Facultății, iar seara la Catedrala Mitropolitană, Pavcernița Mare. A predicat Protos. Ioan Cojanu (Mănăstirea „Sf. Ioan Botezătorul” din Alba Iulia),

- Vineri, 15 aprilie 2022 a fost săvârșită Ceasul I și Obednița, la Capela Facultății,

- Sâmbătă, 16 aprilie 2022 (Sâmbăta lui Lazăr) a fost săvârșit, la Capela Facultății, Acatistul pentru cei adormiți, Sfânta Liturghie a Sf. Ioan Gură de Aur, urmată de Parastasul de obște pentru cei adormiți, iar seara s-a săvârșit Vecernia Mare cu Litie.

*

Vineri, 15 aprilie 2022, în Aula Magna a Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca a avut loc lansarea cărții cu titlul: *Ateism sau creștinism? Isus la Niceea* a d-lui Mihail Neamțu. Au prezentat: Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană, Conf. univ. dr. Adrian Papahagi și Conf. univ. dr. Nicolae Turcan.

*

În perioada 13-17 aprilie 2022 a avut loc la Cluj-Napoca Târgul de Carte „Gaudeamus”, organizat de Radio România.

În cadrul acestei manifestări au fost lansate cărțile:

- Pr. dr. Bogdan Chiorean, *Îngrijirile paliative de la teorie la empatie*, apărută recent la Editura Renașterea. A vorbit PS Episcop-Vicar Conf. univ. dr. Benedict Bistrițeanul.

- *Bartolomeu Valeriu Anania - puterile cuvântului* (antologie de studii, eseuri, articole și mărturii despre Bartolomeu Valeriu Anania. Omagiu la centenarul nașterii, ediție îngrijită de Ioan Șt. Lazăr), Ed. Casa Cărții. Au vorbit: Î. P. S. Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei și Pr. lect. univ. dr. Paul-Bogdan Ivanov.

- Nicolae Turcan, *Filosofia pe scurt*, vol. I De la presocratici la Hegel și vol. II De la Schopenhauer la postmodernism, Ed. Eikon.

*

În săptămânalul *Lumina de Duminică* din 17 aprilie 2022, a fost publicat interviul: *Rugăciunea întreține metabolismul spiritual al omului*, realizat de Arhim. dr. Andrei Coroian cu Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, decanul Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca.

*

Luni, 18 aprilie 2022, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a dat un interviu la Radio Ebs Cluj-Napoca, având interlocutor pe d-na Gabriela Buruian.

*

Marti, 19 aprilie 2022, Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu a slujit Denia Sfintei și Marii Miercuri, la Catedrala Mitropolitană, într-un sobor de preoți și a rostit cuvântul de învățătură.

*

Miercuri, 20 aprilie 2022, a fost difuzat pe pagina de socializare Doxologia (preluat și de *Renașterea și Episcopia Canadei*), interviul realizat de Protos. Maxim Morariu cu Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, cu tema: *Rugăciunea și importanța ei în psihoterapia pastorală*.

*

Joi, 21 aprilie 2022, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a dat un interviu în direct la Televiziunea Română, despre semnificația Sfintei și Marii Joi, pentru emisiunea *Actul Regional*, avându-l drept producător și prezentator pe dl. Grațian Moldovan.

*

Luni, 25 aprilie 2022, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a slujit Sf. Liturghie în biserica „Sf. Nicolae” din orașul Ocna Mureș și a rostit cuvântul de învățătură.

*

Vineri, 29 aprilie 2022, *Izvorul Tămădurii*, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a oficiat Acatistul Învierii Domnului și Sf. Liturghie la Paraclisul Facultății de Teologie Ortodoxă și a rostit cuvântul de învățătură.

*

Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană a a slujit Sf. Liturghie și a rostit cuvântul de învățătură la Mănăstirea „Adormirea Maicii Domnului” Putna (jud. Suceava), vineri, 29 aprilie 2022.

*

Sâmbătă, 30 aprilie 2022, în biserica Mănăstirii „Acoperământul Maicii Domnului” de la Florești, Înaltpreasfințitul Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei a oficiat o slujbă de Te Deum cu ocazia împlinirii 23 de ani de la înființarea Radio *Renașterea*. În cimitirul mănăstirii, ierarhul a oficiat apoi o slujbă de pomenire pentru Lect. univ. dr. Paula Bud, trecută la Domnul în data de 2 mai 2017. Un scurt cuvânt evocator a rostit Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă.

*

În cadrul Zilelor Credinței și Culturii în Episcopia Caransebeșului, în zilele de 2 și 3 mai 2022, în Sala de festivități „Mitropolit Nicolae Corneanu” a Centrului Eparhial din Caransebeș, a avut loc Simpozionul Internațional: *Rugăciunea și mărturisirea în viața Bisericii și relevanța lor pentru societatea post-modernă.*

Printre cei prezenți s-au aflat și cadre didactice de la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca care au susținut referate:

- Preasfințitul Părinte Conf. univ. dr. Benedict Bistrițeanul, *Regula rugăciunii la Sfântul Ioan Casian și Sfântul Benedict de Nursia, sursă de inspirație și practică pentru omul actual,*

Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană, *Rugăciunea „cu mintea și cu duhul” (1 Cor. 14,15). Provocări orante ale Sf. Ap. Pavel ?*

Pr. prof. univ. dr. Gabriel-Viorel Gârdan, *Autoritatea instituțională și autoritatea harismatică în epoca Sfântului Simeon Noul Teolog,*

Prof. univ. dr. Marcel-Gheorghe Muntean, *Sfinții isihăști Simeon Noul Teolog, Grigorie Palama și Paisie de la Neamț în iconografie,*

Pr. lect. univ. dr. Liviu Vidican-Manci, *Mediul virtual, suport sau sabotator al rugăciunii ?*

Pr. lect. univ. dr. Răzvan Perșa, *Rugăciunea cu ereticii sau schismaticii. O abordare canonică.*

*

Protopopiatul Ortodox Huedin a organizat marți, 3 mai 2022, un simpozion omagial în cinstea protopopului martir Aurel Munteanu, cu prilejul împlinirii a 140 de ani de la naștere. Preasfințitul Părinte Conf. univ. dr. Benedict Bistrițeanul a oficiat o slujbă de pomenire și a binecuvântat statuia protopopului martir, recent restaurată și a susținut o prelegere.

*

Marți, 3 mai 2022, în paraclisul facultății, Preasfințitul Părinte Conf. univ. dr. Benedict Bistrițeanul a săvârșit Slujba Parastasului pentru Lect. univ. dr. Paula Bud, trecută la Domnul în data de 2 mai 2017 și a evocat-o cu prietenie, punând la inima celor prezenți o imagine a felului ei de viață: cu curaj, cu entuziasm molipsitor, cu responsabilitatea lucrului bine făcut.

*

Pr. lect. univ. dr. Adrian Podaru a făcut parte din comisia de evaluare a Concursului Național interdisciplinar de limba și literatura română și religie *Cultură și Spiritualitate românească*, etapa națională, desfășurat la Baia Mare în perioada 4-8 mai 2022.

*

Joi, 5 mai 2022, în Aula Magna a Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca s-a desfășurat ședința preoților și a delegaților mireni din paro-

hiile Protoieriei Cluj II. Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a fost ales membru în Adunarea eparhială, pentru mandatul 2022-2026.

*

În perioada 9-10 mai 2022, Facultatea de Teologie Ortodoxă din cadrul Universității „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia a organizat al XXI-lea Simpozion Internațional de Știință, Teologie și Arte: *Chipul, numele și slava. Frumusețea făptuitoare a rugăciunii și esteticul „isihast” al îndumnezeirii*. Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca a fost reprezentată de

Preasfințitul Părinte Conf. univ. dr. Benedict Bistrițeanul, *Rugăciunea lăuntrică și unificarea interioară la Sf. Isaac Sirul și Simon Taibuteh. O privire comparativă*.

Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă: *Chipul lui Dumnezeu și crearea omului*,
Arhid. lect. univ. dr. Daniel Mocanu, *Psalmii - o expresie a rugăciunii de cerere, de laudă și de mulțumire*.

*

În zilele de 9 și 10 mai 2022 a avut loc la Iași Simpozionul Internațional „Studia Theologica Doctoralia”, ediția a XIV-a. Din partea Facultății noastre au participat cu comunicări următorii studenți-doctoranzi:

- Adrian Leș, *L'expérience de la rencontre avec Dieu: convergences entre théologie patristique et spiritualité pentecôtiste*,

- Arhim. lect. univ. dr. Simeon Pinteș, *Pogorârea la iad - imaginea liturgică a întâlnirii dintre vechiul și noul Adam în infern*,

- Pr. Drd. Andrei Zlăvog, *Călătoria Sf. Pavel în Arabia (Gal. 1, 15-17): scop, durată, importanță*.

*

În perioada 8-20 mai 2022, în calitate de visiting professor invitat de Facultatea de Teologie Evanghelică Augustana din Neuendettelsau - Germania, Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, directorul Școlii Doctorale „Isidor Todoran” a susținut cursuri în cadrul unei mobilități ERASMUS.

*

Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae” din Iași, împreună cu Arhiepiscopia Iașilor și cu Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași a organizat în perioada 10-13 mai 2022 Simpozionul Internațional „Dumitru Stăniloae”, ediția a IX-a, cu tema *Nu este bine să fie omul singur. Pandemie, izolare, isihie*. Joi, 12 mai a avut loc, dezbateră publică intitulată: *Pastorația digital între instrument și realitate*. A participat Pr. conf. univ. dr. Radu Preda.

*

Vineri, 13 mai 2022 Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a participat la susținerea lucrării metodico-științifice pentru obținerea gradului I în învățământ

a prof. Sava-Verdeț Adriana-Ionela de la Școala Gimnazială din Berzasca (jud. Caraș Severin).

*

Sâmbătă, 14 mai 2022, în cadrul manifestării *Noaptea muzeelor*, la Muzeul Mitropoliei Clujului a fost vernisată expoziția temporară de miniat-uri a Asist. univ. dr. Ana Platon (Universitatea din Pitești, licențiată și doctor al Facultății noastre). A vorbit Prof. univ. dr. Marcel-Gheorghe Muntean.

*

În cadrul Conferinței *Unde este comoara noastră, acolo ne este și inima*, organizată de Universitatea de Științe Agricole și Medicină Veterinară a Banatului din Timișoara în perioada 14-15 mai 2022, Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană a susținut comunicarea: „*Eu sunt Calea, Adevărul și Viața*” (Ioan 14:6). *O provocare existențială contemporană?*

*

În săptămânalul *Lumina de Dumnică*, nr. 18/8 mai 2022, a fost publicat cuvântul de învățătură al Arhid. conf. univ. dr. Nicolae-Olimpiu Benea intitulat: *Dumnezeu răsplătește credincioșia în slujire*.

*

În perioada 16-17 mai 2022 a avut loc la Craiova Simpozionul Național Studențesc, ediția a XIV-a. Din partea Facultății noastre au participat cu comunicări următorii studenți, la nivel licență și master:

- Denisa-Alexandra Dula, *Deisis în iconografie. Studii de caz*. coordonator Prof. univ. dr. habil. Marcel-Gheorghe Muntean

- Alexandru Plian, *Înveșmântarea melodică a Psalmilor: impediment sau sprijin pentru rugăciune?*, coordonator Pr. lect. univ. dr. Adrian Podaru,

- Cătălin-Emanuel Ștefan, *Autocunoașterea, telos al Psaltirii. Studiu de caz: Psalmul 138*, coordonator Diac. lect. univ. dr. Stelian Pașca-Tușa

- Adrian-Dumitru Ciurea, *Vie împărăția Ta. Două mii de ani de dezbateri asupra Împărăției de o mie de ani*, coordonator Arhid. conf. univ. dr. Nicolae-Olimpiu Benea,

- Denis-Doru Sălăjan, *Viața Sfântului Simeon Noul Teolog în interpretarea lui John Anthony McGukin*, coordonator Pr. prof. univ. dr. habil. Gabriel-Viorel Gârdan

- Maxim-Sergiu Dan, *Harismele părintelui duhovnicesc în epistolele Sfântului Simeon Noul Teolog*, coordonator Pr. prof. univ. dr. habil. Gabriel-Viorel Gârdan

- Cătălin-Aurelian Onicaș, *Sfântul Sofronie Saharov - model de rugăciune*, coordonator Pr. prof. univ. dr. habil. Gabriel-Viorel Gârdan

- Laurențiu Lucaci, *Rugăciunea în viața creștinului ortodox din anul 2022. Studiu de caz*, coordonator Pr. prof. univ. dr. habil. Gabriel-Viorel Gârdan.

*

Marti, 17 mai 2022, în Sala Senatului Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași a avut loc prezentarea *Integralei Nicolae Steinhardt*, un eveniment Polirom și Mănăstirea „Sf. Ana Rohia”. Printre invitați a fost Pr. prof. univ. dr. Ștefan Iloaie.

*

Miercuri, 18 mai 2022, a fost difuzat pe pagina de socializare Doxologia (preluat și de Renașterea și Episcopia Canadei), interviul realizat de Protos. Dr. Maxim Morariu cu P. S. conf. univ. dr. Benedict Bistrițeanul, cu tema: *Sfântul Isaac Sirul – model de rugăciune pentru omul contemporan*

*

Joi, 19 mai 2022, Conf. univ. dr. Nicolae Turcan a susținut prelegerea: *Fenomenologia cunoașterii lui Dumnezeu. Experiență și limbaj*, în cadrul seriei Studium Generale, organizate de Institutul STAR-UBB.

*

Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană a susținut în data de 23 mai 2022, în cadrul conferinței preotești cu clericii din Episcopia Alexandriei și Teleormanului, la Mănăstirea Pantocrator, în prezența PS Galaction, prelegerea: *Rugăciunea gândită și cu suspine negrăite (Rom. 8, 26), O provocare orantă paulină?*

*

Marti, 24 mai 2022, în Aula Magna a Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca a avut loc conferința preotească semestrială a clericilor din parohiile Protoierilor Cluj I și Cluj II, cu participarea IPS Arhiepiscop și Mitropolit Andrei și a PS Benedict Bistrițeanul. Pr. conf. univ. dr. Grigore-Dinu Moș a susținut prelegerea: *Rugăciunea într-o lume secularizată*.

În data de 26 mai 2022 a avut loc conferința cu clericii din Protopopiatul Dej, iar în 31 mai) cu cei din Protopopiatul Turda.

*

În data de 24 mai 2022, Școala Gimnazială „George Barițiu” Jucu de Sus împreună cu Asociația cultural-istorică „Amicii Trecutului Nostru Istoric”, Primăria comunei Jucu și Parohia Ortodoxă Jucu de Sus au organizat Simpozionul național cu participare internațională: *Esențe românești. Personalități ale culturii și învățământului în România modernă și contemporană*. Au participat și au susținut prelegeri: P. S. Conf. univ. dr. Benedict Bistrițeanul, Pr. drd. Ionuț Hens și Drd. Mădălin-Gheorghe Lucian Trohonet.

*

În zilele de 25 și 26 mai 2022, Facultatea de Teologie Ortodoxă „Episcop Dr. Vasile Coman” a Universității din Oradea a organizat, online, Simpozionul internațional: *Pastorație, istorie și tradiție bisericească într-o lume puternic secularizată*. Pr. lect. univ. dr. Liviu Vidican-Manci a susținut comuni-

care: *Reflectarea societății clujene în predicile publicate în „Renașterea” anilor 1940-1944.*

*

Vineri, 27 mai 2022 a avut loc masa rotundă *Misiunea în spațiul digital*, organizată online de Pr. lect. univ. dr. Liviu Vidican-Manci.

*

Departamentul de Studii Iconografice al Centrului de Studii Misionare și Nomocanonice din cadrul Facultății de Teologie Ortodoxă a organizat în zilele de 26, 27 și 28 mai 2022 la sediul Facultății, în Atelierul de vitralii Masterclass-ul de pictură în tehnica email susținut de artista Anastasia Vdovkina. În cadrul acestui Masterclass s-au realizat bijuterii în tehnica email pe cupru și compoziții libere (coordonator Conf. univ. dr. Claudia-Cosmina Trif).

*

În săptămânalul *Lumina de Dumnică*, nr. 21/29 mai 2022, a fost publicat cuvântul de învățătură al Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană intitulat: *Paradoxul vederii: diferența dintre „a privi” și „a vedea”.*

*

În cursul lunii mai cadrele didactice și de cercetare ale Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca (Prof. univ. dr. Marcel-Gheorghe Muntean, Conf. univ. dr. Claudia-Cosmina Trif și dr. Dacian But-Căpușan) au desfășurat activități de promovare a admiterii la Liceul de Artă „Aurel Popp” din Satu Mare, Colegiul de Arte din Baia Mare și Liceul Teologic „Episcopul Melchisedec” din Roman (jud. Neamț).

*

În perioada 1-3 iunie 2022 în Belgia a avut loc întrunirea Echipei Europene de Cateheză, întrunire ce are loc la interval de doi ani. Singurii invitați din rândul Bisericii Ortodoxe au fost Pr. conf. univ. dr. Vasile Crețu (București) și Pr. lect. univ. dr. Liviu Vidican-Manci.

Întrunirea a fost una cu impact puternic, în fiecare zi având loc două comunicări și mai multe ateliere, respectiv, după masa, vizite în parohiile bruxeleze sau la organisme internaționale, demonstrații catehetice și lămuriri de ordin administrativ.

Participanții au fost cei mai importanți profesori de Catehetică din institutele catolice din Europa, din centre ca Paris, Leuven (Belgia), Vatican, Roma, Verona, Braga, Stockholm, Munster etc. Foarte importantă a fost prezența episcopului Franz-Peter Tebartz-Van Elst, responsabilul Vaticanului în probleme de catehizare. Viitoarea conferință a Echipei Europene de Cateheză va fi la Cluj, datorită profesorilor Facultății de Teologie Greco-Catolică.

*

În perioada 2-4 iunie 2022, un grup de profesori (Pr. conf. univ. dr. Patriciu-Dorin Vlaicu, Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea, Pr. conf. univ. dr.

Grigore-Dinu Moș, Pr. lect. univ. dr. Paul Siladi, Ierom. Grigorie Foltiș - duhovnicul facultății) și studenți din cadrul Facultăților de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca și Iași au vizitat capitala Belgiei, în cadrul unui proiect inițiat de Centrul de Studii Misionare și Nomocanonice al Facultății de Teologie clujene.

*

În seara zilei de luni, 6 iunie 2022, în Aula Magna a facultății a avut loc, cu participarea IPS Arhiepiscop și Mitropolit Andrei, lansarea cărții: *Dorul, condiția românească a ființei* a Pr. prof. univ. dr. George Remete, recent apărută sub egida editurii Paideia. Au prezentat: poetul Horia Bădescu și Conf. univ. dr. Nicolae Turcan. Moderatorul evenimentului a fost Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia.

*

În perioada 8-11 iunie 2022 s-a desfășurat Cea de-a cincea ediție a Summitului de la Halki, Istanbul intitulată: *Sustaining the Future of the Planet Together*. Au participat Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, Directorul Școlii Doctorale „Isidor Todoran” a Facultății de Teologie Ortodoxă a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă și drd. Cristiana Sporea.

*

Joi, 9 iunie 2022, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a participat la festivitatea de lansare a CD-ului de pricesne „A venit un om la Domnul” aparținând interpretei Ioana Roman, la Sala „Reduta” a Muzeului Etnografic al Transilvaniei și a rostit o alocuțiune.

*

Vineri, 10 iunie 2022 a avut loc în Sala „Reduta” a Muzeului Etnografic al Transilvaniei, cu participarea IPS Arhiepiscop și Mitropolit Andrei, vernisajul expoziției *Monahul Ilarion Mureșan, o viață dedicată icoanei niculene* și lansarea albumului cu icoanele pe sticlă ale arhidiaconului Ilarion Mureșan, editat de Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Cluj și apărut la Editura „Tradiții Clujene”. Albumul se deschide cu două texte introductive, semnate de pr. conf. univ. dr. Ioan Bizău (care a fost prezent și a rostit o alocuțiune) și Prof. univ. dr. habil. Marcel-Gheorghe Muntean. Corul de cameră „Psalmodia Transylvanica” al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, dirijat de Arhid. lect. univ. dr. Daniel Mocanu a susținut un recital.

*

La Facultatea de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea” din cadrul Universității „Aurel Vlaicu” din Arad s-a întrunit Colegiul Decanilor Facultăților de Teologie din Patriarhia Română, lucrările desfășurându-se în perioada 14-15 iunie 2022. A participat Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia.

Rectorul Ramona Lile și Pr. prof. univ. dr. Cristinel Ioja, decanul Facultății de Teologie din Arad, le-au conferit tuturor decanilor instituțiilor de învățământ teologic ortodox din România medalia și diploma aniversară Bicențenarul Teologiei arădene, în semn de apreciere pentru promovarea Teologiei în Universitate. Distincția omagiază buna colaborare academică dintre instituțiile teologice din țară și Facultatea de Teologie din Arad,

*

În zilele de 14 și 15 iunie 2022, Facultatea de Teologie Ortodoxă „Iarion V. Felea” din Arad a organizat Simpozionul internațional intitulat: *The Significance of Theology in Today's Society and Culture* (Semnificațiile Teologiei în societatea și cultura de azi). Au participat: Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană care a susținut referatul: *Mai are Teologia un viitor? Reflecții, ipoteze, provocări* și Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea, cu referatul: *Teologia în cetatea seculară*.

*

În perioada 16-18 iunie 2022, s-a desfășurat la Palatul Mitropolitan al Moldovei și Bucovinei ediția a XI-a a Simpozionului Internațional *Explorări în tradiția biblică românească și europeană*, organizat de Centrul de Studii Biblico-Filologice «Monumenta linguae Dacoromanorum» din cadrul Institutului de Cercetări Interdisciplinare al Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași.

Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă a susținut referatul: *Revelația și comunicarea ei - traducerea mărturiilor sacre și comuniunea prin cuvânt. Un posibil elogiu adus primilor traducători din medievalul românesc*.

*

Sâmbătă, 18 iunie 2022, Arhim. lect. univ. dr. Simeon Pinteș a participat la Simpozionul Național *Vegheteori la obârșii*, ediția a VI-a, cu tema *Colectivizarea-un experiment dramatic asupra comunităților țărănești din Maramureș*, organizat în orașul Dragomirești, jud. Maramureș de Centrul de Cercetare Teologico-Filosofică a obiceiurilor populare din Maramureș.

*

Duminică, 19 iunie 2022, Pr. conf. univ. dr. Ovidiu Panaite, Prorector al Universității „1 Decembrie” din Alba Iulia a vizitat Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca. S-a întâlnit cu decanul instituției, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia.

*

Miercuri, 22 iunie 2022, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia îl primește la Decanat pe Pr. prof. univ. dr. Mihail Săsăujan, consilier patriarhal, venit la Cluj-Napoca pentru organizarea celei de a 22-a întâlniri a grupului de dialog ortodox-romano-catolic.

*

Pr. lect. univ. dr. Liviu Vidican-Manci a participat, în perioada 20-23 iunie 2022 la Bologna la conferința: European Academy of Religion, 2022: Religion and Diversity. A susținut o prelegere intitulată: *Missionary work of Orthodox monasticism in digital space*.

*

În seara zilei de vineri, 24 iunie 2022, la biserica „Adormirea Maicii Domnului” din Cluj-Napoca a avut lansarea cărții *Eclesiastul sau propovăduitorul din gândirea unui conducător înțelept* a d-lui Ioan Ciorca. Au prezentat: Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, Dr. Victor-Constantin Măruțoiu și Nadia Fărcaș, directorul Editurii Ecou transilvan.

*

În ziarul *Făclia de Cluj* din 25 iunie 2022, a fost publicat articolul Prof. univ. dr. Marcel-Gheorghe Muntean intitulat: *Sfântul Ioan Botezătorul în icoanele românești pe sticlă din Transilvania*.

*

Sâmbătă, 25 iunie 2022, a avut loc ședința de constituire a Adunării Eparhiale a Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, pentru mandatul 2022-2026. Au participat: Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia (membru ales), Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, Arhim. lect. univ. dr. Simeon Pinteș, Pr. lect. univ. dr. Liviu Vidican-Manci și Pr. lect. univ. dr. Răzvan Perșa.

*

Departamentul de Teologie Istorică, Biblică și Filologie al Facultății de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul” din București a organizat marți, 28 iunie 2022 Simpozionul Național de Teologie Patristică *Rugăciunea în experiența și spiritualitatea Sfinților Părinți*. Pr. lect. univ. dr. Adrian Podaru a susținut referatul: *Scriptură și Tradiție patristică în rugăciunea pentru vrăjmași a Sfântului Nicolae Velimirovici*.

*

Premiile „Excellentia” au fost acordate: Pr. prof. univ. dr. Gabriel-Viorel Gârdan, studentului-doctorand Alexandru Lazăr și studentului Marian Bota (an IV Teologie Pastorală).

*

În luna iunie au continuat conferințele preoțești semestriale ale clericilor din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului

- 6 iunie 2022, la Protopopiatul Gherla,
- 7 iunie 2022, la Protopopiatul Huedin,
- 21 iunie 2022, la Protopopiatul Bistrița,
- 22 iunie 2022, la Protopopiatul Beclean,
- 23 iunie 2022, la Protopopiatul Năsăud.

În cadrul acestora, Pr. conf. univ. dr. Grigore-Dinu Moș a susținut prelegerea: *Rugăciunea într-o lume secularizată*.

*

Între 22 iunie și 1 iulie 2022 s-au desfășurat examenele de finalizare a studiilor. În urma probei scrise și a susținerii tezelor de licență au fost declarați licențiați în Teologie 35 de absolvenți ai specializării Teologie ortodoxă pastorală, 2 ai specializării Teologie ortodoxă didactică, 2 ai specializării Teologie ortodoxă asistență socială și 12 ai specializării Artă sacră. De asemenea, prin susținerea disertațiilor au încheiat studiile ciclului de Master 28 de absolvenți ai programelor de studii la acest nivel (Arta sacră - conservarea, restaurarea și crearea bunurilor culturale, Bioetică - morală, etică și deontologie, Consiliere pastorală și asistență psihosocială, Istoria religiilor. Geopolitica religiilor monoteiste (creștinism, iudaism, islam) și Pastorație și duhovnicie).

Vineri, 1 iulie 2022, în capela Facultății de Teologie Ortodoxă, toți aceștia, într-un cadru solemn, au depus jurământul de credință și de fidelitate față de Biserica Ortodoxă. Părintele Episcop-vicar Benedict Bistrițeanul a transmis mesajul de binecuvântare al Înaltpreasfințitului Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei și a rostit un cuvânt de învățătură.

*

În 27 iunie 2022, Pr. prof. univ. dr. Gabriel-Viorel Gârdan a participat, în calitate de membru al comisiei, la concursul pentru ocuparea postului de conferențiar universitar la disciplina Istoria bisericească universală la Facultatea de Litere, Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae” a Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. Candidat a fost Pr. lect. univ. dr. Daniel Niță-Danielescu.

*

În perioada 30 iunie - 3 iulie 2022 la Centrul Social-Pastoral „Sfânta Cruce” de la Mănăstirea Caraiman a avut loc cea de a cincea ediție a Conferinței Naționale a doctoranzilor în Teologie Ortodoxe, organizată de Școala Doctorală „Dumitru Stăniloae” a Facultății de Teologie „Justinian Patriarhul” din București. A participat Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea.

*

În data de 30 iunie 2022, P. S. conf. univ. dr. Benedict Vesa Bistrițeanul a participat, în calitate de membru al comisiei, la concursul pentru ocuparea postului de conferențiar universitar la disciplinele Spiritualitate ortodoxă și Istoria filosofiei Antice și creștine la Departamentul de Studii Românești - Facultatea de Litere, Istorie și Teologie a Universității de Vest din Timișoara. Candidat a fost Lect. univ. dr. Daniel Lemeni.

*

Vineri, 1 iulie 2022, a avut loc concursul pentru ocuparea postului didactic de lector universitar la disciplinele: *Morală creștină I-II, Fundamentele bioeticii creștine și Bioetica și taina persoanei*. S-a înscris și a promovat examenul Dr. Gabriel-Alexandru Noje. În cadrul concursului, acesta a susținut prelegerea cu titlul: *Criza ecologică: o criză moral-spirituală? Perspective ale teologiei morale asupra fenomenului degradării mediului înconjurător*.

Comisia de evaluare a fost formată din: Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, decanul facultății (președinte), P. S. conf. univ. dr. Benedict Vesa Bistrițeanul, Pr. prof. univ. dr. Ștefan Iloaie, Conf. univ. dr. Nicolae Turcan și Pr. lect. univ. dr. Paul Siladi.

*

În perioada 1-2 iulie 2022, Înaltpreasfințitul Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei și Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, directorul Școlii Doctorale „Isidor Todoran” din cadrul Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca au participat la întrunirea anuală a Academiei Europene de Științe și Arte din Salzburg, Austria, în calitate de membri activi ai acestei prestigioase instituții, în cadrul secțiunii „Religiile lumii”.

*

Luni, 4 iulie 2022, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a participat, în calitate de membru al comisiei, la concursul pentru ocuparea postului de profesor universitar la disciplinele Omiletică și Catehetică la Facultatea de Teologie Ortodoxă „Sf. Ierarh Andrei Șaguna” a Universității „Lucian Blaga” din Sibiu. Candidat a fost Pr. conf. univ. dr. Constantin-Valer Necula.

*

Între 4 și 8 iulie 2022 a avut loc Școala de Vară cu tematică patristică organizată de Centrul de Studii Patristice și Literatură Creștină Antică. A participat Pr. lect. univ. dr. Adrian Podaru.

*

În perioada 4-14 iulie 2022 s-au desfășurat, la Facultatea de Teologie Ortodoxă din cadrul Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, în conformitate cu Metodologia pentru obținerea gradelor profesionale în preoție de către personalul clerical, aprobată de Sfântul Sinod, Cursurile pastorale și de îndrumare misionară a clerului, seria 107: definitivat și gradul II.

În deschidere a fost săvârșită, în prezența cadrelor didactice ale facultății, a reprezentanților centrului eparhial și a preoților cursanți, în capela Facultății cu hramul „Sf. Ierarh Nicolae” din incinta Campusului Teologic Nicolae Ivan slujba de Te Deum. PS. conf. univ. dr. Benedict Bistrițeanul a adresat celor prezenți binecuvântarea ÎPS Sale Arhiepiscopul și Mitropolitul Andrei, precum și un cuvânt duhovnicesc.

Au participat la aceste activități de formare continuă peste 50 de clerici din eparhiile Mitropoliei Clujului, Maramureșului și Sălajului, dar și din Episcopia Spaniei și Portugaliei.

Prelegerile și seminariile au fost susținute de cadrele didactice ale facultății, urmând tematica stabilită de Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Programul liturgic a cuprins Sfânta Liturghie și Vecernia săvârșite zilnic, la începutul și sfârșitul programului, în capela instituției.

Vineri, 15 iulie 2022, au avut loc examenele de finalizare: scris pentru gradul II, scris și oral pentru definitivativ.

Colocviul pentru admiterea la gradul I va avea loc în prima parte a lunii septembrie.

*

Duminică, 10 iulie 2022, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a oficiat Sf. Liturghie în sobor la Parohia Vultureni, cu prilejul aducerii Sfintei Icoane de la Muntele Athos și a rostit cuvântul de învățătură.

*

Luni, 11 iulie 2022, a avut loc festivitatea de absolvire a promoției 2022.

În Paraclisul Facultății de Teologie Ortodoxă, din Campusul Universitar „Nicolae Ivan”, în prezența absolvenților studiilor universitare de la nivel licență și master, PS Conf. univ. dr. Benedict Bistrițeanul, Episcopul-vicar al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, a săvârșit Sfânta Liturghie, înconjurat de un sobor de preoți profesori și diaconi și a rostit un cuvânt de învățătură, cu tema: *Teologia, un proces în etape*. Răspunsurile liturgice au fost date de studenții absolvenți de la specializarea Teologie Pastorală, dirijați de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu. La finalul slujbei, în calitate de gazdă, Pr. lect. univ. dr. Adrian Podaru, prodecanul facultății, a felicitat studenții și a mulțumit ierarhului pentru prezență și pentru purtarea de grijă față de instituția de învățământ.

Apoi în sala „Auditorium Maximum” a Universității „Babeș-Bolyai”, a avut loc festivitatea de absolvire. În cadrul ceremoniei au luat cuvântul și au transmis mesaje de felicitare: ÎPS Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei, P. S Părinte Benedict Bistrițeanul, decanul facultății, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, precum și îndrumătorul de an al promoției 2022, Pr. lect. univ. dr. Paul Siladi, care a susținut cursul festiv. A rostit un discurs și șeful de promoție, Cătălin Bogdan Țermure, de la specializarea Teologie pastorală.

*

În zilele de 11-12 iulie 2022 a avut loc a X-a ediție a Școlii Internaționale de Vară a Doctoranzilor Teologi, organizată de Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia. Au susținut comunicări:

Pr. Cătălin Nichiforeasa: *Viața morală a preotului, vector determinant în activitatea pastorală,*

Mirel Gălușcă: *Cucerirea Canaanului - un act de justiție divină.*

*

Miercuri, 20 iulie 2022, în ziua în care Biserica noastră face pomenirea Sfântului Proroc Ilie Tesviteanul, Mănăstirea Toplița din Episcopia Covasnei și Harghitei și-a prăznuit hramul. Sf. Liturghie a fost săvârșită de Înaltpreasfințitul Naum Mitropolit de Ruse (Bulgaria), Preasfințitul Părinte Visarion, Episcopul Tulcii, Preasfințitul Părinte Nestor, Episcopul Devei și Hunedoarei și Preasfințitul Părinte Andrei, Episcopul Covasnei și Harghitei. Răspunsurile au fost date de corul de cameră „Psalmodia Transylvanica”, dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, directorul Școlii Doctorale de Teologie „Isidor Todoran” a Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca.

*

În perioada 11-27 iulie 2022 s-a desfășurat examenul de admitere la Facultatea de Teologie Ortodoxă, nivel licență și master.

Între 11 și 15 iulie a avut loc înscrierea candidaților, în ziua de 18 iulie proba de aptitudini muzicale și interviul vocațional (Teologie Ortodoxă Pastorală), în ziua de 19 iulie proba scrisă la Teologie Fundamentală și Dogmatică, cu fundamentare biblică (Teologie Ortodoxă Pastorală), examenul oral din Învățătura de credință ortodoxă (Teologie Ortodoxă Didactică, Teologie Ortodoxă Asistență Socială), proba practică de Desen și culoare (Artă Sacră).

Pentru admiterea la studiile de master, la fiecare dintre cele șase programe de studii (Artă Sacră - Conservarea, restaurarea și crearea bunurilor culturale, Bioetică - Morală, etică și deontologie, Consiliere pastorală și asistență psihosocială și Istoria religiilor. Geopolitica religiilor monoteiste (creștinism, iudaism, islam), Doctrină, hermeneutică și istorie bisericească și Pastorație și viață liturgică) evaluarea candidaților s-a făcut pe baza unui proiect de cercetare.

*

Vineri, 29 iulie 2022 (ziua în care s-au împlinit 110 ani de la nașterea marelui om de cultură, eseist, critic literar Monahul Nicolae Delarohia), la Catedrala „Sf. Treime” din Baia Mare a avut loc, în cadrul Simpozionului: *Actualitatea unui model cultural și spiritual N. Steinhardt*, lansarea *Integralei N. Steinhardt* (22 volume), organizată de Mănăstirea „Sf. Ana” Rohia, Fundația N. Steinhardt și Editura Polirom. A participat Pr. prof. univ. dr. Ștefan Iloaie care a susținut o prelegere.

*

Duminică, 31 iulie 2022, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, realizatorul emisiunii *Ortodoxia - Fântâna Vieții*, la Radio Renașterea l-a avut invitat pe Părintele Drd. Haralambie Țanef - duhovnicul Mănăstirii Catrinari din județul Suceava.

*

În săptămânalul Lumina de Duminică, nr. 30 (861), an XVIII (2022), din 31 iulie, a fost publicat articolul Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia intitulat: *Credința în Dumnezeu și intelectualitatea*.

*

P. S. Iustin, Episcopul Maramureșului și Sătmăruului, în cadrul Simpozionului: *Actualitatea unui model cultural și spiritual N. Steinhardt*, în data de 29 iulie 2022, a acordat Ordinul și medalia „Nicolae Steinhardt” pentru clerici Pr. prof. univ. dr. Ștefan Iloaie, vicepreședinte al Fundației „Nicolae Steinhardt”.

*

În perioada 25 iulie - 1 august 2022, Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea, Arhim. lect. univ. dr. Simeon Pinteș, Pr. lect. univ. dr. Paul Siladi, Pr. drd. Ovidiu-Vasile Bucșe și un grup de studenți au participat la Liverpool la cea de-a 46-a Conferință Internațională a International Ecumenical Fellowship.

*

Miercuri, 3 august 2022, Arhim. Prof. univ. dr. habil. Teofil Tia, decanul facultății, a participat la slujba Vecerniei și a slujit la Paraclisul Maicii Domnului la Catedrala Mitropolitană, rostind cuvântul de învățătură.

*

Sâmbătă, 6 august 2022, Arhim. Prof. univ. dr. habil. Teofil Tia a săvârșit Sf. Liturghie la biserica „Schimbarea la Față” din Cluj-Napoca, cu prilejul hramului și a rostit cuvântul de învățătură.

*

În seara zilei de Duminică, 7 august 2022 a avut loc la biserica „Înălțarea Domnului” din Cluj-Napoca prezentarea cărții *Ecologie, economie, Teologie. Studii de etică socială creștină* a d-nei Ingeborg G. Gabriel. Au vorbit Pr. lect. univ. dr. Bogdan Ivanov și Pr. dr. Cezar Marksteiner-Ungureanu (traducătorul cărții).

*

Duminică, 7 august 2022, Arhim. Prof. univ. dr. habil. Teofil Tia a realizat, în direct la Radio Renașterea, emisiunea „Ortodoxia - Fântâna Vieții”, având drept temă „Falșii mesia din epoca intertestamentară”, avându-l drept invitat pe Arhid. conf. univ. dr. Olimpiu-Nicolae Beenea.

*

Grădina Botanică „Vasile Fati” din cadrul Centrului de Cercetări Biologice Jibou a găzduit, în perioada 9-19 august 2022, Simpozionul de Arte Vizuale *Arta în grădină*. Evenimentul a fost organizat de Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj, Centrul de Cercetări Biologice Jibou cu susținerea Primăriei orașului Jibou, prin Asociația Prietenii Grădinii Botanice. Simpozionul aflat la a XI-a ediție este centrat în jurul Taberei Internaționale de Creație Artistică, la care au fost invitați zece artiști recunoscuți, pictori, graficieni și sculptori din România și Polonia. Evenimentul s-a încheiat cu vernisajul expoziției cuprinzând lucrările realizate de artiști în perioada Taberei de Creație. A participat Prof. univ. dr. habil. Marcel-Gheorghe Muntean.

*

În seara zilei de sâmbătă, 13 august 2022 la Mănăstirea Nicula a fost săvârșită Slujba privegherii Înăniteprăznuirii Adormirii Maicii Domnului. Cuvântul de învățătură a fost rostit de Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană.

*

Cu ocazia Praznicului Adormirii Maicii Domnului, la Mănăstirea Nicula, a fost săvârșită în seara zilei de 14 august 2022 de către Înaltpreasfințitul Părinte Andrei, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului și Mitropolitul Clujului, Maramureșului și Sălajului, împreună cu Preasfințitul Părinte Veniamin, Episcopul Basarabiei de Sud și cu Preasfințitul Părinte Macarie de Glavinitsa, Episcopul-vicar al Mitropoliei de Ruse (Bulgaria), Vecernia cu Litie și Slujba privegherii. Cuvântul de învățătură a fost rostit de Preasfințitul Părinte Veniamin. La finalul slujbei Prohodului Maicii Domnului a predicat Preasfințitul Părinte Macarie.

Luni, 15 august 2022, Sfânta Liturghie a fost oficiată de cei trei ierarhi, înconjurați de un sobor impresionant de preoți și diaconi, în prezența a mii de credincioși. Înaltpreasfințitul Părinte Andrei a rostit un cuvânt de învățătură.

Răspunsurile la strană, la toate aceste sfinte slujbe, au fost date de Corul de cameră „Psalmodia Transylvanica” al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, dirijat de Părintele prof. univ. dr. Vasile Stanciu, directorul Școlii Doctorale de Teologie „Isidor Todoran”.

*

Și la Mănăstirea Dobric, de Praznicul Adormirii Maicii Domnului, a fost săvârșită în seara zilei de 14 august 2022 Vecernia cu Litie și Slujba privegherii. Cuvântul de învățătură a fost rostit de Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană. La finalul slujbei Prohodului Maicii Domnului a predicat Pr. lect. univ. dr. Liviu Vidican-Manci. Duminică, 15 august 2022, Sfânta Liturghie a

fost săvârșită de Preasfințitul Părinte Episcop vicar Conf. univ. dr. Benedict Bistrițeanul, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi.

*

Luni, 15 august 2021 (*Adormirea Maicii Domnului*), Arhim. Prof. univ. dr. habil. Teofil Tia oficiază Sfânta Liturghie în sobor de preoți și diaconi la Mănăstirea Mihai Vodă de la Turda și rostește cuvântul de învățătură.

*

Miercuri, 17 august 2022 Arhim. Prof. univ. dr. habil. Teofil Tia a susținut conferința: *Multă mamă și puțin tată în viețile copiilor noștri. Tăticii care dezertează și mămicile care plusează* la Mănăstirea Băișoara, pentru un grup de 50 de tineri părinți prezenți la o tabără de vară însoțiți de copii și de preotul paroh din Mediaș.

*

Muzeul Mitropoliei Clujului a găzduit în perioada 17-26 august 2022 expoziția „Deisis” - expoziție temporară de icoane pe lemn ce a cuprins 13 icoane realizate de artistul iconar Steliana Țico (rasofora Sofia), absolventă a specializării Artă sacră a Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca. Vernisajul a avut loc miercuri, 17 august 2022 și a fost înnoțat prin prezența Prof. univ. dr. habil. Marcel-Gheorghe Muntean.

*

În data de 24 august 2022, la vârsta patriarhală de 88 de ani a trecut la Domnul Mitropolitul Kallistos (Ware) de Diokleia, distins teolog și ierarh al Patriarhiei Ecumenice. În anul 1998 Universitatea „Babeș-Bolyai” i-a acordat titlul de doctor Honoris causa, la propunerea Facultății de Teologie Ortodoxă.

*

În perioada 26-27 august 2022, a fost organizată la Cluj-Napoca Întâlnirea Tinerilor Ortodocși din Mitropolia Clujului, Maramureșului și Sălajului. În cadrul acesteia, la Sala Sporturilor „Horia Demian”, Arhim. Prof. univ. dr. habil. Teofil Tia, împreună cu Mihai Neșu a susținut o conferință cu titlul: *Hristos cel mai bun prieten*.

*

În zilele de 30 și 31 august 2022 s-a desfășurat, la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, examenul pentru obținerea gradului didactic II pentru profesorii de Religie care a constat în două probe scrise la Metodica predării specialității și Elemente de Pedagogie și Psihologie. Au participat și au promovat 10 cadre didactice din județele: Cluj, Bistrița-Năsăud, Maramureș, Suceava, Caraș-Severin și Neamț. Comisia de evaluare a fost formată din Pr. lect. univ. dr. Liviu Vidican-Manci (președinte), Conf. univ. dr. Vasile Timiș și Conf. univ. dr. Ramona Răduț-Taciu.

*

Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, directorul Școlii Doctorale de Teologie „Isidor Todoran”, Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea și drd. Dorin-Ioan Sălvan au participat în orașul german Karlsruhe la Cea de-a 11-a Adunare Generală a Consiliului Mondial al Bisericii care a avut loc în perioada 31 august - 8 septembrie 2022.

*

Între 1 și 6 septembrie 2022 s-au desfășurat examenele de finalizare a studiilor, sesiunea a II-a. În urma probei scrise și a susținerii tezelor de licență au fost declarați licențiați în Teologie 22 de absolvenți ai specializării „Teologie Ortodoxă Pastorală”, 2 ai specializării „Teologie Ortodoxă Didactică” și 2 ai specializării „Artă Sacră”. De asemenea, prin susținerea disertațiilor au încheiat studiile ciclului de Master 17 absolvenți ai programelor de studii la acest nivel („Arta Sacră - Conservarea, Restaurarea și Crearea Bunurilor Culturale”, „Bioetică - Morală, Etică și Deontologie”, „Consiliere Pastorală și Asistență Psihosocială”, și „Istoria Religiilor. Geopolitica Religiilor Monoteiste (Creștinism, Iudaism, Islam)”.

*

Marti, 6 septembrie 2022 a avut loc susținerea lucrărilor pentru obținerea gradului I profesional al personalului clerical. La această sesiune au participat 24 de preoți din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului, Episcopia Maramureșului și Sătmăruului, Episcopia Sălajului, și Episcopia Ortodoxă Română a Spaniei și Portugaliei. Lucrările au fost întocmite sub coordonarea profesorilor Facultății.

*

În perioada 6-9 septembrie 2022, a avut loc la Mănăstirea Bose (Italia), a XVIII-a Conferință internațională ecumenică de spiritualitate ortodoxă *Sf. Isaac de Ninive și învățătura sa spirituală*. PS conf. univ. dr. Benedict Bistrițeanul a susținut comunicarea cu titlul: *L'annuncio di una misericordia infinita*.

*

Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană a susținut comunicarea cu titlul: *The Mission of the Church according to Mt 28,19-20* în cadrul celui de al IX-lea Simpozion Internațional al Bibliștilor Neotestamentari cu tema: *Apostolicity and Mission of the Church according to the New Testament and early Christian Writings* care s-a desfășurat în perioada 11-17 septembrie 2022 la Varna, în organizarea Facultății de Teologie Ortodoxă „Sf. Clement de Ohrida” a Universității din Sofia.

*

În perioada 12-15 septembrie 2022 s-a desfășurat examenul de admitere la Școala Doctorală de Teologie „Isidor Todoran” a Facultății noastre. În cadrul acestei școli sunt afiliați 14 conducători de doctorat: ÎPS Pr.

prof. univ. dr. Andrei Andreicuț - *Spiritualitate ortodoxă*, Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu - *Muzică bisericească și Ritual*, Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă - *Teologia Vechiului Testament, cu elemente de arheologie biblică și limbă ebraică*, Pr. prof. univ. dr. Alexandru Moraru - *Istoria Bisericii Ortodoxe Române cu noțiuni de paleografie*, Pr. prof. univ. dr. Valer Bel și Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea - *Misiologie și ecumenism*, Pr. prof. univ. dr. Ioan-Vasile Leb și Pr. conf. univ. dr. Gabriel Gârdan - *Istorie bisericească universală*, Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană - *Studiul biblic și exegetic al Noului Testament*, Pr. prof. univ. dr. Vasile Gordon - *Omiletică și Catehetică*, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia - *Teologie Pastorală*, Pr. prof. univ. dr. Ștefan Iloaie - *Morală creștină* și Pr. conf. univ. dr. Patriciu-Dorin Vlaicu - *Drept canonic* și Conf. univ. dr. Nicolae Turcan - *Apologetică*.

*

În perioada 12-22 septembrie 2022 a avut loc examenul de admitere la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, nivel licență (la specializările „Teologie Ortodoxă Pastorală”, „Teologie Ortodoxă Didactică”, „Teologie Ortodoxă Asistență Socială” și „Artă Sacră”) și master (la specializările „Artă Sacră - Conservarea, Restaurarea și Crearea Bunurilor Culturale”, „Bioetică - Morală, Etică și Deontologie”, „Consiliere Pastorală și Asistență Psihosocială”, „Istoria Religiilor. Geopolitica Religiilor Monoteiste (Creștinism, Iudaism, Islam)”, „Doctrină, Hermeneutică și Istorie Bisericească” și „Pastorație și Viață Liturgică”, sesiunea a II-a.

*

În ziua de 13 septembrie 2022, la Radio de BiNe din Bistrița, al emisiunea: BiNe pentru TINERi, cu tema: *Viața în armonie cu ceilalți, un dar al lui Dumnezeu*, invitat a fost studentul Arsente-Dumitru Sidor (specializarea Pastorație și viață liturgică, nivel master).

*

În zilele de 15 și 16 septembrie 2022 Facultatea de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea” din cadrul Universității „Aurel Vlaicu” din Arad a organizat Simpozionul Internațional al Școlii doctorale: *Teologia în cetate. Evocări, exigențe și perspective*.

Școala noastră doctorală „Isidor Todoran” a fost reprezentată de:

- Drd. Daniela-Luminița Ivanovici, care a susținut comunicarea: *Diaconatul feminin azi. Provocări și perspective*,
- Drd. Mihaela Brânză, care a susținut comunicarea: *Teme despre fericirea contemporană: maternitate și paternitatea în cheie ortodoxă*.

*

Între 15 și 17 septembrie 2022 la Suceava, în organizarea Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților, a Comisiei Naționale a României pentru UNESCO, a Universității „Ștefan cel Mare” și a Ministerului Culturii, a avut loc

Simpozionul: *Moștenirea mușatină: Credință - Cultură - Istorie. 500 de ani de la sfințirea bisericii „Sfântul Mare Mucenic Gheorghe” Mănăstirea „Sfântul Ioan cel Nou de la Suceava”*. Pr. prof. univ. dr. Ștefan Iloaie a susținut comunicarea cu titlul: *Imnul Acatist al Maicii Domnului în iconografia ctitorilor mușatine. Studiu de caz*

*

În cadrul Festivalului Internațional de Carte Transilvania, desfășurat la Cluj-Napoca între 15-18 septembrie 2022 au avut loc o serie de lansări de carte:

- Joi, 15 septembrie: *În fiecare arbore cântă o vioară posibilă. Mitropolitul Bartolomeu prin ochii tinerilor. Album*. Au vorbit: ÎPS Pr. prof. univ. dr. Andrei Andreicuț, PS conf. univ. dr. Benedict Bistrițeanul Pr. lect. univ. dr. Bogdan Ivanov.

- Vineri, 16 septembrie: Diac. dr. Alexandru Salvan, *Discursul lui Isaia despre Duhul Sfânt. Ruah Hakodeș*. Au vorbit: Diac. lect. univ. dr. Stelian Pașca-Tușa și autorul.

- Vineri, 16 septembrie: Arhim. Serafim Papacostas, *Parabolele Domnului*. ÎPS Pr. prof. univ. dr. Andrei Andreicuț, Arhid. conf. univ. dr. Olimpiu-Nicolae Benea și Pr. lect. univ. dr. Liviu Vidican-Manci.

*

În perioada 18 septembrie 2020 - 17 septembrie 2022 s-a derulat proiectul: *Calitate și interdisciplinaritate în practica studenților Universității Babeș-Bolyai în management cultural (CIP)*, finanțat prin Programul Operațional Capital Uman, Axa Prioritară 6 - Educație și competențe, prioritatea de investiții 10.iv, implementat de Universitatea „Babeș-Bolyai” prin Facultățile de Studii Europene, Teologie Ortodoxă și Teatru și Film și au implicat un număr de 324 studenți din cadrul celor trei facultăți, prin derularea de activități de consiliere și orientare profesională, sesiuni de sensibilizare și competențe antreprenoriale și stagii de practică în domeniul managementului cultural. Proiectul face parte din prioritățile strategice ale Universității de identificare a nevoilor studenților și de corelare a acestora cu piața forței de muncă. Peste 100 de studenți teologi au luat parte la acest stagiul, și o parte dintre ei au fost deja angajați. Coordonatorul proiectului în cadrul Facultății de Teologie Ortodoxă a fost Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea.

*

În zilele de joi, 15 septembrie și vineri, 16 septembrie 2022, la Catedrala Episcopală „Sfânta Treime” din Municipiul Baia Mare și la Centrul Cultural Pastoral „Sfântul Iosif Mărturisitorul” din Sighetu Marmăției a fost organizat de Episcopia Ortodoxă Română a Maramureșului și Sătmăruului, Simpozionul internațional intitulat *Maramureș - promotor al culturii și identității române*

nești în lume. *Dimensiunea internațională a culturii și științei românești și maramureșene.* A participat Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă.

*

Între 17-21 septembrie 2022, Corul de cameră „Psalmodia Transylvanica” al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, a efectuat un turneu artistic, în cadrul căruia a susținut o serie de concerte corale religioase și populare la Nürnberg, Ansbach și la Neuendettelsau, la invitația Facultății de Teologie Evanghelică Augustana din localitatea Neuendettelsau (Germania). Cu această ocazie, duminică 18 septembrie 2022, corul de cameră „Psalmodia Transylvanica” a dat răspunsurile în cadrul Sfintei Liturghii în Catedrala Mitropolitană din Nürnberg.

*

Sâmbătă, 24 septembrie 2022, la Mănăstirea Sfântului Ioan Botezătorul din Bobota s-a desfășurat Festivalul coral de muzică religioasă, cu participarea corurilor bisericești din Episcopia Sălajului. Invitat special a fost Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu.

*

Luni, 26 septembrie 2022, a fost organizat de Arhiepiscopia Râmnicului, Simpozionul Național: *Experiența luminii dumnezeiești în Teologia și spiritualitatea ortodoxă.* Pr. lect. univ. dr. Bogdan Ivanov a susținut comunicarea: *Experiența luminii dumnezeiești și adevărata autoritate în Biserică.*

*

În zilele de 26 și 27 septembrie 2022, Facultatea de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea” în cadrul Universității „Aurel Vlaicu” din Arad a organizat Simpozionul Internațional: *Artă, Teologie și civilizație în spațiile monastice române. De la școlile mănăstirești la școlile teologice.* Prof. univ. dr. habil. Marcel-Gheorghe Muntean a susținut comunicarea cu titlul: *Centrul/Școala de iconografie de la Nicula, între tradiție și înnoire.*

*

În perioada 26-30 septembrie 2022 a avut loc la Belgrad simpozionul: *Ecclesiastical Justice* în cadrul căruia Pr. lect. univ. dr. Răzvan Perșa a susținut comunicarea: *Abuse of power and the right to appeal in the Orthodox Canonical Tradition.*

*

În perioada 27 septembrie - 1 octombrie 2022, Prof. univ. dr. habil. Marcel-Gheorghe Muntean a fost prezent la Universitatea din Ioannina (Grecia) în cadrul unei mobilități ERASMUS.

*

Între 29 septembrie și 1 octombrie 2022 Centrul de Studii Patristice și Literatură Creștină Antică al UBB s-a desfășurat al III-lea Simpozion Patristic Internațional: *Receptarea textelor și a gândirii Sf. Grigorie de*

Nyssa în diferite tradiții creștine. PS conf. univ. dr. Benedict Bistrițeanul a susținut comunicarea cu titlul: *Sf. Grigorie de Nyssa în mistica Siriacă Orientală - simbolul norului și întunericului.*

În cadrul acestui simpozion, la Galeria „Paul Sima” a UBB a fost organizată o expoziție de icoane cu lucrări ale Conf. univ. dr. Claudia-Cosmina Trif.

F. ACTIVITATEA DIDACTICO-ȘTIINȚIFICĂ A CADRELOR FACULTĂȚII DE TEOLOGIE ORTODOXĂ DIN CLUJ-NAPOCA ÎN ANUL UNIVERSITAR 2021-2022

ARHIM. PROF. UNIV. DR. ABIL. TEOFIL TIA

A. LISTA LUCRĂRILOR MAI RELEVANTE:

Prioritatea familiei: oxigenarea vieții cu dragoste, coll. Pastoralia, nr. 12, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2021, 406 p., ISBN 978-606-607-362-2.

La salvezza dell'anima nell'era post-industriale. Saggi di pastorale, trad. de Giuseppe Munarini, Ed. Episcopiei Devei și Hunedoarei, Deva, 2022, 400 p., ISBN 978-606-8692 în colaborare cu P. S. Gurie Georgiu, Episcopul Devei și al Hunedoarei.

B) ARTICOLE/STUDII, PUBLICATE ÎN REVISTE DIN FLUXUL ȘTIINȚIFIC INTERNAȚIONAL PRINCIPAL (ISI; ÎN REVISTELE FACULTĂȚILOR DE TEOLOGIE CU ȘCOALĂ DOCTORALĂ ȘI RE- CUNOSCUTE CNCISIS);

The Labor of Transferring from Modernity to Post-modernity a Landmark Theological Discipline in Orthodoxy in Pastoral Theology Transylvanian Review, Vol. XXX, Supplement No. 1, 2021, ISSN 2067-1016, pp. 219-232.

The family Priority: Oxygenating Life with Love (Traveling with Giacomo Daquino through the Society of the Future) in *Astra Salvensis. Review of History and Culture*, 2021, ISSN 2393-4727, pp. 153-164.

The Investigation of the Painting of the Royal Icon of Jesus Christ in *Studia Chemia (SCH-2022-0069)*, 2022, Co-author Dr. Olivia Florena Nemeș.

C) PUBLICAȚII IN EXTENSO, APĂRUTE ÎN LUCRĂRI ALE PRIN- CIPALELOR CONFERINȚE INTERNAȚIONALE DE SPECIALITATE;

Efectele accesării tehnologiilor postmoderne în arealul monahal Conferința Internațională: „Forme de organizare și funcționare a monahismului ortodox: tradiție bimilenară și provocări contemporane”, 24-26

mai 2021, Ed. Basilica, seria „Studia Canonica”, București (coautor cu drd. Mihaela Brânza).

Biserica și „generația dopaminei”. Introducere în (psihoterapia pastorală a dependențelor Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca, (coautor cu Pr. drd. Grigorie Foltiș).

Elogiul senectuții în opera medicului italian Giacomo Daquino. Analiză psiho-pastorală a principiilor unei bătrânețe fericite în „Studii Teologice”, Revista Patriarhiei Române.

D) ALTE LUCRĂRI ȘI CONTRIBUȚII ȘTIINȚIFICE. STUDII ȘTIINȚIFICE PUBLICATE ÎN VOLUMELE UNOR SIMPOZIOANE NAȚIONALE

Sacroterapia: realitate poliedrică, multivectorială, religios-vertebrată. „Lectură” pastorală integrativă în volumul Conferinței Naționale „Terapii medicale și spirituale la începutul mileniului III: complementaritate, dialog, unitate” (Ediția a XX-a), Bistrița, 2021, 17-18 mai.

Modele spirituale de vindecare. Ipostaza îngerului în volumul Conferinței Naționale „Terapii medicale și spirituale la începutul mileniului III: complementaritate, dialog, unitate” (Ediția a XX-a), Bistrița, 2021, 17-18 mai, coautor: Victor Constantin Măruțoiu.

Investigarea materialelor constituente din icoana Sfântul Arhanghel Mihail în volumul Conferinței Naționale „Terapii medicale și spirituale la începutul mileniului III: complementaritate, dialog, unitate” (Ediția a XX-a), Bistrița, 2021, 17-18 mai, coautori: Dan Nemeș, Constantin Măruțoiu, Olivia Florena Nemeș, Alexandru Dan Horvat.

Cercetări privind materiale constituente din altarul (cu scena „Sf. Iosif binecuvântat în fața morții”) de la Domul din Timișoara în volumul Conferinței Naționale „Terapii medicale și spirituale la începutul mileniului III: complementaritate, dialog, unitate” (Ediția a XX-a), Bistrița, 2021, 17-18 mai, coautori: Constantin Măruțoiu, Dan Nemeș, Olivia Florena Nemeș, Andreea și Ioan Darida, Victor-Constantin Măruțoiu .

Travaliul transferului de la modernitate la post-modernitate al unei discipline teologice de reper în Ortodoxie: Pastorală în revista „Dacia Creștină”, Deva, 2022.

Ortodoxia și imunizarea românilor în fața propagandei retorico-emoționale. Repere psiho-pastorale pentru orientarea în cultura post-adevăr în volumul Conferinței Naționale „Terapii medicale și spirituale la începutul mileniului III: complementaritate, dialog, unitate” (Ediția a XX-a), Bistrița, 2021, 17-18 mai.

Rugăciunea și „intimitatea” cu Dumnezeu. Demersul ce deschide Poarta spre Absolut din adâncul fiecărui om în revista „Horeb” a Episcopiei Hușilor, Huși, 2022.

E) ALTE STUDII (ANALIZE, POZIȚIONĂRI ACADEMICE):

O Facultate teologică «world-class», de reper internațional. Învățământul teologic ortodox universitar clujean în primul deceniu al păstoririi Înaltpreasfințitului Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei în Calendarul „Renașterea” 2021 ISSN 2601-3290 pp. 639-694 și în volumul Mitropolitul Andrei, un deceniu de slujire la Cluj-Napoca, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, ISBN 978-606-607-344-8, pp. 177-254.

Familia - o „universitate” a dragostei în volumul Familia contemporană: provocări, principii, valori Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, ISBN 978-606-607-335-6, pp. 15-72.

Postmodernitatea occidentală: o realitate poliedrică. Discernământ pastoral pentru a lectura „semnele timpului” în Studii Teologice, seria a III-a, anul XIV, nr. 3, iulie - septembrie, 2018, Ed. Basilica, pp. 9-27.

Un martor al metabolismului eparhial clujean din ultimele decenii: Pr. Iustin Tira – prezență discretă la vârful ierarhiei preoțești clujene în volumul „In honorem” „Slujire și dăruire. Omagiu Părintelui Vicar Iustin Tira”, 2021, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, ISBN 978-606-607-345-5, pp. 57-76.

Ortodoxia: resursă optimă pentru sangvinizarea pe verticală a pedagogiei posmoderne (Filigranul religios-creștin al exigențelor pedagogice postmoderne contemporane, în viziunea episcopului pastoralist Gurie Georgiu) în Volumul cadrelor didactice de la Beclean (editat de Prof. Manea), Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, ISBN 978-606-607-345-5.

Medicul Prof. univ. Dr. Mircea-Gelu Buta, omul fericit! Demersuri susținute pentru reconectarea demersului medical la Transcendență în volumul In honorem Mircea Gelu Buta. Volum omagial închinat împlinirii a 70 de ani, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2022, ISBN 978-606-37-1495-5, pp. 25-38.

Părintele „Prezident” Ioan Chirilă și Teologia: o idilă de dragoste cu parfum supranatural în Volum omagial închinat împlinirii a 60 de ani, Editura Renașterea, Cluj-Napoca.

Părintele Profesor Dorel Man, omul valențelor multiple... Reconstrucția” perpetuă a identității noastre interioare Volum omagial închinat împlinirii a 10 ani de la moarte, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca,

Părintele Profesor univ. Dr. Constantin Rus, un titan al Teologiei Arădene. „Reconstrucția” perpetuă a identității noastre interioare în Volum omagial închinat împlinirii a 65 de ani de viață,

Divorțul emoțional și „oboseala cronică” în dragoste. Abordări psihanalitice în psihiatria recuperativă a lui Giacomo Dacquino în volumul In honorem: Pr. lect. univ. dr. Gheorghe Șanta. Volum omagial închinat împlinirii a 65 de ani de viață, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2021, ISBN, 978-606-607-377-6, pp. 131-153.

Un magistru de reper, exponent al unei postmodernități responsabile în volumul In honorem: Pr. Prof. dr. Ioan-Vasile Leb. Volum omagial închinat împlinirii a 70 de ani de viață, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2021 ISBN 978-606-37-1003-2 978-606-37-1005-6, pp. 15-21.

Episcopul Gurie și Padova tinereților sale: itinerariu spre excelență academică în Volumul omagial închinat Episcopului Gurie Georgiu la un an de la trecerea în eternitate Ed. Universității „Aurel Vlaicu” Arad, Episcopiei Devei și a Hunedoarei, 2022, ISBN: 978-973-752-888-9 și 978-606-8692-95-1, pp. 162-166.

G. CONFERINȚE (CONFERINȚE PUBLICE UNIVERSITARE, PARTICIPĂRI CU PRELEGERI LA SIMPOZIOANE INTERNAȚIONALE)

Vertebrarea isihastă a misticii contemporane urbane. Moștenirea neprețabilă a starețului Paisie Velickovski, Kiev (Consortiul Transfrontalier „Mitropolit Petru Movilă”), 25-26 martie 2021, Conferința Internațională: „Împreună, cu credința în valorile noastre spirituale seculare, construim o Europă a prosperității” Ediția a II-a (on line),

„Adormirea în Domnul” versus „trecerea în neființă”. Remedii pastorale la analfabetismul tanatologic al civilizației recente, Cluj-Napoca, 1-2 noiembrie 2021, Simpozionul Internațional: *Pastorație și Duhovnicie în Diaspora Românească. Purtarea de grijă a celor adormiți în cultul și practica Bisericii Ortodoxe*,

Gândirea și simțirea în acțiunea pastorală cotidiană. Metabolismul rugăciunii „funcționale”, Cluj-Napoca, 31 octombrie 2022, Simpozionul Internațional: Rugăciunea – inima Bisericii 30 octombrie – 1 noiembrie 2022, Cluj-Napoca.

CONFERINȚE PUBLICE UNIVERSITARE, PARTICIPĂRI CU PRELEGERI LA SIMPOZIOANE NAȚIONALE

Sacroterapia: realitate poliedrică, multivectorială, religios-vertebrată. „Lectură” pastorală integrativă Bistrița, 17-18 mai 2021, Conferința Națională „Terapii medicale și spirituale la începutul mileniului III: complementaritate, dialog, unitate” (Ediția a XX-a).

Ortodoxia și imunizarea românilor în fața propagandei retorico-emotionale. Repere psiho-pastorale pentru orientarea în cultura post-adevăr, Bistrița, 4-5 aprilie 2022, Conferința Națională „Adevărul creștin în practica medicală” (Ediția a XXI-a).

CONFERINȚE PUBLICE UNIVERSITARE, SUSȚINUTE LA INVITAȚIE NOMINALĂ:

Fericirea – imposibilul necesar. Omul, făptură creată pentru fericire, Cluj-Napoca, 22 februarie 2021, Conferință online, pe Zoom și Facebook Radio „Renașterea”, 4250 audienți (1),

Programarea ființială spre „fericire” și travaliul aflării ei. Modele de ieri și de azi, Cluj-Napoca, 19 martie 2021, Conferință online, pe Zoom și Facebook Radio „Renașterea”, 6.100 audienți (2),

Descreștinarea Europei și necesara ei (perpetuă) reîncreștinare, Texas la invitația avoc. american Peter Costea, Texas, SUA, 20 martie 2021, Conferință online, pe Zoom și Facebook,

Sfântul energiilor necreate și percepția lui în ruralul radical: o intruziune atipică, biserica din Visuia, 28 martie 2021, Meditațiile Postului Mare,

Pandemia și otrăvirea relațiilor din familie. Principii pastorale corective, biserica din Târgu Lăpuș, Pr. dr. Ovidiu Baboșan, 31 martie 2021, Meditațiile Postului Mare organizate online de Parohia Târgu Lăpuș,

Fericirea în concepția marilor gânditori antici. Ce a mai rămas valabil până astăzi? Zoom și pagina de Facebook a Radioului „Renașterea”, 2 aprilie 2021, în seria „Fericirea – imposibilul necesar!” Conferințele Radioului „Renașterea” în colaborare cu Facultatea de Teologie Ortodoxă (3),

Inconștientul – în selecția partenerului de viață. Are îndrăgostirea vreo logică? Zoom și pagina de Facebook ASCOR Cluj-Napoca, 8 aprilie 2021, în seria Conferințelor Duhovnicești din Postul Mare organizate de ASCOR Cluj-Napoca,

„Lucrarea în ascultare”. Paradigme postmoderne prezente subtil în logica Patericului, Televiziunea Trinitas TV, 8 aprilie 2021, ediție a Emisiunii „Cuvânt pentru suflet” de la TV Trinitas,

„Eros și tanatos” în „construcția” emoționalului. Gestionarea agresivității în viața individuală și colectivă, Platforma Zoom și pagina de Facebook a Radioului „Renașterea”, 9 aprilie 2021, în seria „Fericirea – imposibilul necesar!” Conferințele Radioului „Renașterea” în colaborare cu Facultatea de Teologie Ortodoxă (4),

„Prin Cruce, spre Înviere!” Demnitatea suferinței și cultura inimii, Parohiile Turda I și II, Turda „Capelă”, 14 aprilie 2021, în seria „Prin Cruce, spre Înviere” organizate în Postul Mare de Pr. Dan Lionte-Maluș,

O definiție a nefericirii: emoționalul în derivă. Să învățăm corect a iubi: etapizat, premeditat, auto-controlat! Platforma Zoom și pagina de Facebook a Radioului „Renașterea”, 16 aprilie 2021, în seria „Fericirea – imposibilul necesar!” Conferințele Radioului „Renașterea” în colaborare cu Facultatea de Teologie Ortodoxă (5),

Universul emoțional și controlul stărilor interioare în perioada sărbătorilor pascale, Platforma Zoom și pagina de Facebook a Emisiunii „StiriMed” Cluj-Napoca, 21 aprilie 2021, Jurnalista Ancuța Ciolan-Stăvar,

Preotul și facilitarea întâlnirii cu Dumnezeu a credinciosului Televiziunea Credo Cluj-Napoca, 10 mai 2021, interviu video TV cu jurnalistul Marius Cruceru,

Parohia ortodoxă română din diaspora: paradigmă misionară multifactorială, Protopopiatul Năsăud, Mănăstirea Parva, 11 mai 2021, Conferința Preoțească de Primăvară a preoților din Protopopiatul Năsăud,

Occidentul și fericirea: reperatele unui parcurs dantelărit, Platforma Zoom și pagina de Facebook a Radioului „Renașterea” și a Radioului „Doxologia” Iași, 14 mai 2021, în seria „*Fericirea – imposibilul necesar!*” Conferințele Radioului „Renașterea” în colaborare cu Facultatea de Teologie Ortodoxă (6),

Parohia ortodoxă română din diaspora: paradigmă misionară multifactorială, Protopopiatul Beclean, Mănăstirea Nușeni, 17 mai 2021, Conferința Preoțească de Primăvară a preoților din Protopopiatul Beclean,

Parohia ortodoxă română din diaspora: paradigmă misionară multifactorială, Protopopiatul Bistrița, Mănăstirea Strâmba, 20 mai 2021, Conferința Preoțească de Primăvară a preoților din Protopopiatul Bistrița,

Parohia ortodoxă română din diaspora: paradigmă misionară multifactorială, Protopopiatul Huedin, Mănăstirea Râșca Transilvană, 25 mai 2021, Conferința Preoțească de Primăvară a preoților din Protopopiatul Huedin,

Parohia ortodoxă română din diaspora: paradigmă misionară multifactorială, Protopopiatul Gherla, Mănăstirea Nicula, 31 mai 2021, Conferința Preoțească de Primăvară a preoților din Protopopiatul Gherla,

Parohia ortodoxă română din diaspora: paradigmă misionară multifactorială, Protopopiatul Cluj II, 7 iunie 2021, Conferința Preoțească de Primăvară a preoților din Protopopiatul Cluj II,

Parohia ortodoxă română din diaspora: paradigmă misionară multifactorială, Protopopiatul Turda, Mănăstirea „Mihai Vodă”, 8 iunie 2021, Conferința Preoțească de Primăvară a preoților din Protopopiatul Turda,

Parohia ortodoxă română din diaspora: paradigmă misionară multifactorială, Protopopiatul Dej, 15 iunie 2021, Conferința Preoțească de Primăvară a preoților din Protopopiatul Dej

Parohia ortodoxă română din diaspora: paradigmă misionară multifactorială, Protopopiatul Cluj I, Mănăstirea Feleac, 17 iunie 2021, Conferința Preoțească de Primăvară a preoților din Protopopiatul Cluj I,

Vederea lui Dumnezeu în vremuri tulburi, Biserica „Coroana” Bistrița, 18 martie 2022, Conferință Power Point în cadrul Serilor Duhovnicești organizate de Protopopiatul Bistrița,

Dimensiunea psihoterapeutică a demersului sacramental, Sala de Congrese „Stefanus Magnus”, pentru jud. Cluj, 5 aprilie 2022, Cursurile de Îndrumare Duhovnicească, seria a XVI-a, organizate de Arhiepiscopie,

Comunicarea credinței în context postmodern, Mănăstirea Parva, pentru județul Bistrița Năsăud, 13 aprilie 2022, Cursurile de Îndrumare Duhovnicească, seria a XVI-a, organizate de Arhiepiscopie,

Bucuria Paștilor în context potrivit: război la frontiere, Radio Cluj, 18 aprilie 2022,

Răstignirea de sine versus răstignirea semenilor, Biserica „Schimbarea la Față” Cluj-Napoca, 27 martie 2022, *Meditație în Duminica a III-a a Postului Mare*,

Vizualul și digitalul în receptarea Învierii Domnului. Apostolul Toma și Maria Magdalena, Catedrala Mitropolitană, 8 mai 2022, *Cateheză în Duminica a III-a din perioada Pentecostarului*,

Tăticii care dezertează. Multă „mamă” și puțin „tată” în viețile părinților noștri, Mănăstirea Băișoara „Skyland”, Muntele Băișorii, 17 august 2022 *Conferință pentru familiile cu copii din Medias*, coordonare de Pr. Drd. Găban,

Inteligența pastorală în confruntare cu necredința: 33 de metode misi-onare de revitalizare a vieții parohiale, Casa de Cultură a orașului Oravița (jud. Caraș-Severin), 10 noiembrie 2022, *Conferința Preoțească de Toamnă pentru preoții protopopiatelor Moldova Nouă și Reșița*,

Paternitatea – un munte de iubire, în familie și parohie Sala de festivități a Episcopiei Caransebeșului, 11 noiembrie 2022, *Conferința Preoțească de Toamnă pentru preoții protopopiatelor Băile Herculane și Caransebeș*,

Splendoarea credinței la tinerete, Sediul ATOR Reșița, 10 noiembrie 2022, *masă rotundă cu tinerii Asociației Ortodoxe a Banatului de Munte*,

Sacroterapia în viața de familie: repere psiho-medicale și religioase, Biserica „Coroana” Bistrița, 18 noiembrie 2022, *Program de Seri Duhovnicești și Conferințe Pastorale organizat de Protopopiatul Ortodox Bistrița*,

Rugăciunea – nucleul slujirii liturgice, Roma-Milano, 15 decembrie 2022, *Program de Seri Duhovnicești și Conferințe Pastorale organizat de Arhiepiscopia Italiei*.

COORDONARE DE LUCRĂRI DE DOCTORAT (FINALIZATE):

Băldean Ana-Maria, 13 iulie 2021, *Consilierea Pastorală Premaritală*, Pr. Vid Trandafir, 13 iulie 2021, *Giacomo Daquino – precursor al Psihanalizei Pastorale în perimetrul Italian*,

Pr. Greabu Lucian, 13 iulie 2021, *Preotul Profesor Galaction Munteanu - păstor de suflete și martir al Bisericii noastre*,

Arhim. Andrei Coroian, 13 iulie 2021, *Relevanța pastorală a monahismului transilvănean în perioada totalitară*.

MEMBRU ÎN COMISII DOCTORALE LA ALTE UNIVERSITĂȚI DIN ȚARĂ:

Diac. Popa C. Gheorghe-Cristian, 11 noiembrie 2022, *Universitatea București Coord.: Prof. dr. Lemeni Adrian, Comunicarea inter-personală în spațiul social virtual. Evaluare teologică și interdisciplinară*.

COORDONARE LUCRĂRI PENTRU GRADUL I DIDACTIC:

Prof. Onofrei Ioan Alexandru, 8 februarie 2022, Centrul școlar de Educație Inclusivă Suceava, *Factorul emoțional în educația copiilor, din perspectivă pastorală*,

Prof. Cristea Baniu Daniela, 18 februarie 2022, Centrul Școlar de Educație Inclusivă Caransebeș, *Virtuțile teologice cultivate în sufletele copiilor și ale tinerilor*,

Prof. Sava Verdeț Adriana, 13 mai 2022, Moldova Nouă, Școala Gimnazială Berzasca, *Familia creștină și provocările societății contemporane*.

ARTICOLE DE CULTURĂ ȘI SPIRITUALITATE

Despre pastorație și duhovnicie cu Părintele Arhim. Teofil Tia (foileton, 4 episoade) în Renașterea, nr. 7, 8, 9, 10, iul.-oct. 2022, p. 4.

Credința în Dumnezeu și intelectualitatea în Lumina de Duminică, nr. 30/861(XVIII), 31 iulie 2022, p. 4.

PREFEȚE (SAU POSTFEȚE) LA VOLUME:

Medalioane cu aromă aghiografică, pentru a vertebra mistic traseul celor dornici de creștere duhovnicească. Mică enciclopedie de teologie experiențială, Volum aghiografic, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2021, P. S. Lect. dr. Benedict Vesa Bistrițeanul,

10 povestiri moral-religioase pentru copii și părinți, 100 de învățături pentru minte și inimă, 1000 de revărsări de har în ființa deschisă spre Cer Volumul didactic „Dor de lumină divină”, tip „catehism”, material auxiliar pentru disciplina „Religie”, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2021, Prof. dr. Iulia Chende,

Ce au simțit cei cărora li S-a arătat Dumnezeu? Paradigme recente de „metabolizare” a experiențelor mistice, Volumul: „Autobiografia spirituală, între teologie și actualitate”, Ed. Reîntregirea, Alba Iulia, 2021, Protos. Maxim Iuliu Morariu,

Demersuri și analize pentru posibile „... transferuri atipice către Divinitate”, Volumul: „Sacral ca formă de gnoză în postmodernism. O filosofie aplicată în cultura pop digitală”, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, Pr. Dr. Emanuel Ioan Cășvean,

Un manual de „formare continuă” a preotului capelan... O „construcție” poliedrică, de însumare a strategiilor pastorale eficiente atât în reînțegrarea socială, cât și îmbunătățirea calității vieții în detenție, Volumul: „Consilierea pastorală în penitenciar” Ed. Episcopiei Devei și Hunedoarei, Deva, 2021, pp. 5-20, Pr. Dr. Alexandru Fleșer,

O lectură densă și hrănitoare, dintr-o carte care a fost evacuat banalul, derizoriul, previzibilul.... Volumul: „Anamneză și update. Instantanee

dintr-o pastorație urbană”, Ed. Reîntregirea, Alba Iulia, 2022, pp. 5-21, Pr. Dr. Chiș Ioan-Tănase,

Paradigme în traseul de reconstrucție a personalității. Viața spirituală, cale a vindecării și a regenerării psiho-comportamentale, Volumul: „Antologie de intervenții pastoral-terapeutice în context penitenciar”, Ed. Episcopiei Devei și a Hunedoarei, Deva, 2022, pp. 5-11, Pr. Dr. Alexandru Fleșer,

Pr. Conf. dr. Dorel Man – omul valențelor multiple. Reconstrucția perpetuă a personalității noastre, Volumul omagial închinat Pr. Conf. dr. abil. Dorel Man, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2022, editor Asist. dr. Victoria Grădinar,

Fiecare altar este o ofertă de iubire a lui Dumnezeu pentru lume... Volumul „Monahismul transilvănean în perioada totalitarismului”, Ed. Episcopiei Devei și Hunedoarei, Deva, Arhim. Dr. Andrei Coroian,

La Preghiera del Cuore nella vita del Cristiano Revista Sacramentaria e Scienze Religiose, Ancona, Asist. Drd. Ionuț Arieșan,

Preotul martir Liviu Galaction Munteanu și creația sa omiletică: excelență și rafinament predicatorial, Volumul „Predici” îngrijit de Pr. dr. Lucian Greabu,

Un titan al Ortodoxiei autentice de pe tărâmurile basarabene Volumul omiletic „Ferimeturi dintr-o prescură, într-o cuminecătură”, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, pp. 3-10, Pr. Prof. dr. Petru Ciobanu,

Călăuzire iluminatoare și transfiguratoare pe treptele de lumină ale Scării Raiului Volumul „Aripile îngeresti ale dreptei credințe”, „Nosa Nostra”, Bistrița, pp. 6-12, Pr. prof. Nicolae Feier,

Un adevărat „tratat teologic” de analiză a personalității poliedrice a marelui Istoric, Apostol și Evanghelist Luca, Volumul: „Sfântul Luca, Istoric, Apostol și Evanghelist”, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, pp. 6-12, Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană (coordonator) Asist. univ. dr. (s) Ovidiu M. Neacșu (colaborator).

I. BROȘURI ACADEMICE

Psihologia crizelor existențiale. Terapia pastorală a evenimentelor cu potențial psiho-patogen 36 p.

Psihoterapia pastorală a familiei, 36 p.

Consiliere pastorală și logoterapie. Karl Rogers și terapia centrată pe persoană, 36 p.

„Vederea lui Dumnezeu” din perspectivă psihologică, 36 p.

Psihanaliza lui Freud, între pan-sexualism și pertinență teologică, 36 p.

Ignorarea inconștientului în Teologie. Eugen Drewermann și cunoașterea de sine, 36 p.

Derapaje psihice în lumea credinței. Tratatamentul pastoral al tulburărilor neuro-psihice, 36 p.

Pastorală și psihanaliză. O interacțiune inedită, 36 p.

Ghid psihopatologic pentru o „diagnosticare” pastoral-medicală provizorie, 36 p.

Psihozele colective. Pastorală versus psihiatria socială, 36 p.

Orientarea cognitiv-comportamentală în psihoterapia pastorală, 36 p.

Să ne dăruim timpul de a sta cu Dumnezeu. Poate fi plicticos Creatorul?, 48 p.

Foamea de dragoste. Ce parametri interiori constelează maturizarea spirituală?, 48 p.

Metabolismul unei vieți fericite: resacralizarea spațiului contextual. Familia în imagină colectivă contemporană, 32 p.

Preliminarii psiho-afective în construcția intimității cu Dumnezeu. Optica prof. Giacomo Dacquino, 32 p.

Metabolismul emoțional al generației post-televizive. Școală pentru părinți și copii, în viziunea medicului Giacomo Dacquino, 32 p.

„Nevoia” de faliment. Programarea spre eșec a copiilor noștri, 32 p.

Paternitatea adevărată: un „munte de iubire” exigentă. Multă „mamă” și puțin „tată” în viețile copiilor noștri, 32 p.

Seninătatea spirituală – garant al longevității dragostei. Principiile stabilității psiho-afective, în viziunea medicului Giacomo Dacquino, 32 p.

Ghid de consiliere/educație religioasă-morală în penitenciare, 32 p.

Ghid de consiliere premaritală, 24 p.

Familia – „universitate” a dragostei. Repere în călătoria spre Absolutul psiho-emoțional (a prof. Giacomo Dacquino), 32 p.

Părinții hipo-afectivi și fragilitățile psiho-emoționale ale copiilor. Arsenalul de psiho-riscuri ce amenință familia: dereglări afective, regresii infantile, disfuncții relaționale, 32 p.

Prioritatea familiei: oxigenarea vieții cu dragoste, 32 p.

Divorțul emoțional și „oboseala cronică” în dragoste, 32 p.

Parohia ortodoxă română din diaspora, paradigmă misionară multifactorială, 32 p.

EMISIUNI RADIOFONICE:

1. Rubrica săptămânală la Radio „Renașterea”: „Călătorie în adâncurile sinelui” (10-15 minunte); serialul „Elogiu senectuții” dedicat vârstei a treia;

2. Emisiunea săptămânală (Duminică seara) în direct (și video tv): „Ortodoxia – Fântâna Vieții” (o oră);

3. „Picătura de transcendență în oceanul de știri” (7 minute), studioul TV al Facultății (online);

4. Emisiunile „*Elitele discrete: profesioniștii religiei*” (1 oră, lunar) și „Seniorii Ortodoxiei recente” la studioul video-TV al Facultății de Teologie Ortodoxă (transmisă online);

PR. PROF. UNIV. DR. VASILE STANCIU,

PUBLICAȚII:

- *Aspecte stilistice în Liturghia bizantină corală a unor compozitori români din sec. XX*, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2022

- *Cântări la Nașterea Maicii Domnului* în Dr. Dacian But-Căpușan (ed.), *In honorem Prof. univ. dr. Constantin Măruțoiu*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2022, pp. 137-142.

- *Editorial* în Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, tom XXIII (2019-2020), Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2021, pp. 7-8.

- *Părintele lect. univ. dr. Gheorghe Șanta și vocația profesorului duhovnic* în Dr. Dacian But-Căpușan (ed.), *In honorem Pr. lect. univ. dr. Gheorghe Șanta*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2021, pp. 62-66.

PARTICIPĂRI LA MANIFESTĂRI ȘTIINȚIFICE ȘI CULTURAL ARTISTICE:

27 septembrie 2021, studenții Facultății de Teologie Ortodoxă din cadrul Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca au participat, alături de dascălii lor, la deschiderea festivă a cursurilor anului academic 2021-2022. În parclisul facultății a fost săvârșită Sf. Liturghie de un sobor de părinți profesori în frunte cu P. S. conf. univ. dr. Benedict Vesa Bistrițeanul, care a susținut și un cuvânt de învățătură, urmată de Slujba de Te Deum la începutul Anului universitar în prezența Înaltpreasfințitul Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei. Răspunsurile liturgice au fost date de Corul de Cameră „Psalmodia Transylvanica” al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, directorul Școlii Doctorale „Isidor Todoran”.

28 septembrie 2021, în Aula Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca a avut loc Simpozionul: *Centenarul Eparhiei Clujului. 100 de ani de la alegerea Episcopului Nicolae Ivan*. Corul de Cameră „Psalmodia Transylvanica”, dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, a susținut un recital.

22-24 septembrie 2021 a participat în calitate de membru titular la întrunirea anuală a Adunării generale a Academiei de Științe și Arte de la Salzburg.

11 octombrie 2021, Corul de Cameră „Psalmodia Transylvanica”, dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, a dat răspunsurile la Sfânta Liturghie săvârșită în Catedrala Mitropolitană de un sobor de arhierii în frunte cu

Înaltpreasfințitul Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei și apoi la slujba prohodirii Preasfințitului Părinte Episcop emerit Vasile Flueraș.

14 octombrie 2021, Corul de Cameră „Psalmodia Transylvanica”, coordonat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, a dat răspunsurile la Sfânta Liturghie săvârșită la Mănăstirea „Sf. Cuvioasă Parascheva” de la Râșca Transilvană, săvârșită de Înaltpreasfințitul Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei, cu ocazia hramului.

23 octombrie 2021, Corul de Cameră „Psalmodia Transylvanica”, dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, a dat răspunsurile la Sfânta Liturghie săvârșită în Catedrala Episcopală „Sf. Ierarh Nicolae” din Deva de un sobor de arhieriei și apoi la slujba prohodirii Preasfințitului Părinte Episcop Gurie Georgiu.

1-2 noiembrie 2021, a participat la Simpozionul Internațional de Teologie, Istorie, Muzicologie Și Artă: Pastorație și Duhovnicie în Diaspora Românească. Purtarea de grijă a celor adormiți în cultul și practica Bisericii Ortodoxe, moderează o sesiune.

10-16 noiembrie 2021, însoțit de studentul-doctorand Daniel-Matei Pop, a participat la Simpozionul internațional: *Adevărul vă va face pe voi liberi* dedicat împlinirii a 200 de ani de la nașterea lui Fiodor Mihailovici Dostoievski, organizat de Academia de Științe și Arte de la Salzburg la sediul Facultății de Teologie a Universității din Salzburg.

30 noiembrie 2021, Corul de Cameră „Psalmodia Transylvanica”, dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu a dat răspunsurile liturgice la Catedrala Mitropolitană de ziua Sf. Apostol Andrei, ziua onomastică a IPS Părinte Mitropolit Andrei.

3 decembrie 2021 lansarea cărții: Ioan Bunea, *Viața și activitatea fericitului Augustin*, teză de licență (1932). Moderator: Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu

12 decembrie 2021, Corul bărbătesc al facultății, Grupul vocal „Sfânta Cassia” și Grupul coral „Oremus” (dirijori: Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, Arhid. lect. univ. dr. Daniel Mocanu și Andreea Mureșan) au susținut un concertul de colinde la Catedrala Mitropolitană.

14 decembrie 2021, a avut loc în Aula facultății, Festivalul-concurs de colinde și obiceiuri de Crăciun *Mare-i seara, de-astă seară!* Cu participarea studenților celor patru ani de studii ai facultății. Festivalul, ajuns la a II-a ediție, a fost organizat cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei, la inițiativa Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu

7-16 decembrie 2021, în calitate de visiting professor invitat de Facultatea de Teologie Evanghelică Augustana din Neuendettelsau – Germania a predat patru cursuri studenților acestei facultății: Perioada liturgică a Postului Crăciunului în spiritualitatea ortodoxă, Teologia colin-

delor de Crăciun și două cursuri practice cu Ansamblul coral al facultății. În acest context a avut întâlniri oficiale cu conducerea universității, prin care s-au întărit și parafat relațiile de colaborare la nivel doctoral între cele două instituții partenere.

19 decembrie 2021, după slujba Vecerniei, a avut loc concertul de colinde al corului Catedralei Mitropolitane, dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu și Sergiu Stanciu

21 decembrie 2021, la Centrul de Cultură Urbană „Casino”, din Cluj-Napoca a avut loc un concert caritabil de colinde, organizat de Fundația „Transilvania Leaders” (Cluj-Napoca). A participat Corul de cameră „Psalmodia Transylvanica”, dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu

29 ianuarie 2022, corul de cameră „Psalmodia Transylvanica”, dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu a susținut un microrecital în cadrul manifestărilor organizate cu ocazia hramului facultății.

30 ianuarie 2022, dirijează Corul Catedralei Mitropolitane din Cluj-Napoca care dă răspunsurile la Sfânta Liturghie, săvârșită cu prilejul hramului instituțiilor de învățământ teologic,

3 februarie 2022, membru în Comisia de concurs pentru postul de lector universitar la disciplinele: *Teologie liturgică I, II; Mistagogie liturgică și iconografie; Practică liturgică*

5 februarie 2022, a participat în Aula Magna a Facultății de Teologie Ortodoxă, la lucrările Adunării eparhiale a Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, în calitate de membru.

În zilele de 2, 16 și 30 martie 2022, din inițiativa sa, Școla Doctorală „Isidor Todoran” din cadrul Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca a organizat o serie de conferințe online, susținute de Dr. Dragoș Ursu (Muzeul Unirii din Alba Iulia).

9 martie 2022, la sărbătoarea Sfinților 40 de Mucenici din Sevastia, Ziua Foștilor Deținuți Politici Anticomuniști, Înaltpreasfințitul Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei a săvârșit Sfânta Liturghie, cu ocazia hramului Mănăstirii „Sfinții 40 de Mucenici” - Memorialul Gherla. A făcut parte din soborul de slujitori

23 martie 2022, Înaltpreasfințitul Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei înconjurat de un sobor de părinți profesori, a oficiat Liturghia Darurilor mai înainte sfințite la Paraclisul Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca. Răspunsurile liturgice au fost date de studenții facultății dirijați de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu.

25 martie 2022, a participat cu Corul de cameră „Psamodia Transylvanica”, la concertul de pricesne, muzică bisericească și cultă, intitulat *Cu noi este Dumnezeu*, organizat de Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Cluj.

26 martie 2022, a participat la Alba Iulia, la cea de-a VII-a ediție a Simpozionului Național de Martirologie, organizat de Arhiepiscopia Alba Iuliei, Muzeul Național al Unirii și Facultatea de Teologie Ortodoxă din Alba Iulia. A susținut comunicarea: *Din biografia însângerată a părintelui martir Florea Mureșanu*,

9 aprilie 2022, a participat la slujba de prohodire a părintelui Ioan Găban, fostul protopop al Protopopiatului Mediaș

19 aprilie 2022, a slujit Denia Sfintei și Marii Miercuri, la Catedrala Mitropolitană, într-un sobor de preoți și a rostit cuvântul de învățătură,

8-20 mai 2022, în calitate de visiting professor invitat de Facultatea de Teologie Evanghelică Augustana din Neuendettelsau - Germania, a susținut cursuri în cadrul unei mobilități ERASMUS.

8-11 iunie 2022 participă la Cea de-a cincea ediție a Summitului de la Halki, Istanbul intitulată: *Sustaining the Future of the Planet Together*.

25 iunie 2022, a participat la ședința de constituire a Adunării Eparhiale a Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, pentru mandatul 2022-2026.

1-2 iulie 2022, a participat la întrunirea anuală a Academiei Europene de Științe și Arte din Salzburg, Austria, în calitate de membru activ, în cadrul secțiunii „Religiile lumii”.

11 iulie 2022, a participat la festivitatea de absolvire a promoției 2022. I-a dirijat pe studenții absolvenți ai specializării Teologie care au dat răspunsurile la Sfânta Liturghie săvârșită în Paraclisul Facultății.

20 iulie 2022 a dirijat Corul de cameră „Psamodia Transylvanica” care au dat răspunsurile la Sfânta Liturghie săvârșită Mănăstirea Toplița din Episcopia Covasnei și Harghitei, cu ocazia hramului.

14-15 august 2022, răspunsurile la strană, la toate sfintele slujbe săvârșite cu ocazia hramului Mănăstirii Nicula, au fost date de Corul de cameră „Psamodia Transylvanica”, dirijat de Părintele prof. univ. dr. Vasile Stanciu.

31 august-8 septembrie 2022 a participat în orașul german Karlsruhe la Cea de-a 11-a Adunare Generală a Consiliului Mondial al Bisericilor

12-15 septembrie 2022 participă la examenul de admitere la Școala Doctorală de Teologie „Isidor Todoran”

17-21 septembrie 2022, Corul de cameră „Psamodia Transylvanica”, dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, a efectuat un turneu artistic, în cadrul căruia a susținut o serie de concerte corale religioase și populare la Nürnberg, Ansbach și la Neuendettelsau, la invitația Facultății de Teologie Evanghelică Augustana din localitatea Neuendettelsau (Germania).

18 septembrie 2022, corul de cameră „Psamodia Transylvanica” a dat răspunsurile în cadrul Sfintei Liturghii în Catedrala Mitropolitană din Nürnberg.

24 septembrie 2022, invitat special la Mănăstirea „Sfântului Ioan Botezătorul” din Bobota - Festivalul coral de muzică religioasă, cu participarea corurilor bisericești din Episcopia Sălajului.

ACTIVITĂȚI LEGATE DE STUDIILE DOCTORALE:

În data de 3 februarie 2022, în cadrul Școlii Doctorale de Teologie „Isidor Todoran” a Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, a avut loc susținerea publică a tezei de abilitare: *Interpretarea textelor vechi-testamentare în tradiția răsăritean-ortodoxă* a Lect. univ. dr. Stelian Pașca-Tușa. Comisia de abilitare a fost prezidată de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu.

Școala Doctorală „Isidor Todoran” a Facultății de Teologie Ortodoxă din Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca a organizat, on side și on line, în perioada 30-31 mai 2022, simpozionul dedicat doctoranzilor, intitulat: *Teologie, rugăciune, isihie*. Manifestarea a fost coordonată de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, directorul Școlii Doctorale, care în cadrul sesiunii inaugurale a rostit o alocuțiune.

Teze de doctorat în Teologie, la specializarea Muzică bisericească și ritual, alcătuite sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu:

- 13 septembrie 2022, pr. PAȘCA Vasile: *Ritualul înmormântării în zona Vișeuului. Melodică și innograție*,

- 13 septembrie 2022, pr. FĂGĂDARU Emilian-Marius: *Praznicul Adormirii Maicii Domnului - o perspectivă liturgică, innografică și muzicală*,

A prezidat ședința publică de susținere a tezei de doctorat a studenților doctoranzi:

- 25 ianuarie 2022, BUCIUMAN (căs. IȘTOVAN) Mirela-Ramona, *Maramureșul - „Țara” pelerinajului ortodox*, la specializarea Teologie pastorală, alcătuită sub îndrumarea Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia,

- 25 ianuarie 2022, pr. MUREȘAN Iulius-Aurelian, *Paradigme ale consilierii pastorale în arealul britanic și nord-american*, la specializarea Teologie pastorală, alcătuită sub îndrumarea Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia,

- 27 ianuarie 2022, pr. NICOARĂ Ciprian-Valentin, *Dinamica euharistică a filantropiei*, la specializarea Misiologie și ecumenism, alcătuită sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Valer Bel.

- 24 februarie 2022, GABOR Bogdan-Viorel, *Internetul și rețelele de socializare online ca provocări actuale pentru morală creștină*, la specializarea Morală creștină, alcătuită sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Ștefan Iloaie.

- 12 iulie 2022: arhid. MIRCEA Laurean, *Strategii, metode și mijloace pentru realizarea persuasiunii în predică*, la specializarea Omiletică și Catehetică, alcătuită sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Vasile Gordon.

- 12 iulie 2022: pr. CHIRA Ionuț, *Preotul Ioan Bunea predicator, catehet și pedagog model*, la specializarea Omiletică și Catehetică, alcătuită sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Vasile Gordon.

PR. PROF. UNIV. DR. STELIAN TOFANĂ

CĂRȚI:

Stelian Tofană (coordonator și autor), *Studiul Noului Testament. Introducere generală. Evangheliile după Matei și Marcu*, Ed. Basilica, București, 2022, ISBN 978-606-29-0477-7, 701 p.

Stelian Tofană (coordonator și autor), *Sfântul Luca – Istoric, Apostol și Evanghelist*, Ed. Mega, Cluj-Napoca, 2022, ISBN 978-606-020-506-47, 234 p.

STUDII PUBLICATE ÎN VOLUME COLECTIVE - INTERNAȚIONALE:

„Die Mission des Wortes Gottes in einer säkularisierten Welt. Eine biblische Perspektive”, în vol. *Die missionarischen Herausforderungen unserer Kirchen in der säkularisierten Gesellschaft*, (Petra Bosse-Huber | Daniel Benga | Wolfram Langpape (Hrsg.), Leipzig, 2021, pp. 57-75 (ISBN 978-3-374-06809-8 // ISBN (PDF) 978-3-374-06810-4)

„Resurrection and Ascension. A theological perspective of Jesus’s appearance to Mary Magdalene (Joh 20:14-18)”, în *Aufstze zur Bible und ihrer Auslegung* (Festschrift für Karl-Wilhelm Niebuhr), Sacra Scripta, Year XIX, nr. 1-2, 2021, Cluj-Napoca, 2022, pp. 192-205 (ISSN 1584-7624).

STUDII PUBLICATE ÎN VOLUME COLECTIVE – NAȚIONALE, REVISTE:

„Cuvântarea Apostolului Pavel în Areopagul Atenei sau prima confruntare dintre filosofia păgână și cuvântul lui Dumnezeu pe pământ european (Fap 17, 24-34)”, în vol. *Ordinea profundă a Universului și ideologiile relativiste actuale. Repere ale tradiției iudeo-creștine valorificate în dialogul dintre teologie, filosofie și știință* (Adrian Lemeni, Adrian Sorin Mihalache, Nicolae Turcan - coordonatori), Edituri Renașterea și Basilica, Cluj-Napoca 2021, pp. 257-277.

„Iată Mielul lui Dumnezeu!” (In 1,29). Sensul hristologic al expresiei în mărturia lui Ioan Botezătorul, în vol. *In Honorem Pr. Lect. Univ. Dr. Gheorghe Șanta* (Dacian But-Căpușan, editor), Ed. Renașterea, Cluj-Napoca 2021, pp. 170-181. ISBN 978-606-607-377-6

„Nașterea Domnului între cer și pământ. O perspectivă biblică”, în rev. *Epifania (Revistă de dialog ortodox)*, nr. 59, Iași 2021, pp. 38-49.

„Sfântul Luca - model de ucenic apostolic. O perspectivă noutestamentară”, în vol. *Sfântul Luca – Istoric, Apostol și Evanghelist*, Ed. Mega, Cluj-Napoca, 2022, pp. 21-39.

„De vorbă ”în duh” cu Părintele Mitropolit Ioan”, în volumul omagial *Arhierie și filantropie. Înaltpreasfințitul Părinte Mitropolit Ioan Selejan la 7 decenii de viață*, Timișoara 2021, Ed. Partoș, ISBN 978-606-040-047-9, pp. 187-194.

ARTICOLE PUBLICATE:

„Cine este Iisus? Istoricitatea Persoanei Sale”, în rev. *Renașterea*, nr. 1, 2022, p. 5.

„Cine este Iisus? Eu sunt Pâinea vieții! (Ioan 6,35-48)” - (partea I), în rev. *Renașterea*, nr. 2, 2022, p. 5.

„Cine este Iisus? Eu sunt Pâinea vieții! (Ioan 6,49-71)” - (partea a II-a), în rev. *Renașterea*, nr. 3, 2022, p. 5.

„Cine este Iisus? Eu sunt învierea și viața” (Ioan11,45)” (Partea I) - în rev. *Renașterea*, nr. 4, 2022, p. 5.

„Cine este Iisus? Eu sunt învierea și viața” (Ioan11,45)” (Partea a II-a) - în rev. *Renașterea*, nr. 5, 2022, p. 5.

„Cine este Iisus? Eu sunt Lumina lumii” (Ioan 8,26)” - în rev. *Renașterea*, nr. 6, 2022, p. 5.

„Cine este Iisus? Eu sunt Păstorul cel Bun” (Ioan 10,11.14)” - în rev. *Renașterea*, nr. 7, 2022, p. 5.

„Cine este Iisus? Eu sunt Ușa oilor” (Ioan 10,7-9)” - în rev. *Renașterea*, nr. 8, 2022, p. 5.

„Cine este Iisus? *Eu sunt Calea, Adevărul și Viața* (In. 14,6)” - în rev. *Renașterea*, nr. 9, 2022, p. 5.

„Cine este Iisus? *Eu sunt Adevărul...*” (In. 14,6)” - în rev. *Renașterea*, nr. 10, 2022, p. 5.

PARTICIPĂRI LANSĂRI CARTE:

15 aprilie 2022 - a participat, cu prezentare, în Aula Magna a Facultății de Teologie Ortodoxă, UBB Cluj, cartea - Mihail Neamțu, *Iisus la Niceea. Arianism, ateism, nihilism*, Ed. Marile Cărți, București, 2022.

21 aprilie 2022 - a prezentat în Cluj-Napoca, filiala Academiei, cartea Menuț Maximilian, *Frontiere etnologice*, Ed. Charmides, Bistrița, 2021.

PROIECTE ÎNIȚIATE:

În 9 decembrie 2021 a inaugurat la mănăstirea Dobric, *proiectul de cercetare biblică noutestamentară, Sfântul Luca. Apostol, Istoric și Evanghelist*, sub patronajul Mitropoliei Clujului, Maramureșului și Sălajului și cu cola-

borarea Facultății de Teologie Ortodoxă, Cluj-Napoca, Univ. "Babeș-Bolyai" și Mănăstirea Dobric.

În 9 ianuarie 2022 a inaugurat în cadrul Revistei "Renașterea", nr. 1/2022, a Mitropoliei Clujului, Maramureșului și Sălajului, *proiectul de studiu biblic noutestamentar*, în serial de articole, intitulat „*Biblica – Novum Testamentum*”.

PREFEȚE CĂRȚI:

Prefață la cartea Petru Ioan, *Cronica preoților deloreni. Jertfelnicia eroilor și continuitate*, Volumul II, Editura Sfera, Bârlad – 2021, pp. 9-12

Editorial în vol. *Aufstze zur Bible und ihrer Auslegung* (Festschrift für Karl-Wilhelm Niebuhr), "Sacra Scripta", Year XIX, nr. 1-2, 2021, Cluj-Napoca, 2022, pp. 8-11, (ISSN 1584-7624).

Prefața "Sfântul Luca – model de ucenic apostolic. O perspectivă noutestamentară" în vol. *Sfântul Luca - Istoric, Apostol și Evanghelist*, Ed. Mega, Cluj-Napoca, 2022, ISBN 978-606-020-506-47, pp. 8-11.

SIMPOZIOANE, CONFERINȚE INTERNAȚIONALE:

- 2-3 noiembrie 2021 a participat la Simpozionul Internațional organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, Universitatea "Babeș- Bolyai", unde a prezentat referatul: *Cine și Ce vom fi la sfârșitul pandemiei Covit 19? O perspectivă teologico-biblică*

- 11 decembrie 2021 a participat la Conferința biblică EELC Digital Meeting for Emerging Scholars from Eastern Europe, organizată de Universitatea din Regensburg, Facultatea de Teologie catolică (link: <https://uni-regensburg.zoom.us/j/63616766377> (Meeting ID: 636 1676 6377)).

- 11 februarie 2022 a participat online la Conferința cu tema: "Paulus im Judentum seiner Zeit - und heute" (Abschiedsvorlesung) susținută de Prof. Karl-Wilhelm Niebuhr, de la Facultatea de Teologie a Universității din Jena, Germania.

- 26 martie 2022 a participat la Conferința biblică EELC Digital Meeting for Emerging Scholars from Eastern Europe, organizată de Universitatea din Regensburg, Facultatea de Teologie catolică (link: <https://uni-regensburg.zoom.us/j/63616766377> (Meeting ID: 636 1676 6377)).

- 21 mai 2022 a participat la Conferința biblică EELC Digital Meeting for Emerging Scholars from Eastern Europe, organizată de Universitatea din Regensburg, Facultatea de Teologie catolică (link: <https://uni-regensburg.zoom.us/j/63616766377> (Meeting ID: 636 1676 6377)).

- 11-17 septembrie 2022 a participat la al *Noulea Simpozion Internațional al Biblistilor Noutestamentari EELC (Est-Vest)*, care s-a ținut la Varna, Bulgaria, având ca temă: "Apostolicity and Mission of the Church accor-

ding to the New Testament and Early Christian Writings”, unde ma prezentat în cadrul Programului cultic prelegerea ”The Mission of the Church according to Matt. 28,19-20”.

ORGANIZĂRI DE CONFERINȚE ȘI PROIECTE BIBLICE:

- 9 decembrie 2021 a inițiat și inaugurat la M-rea Dobric, în colaborare cu Facultatea de Teologie Ortodoxă, Univ. ”Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca, *Proiectul Biblic „Sf. Luca – istoric, apostol și evanghelist”* în cadrul cărei sesiuni științifice a susținut lucrarea: *„Sf. Luca – model de ucenic apostolic”*.

SIMPOZIOANE, CONFERINȚE NAȚIONALE:

- 25 februarie 2022 – a participat la *Sibiu*, la lucrările Uniunii Bibliștilor din România (UBR), în cadrul căror lucrări a fost ales Președintele Uniunii

- 16 martie 2022 – a susținut la Parohia ortodoxă *Turda* Capelă I-II, conferința *„Postul – între Biblie și modernitate”*.

- 24 martie 2022 – a susținut, la Suceava, în cadrul Programului de formare spirituală a Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților, conferința *„Mă voi ruga și cu mintea” (1 Cor. 14,15). O provocare orantă paulină* (on-line).

- 25 martie 2022 – a susținut la Vatra Dornei, Parohia Pogorîrea Sfântului Duh, conferința *„Crucea – un destin neînțeles?”*

- 2-3 mai 2022 – a participat la Caransebeș, la Simpozionul internațional organizat de Episcopia Caransebeșului, unde a prezentat referatul *„Rugăciunea cu mintea” (1 Cor. 14,15)*.

- 13-14 mai 2022 – a participat la Timișoara la Conferința organizată de Centrul de Perfecționare, instruire și formare a Specialiștilor în Cadastru (PIFCA), Timișoara, și cu ocazia lansării Proclamației din Banat, unde am susținut referatul: *„Eu sunt Calea, Adevărul și Viața” (In. 14,6). O provocare existențială pentru societatea de azi?*

- 23 mai 2022 – am participat la Alexandria, Conferința preoților din Eparhia Alexandriei și Teleormanului, unde am susținut conferința cu tema: *„Rugăciunea gândită și cu suspine negrăite” (Rom. 8,26). O provocare orantă paulină?*

- 30-31 mai 2022 – a participat la Simpozionul național „Rugăciune și Isihie” al Doctoranzilor organizat de Școala doctorală „Isidor Todoran”, Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, Facultatea de Teologie Ortodoxă.

- 14-15 iunie 2022 - a participat la Arad, la Simpozionul internațional „Semnificațiile Teologiei în societatea și cultura de azi. Bicentener – 200 de ani de la înființarea Institutului Teologic Ortodox din Arad (1822-2022)”, organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă, unde a susținut referatul cu tema: *„Mai are Teologia un viitor? Reflecții, ipoteze, provocări”*

- 16-17 iunie 2022 - a participat la Oradea, la *Simpozionul internațional „Rugăciunea în viața Bisericii – mijloc de comunicare și comuniune a omului cu Dumnezeu”*, organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă, unde a susținut referatul cu tema: *”Rugăciunea cu luptă (Rom. 15,30) și cu mintea (1 Cor. 14,15). O perspectivă orantă paulină”*

- 26 iunie 2022 - a prezentat la Wiena, în cadrul manifestărilor cultural-religioase ale Comunității românilor ortodocși de la Biserica „Sfinții Martiri Brâncoveni”, din *Baden bei Wien*, conferința: *„Chemarea lui Dumnezeu între înțelegere și mister”*

- 11 august 2022 – a prezentat la Jibou, în cadrul Programului Biblic al Bisericii „Adormirea Maicii Domnului, conferința *„Maica Domnului în Evanghelia după Ioan”*.

- 28 august 2022 – a prezentat la Ștei, Jud. Bihor, la Casa de Cultură „Miron Pompiliu”, conferința: *Nu vă îngrijiți sau nu vă îngrijorați? O provocare a lui Iisus?*

PROGRAM BIBLIC – SĂPTĂMÂNAL, RADIO RENAȘTEREA

CURSURI PASTORALE:

- 19-30 iulie 2021 - a participat la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, în cadrul Programului Cursurilor paorale și de îndrumare misionară a clerului – Seria 105 / 2021, în cadrul căruia am susținut Prelegerea: *Avort, Homosexualitate*.

MEMBRU – COMISII DOCTORATE, COMISII CONCURS, GRADE DIDACTICE:

15 noiembrie 2021 – Membru în Comisia de Concurs pentru ocuparea de Parohii gradul 1 și 2, Centrul Mitropolitan, Cluj-Napoca

3 august 2022 – Membru în Comisia de Concurs pentru ocuparea de Parohii gradul 1 și 2, Centrul Mitropolitan, Cluj-Napoca

6 iulie 2022 – Membru în Comisia de concurs pentru ocuparea postului de profesor, poziția 6, din Statul de Funcții al Institutului Teologic Protestant German din Sibiu.

DIPLOME, DISTINCȚII:

ianuarie 2022 – i s-a acordat *Premiul de excelență, pentru servicii inovative și culturale către societate* de către Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca

15 mai 2022 – i s-a acordat *Diploma de Excelență*, pentru contribuția la realizarea „Proclamației din Banat”, de către Centrul de Perfecționare, instruire și formare a Specialiștilor în Cadastru (PIFCA), Timișoara.

EMISIUNI RADIO:

Realizează săptămânal la Radio „Renașterea”, emisiunile:

1. „În lumina Taborului”
2. Atelier Biblic
3. Explicarea Apostolului Duminical
4. Tâlcuirea Evangheliilor Duminicilor de peste an

EMISIUNI TV:

Transilvania Look, Alpha TV, Trinitas TV

PR. PROF. UNIV. DR. IOAN CHIRILĂ**ACTIVITATEA DIDACTICĂ**

A predat cursurile la nivel licență la disciplinele: Exegeza Vechiului Testament, Teologia Vechiului Testament.

La nivel master a predat cursurile: *Iudaismul: istorie și doctrină. Perioada vetero-testamentară, Iudaismul talionic, Fundamentele biblice ale discursului (bio)etic, Interdisciplinaritate: Dialogul știință – religie/teologie.*

În cadrul Școlii Doctorale a funcționat în calitate de conducător de doctorat la Teologia Vechiului Testament. Tot în cadrul Școlii doctorale, a predat cursurile: *Metode generale de cercetare și metodică elaborării de lucrări științifice; Davar, Memra și Ruah în Torah; Limba ebraică.*

A ținut cursuri și seminarii în cadrul Cursurilor de îndrumare misionar-pastorală a preoților desfășurate la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca în luna iulie.

A făcut parte din comisia de titularizare a cadrelor didactice pentru Religia Ortodoxă din învățământul preuniversitar, a îndrumat lucrări pentru obținerea gradului I profesional la profesori de religie și clerici, lucrări de licență și disertații.

MEMBRU ÎN DIFERITE COMISII ȘI ORGANIZAȚII PROFESIONALE:

A fost președinte și membru în comisii de doctorat Cluj-Napoca (Universitatea „Babeș-Bolyai”), București (Universitatea București).

COORDONATOR ÎN COMISII DOCTORALE:

- Bolbos Marius-Adrian – „Asemănare și alteritate în TaNaKh”
- Daniel Florin Claudiu – „Teologie și martiriu în Cărțile Macabeilor”
- Daniel-Alin Ionică – „Reflexii hermeneutice asupra teologiei legământului vechi-testamentar”

Dindelegan Vasile-Marin – „«Am dobândit om de la Dumnezeu» (Fac 4,1). Creație și Naștere”

Poienaru Ioan-Florin – „Regatul de Nord, Israel (926-721 î. Hr.) - istoric, context religios-teologic”

Salvan Alexandru-Adrian – „Discursul isaianic despre Ruah Hakodeș. Atribut sau persoană?”

Simonca Florian Marian – „Chip și înviere în teologia biblică a Vechiului Testament”

REFERENT DE SPECIALITATE ÎN COMISII DOCTORALE:

Bîrle Samuel Florin – „Pedagogia deuteronomistă – strategii și metode în discursurile liderilor din Profeții Timpurii” (Prof. univ. dr. Marcel Valentin Măcelaru)

Mocan Beneamin – „Imaginarul teologic pentecostal și construirea unei teologii publice în societatea contemporană” (Prof. univ. dr. Marcel Valentin Măcelaru și Prof. univ. dr. Corneliu Constantineanu)

Popăilă Lucian-Tomiță – „Imaginea plină de pictură”. Picturalitatea ca necesitate (Prof. univ. dr. Ioan Sbârciu)

Vadim Tudor (Iov) Cristea – „Impactul monahismului asupra vieții moral-spirituale a societății ruse de la începutul secolului al XIX-lea până în prezent. Mănăstirea Optina” (Pr. prof. univ. dr. Ștefan Iloaie)

MEMBRU ÎN STRUCTURI ȘTIINȚIFICE ȘI DE CERCETARE:

Membru în comitetele de redacție ale revistelor *Studia Universitatis Babeș-Bolyai – Theologia Orthodoxa*; *Studia Universitatis Babeș-Bolyai – Bioethica*; *Revista Centrului de Studii Clasice și Orientale Orientalia*; *ROOTS – Romanian Orthodox Old Testament Studies*; *Studii Teologice*; *Sacra Scripta*; *Renașterea*; *Ortodoxia Maramureșeană*; *Sacra Scripta a Centrului de Studii Biblice UBB*; *Transdisciplinarity in Science and Religion*.

Membru Advisory Board al *JSRI – Journal for the Study of Religions and Ideologies* (revistă ISI)

Membru IASSO – Institutul pentru Studii Avansate în Știință și Ortodoxie

Membru ETRF – Ecumenical Theological Research Fraternity, Ratisbon, Ierusalim, Israel

Membru Comisia Națională de Istorie Bisericească Comparată

Membru al Institutului de Istorie Ecclesiastică, Universitatea „Babeș-Bolyai”

Membru al Centrului de Studii Biblice, Universitatea „Babeș-Bolyai”

Membru (fondator) al Centrului de Bioetică, Universitatea „Babeș-Bolyai”

Membru (fondator) al Centrului de Studii Clasice și Orientale „Orientalia”, Universitatea „Babeș-Bolyai”

ACTIVITATEA DE ADMINISTRAȚIE

În anul universitar 2020-2021, Pr. Prof. dr. Ioan Chirilă și-a continuat activitatea în cadrul structurii de conducere a Universității „Babeș-Bolyai” în calitate de Președinte al Senatului, fiind reales în această funcție în cursul anului 2016 pentru un al doilea mandat care s-a încheiat la începutul anului 2021. În această calitate, și-a îndeplinit toate atribuțiile aferente postului, reprezentând Universitatea în activitățile mediului academic clujean, național și internațional.

ACTIVITATEA ȘTIINȚIFICĂ

VOLUME

Ipostazieri ale Cuvântului. Eseuri omiletice (Cluj-Napoca: Școala Ardeleană, 2020), 246 p.

VOLUME COORDONATE

Enciclopedia imaginariilor din România. IV. Imaginarul religios, ed. Ioan Chirilă (Iași: Polirom, 2020).

STUDII ISI

Eugenia Ciocoiu, Eniko Bodea, Mădălina Dan, Ioan Chirilă, „A Conceptual Model for the Imaginary: The Role of Symbols,” *JSRI* 57 (2020): 186-198.

STUDII ERIH +

„Let there be light! (Gen. 1:3) in the Interpretation of the Primordial Light,” *Studia Universitatis Babes-Bolyai – Theologia Orthodox* 1 (2020): 5-22.

Ioan Chirilă, Stelian Pașca-Tușa, Bogdan Șopterean, „The theological symbolism of colours in Byzantine iconography,” *Journal of Romanian Literary Studies* 25 (2021): 183-190.

Ioan Chirilă, Stelian Pașca-Tușa, Bogdan Șopterean, „St. Symeon the New Theologian and His Personal Experience of Seeing the Divine Light,” *Icon of Faith. International Journal of Interdisciplinary Scientific Research (IFIJISR)* 12.1 (2021): 5-18. / „Sfântul Simeon Noul Teolog și experiența personală a vederii luminii divine”, *Revista românească de studii axiologice* 2 (2021), 46-59.

„Ethnicity, Confession, Nation – The Development of Concepts in the History of Transylvania in Religious Life,” *Studia Theologia Reformata Transylvanica* 2 (2020).

Ioan Chirilă și Iulian Warter, „A Brief Conversation on Quality and Ethics in Higher Education,” *Journal of Intercultural Management and Ethics* 2 (2019): 105-113.

STUDII BDI

„Anamnesis et exegetico complementum - Bartolomeu Valeriu Anania”, *Tabor* 3 (2021), 49-52

„Un secol desprins de pe aripile vulturului: IPS Justinian Chira – flacăra vâlvâietoare a Cuvântului-Iubire,” *Tabor* 5 (2021): 35-40.

„Despre noi, El mereu aproape, *căci ești pretutindenea* – ars pastoralia,” *Horeb. Revistă anuală de spiritualitate și actualitate* 3 (2021): 191-8.

STUDII ÎN REVISTE

„Crucea – semnul biruinței asupra morții, pecete a căii veșniciei,” *Orașul* 51 (2021): 93.

„Ars poesis - Sophia kai Agape, diortosind cu inima cuvântul/ Cuvântul - Bartolomeu Valeriu Anania”, *Mișcarea literară* 1 (2021), 7-9.

„De pe aripile vulturului între aripile Heruvimilor,” *Lumea credinței* 5 (2021): 19-21.

STUDII ÎN VOLUME COLECTIVE

„Profetul Ieremia – model de pastorație a diasporei (Ier 23,29)”, în *Pastorație și misiune în diaspora românească - provocări și perspective & Grija Bisericii Ortodoxe pentru cei răposați, reflectată în Ierurgiile consacrate*, (eds.) Viorel Cristian Popa, Doru Fer, Emil Cioară (Oradea: Editura Universității „Aurel Vlaicu”, 2021), 43-53. ISBN 978-973-752-863-6

„Sfânta Scriptură și importanța ei pentru cultura română,” în *Fides et Sapientia. Studii în onoarea Părintelui nostru Pr. Prof. Univ. Dr. Nicolae Chifăr*, ed. Daniel Buda și Dragoș Boicu (Sibiu: Andreiană, 2021): 1031-1045.

„Codicele/manuscrisul/sbornicul de la Ieud. BAR: ms. rom. 5032.,” *Codicele de la Ieud* (prefață) (Baia-Mare: Ed. Episcopiei Ortodoxe Române a Maramureșului și Sătmăruului, 2021), 9-16.

„Slava Domnului și semnele vizibile ale prezenței Sale în mijlocul popoului ales,” în *In honorem Pr.lect.univ.dr. Gheorghe Șanta*, ed. Dacian-But Căpușan (Cluj-Napoca: Renașterea, 2021), 154-169.

„Cetatea salvării și a izbăvirii neamului - Săliște”, în Marius Boromiz, *Familia regală, ambasadori, generali de armată, universitari, dascăli și gazetari la Săliște* (Sibiu și Cluj: Armanis și Mega, 2021), 5-10

„Tăria unității. Slujirea între străini a statorniciei neamului și a țării,” în *Maramureș. Promotor al culturii și identității în lume* ed. Emil Burzo (Florești: Limes, 2021), 115-9.

„Prof. dr. Nicolae Edroiu – un dascăl al liniștirii sufletului meu,” în *Nicolae Edroiu – Cel care a trecut făcând bine* (Cluj-Napoca: Școala Ardeleană, 2020).

„Moses and Jesus – on the Completion of Prophetism,” in Martin Tamcke, Constantin Preda, Marian Vild, Daniel Mihoc (eds.), *Scripture's interpretation is more than making science*, Festschrift in Honor of Fr. Prof. Vasile Mihoc, in *Studien zur Orientalischen Kirchengeschichte*, vol. 62 (Göttingen: Lit Verlag, 2020), 352 pp., ISBN 978-3-643-91247-3.

„Studiu introductiv. Imaginarul religios”, *Enciclopedia imaginariilor din România. IV. Imaginarul religios*, ed. Ioan Chirilă (Iași: Polirom, 2020).

„LAUDATIO In honorem Pr. prof. univ. dr. Eugen Pentiu,” în *Satul și spiritul românesc între tradiție și actualitate. Lectura Sfintei Scripturi și provocările transmițerii credinței*, vol. 1, ed. Vasile Stanciu și Daniel Mocanu (Cluj-Napoca: PUC, 2020), 67-72.

„Înțelegerea conceptului de slavă a Domnului (kavod Yahwe) în contextul teofaniilor vechi-testamentare,” în *Satul și spiritul românesc între tradiție și actualitate. Lectura Sfintei Scripturi și provocările transmițerii credinței*, vol. 1, ed. Vasile Stanciu și Daniel Mocanu (Cluj-Napoca: PUC, 2020), 73-91.

Larissa Batrancea, Anca Nichita, Carla Startin, Ioan Chirilă, Ioan Batrancea, Robert W. McGee, Serkan, Benk, and Tamer Budak, „Moral concerns and personal beliefs regarding tax evasion: empirical results from Germany, Romania, Turkey, and the United Kindom,” în *Behavioural Public Finance. Individuals, Society, and The State*, ed. M. Mustafa Erdogdu, Larissa Batrancea and Savaş Cevik (London/ NewYork: 2020), 175-193.

„Universitatea Regele Ferdinand I, o universitate exilată,” în *Calendarul Renașterea* (Cluj-Napoca: Renașterea, 2020).

„Icoana – căutarea neostoită a veșniciei / The Icon – a Restless Search for Perpetuity,” în Lavinia Huplea și Marius Dan Ghenescu, *Coletul cu artă – album expozițional* (Cluj-Napoca, 2020), 9-12.

PARTICIPARE LA CONFERINȚE:

2-3 noiembrie 2020, conferința internațională „Pastorația și filantropia creștină în vreme de pandemie: șansă, povară sau normalitate identitară?”, Cluj-Napoca, cu comunicarea „Pandemii relatate în Vechiul Testament”

27 noiembrie 2020 – participare la conferința online *Noaptea cercetătorilor Europeni*, Timișoara

27 noiembrie 2020 – conferința online *What Role for the Orthodox Intellectual Today?* cu participarea Prof. Dr. John Anthony McGuckin, Sibiu

17 decembrie 2020 – dialoguri online cu Ovidiu Pecican, Corin Braga, Adrian Tudorachi, Elena Platon, Sorin Mutu, Ioan Chirilă și Liviu Malița,

despre Enciclopedia imaginariilor din România, pe pagina de Facebook a Editurii Polirom.

23 decembrie 2020, conferința on-line „Naștera Domnului în Scriptura Veche și în istorie”, susținută de Pr.prof.univ.dr. Ioan Chirilă și Ierom.dr. Iuliu Maxim Morariu, de la Facultatea de Teologie din Cluj-Napoca.

6-7 aprilie 2021, conferința internațională *Biblical Hermeneutics: The Old Testament – tradition and (post) modernity [academic requirements, biblical research, and liturgical-pastoral exegesis]*, Cluj-Napoca, cu comunicarea: „Hermeneia patristic-filocalică”

18 iunie 2021, conferința internațională, Oradea, cu comunicarea: „Profetul Ieremia - reper pentru pastorația diasporei (Ier 25-30)”

ORGANIZARE DE CONFERINȚE, WORKSHOP-URI ȘI LANSĂRI DE CARTE:

6-7 aprilie 2021, conferința internațională *Biblical Hermeneutics: The Old Testament – tradition and (post) modernity [academic requirements, biblical research, and liturgical-pastoral exegesis]*, Cluj-Napoca (conferință on-line).

23 decembrie 2020, conferința on-line „Naștera Domnului în Scriptura Veche și în istorie”, susținută de Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă și Ierom. dr. Iuliu Maxim Morariu, de la Facultatea de Teologie din Cluj-Napoca.

4 decembrie 2020, lansare volumul „Paula Bud – In memoriam” în revista ROOTS 3/2020 și „Studii de Exegeză și Teologie” (Paula Bud).

2 decembrie 2020, conferința on-line „Le titre, le regroupement, l'ordre et le nombre des livres de l'Ancien Testament”, susținută de Prof.univ.dr. Ștefan Munteanu, de la Institut du Theologie Orthodoxe Saint-Serge, Paris.

13 noiembrie 2020, Ziua Internațională a Sfintei Scripturi, conferința *Biblia cu Comentariu. De la Glossa Ordinaria la Bible ne ses traditions (B.E.S.T.)* susținută de pr. prof. dr. Eugen J. Pentiu de la Holy Cross, Hellenic College, Boston și DHC al UBB.

PROIECTE

Director științific, Proiect POC Parteneriat pentru transferul de tehnologii inovative și materiale avansate în domeniul artelor vizuale (producție, conservare, restaurare) (UBB-TeMATIC-Art), proiect național, FEDR, 2016.

Director științific, Proiect PCCDI *Enciclopedia imaginariilor din România. Patrimoniu istoric și identități cultural-lingvistice* (ROMIMAG), *Imaginarul religios*, 2018.

Responsabil asigurarea calității în Proiect POCU/379/6/21/123894 - Azi Student, Mâine Antreprenor Antreprenor, Universitatea „Babeș-Bolyai” 2019-2022.

Responsabil asigurarea calității în Proiect POCU/379/6/21/124662 - Antreprenor UBB, Universitatea „Babeș-Bolyai” 2019-2022.

Membru echipă în proiectul instituțional internațional Religion, Human Rights and Politics. The Challenges faced by Eastern Europe, nr. contract 23.152296/P43090 /3.12.20152.

INTERVIURI ȘI EMISIUNI

Emisiune săptămânală pe teme vechitamentare la Radio Renașterea, „În umbra Legii”, în fiecare joi, de la 21.30-22.00, începând din 2012; moderator diac. Olimpiu Benea.

PR. PROF. UNIV. DR. ȘTEFAN ILOAIE

ACTIVITATE DIDACTICĂ

În anul universitar 2021-2022, a predat cursurile la disciplina *Morala creștină și Morala creștină specială* la anii III și IV, nivel licență.

În cadrul cursurilor pentru Studii postuniversitare, Master, a susținut cursurile: - *Morala creștină și problemele lumii contemporane*, - *Morala ortodoxă și regresul etic contemporan* - *Relativismul religiozității postmoderne*.

ACTIVITATE ȘTIINȚIFICĂ STUDII ÎN VOLUME

1. Ștefan Iloaie, Paula Bud, „O viziune pozitiv-creativă [asupra educației religioase]”, în vol. Alexandru Mălureanu (coord.), *Lumina educației. Bucuria cooperării dintre Familie, Biserică și Școală*, Editura Trinitas, București, 2021 (col. „Media christiana”, Seria „Lumina”), pp. 301-305;

2. „Lumina din suflet”, în vol. Ioan Chirilă, Cornel-Gheorghe Coprean (coord.), *Slujire și dăruire. Omagiu părintelui vicar Iustin Tira*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2021, pp. 121-123; ISBN: 978-606-607-345-5;

ALTE ACTIVITĂȚI:

A susținut comunicarea: *Efecte ale postmodernismului asupra credinței* la ediția a III-a Conferinței internaționale: *Educație, religie și familie în societatea contemporană* (CIERFSC), 15-16 octombrie 2021, la biserica cu hramul „Sf. Apostol Andrei” din Beclean.

A susținut comunicarea: „Mărturisirea de credință” a Sfântului Petru Movilă în 22 noiembrie 2021, la Suceava în cadrul Simpozionului Național: *Moștenirea spirituală a Mitropolitului Petru Movilă în spațiul românesc – 375 de ani de la trecerea la cele veșnice a Mitropolitului Petru Movilă*, organizat de Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților.

A participat și a rostit o alocuțiune în data de 17 mai 2022, în Sala Senatului Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași la prezentarea *Integralei Nicolae Steinhardt*, un eveniment Polirom și Mănăstirea „Sf. Ana Rohia”.

În 1 iulie 2022, a făcut parte din comisia de evaluare la concursul pentru ocuparea postului didactic de lector universitar la disciplinele: *Morală creștină I-II, Fundamentele bioeticii creștine și Bioetica și taina persoanei* (promovat Dr. Gabriel-Alexandru Noje).

A susținut o comunicare în 29 iulie 2022, la Catedrala „Sf. Treime” din Baia Mare, în cadrul Simpozionului: *Actualitatea unui model cultural și spiritual N. Steinhardt* și a participat la lansarea *Integralei N. Steinhardt* (22 volume), organizată de Mănăstirea „Sf. Ana” Rohia, Fundația N. Steinhardt și Editura Polirom.

A susținut comunicarea: *Imnul Acatist al Maicii Domnului în iconografia ctitoriilor mușatine. Studiu de caz în cadrul Simpozionului: Moștenirea mușatină: Credință - Cultură - Istorie. 500 de ani de la sfințirea bisericii „Sfântul Mare Mucenic Gheorghe” Mănăstirea „Sfântul Ioan cel Nou de la Suceava”, organizat de Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților, Comisia Națională a României pentru UNESCO, Universitatea „Ștefan cel Mare” și Ministerul Culturii, în perioada 15-17 septembrie 2022 la Suceava.*

TEZE DE DOCTORAT SUSȚINUTE, ELABORATE SUB COORDONAREA SA:

- 24 februarie 2022, GABOR Bogdan-Viorel, *Internetul și rețelele de socializare online ca provocări actuale pentru morală creștină.*

- 22 septembrie 2022, CRISTEA Vadim (arhim. Iov): *Impactul monahismului asupra vieții moral-spirituale a societății ruse de la începutul secolului al XIX-lea până în prezent. Mănăstirea Optina.*

COORDONĂRI DE STRUCTURI SOCIO-PROFESIONALE, MEMBRU ÎN COMISII ȘI INSTITUȚII ACADEMICE DE SPECIALITATE ȘI COLECTIVE EDITORIALE

directorul Departamentului de Teologie Ortodoxă al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca

directorul Centrului de Bioetică al Universității „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca

membru al Consiliului Științific al Fundației „Association of Bioethicists in Central Europe (BCE). Verein zur Förderung des internationalen wissenschaftlichen Dialogs im Bereich der Bioethik”, Viena

membru în Consiliul Științific al Universității „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca membru CNATDCU

Redactor șef al revistei *Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Bioethica.*
 vicepreședinte al Fundației “N. Steinhardt”
 membru al UNESCO Chair in Bioethics. International Forum of Teachers
 membru al Academic Society for the Research of Religions and Ideologies
 (SACRI-SCIRI)

membru în Consiliul Consultativ al revistei *Journal for the Study of Religion and Ideologies*

membru al Colegiului de Redacție al revistei *Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Theologia Orthodoxa*

consultant de specialitate al Colegiului de Redacție al revistei *Tabor a Mitropoliei Clujului, Maramureșului și Sălajului*

coordonatorul colecțiilor *Bioetica și Moralia* ale Editurii *Renașterea*,

referent științific al Editurii *Polirom*, Iași

referent științific al Editurii *Renașterea*, Cluj-Napoca

referent științific al revistei *ISI Revista Română de Bioetică*

DISTINCȚII:

P. S. Iustin, Episcopul Maramureșului și Sătmarului, i- a acordat Ordinul și medalia „Nicolae Steinhardt” pentru clerici în data de 29 iulie 2022

PR. PROF. UNIV. DR. HABIL. GABRIEL-VIOREL GÂRDAN

I. ACTIVITATE DIDACTICĂ

A. CURSURI:

Istoria Bisericească Universală - Biserica în epoca primară, anul I, semestrul I, Teologie Pastorală, Teologie Didactică, Teologie Sociala, Artă Sacră.

Istoria Bisericească Universală - Biserica în epoca sinoadelor ecumenice, anul I, semestrul al II-lea, Teologie Pastorală, Teologie Didactică

Locul creștinismului în configurația religioasă globală actuală. Elemente de demografie religioasă, anul I, semestrul al II-lea, Teologie Pastorală

Elemente de geografie religioasă și confesional creștină, Masterat, semestrul I

Diaspora ortodoxă și problemele ei, Masterat, semestrul al II-lea

Religie și politică. Bisericele Ortodoxe în perioada Războiului Rece, Masterat, anul I, semestrul I

B. LUCRĂRI DE LICENȚĂ, DIZERTAȚIE ȘI GRADUL ÎN PREOȚIE ȘI ÎN ÎNVĂȚĂMÂNT COORDONATE

1. Marinceș Paul-Theo, *Rolul monahilor în disputele iconoclaste* (teză de licență)

2. Gudea Ioan-Iosif, *Marea Schismă. Analiza dosarului documentar* (teză de licență)
3. Mărcuș Mihai, *Istorici și istorii bisericești din epoca Sinoadelor Ecumenice* (teză de licență)
4. Lucaci Laurențiu, *Profilul călugărului-soldat medieval din ordinele militare internaționale*, (lucrare de disertație)
5. Oros Bogdan-Cosmin, *Aspecte ale vieții bisericești din veacul al III-lea oglindite în Corpusul Eepistolar al Sfântului Ciprian al Cartaginei* (lucrare de disertație)
6. Ardelean Florin Gavril, *Controversele iconoclaste în lumina corpusului documentar* (gradul I preoție)
7. Crăciunaș Vasile Adrian, *Viața bisericească din veacul al IV-lea în lumina scrisorilor Sf. Vasile cel Mare* (gradul I preoție)
8. Porumb Cosmin-Cristian, *Monografia Parohiei Someș-Odorhei* (gradul I preoție)
9. Pugna Ciprian, *Mărturie și dialog. Istoricul și rostul participării Bisericii Ortodoxe la Mișcarea Ecumenică* (gradul I preoție)
10. Botean (Țermure) Gabriela, *Dimensiunea ecumenică a educației religioase* (gradul I învățământ)
11. Fiț Dumitru, *Dimensiunea liturgică a educației religioase* (gradul I)

c. MEMBRU ÎN COMISIA PENTRU SUSȚINEREA TEZEI DE DOCTORAT

1. Facultatea de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca, 28 septembrie 2021, teza *Biserica Ortodoxă și clerul militar din Monarhia Habsburgică între Pacea de la Carloviț și izbucnirea Primului Război Mondial (1699-1914)*, candidat: Mircea Gheorghe Abrudan, coordonator: Pr. prof. univ. dr. Ioan-Vasile Leb
2. Facultatea de Teologie Ortodoxă „Iustinian Patriarhul”, 24 februarie 2022, teza *Istoria Societății Bolandiste*, candidat: Constantin Oprea, coordonator: Pr. prof. univ. dr. Emanoil Băbuș
3. Facultatea de Teologie Ortodoxă „Iustinian Patriarhul”, 14 martie 2022, teza *Evenimentele din august 1572 din Paris. Sfântul Bartolomeu și consecințele sale pe plan intern și internațional*, candidat: Robert Vasile Nechifor, coordonator: Pr. prof. univ. dr. Daniel Benga
4. Facultatea de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca, 20 septembrie 2022, teza *Creștinismul din Britania Romană (secolele I-V)*, candidat: Mihail-Iustin Argatu, coordonator: Pr. prof. univ. dr. Ioan-Vasile Leb
5. Facultatea de Teologie Ortodoxă „Andrei Șaguna”, 22 septembrie 2022, teza *Istoria creștinismul în Canada*, candidat: Alexie Veghes, coordonator: Pr. prof. univ. dr. Nicolae Chifăr

II. ACTIVITATE ȘTIINȚIFICĂ

A. CĂRȚI, VOLUME DE DOCUMENTE

1. Ioan-Vasile Leb, Gabriel-Viorel Gârdan, Marius Eppel, Emilian-Iustin Roman, Mircea-Gheorghe Abrudan, *Instituții ecleziastice ortodoxe. Izvoare legislative bisericesti și laice (sec. XVII-XX)*, vol. I, Editura Doxologia, Iași, 2022, 352 p., ISBN 978-630-301-010-6 și 978-630-301-011-3

2. Ioan-Vasile Leb, Gabriel-Viorel Gârdan, Marius Eppel, Emilian-Iustin Roman, Mircea-Gheorghe Abrudan, *Instituții ecleziastice ortodoxe. Izvoare legislative bisericesti și laice (sec. XVII-XX)*, vol. II, Editura Doxologia, Iași, 2022, 316 p., ISBN 978-630-301-010-6 și 978-630-301-012-0

3. Gabriel-Viorel Gârdan, Bogdan-Paul Ivanov, Daniela-Luminița Ivanovici (editori), *Istorie și teologie. In Honorem pr. prof. univ. dr. Ioan-Vasile Leb*, vol. I, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2021, 938 p., ISBN 978-606-37-1003-2 și 978-606-37-1006-3

B. STUDII BDI

1. Gabriel-Viorel Gârdan, *Religious Defense Mechanisms during the First Pandemic in Human History în Analele Științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Teologia Ortodoxă*, (serie nouă), XXVI, nr. 2, 2021, pp. 63-83.

C. STUDII ÎN VOLUME ALE UNOR CONFERINȚE INTERNAȚIONALE

1. Gabriel-Viorel Gârdan, „Ciuma lui Iustinian”: efectele unei pandemii de la sfârșitul Antichității și începutul Evului Mediu în Mircea Gelu Buta (coord.), *Medicii și Biserica*, vol. XIX, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2021, pp. 343-358.

D. STUDII ÎN VOLUME COLECTIVE (CAPITOLE DE CĂRȚI)

1. Gabriel-Viorel Gârdan, *Imaginea unei pandemii. Izvoare narrative referitoare la „Ciuma lui Iustinian”* în Teofil Tia, Adrian Podaru (coord.), *Pastorația și filantropia creștină în vreme de pandemie: șansă, povară sau normalitate identitară?*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2021, pp. 51-69.

2. Gabriel-Viorel Gârdan, *Configurația religioasă globală. Realități și previziuni*, în Gabriel-Viorel Gârdan, Bogdan-Paul Ivanov, Daniela-Luminița Ivanovici (editori), *Istorie și teologie. In Honorem pr. prof. univ. dr. Ioan-Vasile Leb*, vol. I, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2021, pp. 598-615.

3. Gabriel-Viorel Gârdan, *Bisericile Ortodoxe în documente din epoca Războiului Rece* în Dacian But-Căpușan (ed.), *In Honorem pr. lect. univ. dr. Gheorghe Șanta*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2021, pp. 241-270.

E. STUDII PUBLICATE ÎN REVISTE ROMÂNEȘTI NEINDEXATE BDI

1. Gabriel-Viorel Gârdan, *Imaginea unei pandemii. Izvoare narrative referitoare la „Ciuma lui Iustinian”*, în *Credință și viață în Hristos - Anuarul Episcopiei Sălajului*, anul XIV, 2021, Editura Credință și viață în Hristos, Zalău, 2022, pp. 505-522.

F. PREFEȚE, POSTFEȚE

1. Gabriel-Viorel Gârdan, *Sfântul Epifanie de Salamina și gnosticismul contemporan*, în Silviu-Iulian Roșca, *Sfântul Epifanie de Salamina și combarea gnosticismului*, Editura Universității din București, București, 2021, pp. 9-14.

G. CONFERINȚE ORGANIZATE. COMITETE ȘTIINȚIFICE

1. 5 aprilie 2022, Bistrița, a făcut parte din comitetul de organizare al seminarului internațional *Medicină și Teologie*, ediția a XIX-a.

H. PARTICIPĂRI LA MANIFESTĂRI ȘTIINȚIFICE

1. 2-3 mai 2022, Caransebeș, a participat la Simpozionul Internațional *Rugăciunea și mărturisirea în viața Bisericii și relevanța lor pentru societatea post-modernă*. A prezentat comunicarea: *Autoritatea instituțională și autoritatea harismatică în epoca Sfântului Simeon Noul Teolog*.

2. 5 aprilie 2022, Bistrița, a participat la Seminarului internațional *Medicină și Teologie*, ediția a XIX-a (on-line). A prezentat comunicarea: *Sfântul Ierarh Luca al Crimeii: medic mărturisitor și apologet*

3. 17 decembrie 2021, New York, a participat la Simpozionul Internațional *Prayer in Eastern Christian Tradition*, organizată de Institute for Studies in Eastern Christianity (on-line). A prezentat comunicarea *Disciple at Prayer School: The Guidelines od Antonije of Suroj*

4. 1-2 noiembrie 2021, Cluj-Napoca, a participat la Simpozionul Internațional *Pastorație și duhovnicie în Diaspora Românească. Purtarea de grijă a celor adormiți în cultul și practica Bisericii Ortodoxe*. A prezentat comunicarea: *Vârstele vieții ecleziale în Diaspora: cazul românilor ortodocși din America de Nord*

I. MEMBRU ÎN STRUCTURI ADMINISTRATIVE ACADEMICE, ȘTIINȚIFICE ȘI DE CERCETARE

Membru în Cosiliul de Departament al Facultății (2012 -

Membru în Consiliul Facultății (2012 -

Membru în Senatul Universității Babeș-Bolyai (2012 -

Membru în Comisia de Etică a Universității Babeș-Bolyai (2016-2020)

Membru în North American Patristic Society

Membru în American Society of Church History
 Cercetător în cadrul Institutului de Istorie Ecleziastică
 Cercetător acreditat CNSAS
 Membru al Asociației pentru Dialog între Religie și Știință, polul Cluj
 Membru al Centrului de Studii Ecumenice și Interreligioase, al
 Universității Babeș-Bolyai
 Redactor coordonator al revistei Studia Universitatis Babeș-Bolyai,
 Theologia Orthodoxa
 Membru în comitetul de redacție al Anuarului Facultății de Teologie
 Ortodoxă Cluj-Napoca
 Referent științific la Revista Teologică Sibiu
 Referent științific al Editurii Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca
 Referent științific al Editurii Universității Alexandru Ioan Cuza, Iași
 Referent științific al Editurii Renașterea, Cluj-Napoca
 Referent științific al Editurii Episcopiei Sălajului „Credință și viață în
 Hristos”

III. ACTIVITATE ADMINISTRATIVĂ ȘI PASTORALĂ

preot slujitor la Catedrala Episcopală „Înălțarea Domnului” din muni-
 cipiul Zalău
 director executiv al Centrului de Servicii Sociale „Sfântul Gheorghe”,
 Românași, Sălaj

PROF. UNIV. DR. HABIL. MARCEL GHEORGHE MUNTEAN

Conducător de doctorate în Arte Vizuale la Facultatea de Arte și Design
 a Universității de Vest – Timișoara.

Pictor iconar autorizat de Comisia de Pictură Bisericească a Patriarhiei
 Române.

1. FUNCȚII ADMINISTRATIVE

Responsabil al Specializării de Artă Sacră a Facultății de Teologie
 Ortodoxă din Cluj-Napoca.

Coordonatorul cercului de pictură sacră *Dionisie din Furna* a Facultății
 de Teologie Ortodoxă din Cluj - Napoca.

Coodonatorul Clubului de pictură pentru studenți – Casa de Cultură
 a Studenților - Cluj–Napoca.

2. MISIUNI DIDACTICE ÎN STRĂINĂTATE (PERIOADA, INSTITUȚIA)

2022 Profesor invitat la University of Ioannina, Faculty of Fine Art, Grecia.

3. MEMBRU:

• ORGANIZAȚII PROFESIONALE

Asociația Arte Plastice Religioase și Restaurare din România.

Association Internationale Des Arts Plastiques AIAP UNESCO.

U.A.P. din Grecia.

Fundației „Henri Coandă” a Tinerilor superdotați din București.

U.A.P. din România.

Societatea Profesorilor de Desen „Ioan Andreescu” București.

REFERENT DE SPECIALITATE LA TEZE DE DOCTORAT

2022 Referent în comisia tezei de doctorat a drd. Ing. Alex Cuibus cu tema „*Paradis și execuție - Instrumente ale manipulării*”, Universitatea de Arte și Design, Cluj-Napoca.

2022 Referent în comisia tezei de doctorat a drd. Maria –Laura Șonfălean cu tema „*Interior - Exterior. Memoria spațiului personal în pictură*”, Universitatea de Arte și Design, Cluj-Napoca.

2022 Referent în comisia tezei de doctorat a drd. Vasquez Cevallos Fidiás Eduardo cu tema „*Prospecțiuni în arta cinetică contemporană*”, Universitatea de Arte și Design, Cluj-Napoca.

2022 Referent în comisia tezei de doctorat a drd. Anda – Hermina Roman cu tema „*Carnalul în pictură. Cercetare asupra folosirii carnalului în natura statică*”, Universitatea de Arte și Design, Cluj-Napoca.

2022 Referent în comisia tezei de doctorat a drd. Barna Renáta- Vivien cu tema „*Umorul ca formă a expresivității în imageria contemporană*”, Universitatea de Arte și Design, Cluj-Napoca.

2022 Referent în comisia tezei de doctorat a drd. Laura Istrate (născ. Fălcan) cu tema „*Valorizarea și conservarea obiectelor din metal în Banat - Potire de împărtășanie din bisericile de lemn*”, Facultatea de Arte și Design, Timișoara.

• REFERENT ȘTIINȚIFIC AL UNOR EDITURI ȘI REVISTE, INSTITUȚII

Colaborator permanent - Revista *Renașterea*, Cluj - Napoca.

• COMISII DE DIALOG TEOLOGIC INTERCONFESIONAL ȘI INTERRELIGIOS

2022 Membru jurizarea Concursului *Liniștea*, ediția I, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Cluj.

2022 Președintele Concursului Național *Olimpiada de Meșteșuguri Artistice și Tradiționale*, faza județeană, Gherla.

• COMISII DE SPECIALITATE DIDACTICĂ

2022 Comisia de titularizare pe post didactic –conf. univ. Emilia Burlan, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Craiova.

2022 Comisia de titularizare pe post didactic –conf. univ. Mariana Câmpeanu, Facultatea de Arte *Hyperion*, București.

2022 Comisia de abilitare a conf. univ. dr. George Păunescu, Facultatea de Arte și Design, Timișoara.

4. EXPOZIȚII

PERSONALE ÎN ROMÂNIA

2022 Expoziție de pictură – Omagiu Greciei, Galeria „Helios”, Timișoara.

2022 Expoziția de pictură, Simpozionul Internațional Medicină și Teologie Adevărul creștin în practica medicală, ediția a XXI - Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca.

DE GRUP ÎN ROMÂNIA

2022 Expoziție de Artă „Așezare”, Galeria de Artă Ermineia, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Cluj-Napoca

2022 Salonul anual de artă, Muzeul de Artă Cluj–Napoca.

2022 Expoziție de Artă Sacră a profesorilor și studenților, redacția ziarului Făclia, Cluj-Napoca.

2022 Expoziție de Artă Sacră, Galeria de Artă Făclia, Cluj-Napoca.

2022 *Imago Dei - Transcendență și lumină în arta vizuală*, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Cluj-Napoca.

2022 *Un veac de la înființarea școlii gimnaziale „Axente Sever”*, Aiud octombrie- noiembrie.

2022 *Zilele Artei Bizantie*, Muzeul Mitropoliei, Cluj-Napoca.

2022 Expoziția mailart – *Centenarul Încoronării*, Muzeul Național al Unirii, Alba-Iulia.

2022 Expoziția profesorilor Facultății de Teologie Ortodoxă *Ipostaze iconografice*, Cluj-Napoca.

2022 Salonul Național de Grafică *Eminescu*, ed. I, Galeria de arte Valer Suci, Turda.

2022 Expoziție de icoane și picturi *Omagiu Credinței*, ed. IX, Facultatea de Teologie Ortodoxă Dumitru Stăniloae, Iași.

DE GRUP INTERNAȚIONALE ÎN ȚARĂ ȘI STRĂINĂTATE

2022 International Biennial of Miniature Arts, 5 th edition, Timișoara.

2022 Bienala Internațională de Artă Sacră –BIASC, Cluj-Napoca.

2022 Expoziția mailart - *Labirint*, Galeria Inter-Art, Aiud.

5. COORDONATOR DE EXPOZIȚII CU STUDENȚII ȘI MASTERANZII

2022 Expoziția Absolvenților Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, Turnul Croitorilor, Cluj-Napoca.

2022 Expoziția *Evocări iconografice* - Icoane din patrimoniul Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, Galeria Imago.

2022 Bienala Internațională de Artă Sacră Cluj – *BIASC* ediția I în colaborare cu Facultatea de Arte și Design din Timișoara.

2022 Expoziția națională de Artă Sacră a Doctoranzilor Cluj, ediția I – *ENAS* în colaborare cu Facultatea de Arte și Design din Timișoara, Galeria Ermineia – Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca.

6. CONFERINȚE LA CARE AU PARTICIPAT STUDENȚII, MASTERANZII ȘI DOCTORANZII SUB COORDONARE

2022 Sesiunea de comunicări științifice pentru studenți și masteranzi Simpozionul Național Studențesc - Mănăstirea Lainici organizată în 9-10 mai – studenta Dula Denisa Alexandra cu lucrarea *Deisis în iconografie*.

7. PREFEȚE, POSTFEȚE, EDITORIALE

2022 Prefață la cartea *Monahul Ilarion Mureșan, o viață închinată icoanei niculene; Școala de icoane pe sticlă de la Mănăstirea Nicula între tradiție și contemporaneitate*, Ed. Tradiții Clujene, Cluj, pp. 23-29.

2022 Prefața la cartea lect. univ. dr. Marina Câmpeanu, *Omul și frumusețea timpului său – Perspective estetice lumea antică*, Ed. Eikon, București.

8. CUVÂNT LA DESCHIDEREA UNOR EXPOZIȚII

2022 Cuvânt la vernisarea expoziției personale a artistei Steliana Țico - *Deisis*, Muzeul Mitropoliei Clujului, Cluj-Napoca.

2022 Cuvânt la vernisarea expoziției personale a asist. univ. dr. Ana Platon - *Miniaturi*, Muzeul Mitropoliei Clujului, Cluj-Napoca.

2022 Cuvânt la vernisarea Expoziției Naționale de Artă Sacră a Doctoranzilor – *ENAS*, Galeria Ermineia, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Cluj-Napoca.

2022 Cuvânt la vernisarea expoziției studenților și masteranzilor *Rugăciunea- parcurs de la chip la asemănare* a Facultății de Teologie Ortodoxă, Cluj Napoca.

9. GRANDURI PROIECTE CÂȘTIGATE PRIN COMPETIȚIE

2019 Cod proiect: ID P_40_374, Denumire proiect: Parteneriat pentru transferul de tehnologii inovative și material avansate în domeniul artelor vizuale (producție, conservare, restaurare). Acronim proiect: UBB-TeMATIC-Art.

10. CĂRȚI MANUALE, ÎNDRUMĂTOARE

2022 *Istoria Artei din România. Repere din arta religioasă veche și postbrâncovenească*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca.

2022 *Zidire într-o pomenire. Mănăstirea Sfântul Vasile cel Mare de la Someșul Cald*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca.

2022 *ENAS - Expoziția Națională de Artă Sacră a Doctoranzilor-catalog*, Cluj-Napoca, ISBN 978-973-0-36686-0

11. CAPITOLE, STUDII ÎN CĂRȚI

2022 noiembrie, anul XVI, nr. 11, – revista „Tabor”, articolul *Influența Isihasmului în iconografia bizantină – icoana Maicii Domnului cu Pruncul a lui Teofan Cretanul de la Mănăstirea „Sfântul Neofit” din Pafos, Cipru*, Ed. Renașterea, Cluj- Napoca, ISSN 1843-0287, pp. 55-62.

2022 *Rugăciunea exprimată în limbajul iconografic bizantin și postbizantin. Rugăciunea din Grădina Ghetsimani*, vol: coord. și ed: pr. conf. univ. dr. Viorel Cristian Popa, pr. conf. univ. dr. Vasile Doru Fer, pr. lect. univ. dr. Emil Cioară, *Rugăciunea în viața Bisericii-mijloc de comunicare și comuniune a omului cu Dumnezeu*, Simpozion internațional, Oradea 2022, Ed. Universității “Aurel Vlaicu” din Arad, Oradea, pp. 225-242, ISBN, 978-973-752-885-8

2022 *Judecata de Apoi în iconografie. Studii de caz*, Revista Arta, nr. 1, Chișinău, pp. 15-22, ISSN, 2345-1181.

2022 *Armonia compozițională și cromatică în pictura religioasă a lui Nicolae Grigorescu* în coord.: prof. dr. Gelu-Mircea Buta, *Terapii medicale și spirituale la începutul mileniului III: Complementaritate, dialog, unitate*, vol: *Medicii și Biserica*, vol. XX, Ed. Renașterea, Cluj Napoca, 2022, pp. 643-663, ISBN 978-606-607-389-9.

2022 *Opt icoane din ciclul praznicelor împărătești pictate de zugravul Grigore Ranite (1712-1766?)* în Dr. Dacian But-Căpușan (ed.), *In honorem Prof. univ. dr. Constantin Măruțoiu*, Ed. Renașterea, Cluj- Napoca, 2022, pp. 325-342.

2021 *Iconostasul - expresie a rugăciunii și artei bisericesti. Studii de caz* în Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, tom XXIII (2019-2020), Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2021, pp. 175-190.

2021 decembrie, revista „Semn” nr. 15, articolul, *Secvențe vizuale contemporane*, pp. 22-25.

12. CONFERINȚE, SIMPOZIOANE, PRELEGERI ÎN ȚARĂ ȘI STRĂINĂTATE

2022 Prelegere cu tema *De la reprezentarea artistică a împăratului din Roma Antică la cea a lui Hristos. Studii de caz*, International Conference

History, Spirituality, Culture. Dialogue and Interactivity, 8th Edition (ugal. ro), Universitatea “Dunărea de Jos” din Galați.

2022 Prelegere cu tema *Rugăciunea exprimată în limbajul iconografic bizantin. Studii de caz*, Simpozionul Internațional *Rugăciunea în viața Bisericii- mijloc de comunicare și comuniune cu omului cu Dumnezeu și Treimea Sfinților Isihăști: Simion Noul Teolog, Grigorie Palama, Paisie de la Neamț. Importanța lor în viața Bisericii Ortodoxe*. Facultatea de Teologie Ortodoxă “Episcop Dr. Vasile Coman”, Universitatea din Oradea.

2022 Prelegere cu tema *Pătimirile și Crucificarea lui Hristos – paralele iconografice în Răsărit și Apus*, Biblioteca „Liviu Rebeanu”, Aiud.

2022 Prelegere cu tema *Graficieni români contemporani*, School of Fine Arts, University of Ioannina, Ioannina.

2022 Prelegere cu tema, *Pictori clujeni*, School of Fine Arts, University of Ioannina, Ioannina.

2022 Prelegere cu tema *Tehnici de gravură*, School of Fine Arts, University of Ioannina, Ioannina.

2022 Prelegere cu tema *Sfinții isihăști Simeon Noul Teolog, Grigorie Palama și Paisie de la Neamț în iconografie* în cadrul Simpozionului Internațional *Rugăciunea și mărturisirea în viața Bisericii – relevanța lor pentru societatea post-modernă*”, Caransebeș, 2-3 mai 2022.

2022 Prelegere cu tema *Icoanele făcătoare de minuni ale Maicii Domnului de la Sfântul Munte Athos*, în cadrul celui de al XXI-lea Seminar Internațional de Medicină și Teologie, 4-5 aprilie, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Cluj-Napoca.

2022 Prelegere cu tema *Incursiuni în Artele Vizuale. Introducere în stilurile și tehnicile artistice*, Biblioteca „Liviu Rebeanu”, Aiud.

2022 Prelegere cu tema *Despre icoana Sfinților Trei Ierahi*, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Cluj- Napoca.

13. MASS-MEDIA: EMISIUNI/ARTICOLE LA RADIO RENAȘTEREA, TRINITAS

2022 ianuarie 7, *Sfântul Ioan Botezătorul în icoanele românești pe sticlă din Transilvania*.

2022 5 mai, *Mironosițele la mormânt între cuvânt și reprezentare iconografică*.

2022 1 iunie, *Înălțarea Domnului-icoană de mare praznic împărătesc*.

2022 11 iunie, *Unitate și armonie în icoana Pogorârii Duhului Sfânt*.

2022 3 august, *Schimbarea la Față a Domnului în iconografia ortodoxă*.

2022 8 august, *Tâlcuind icoana Adormirii Maicii Domnului*.

2022 7 noiembrie, *Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil în icoanele pe sticlă transilvănene*.

2022 25 decembrie, *Icoana Nașterii Domnului, semnificații și simboluri.*

2021 8 septembrie, Sărbătoarea și icoana Nașterii Maicii Domnului.

2021 20 octombrie, Sfinții Cuvioși Visarion Sarai, Sofronie și Sfântul Mucenic Oprea – Mărturisitori români pentru credința ortodoxă din Ardeal.

2021 21 noiembrie, Sărbătoarea și icoana *Intrării Maicii Domnului în Biserică.*

2021 25 noiembrie, *Sfântul Mare Mucenic Dimitrie Izvortorul de mir în cultul Bisericii și în iconografie.*

2021 29 noiembrie, *Sărbătoarea și icoana Sfântului Apostol Andrei, cel întâi chemat.*

2021 6 decembrie, *Sfântul Ierarh Nicolae – sărbătoare și icoane.*

14. PROIECTE ARTISTICE

2022 Proiect artistic internațional UNESCO - *Icoana pe sticlă românească*, în colaborare cu Casa de Cultură a Studenților “Dumitru Fărcaș”, Cluj-Napoca.

15. ACTIVITĂȚI CĂTRE COMUNITATE

2022 *Pictând bradul de Crăciun*, Biblioteca „Liviu Rebreanu”, Centrul Multicultural, Aiud

2022 *Inițiere în tehnica colajului*, Biblioteca „Liviu Rebreanu”, Centrul Multicultural, Aiud.

2022 *Culoarea în artă*, Liceul Tehnologic „Domokos Kázmér”, 21 noiembrie, Sovata

16. PREMII ȘI DISTINCȚII

2022 Certificate of participation Biamt 5 december, International Biennial of Miniature Art, Timisoara.

2022 Diplomă de excelență pentru participarea, susținerea și promovarea celei de a VII-a ediții a Festivalului Studențesc de Pictură, Grafică și Fotografie în rândul studenților și a comunității artistice clujene, 23-24 noiembrie, Cluj-Napoca

2022 Cetățean de Onoare al Municipiului Aiud.

PR. PROF. UNIV. DR. IOAN-VASILE LEB

- 27-28 septembrie 2021, Cluj-Napoca, Facultatea de Teologie Ortodoxă, susținerea de proiecte de cercetare doctorală,

- 6 decembrie 2021, Aula Facultății de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca, Sărbătorirea „seniorilor”.

7 decembrie 2021, Ședință pentru alegeri la Centrul Cultural German Cluj-Napoca.

- 4-5 aprilie 2022, Conferința Mediciei și Biserica. A prezentat referatul: *Sfinții doctori fără de arginți Cosma și Damian sau Medicină și Credință întruchipate*. (în curs de apariție).

- 2 martie 2022, a asistat la conferința Online a Pr. Prof. Viorel Ioniță *Istoria Bisericească Universală – disciplină de studiu și domeniu de cercetare la centenarul morții lui Eusebiu Popovici*, organizată sub genericul *Historia Ecclesiastica. Direcții de cercetare în istoriografia bisericească. Facultatea de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca*,

- 14 aprilie 2022, München - online, Comisie de Doctorat pentru Pr. Viktor Meshko din Ucraina. Teza: *Erzbischof Filaret (Gumilevskij) von Cernigov und Nezin (1805-1866). Leben, Werk und Theologie*, München. Ca îndrumător al tezei, am prezentat referatul principal (Erstgutachten), iar la Examenul Riguros (Rigorousum) a fost examinatorul principal (Erstprüfer).

- 22 aprilie 2022, a susținut conferința *Mai este nevoie de Ecumenism?* În cadrul conferințelor: *Historia Ecclesiastica. Direcții de cercetare în istoriografia bisericească. Facultatea de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca*,

- 19 aprilie 2022, a asistat la conferința Pr. Prof. Nicolae Chifăr, *Preocupări și teme de cercetare istorico-ecclesiastică în școala doctorală sibiană*, ținută în cadrul conferințelor *Historia Ecclesiastica. Direcții de cercetare în istoriografia bisericească. Facultatea de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca*,

- 19 aprilie 2022, a asistat la conferința Pr. Prof. Emanoil Băbuș, *Emoții, sentimente și afecte*, ținută în cadrul conferințelor *Historia Ecclesiastica. Direcții de cercetare în istoriografia bisericească. Facultatea de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca*,

- 3 mai 2022, a asistat la conferința Pr. Prof. Ioan Moldoveanu, *Secvențe din istoria relațiilor Muntelui Athos cu Principatele Române, dealungul timpului. Danii, închinări și ctitorii domnești la Athos, până la secularizarea averilor mănăstirești*, ținută în cadrul conferințelor *Historia Ecclesiastica. Direcții de cercetare în istoriografia bisericească. Facultatea de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca*,

- 17 mai 2022, a asistat la conferința Pr. Prof. Ioan Vicovan, *Sfântul Ierarh Iosif cel Milostiv, Mitropolitul Moldovei (1875-1902): contextual, viața și lucrarea*, ținută în cadrul conferințelor *Historia Ecclesiastica. Direcții de cercetare în istoriografia bisericească. Facultatea de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca*,

- 14 mai 2022: Muzeul Mitropoliei Clujului. A asistat la conferința prof. Adrian Papahagi despre *programul iconografic al celui mai vechi manuscris păstrat în România: Evangheliarul de la Lorsch, „Codex Aureus”, sec. IX*. Și la Vernisajul Expoziției de miniatură a dr. Ana Platon.

- 19 mai 2022, Facultatea de Teologie din Sibiu, Membru în Comisia de doctorat a d-lui Danco Nicolae,
- 20 mai 2022, Sibiu, Facultatea de Teologie Ortodoxă. Participare la susținerea tezei de doctorat de către Dieter Brandes din Germania.
- 14 iunie, 2022, Pogorârea Sfântului Duh. Predică în Biserica Ortodoxă din Gherla (paroh Pr. dr. Mircea Bidian),
- 17 august 2022, Referat pentru apariția cărții pr. lect. univ. dr. Adrian Aurel Podaru, *Autoritate ecleziastică și putere imperial în antichitatea târzie: Sfântul Ioan Gură de Aur și Fericitul Augustin*, Cluj-Napoca, 2010 (Presa Universitară Clujeană, 2022).
- recenzie pentru tipărirea lucrării: Ana Platon, *Ortodoxie și catolicism în viziunea părintelui Wladimir Guettée*, predate la Presa Universitară Clujeană.

LUCRĂRI APĂRUTE:

- *Contribuția Bisericii Ortodoxe Române la promovarea relațiilor Ortodoxo - Vechi-Catolice* în Dr. Dacian But-Căpușan (ed.), *In honorem Pr. lect. univ. dr. Gheorghe Șanta*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2021, pp. 187-200.
- Coautor la *Istoria Bisericească Universală* (coordonator Pr. prof. univ. dr. Viorel Ioniță), ediția a II-a, revizuită, Vol. I., Basilica, București, 2021.
- Coautor la *Istoria Bisericească Universală* (coordonator Pr. prof. univ. dr. Viorel Ioniță), Vol. II. Partea întâi, Basilica, București, 2021.
- *Mai este nevoie de Ecumenism*, în Prof. univ. dr. Mircea-Gelu Buta (coordonator), *Medicii și Biserica*, vol. XX, Editura Renașterea, 2022, p. 555-568.
- *Biserica Ortodoxă din Polonia de la începuturi până astăzi (schiță istorică)* în Dr. Dacian But-Căpușan (ed.), *In honorem Prof. univ. dr. Constantin Măruțoiu*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2022, pp. 271-284.

P. S. CONF. UNIV. DR. BENEDICT (VALENTIN-COSMIN) VESA

CĂRȚI:

- *Năvalnicii Împărăției. Personalități ale Vechiului Testament în căutarea lui Dumnezeu*, Cluj-Napoca, Renașterea, 2022, 172 p.

ARTICOLE (ÎN REVISTE SAU VOLUME COLECTIVE):

- „Sălășluirea tăcerii. Terapia liniștirii ca practică ascetică necesară pentru omul contemporan”, în *Medicii și Biserica* (vol. 20) *Terapii medicale și spirituale la începutul mileniului III: complementaritate, dialog, unitate*, Cluj-Napoca, Renașterea, 2022, pp. 23-32.

· „Arhiepiscopul Teofil Herineanu și darul discernământului”, în *Omul rugăciunii s-a mutat la Domnul acum 30 de ani*, Cluj-Napoca, *Renașterea*, pp. 11-24

ALTE PUBLICAȚII:

- „Patriarhul Avraam, prietenul lui Dumnezeu”, *Renașterea*, 10 (2021), p. 3.
- „Necrolog: Preasfințitul Părinte Vasile Flueraș (1948-2021)”, *Renașterea*, 11 (2021), p. 3.
- „Zâmbetul Preasfințitului Vasile. Crâmpie de gând la Marea sa trecere”, *Renașterea*, 11 (2021), p. 3.
- „Patriarhul Iacov, combatantul lui Dumnezeu”, *Renașterea*, 12 (2021), p. 3.
- „Părintele profesor Nicolae Chifăr, un crâmpie de gânduri la ceas aniversar”, în *Fides et Sapientia. Studii în onoarea părintelui nostru Pr. prof. univ. dr. Nicolae Chifăr*, Sibiu, Editura Andreiană, 2021, pp. 34-37.
- „Proorocul Moise, văzătorul de Dumnezeu”, *Renașterea*, 1 (2022), p. 3.
- „Iosua Navi, iscoditorul celor dumnezeiești”, *Renașterea*, 2 (2022), p. 3.
- „Despre Rut și fidelitatea necondiționată față de Dumnezeu”, *Renașterea*, 3 (2022), p. 3.
- „Proorocul Iona și miza lui Dumnezeu”, *Renașterea*, 4 (2022), p. 3.
- „Debora, Estera și Iudita, mironosițe ante tempus”, *Renașterea*, 5 (2022), p. 3.
- „Proorocul Samuel, partenerul de lucru al lui Dumnezeu”, *Renașterea*, 6 (2022), p. 3.
- „Proorocii Ilie și Elisei, experiență și continuitate”, *Renașterea*, 7 (2022), p. 3.
- „Proorocul David, lecție de sfințenie pentru omul obișnuit”, *Renașterea*, 9 (2022), p. 3.
- „Părintele Stareț Nicolae Moldovan, la dublu ceas aniversar. Crâmpie de gând”, în *Arhimandrit Nicolae Moldovan: pelerin, novice, monah, duhovnic, stareț*, Cluj-Napoca, *Renașterea*, 2022, pp. 27-31.

PARTICIPĂRI LA SIMPOZIOANE/ SEMINARI:

- Conferința internațională „Educație, religie, familie în societatea contemporană”, Beclean, 15-16 octombrie 2021, ediția a III-a;
- International Symposium „Pastoral care and spirituality in the Romanian Diaspora. The care for the departed in the cult and practice of the Orthodox Church”, Cluj-Napoca, 1-2 November 2021;
- Fourth International Theological Conference “God’s Revelation in the contemporary world”, Orthodox Research Group St. John Chrysostom, Decembre 2-8, 2021;

- Conferința anuală a CEEAMS „Mission Online-Offline: Divergence, Ambivalence, and Renewal”, 22-24 Februarie 2022;
- Al XXI-lea seminar de Medicină și Teologie „Adevărul creștin în practica medicală”, Bistrița, 4-5 aprilie 2022;
- Simpozionul internațional „Rugăciunea și mărturisirea în viața Bisericii. Relevanța lor pentru societatea post-modernă”, Caransebeș, 2-3 mai 2022;
- Simpozionul omagial „140 de ani de la nașterea Părintelui Protopop Aurel Munteanu”, Huedin, 3 mai 2022;
- Simpozionul internațional „Chipul, numele și slava, Frumusețea făptuitoare a rugăciunii și esteticul isihast al îndumnezeirii”, Alba Iulia, 9-10 mai 2022;
- 13th Symposium Syriacum and the 11th Congress of Arab Christian studies, Paris, 4-9 July 2022.
- Convegno ecumenico internazionale di spiritualità ortodossa „S. ISACCO DI NINIVE e il suo insegnamento spirituale”, Monastero di Bose, 6-9 settembre 2022;
- International Symposium „The reception of St. Gregory of Nyssa in the Christian tradition”, Center for Patristic Studies and Ancient Christian Literature, Babeș-Bolyai University of Cluj-Napoca, 29th September – 1st October 2022;

CONFERINȚE PASTORALE:

- *Rugăciunea ține lumea*, conferință Oastea Domnului, Cluj-Napoca, 3 aprilie 2022;
- *Învierea trăită ca întâlnire*, conferință Oaste Domnului, Bistrița, 30 aprilie 2022;

DISTINCȚII:

- Ordinul „Sfântul Cuvios Ioan Iacob de la Neamț, Noul Hozevit” – 17 decembrie 2021 (PF Patriarh Daniel);
- Ordinul eparhial Episcop Elie Miron Cristea, ediția centenară pentru arhieriei – 1 mai 2022 (PS Lucian, Episcopul Caransebeșului);
- Cetățean de onoare al Comunei Godeanu, Județul Mehedinți – 27 mai 2022;
- Diploma și Medalia Omagială „Centenarul Protopopiatului Ortodox Huedin”, 4 septembrie 2022;
- Diploma omagială „Anul omagial al rugăciunii în viața Bisericii și a creștinului”, 30 septembrie 2022 (PF Patriarh Daniel);
- Ordinul „Maica Domnului Rugătoarea”, 30 septembrie 2022 (PF Patriarh Daniel).

PR. CONF. UNIV. DR. HABIL. CRISTIAN-SEBASTIAN SONEA

I. ACTIVITATE DIDACTICĂ

1. CURSURI:

NIVEL LICENȚĂ:

1. Teologie Pastorală (semestrul V): *Introducere în Misiologia Ortodoxă. Fundamentele teologice și exigențele misiunii creștine*
2. Teologie Pastorală (semestrul VIII): *Misiune și pastorație la nivelul comunității locale*

NIVEL MASTER:

1. Consiliere Pastorală și Asistență Psiho-socială (semestrul III): *Religie și societate*
2. Consiliere Pastorală și Asistență Psiho-Socială (semestrul III): *Emigrație și convertire. Consilierea pastoral-misionară a emigranților din diaspora și a convertiților la ortodoxie*
3. Toate secțiile (semestrul II): *The Orthodox Church in Dialog*

NIVEL DOCTORAT:

1. Teologia dialogului intercreștin

2. LUCRĂRI COORDONATE

LICENȚE:

- Bota Marian: *Canonul euharistic roman. Hermeneutică liturgică și provocări interconfesionale*
- Țermure Cătălin-Bogdan: *C. S. Lewis: credință și imaginație. O analiză misiologică*
- Scurtu Constantin-Gabriel: *Misiunea Bisericii Ortodoxe și Misiunea Bisericii Catolice-Unitatea Bisericii și păcatul dezbinării*
- Moldovan Sebastian-Vasile: *Liturghia de după Liturghie în concepția Părintelui Ioan Bria*

DIZERTAȚII:

- Bechi Antonio: *Studiu de caz: Problematika harismelor în Comunitatea Penticostală din Reteag*

DOCTORANZI:

- Lăcătuș Crăciun-Ioan
Leș Adrian 2020 - prezent
Bumbu Dănuț 2021 - prezent

Șamșodan Marcel 2021 - prezent
 Bucșe Ovidiu-Vasile 2021 - prezent
 Crețu Gheorghe Iustinian 2022 - prezent
 Toderici Melania 2022 - prezent
 Sâmbolan Grigore 2022 - prezent
 Săvianu Milian 2022 - prezent
 Urs Ștefan-Andrei 2022 - prezent

II. ACTIVITATE ȘTIINȚIFICĂ

I. VOLUME COORDONATE

Sonea Cristian Sebastian, *Religiosity and Spirituality in the Orthodox Church Today*, Nr: 13 (12), An: 2022, *Religions*, ISSN: 2077-1444, A fost Guest Editorul acestui număr special din *Religions*.

II. ARTICOLE ÎN REVISTE ȘI PUBLICAȚII RECUNOSCUTE

Sonea Cristian Sebastian, *Missionary Consciousness in Romanian Orthodox Communities: Realities, Tendencies and Responsibilities*, *Salat: An Orthodox Journal of Cross-cultural Theology*, 2022, Nr: 1, Paginile: 98 – 119

Sonea Cristian Sebastian, *Ecumenical Convergences: Romanian Evangelicals Exploring Orthodoxy*, *Religions*, 2021, ISSN: 2077-1444

Sonea Cristian Sebastian, *Theosis and Martyria. The Spiritual Process of Deification and Its Implication for the Mission of the Church*, *Religions*, 2022, ISSN: 2077-1444

Sonea Cristian Sebastian, *Religiosity and Spirituality in the Orthodox Church Today*, Nr: 13 (12), 2022, *Religions*, ISSN: 2077-1444

Sonea Cristian Sebastian, *The „Liturgy after the Liturgy” and Deep Solidarity. The Orthodox Understanding of Christian Witness and its Implications for Human Society*, *Mission Studies*, 2021, Nr: 37, Paginile: 452 - 478, ISSN: 0168-9789

Sonea Cristian Sebastian, *Comuniunea euharistică în timpul pandemiei Covid-19. Răspunsul profetic al Părintelui Ioan Ică sr.*, *Revista Tabor*, 2021, ISSN: 1843-0287 Nr: XV, 9, Paginile: 60-62

III. STUDII ÎN VOLUME COLECTIVE

Cristian Sonea, Pavol Bargár, Piotr Kopiec, Doru Marcu, Stefan Zeljković, Leș Adrian, and Iustinian Crețu, „Contextual Reports of the Central and Eastern European Region”, în Risto Jukko (Ed.), *The Future of Mission Cooperation. The Living Legacy of the International Missionary Council*, 2022, ISBN volum: 978-2-8254-1830-7 https://www.oikoumene.org/sites/default/files/2023-01/TheFutureOfMissionCooperation_Web.pdf

Cristian Sonea, Dorottya Nagy, Wojciech Kluj, Doru Marcu, and Pavol Bargar, „*Report of the Regional Center for Central and Eastern Europe*” în Rissto Jukko (Ed.), *A Hundred Years of Mission Cooperation. The Impact of the International Missionary Council 1921-2021*, 2022, ISBN volum: 978-2-8254-1813-0, https://www.oikoumene.org/sites/default/files/2022-08/AHundredYearsofMissionCooperation_Web.pdf

Sonea Cristian Sebastian, „Ecology”, în Rissto Jukko (Ed.) *Together in the Mission of God. Jubilee Reflections on the International Missionary Council*, 2022, ISBN volum: 978-2-8254-1809-3, https://www.oikoumene.org/sites/default/files/2022-08/TogetherInTheMissionOfGod_Web.pdf

Sonea Cristian Sebastian, *Between Hope and Disappointment. A Short Evaluation of the Romanian Orthodox Church Involvement in Ecumenism in the Post-Communist Era*, Titlu volum: *Reshaping Ecumenism in Times of Transformation: Central and Eastern European Perspectives*, 2021, ISBN volum: 978-3-506-76015-9

Sonea Cristian Sebastian, *Labor migration in post-communist Romania. Missiological and pastoral implications*, Titlu volum: *In honorem Pr. lect. univ. dr. Gheorghe Șanta*, 2021, Editura Renașterea, ISBN volum: 978-606-607-377-6

Sonea Cristian Sebastian, *Book Review: Hart, David Bentley and Chrystavgis, John (Eds.). 2020. Toward the Social Ethos of the Orthodox Church*, Titlu volum: *Ecclesial Futures*, ISBN volum: 9781666715903, 2021

Sonea Cristian Sebastian, *Cuvânt înainte*, Titlu volum: *Eroișmul cotidian*, Editor: Paul Siladi, 2021, Editura: Renașterea, ISBN volum: 978-606-607-372-1

Sonea Cristian Sebastian, *Istoria și perspectiva misiunii creștine ortodoxe*, Titlu volum: *Misiologie ortodoxă*, Editor: Valer Bel, vol. I, 2021, Editura: Basilica, ISBN volum: 9786062904135

Sonea Cristian Sebastian, *Fundamentarea biblică a misiunii creștine*, Titlu volum: *Misiologie ortodoxă* vol. I, Editor: Valer Bel, 2021, Editura: Basilica, ISBN volum: 9786062904135

Sonea Cristian Sebastian, *Apostolatul mirenilor ca participare la întreita slujire a lui Hristos și la însușirile Bisericii*, Titlu volum: *Misiologie ortodoxă* vol. I, Editor: Valer Bel, 2021, Editura: Basilica, ISBN volum: 9786066073271

Sonea Cristian Sebastian, *Misiunea Bisericii Ortodoxe în postmodernitate: identitate, pluralism și comuniune*, Titlu volum: *Misiologie ortodoxă* vol. I, Editor: Valer Bel, 2021, Editura: Basilica, ISBN volum: 9786066073271

Sonea Cristian Sebastian, *Educația creștină în dinamica misiunii. Misiunea creștină prin mass-media*, Titlu volum: *Misiologie ortodoxă* vol. I, Editor: Valer Bel, 2021, Editura: Basilica, ISBN volum: 9786066073271

IV. GRANTURI (MEMBRU)

• PROIECTE

2019-2022: Director grant ROSE: Prevenire și Reducerea Ratei de Abandon pentru studenții de la Teologie Ortodoxă-PRATO, 40.000 Euro-finanțare Banca Mondială

• PROFESURI

octombrie-decembrie 2022: Research activity, Oxford Centre for Mission Studies (OCMS), Oxford, Marea Britanie

Sem. II, an universitar 2021-2022: Teaching mobility, Center of Ecumenical, Missiological, and Environmental Studies (CEMES), Tesalonic, Grecia

22-28 octombrie 2021: Teaching mobility, John Paul II Catholic University of Lublin, Polonia, Participarea s-a realizat prin intermediul Programului Erasmus

• 2021: Certificate of Completion of the Study of the U.S. Institute for Scholars on American Religious Pluralism, at Seattle University (USA)

• 2020: Habilitation in Theology: Towards a Prophetic Eschatology. Missionary Ecclesiology in Postmodernity, „Babeș-Bolyai” University, Cluj-Napoca (Romania)

V. MEMBRU ÎN STRUCTURI ACADEMICE, ȘTIINȚIFICE ȘI DE CERCETARE

2022 - prezent: Membru în comitetul Director, în cadrul „IAMS - International Association for Mission Studies-Global”

2022 - prezent: Director (IAMS) Europe, în cadrul „IAMS - International Association for Mission Studies”

2020 - prezent: Membru în comitetul de redacție al revistei „Acta Missiologiae”

2019 - prezent: Director Adjunct al „Centrului de Studii ecumenice și Interreligioase (CSEIR)”- UBB Cluj-Napoca

2019 - prezent: Director al „Centrului de cercetare, formare și strategie misionară UBB”, Facultatea de Teologie Ortodoxă

2019 - prezent: Membru în comitetul Director, în cadrul „IAMS - International Association for Mission Studies-Europe”

2019 - prezent: Membru în „Saint John Chrysostom Research Group”

2018 - prezent: Membru în colectivul de redacție al Revistei Mitropolia Olteniei

2016 - prezent: Membru în colectivul de redacție al revistei „Studia Universitatis Babes-Bolyai Theologia Orthodoxa”

2016 - prezent: Membru în „Central and Eastern European Association for Mission Studies (CEEAMS)”

- 2015 - prezent: Membru în „*Societas Oecumenica*”
 2015 - prezent: Membru în „*International Association for Mission Studies*”
 2013 - prezent: Membru în „*International Ecumenical Fellowship (IEF)*”, (din 2015 președinte IEF România)
 2012 - prezent: Membru în „*The International Association of Orthodox Dogmatic Theologians*” (IAODT)
 2011 - prezent: Membru supleant în Consistoriu Bisericesc
 2008 - prezent: Director al „Centrului de Studii Misionare și Nomocanonică”, Adresa sediu: Str. Nicolae Ivan, Adresa web: <https://cmns.ro/>
 2008 - prezent: Redactor corespondent pentru revista Studii Teologice din partea Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca.

VI. PARTICIPĂRI LA MANIFESTĂRI ȘTIINȚIFICE NAȚIONALE ȘI INTERNAȚIONALE

- 6 decembrie 2021, Sonea Cristian Sebastian, „*Remembering past massacres: Honoring the legacy and resilience of the victims*”, Organizație: World Council of Churches
 27-29 septembrie 2021, Sonea Cristian Sebastian, *Comunicare-organizare centrul regional de cercetare IMC Centenary*, Organizație: International Missionary Council (IMC)
 21 septembrie 2021, Sonea Cristian Sebastian, „*The Effects of Secularization in the Romanian Orthodox Communities*”, Organizație: Oxford Centre for Mission Studies (OCMS)
 1 iulie 2021, Sonea Cristian Sebastian, *Comunicare webinar: Orthodoxie und Mission*, Organizație: Evangelische Akademie.
 17 mai 2021, Sonea Cristian Sonea, „*Trends and Challenges in Contemporary Romanian Orthodox Missiology*”, Organizație: International Orthodox Theological Association (IOTA)
 26 aprilie 2021, Sonea Cristian Sonea, „*The Mission of the Romanian Orthodox Church Towards Human Dignity*”, Organizație: Nordic Institute for Missiology and Ecumenism,
 23-25 februarie 2021, Sonea Cristian Sonea, „*Trends and Challenges in Contemporary Romanian Orthodox Missiology*”, Tema Conferinței: Mission Matters: Trends, Challenges, and New Perspectives in Christian Mission and Central and Eastern Europe, Organizație: The Central and Eastern European Association for Mission Studies (CEEAMS),

VII. ACTIVITATE ADMINISTRATIVĂ

- 2019-2022: *Director grant ROSE: Prevenire și Reducerea Ratei de Abandon pentru studenții de la Teologie Ortodoxă-PRATO*, 40.000 Euro - finanțare Banca Mondială.

CONF. UNIV. DR. DR. HABIL. NICOLAE TURCAN**CĂRȚI DE AUTOR**

1. Turcan, Nicolae, *Filosofia pe scurt*, vol. 1, Eikon, București, 2021.
2. Turcan, Nicolae, *Filosofia pe scurt*, vol. 2, Eikon, București, 2021.

CĂRȚI EDITATE

1. Lemeni, Adrian; Mihalache, Sorin; Turcan, Nicolae (ed.), *Ordinea profundă a universului și ideologiile relativiste actuale. Repere ale tradiției iudeo-creștine valorificate în dialogul dintre teologie, filosofie și știință*, Basilica/Renașterea, București/Cluj-Napoca, 2021.

REVISTE ERIH PLUS EDITATE

1. *Diakrisis Yearbook of Theology and Philosophy* 5 (2022) – editor.

STUDII ISI/BDI

1. Turcan, Nicolae, „Liturgy and Apophaticism”, *Religions* 12, nr. 9 (2021), p. 721, 721, <https://doi.org/10.3390/rel12090721>.
2. Turcan, Nicolae, „The Absolute Discourse of Theology”, *Diakrisis Yearbook of Theology and Philosophy* 5 (2022), pp. 61–80, <https://doi.org/https://doi.org/10.24193/diakrisis.2022.4>.
3. Turcan, Nicolae, „A Phenomenological Turn of Eastern Orthodox Theology”, *Crossing: The INPR Journal* 2 (November 2021), pp. 129–133, <https://doi.org/10.21428/8766eb43.fdfad341>.

CAPITOLE DE CARTE

1. Turcan, Nicolae, „Chemarea religioasă în spiritualitatea ortodoxă. O abordare teo-fenomenologică”, în Adrian Lemeni, diac. Adrian Sorin Mihalache și Nicolae Turcan (ed.), *Ordinea profundă a universului și ideologiile relativiste actuale. Repere ale tradiției iudeo-creștine valorificate în dialogul dintre teologie, filosofie și știință. Simpozion național interdisciplinar: Cluj-Napoca, 12–20 octombrie 2019*, Basilica, Renașterea, București, Cluj-Napoca, 2021, pp. 155–174.
2. Turcan, Nicolae, „Fenomenologia vieții și adevărul creștinismului la Michel Henry”, în Teofil Tia și Adrian Podaru (ed.), *Pastorația și filantropia creștină în vreme de pandemie: șansă, povară sau normalitate identitară*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2021, pp. 287–300.

ARTICOLE

1. Turcan, Nicolae, „Discursul absolut”, *Apostrof* XXXIII, nr. 8 (387) (2022), pp. 20–21.

2. Turcan, Nicolae, „Șase răspunsuri la o întrebare (ne)iertătoare”, *Tribuna*, nr. 465 (2022), p. 19.
3. Turcan, Nicolae, „Cum să nu ajungi la viață prin gândire. Răsturnarea fenomenologiei la Michel Henry”, *Tribuna XX*, nr. 447 (16-30 aprilie 2021), p. 14.
4. Turcan, Nicolae, „Liturghie și apofatism (I)”, *Tribuna*, nr. 457 (2021), p. 29.
5. Turcan, Nicolae, „Liturghie și apofatism (II)”, *Tribuna*, nr. 458 (2021), p. 19.
6. Turcan, Nicolae, „Liturghie și apofatism (III)”, *Tribuna*, nr. 459 (2021), pp. 17-18.
7. Turcan, Nicolae, „Liturghie și apofatism (IV)”, *Tribuna*, nr. 460 (2021), pp. 2, 26.
8. Turcan, Nicolae, „Discursul absolut al teologiei (I)”, *Tribuna*, nr. 476 (2022), pp. 13-15.
9. Turcan, Nicolae, „Discursul absolut al teologiei (II)”, *Tribuna*, nr. 477 (2022), p. 13.
10. Turcan, Nicolae, „Discursul absolut al teologiei (III)”, *Tribuna*, nr. 478 (2022).
11. Turcan, Nicolae, „Transgresiuni către bine”, *Tribuna*, nr. 481 (2022), p. 2.

PARTICIPĂRI LA CONFERINȚE

1. Turcan, Nicolae, „Fenomenologia morții și finitudinea umană. Dincolo de Heidegger și Levinas”, lucrare prezentată la Conferința internațională a Facultății de Teologie Ortodoxă, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Cluj-Napoca, 4-8 noiembrie 2021.
2. Turcan, Nicolae, „Fenomenologia cunoașterii lui Dumnezeu. Experiență și limbaj”, lucrare prezentată la Conferințele Studium Generale, Star UBB, 19 mai 2022.

PR. LECT. UNIV. DR. ADRIAN AUREL PODARU

STUDII ȘI ARTICOLE:

1. „Portretul Sfântului Ioan Gură de Aur într-o sursă biografică inedită: *Oratio funebris in laudem Sancti Iohannis Chrysostomi*, în Dr. Dacian But-Căpușan (ed.), *In honorem Pr. Lect. univ. Dr. Gheorghe Șanta*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2021, pp. 479-491.
2. „Izolarea creștinului bolnav de COVID-19: viață de chilie”, în Teofil Tia, Adrian Podaru (ed.), *Pastorația și filantropia creștină în vreme de pan-*

demie: șansă, povară sau normalitate identitară?, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2021, pp. 389-396.

SIMPOZIOANE, CONFERINȚE, PRELEGERI PUBLICE:

1. În săptămâna 4-8 iulie 2022, Centrul de Studii Patristice și Literatură Creștină Antică (CSPLCA) al Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, al cărui director a fost în perioada decembrie 2020-decembrie 2022, centru subordonat direct Rectoratului, a organizat o școală de vară adresată masteranzilor și doctoranzilor interesați de studierea operei și teologiei Sfinților Părinți ai Bisericii creștine. Zicem creștine și nu diferențiem confesional, pentru că, cel puțin pentru primul mileniu creștin, Tradiția Patristică a constituit un tezaur comun, împărțit de toți cei ce credeau și îmbrățișau Evanghelia lui Hristos. Acesta a fost și motivul pentru care această școală de vară a avut doi invitați, de confesiuni diferite, dar iremediabil îndrăgostiți de teologia Părinților: Prof. Dr. Joel ELOWSKI, de la Concordia Seminary, St. Louis, USA, și Dr. Marius PORTARU, doctor al Facultății de Teologie Ortodoxă din București și doctorand la Institutum Patristicum Augustinianum, Roma, Italia.

Prof. Dr. Joel ELOWSKY este, între altele, Decan pentru Studii Avansate și Director al Centrului pentru studierea textelor creștine timpurii. A fost director de proiect pentru alcătuirea seriei *Ancient Christian Commentary on Scripture* (29 de volume), serie ce cuprinde comentariile Părinților Bisericii la fiecare carte a Sfintei Scripturi (atât Vechiul Testament, cât și Noul Testament). Profesorul Elowsky este și pastor în Biserica Luterană, folosindu-se din plin de lectura Părinților pentru scopurile pastorale. Tema cursului său la această școală de vară a fost: *Patristic Exegesis: It's All About the Word* („Exegeză patristică: totul este despre Cuvânt”). Ideea majoră a cursului Domniei Sale a fost aceea că întreaga Revelație (atât Vechiul Testament, cât și Noul Testament) converge înspre Hristos: El este Cel promis, despre El vorbește toată Scriptura, El este atât exegeza Scripturii (adică Cel care interpretează), cât și Cel despre Care se face această exegeză (adică Cel interpretat). Tradiția și Scriptura formează un tot și indică spre Hristos. Întreg cursul a fost o demonstrație în forță a acestei idei, folosindu-se de textele Părinților.

Dr. Marius PORTARU, care locuiește la Bruxelles (Belgia), a susținut deja un doctorat la Facultatea de Teologie Ortodoxă din București cu o temă despre unirea după ipostas în secolul al VI-lea și importanța ei soteriologică. Actualmente pregătește o nouă teză la Augustinianum (Roma) despre teologia Sf. Leonțiu de Ierusalim. Este foarte cunoscut în mediul patristic european, atât datorită participărilor la conferințele și simpoziioanele patristice de referință, cât și datorită articolelor și studiilor de specia-

litate pe care le-a scris în reviste și volume publicate la edituri prestigioase. La școala noastră de vară, cursul Domniei Sale s-a intitulat *Participarea la Dumnezeu, între simplitate și multiplicitate divină. O analiză a polemicii dintre Sf. Grigorie Palama și Grigorie Akindin (1341-1347)*. Cursul a fost foarte aplicat, deprinzându-i pe masteranzii și pe doctoranzii prezenți cu metoda științifică de lucru pe care el însuși o aplică, o metodă care merge întotdeauna la textul-sursă, plasându-l cu foarte multă atenție în contextul social, cultural și teologic care l-a generat. Acribia științifică și o analiză *sine ira et studio* sunt două dintre trăsăturile prin care s-a remarcat cel de-al doilea invitat al nostru.

2. În perioada 29 septembrie – 1 octombrie 2022, Centrul de Studii Patristice și Literatură Creștină Antică (CSPLCA) al Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, al cărui director a fost în perioada decembrie 2020-decembrie 2022, centru subordonat direct Rectoratului, a organizat un simpozion internațional intitulat: „The Reception of St. Gregory of Nyssa in the Christian Traditions”, un simpozion la care au participat cercetători și specialiști din Italia, Olanda, Belgia, Ungaria, România. Amintim doar pe Prof. Claudio Moreschini, specialist în studii patristice recunoscut internațional, ca și pe Prof. Giulio Maspero, specialist recunoscut internațional pe opera Sf. Grigorie de Nyssa.

3. Organizare Simpozion internațional de teologie, istorie, muzicologie și artă cu titlul: *Pastorație și duhovnicie în Diaspora românească. Purtarea de grijă pentru cei adormiți, în cultul și practica Bisericii Ortodoxe*, în perioada 31 octombrie – 2 noiembrie 2021.

4. Participare la Simpozionul internațional de teologie, istorie, muzicologie și artă *Pastorație și duhovnicie în Diaspora românească. Purtarea de grijă pentru cei adormiți, în cultul și practica Bisericii Ortodoxe* cu titlul: „Despre cultul morților în două surse patristice: *Despre ierarhia bisericească* (Sf. Dionisie Areopagitul) și *Cuvinte către singuratici* (Sf. Isaac Sirul)”.

5. În data de 25.11. 2021, ora 15.00, în cadrul seriei de cursuri și prelegeri „Studium Generale” organizată de Institutul STAR-UBB al Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca, serie moderată de Prof. Univ. Dr. Alexander Baumgarten, a ținut prelegerea cu titlul „*Părinții Bisericii și oferta lor educațională: „Universitate” de tip world-class*”. Link: https://www.youtube.com/watch?v=Eloydsj-M_U

EDITĂRI ȘI COORDONĂRI DE CARTE:

1. Tia, Teofil, Podaru, Adrian Aurel (ed.), *Pastorația și filantropia creștină în vreme de pandemie: șansă, povară sau normalitate identitară?*, *Lucrările Simpozionului internațional de Teologie, Istorie, Muzicologie și Artă al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca (2-3 noiem-*

brie 2020), Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2021, ISBN 978-606-37-1268-5.

2. Buda, Daniel, Podaru, Adrian Aurel (coord.), Cătălin-Emanuel Șoptorean, Bogdan Negrea, Iancu Buda, Gabriel Noje, Bogdan Șoptorean, Ioan Popa-Bota, Stelian Pașca-Tușa, *Patrologia în cercetarea teologilor ortodocși români*, vol. 1, *Periodicele de tradiție din Patriarhia Română – ghid bibliografic* – , Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2021, ISBN general 978-606-37-1036-0, ISBN specific 978-606-37-1037-7.

LANSĂRI DE CARTE:

1. Lansare de carte: Dionisie Areopagitul, *Despre ierarhia cerească*, trad. Marilena Vlad, Polirom, 2021. Lansarea de carte a fost organizată de Editura Polirom la data de 18.11.2021, înregistrată și dată pe canalul de Youtube al Editurii. Vezi linkurile de mai jos:

<https://www.facebook.com/LibrariaHumanitasDeLaCismigiu/videos/961089861178555/>

<https://www.facebook.com/LibrariaHumanitasDeLaCismigiu/videos/961089861178555>

PR. LECT. UNIV. DR. COSMIN COSMUȚA

1. ACTIVITATE DIDACTICĂ:

NIVEL LICENȚĂ:

• **Curs** de *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*:

- anul I, semestrele 1 și 2;

- anul II, semestrele 1 și 2;

• **Seminare** de *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*:

- anul I, semestrele 1 și 2;

- anul II, semestrele 1 și 2;

NIVEL MASTER – DOCTRINĂ, HERMENEUTICĂ ȘI ISTORIE BISERICESCĂ:

• **Curs** *Monahismul românesc: Izvoare și personalități*

- anul I, semestrul 2

• **Seminar** *Monahismul românesc: Izvoare și personalități*

- anul I, semestrul 2

2. ACTIVITATE ȘTIINȚIFICĂ:

• CĂRȚI-UNIC AUTOR

- *Episcopul Nicolae Ivan al Vadului, Feleacului și Clujului (1921-1936) în slujba credinței străbune și a românilor ortodocși din Transilvania*, vol. I, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2022, 214 p.

- *Episcopul Nicolae Ivan al Vadului, Feleacului și Clujului (1921-1936) în slujba credinței străbune și a românilor ortodocși din Transilvania*, vol. II, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2022, 273 p.

• STUDII

- „Satul Rogoz din Țara Lăpușului în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Aspecte ale vieții școlare și bisericești”, în vol. *In honorem Pr. lect. univ. dr. Gheorghe Șanta*, editor Dacian But-Căpușan, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2021, pp. 505-518;

• CONFERINȚE

- 28 septembrie 2021 a participat la Simpozionul „Nicolae Ivan”, organizat de Mitropolia Ortodoxă a Clujului, Maramureșului și Sălajului la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, cu prelegerea: *Imaginea episcopului Nicolae Ivan reflectată în mărturiile ale contemporanilor săi*;

• PROIECTE DE CERCETARE

- membru în echipa proiectului „Calitate și interdisciplinaritate în practica studenților Universității Babeș-Bolyai în management cultural” (CIP-POCU 132253);

3. ACTIVITATE MISIONAR-PASTORALĂ:

· În fiecare duminică și sărbătoare a săvârșit Sfânta Liturghie în biserica „Sfântul Nicolae” din localitatea Câmpenești, sau în alte lăcașuri de cult din eparhie sau din țară; în cele de mai jos vom prezenta câteva din duminicile și sărbătorile în care a rostit și cuvânt de învățătură:

- 10 octombrie 2021 Sf. Liturghie la Câmpenești, cu predică la *Învierea fiului văduvei din Nain*;

- 14 octombrie 2021 Sf. Liturghie la Câmpenești, cu predică la sărbătoarea *Sf. cuv. Parascheva*;

- 17 octombrie 2021 Sf. Liturghie la Câmpenești, cu predică la *Pilda Semănătorului și Sinodul al VII-lea ecumenic*;

- 7 noiembrie 2021 Sf. Liturghie în Parohia Dolheni, Protopopiatul Jibou, jud. Sălaj, cu predică la pericopa *Învierii fiicei lui Iair*;

- 5 decembrie 2021 Sf. Liturghie la Câmpenești, cu predică la *Evangelia vindecării femeii gârbove*;

- 19 iunie 2022 Sf. Liturghie la Câmpenești, cu predică la *Duminica tuturor sfinților*;

- 26 iunie 2022 Sf. Liturghie în Bonțida, Protopopiatul Gherla, cu predică la *Duminica sfinților români*;

- 3 iulie 2022 Sf. Liturghie la Parohia „Sf. Ștefan” din Cluj-Napoca, cu predică la *Duminica a 3-a după Rusalii*.

4. ALTE ACTIVITĂȚI

- a elaborat orarul facultății în ambele semestre ale anului academic 2021-2022;
- a fost coordonator pe facultate al programului Erasmus+;
- 8 aprilie 2022 a participat, în calitate de îndrumător, la inspecția și susținerea lucrării pentru gradul I didactic de către prof. de religie Nina M. Cloșan (căs. Belcotă), de la Școala Profesională Agricolă Cornereva, jud. Caraș-Severin;
- a fost membru în Comisia de admitere, sesiunile iulie și septembrie 2022;
- a coordonat șase (6) teze de licență în sesiunile iulie și septembrie 2022;
- a fost membru în Comisia V, pentru susținerea examenelor de finalizare a studiilor (licență și masterat), sesiunile iulie și septembrie 2022.

PR. LECT. UNIV. DR. LIVIU VIDICAN-MANCI

ARTICOLE PUBLICATE ÎN REVISTE ERIH+

Is there a Need for the Church to Officially Assume Mobile Applications? Case Study: Romanian Orthodox Church and Anglican Church în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Theologia Orthodoxa*, Volum Nr: 65, 2, pp. 94-112, An: 2021, coautor: Emil-Mircea Mărginean. Mențiuni: guest editor Liviu Vidican-Manci.

The Sacrifice of Isaac - Acknowledgement of a Biblical Typology in the Homilies and Commentaries of the Eastern Church Fathers în *Theologia*, Volum 89, 4, pp. 150-164, 2021, coautor: Stelian Pașca-Tușa,

How Do We desing a Programmatic Catechesis? Case Study: "About The Holy Mysteries of initiation" în *Mitropolia Olteniei* Volum Nr: 5-6, pp. 107-114, 2022,

Rugăciunea on-line: noi direcții de cercetare catehetică și pastoral în *Theology and Life. Journal of Christian Thought and Spirituality*, Volum Nr: 1, pp. 19-36, 2022,

Poate fi internetul un spațiu al promovării Ișihasmului. Aporii catehetice pentru mileniul al III-lea în *Theology and Life. Journal of Christian Thought and Spirituality* Volum Nr: 9-12, pp. 42-53, 2022, în curs de apariție,

CAPITOLE SAU STUDII ÎN VOLUME COLECTIVE, PUBLICATE ÎN EDITURI RECUNOSCUTE:

La pastorale des jeunes roumains à l'ère des nouvelles technologies în vol. *In honorem Pr. lect. univ. dr. Gheorghe Șanta*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2021, pp. 492-504. Editor: Dacian But-Căpușan.

Predica ortodoxă românească în on-line: între oferta motoarelor de căutare și selectarea dedicate în vol. *Contribuțiile profesorilor de Catehetică și Omiletică*, Editura Universității „Aurel Vlaicu”, Arad, 2022, pp. 120-130. Editor: Filip Albu.

Scurtă analiză a prezenței în mediul virtual a parohiilor ortodoxe românești din Elveția și Belgia în vol. *Pastorație și duhovnicie în diaspora românească. Purtarea de grijă pentru cei adormiți, în cultul și practica Bisericii Ortodoxe*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2022, pp. 335-351. Editori: Teofil Tia și Adrian Podaru.

Iminența morții la bolnavii de COVID și “copingul” duhovnicesc prin cateheză în vol. *Medicii și Biserica 20*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2022, pp. 299-309. Editor: Mircea Gelu Buta.

CAPITOLE SAU STUDII ÎN VOLUME COLECTIVE, PUBLICATE ÎN EDITURI NAȚIONALE RECUNOSCUTE:

Bogomili și cathari în secolul al XII-lea: despre controversata întâlnire de la Saint Felix, în editori: Gabriel Viorel Gârdan, Bogdan-Paul Ivanov, Luminița Ivanovici, *Istorie și Teologie în onoare Pr. prof. dr. Ioan-Vasile Leb*, Editura Presa Universitară Clujeană, 2021, pp. 212-228.

CĂRȚI ȘTIINȚIFICE PUBLICATE ÎN EDITURI NAȚIONALE RECUNOSCUTE:

Cercetările profesorilor de Omiletică și Catehetică din Patriarhia Română. Ghid bio-bibliografic, Editura Renașterea, 2021, 300 p.

COMISII DE ÎNDRUMARE DE DOCTORAT

Mihai Bodnariuc, Mihai-Gabriel Fătușanu, Serghei Crudu, Cristiana Sporea, Gelu-Valentin Porumb, Mihai Tomescu, Simeon Pinte, Iuliana-Anișoara Tăut, Nicolae-George Barbu, Călin-Marian Drăgeanu, Vasile Pașca, Anton Savelovici, Ovidiu-Ioan Feldiorean, Nectarie Dima, Teodor-Marius Cornea, Marcel Gheberta, Mihai Nevodar, Antonie Ioan Boca, Alexandru-Cristian Lukacs, Cosmin Lupulescu, Paul-Ilie Nemeti, Eugen Sebastian Teacu, Ionela-Silvana Codrean, Nicolae Vlad, Nicolae Șincari, Iustin Taban, Dănuț-Marcel Bumbu, Andrei Chețan, Luca Nicolcea, Alexandru-Constantin Ciui, Ionuț-Mihai-Alin Vraja.

CONFERINȚE ȘTIINȚIFICE INVITATE INTERNAȚIONALE:

Simpozionul Internațional “Zilele credinței și culturii în Episcopia Caransebeșului”, 3-5 mai 2022.

L’insertion prophétique de la foi dans la culture européenne post moderne en dialogue avec le Directoire 2020 pour la catéchèse, obser-

vator din partea Bisericii Ortodoxe, Organizator: Equipe Europeene de la Catechese, Paris-Roma-Bruxelles, 1-6 iunie 2022.

Simpozionul Internațional *Moștenirea spirituală și culturală a Sfântului Paisie de la Neamț. 300 de ani de la naștere (1722-2022)*, Organizator: Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae” Iași, Mănăstirea Neamț, 13-16 noiembrie 2022.

Religion and Diversity, Organizator: European Academy of Religion, Bologna, 20-23 iunie 2022. A susținut în cadrul: *Theology and Digital Media Appropriation in Christian Churches: A Comparative Perspective (4h): Missionary work of Orthodox Monasticism in Digital Space.*

CONFERINȚE ȘTIINȚIFICE INVITATE NAȚIONALE:

Congresul catehetice Hristos Împartășit copiilor, Vorbitor/Speaker, Organizator: Patriarhia Romana, 27 septembrie-1 octombrie 2021, ediția a XIV-a.

Colegiul Decanilor Facultăților de Teologie Ortodoxă, Organizator: Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae” a Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, 18-19 octombrie 2022. A susținut referatul cu titlul: *Învățământul teologic preuniversitar după 1989.*

Congresul Catehetic „Hristos împărtășit copiilor” ediția a XV-a, Organizator: Patriarhia Româna, 4-7 octombrie 2022.

CONTRIBUȚII MASS-MEDIA (PROGRAME TV, RADIO, PRESA SCRISĂ, INCLUSIV CEA CULTURALĂ ȘI DE ATITUDINE CIVICĂ) ÎN CALITATE DE MEMBRU UBB ȘI/SAU ÎN LEGĂTURĂ CU PROFESIA:

Radio Renașterea, Tematica în cuvinte cheie: *Evangelhia Duminicii*, 2021,

YouTube, Tematica în cuvinte cheie: *Promovarea Secției de Masterat*, 2021,

Radio Renașterea, Tematica în cuvinte cheie: *Predică despre trezie*, 2021,

Radio Renașterea, Tematica în cuvinte cheie: *glose filocalice, cateheză, pastilă Catehetică*, 2022,

Radio Renașterea, Tematica în cuvinte cheie: *catehetică, glose catehetice*, 2022,

LUCRĂRI PUBLICATE ÎN VOLUME ALE MANIFESTĂRIILOR ȘTIINȚIFICE INTERNAȚIONALE CU EDITORI, ISBN, INDEXATE BDI:

Părintele Constantin Galeriu și provocările unei „păstorații autonome” în mediul virtual. Contemporan cu tinerii pe care nu i-a cunoscut, în editor: Pr. lect. univ. dr. Adrian Podaru, *Păstorația și duhovnicia creștină în vreme de pandemie: șansă povară sau normalitate identitară?*, Editura Presa Universitară Clujeană, 2021, pp. 301-310.

Reflectarea războiului în predicile episcopale publicate în „Renașterea” anilor 1940-1945, în vol. Pastorație istorie și tradiție bisericească într-o lume puternic secularizată, Conferință: Pastorație istorie și tradiție bisericească într-o lume puternic secularizată Oradea 25-26 mai, Editură Doxologia, București, 2022, pp. 82-97. Editor: Pr.Miron Erdei.

MEMBRU ÎN COLECTIVE EDITORIALE NAȚIONALE :

Redactor revista: Studii Teologice, din 2019,

MEMBRU ÎN ORGANIZAȚII PROFESIONALE INTERNAȚIONALE:

International Association of Digital Media and Pastoral Care, 2020-2025,

Central and Eastern European Association for Mission Studies (CEEAMS), 2020-2025,

Societas Homiletica, 2022-2030,

International Orthodox Theological Association, 2022-2030.

MEMBRU ÎN ORGANIZATII PROFESIONALE NAȚIONALE:

Asociația Tinerilor Ortodocși Români, vicepreședinte, 2020-2025,

MEMBRU CENTRU DE CERCETARE:

Center for Mission and Nomocanonical Studies, an înființare: 2008,

ORGANIZARE DE MANIFESTĂRI CULTURALE PENTRU COMUNITATE:

Seară duhovnicească-Turda: Prin Cruce la Înviere, 2021,

PARTICIPARE ÎN ALTE COMISII UBB:

Comisie pentru obținerea gradului didactic II, anul universitar: 2021-2022, Președinte.

Comisie Master, Anul universitar: 2021-2022.

Comisie licență, Anul universitar: 2021-2022.

PARTICIPARE LA/ORGANIZARE DE ACTIVITĂȚI ACADEMICE LA ȘCOLI DE VARĂ:

Transylvania International Summer Courses of Romanian Language and Civilization, Cluj-Napoca, 2022. A susținut prelegerea: Creuzet confesional și punct nodal spiritual în inima Transilvaniei.

PARTICIPARE LA/ORGANIZARE DE CONFERINȚE/EVENIMENTE / WORKSHOPURI / MESE ROTUNDE / ȘCOLI DE VARĂ

/ ETC. CU MEDIUL DE AFACERI SI/SAU PENTRU COMUNITATE:

Lansarea cărții *Parabolele lui Iisus* de Serafim Papacostas, coordonator, 2022, unul dintre cei doi recenzori.

Congresul național catehetic *Hristos Împărtășit copiilor*, ediția a XIV-a *Caraiman*, 2021, Aici a susținut prelegerea: *Activități de catehizare și activități cu tinerii în parohiile ortodoxe. Studii de caz.*

PREMII INTERNAȚIONALE:

Crucea Nordului, Episcopia Europei de Nord, 2022.

PREMII NAȚIONALE:

Premiul de excelență pentru cercetare, Universitatea „Babeș-Bolyai”, 2021.

Crucea Arhiepiscopală, Arhiepiscopia Vadului Feleacului și Clujului, 2021, pentru merite deosebite în ridicarea Seminarului Teologic Ortodox din Cluj-Napoca la rangul de Colegiu și activitatea rodnică din ultimii 10 ani.

PUBLICAȚII NON-ACADEMICE ÎN CALITATE DE MEMBRU UBB ȘI/SAU ÎN LEGATURĂ CU PROFESIA

Aniversarea a 70 de ani de învățământ teologic preuniversitar la Cluj-Napoca în revista *Renașterea*, noiembrie 2022,

Isishia în oraș în Ziarul *Lumina*, februarie 2022,

Teologul de la elev seminarist la proaspăt licențiat în teologie în Ziarul *Lumina*, 27 noiembrie 2022,

Cateheze, *Cateheze la rugăciunea Tatăl nostru*: <https://www.mitropolia-clujului.ro/catehizare/>

Cateheze la sărbătorile mari: <https://www.mitropolia-clujului.ro/catehizare/>

REFERENT ÎN COLECTIVE EDITORIALE INTERNAȚIONALE:

revista: EPHATA (Portugalia) 2022: *Journal of the Faculty of Theology of the Universidade Católica Portuguesa*, edited by the Universidade Católica Editora, Ephata continues the journals edited by its three centers: *Theologica* (Braga), *Didaskalia* (Lisbon) and *Humanística e Teologia* (Porto).

REFERENT ÎN COLECTIVE EDITORIALE NAȚIONALE:

Studia Universitatis Babes-Bolyai. Theologia Orthodoxa 2022.

TEZE DE LICENȚĂ COORDONATE:

Pastoralele Mitropolitului Nicolae Colan - oglinda epocii sale?, 2022, Gabriel Ilișoi.

Activitatea de predicator și catehet a părintelui Mihail Bulacu, 2022, Alexandru Costea.

Opera Omiletică a Sfântului Vasile cel Mare, 2021, Pr. Gorgan Răzvan Dumitru.

Sfântul Ignatie Briancianinov - viața și opera Omiletică, 2021, Bulbuc Iuliu Gabriel.

Sfântul Luca al Crimeei - viața și opera Omiletică, 2021, Rusu Alexandru Andrei.

Sfântul Nicolae Velimirovici - viața și opera Omiletică, 2021, Andreica Alex-Octavian.

Profilul biografic și omiletic al părintelui Toma Chiricuța, 2021, Iustin Pop.

Tutore perioada: 2019-2023.

DIAC. LECT. UNIV. DR. DANIEL MOCANU

- 1 octombrie 2021 Înfirmantare PS Vasile: Cântat cu Corul „Psalmodia Transylvania” la Sf. Liturghie și Slujba Înfirmantării

- 23 octombrie 2021 Înfirmantare PS Gurie: Cântat cu Corul „Psalmodia Transylvania” la Sf. Liturghie și Slujba Înfirmantării

- 6 decembrie 2021 Sfânta Liturghie – dirijat Corul Studenților Teologi cu ocazia Hramului Facultății

- 12 decembrie 2021 Concert de Colinde la Catedrala Mitropolitană: Dirijat Corul Studenților Teologic, Corul Mixt „Oremus” și coordonat Grupul vocal „Sfânta Casia”

- 14 decembrie 2021 Concurs de colinde: „Mare-i seara de astă seară”, ediția a II-a: organizare și coordonare

- 30 ianuarie 2022 - dirijat Corul Studenților Teologi la Liturghia de Sfinții Trei Ierarhi săvârșită în Catedrala Mitropolitană.

- aprilie: dirijat Corul Studenților Teologi la Canonul Sfântului Andrei Criteanul săvârșit în Catedrala Mitropolitană

- aprilie: dirijat Corul Studenților Teologi la Liturghia Darurilor săvârșită în Paraclisul Facultății de Teologie.

- mai: Parcul „Iuliu Hațieganu” - zilele Alumni: concert cu Corul mixt „Oremus”

- 14-15 august 2022: coordonat corul de cameră „Psalmodia Transylvania” la Hramul Mănăstirii Nicula.

DIAC. LECT. UNIV. DR. PAȘCA-TUȘA STELIAN**ACTIVITATEA DIDACTICĂ**

A predat cursurile la nivel licență la disciplinele: *Isagogia Vechiului Testament, Limba Ebraică și Arheologie Biblică*.

A ținut seminarii și lucrări practice la nivel licență la disciplina *Isagogia Vechiului Testament și la Limba Ebraică*.

MEMBRU ÎN DIFERITE COMISII ȘI ORGANIZAȚII PROFESIONALE:

Membru al *Centrului de Studii Biblice*, Cluj-Napoca

Membru al *Uniunii Bibliștilor din România*, Sibiu

Membru al *Societății Bibliștilor Ortodocși Români*, București

ACTIVITATEA ȘTIINȚIFICĂ**VOLUME**

Daniel Buda și Adrian Podaru (coord.), Stelian Pașca-Tușa, Cătălin-Emanuel Ștefan, Bogdan Negrea, Gabriel Noje, Ioan Popa-Bota și Bogdan Șopterean, *Patrologia în cercetarea teologilor ortodocși români. Sistematizate tematică – ghid bibliografic*, vol. 3 (Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2022), p. 621. ISBN 978-606-37-1723-9

Daniel Buda și Adrian Podaru (coord.), Cătălin-Emanuel Ștefan, Gabriel Noje, Bogdan Negrea, Ioan Popa-Bota, Bogdan Șopterean, și Stelian Pașca-Tușa, *Patrologia în cercetarea teologilor ortodocși români. Bio-bibliografiile profesorilor din facultățile și departamentele de teologie din Patriarhia Română – ghid bibliografic*, vol. 2 (Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2022), 207 p. ISBN 978-606-37-1722-2

Daniel Buda și Adrian Podaru (coord.), Cătălin-Emanuel Ștefan, Bogdan Negrea, Iancu Buda, Gabriel Noje, Bogdan Șopterean, Ioan Popa-Bota și Stelian Pașca-Tușa, *Patrologia în cercetarea teologilor ortodocși români. Periodicele cu tradiție din Patriarhia Română – ghid bibliografic*, vol. 1 (Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2021), 175 p. ISBN 978-606-37-1037-7.

Moș Grigore-Dinu (coord.), Bogdan Șopterean, Iancu Buda, Stelian Pașca-Tușa, Ioan Popa-Bota și Gabriel Noje, *Teologia Dogmatică Ortodoxă în cercetarea teologilor ortodocși români. Periodicele cu tradiție din Patriarhia Română – ghid bibliografic*, vol. 1 (Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2021), 164 p. ISBN 978-606-37-1033-9.

Moș Grigore-Dinu (coord.), Bogdan Șopterean, Iancu Buda, Stelian Pașca-Tușa și Ioan Popa-Bota și Gabriel Noje, *Teologia Dogmatică Ortodoxă în cercetarea teologilor ortodocși români. Bio-bibliografiile profesorilor din facultățile și departamentele de teologie din Patriarhia Română – ghid*

bibliografic, vol. 2 (Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2021), 255 p. ISBN 978-606-37-1034-6.

Moș Grigore-Dinu (coord.), Stelian Pașca-Tușa, Bogdan Negrea, Bogdan Șopterean, Iancu Buda, Ioan Popa-Bota, Gabriel Noje și Cătălin-Emanuel Ștefan *Teologia Dogmatică Ortodoxă în cercetarea teologilor ortodocși români. Sistematizate tematică – ghid bibliografic*, vol. 3 (Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2021). ISBN 978-606-37-1035-3.

VOLUME COORDONATE

„Cercetați Scripturile...” (In 5,39) – studii de exegeză și teologie vechi-testamentară dedicate părintelui profesor Ioan Chirilă (Cluj-Napoca: PUC, 2022), 825 p. ISBN 978-606-37-1217-3.

STUDII ISI

Stelian Pașca-Tușa, Claudia-Cosmina Trif și Ioan Popa-Bota, „The Iconic Representation of the Taboric Light,” *European Journal of Science and Theology* 17.2 (2021): 151-167.

STUDII ERIH +

Stelian Pașca-Tușa și Gabriel Ștefan Solomon, „The Byzantine Representation of the ‘Announcement of the Nativity of the Theotokos’ – Underlying Apocryphal Text, Patristic Reflections, Liturgical Perspectives, Theological Highlights, and Iconographic Pattern,” *Studia Universitatis Babeș-Bolyai – Theologia Orthodoxa* 1 (2022): 95-105.

Stelian Pașca-Tușa și Liviu Vidican-Manci, „The Sacrifice of Isaac – Acknowledgement of a Biblical Typology in the Homilies and Commentaries of the Eastern Church Fathers,” *Teologia* 4 (2021): 150-164.

Ioan Chirilă, Stelian Pașca-Tușa, Bogdan Șopterean, „The theological symbolism of colours in Byzantine iconography,” *Journal of Romanian Literary Studies* 25 (2021): 183-190.

Ioan Chirilă, Stelian Pașca-Tușa, Bogdan Șopterean, „St. Symeon the New Theologian and His Personal Experience of Seeing the Divine Light,” *Icon of Faith. International Journal of Interdisciplinary Scientific Research (IFIJSR)* 12.1 (2021): 5-18.

STUDII BDI

Stelian Pașca-Tușa și Constantin Radu Iliescu, „The Talmud – a paideic perspective,” *Theological Horizons* 2 (2022): 47-70.

Stelian Pașca-Tușa și Florin Claudiu Daniel, „Ofranda și grija pentru cei adormiți – de la Iuda Macabeul la practici iudaice actuale,” *Tabor* 6 (2021): 85-90.

STUDII ÎN VOLUME COLECTIVE

Stelian Pașca-Tușa și Liviu Vidican-Manci, „Prolegomene biblice și perspective catehetice la primul psalm penitențial,” în *In honorem Prof. univ. dr. Constantin Măruțoiu*, ed. Dacian But-Căpușan (Cluj-Napoca: Renașterea, 2022), 397-408.

„Doamne miluiește – paradigmă psalmică pentru rugăciunea neîncetată,” în Stelian Pașca-Tușa (coord.), „*Cercetați Scripturile...*” (*In 5,39*) – studii de exegeză și teologie vechi-testamentară dedicate părintelui profesor Ioan Chirilă (Cluj-Napoca: PUC, 2022), 549-68.

„Binecuvântarea celui care a cunoscut numele lui Dumnezeu (Ps 90,14-16),” în *In honorem Pr. lect. univ. dr. Gheorghe Șanta*, ed. Dacian-But Căpușan (Cluj-Napoca: Renașterea, 2021), 575-583.

PROIECTE

cercetător științific în proiectul ID P_40_374, cod MySMIS 105765, *Parteneriat pentru transferul de tehnologii inovative și materiale avansate în domeniul artelor vizuale (producție, conservare, restaurare)* (UBB-TeMATIC-Art), <http://tematicart.granturi.ubbcluj.ro/>

PREMII ȘI DISTINCȚII ACADEMICE

ș Premiul Excellentia, acordat de Consilul Studenților UBB, 2021.

ASIST. UNIV. DR. VICTORIA GRĂDINAR

I ACTIVITATE DIDACTICĂ

- Cursuri și seminarii - nivel licență:
- Etiopatogenia operei de artă (curs)
 - Metodologia restaurării picturii murale și documentație de restaurare (curs și seminar)
 - Teoria generală a restaurării (curs și seminar)
 - Studiul desenului pentru restaurare (curs și seminar)
 - Studiul culorii pentru restaurare (curs și seminar)
 - Mecanismele degradării picturii murale (curs și seminar)
 - Metodologia restaurării picturii în tempera și documentație de restaurare (seminar)

II. ALTE ACTIVITĂȚI:

- 2021 - Realizarea picturii monumentale (pe lemn) - „Buna Vestire”
- în cadrul Biroului teritorial din Inspectoratul de Poliție Județean Satu

Mare al Sindicatului Național al Polițiștilor și Personalului Contractual din Ministerul Afacerilor Interne

2021 - Realizarea picturii murale din cantina socială „Sf. Sofia”, propopiatul Negrești-Oaș, jud. Satu Mare.

2021 - Realizarea picturii iconostasului din biserica ortodoxă cu hramul „Soborul Sf. Ioan Botezătorul” din loc Dealu Mare, Jud. Cluj.

2022 - Realizarea picturii murale exterioare, biserica „Sf. Arhangheli” Mihail și Gavriil, loc. Rebra, jud. Bistrița-Năsăud.

2022 - Realizarea picturii murale exterioare, Mănăstirea „Înălțarea Sf. Cruci”, loc. Dumbrava-Șatra, jud. Maramureș

2022 - Expoziție colectivă – 3-5 noiembrie *Simpozionul internațional de teologie, istorie, muzicologie și artă - Facultatea de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca*

PRECIZARE

*Fiecare autor este răspunzător
de conținutul lucrării sale*